SCHOLASTIEK LEXICON

LATIJN-NEDERLANDSCH

DOOR
STEPHANUS AXTERS O.P.

1937

GELOOFSVERDEDIGING · ANTWERPEN

LIJST DER AFKORTINGEN

Bvl. nw.	bijvoeglijk naamwoord.
Onovg.	onovergankelijk.
Ovg.	overgankelijk.
Syn.	synoniem.
Tgd.	tegendeel.
Vl. dlw.	verleden deelwoord.
Ww.	werkwoord.
Zst. nw.	zelfstandig naamwoord.

A

ABDUCTIO : Afwijkende sluitrede (DEN KLEER).
ABERRANTIA : Afdwaling.
ABIURATIO : Afzwering.
ABORTIVUS : Afdrijvend, vruchtafdrijvend (HUWELIJK).
ABORTUS : 1. Vruchtafdrijving. — 2. Miskraam, ontijdige bevalling (HUWELIJK).
ABRENUNTIARE : Verzaken aan, opzeggen (RECHT).
ABRENUNTIATIO : Verzaking (RECHT).
ABROGARE : Afschaffen, opheffen, intrekken, BELLEFROID 18 (WETTEN).
ABROGATIO : Afschaffing, opheffing, intrekking, BELLEFROID 18 (WETTEN). **Abrogatio per desuetudinem**, Afschaffing, opheffing, intrekking door onbruik, IBIDEM. **Abrogatio expressa**, Uitdrukkelijke afschaffing, uitdrukkelijke opheffing, uitdrukkelijke intrekking, IBIDEM. **Abrogatio tacita**, Stilzwijgende afschaffing, stilzwijgende opheffing, stilzwijgende intrekking, IBIDEM.
ABSOLUTE : Volstrekt. **Accipere absolute**, In volstrekten zin verstaan. **Absolute loquendo**, In volstrekten zin sprekend (Tgd ACCOMODATIVE, Aangepasterwijze;— COMPARATIVE, Vergelijkenderwijze, vergeleken bij; — CONNOTATIVE, Medebeteekenenderwijze; — DEPENDENTER, Afhankelijk; — HIC ET NUNC, Met inachtneming van alle omstandigheden; — HYPOTHETICE, Voorwaardelijk; — MODALITER, Met inachtneming van de wijze van zijn; — TOTALITER, Volkomen).
ABSOLUTIO : 1. Kwijtschelding, vergeving, vergiffenis (BIECHT). — 2. Ontslag van rechtsvervolging, BELLEFROID 18 (RECHT).
ABSOLUTUM : Het volstrekte. *Absolutum est prius respectivo*, *Het volstrekte komt voor het betrekkelijke.* (Tgd RELATIVUM, Het betrekkelijke; — RESPECTIVUM, Het betrekkelijke).
ABSOLUTUS : 1. Als vl. dlw. : a. Kwijtgescholden, vergeven (BIECHT). — b. Vrijgesproken, ontslagen van rechtsvervolging (RECHT). — 2. Als bvl. nw.: Volstrekt, onbetrekkelijk, zonder verhouding tot iets anders, zonder betrekking tot iets anders (Tgd RELATIVUS, Betrekkelijk).
ABSOLVERE : 1. Kwijtschelden, vergeven, vergiffenis schenken (BIECHT). — 2. Ontslaan van rechtsvervolging, BELLEFROID 18 (RECHT).
ABSTINENTIA : 1. Onthoudzaamheid (deugd). — 2. Onthouding (van spijzen) (daad).
ABSTINERE (se) : Zich onthouden van iets.
ABSTRACTE: Afgetrokkenerwijze.
ABSTRACTIO : 1. Aftrekking, MEYER 262. *Formae fiunt intellectae in actu per abstractionem*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 44, *De vormen kennen we door aftrekking.* — *Abstractio non est nisi unitorum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 13, A. 3, ARG. 7, *Alleen wat met iets anders samenhoort kan worden afgetrokken.* — **Abstractio formalis**, Vormelijke aftrekking, MEYER 263. **Abstractio logica**, Redekundige aftrekking, IBIDEM. **Abstractio mathematica**, Wiskundige aftrekking, IBIDEM. **Abstractio mentalis**, Verstandelijke aftrekking, IBIDEM. **Abstractio metaphysica**, Metaphysische aftrekking. **Abstractio negativa**, Aftrekking door veronachtzaming. **Abstractio positiva**, Stellige aftrekking, MEYER 262. **Abstractio praecisiva**, Afscheidende aftrekking. **Abstractio privativa**, Beroovende aftrekking. **Abstractio totalis**, Aftrekking van nadere bepalingen. **Abstractio ultimata**, Laatste aftrekking.— 2. Afgetrokkenheid, DE GROOT, HET LEVEN V. D. H. THO-

MAS VAN AQUINO 324; BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 170. **Abstractione facta**, Afgezien van, daar gelaten, buiten beschouwing latend. *Ad perfectam operationem intellectus requiritur quidem abstractio ab hoc corruptibili corpore*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 4, A. 6, AD 3, *Opdat het verstand op volmaakte wijze kunne te werk gaan dient eerst van het vergankelijke lichaam te worden afgetrokken.* (KENNISLEER).

ABSTRACTIVE : Aftrekkenderwijze (Tgd INTUITIVE, Inschouwenderwijze; — COMPREHENSIVE, Begrijpenderwijze).

ABSTRACTIVUS : Aftrekkend.

ABSTRACTUM : Het afgetrokkene (Tgd CONCRETUM, Concreet). *In abstracto*, *In het afgetrokkene*, NIEUWBARN 219. — *Abstractum est forma concreti*, *Het afgetrokkene is de vorm van het niet afgetrokkene.* — *Abstractum est prius concreto*, *Het afgetrokkene komt voor het niet afgetrokkene.* — **Abstractum inferius**, Het lagere afgetrokkene. **Abstractum superius**, Het hoogere afgetrokkene.

ABSTRACTUS : Afgetrokken, MEYER 263. *Quanto ... aliquid est simplicius et abstractius, tanto secundum se est nobilius et altius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 82, A. 3, C., *Alles wint aan voortreffelijkheid naar gelang het meer enkelvoudig en afgetrokken is.*—*Est... aliquod intellegibile in actu per hoc, quod est in actu a materia abstractum*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 9, *Iets is hierdoor metterdaad verstandelijk kenbaar, dat het metterdaad van stof ontdaan is.*

ABSTRAHERE : Aftrekken, ontdoen. *Res in Deo sunt maxime abstractae ab omni materialitate*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 11, ARG. 2, *In God zijn de dingen geheel ontdaan van alle stoffelijkheid*, THEOL. SUM.. I, 405. — *Operatio intellectus agentis ... est abstrahere intellegibilia*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA, LECT. 10, *Het werkend verstand heeft voor taak de verstandelijk kenbare dingen van alle stoffelijkheid te ontdoen.* — *Per hoc ... aliquid fit intellegibile in actu, quod aliqualiter abstrahitur a materia*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSICORUM, LECT. I, N° I, *Iets wordt metterdaad voor het verstand kenbaar wanneer het eenigszins van de stof ontdaan wordt.* — *Intellectu(s)... unam formam accipit ut multis communem, in quantum abstrahit eam ab omnibus individuantibus*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS., LECT. 13, *In zoover het verstand van al het vereenlingende ontdoet, ontvangt het een vorm dien velen gemeen hebben.* — *Abstrahendo ab*, *Met voorbijzien van*, BEYSENS, DENKLEER, 20.—*Scientia naturalis a materia abstrahit*, S. THOMAS, COMM. IN BOETHII DE TRINITATE, Q. 5, A. 2, AD I, *Natuurwetenschap ontdoet van de stof.*

ABSURDE : Ongerijmd.

ABSURDITAS : Ongerijmdheid, onzinnigheid, onzin, zinloosheid.

ABSURDUS : Ongerijmd, onzinnig, zinloos. *Demonstrare per absurdum*, *Uit het ongerijmde bewijzen.* — *Reducere ad absurdum*, *De ongerijmdheid bewijzen van iets.* — *Uno absurdo dato, sequitur alterum*, *Uit éene ongerijmdheid volgt een andere.*

ABULIA : Willoosheid, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 30.

ABUSUS : Misbruik. *Abusus non tollit usum*, *Het misbruik van iets maakt het gebruik er van niet zondig.*

ACCEPTIO : I. Inontvangstneming. — 2. a. Opvatting. — b. Beteekenis. **Acceptio absoluta**, Volstrekte beteekenis, MEYER 264. **Acceptio accidentalis**, Bijkomstige beteekenis. **Acceptio communis**, Gewone beteekenis. **Acceptio confusa**, Verwarde beteekenis, MEYER 264. **Acceptio determinata**, Bepaalde beteekenis. **Acceptio essentialis**, Wezenlijke beteekenis. **Acceptio formalis**, Vormelijke beteekenis, MEYER 264. **Acceptio impropria**, Oneigen beteekenis, **Acceptio materialis**, Stoffelijke beteekenis. **Acceptio praecisa**, Juis-

te beteekenis. **Acceptio propria**, Eigen beteekenis. **Acceptio relativa**, Betrekkelijke beteekenis. **Acceptio singularis**, Bizondere beteekenis. — 3. Inachtneming, partijdigheid. **Acceptio personarum**, Aanzien van personen, POTTERS, I, 140. *Non est acceptio personarum, si non serventur aequalia in personis inaequalibus*, S. THOMAS, SUM. THEOL., I-II, Q. 97, A. 4, AD 2, *Het is geen aanzien des persoons, wanneer ongelijke personen ongelijk behandeld worden*, THEOL. SUM. X, 172. — 4. Beaming van wat nog niet bewezen is.

ACCEPTOR : Partijdig man.

ACCESSIO : Aankleef, natrekking, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 134; BURGERLIJK WETBOEK I, 101. **Ius accessionis**, Recht van natrekking, BELLEFROID 19. **Accessio possessionis**, Bijeenvoeging van bezit, IBIDEM.

ACCESSORIUS : Bijkomend, MEYER 264.

ACCIDENS : 1. Toeval. *Per accidens*, *Toevalligerwijs*, VAN OORSCHOT 141, *bij toeval, op toevallige wijze, toevallig.* — *Omne ... quod est per accidens, oportet reduci ad id quod est per se*, S. THOMAS, SUM. C. GENT, III, 107, *Al wat toevalligerwijs is gaat terug op iets dat uiteraard is.* — *Multa accidentia sunt, quibus homines coguntur locum mutare*, S. THOMAS, SUM. C. GENT., III, 132, *Daar zijn veel toevallige dingen die een mensch dwingen een andere ruimte te betrekken.* — 2. Bijkomstigheid, FRAENKEL 48. *Accidens... est res, cuius naturae debetur esse in alio*, S. THOMAS, IX QUAEST. QUODLIBET. A. 5, AD 2, *De bijkomstigheid is dat wat van nature bij een ander hoort.* — *Tria sunt genera accidentium : quaedam ... causantur ex principiis speciei et dicuntur propria ...; quaedam vero causantur ex principiis individui, et hoc dicitur, vel quia habent causam permanentem in subiecto, et haec sunt accidentia inseparabilia; ... quaedam vero habent causam non permanentem in subiecto, et haec sunt accidentia separabilia*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA, A. 12, AD 7, *Daar zijn drie soorten van bijkomstigheden : sommige namelijk volgen uit de beginselen der soort en heeten daarom eigen bijkomstigheden ...; andere integendeel volgen uit de beginselen van den enkeling en dit, ofwel omdat ze in hem een blijvende oorzaak hebben, — dit zijn namelijk de onontbeerlijke bijkomstigheden, — ofwel omdat ze in hem een niet blijvende oorzaak hebben; dit zijn namelijk de wel ontbeerlijke bijkomstigheden.* — *Formae ... et accidentia et alia huiusmodi non dicuntur entia, quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est*, S. THOMAS, SUM. THEOL., I, Q. 45, A. 4, C., *Vormen en bijkomstigheden en andere dergelijke worden niet wezens genoemd alsof ze zelf iets waren, maar wel omdat door deze iets is.* — *Ens dicitur de substantia et accidente ex habitudine quam substantia et accidens habent*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE, Q.2, A. 11, C., *Zelfstandigheid en bijkomstigheid worden alle beide wezens genoemd om de verhouding waarin ze tot elkaar staan.* — *Secundum Philosophum accidens magis proprie dicitur entis quam ens*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 4, C., *Naar den Wijsgeer is het juister van een bijkomstigheid te zeggen dat ze bij een wezen thuishoort, dan dat ze zelf een wezen is.* — *Quia ... omnia accidentia sunt formae quaedam substantiae superadditae et a principiis substantiae causatae, oportet quod eorum esse sit superadditum supra esse substantiae et ab ipso dependens*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 14, *Daar alle bijkomstigheden vormen zijn die aan de zelfstandigheid werden toegevoegd en door de beginselen der zelfstandigheid werden teweeggebracht, zoo moet haar zijn aan dat van de zelfstandigheid zijn toegevoegd en van dat laatste ook afhankelijk zijn.* — *Accidentis... esse est inesse*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. 2, C., *Het zijn der bijkomstigheid komt hierop neer in een ander te zijn.* — *Accidens non*

est de essentia substantiae, *De bijkomstigheid maakt niet deel uit van de wezenheid der zelfstandigheid.* — *Accidens non constituit substantiam*, *De bijkomstigheid maakt niet de zelfstandigheid uit.* — *Accidens est extra substantiam*, *De bijkomstigheid blijft buiten de zelfstandigheid.* — *Accidentia mutant condicionem substantiae*, *De bijkomstigheden brengen aan den toestand van de zelfstandigheid een wijziging toe.* — *Accidens non potest convenire alicui ut genus*, *De bijkomstigheid kan bij geen enkel wezen het geslacht uitmaken.* — *Accidens uni non est alteri substantia*, *Wat één wezen tot bijkomstigheid strekt kan niet bij een ander de zelfstandigheid uitmaken.* — *Accidentis non est accidens*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 7, A. 1, ARG. 3, *Een bijkomstigheid kan niet op haar beurt bijkomstigheden hebben.* — *Accidens non est subiectum accidentis*, *Eén bijkomstigheid kan niet een andere bijkomstigheid schragen.* — *Si accidens accipiatur secundum quod dividitur contra substantiam, sic nihil potest esse medium inter substantiam et accidens*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A 1, AD 5, *Wanneer bijkomstigheid als het tegendeel van zelfstandigheid bedoeld wordt, dan hoort er tusschen zelfstandigheid en bijkomstigheid in geen derde meer.* — *Si ... accipiatur accidens secundum quod ponitur unum quinque universalium, sic aliquid est medium inter substantiam et accidens*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 1, AD 5, *Wanneer bijkomstigheid als één onder de vijf algemeene begrippen bedoeld wordt, dan hoort er tusschen zelfstandigheid en bijkomstigheid in nog een derde.* — *Quod exsistit per aliud est accidens*, *Wat dank zij het zijn van een ander bestaat heet bijkomstigheid.* — *Accidentia speciei accidunt generi, non contra*, *Wat voor de soort bijkomstig is is het ook voor het geslacht, het tegendeel echter houdt geen steek.* — *Accidens (nobilius est) suo subiecto prout comparatur ad ipsum sicut actus ad potentiam, simpliciter autem subiectum est nobilius*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE, Q. 20, A. 1, AD 1, *Wanneer de bijkomstigheid tot het subjekt in dezelfde verhouding gesteld wordt als daad tot aanleg, dan is de bijkomstigheid voortreffelijker dan het subjekt; in volstrekten zin is echter het subjekt voortreffelijker.* — *Unum accidens non (est) nisi unius subiecti*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENT. D. 14, Q. 1, A. 3, SOL. 1, C., *Eén bijkomstigheid gaat maar op één subjekt terug.* — *Accidens ... non extendit se ultra suum subiectum*, S. THOMAS, COMM. IN II SENT. D. 27, Q. 1, A. 6, ARG. 1, *Een bijkomstigheid reikt niet verder dan haar subjekt.* — *Accidens non potest corrumpere subiectum*, *Een bijkomstigheid kan haar subjekt niet te niet doen.* — *Accidens non migrat de subiecto in subiectum*, *Eenzelfde bijkomstigheid gaat niet van één subjekt naar een ander over.* — *Accidens praedicatur de subiecto*, *De bijkomstigheid wordt van het subjekt gezegd.* — *Accidentia aliquo modo habe(...)nt definitionem*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 4, *Bijkomstigheden zijn eenigszins voor bepaling vatbaar.* — *Est ... commune omni accidenti, quod non sit de essentia rei, et ita non cadit in definitione rei*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 12, AD 7, *Alle bijkomstigheden hebben dit gemeen, dat ze niet van de wezenheid van iets deel uitmaken en zoo vallen ze niet onder de bepaling van het wezen.* — *Accidentia ... non habent esse nisi per hoc quod insunt subiecto, et ideo eorum quidditas est dependens a subiecto, et propter hoc oportet quod subiectum in accidentis definitione ponatur*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 4, *Bijkomstigheden hebben alleen zijn in zoover ze een subjekt aandoen, zoodat haar watheid van het subjekt afhangt en bijgevolg hoort het subjekt der bijkomstigheid in de bepaling van de bijkomstigheid thuis.* (Tgd SUBSTANTIA, Zelfstandigheid). — **Accidens absolutum**, Volstrekte bijkomstigheid,

MEYER 265 (Tgd **Accidens modale,** Wijze te kennen gevende bijkomstigheid; — **Accidens respectivum** Betrekkelijke bijkomstigheid). **Accidens commune,** Gemeenschappelijke bijkomstigheid. **Accidens contingens,** Niet onontbeerlijke bijkomstigheid. **Accidens formale,** Vormelijke bijkomstigheid, MEYER 256. **Accidens individui,** Eenlingelijke bijkomstigheid (Tgd **Accidens speciei,** Soortelijke bijkomstigheid). **Accidens inseparabile,** Onontbeerlijke bijkomstigheid, onafscheidbare bijkomstigheid. **Accidens logicum,** Redekundige bijkomstigheid, MEYER 265 (Tgd **Accidens physicum,** Physische bijkomstigheid). **Accidens modale,** Wijze te kennen gevende bijkomstigheid (Tgd **Accidens absolutum,** Volstrekte bijkomstigheid). **Accidens non proprium,** Niet onontbeerlijke bijkomstigheid. **Accidens permanens,** Blijvende bijkomstigheid. **Accidens physicum,** Physische bijkomstigheid (Tgd **Accidens logicum,** Redekundige bijkomstigheid). **Accidens praedicabile,** Zegbare bijkomstigheid. **Accidens praedicamentale,** Hoofdbegrippelijke bijkomstigheid. **Accidens proprium,** Onontbeerlijke bijkomstigheid. *Emanatio propriorum accidentium a subiecto non est per aliquam transmutationem, sed per aliquam naturalem resultationem,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 6, AD 3, *Onontbeerlijke bijkomstigheden komen niet door verandering, maar wel door natuurlijke voortvloeiing uit het subjekt voort.* — **Accidens reale,** Zaaklijke bijkomstigheid, MEYER 264. **Accidens relativum,** Betrekkelijke bijkomstigheid. **Accidens respectivum,** Betrekkelijke bijkomstigheid (Tgd **Accidens absolutum,** Volstrekte bijkomstigheid). **Accidens separabile,** Niet onontbeerlijke bijkomstigheid, afscheidbare bijkomstigheid. **Accidens simplex,** Enkelvoudige bijkomstigheid. **Accidens speciei,** Soortelijke bijkomstigheid (Tgd **Accidens individui,** Eenlingelijke bijkomstigheid).

ACCIDENTALIS : Bijkomstig, BEYSENS, ONTOLOGIE 26 (Tgd ESSENTIALIS, Wezenlijk).

ACCIDENTALITER : Bijkomstigerwijze, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 192. *Veriori modo inest alicui quod inest ei naturaliter, quam quod inest accidentaliter,* S. BONAVENTURA, COMM. IN II SENTENT. D. 39, DUB. 3, *Wat iets op natuurlijke wijze aandoet doet het in meer eigenlijken zin aan dan wat het bijkomstigerwijze aandoet.*

ACCIPERE : 1. Ontvangen, in ontvangst nemen. — 2. Opvatten. — 3. In acht nemen, partijdig zijn. — 4. Onderstellen, beamen wat nog niet bewezen is.

ACCOMODATITIUS : Aangepast, Zie SENSUS, Zin. (SCHRIFTUUR)

ACCOMODATIVE : Aangepasterwijze.

ACCRETIO : Toename.

ACEDIA : Geestelijke lauwheid, QUAADVLIET II, 50; traagheid, POTTERS V, 18. *Acedia vero est quaedam tristitia, qua homo redditur tardus ad spirituales actus propter corporalem laborem,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 63, A. 2, AD 2, *Geestelijke lauwheid is een zekere droefheid die den mensch tegen geestelijke handelingen doet opzien om den lichamelijken last die er mee gepaard gaat.* — *Acedia... est tristitia de bono spirituali, in quantum est bonum divinum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 35, A. 3, C., *Traagheid komt hierop neer bedroefd te zijn om een geestelijk goed in zoover het goddelijk is.* — *Acedia ... convenienter ponitur vitium capitale,* IBIDEM, A. 4, C., *Traagheid is een hoofdzonde.* — *Filia(e) acediae .... sunt malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa praecepta, vagatio mentis ad illicita,* IBIDEM, AD 2, *De dochters der traagheid of de zonden die er uit voortkomen* :

de wanhoop, de kleinmoedigheid, de loomheid ten opzichte van de geboden, de wrok, de boosheid, de afdoling der ziel naar ongeoorloofde dingen (1), QUAADVLIET II, 50.

ACOLYTHATUS : Acolythaat, ambt van lichtdrager, POTTERS VII, 37.

ACOLYTHUS : Lichtdrager.

ACTIO : 1. Werking, MEYER 266. *Omnis ... actio causatur ab aliquo exsistente in actu*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 79, A. 2, C., *Elke werking wordt teweeg gebracht door een wezen dat reeds metterdaad is.* — *Actio est actus ab agente in aliud*, S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *Werking is de inwerking van den dader op iets anders.* — *Actio si completur, infert passionem necessario*, S. BONAVENTURA, COMM. IN IV SENTENT. D. 12, A. 3, Q. 2, SOL., *Een werking die voltrokken wordt geeft noodzakelijk mede te kennen dat iets ondergaan wordt.* — *Instrumentum habet duas actiones, unam instrumentalem, secundum quam operatur, non in virtute propria, sed in virtute principalis agentis, aliam autem habet actionem propriam quae competit sibi secundum propriam formam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, QU. 62, A. 1, AD 2, *Een werktuig heeft een dubbele werking. Een werktuigelijke, waardoor het iets voortbrengt, niet door eigen kracht, maar door de kracht van de hoofdoorzaak. En een eigen werking, die er aan toekomt naar zijn eigen vorm*, THEOL. SUM. XXII, 59. — *Actio ex hoc, quod est actio, consideratur ut ab agente; in quantum vero est accidens, consideratur ut in subiecto agente*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 7, A. 9, AD 7, *De werking als werking wordt beschouwd als van den dader voortkomend; als bijkomstigheid daarentegen wordt ze beschouwd als den dader aandoende.* — *Actio non est in agente, sed in patiente, De werking hoort eigenlijk niet in den dader, maar wel in hem die ondergaat thuis.* — *Actio quae efficienter procedit ab aliquo agente, non potest esse productiva illius, Een werking die door den dader wordt teweeg gebracht kan niet op haar beurt hem teweegbrengen.* — *Una actio a duobus agentibus non videtur progredi posse*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 70, *Een zelfde werking kan niet van twee daders voortkomen.* — *Actiones fiunt a superante, De werkingen komen van een overwinnenden dader voort.* — *Forma substantialis generantis est principium actionis ut forma substantialis introducatur in generatum*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 69, *De vorm van hem die voortbrengt is het beginsel van de werking waardoor het voort te brengen wezen de zelfstandige vorm moet worden ingestort.* — *Forma substantialis est primum actionis principium, sed non proximum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 1, ad 4, *De zelfstandige vorm is wel het eerste, maar niet het naast bij liggende beginsel der werking.* — *Actio est proprie actualitas virtutis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 54, A. 1, C., *De werking is eigenlijk de dadelijkheid van een kracht.* — *Actio secundum quod est praedicamentum, dicit aliquid fluens ab agente et cum motu*, S. THOMAS, COMM. IN I SENT., D. 8, Q. 4, AD 3, *Als hoofdbegrip geeft werking iets te kennen dat uit den dader voortvloeit en beweging kent.* — *Licet motus sit idem moventis et moti, propter hoc quod abstrahit ab utraque ratione, tamen actio et passio differunt propter hoc quod has diversas rationes in sua significatione includunt*, S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC., LECT. 5, N° 13, *Hoewel de beweging, daar ze beide verhoudingen veronachtzaamt, in gelijke mate op den beweger en op het bewogene teruggaat, toch verschillen werking en lijding juist hierdoor dat ze beide voornoemde*

(1) Dezen tekst voeren we hier aan hoewel hij eigenlijk geen vertaling van S. Thomas biedt. Hij geeft echter voor de verschillende dochters der traagheid, hoewel in een ander volgorde dan Sint Thomas, een Nederlandschen naam.

verhoudingen mede te kennen geven. — **Actio sensitiva,** Zintuigelijke werking, VOGELS I, 6. **Actio substantiae,** Werking der zelfstandigheid. **Actio substantialis,** Zelfstandige werking, MEYER 266. **Actio successiva,** Geleidelijke werking. **Actio supernaturalis,** Bovennatuurlijke werking, MEYER 267. **Actio transiens,** Overgankelijke werking, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 184; overgaande werking, IBIDEM 82 (Tgd **Actio immanens,** Inblijvende werking). **Actio univoca,** Eénnamige, éénzinnige, eensduidige, gelijksoortige werking (DENKLEER). — 2. Handeling (Tgd. FACTIO, Making). *Motus (est) actus imperfecti, scilicet exsistentis in potentia, huiusmodi autem actio est actus perfecti, idest exsistentis in actu,* S. THOMAS, SUM. THEOL., I, Q. 18, A. 3, AD 1, *De beweging is de akt van het onvolmaakte, d. i. van datgene wat nog in aanleg is, terwijl de andere handeling de akt is van het volmaakte, d. i. van datgene wat in akt is,* THEOL. SUM. I, 513. — *Deus est causa omnis actionis, prout quodlibet agens est instrumentum divinae virtutis operantis,* S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *God is oorzaak van elke handeling in dezen zin dat elke dader een werktuig is van Gods kracht.* — *Deus est causa actionis cuiuslibet, inquantum dat virtutem agendi, et inquantum conservat eam et inquantum applicat actioni et inquantum eius virtute omnis alia virtus agit,* IBIDEM, *God is oorzaak van elke handeling, Hij verstrekt namelijk het vermogen om te handelen, Hij houdt dit laatste in stand en doet het metterdaad handelen en door Zijne kracht werkt elke andere kracht.* — *Duplex est actio : una, quae procedit ab agente in rem exteriorem, quam transmutat...; alia vero actio est, quae non procedit in rem exteriorem, sed stat in ipso agente ut perfectio ipsius, et haec proprie dicitur operatio,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 8, A. 6, C., *Daar zijn twee soorten van handeling, een eerste die van den dader uitgaat en een voorwerp buiten hem aandoet en verandering doet ondergaan; een tweede die niet een wezen buiten hem aandoet, maar als een volmaaktheid in den dader blijft en deze heet eigenlijk handeling.* — *Dei actio (...) est eius essentia, cum relatione ad creaturam,* S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 3, C., *Gods handelingen zijn zijn wezenheid met er bij een betrekking tot het schepsel.* — *Actio, quae non est substantia agentis, inest ei sicut accidens subiecto,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 9, *Een handeling die niet tot de zelfstandigheid van den dader behoort doet hem aan zooals een bijkomstigheid haar subjekt.* — *Actiones sunt suppositorum, De handeling gaat op het heele wezen terug.* — *Actio fit per contactum, Een handeling geschiedt door verbinding.* — *Actio fit per contraria, Een handeling geschiedt door de ontmoeting van tegenstrijdige krachten.* — *Actio non fit sine aliquo motu, Een handeling geschiedt niet zonder eenige beweging.* — *Actio recipit magis et minus, Een handeling is voor meer en minder vatbaar.* — *Non datur actio in distans, Niets werkt op afstand in.* — *Actio primo et principaliter in obiectum tendit,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 10, A. 9, C., *De handeling is vooral op het voorwerp gericht.* — **Actio accidentalis,** Toevallige handeling, MEYER 266, bijkomstige handeling. **Actio aequivoca,** Gelijkluidende handeling, dubbelzinnige handeling, VAN ALTDORF 158; gelijknamige handeling, MEYER 266; meerzinnige handeling. **Actio animae,** Handeling der ziel. *Cum actio animae sit actio vitae, vivum autem est quod seipsum movet ad operandum, oportet quod omnis operatio animae sit secundum aliquod intrinsecum agens,* S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C. ,*Daar de handelingen der ziel een levensverrichting zijn en een levend wezen dat wezen is dat zich zelf tot handelen beweegt,*

zoo moet elke handeling der ziel op een innerlijk werkend beginsel teruggaan. — *Oportet ... quod quantum ad modum agendi omnis actio animae transcendat operationem vel actionem naturae inanimati*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *Wat de wijze van handelen betreft moet elke handeling der ziel de natuurlijke verrichtingen van het ongezielde overtreffen.* — **Actio appetitiva**, Streefverrichting. **Actio bilateralis**, Tweezijdige handeling, BELLEFROID 21 (RECHT). **Actio bona**, Goede handeling, MEYER 267. *Non ... est actio bona simpliciter, nisi omnes bonitates concurrant*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 18, A. 4, AD 3, *Een handeling is niet onvoorwaardelijk goed, of ze moet in alle opzichten goed zijn.*—**Actio cognoscitiva**, Kenverrichting. **Actio coniuncti**, Verrichting van ziel en lichaam samen. **Actio continua**, Aanhoudende handeling. **Actio creativa**, Scheppingsverrichting. **Actio directa**, Rechtstreeksche handeling. **Actio dispositionis**, Daad van beschikking, BELLEFROID 21 (RECHT). **Actio exterior**, Uitwendige handeling. **Actio externa**, Uiterlijke handeling. **Actio humana**, Menschelijke handeling. **Actio illicita**, Ongeoorloofde handeling, BELLEFROID 21, onwettige handeling (RECHT). **Actio immanens**, Inblijvende handeling, TERBURG 13 (Tgd **Actio transiens**, Voorbijgaande handeling). **Actio immaterialis**, Onstoffelijke handeling, MEYER 266. **Actio immediata**, Onmiddellijke handeling. **Actio immoralis**, Onzedelijke handeling, BELLEFROID 21. **Actio indifferens**, Zedelijk onverschillige handeling. **Actio indirecta**, Onrechtstreeksche handeling. **Actio in distans**, Inwerking op afstand, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 98. **Actio instantanea**, Handeling van een oogenblik. **Actio interna**, Innerlijke handeling. **Actio invalida**, Ongeldige handeling. **Actio iuridica**, Rechtshandeling, BELLEFROID 21. **Actio iurisdictionis**, Daad van rechtsmacht, IBIDEM. **Actio licita**, Geoorloofde handeling, IBIDEM, wettige handeling. **Actio mala**, Slechte handeling. *Quidquid est entitatis et actionis in actione mala, reducitur in Deum sicut in causam; sed quod est ibi defectus, non causatur a Deo, sed ex causa secunda deficiente*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, AD 2, *Al wat er in een slechte handeling aan wezen en handeling voorhanden is gaat op God terug als op zijn oorzaak; wat er integendeel onvolmaakt is valt niet aan God, maar aan het in gebreke blijven van de tweede oorzaak te wijten.* — **Actio materialis**, Stoffelijke handeling. **Actio mediata**, Middellijke handeling. **Actio metaphysica**, Metaphysische werking. **Actio moralis**, Zedelijke handeling. **Actio naturalis**, Natuurlijke handeling. *In actionibus naturalibus formae substantiales non sunt immediatum actionis principium, sed agunt mediantibus qualitatibus activis et passivis, sicut propriis instrumentis*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENTENT. D. 12, Q. 1, A. 2, SOL. 2, C., *Bij natuurlijke verrichtingen is de zelfstandige vorm niet het onmiddellijke beginsel der handeling, maar integendeel handelt deze met behulp van de geschiktheid tot handelen en ondergaan welke hij als een geëigend werktuig aanwendt.* — **Actio physica**, Physische handeling. **Actio possessionis**, Daad van bezit, BELLEFROID 21 (RECHT). **Actio propria**, Eigen werkzaamheid. **Actio reflexa**, Terugschouwende handeling. **Actio sacrificalis**, Offerhandeling, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 253. **Actio secunda**, Tweede handeling. *Quia motus est actus mobilis, secunda actio, inquantum est actus operantis, dicitur motus eius, ex hac similitudine, quod, sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 18, A. 3, AD 1, *Omdat nu*

de beweging de akt is van het bewogene, wordt de tweede handeling, die de akt is van de werkende oorzaak, om wille van die gelijkenis ook haar beweging genoemd; want evenals de beweging de akt is van het bewogene, is de innerlijke handeling de akt van de werkende oorzaak, THEOL. SUM. I, 513. — **Actio tolerantiae,** Daad van eenvoudig gedoogen, BELLEFROID 21. **Actio unilateralis,** Eenzijdige handeling (RECHT). **Actio valida,** Geldige handeling. **Actio vitalis,** Levensverrichting, levensdaad. **Actio voluntatis,** Wilsverrichting. *Sicut omnis actio naturalis est a Deo, ita omnis actio voluntatis, inquantum est actio, non solum est a voluntate ut immediate agente, sed a Deo ut a primo agente qui vehementius imprimit*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 8, C., *Evenals elke natuurlijke werking van God voortkomt, zoo ook komt elke wilsverrichting in zoover ze werking is niet alleen van den wil, haar onmiddellijk beginsel, voort, maar ook van God, eersten werker die veel heviger inwerkt.*

ACTIVE : Bedrijvenderwijze (Tgd PASSIVE, Lijdenderwijze).

ACTIVITAS : Werkdadigheid, TERBURG 20; bedrijvendheid (Tgd PASSIVITAS, Lijdendheid).

ACTIVUS : Bedrijvend, MEYER 267, werkdadig (Tgd PASSIVUS, Lijdend).

ACTOR : 1. Bedrijver. — 2. Zaakwaarnemer (HANDEL). — 3. Eischer, aanlegger (RECHT).

ACTUALIS : 1. Daadlijk, MEYER 267. (Tgd HABITUALIS, Hebbelijk; VIRTUALIS, Kiemelijk). — 2. Werkelijk (Tgd POSSIBILIS, Mogelijk; POTENTIALIS, In aanleg zijnde).

ACTUALITAS : Daadlijkheid, daadwerkelijkheid. *Esse enim est actualitas omnis rei*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 1, C., *Het zijn immers, of het bestaan, is de akt, de daadwerkelijkheid van ieder ding*, THEOL. SUM. I, 106. — *Actualitas per prius invenitur in forma substantiali, quam in eius subiecto ... Sed e converso actualitas per prius invenitur in subiecto formae accidentalis, quam in forma accidentali*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 6, C., *De daadwerkelijkheid behoort meer tot den zelfstandigen vorm dan tot het subjekt; integendeel echter gaat ze meer op het subjekt van den bijkomstigen vorm, dan wel op den bijkomstigen vorm zelf terug.*

ACTUALITER : 1. Daadwerkelijk, JANSSENS, DE HEILIGE DRIEVULDIGHEID 8, daadwerkelijkerwijze, daadlijk, daadlijkerwijze (Tgd HABITUALITER, Hebbelijkerwijze; VIRTUALITER, Kiemsgewijze). — 2. Werkelijk, op werkelijke wijze (Tgd POTENTIALITER, Aanlegsgewijze).

ACTUARE : Verdaadwerkelijken.

ACTUS : 1. Daad, daadwerkelijkheid, akt (Tgd POTENTIA, Aanleg). *Actu, Metterdaad, in feitelijkheid.* — *Esse actu, In akt zijn.* — *Actu intellegere aliquid, Iets daadwerkelijk begrijpen.* — *Actus ... est de primis simplicibus; unde definiri non potest*, S. THOMAS, COMM. IN IX METAPHYS. LECT. 5, *Daadwerkelijkheid behoort tot de eerste en enkelvoudige begrippen en kan dus niet bepaald worden.* — *Esse ... in actu contingit dupliciter. Aut secundum hoc, quod actus ille est incompletus et potentiae permixtus, ratione cuius ulterius in actum procedit ...; aut secundum quod actus non est permixtus potentiae nec additionem recipiens perfectionis*, S. THOMAS, COMM. IN I SENT. D. 19, Q. 2, A. 1, SOL., *Iets kan op twee verschillende manieren metterdaad zijn : ofwel op zulke wijze dat zijn daadwerkelijkheid onvolkomen en met aanleg gemengd is, in welk geval het verder verdaadwerkelijkt wordt; ofwel op zulke wijze dat zijn daadwerkelijkheid niet met aanleg gemengd en dan ook voor verdere vervolmaking*

niet vatbaar is. — *Duo ... quae sunt in actu nunquam sunt unum actu; sed duo, quae sunt in potentia, sunt unum actu*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 13, *Twee wezens die metterdaad zijn zijn nooit metterdaad één; twee wezens echter die in aanleg zijn zijn metterdaad één.* — *Non ... videtur possibile idem respectu eiusdem posse esse in potentia et in actu*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA, LECT. 10, *Eenzelfde wezen kan niet tegenover hetzelfde in aanleg en metterdaad zijn.* — *Actus prius potentia est*, ARISTOTELES, VIII METAPHYS. C. 8; 1049, B, 6, *Daadwerkelijkheid gaat aanleg vooraf.* — *Actus secundum naturam est prior potentia*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 78, *Op natuurlijk gebied gaat daadwerkelijkheid aanleg vooraf.* — *Actus prior potentia et generatione et tempore est*, ARISTOTELES, VIII METAPHYS., C. 8; 1050, A, 3, *Wat het tot stand komen en den tijd betreft is aanleg daadwerkelijkheid voor.* — *Prior substantia actus quam potentia*, IBIDEM, 1050, B, 3, *Als zelfstandigheid is daadwerkelijkheid eerder dan aanleg.* — *Semper actus perfectior est potentia, perfectione proprii generis*, S. THOMAS, COMM. IN II SENTENT. D. 44, Q. I, A. I, AD 2, *Daadwerkelijkheid is wat den aard van de soort betreft immer voortreffelijker dan aanleg.* — *Quod ... est in potentia fit in actu*, S. THOMAS, COMM. IN VIII METAPHYS. LECT. 5, *Wat in aanleg is wordt verdaadwerkelijkt.* — *Actus est perfectio potentiae, Daadwerkelijkheid is de volmaaktheid van den aanleg.* — *Unius potentiae unus est actus, Eén aanleg, één daadwerkelijkheid.* — *Actu et potentia virtuali idem simul esse non potest, Iets kan niet terzelfdertijd metterdaad en kiemsgewijze zijn.* — *Actu posito, tollitur potentia, Zoodra daadwerkelijkheid intreedt verdwijnt aanleg.* — *Sublato actu non tollitur potentia, Wanneer de daadwerkelijkheid verdwijnt blijft de aanleg.* — *Nihil ... reducit se de potentia in actum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 2, C., *Niets brengt zich zelf van aanleg tot daad.* — *Quod est in potentia, non reducitur in actum nisi per ens actu*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. I, C., *Wat in aanleg is komt alleen door toedoen van een wezen dat zelf metterdaad is tot daadwerkelijkheid.* — *Id ... quod exit de potentia in actum, requirit actum praecedentem in agente, a quo reducitur in actum*, S. THOMAS, COMM. IN IX METAPHYS. LECT. 8, *Wat van aanleg tot daadwerkelijkheid overgaat onderstelt bij den werker door wien het tot daad gebracht wordt, een voorafgaande daadwerkelijkheid.* — *Actus ... et forma non separantur ab eo, cuius est actus vel forma*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 2, *Daadwerkelijkheid en vorm worden van het wezen waarvan ze daad of vorm zijn geenszins afgescheiden.* — *Cum potentia et actus dividant ens et quodlibet genus entis, oportet quod ad idem genus referatur potentia et actus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. I, C., *Daar de wezens en elk slag van wezen naar daadwerkelijkheid en aanleg worden ingedeeld, zoo moeten aanleg en daadwerkelijkheid op eenzelfde soort teruggaan.* — *Potentia et actus quodammodo unum sunt*, S. THOMAS, COMM. IN VIII METAPHYS. LECT. 5, *Aanleg en daadwerkelijkheid maken eenigermate één uit.* — *Cum unum et ens multipliciter dicatur, scilicet de ente in potentia et de ente in actu, id quod proprie est ens et unum est actus*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA, LECT. I, *Eén en wezen worden op velerlei wijzen bedoeld, van wezens in aanleg namelijk en van wezens die metterdaad zijn, maar dat wat in eigenlijken zin wezen of wat één is, is het daadwerkelijk.* — *Unumquodque fit actu, inquantum consequitur suam perfectionem*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 8, *Iets gaat alleen in zoover het zijn volmaaktheid erlangt tot daadwerkelijkheid over.* — *Unumquodque perfectum est, inquantum est*

actu, imperfectum autem secundum quod est potentia, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 28, *Iets is volmaakt in zoover het metterdaad is, onvolmaakt in zoover het in aanleg is.* — *Actus proportionatur ei cuius est actus, Daad is evenredig met dat wat ze verdaadwerkelijkt.* — *Actus est ratio intellegendi, Daadwerkelijkheid is de grond der kennis.* — *Actus habet virtutem separandi et dividendi*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 13, *De daad komt het toe af te scheiden en in te deelen.* — *Nihil agit nisi secundum quod est actu*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 79, A. 2, C., *Niets handelt behalve in zoover het metterdaad is.* — *Actui repugnat accidere actum, Eén daadwerkelijkheid kan niet een andere aandoen.* — *Nihil intellegitur nisi secundum quod est in actu*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 9, *Niets wordt gekend behalve in zoover het metterdaad is.* — *In substantiis ... compositis ex materia et forma est duplex compositio actus et potentiae, prima quidem ipsius substantiae, quae componitur ex materia et forma; secunda vero ex ipsa substantia iam composita et esse*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 54, *Zelfstandigheden die uit stof en vorm bestaan behelzen een dubbele verhouding van aanleg en daad, een eerste namelijk gaat terug op de zelfstandigheid die uit stof en vorm bestaat, een tweede is de verhouding tusschen de vooraf samengestelde zelfstandigheid en het aanzijn.* — *Omne ... ens actu reducitur in primum actum, scilicet Deum, sicut in causam, qui est per suam essentiam actus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 79, A. 2, C., *Alle wezens die metterdaad zijn gaan op de eerste daadwerkelijkheid, op God namelijk Die bij wezenheid daad is, als op hun oorzaak terug.* — **Actus absolutus**, Volstrekte daadwerkelijkheid. **Actus accidentalis**, Bijkomstigheidsakt, bijkomstigheidsdaad. **Actus entitativus**, Zijnsakt, zijnsdaad. **Actus entitativus finitus**, Beperkte zijnsakt, beperkte zijnsdaad. **Actus exercitus**, Belevende akt, niet terugschouwende daad. *In actu exercito, Belevenderwijze, zonder terugschouwing.* — **Actus formalis**, Vormelijke daad, vormelijke akt. **Actus formalis receptus**, Ontvangen vormelijke daad, ontvangen vormelijke akt. **Actus imperfectus**, Onvolkomen akt, onvolkomen daad. **Actus impurus**, Niet loutere akt, niet loutere daad, niet zuivere daad. **Actus informans**, Vormgevende akt, vormverstrekkende akt. **Actus non purus**, Niet loutere akt, niet loutere daad, niet zuivere daad. **Actus perfectus**, Volkomen akt, volkomen daad. **Actus primus**, Eerste daad, GEZELLE 119. **Actus primus proximus**, Eerste en naaste daad, eerste en naaste akt. **Actus primus remotus**, Eerste en verwijderde akt, eerste en verwijderde daad. **Actus proximus**, Naaste daad. **Actus purus**, Loutere akt, JANSSENS, DE HEERLIJKHEDEN VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 88, zuivere akt, loutere daad, zuivere daad. **Actus remotus**, Verwijderde akt, verwijderde daad. **Actus secundus**, Tweede akt, tweede daad. **Actus signatus**, Beteekende akt. *In actu signato, Beteekenderwijze.* — **Actus simplicissimus**, Allerenkelvoudigste daad, allerenkelvoudigste akt. **Actus simpliciter primus**, Onvoorwaardelijk eerste akt, onvoorwaardelijk eerste daad. **Actus in statu realitatis**, Verwerkelijkte, verzakelijkte akt, verwerkelijkte daad, verzakelijkte daad. **Actus substantialis**, Zelfstandige akt, zelfstandige daad, zelfstandigheidsakt, zelfstandigheidsdaad. **Actus substantialis primus**, Eerste zelfstandige akt, eerste zelfstandige daad, eerste zelfstandigheidsakt, eerste zelfstandigheidsdaad. **Actus substantialis simpliciter primus**, Onvoorwaardelijk eerste zelfstandige akt, onvoorwaardelijk eerste zelfstandige daad, onvoorwaardelijk eerste zelfstandig-

heidsakt, onvoorwaardelijk eerste zelfstandigheidsdaad. **Actus ultimus,** Uiterste akt, uiterste daad, laatste akt, laatste daad (METAPHYSIEK). — 2. Handeling, VOGELS II, 29, werking, IBIDEM I, 7, verrichting, daad. (Tgd HABITUS, Hebbelijkheid). *Habitu potior est actus, De daad is voortreffelijker dan de hebbelijkheid.* — *Nihil ... prohibet unum actum a diversis habitibus informari,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 4, A. 3, AD 1, *Er is ... niets op tegen, dat een zelfde daad haar vorm ontvangt door verschillende hebbelijkheden,* THEOL. SUM. XI, 126. — *Habituum duorum potest esse unus actus, Eénzelfde daad kan op twee hebbelijkheden teruggaan.* — *Actus ... ex obiectis speciem habent,* S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *De handelingen betrekken haar soortelijken aard van haar voorwerp.* — *Actus distinguuntur ad invicem penes terminos et penes principia,* S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. 13, Q. 1, A. 2, ARG. 3, *De handelingen worden zoo door haar uitkomst als door haar beginselen van elkaar onderscheiden.* — *Actus referuntur ad supposita,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 36, A. 4, AD 7, *De handelingen gaan op den aanzijnhebber terug.* — *Actus sunt praevii potentiis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 10, ARG. 3, *De daad komt voor den aanleg.* — *Potest ... aliquis actus ex bona intentione proveniens illicitus reddi, si non sit proportionatus fini,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 64, A. 7, C., *Een handeling die met een goed opzet geschiedt kan, wanneer ze niet met het doel geëvenredigd is, zondig worden.* — *Contingit quandoque aliquem actum esse indifferentem secundum speciem, qui tamen est bonus vel malus in individuo consideratus,* IBIDEM, I-II, Q. 18, A. 9, C., *Het gebeurt weleens dat een handeling die bij de feitelijke toedracht goed of slecht is, naar haar soortelijken aard beschouwd onverschillig is.* — *Nihil prohibet unius actus esse duos effectus, quorum alter solum sit in intentione, alius vero sit praeter intentionem,* IBIDEM, II-II, Q. 64, A. 7, C., *Daar is niets op tegen dat éénzelfde handeling twee verschillende uitwerkselen hebbe, waarvan één bedoeld wordt.* — **Actus bestialis,** Beestelijke handeling. **Actus bonus,** Goede handeling. **Actus carnalis,** Vleeschelijke handeling. **Actus casualis,** Toevallige handeling. **Actus coactus,** Uit dwang verrichte handeling. **Actus cognitionis,** Kenverrichting. **Actus cognitionis absolutus,** Volstrekte kenverrichting. **Actus cognitionis comparativus,** Vergeleken kenverrichting. **Actus cognoscitivus,** Kenhandeling, TERBURG 71, kenverrichting. **Actus coniungalis,** Huwelijksverrichting. **Actus culpae,** Schuldige handeling. **Actus deficiens,** Ontoereikende handeling, in gebreke blijvende handeling. **Actus deformis,** Verkeerde handeling. **Actus deliberatus,** Beredeneerde daad, beraden handeling. **Actus demeritorius,** Strafwaardige handeling. **Actus deordinatus,** Ongeregelde handeling. **Actus elicitus,** Eigen handeling, POTTERS IV, 23. **Actus essentialis,** Wezenlijke handeling. **Actus exterior,** Uiterlijke handeling. **Actus externus,** Uiterlijke handeling, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 26. **Actus figuralis,** Zinnebeeldige handeling. **Actus hierarchicus,** Hierarchische handeling. **Actus hominis,** Menschenhandeling, VAN HOONACKER 25, handeling van den mensch, daad van den mensch, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 151. **Actus humanus,** Menschelijke handeling, VAN HOONACKER 23, menschelijke daad, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 151. *Habet ... actus humanus quod sit malus ex eo quod caret debita commensuratione,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 71, A. 6, C., *Een menschelijke handeling is slecht wanneer ze niet aan den maatstaf is aangepast.* — *Actus hu-*

manus, qui dicitur moralis, habet speciem ab obiecto relato ad principium actuum humanorum, quod est ratio, IBIDEM, Q. 18, A. 8, C., *De menschelijke handeling, die zedelijke handeling genoemd wordt, betrekt haar soortelijken aard van haar voorwerp, zooals het door het beginsel van de menschelijke handelingen, door de rede namelijk, belicht wordt.* — **Actus illicitus**, Ongeoorloofde handeling. **Actus imperatus**, Bevolen handeling, VAN HOONACKER 25; POTTERS V, 201, geboden werking, VOGELS II, 183. **Actus imperfectus**, Onvolmaakte handeling. **Actus indeliberatus**, Onberaden handeling, onberedeneerde handeling. **Actus indifferens**, Zedelijk onverschillige handeling, POTTERS IV, 5. **Actus individualis**, Vereenlingde handeling. *Oportet quod quilibet individualis actus habeat aliquam circumstantiam per quam trahatur ad bonum vel ad malum ad minus ex parte intentionis finis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 18, A. 9, C., *Bij elke vereenlingde handeling hoort steeds een of andere omstandigheid waardoor bewuste handeling, althans wat haar opzet betreft, goed of slecht wordt.* — **Actus individuus**, Afzonderlijke handeling. **Actus inordinatus**, Ongeregelde handeling. **Actus integralis**, Volledige handeling. **Actus integrans**, Aanvullende akt, QUAADVLIET II, 59, vervolledigende akt. **Actus intellectus**, Verstandshandeling, verstandsverrichting. **Actus interior**, Innerlijke handeling. **Actus intrinsecus**, Innerlijke handeling. **Actus involuntarius**, Onwillijke handeling. **Actus legitimus**, Wettige handeling. **Actus liber**, Vrijwillige handeling, vrije handeling. **Actus malus**, Slechte handeling. **Actus matrimonialis**, Echtelijke handeling. **Actus matrimonii**, Huwelijksverrichting. **Actus mercenarius**, Gehuurde handeling. **Actus meritorius**, Verdienstelijke handeling. **Actus miraculosus**, Wonderbare handeling. **Actus moralis**, Zedelijke handeling. *Actus moralis ... non solum habet bonitatem ex obiecto, ... sed etiam ex circumstantiis quae sunt quasi quaedam accidentia*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 18, A. 9, C., *De zedelijke handeling betrekt haar goedheid niet alleen van haar voorwerp, maar ook van de omstandigheden die zich hier eenigszins als bijkomstigheden laten gelden.* — *Morales ... actus recipiunt speciem secundum id quod intenditur, non autem ab eo quod est praeter intentionem, cum sit per accidens*, IBIDEM, II-II, Q. 64, A. 7, C., *De zedelijke handelingen worden gesoortschikt naar wat er mee bedoeld wordt, niet naar wat buiten de bedoeling ligt, dit laatste is hier immers bijkomstig.* — **Actus naturae**, Natuurverrichting. **Actus naturalis**, Natuurlijke handeling, MEYER 268. **Actus necessarius**, Onontbeerlijke handeling, noodzakelijke handeling. **Actus negativus**, Ontkennende handeling. **Actus notionalis**, Kenmerkende werking, JANSSENS, DE HEILIGE DRIEVULDIGHEID 144, kenmerkende daad (DRIEVULDIGHEIDSLEER). **Actus ordinatus**, Geregelde handeling. **Actus particularis**, Afzonderlijke handeling. **Actus perfectus**, Volmaakte handeling. **Actus permanens**, Blijvende handeling. **Actus personalis**, Persoonlijke handeling. **Actus positivus**, Stellige handeling, MEYER 267. **Actus possibilis**, Mogelijke handeling. **Actus principalis**, Voornaamste handeling. **Actus privatus**, Private handeling. **Actus psychicus**, Ziellijke handeling. **Actus publicus**, Openbare handeling. **Actus rationis**, Handeling der rede, rededaad, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 50. **Actus rectus**, Rechtstreeksche handeling. **Actus regulatus**, Geregelde handeling. **Actus rescindibilis**, Verbreekbare daad (RECHT). **Actus sacramentalis**, Sakramenteele daad. **Actus scientiae**, Daad der wetenschap.

Actus simplex, Enkelvoudige daad. **Actus singularis**, Afzonderlijke daad. **Actus spiritualis**, Geestelijke handeling. **Actus supernaturalis**, Bovennatuurlijke handeling, MEYER 267. **Actus syllogisticus**, Betoogende daad, daad der sluitrede. **Actus transiens**, Overgankelijke handeling, voorbijgaande handeling. **Actus virtualis**, Kiemelijke daad. **Actus virtuosus**, Deugende daad. **Actus virtutis**, Daad der deugd. **Actus vitalis**, Levensverrichting, DE GROOT, LEVENSWIJDING 29. **Actus vitii**, Daad der ondeugd. **Actus vitiosus**, Ondeugende daad. **Actus voluntarius**, Willijke daad. **Actus voluntatis**, Wilsdaad. **Actus voluntatis elicitus**, Wilsdaad, wilsakt, BEYSENS, ZIELKUNDE II, 258. **Actus voluntatis imperatus**, Gewilde daad, IBIDEM (ZIELKUNDE).

ADAEQUARE : 1. Ovg. : Adaequaat maken. — 2. Onovg. : Adaequaat zijn met.

ADAEQUATE : Adaequaterwijze.

ADAEQUATIO : Adaequaatheid. **Adaequatio rei et intellectus**, Adaequaatheid van het ding en het verstand. **Adaequatio repraesentativa**, Uitbeeldende adaequaatheid.

ADAEQUATUS : Adaequaat.

ADDUCERE : Naar toe brengen (EUCHARISTIELEER).

ADDUCTIO : Naartoebrenging, SANDERS, DE TRANSSUBSTANTIATIE 153 (EUCHARISTIELEER).

ADEPTIO : Bereiking .

ADHAERENTIA : Aanhangendheid, MEYER 269.

ADHAERERE : Aanhangen, aankleven, bijtreden, toetreden.

ADHAESIO : Verknochtheid, gehechtheid, bijtreding.

ADHAESIVE : Aanhangend, aanhangenderwijze.

ADIACENTIA : Aangrenzendheid, aanliggendheid, belendendheid.

ADIUDICATIO : Aanbesteding (RECHT).

ADIURATIO : Bezwering. **Adiuratio deprecativa**, Verzoekende bezwering. **Adiuratio imperativa**, Bevelende bezwering.

ADMIRARI : 1. Bewonderen. — 2. Zich verwonderen, bevreemd zijn.

ADMIRATIO : 1. Bewondering. — 2. Verwondering. *Admiratio parit scientam, Verwondering brengt wetenschap voort.*

ADOPTIO : Aanneming, POTTERS I, 273, aanname, THEOL. SUM. X, 544. *Ex adoptione, Door aanneming*, QUAADVLIET III, 40. — **Adoptio perfecta**, Volmaakte aanneming. **Adoptio simplex**, Gewone aanneming (RECHT, DOGMATIEK).

ADOPTIVUS : Aangenomen.

ADORATIO : Aanbidding, POTTERS IV, 23. *Adoratio principaliter quidem in interiori Dei reverentia consistit, secundario autem in quibusdam corporalibus humilitatis signis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 84, A. 2, AD 2, *Aanbidding bedraagt op de eerste plaats innerlijken eerbied voor God en op de tweede plaats sommige uiterlijke teekenen van ootmoed.* — **Adoratio corporalis**, Lichamelijke aanbidding. **Adoratio duliae**, Heiligenvereering. **Adoratio exterior**, Uiterlijke aanbidding. **Adoratio interior**, Innerlijke aanbidding. **Adoratio latriae**, Godsvereering. **Adoratio spiritualis**, Geestelijke aanbidding.

ADQUIRERE : Verwerven, aanwerven, verkrijgen, bekomen. **Modi adquirendi dominium**, Wijzen van verwerving, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 133. **Modi derivati adquirendi**, Afgeleide wijzen van verwerving, IBIDEM. **Modi originarii adquirendi**, Oorspronkelijke wijzen van verkrijging, IBIDEM. **Modi primaevi adquirendi**, Oorspronkelijke wijzen van verwerving (RECHT).

ADQUISITIO : Verwerving, aanwerving, verkrijging, bekoming. *Quando aliquis adquirit id quod natura propter ipsum fecit, est naturalis adquisitio*, S. THOMAS, COMM. IN I POLI-

TIC., LECT. 6, *Wanneer iemand verkrijgt wat de natuur voor hem tot stand bracht, dan heet zulks natuurlijke aanwerving.*— **Adquisitio haereditatis**, Bekoming der erfenis. **Adquisitio haereditatis directa**, Erfenisbekoming uit de hand. **Adquisitio haereditatis fideicommissariae**, Erfenisbekoming over de hand. (RECHT).

ADULATIO : Vleierij.

ADULTER : 1. Zst. nw. : Echtbreker. — 2. Bvl. nw. : Overspelig (HUWELIJK).

ADULTERARE : Echtbreken, overspel doen (HUWELIJK).

ADULTERINUS : Overspelig (HUWELIJK).

ADULTERIUM : Echtbreuk, QUAADVLIET II, 152, overspel, DE SMET 57 (HUWELIJK).

ADVENTITIUS : Bijkomend.

ADVENTUS : 1. Komst (DOGMATIEK). — 2. Adventtijd (LITURGIE).

ADVERTENTIA : Aandacht, bewustheid. **Advertentia plena**, Volledige bewustheid.

AEMULATIO : IJverzucht, POTTERS V, 30, wedijver.

AEQUALIS : Gelijk, even groot.

AEQUALITAS : Gelijkheid, VAN HOOGSTRATEN I, 313. Evengrootheid, MEYER 270. *Aequalitas relatio quaedam est*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 42, A. I, ARG. 4, *Gelijkheid zegt betrekking*, THEOL. SUM. II, 348. — *Ad ... aequalitatem requiritur diversitas substantiae*, S. THOMAS, COMM. IN X METAPHYS. LECT. 4, *Gelijkheid onderstelt verschillende zelfstandigheden.* — *Quantitas fundat rerum aequalitatem et inaequalitatem*, *De gelijkheid en ongelijkheid der dingen berust op de hoegrootheid.* — *Unum in quantitate causat aequalitatem et unum in qualitate similitudinem*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 14, *Eenheid wat betreft de hoegrootheid brengt gelijkheid teweeg, eenheid wat betreft de hoedanigheid integendeel gelijkenis.* — **Aequalitas absoluta**, Volstrekte gelijkheid. **Aequalitas aequiparantiae**, Gelijkheid tusschen twee wezens wat het geheel en wat de deelen betreft. **Aequalitas aliqualis**, Beperkte gelijkheid. **Aequalitas arithmetica**, Telkundige gelijkheid. **Aequalitas continentiae**, Gelijkheid van inhoud. **Aequalitas dimensionis**, Gelijkheid van afmetingen. **Aequalitas extensionis**, Gelijkheid van uitgebreidheid. **Aequalitas geometrica**, Meetkundige gelijkheid. **Aequalitas proportionis**, Gelijkheid van verhouding, THEOL. SUM. X, 144. **Aequalitas quantitatum**, Hoegrootheidsgelijkheid. **Aequalitas secundum quid**, Beperkte gelijkheid. **Aequalitas simpliciter**, Volstrekte gelijkheid. **Aequalitas virtutum**, Gelijkheid der deugden.

AEQUALITER : Op gelijke wijze, gelijkerwijze.

AEQUIPARANTIA : Evengelijkheid.

AEQUIPOLLENS : Gelijkwaardig.

AEQUIPOLLENTIA : Gelijkwaardigheid.

AEQUIPOLLERE : Gelijkwaardig zijn.

AEQUIPROBABILISMUS : Aequiprobabilisme.

AEQUITAS : Billijkheid, POTTERS, V, 125, QUAADVLIET II, 105. **Aequitas moralis**, Zedelijke billijkheid. **Aequitas naturalis**, Natuurlijke billijkheid.

AEQUIVALENS : Gelijkwaardig, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 133.

AEQUIVALENTIA : Gelijkwaardigheid, POTTERS IV, 240.

AEQUIVOCATIO : Gelijknamigheid, VAN BENTHEM I, 10, naamgelijkheid, meerzinnigheid, wisselduidigheid, wisselzinnigheid, GEZELLE 118, dubbelzinnigheid, (Tgd UNIVOCATIO, Eénzinnigheid). — *Aequivocatio inducitur ex diversa forma significata per nomen, non autem ex diversitate suppositionis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 49, *Meerzinnigheid komt voor wanneer eenzelfde woord ver-*

schillende vormen te kennen geeft, niet uit verschillende plaatsbekleeding. — *Inferiorum diversa ratio non facit aequivocationem superiorum, Verscheidenheid onder de lagere soortbegrippen brengt geen meerzinnigheid mee onder de hoogere soortbegrippen.* — *Diversa ratio minus communium non facit aequivocationem in magis communi,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 29, A. 4, AD 4, *Een begripsverschil in het minder algemeene veroorzaakt geen dubbelzinnigheid wanneer het gaat over iets dat meer algemeen is,* THEOL. SUM. II, 69. — **Aequivocatio dialectica,** Redekundige meerzinnigheid, eigenlijke meerzinnigheid. **Aequivocatio physica,** Physische meerzinnigheid, oneigenlijke meerzinnigheid (DENKLEER).

AEQUIVOCE : Gelijknamig, MEYER 271, dubbelzinnig, DE GROOT, DENKERS VAN ONZEN TIJD 55, meerzinnig, wisselduidig, wisselzinnig, GEZELLE 118, (Tgd UNIVOCE, Eénzinnig) (DENKLEER).

AEQUIVOCUS : Gelijknamig, MEYER 266, dubbelzinnig, THEOL. SUM. I, 96-97, ongelijksoortig, IBIDEM, 134, wisselduidig, wisselzinnig, GEZELLE 118, meerzinnig, (Tgd UNIVOCUS, Eénzinnig). — *Univocorum est omnino eadem ratio, aequivocorum est omnino ratio diversa, in analogicis vero oportet, quod nomen secundum unam significationem acceptum ponatur in definitione eiusdem nominis secundum alias significationes accepti,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 13, A. 10, C., *Terwijl het begrip, dat aan de éénzinnige namen beantwoordt, volstrekt hetzelfde is, zijn de begrippen van de dubbelzinnige geheel verschillend; bij de deelsgelijkende echter moet de naam, in één van zijn beteekenissen genomen, in de bepaling vallen van denzelfden naam, in zijn andere beteekenissen verstaan,* THEOL. SUM. I, 350. — **Aequivocus a casu,** Gelijknamig zonder meer, meerzinnig zonder meer, dubbelzinnig zonder meer, ongelijksoortig zonder meer, wisselduidig zonder meer. **Aequivocus a consilio,** Gelijknamig in een bepaald opzicht, meerzinnig in een bepaald opzicht, dubbelzinnig in een bepaald opzicht, ongelijksoortig in een bepaald opzicht. **Aequivocus secundum quid,** Gelijknamig in een bepaald opzicht, meerzinnig in een bepaald opzicht, dubbelzinnig in een bepaald opzicht, ongelijksoortig in een bepaald opzicht, wisselduidig in een bepaald opzicht. **Aequivocus simpliciter,** Gelijknamig zonder meer, meerzinnig zonder meer, dubbelzinnig zonder meer, ongelijksoortig zonder meer, wisselduidig zonder meer. (DENKLEER).

AEQUUS : 1. Gelijk. **Ex aequo,** Op gelijken voet. — 2. Billijk. **Ex aequo et bono,** Naar billijkheid, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 16.

AESTHETICA : Schoonheidsleer.

AESTIMATIO : Schatting. **Aestimatio communis,** Algemeene schatting, POTTERS IV, 248. **Aestimatio falsa,** Verkeerde schatting. **Aestimatio vera,** Juiste schatting.

AESTIMATIVA : Schattingsvermogen (ZIELKUNDE).

AETERNITAS : Eeuwigheid. *Tria ... nomina (aeternitas, tempus et aevum) significant durationem quandam,* S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. 19, Q. 2, A. 1, SOL., *De drie woorden eeuwigheid, tijd en beperkte eeuwigheid geven een soort van duur te kennen.* — *Aeternitas ... est interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio,* BOETHIUS, V DE CONSOLAT. PHILOS. PROSA 6, *Eeuwigheid komt hierop neer, op onverdeelbare en volkomen wijze onbeperkt leven te genieten.* — *Ex duobus notificatur aeternitas. Primo ex hoc quod id quod est in aeternitate est interminabile, idest principio et fine carens, ut terminus ad utrumque referatur. Secundo per hoc quod ipsa aeternitas successione caret, « tota

simul » exsistens, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 10, A. 1, C., *Twee kenmerken behooren ... tot het begrip eeuwigheid : ten eerste, dat het eeuwige onbegrensd is, d. i. begin noch einde heeft : het begin toch kan evengoed een grens genoemd worden als het einde. Ten tweede, dat de eeuwigheid geen opeenvolging kent, maar in haar geheel tegelijk bestaat*, THEOL. SUM. I, 194. — *Aeternitas ... tota simul exsistens ambit totum tempus*, S. THOMAS, SUM. THEOL., I, Q. 14, A. 13, C., *De eeuwigheid bestaat geheel en al tegelijk en omvat heel den tijd*, THEOL. SUM. I, 417. — *Ratio aeternitatis consequitur immutabilitatem, sicut ratio temporis consequitur motum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 10, A. 2, C., *Het begrip « eeuwigheid » volgt noodzakelijk op onveranderlijkheid, gelijk tijd op beweging.* — *Aeternitas et nunc aeternitatis non differunt re, sed ratione tantum*, S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. 19, Q. 2, A. 2, SOL., *Tusschen de eeuwigheid en een oogenblik van de eeuwigheid is er geen werkelijk, maar alleen een begripsonderscheid.* — **Aeternitas divina**, Goddelijke eeuwigheid. **Aeternitas participata**, Bedeelde eeuwigheid, meegedeelde eeuwigheid, ten deel gekregen eeuwigheid, deelachtig geworden eeuwigheid.

AETERNUS : Eeuwig. **Ab aeterno**, Van eeuwigheid, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 300. **Aeternus participative**, Eeuwig door deelhebbing, met eeuwigheid bedeeld. **Aeternus secundum quid**, Eeuwig in een of ander opzicht. **Aeternus simpliciter**, Volstrekt eeuwig, onbeperkt eeuwig, eeuwig zonder meer.

AETIOLOGIA : Oorzakelijkheidsleer.

AETIOLOGICUS : Oorzakelijk. Zie SENSUS, Zin (SCHRIFTUUR).

AEVITERNITAS : Onvolmaakte eeuwigheid.

AEVITERNUS : Aan onvolmaakte eeuwigheid deelachtig, onder de onvolmaakte eeuwigheid vallend, op onvolmaakte wijze eeuwig. — *In aeviternis non differ(..)t esse vel fuisse vel futurum esse*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 10, A. 5, ARG. 3, *Voor de wezens die onder de onvolmaakte eeuwigheid vallen zijn zijn, geweest zijn en zullen zijn hetzelfde.* — *Esse omnium aeviternorum mensur(a)tur esse primi aeviterni*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 10, A. 6, C., *Het zijn van alle onder de onvolmaakte eeuwigheid vallende wezens wordt gemeten door het zijn van het eerste onder de onvolmaakte eeuwigheid vallende wezen.*

AEVUM: Onvolmaakte eeuwigheid. *Aevum nihil aliud erit quam aeternitatis participatio*, S. THOMAS, V QU. QUODLIBET. A. 7, C., *De onvolmaakte eeuwigheid is niets anders dan een ten deel gekregen eeuwig zijn.* — *Aevum differt a tempore et ab aeternitate sicut medium exsistens inter illa*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 10, A. 5, C., *Onvolmaakte eeuwigheid verschilt zoowel van den tijd als van de eeuwigheid en staat er tusschenin* (ENGELENLEER).

AFFABILITAS : Minzaamheid, POTTERS V, 125, vriendelijkheid, DE GROOT, HET LEVEN VAN DEN H. THOMAS VAN AQUINO 255 (MORAALTHEOLOGIE).

AFFECTATIO : Gezochtheid.

AFFECTIO : Gemoedsaandoening, VOGELS II, 252, gemoedsbeweging, genegenheid.

AFFECTUS : 1. Gemoedsaandoening, POTTERS V, 81, genegenheid, THEOL. SUM. X, 441, gemoedsbeweging, gemoedsstreving. *Ex affectu hominis trahitur mens eius ad intendendum his, ad quae afficitur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 166, A. 1, AD 2, *De genegenheid van een mensch brengt zijn geest er toe die dingen waaraan hij hecht te beschouwen.* — 2. Gemoed.

AFFINIS : Aangehuwd, POTTERS VII, 103, aanverwant (HUWELIJK).

AFFINITAS : 1. Verwantschap,

voeling. *Summum inferioris ordinis affinitatem habet cum ultimo superioris*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 108, A. 6, C., *De hoogst staande wezens uit een lagere orde raken aan de laagst staande wezens uit de hoogere orde.* — 2. Aanverwantschap, POTTERS VII, 103, QUAADVLIET III, 132, BURGERLIJK WETBOEK I, 43, zwagerschap, POTTERS VII, 103 (HUWELIJK).

AFFIRMATIO : Bevestiging, beaming (Tgd NEGATIO, Ontkenning; — PRIVATIO, Beroofdheid; —REMOTIO, Verwijdering). *Affirmatio est enuntiatio alicuius de aliquo*, ARISTOTELES, PERIHERMENEIAS C. 6; 17, A, 25, *De bevestiging is het zeggen van iets aangaande iets.* — *Affirmatio naturaliter (est) prior negatione*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 122, A. 2, AD I, *Van nature uit komt de bevestiging voor de ontkenning.* — *Oportet ... si negatio est causa negationis, quod affirmatio sit causa affirmationis*, S. THOMAS, COMM. IN I ANALYT. POSTER. LECT. 24, N° 3, *Valt de oorzaak der ontkenning in ontkenning te zoeken, dan is bevestiging oorzaak van de bevestiging.* — *Requiritur ad contradictionem primo quod affirmatio et negatio sint eiusdem praedicati*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMENEIAS LECT. 9, N° 8, *Tegenspraak vergt dat het bevestiging en ontkenning om een zelfde gezegde te doen zij.* — *Quando affirmatio est vera tunc negatio est falsa*, S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS. LECT. 8, *Is de bevestiging waar, dan is de ontkenning onwaar.* (DEN KLEER).

AFFIRMATIVE : Bevestigenderwijze.

AFFIRMATIVUS : Bevestigend, beamend.

AGENS : 1. Ww. Werkend, handelend. — 2. Zst. nw. Doener, MEYER 272; dader, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 171, werkende oorzaak (Tgd PATIENS, Lijder). *Agens ex tota potentia producit optime, De dader die met zijn heele vermogen werkt werkt ook op de voortreffelijkste wijze.* — *Agens est nobilius patiente*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 2, ARG. 3, *Degene die handelend optreedt is voortreffelijker dan degene die ondergaat.* — *Omne agens ag(i)t in quantum actu est*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 73, *Elke dader handelt in zoover hij metterdaad is.* — *Agens ... agit per suam formam et non per suam materiam*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 24, *De dader werkt door zijn vorm en niet door het stoffelijk aandeel in hem.* — *Omnia agentia necesse est agere propter finem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 2, C., *Elken dader moet het bij het handelen om een doel te doen zijn.* — *Omne agens agit propter bonum, Elke dader heeft bij het handelen iets goeds voor.* — *Omne agens agit sibi simile*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 3, ARG. 2, *Ieder werkend wezen brengt zijns gelijke voort*, THEOL. SUM. I, 68. — *Agens ad hoc agit, ut similitudinem suam in aliud inducat*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *De dader beoogt bij het handelen een ander zijn gelijkenis in te storten.* — *Aliquod agens, in quantum sua virtute producit aliquam formam, ad quam sequitur corruptio et defectus, causat sua virtute illam corruptionem et defectum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, C., *In zoover een dader door eigen kracht een vorm tot stand brengt waarop het teniet gaan en in gebreke blijven van een ander vorm volgt, brengt hij ook die vernietiging en dat in gebreke blijven teweeg.* — *Quodcumque agens est praesens tantum uni suorum effectuum*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 68, *Elke dader staat alleen met één onder zijn uitwerkselen in verbinding.* — *Non datur agens sine patiente, Niets kan handelend optreden zonder dat iets anders ondergaat.* — *Ex qualibet particulari operatione propria tota virtus agentis demonstratur, Aan elke afzonderlijke eigen handeling blijkt de heele kracht van den dader.* — *Agens unum,*

in quantum est unum, immediate non producit nisi unum, Eén dader kan, in zoover hij één is, rechtstreeks alleen één uitwerksel teweeg brengen. — **Agens aequivocum**, Gelijknamig doener, ongelijksoortige werkende oorzaak. **Agens analogicum**, Deelsgelijkende dader. **Agens artificiale**, Kunstmatige werkende oorzaak. **Agens consubstantiale**, Medezelfstandige werkende oorzaak. **Agens contractum**, Beperkt dader. **Agens corporale**, Lichamelijke werkende oorzaak. **Agens corporeum**, Lichamelijke werkende oorzaak. **Agens creatum**, Geschapen werkende oorzaak. **Agens deficiens**, In gebreke blijvend dader. **Agens divinum**, Goddelijke werkende oorzaak. **Agens exterius**, Uiterlijke werkende oorzaak. **Agens finitum**, Eindige werkende oorzaak. **Agens immediatum**, Onmiddellijk werkende oorzaak. **Agens imperfectum**, Onvolmaakte dader. **Agens incorporeum**, Onlichamelijke werkende oorzaak. **Agens indeterminatum**, Onbeperkte werkende oorzaak. **Agens inferius**, Lagere werkende oorzaak. *Oportet ... quod actio inferioris agentis non solum sit ab eo per virtutem propriam, sed per virtutem omnium superiorum agentium*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 70, *De handeling van een lagere werkende oorzaak komt niet alleen dank zij de kracht eigen aan laatstgenoemde, maar ook door toedoen van de kracht van alle hoogere werkende oorzaken van haar voort.* — **Agens instrumentale**, Werktuigelijk werkende oorzaak. **Agens insufficiens**, Ontoereikende werkende oorzaak. **Agens intellectuale**, Verstandelijke werkende oorzaak. **Agens interius**, Innerlijke werkende oorzaak. **Agens materiale**, Stoffelijke werkende oorzaak. **Agens minus principale**, Minder voornaam dader. **Agens naturale**, Natuurlijke dader. **Agens organicum**, Bewerktuigde werker. **Agens particulare**, Bizondere werker. *Si consideremus supposita agentia, quodlibet agens particulare est immediatum ad suum effectum. Si autem consideremus virtutem qua fit actio, sic virtus superioris causae erit immediatior effectui quam virtus inferioris*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *Gaat het om de verschillende daders, dan staat elke afzonderlijke dader in onmiddellijke verbinding met zijn uitwerksel; gaat het integendeel om de kracht waardoor de handeling geschiedt, dan staat de kracht van een hooger oorzaak op rechtstreekscher wijze met het uitwerksel in verbinding dan wel deze van een lagere oorzaak.* — **Agens perfectum**, Volmaakte dader. **Agens physicum**, Physische dader. **Agens primarium**, Hoofddader, hoofdwerker, voornaamste doener. **Agens primum**, Eerste doener. *Omne agens, excepto primo agente, in suo opere indiget subiecto, quod sit susceptibile suae actionis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 115, A. 1, ARG. 2, *Met uitzondering van den eersten dader heeft elke dader bij het handelen een subjekt noodig dat zijn inwerking zal ontvangen.* — **Agens principale**, Voornaamste werkende oorzaak, hoofddader, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 46. *Virtus principalis agentis habet permanens et completum esse in natura*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 62, A. 4, C., *De kracht van de bewerkende oorzaak is van duurzamen aard en volkomen*, THEOL. SUM. XXII, 70. — **Agens propinquum**, Nabije werker. **Agens proprium**, Eigen werkende oorzaak. **Agens proximum**, Naaste werker. **Agens remotum**, Afgelegen werkende oorzaak. **Agens secundarium**, Ondergeschikte werker. **Agens sufficiens**, Volstaande werker. **Agens superius**, Hooger werker. **Agens supernaturale**, Bovennatuurlijke werker. **Agens supremum**, Hoogste werker, opperste werker, hoogste werkende oorzaak. **Agens universale**, Algemeene

werker. **Agens univocum**, Eennamig, eenzinnig, eensduidig, gelijksoortig werker. **Agens voluntarium**, Willijk werker.

AGERE : 1. Handelen, doen. *Agere sequitur ad esse in actu*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 69, *De handeling volgt op het metterdaad zijn.* – *Nihil agit, nisi secundum quod est actu*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 76, A. 1, C., *Niets handelt behalve in zoover het metterdaad is.* — *Agere non est accidentium, sed substantiarum*, S. THOMAS, COMM. IN III SENTENT. D. 28, q. 1, A. 1, C., *Niet de bijkomstigheden, maar de zelfstandigheden zijn het die handelen.* — *Nihil agit nisi secundum suam speciem*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 49, *De werking van een wezen reikt nooit verder dan zijn soort.* — *Eiusdem est posse et agere, Kunnen en doen gaan op hetzelfde wezen terug.* — 2. Doen, handelen (innerlijk handelen) (Tgd FACERE, Maken). *Agere autem est actus permanens in ipso agente, sicut videre, velle et huiusmodi*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 57, A. 4, C., *De handeling blijft in hem die handelt, zooals te zien, te willen en dier meer.* — 3. Tot stand brengen, voltrekken. — 4. Tot handelen aanzetten, in beweging brengen. *Sicut ... influere causae efficientis est agere, ita influere causae finalis est appeti et desiderari*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 2, C., *Zooals de werking van de werkende oorzaak hierop neerkomt in beweging te brengen, zoo komt de werking van de doeloorzaak hierop neer, begeerd en verlangd te worden.* – *Virtus causae primae prius agit in causatum et vehementius ingreditur in ipsum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *De kracht van de eerste oorzaak werkt het eerst en ook het hevigst op het uitwerksel in.* — *Nihil agit in seipsum, Niets werkt op zich zelf in.* — *Nihil agit in distans, Niets werkt op afstand in.* – *Irrationalia magis aguntur ad operandum, quam seipsa agant*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 76, *Onredelijke wezens worden eerder tot handelen gedreven, dan ze zich zelf er toe brengen.* — *Omnia quae agunt vel naturaliter vel voluntarie, quasi propria sponte perveniunt in id ad quod divinitus ordinantur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 103, A. 8, C., *Alle wezens die of natuurnoodzakelijk of door hun eigen wil handelen, komen als uit eigen beweging tot dat waarop ze door God gericht werden.*

AGGENERARE : Aantelen.

AGGENERATIO : Aanteling. **Aggeneratio ab extrinseco**, Aanteling van buiten uit. **Aggeneratio ab intrinseco**, Aanteling van binnen uit.

AGGRAVANS : Bezwarend (MORAALTHEOLOGIE).

AGGREGATUM : Opeenhoping.

AGIBILE : Te stellen, te verrichten handeling. **Agibilia**, Daden. *Prudentia ... (est) recta ratio agibilium*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 56, A. 2, ARG. 3, *Voorzichtigheid is de juiste maatstaf der daden.*

AGIBILIS : Doenbaar.

AGILITAS : Snelheid, POTTERS III, 314, vlugheid. *Corporis gloriosi sunt quatuor dotes, ... scilicet impassibilitas, agilitas, subtilitas et claritas*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 45, A. 1, ARG. 3, *Het verheerlijkte lichaam heeft vier eigenschappen: en wel onlijdelijkheid, vlugheid, doordringbaarheid en glans* THEOL. SUM. XXI, 481.

AGNOSTICISMUS : Agnosticisme.

ALIENANTER : In oneigenlijken zin.

ALIENARE : Vervreemden, overdragen.

ALIENATIO : Vervreemding, overdracht, oneigenlijkmaking van de plaatsbekleeding (DENKLEER).

ALIENUS : Oneigen.

ALIETAS : Andersheid.

ALIQUALIS : Zeker. *Omne ... quod est totaliter aliquale, est essentialiter tale*, S. THOMAS, COMM. IN DE DIVINIS NOMINIBUS C. 4, LECT. 14, *Wat over zijn geheel beschouwd iets be-*

paalds is is zulks door zijn wezenheid.

ALIQUALITER : Eenigszins, eenigermate.

ALIQUIS : Iemand.

ALIQUID : Iets. *Hoc, quod sic dicitur aliquid et alicui, ut caro et carni esse, idem est « in quibusdam » id est in his, quae sunt a materia separata*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 8, *Wat iets is en dit waardoor het zulks is, — aldus vleesch en dit waardoor het vleesch is, — zijn bij sommige wezens, bij diegene namelijk die van de stof werden afgescheiden, hetzelfde.* (METAPHYSIEK).

ALIUS : Ander.

ALLEGORIA : Zinnebeeld, voortgezette vergelijking. Zie SENSUS, Zin (SCHRIFTUUR).

ALLEGORICE : Zinnebeeldig. Zie SENSUS, Zin (SCHRIFTUUR).

ALLEGORICUS : Zinnebeeldig. Zie SENSUS, Zin (SCHRIFTUUR).

ALLICERE : Aanlokken, VOGELS II, 185, aantrekken.

ALLOTROPIA : Scheikundige veranderlijkheid (SCHEIKUNDE).

ALLOTROPUS : Scheikundig veranderlijk.

ALTER : 1. Ander. — 2. Verschillend. **Alter secundum accidens**, Verschillend naar de bijkomstigheden. **Alter genere**, Verschillend van aard.

ALTERABILIS : Veranderlijk in zijn hoedanigheden.

ALTERANS : De hoedanigheden van iets wijzigend. *Primum alterans est non alteratum*, S. THOMAS, COMM. IN III SENT. D. 27, Q. I, A. 3, C., *Het eerste hoedanigheden wijzigend wezen is niet aan hoedanigheidsverandering onderhevig.*

ALTERARE : 1. Ovg. : De hoedanigheden van iets wijzigen. — 2. Onovg. : Veranderen wat de hoedanigheden betreft. *Omnia, quae alterantur, alterantur secundum qualitates sensibilis, et per consequens illis solum competit alterari, quae per se patiuntur ab huiusmodi qualitatibus*, S. THOMAS, COMM. IN VII PHYSIC. LECT. 5, N° 1, *Alles wat naar zijn hoedanigheden verandert verandert naar zijn zinnelijke hoedanigheden en zoo kan alleen wat voor dergelijke hoedanigheden vatbaar is hoedanigheidsverandering ondergaan.*

ALTERATIO : Hoedanigheidsverandering, wijziging van hoedanigheden. *Alteratio est, quando manet idem subiectum sensibile, scilicet quando nulla transmutatione in eius substantia facta fit transmutatio in passionibus eius, scilicet in qualitatibus ipsius*, S. THOMAS, COMM. IN I DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE, LECT. 10, N° 2, *Hoedanigheidsverandering is er wanneer het zintuigelijk subjekt hetzelfde blijft, dit is wanneer, terwijl zijn zelfstandigheid ongewijzigd blijft, zijn hoedanigheden verandering ondergaan.* — *Alteratio primo et per se est in qualitatibus tertiae speciei, mediantibus quibus ex consequenti fit alteratio etiam in aliis*, S. THOMAS, IBIDEM, *Op de eerste plaats en uit den aard der zaak betreft hoedanigheidsverandering de hoedanigheden van de derde soort, op bijkomstige wijze echter en mits bemiddeling van sommige hoedanigheden doet ze zich ook in de andere soorten voor.* — *Non est... (substantialis formae) propria actio disponere materiam, quia hoc fit per alterationem, ad quam sufficiunt formae accidentales*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 69, *De zelfstandige vorm heeft niet voor taak de stof geschikt te maken, dit toch geschiedt door hoedanigheidsverandering en daartoe volstaan de bijkomstige vormen.* — **Alteratio accidentalis**, Bijkomstige hoedanigheidsverandering. **Alteratio-Actio**, Wijziging van hoedanigheden. **Alteratio corruptiva**, Verwording van hoedanigheden. **Alteratio-Passio**, Verandering van hoedanigheden. **Alteratio qualitatis**, Hoedanigheidsverandering. **Alteratio simplex**, Enkelvoudige hoedanigheidsverandering.

ALTERATIVUS : Wijzigend.

ALTERITAS : Andersheid.

ALTRUISMUS : Altruisme.

AMARE : Beminnen, liefhebben. *Amare est velle bonum alicui*, S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO Q. 8, A. 1, AD 19, *Beminnen komt hierop neer een ander goed te willen.*

AMBITIO : Eerzucht, POTTERS V, 21.

AMICITIA : Vriendschap. *Amicitia in quadam aequalitate consistit*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 124, *Vriendschap bestaat in een zekere gelijkheid.* — *Communicatio duorum in eo quod expedit utrique est ratio amicitiae*, S. THOMAS, COMM. IN I POLITICORUM LECT. 4, *De wederzijdsche mededeeling door twee menschen van wat beide moet ten goede komen is het wezen der vriendschap.* — **Amicitia caritatis**, Bovennatuurlijke vriendschap. **Amicitia civilis**, Burgerlijke vriendschap. **Amicitia cognata**, Bloedverwantschapsvriendschap. **Amicitia coniungalis**, Echtelijke vriendschap. **Amicitia domestica**, Huiselijke vriendschap. **Amicitia imperfecta**, Onvolmaakte vriendschap. **Amicitia naturalis**, Natuurlijke vriendschap. **Amicitia paterna**, Ouderlijke vriendschap. **Amicitia perfecta**, Volmaakte vriendschap. **Amicitia politica**, Burgerlijke vrienschap.

AMOR : 1. Liefde (als hartstocht). (Tgd ODIUM, Haat). **Amor amicitiae**, Liefde van vriendschap, POTTERS V, 164. **Amor angelicus**, Liefde der engelen. **Amor animalis**, Dierlijke liefde. **Amor benevolentiae**, Welwillende liefde, POTTERS V, 164, goedgunstige liefde. **Amor caritatis**, Goddelijke deugd van liefde. **Amor communiter dictus**, Liefde in gewonen zin. **Amor complacentiae**, Liefde van welbehagen. **Amor concupiscentiae**, Begeerende liefde, zelfzuchtige liefde, CRAEYNEST 266. **Amor desiderii**, Begeerende liefde, zelfzuchtige liefde, IBIDEM. **Amor divinus**, Goddelijke liefde. **Amor efficax**, Werkdadige liefde. **Amor extaticus**, Verrukkende liefde. **Amor filialis**, Zoonlijke liefde, kinderlijke liefde. **Amor gratuitus**, Onbaatzuchtige liefde. **Amor imperfectus**, Onvolmaakte liefde. **Amor initialis**, Aanvangende liefde. **Amor inordinatus**, Ongeregelde liefde. **Amor intellectualis**, Verstandelijke liefde. **Amor mercenarius**, Gehuurde liefde, baatzuchtige liefde. **Amor naturalis**, Natuurlijke liefde. **Amor otiosus**, Werkelooze liefde. **Amor perfectus**, Volmaakte liefde. **Amor rationalis**, Redelijke liefde, POTTERS VII, 150. **Amor sensibilis**, Zinnelijke liefde. **Amor sensitivus**, Zinnelijke liefde, POTTERS VII, 150. **Amor socialis**, Maatschappelijke liefde. **Amor spei**, Begeerende liefde. **Amor spiritualis**, Geestelijke liefde. **Amor unionis**, Vereenigende liefde. — 2. Liefde (als derde persoon van de Heilige Drievuldigheid). *Nomen amoris in divinis, ... secundum quod personaliter sumitur, est proprium nomen Spiritus Sancti*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 37, A. 1, C., *In zoover ze van een persoon gezegd wordt, is de benaming « liefde » een eigen benaming van den Heiligen Geest*, THEOL. SUM. II, 221. — **Amor personalis**, Persoongeworden liefde.

AMPHIBOLOGIA : Dubbelzinnige uitdrukking (DENKLEER).

AMPLIATIO : Uitbreiding der plaatsbekleeding (DENKLEER).

ANAGOGIA : Tenhemelwijzing. Zie SENSUS, Zin (SCHRIFTUUR).

ANAGOGICUS : Tenhemel wijzend. *Secundum ... quod ea quae in Christo sunt facta, vel in his quae Christum significant ... significant ea quae sunt in aeterna gloria, est sensus anagogicus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 1, A. 10, C., *De ten hemel wijzende zin bestaat hierin, dat hetgeen in Christus is geschied of in dat waardoor Christus wordt aangeduid, wat tot de eeuwige heerlijkheid behoort te kennen geeft.* Zie SENSUS, Zin (SCHRIFTUUR).

ANALOGATUM : Het deelsgelijke,

het deelsgelijkende. **Analogatum minus principale,** Het ondergeschikt deelsgelijkende. **Analogatum principale,** Het voornaamste deelsgelijke, het voornaamste deelsgelijkende. **Summum analogatum,** Grondzin, PLATENBURG, ZEDENLEER 42, grondbeteekenis, IBIDEM, 't hoogste deelsgelijke.

ANALOGIA: Deelsgelijkheid, deelsgelijkendheid. **Secundum analogiam,** Op deelsgelijkende wijze. **Analogia attributionis,** Deelsgelijkheid door toekenning. **Analogia extrinseca,** Uiterlijke deelsgelijkheid. **Analogia intrinseca,** Innerlijke deelsgelijkheid. **Analogia naturalis,** Natuurlijke deelsgelijkheid. **Analogia nominalis,** Woordelijke deelsgelijkheid. **Analogia proportionalitatis,** Deelsgelijkheid door onderlinge evenredigheid. **Analogia proportionalitatis impropriae,** Deelsgelijkheid door oneigenlijke onderlinge evenredigheid. **Analogia proportionalitatis propriae,** Deelsgelijkheid door eigenlijke onderlinge evenredigheid. **Analogia proportionis,** Deelsgelijkheid door evenredigheid. **Analogia realis,** Werkelijke deelsgelijkheid. **Analogia secundum esse,** Zijnsdeelsgelijkheid, deelsgelijkheid naar het zijn. **Analogia secundum esse et intentionem,** Deelsgelijkheid naar zijn en inzicht. **Analogia secundum intentionem tantum,** Deelsgelijkheid naar het inzicht alleen (DENKLEER).

ANALOGICE : Deelsgelijkend, deelsgelijkenderwijze, in deelsgelijkenden zin.

ANALOGICUS : Deelsgelijkend, CRAEYNEST 271, deelsgelijk.

ANALOGUM : Het deelsgelijke. *Analogum dividitur secundum diversos modos, unde cum ens praedicetur analogice de decem generibus, dividitur in ea secundum diversos modos*, S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. 22, Q. I, A. 3, AD 2, *Het deelsgelijke wordt naar verschillende wijzen ingedeeld en zoo wordt het wezen, daar het in deelsgelijkenden zin van de tien begripssoorten gezegd wordt, naar de verschillende soorten van deelsgelijkheid in deze ingedeeld.*

ANALOGUS : Deelsgelijk, deelsgelijkend. **Analogus analogia attributionis,** Deelsgelijkend op grond van toekenning. **Analogus secundum analogiam extrinsecam,** Deelsgelijkend op grond van uiterlijke gelijkenis. **Analogus secundum analogiam intrinsecam,** Deelsgelijkend op grond van innerlijke gelijkenis. **Analogus analogia proportionalitatis,** Deelsgelijkend op grond van onderlinge evenredigheid. **Analogus analogia proportionalitatis impropriae,** Deelsgelijkend op grond van oneigenlijke onderlinge evenredigheid. **Analogus analogia proportionalitatis propriae,** Deelsgelijkend op grond van eigenlijke onderlinge evenredigheid. **Analogus analogia proportionis,** Deelsgelijkend op grond van evenredigheid.

ANALYSIS : Ontleding.

ANALYTICE : Ontledenderwijze.

ANALYTICUS : Ontledend.

ANARCHISMUS : Anarchisme.

ANATHEMA : Banvloek, kerkban. *Anathema sit, Hij zij in den ban.*

ANESTHESIA : Gevoelsverdooving.

ANGELUS : Engel. **Angelus custos,** Engelbewaarder. *Actio angeli non est eius esse, neque actio alicuius creaturae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 54, A. 2, C., *Het handelen van een engel maakt evenmin als bij eenig ander schepsel zijn zijn uit.* — *Angeli propinquiores sunt, secundum naturam in qua creantur, ultimae perfectioni quam animae*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 95, *Naar de natuur waarmee ze geschapen worden staan engelen dichter bij de hoogste volmaaktheid dan zielen.*

ANIMA : Ziel. *Anima est species*

specierum, *De ziel is de wezenssoort bij uitstek.* — *Anima ... id est ... quo vivimus et quo sentimusca intellegimus primo*, ARISTOTELES, II DE ANIMA C. 2; 414, A, 12, *De ziel is het eerste beginsel waardoor we leven en voelen en verstaan.* — *Anima est principium vivendi in animalibus*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 3, *De ziel is het levensbeginsel der dieren.* — *Anima est principium vivendi in plantis*, IBIDEM, *De ziel is het levensbeginsel der planten.* — *Corpus non est actus animae, sed magis anima est actus corporis*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 4, *Niet het lichaam is voor de ziel verdaadwerkelijkend beginsel, maar wel de ziel voor het lichaam.* — *Anima secundum partem intellectivam quandoque est in potentia et quandoque in actu*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Naar haar verstandelijk aandeel beschouwd is de ziel nu eens in aanleg, dan weer in akt.* — *Anima quae est in istis, actu quidem in unaquaque planta est una, potentia vero plures*, ARISTOTELES, II DE ANIMA C. 2; 413, B, 18-20, *Bij alle planten is de ziel in akt één, in aanleg echter is ze veelvoudig.* — *Anima est forma corporis*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 1, *De ziel is de vorm van het lichaam.* — *Licet anima habeat esse completum, non tamen sequitur, quod corpus ei accidentaliter uniatur*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 1, AD 1, *Hoewel de ziel afzonderlijk beschouwd een volledig aanzijn heeft, volgt daarom niet dat het lichaam alleen op bijkomstige wijze aan de ziel wordt toegevoegd.* — *Haec sola pars animae, scilicet intellectiva, est incorruptibilis et perpetua*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Alleen het verstandelijke aandeel der ziel is onvergankelijk en blijvend.* — *Duobus ... dicimur scire, quorum unum est scientia et aliud est anima*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 4, *Daar zijn twee beginselen door toedoen waarvan we, zooals gezegd wordt, kennen, wetenschap namelijk en de ziel.* — *Anima est quodammodo omnia*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 1, C., *De ziel is in een zekeren zin alles*, THEOL. SUM. I, 365. — *Est ... anima quodammodo omnia secundum quod est sentiens et intellegens*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *In zoover ze gewaar wordt en verstaat is de ziel in een zekeren zin alles.* — *Haec est ultima perfectio ad quam anima potest pervenire, secundum philosophos, ut in ea describatur totus ordo universi et causarum eius*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *De uiterste volmaaktheid waartoe, naar de wijsgeeren zeggen, een ziel komen kan bestaat hierin, dat de heele verhouding van het heelal en van zijn oorzaken in haar weerspiegeld wordt.* — *Anima non indiget sensibilibus ad intellegendum secundum suam naturam, sed per accidens*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 15, C., *De ziel heeft niet om haar geaardheid, maar alleen om bijkomstige redenen het zintuigelijke noodig om te verstaan.* — *Anima ... est de genere substantiarum intellectualium, quae non possunt aliter intellegi prodire in esse nisi per viam creationis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 87, *De ziel behoort tot dat slag van verstandelijke zelfstandigheden die niet anders dan door middel van de schepping kunnen in het aanzijn treden.* — *Anima ... est in statu mutabili quandiu corpori unitur, non autem postquam fuerit a corpore separata*, IBIDEM, IV, 95, *Zoolang de ziel met het lichaam vereenigd is, blijft ze in veranderlijken toestand; dit houdt echter op zoodra ze van het lichaam gescheiden wordt.* — **Anima anorganica**, Onbewerktuigde ziel. **Anima bruta**, Redelooze ziel. *Cum animae brutorum animalium per se non operentur, non (sunt) subsistentes*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 75, A. 3, C., *Daar de ziel der redelooze dieren niet door zich zelf handelt, steunt ze niet op zich zelf.* — **Anima humana**, Menschelijke ziel. *Nullo modo per seminis traductionem*

anima humana incipit esse, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 86, *De menschelijke ziel treedt in geen geval in het aanzijn door de overdracht van het zaad.* — *Anima humana est quaedam intellectualis substantia*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 86, *De menschelijke ziel is een verstandelijke zelfstandigheid.* — *Anima ... humana exit in esse per creationem a Deo*, IBIDEM, II, 87, *De menschelijke ziel vangt aan te zijn, wanneer ze door God geschapen wordt.* — **Anima intellectiva**, Verstandelijke ziel, verstandelijk levensbeginsel. *Anima intellectualis dicitur esse quasi quidam horizon et confinium corporeorum et incorporeorum, in quantum est substantia incorporea, corporis tamen forma*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 68, *De verstandelijke ziel is als de scheidslijn en de grens tusschen het lichamelijke en het onlichamelijke, zij is namelijk een onlichamelijke zelfstandigheid en dient het lichaam tot vorm.* — *Anima intellectiva virtute continet id quod sensitiva habet et adhuc amplius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 76, A. 3, AD 4, *De verstandelijke ziel bevat in kiem wat de zintuigelijke ziel eigen is en meer dan dat.* — **Anima organica**, Bewerktuigde ziel. **Anima plantae**, Plantenziel. *Anima plantae imperfecta est in ordine animarum*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 4, *De plantenziel is als ziel onvolmaakt.* — **Anima rationalis**, Redelijke ziel. **Anima sensibilis**, Zintuigelijke ziel. **Anima sensitiva**, Zintuigelijke ziel, dierlijke ziel. *Sentire ... et consequentes operationes animae sensitivae manifeste accidunt cum aliqua corporis immutatione*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 75, A. 3, C., *Zintuigelijk te kennen en de verrichtingen van de zintuigelijke ziel die er op volgen geschieden, zooals voor de hand ligt, niet zonder eenige beroering in het lichaam.* — *Anima sensitiva non habet aliquam operationem propriam per seipsam, sed omnis operatio sensitivae animae est coniuncti*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 75, A. 3, C., *Daar is geen enkele verrichting die als haar eigen verrichting op de zintuigelijke ziel teruggaat, maar elke verrichting van de zintuigelijke ziel gaat op heel het wezen terug.* — **Anima separata**, Ontlijfde ziel. *Anima separata ... se ipsam cognoscet directe, suam essentiam intuendo, et non a posteriori, sicut nunc accidit*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 17, C., *De ontlijfde ziel zal zich zelf op rechtstreeksche manier kennen, door de aanschouwing van haar wezenheid namelijk, en niet zooals thans gebeurt op onrechtstreeksche manier.* — **Anima vegetabilis**, Plantlijke ziel, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 56. *Operationes ... quae competunt viventi secundum esse materiale sunt operationes quae attribuuntur animae vegetabili, quae tamen, licet ad id ordinentur ad quod etiam ordinantur actiones in rebus inanimatis, scilicet ad consequendum esse et conservandum, tamen in viventibus hoc fit per altiorem et nobiliorem modum*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 5, *De verrichtingen die een levend wezen naar zijn stoffelijken aard toekomen zijn op de plantelijke ziel aangewezen en, hoewel ze op hetzelfde gericht zijn als de verrichtingen van ongezielde wezens, dit is het aanzijn te bereiken en te behouden, toch doen ze zulks bij een levend wezen op een voornamer en voortreffelijker wijze.* — **Anima vegetativa**, Plantaardige ziel.

ANIMAL : Dier, dierlijk wezen. *Si animali nulla differentia addi posset, genus non esset, et similiter est de omnibus aliis nominibus*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 26, *Indien aan het begrip « dier » geen verschil kon worden toegevoegd, dan zou « dier » geen geslacht zijn, wat ook geldt voor alle andere namen.* — *Primum dicitur aliquid esse animal propter sensum, licet animalia quaedam et sentiant et moveantur*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 3, *Een wezen wordt vooral om zijn zintuigelijk leven dier genoemd, hoewel er

dieren zijn die én zintuigelijk kennen én bewegen. — *Animalia semper nutriuntur, licet non semper sentiant,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 97, *Dierlijke wezens worden steeds gevoed, maar zintuigelijk kennen doen ze niet altijd.* — *Inter alios sensus primo inest tactus animalibus,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 3, *Het eerste onder alle zintuigen dat bij dierlijke wezens voorkomt is de tastzin.* — *Multa ... sunt animalia, quae solum sensum tactus habent, sicut animalia imperfecta,* IBIDEM, *Daar zijn veel dieren, onvolmaakte dieren namelijk, die alleen tastzin hebben.* — *Ea ... dicimus esse animalia et non solum vivere, quae, licet non mutent locum, tamen habent sensum,* IBIDEM, *Wezens die, ook indien ze niet zich verplaatsen, althans zintuigelijk leven hebben worden dierlijke en niet alleen levende wezens genoemd.* — **Animal brutum,** Beest. **Animal civile,** Maatschappelijk dier. *Hom(o) civile animal (est) natura,* ARISTOTELES, I POLITICORUM C. 2; 1253, A, 4-5, *Van aard uit is de mensch een maatschappelijk dier.* — **Animal coniungale,** Echtelijk dier. *Homo magis est secundum naturam animal coniungale quam politicum,* S. THOMAS, COMM. IN VIII ETHIC. NIC. LECT. 12, *Van aard uit is de mensch meer nog een echtelijk dan wel een maatschapplijk dier.* — **Animal irrationale,** Onredelijk dier. **Animal politicum,** Staatsrechtelijk dier. *Homo est animal naturaliter politicum et sociale,* S. THOMAS, COMM. IN PERIHERMENEIAS I, LECT. 2, N° 2, *Van aard uit is de mensch een staatsrechtelijk en maatschappelijk dier.* — **Animal rationale,** Redelijk dier. **Animal sociale,** Maatschappelijk dier. *Homo naturaliter est animal sociale,* S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NICOM. LECT. 1, *Van aard uit is de mensch een maatschappelijk dier.*

ANIMALIS : 1. Ziellijk. *Immutativum hominis quoddam est corporale et aliud est animale, et hoc est duplex, sensibile et intellegibile,* S. THOMAS, XII QU. QUODLIB. A. 20, C., *Onder de invloeden die op den mensch inwerken is de eene lichamelijk, de andere ziellijk; laatstgenoemde evenwel is tweevoudig, hij is namelijk én zintuigelijk én verstandelijk.* — 2. Dierlijk, MEYER 279. *Illi tantum esse animale competit, in quo proprietates animalis quantum ad aliquod dominantur,* S. THOMAS, COMM. IN II SENTENT. D. 19, EXPOS., *Alleen wezens waarbij dierlijke eigenschappen overheerschen zijn ook dieren.*

ANIMALITAS : Dierlijkheid.

ANIMARE : Bezielen.

ANIMATIO : Bezieling, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 47.

ANIMATUM : Gezield wezen. *Animatum distinguitur ab inanimato in vivendo,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 3, *Gezielde wezens verschillen hierdoor van ongezielde wezens, dat ze leven.*

ANIMATUS : Gezield, VONDEL, BESPIEGELINGEN III, 1040; WB IX, 545.

ANIMUS : 1. Verstand. *Motus liberi arbitrii est motus animi,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 113, A. 8, AD 3, *De beweging van den vrijen wil is een beweging van het verstandelijke deel in den mensch.* — 2. Gemoed, POTTERS, V, 81, *Animus hominis dicitur per delectationem magnificari seu dilatari,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 33, A. 1, C., *Het gemoed van den mensch wordt bij lustgevoel ruimer.*

ANNIHILABILITAS : 1. Vernietigbaarheid (WIJSBEGEERTE). — 2. Vernietigbaarheid, verbreekbaarheid (RECHT).

ANNIHILARE : Vernietigen, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 316, te niet doen (RECHT).

ANNIHILATIO : Vernietiging, tenietdoening (RECHT).

ANNULLARE : Vernietigen, te niet doen, ongeldig verklaren, verbreken (RECHT).

ANNULLATIO : Ongeldigver-

klaring, vernietiging, verbreking. (RECHT).

ANORGANICUS : Onbewerktuigd, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 75.

ANTECEDENS : 1. Als zst. nw. : Vooropstelling. — 2. Als bvl. nw. : Voorafgaand.

ANTECEDENTER : Voorafgaandelijk.

ANTECEDERE : Voorafgaan.

ANTECESSIO : Voorrang.

ANTEPRAEDICAMENTUM : Tot de hoofdbegrippen inleidend gegeven.

ANTHROPOLOGIA : Menschenkunde.

ANTHROPOMORPHISMUS : Vermenschelijking.

ANTICHRESIS : Verpanding van onroerende goederen (RECHT).

ANTICHRISTUS : Antichrist.

ANTINOMIA : Tegenstrijdigheid.

ANTIPATHIA : Tegenzin, afkeer.

ANTITHETICE : Tegenstellenderwijze.

ANTITHETICUS : Tegengesteld.

ANTITYPUS : Tegenbeeld, MEYER 281 (SCHRIFTUUR).

ANTIVITALISMUS : Levensontkenning.

ANTONOMASTICE : Bij uitstek, bij uitnemendheid.

ANXIETAS : Angst, benauwdheid.

APIROCALIA : Kwistigheid.

APOCRYPHUS : Onecht.

APODICTICE : Afdoenderwijze, doorslaanderwijze, ter dege.

APODICTICUS : Afdoend, doorslaand.

APOLOGETICA : Geloofsverdediging, geloofsverantwoording.

APOSTASIA : Geloofsverzaking, POTTERS IV, 199, geloofsafval, POTTERS VI, 258.

APOSTATA : Geloofsverzaker, afvallige, NIEUWBARN 22.

APPARENTIAE : Gedaante (DOGMATIEK).

APPATIBILITAS : Loomheid.

APPELLATIO : 1. Toeschrijving. **Appellatio formalis**, Vormelijke toeschrijving. **Appellatio materialis**, Stoffelijke toeschrijving. **Appellatio rationis**, Redekundige toeschrijving. **Appellatio realis**, Werkelijke toeschrijving. (DENKLEER).— 2. Beroep. **Appellatio cum clausula suspensiva seu effectu suspensivo**, Beroep met bijvoegsel van opschorsing van 't gewijsde (RECHT).

APPETERE : Streven, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 13, bestreven, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 13, nastreven, betrachten, begeeren. *Ipsum ... tendere in bonum est appetere bonum*, S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NICOM. LECT. 1, *Naar iets goeds te trachten is het bestreven.* — *Nihil appetitur nisi sub ratione boni*, DIONYSIUS, DE DIV. NOM. C. 4, *Niets wordt nagestreefd behalve in zoover het als goed beschouwd wordt.* — *Necesse est quod omnia quae homo appetit, appetat propter ultimum finem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 6, C., *Al wat de mensch nastreeft, streeft hij noodzakelijk na om het laatste doel*, DE COCK, OVER HET GELUK 154.

APPETIBILE : Het bestreefbare, het nastreefbare. *Aliquid ... habet rationem boni et appetibilis, in quantum perficitur delectabilibus, quasi habens facultatem ad libitum utendi eis*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 14, *Iets is goed en bestreefbaar in zoover het bereiken er van lust meebrengt waarvan onbeperkt kan worden genoten.* — *Sicut natura est voluntatis fundamentum, ita appetibile, quod naturaliter appetitur, est aliorum appetibilium principium et fundamentum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Zooals de natuur den wil tot grond strekt, zoo ook strekt het bestreefbare dat van nature uit wordt nagestreefd al het ander bestreefbare tot beginsel en grond.* — *In appetibilibus ... finis est fundamentum et*

principium eorum, quae sunt ad finem, IBIDEM, *Onder bestreefbare dingen is het einddoel beginsel en grond van alles wat op het doel gericht is.* — *Secunda appetibilia non movent appetitum nisi in ordine ad primum appetibile, quod est ultimus finis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 6, C., *Tweede nastreefbaarheden drijven het streefvermogen niet, tenzij in de richting van de eerste nastreefbaarheid, d. i. het laatste doel*, DE COCK, OVER HET GELUK 155.

APPETIBILIS : Nastreefbaar, betrachtenswaard, VAN HOONACKER 25.

APPETIBILITAS : Nastreefbaarheid, bestreefbaarheid.

APPETITIO : Nastreving, bestreving, betrachting. **Appetitio efficax**, Doeltreffende bestreving. **Appetitio inefficax**, Ondoelmatige bestreving. **Appetitio naturalis**, Natuurlijke bestreving. **Appetitio rationalis**, Redelijke bestreving. **Appetitio sensitiva**, Zinnelijke bestreving, POTTERS V, 78. **Appetitio sensualis**, Wellustige bestreving.

APPETITIVUS : Strevend, bestrevend, nastrevend.

APPETITUS : 1. Streefvermogen. *Principium ... humanorum actuum in homine non est nisi duplex, scilicet intellectus sive ratio et appetitus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 58, A. 3, C., *De menschelijke handelingen hebben twee beginselen en meer niet, het verstand namelijk of de rede en het streefvermogen.* — *Ubicumque est sensus tactus, est etiam appetitus*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 5, *Waar tastzin voorhanden is is ook streefvermogen.* — **Appetitus animalis**, Dierlijk streefvermogen. **Appetitus carnalis**, Vleeschelijk streefvermogen. **Appetitus concupiscibilis**, Begeervermogen, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 210, begeerend streefvermogen. **Appetitus concupiscibilis externus**, Uiterlijk begeervermogen, uiterlijk begeerend streefvermogen. **Appetitus concupiscibilis internus**, Innerlijk begeervermogen, innerlijk begeerend streefvermogen. **Appetitus inferior**, Lager streefvermogen. **Appetitus intellectivus**, Verstandelijk streefvermogen. **Appetitus irascibilis**, Weerstandsvermogen, POTTERS V, 78, weerstreefvermogen, weerstrevend vermogen. **Appetitus naturalis**, Natuurlijk streefvermogen. **Appetitus rationalis**, Redelijk streefvermogen, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 214. **Appetitus sensibilis**, Zinnelijk streefvermogen, POTTERS II, 29. **Appetitus sensitivus concupiscibilis**, Zinnelijk begeervermogen, IBIDEM V, 100. **Appetitus superior**, Hooger streefvermogen. *Iste est naturalis ordo, ut superior appetitus moveat inferiorem*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 16, *De natuurlijke toedracht is zoo dat het hooger streefvermogen het lager streefvermogen in beweging brengt.* — 2. Streving, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 55. *Appetitus est quasi quidam motus ad rem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 4, AD 1, *Streving is als een beweging naar iets toe.* — *Appetitus est ratione carentiae*, *Streving onderstelt ontstentenis.* — **Appetitus animalis**, Dierlijke streving, dierlijke bestreving, dierlijke nastreving. **Appetitus consiliativus**, Beraden streving. **Appetitus deliberatus**, Beraden streving. **Appetitus elicitus**, Bewustzijnsstreving, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 207. **Appetitus finis**, Doelstreving, doelbestreving. **Appetitus innatus**, Aangeboren streving. **Appetitus intellectivus**, Verstandelijke streving. **Appetitus naturalis**, Natuurstreving, natuurlijke aandrang, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 220, natuurdrang. **Appetitus perversus**, Verdorven streving. **Appetitus praeconsiliati**, Voorbedachte streving. **Appetitus rationalis**, Redelijke streving. **Appetitus sensitivus**, Zin-

nelijke streving. **Appetitus simpliciter naturalis,** Zuivere natuurstreving, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 175, louter natuurlijke streving. **Appetitus voluntarius,** Wilsstreving.

APPLICARE : 1. In verbinding stellen met (WIJSBEGEERTE). — 2. Toevoegen (AFLATEN).

APPLICATIO : 1. Inverbindingstelling (WIJSBEGEERTE). — 2. Toevoeging (AFLATEN).

APPREHENDERE : Opvatten, waarnemen. *Absolute ... apprehendere aliquid non solum convenit homini, sed etiam aliis animalibus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 57, A. 3, C., *Iets zonder meer waar te nemen komt niet alleen den mensch, maar ook andere dierlijke wezens toe.*

APPREHENSIO : Opvatting, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 77, verstandelijke waarneming. *Ad apprehensionem hominis sequitur apprehensio animalis ex necessitate,* S. THOMAS, COMM. IN DE MEMORIA ET REMINISCENTIA LECT. 5, *Op de menschelijke volgt noodzakelijk de dierlijke waarneming.* — **Apprehensio finis,** Erkenning van het doel, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 44. **Apprehensio motrix,** In beweging brengende waarneming. **Apprehensio simplex,** Enkelvoudige opvatting. **Apprehensio simplex connotativa,** Medebeteekenende eenvoudige opvatting.

APPREHENSIVE : Waarnemenderwijze.

APPREHENSIVUS : Waarnemend.

APPREHENSOR : Waarnemer. *Ipse (Deus) intellector et apprehensor sui est,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *God zelf neemt Zich zelf waar en verstaat Zich zelf.*

APPRETIATIVE : Naar schatting. **Appretiative summus,** Hoogst in schatting.

APPROPRIARE : Toeschrijven, POTTERS II, 292, toeëigenen. *Appropriare nihil est aliud, quam commune trahere ad proprium,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 7, A. 3, C. *Toe te schrijven komt hierop neer wat gemeenschappelijk is aan één afzonderlijk toe te kennen.*

APPROPRIATE : Toeschrijvenderwijze.

APPROPRIATIO : Toeëigening, QUAADVLIET, I, 20; POTTERS II, 293; JANSSENS, DE HEERLIJKHEID VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 25, toeschrijving. *Manifestatio Personarum (divinarum) per essentialia attributa appropriatio nominatur,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 39, A. 7, C., *De verduidelijking van de Personen door de wezenseigenschappen wordt toeëigening genoemd,* THEOL. SUM. II, 277.

APTITUDINALIS : Geschikt, vaardig.

APTITUDO : Geschiktheid, vaardigheid.

ARBITRARIE : Naar willekeur, naar believen, naar goeddunken.

ARBITRIUM : Goeddunken, MEYER 283, willekeur. **Liberum arbitrium,** 1. Vrij wilsbeschikkingsvermogen, vrij beslissingsvermogen. *Voluntas et liberum arbitrium non sunt duae potentiae, sed una,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 83, A. 4, C., *De wil en het vrij beschikkingsvermogen zijn niet twee verschillende vermogens, maar één.* — *Homo constituitur dominus sui ipsius per liberum arbitrium,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 64, A. 5, AD 3, *Dank zij zijn vrij beschikkingsvermogen is de mensch meester over zich zelf.* — *Non repugnat libertati quod Deus est causa actus liberi arbitrii,* S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO Q. 3, A. 2, AD 4, *Het strijdt niet met de vrijheid dat de daden van het vrij beschikkingsvermogen op God als op haar oorzaak teruggaan.* — 2. Vrije wilsbeschikking. *Homo per liberum arbitrium seipsum movet ad agendum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 83, A. 1, AD 3, *Door vrije wilsbeschikking drijft de mensch zich zelf tot handelen.* — *Libe-*

rum arbitrium est causa sui motus, IBIDEM, *Vrije wilsbeschikking is zelf oorzaak van haar beweging.*

ARBOR PORPHYRIANA : Stamboom van Porphyrius, stamboom der soortbegrippen.

ARBOR PORPHYRII : Stamboom van Porphyrius, stamboom der soortbegrippen.

ARCHANGELUS : Aartsengel.

ARCHETYPON : Hoofdbeeld (SCHRIFTUUR).

ARDUUS : Lastig, moeilijk.

ARGUENS : Betooger.

ARGUMENTATIO : Betoog, bewijsvoering. **Argumentatio bona,** Goede bewijsvoering. **Argumentatio causalis,** Oorzakelijke bewijsvoering. **Argumentatio condicionalis,** Voorwaardelijke bewijsvoering. **Argumentatio deductiva,** Afleidende bewijsvoering. **Argumentatio formalis,** Vormelijke bewijsvoering. **Argumentatio inductiva,** Opklimmende bewijsvoering. **Argumentatio mala,** Manke bewijsvoering, mank betoog. **Argumentatio materialis,** Stoffelijke bewijsvoering. **Argumentatio rationalis,** Redelijke bewijsvoering.

ARGUMENTARI : Betoogen. **Argumentari a maiori ad minus,** Betoogen van iets meerders tot iets minders. **Argumentari a minori ad maius,** Betoogen van iets minders tot iets meerders. **Argumentari a posteriori,** Uit de uitwerkselen betoogen. **Argumentari a priori,** Uit het beginsel zelf betoogen, uit de oorzaak betoogen. **Argumentari a simili,** Uit de gelijkheid betoogen.

ARGUMENTATIVUS : Betoogend, bewijzend.

ARGUMENTUM : 1. Betoog, bewijsvoering. — 2. Bewijs, bewijsgrond. **Argumentum absolutum,** Volstrekte bewijsgrond. **Argumentum alloiologicum,** Voorwaardelijke bewijsgrond, voorwaardelijkheidsbewijs, BEYSENS, THEODICEE 118. **Argumentum apodicticum,** Afdoend bewijs. **Argumentum auctoritatis,** Gezagsbewijs. **Argumentum causalitatis,** Oorzakelijkheidsbewijs, bewijs op grond van oorzakelijkheid. **Argumentum compositum,** Samengesteld bewijs. **Argumentum conscientiae,** Bewustzijnsbewijs, bewijs op grond van het bewustzijn. **Argumentum convenientiae,** Billijkheidsreden, VAN COPPENOLLE, DE ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 183. **Argumentum deductivum,** Afleidend bewijs. **Argumentum ex finalitate,** Bewijs uit het doel. **Argumentum henologicum,** Eenheidsbewijs. **Argumentum inductivum,** Opklimmend bewijs. **Argumentum a maiori ad minus,** Bewijs van iets meerders tot iets minders. **Argumentum a minori ad maius,** Bewijs van iets meerders uit iets minders. **Argumentum ontologicum,** Bewijs uit het volstrektheidsbegrip, BEYSENS, THEODICEE 78 (GODSLEER). **Argumentum a posteriori,** Bewijs uit de uitwerkselen. **Argumentum a priori,** Bewijs uit het beginsel zelf, bewijs uit de oorzaak. **Argumentum relativum,** Betrekkelijk bewijs. **Argumentum Scripturae,** Schriftuurbewijs, POTTERS II, 89. **Argumentum a simili,** Bewijs uit de gelijkheid. **Argumentum simplex,** Enkelvoudig bewijs. **Argumentum teleologicum,** Doelmatigheidsbewijs, BEYSENS, THEODICEE 118. — 3. Korte inhoudsopgave.

ARIDITAS: Dorheid, POTTERS V, 81.

ARISTOCRATIA : Keurregeering.

ARITHMETICA : Rekenkunde.

ARITHMETICUS : Rekenkundig.

ARREPTITIUS : Bezetene.

ARROGANTIA : Aanmatiging.

ARS : Kunde, kundigheid, kunst, kunstvaardigheid. *Nihil ... aliud ars esse videtur quam certa ordinatio rationis, quomodo per determinata media ad debitum finem actus humani perveni-*

ant, S. THOMAS, COMM. IN I ANALYTICORUM POSTERIORUM LECT. I, N° I, *Kunde blijkt niets anders te zijn dan een bepaalde gerichtheid van den geest waardoor men inziet hoe met behulp van bepaalde middelen de menschelijke daden tot het passende einddoel zullen komen.* — *Addiscens artem operatur actionem artis sine arte*, *Degene die een kunde aanleert voltrekt de handelingen van bewuste kunde zonder kundigheid.* — *Sunt ... quinque numero, quibus anima semper dicit verum vel affirmando vel negando; scilicet ars, scientia, prudentia, sapientia et intellectus*, S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NICOM. LECT. 3, *Daar zijn vijf deugden met welker hulp de ziel immer, hetzij ze bevestigt, hetzij ze ontkent, de waarheid zegt : kunst namelijk, wetenschap, voorzichtigheid, wijsheid en verstand.* — *Ars est recta ratio factibilium*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 57, A. 4, C., *Kunst is de juiste maatstaf bij het maken.* — *Ars imitatur naturam*, De kunst volgt de natuur na, TERBURG 178. — *Omnis applicatio rationis rectae ad aliquid factibile pertinet ad artem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 47, A. 2, AD 3, *Alle toepassing van den juisten maatstaf op iets wat te vervaardigen valt behoort bij de kunst.* — **Ars factiva**, Kundigheid *om* iets te maken. **Artes liberales**, Vrije kunsten. *Quicumque ad huiusmodi opera rationis habitus speculativi ordinantur, dicuntur per quandam similitudinem artes, sed liberales*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 57, A. 3, AD 3, *Alle bespiegelende hebbelijkheden die op een of ander werk van de rede aansturen worden bij gelijkenis kunsten, vrije kunsten echter genoemd.* — **Ars mechanica**, Slafelijke kunst. **Ars operativa**, Kundigheid om te handelen. **Ars practica**, Praktische kunde. **Artes pulchrae**, Schoone kunsten, fraaie kunsten. **Ars scientifica**, Wetenschap. **Artes serviles**, Slafelijke kunsten, TERBURG 32. *Artes ... quae ordinantur ad opera per corpus exercita ... sunt quodammodo serviles, inquantum corpus serviliter subditur animae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 57, A. 3, AD 3, *Kunsten die aansturen op werken die door het lichaam verricht worden zijn eenigszins slafelijke kunsten, in dezen zin namelijk dat het lichaam op slafelijke wijze aan de ziel onderworpen is.* — **Ars speculativa**, Bespiegelende kunde. *Invenitur aliqua ars speculativa*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 47, A. 2, AD 3, *Daar is een bespiegelende kunde.* — **Ars stricte dicta**, Eigenlijke kunst, kunst in eigenlijken zin. **Ars theorica**, Beschouwende kunde.

ARTICULUS : Lid. **Articulus fidei**, Geloofspunt, geloofsstuk, geloofsartikel.

ARTIFEX : Kunstenaar, handarbeider. *Artifex applicat instrumentum ad proprium effectum, cui tamen non dat formam per quam agit instrumentum, nec conservat, sed dat ei solum motum*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 70, *De handarbeider brengt het werktuig in verbinding met het uitwerksel; den vorm echter waardoor het werktuig handelt stort hij het uitwerksel niet in noch houdt hem in stand, maar hij brengt het werktuig alleen in beweging.* — *Artifex ... producit determinatam formam in materia propter exemplar ad quod inspicit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 44, A. 3, C., *Dank zij het oerbeeld dat hij voor oogen heeft stort de kunstenaar de stof een bepaalden vorm in.*

ARTIFICIALIS : Kunstmatig.

ARTIFICIALITER : Kunstmatigerwijze.

ARTIFICIATUM : Kunstwerk. *Artificiata non habent actionem artis*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Kunstwerken hebben geen deel aan de taak der kunst.*

ARTIFICIUM : Kunstwerk.

ASCENSUS : Opgang. **Terminorum ascensus**, Opgang van 't meer bizondere tot het meer algemeene.

ASEITAS : Uitzichzelfheid, uit-zich-zelf-zijn.
ASPECTUS : Opzicht, gezichtshoek. *Sub illo aspectu*, *Onder dien gezichtshoek*, TERBURG 97.
ASPORTATIO : Oplichting (RECHT).
ASSECURATIO : Vrijwaring, verzekering (RECHT).
ASSENSIO : Instemming.
ASSENSUS : Instemming, DE GROOT, DENKERS VAN ONZEN TIJD 229, toestemming, beaming. **Assensus fidei**, Instemming van het geloof.
ASSENTIRE : Instemmen, beamen, toestemmen.
ASSERTIVE : Bevestigenderwijze.
ASSERTORIE : Bevestigenderwijze.
ASSERTORIUS : Bevestigend.
ASSERTUM : Bevestiging.
ASSIMILARE : 1. Gelijkmaken, gelijkworden. — 2. Verwerken (BIOLOGIE).
ASSIMILATIO : 1. Gelijkwording, gelijkmaking. *Cognitio fit per assimilationem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 4, AD 1, *Kennis geschiedt door gelijk worden*, THEOL. SUM. I, 119. — 2. Verwerking (BIOLOGIE).
ASSIMILATIVUS : Gelijkmakend.
ASSISTENTIA : Hulp, bijstand. **Assistentia mere extrinseca**, Louter uiterlijke hulp.
ASSOCIATIO : Verbinding. **Associatio idearum**, Begripsverbinding. **Associatio imaginum**, Verbinding van beelden. **Associatio imaginum obiectiva**, Objektieve verbinding van beelden. **Associatio imaginum subiectiva**, Subjektieve verbinding van beelden.
ASSUMERE : 1. Aanvoeren (DENKLEER). — 2. Aannemen (CHRISTUSLEER). — 3. Opnemen (MARIALEER).
ASSUMPTIBILIS : 1. Aanneembaar, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 188 (CHRISTUSLEER). — 2. Opneembaar (MARIALEER).
ASSUMPTIBILITAS : 1. Aanneembaarheid (CHRISTUSLEER) — 2. Opneembaarheid (MARIALEER).
ASSUMPTIO : 1. Aanvoering (DENKLEER). — 2. Aanneming, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 156 (CHRISTUSLEER). — 3. Opneming, tenhemelopneming, POTTERS IV, 293 (MARIALEER).
ASTUTIA : Geslepenheid, sluwheid, doorslepenheid, listigheid, arglistigheid.
ATHEISMUS : Godontkenning.
ATHEISTA : Godontkenner.
ATOMISMUS : Atomisme. **Atomismus adynamicus**, Adynamisch atomisme. **Atomismus dynamicus**, Dynamisch atomisme. **Atomismus purus**, Louter atomisme.
ATOMUS : 1. Als zst. nw. : Ondeel, oerdeeltje, ondeelbaar stofdeeltje, VAN ALTDORF 10, atoom. — 2. Als bvl. nw. : Ondeelbaar, VAN ALTDORF 10, ondeelig.
ATTENDERE : 1. Achtgeven. — 2. Bedoelen. — 3. Inachtnemen.
ATTENTIO : Aandacht, acht, oplettendheid, opmerkzaamheid, BEYSENS, DE ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 20. **Attentio actualis**, Rechtstreeks bewuste aandacht. **Attentio virtualis**, Ingesloten aandacht.
ATTRIBUERE : Toeschrijven.
ATTRIBUTIO : Toekenning.
ATTRIBUTUM : Het toegekende. **Attributum absolutum**, Het volstrekt toegekende. **Attributum accidentale**, Het bijkomstig toegekende. **Attributum communicabile**, Het mededeelbaar toegekende. **Attributum divinum**, Het goddelijk toegekende. **Attributum divinum entitativum**, Het aan Gods zijn toegekende. **Attributum divinum operativum**, Het aan Gods werking toegekende. **Attributum essentiale**, Het wezenlijk toegekende. **Attributum incommunicabile**, Het onmededeelbaar toegekende. **Attributum naturale**, Het natuurlijk toegekende. **Attributum participatum**, Het meegedeeld toegekende. **Attributum personale**, Het persoonlijk toegekende. **Attributum proprium**, Eigenschap.

ATTRITIO : Onvolmaakt berouw, NIEUWBARN 31.
ATTRITUS : Onvolmaakt berouw hebbend.
AUCTIO : Veiling, openbare verkooping (RECHT).
AUCTORITAS : 1. Gezag. — 2. Gezagsdrager. — 3. Gezagsgrond. *Ex auctoritate, Op grond van gezag.*
AUDACIA : Durf, stoutmoedigheid.
AUDAX : Durvend, stoutmoedig.
AUDITUS : Gehoor.
AUGMENTATIVUS : Toename bevorderend. *Generativae ... (potentiae) deserviunt et augmentativa et nutritiva, augmentativae vero nutritiva,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. 2, C., *Het groei- en het voedingsvermogen staan in dienst van het teelvermogen, het voedingsvermogen echter op zijn beurt nog in dienst van het groeivermogen.*
AUGMENTUM : Toeneming, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 18, toename, aangroei. *Augmentum et diminutio in formis quae intenduntur et remittuntur, accidit ... non ex parte ipsius formae secundum se consideratae, sed ex diversa participatione subiecti,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 52, A. 2, C., *Toe- en afname betreffen bij de vormen die voor toe- en afname vatbaar zijn eigenlijk niet den vorm zelf, maar wel de deelachtigheid aan den vorm.* — **Augmentum extensivum**, Uiterlijke toename. **Augmentum intensivum**, Innerlijke toename. **Augmentum per intussumptionem**, Toename door inzich-opneming. **Augmentum per iuxtapositionem**, Toename door nevenstelling.
AUGURIUM : Waarzeggerij.
AUREOLA : Straalkrans, POTTERS IV, 58.
AUSTERITAS : 1. Strengheid. — 2. Deftigheid.
AUSTERUS : 1. Streng. — 2. Deftig.
AUTHENTIA : Echtheid.
AUTHENTICUS : Echt.
AUTHENTICITAS : Echtheid.
AUTODETERMINATIO : Zelfbepaling.
AUTOSUFFICIENTIA : Zelfgenoegzaamheid.
AVARITIA : Gierigheid, QUAADVLIET II, 130, schrielheid, VAN OORSCHOT 125, vrekkigheid.
AVARUS : Gierig, schriel, vrekkig.
AVERSIO : Afgekeerdheid.
AVIDITAS : Inhaligheid, hebzucht.
AVIDUS : Inhalig, hebzuchtig.
AXIOMA : Stelregel, VAN ALTDORF 40, grondstelling, axioom. **Axiomata iuridica interpretationis**, Rechterlijke stelregels ter uitlegging, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 59 (RECHT).

B

BANAUSIA : Verteerzucht.
BANAUSUS : Verteerziek.
BANNA : Huwelijksban, roep, geboden (HUWELIJK).
BAPTISMA : Doop, doopsel.
BAPTISMUS : Doop, doopsel. **Baptismus aquae**, Waterdoop, doopsel met water. **Baptismus desiderii**, Begeertedoop, doopsel van begeerte, doopsel van verlangen. **Baptismus flaminis**, Begeertedoop, doopsel van begeerte, POTTERS VI, 89, doopsel van verlangen. **Baptismus fluminis**, Waterdoop, doopsel met water. **Baptismus in extremis**, Nooddoop. **Baptismus per ablutionem**, Doopsel door wassching. **Baptismus per aspersionem**, Doopsel door besprenkeling. **Baptismus per immersionem**, Doopsel door indooping, doopsel door onderdompeling. **Baptismus per infusionem**, Doopsel door indooping, doopsel door

onderdompeling. **Baptismus sanguinis,** Bloeddoop, doopsel van bloed, HULPIAU 93.

BEATIFICATIO : Zaligverklaring, gelukzaligverklaring.

BEATIFICARE : Gelukzalig verklaren, zalig verklaren.

BEATITUDO : 1. Geluk, zaligheid, gelukzaligheid. *Liquet ... esse beatitudinem statum bonorum omnium congregatione perfectum*, BOETHIUS, III DE CONSOL. PHILOS. PROSA 2, *De gelukzaligheid blijkt een dank zij het samenvloeien van alle goederen volmaakte staat te zijn.* — *Beatitudo ... est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum; alioquin non esset ultimus finis, si adhuc restaret aliquid appetendum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 2, A. 8, C., *Het geluk is het volmaakt goed, dat het streefvermogen geheel bevredigt; anders, indien er nog iets na te streven bleef, zou het 't laatste doel niet wezen*, DE COCK, OVER HET GELUK 213. — *Beatitudo est consecutio finis ultimi*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 3, A. 4, C., *Het geluk is het bereiken van het laatste doel*, DE COCK, OVER HET GELUK 294. — *Essentia beatitudinis in actu intellectus consistit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 3, A. 4, C., *Het wezen van het geluk bestaat in een verstandsdaad*, DE COCK, OVER HET GELUK 294. — *Ad beatitudinem ... duo requiruntur : unum, quod est essentia beatitudinis; aliud, quod est quasi per se accidens eius, scilicet delectatio ei adiuncta*, S. THOMAS I-II, Q. 3, A. 4, C., *Het geluk vordert twee dingen : een dat het wezen is van het geluk; een ander, dat er als van zelf bijkomt, t. w. het er aan verbonden genot*, DE COCK, OVER HET GELUK, 293-94. — *Impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 2, A. 8, C., *Het geluk van den mensch kan in geen geschapen goed bestaan.* — *Voluntas nostra ex necessitate vult beatitudinem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 19, A. 3, C., *Onze wil wil noodzakelijk het geluk.* — *Desiderium beatitudinis est virtute in omnibus aliis desideriis, sicut causa in effectu*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENTENT., D. 49, Q. 1, A. 3, SOL. 4, AD 6, *Het verlangen naar het geluk schuilt, evenals de oorzaak in het uitwerksel, kiemsgewijze in alle andere verlangens.* — *Quamvis omne desiderium ad beatitudinem referatur, non tamen oportet quod in omni desiderio de beatitudine actualiter cogitetur*, IBIDEM, *Hoewel het elk verlangen om het geluk te doen is, toch hoeft niet bij elk verlangen de streving naar het geluk metterdaad bewust te zijn.* — **Beatitudo accidentalis,** Bijkomstige zaligheid, POTTERS III, 273. **Beatitudo activa,** Bedrijvend geluk. **Beatitudo aeterna,** Eeuwig geluk. **Beatitudo angeli,** Gelukzaligheid der engelen. **Beatitudo apparens,** Schijngeluk. **Beatitudo bestialis,** Dierlijk geluk. **Beatitudo caelestis,** Hemelsch geluk, hemelsche zaligheid. **Beatitudo completa,** Volkomen geluk. **Beatitudo contemplativa,** Beschouwend geluk. **Beatitudo creata,** Geschapen geluk. **Beatitudo Dei,** Goddelijke gelukzaligheid. **Beatitudo essentialis,** Wezenlijk geluk, wezenlijke gelukzaligheid. **Beatitudo falsa,** Schijngeluk. **Beatitudo finalis,** Eindgeluk. **Beatitudo formalis,** Gelukzaligheid als zoodanig. **Beatitudo formalis quoad essentiam,** Gelukzaligheid als zoodanig naar haar wezenheid beschouwd. **Beatitudo formalis quoad statum,** Gelukzaligheid als zoodanig naar den staat beschouwd. **Beatitudo futura,** Toekomend geluk. **Beatitudo hominis,** Gelukzaligheid der menschen. **Beatitudo imperfecta,** Onvolmaakt geluk. *Ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita potest haberi, requiruntur exteriora bona non quasi de essentia beatitudinis exsistentia, sed quasi instrumentaliter deservientia beatitudini, quae consistit in operatione virtutis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 4, A. 7, C., *Tot het onvolmaakt geluk in dit leven zijn er uitwendige goederen noodig;*

niet als tot het wezen van 't geluk behoorend, maar als zijnde werktuigen tot het geluk, hetwelk... bestaat in de werking der deugd, DE COCK, OVER HET GELUK, 353. — **Beatitudo in communi,** Onbepaalde gelukzaligheid. **Beatitudo incohata,** Aanvangend geluk. **Beatitudo increata,** Ongeschapen geluk. **Beatitudo naturalis,** Natuurlijk geluk. **Beatitudo obiectiva,** Voorwerp van de gelukzaligheid. **Beatitudo opinata,** Vermeend geluk. **Beatitudo participata,** Ten deel gekregen geluk. **Beatitudo patriae,** Hemelsch geluk. **Beatitudo per essentiam,** Wezenlijk geluk. **Beatitudo perfecta,** Volmaakt geluk. **Beatitudo perpetua,** Blijvend geluk. **Beatitudo praesentis vitae,** Geluk van het tegenwoordige leven. **Beatitudo propinqua,** Nabij geluk. **Beatitudo remota,** Verwijderd geluk. **Beatitudo secundum quid,** Beperkt geluk. **Beatitudo simpliciter,** Volstrekt geluk. **Beatitudo spei,** Verhoopt geluk. **Beatitudo spiritualis,** Geestelijk geluk. **Beatitudo subiectiva,** Subjektief geluk. **Beatitudo subiectiva quoad essentiam,** Subjektief geluk naar de wezenheid beschouwd. **Beatitudo subiectiva quoad statum,** Subjektief geluk naar den staat beschouwd. **Beatitudo supernaturalis,** Bovennatuurlijk geluk. **Beatitudo terrena,** Aardsch geluk. **Beatitudo ultima,** Eindgeluk. **Beatitudo vera,** Waar geluk. **Beatitudo viae,** Aardsch geluk. **Beatitudo voluptuosa,** Genotsgeluk. — 2. Zaligheid, POTTERS II, 301, zaligprijzing, POTTERS V, 223. *Beatitudines dicuntur solum perfecta opera, quae etiam ratione suae perfectionis magis attribuuntur donis, quam virtutibus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 70, A. 2, C., *Alleen volmaakte daden, die om haar volmaaktheid eerder op de gaven dan wel op de deugden teruggaan, worden zaligheden genoemd.*

BEATUS : Gelukzalig, zalig. **Beatus participative,** Door deelhebbing gelukzalig. **Beatus per suam essentiam,** Van wezen uit gelukzalig. **Beatus secundum quid,** Gelukzalig in een bepaald opzicht. **Beatus simpliciter,** Onvoorwaardelijk gelukzalig.

BELLUM : Oorlog. *Ad hoc quod aliquod bellum sit iustum, tria requiruntur. Primo quidem auctoritas principis, cuius mandato, bellum est gerendum... Secundo requiritur causa iusta : ut scilicet illi qui impugnantur, propter aliquam culpam impugnationem mereantur ... Tertio requiritur, ut sit intentio bellantium recta ...,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 40, A. 1, C., *Opdat een oorlog rechtvaardig zij worden er drie dingen vereischt. Vooreerst al het gezag van den vorst op wiens bevel zal oorlog gevoerd worden. Verder een rechtvaardige zaak, degenen nl. tegen wie het gaat moeten het om een of andere misdaad verdiend hebben. Eindelijk moet de drijfveer van de oorlogvoerenden nog onberispelijk zijn. — Non ... pertinet ad personam privatam bellum movere, quia potest ius suum in iudicio superioris prosequi,* IBIDEM, *Een privaat persoon komt het niet toe oorlog te voeren, deze kan zich immers met behulp van de gezagvoerders recht doen wedervaren.*

BENEDICTIO : Zegen, inzegening. **Benedictio apostolica,** Apostolische zegen. **Benedictio consecrativa,** Toeheiligende zegening, POTTERS VI, 53. **Benedictio invocativa,** Gunsten afsmeekende zegening, POTTERS VI, 53. **Benedictio nuptialis,** Huwelijkszegen, huwelijksinzegening.

BENEFICIENTIA : Weldadigheid, QUAADVLIET II, 44.

BENEFICIARIUS : Gerechtigde, begunstigde, BELLEFROID 48 (RECHT).

BENEFICIUM : 1. Weldaad. **Beneficium commune,** Algemeene weldaad. **Beneficium divinum,** Goddelijke weldaad. **Beneficium gratuitum,** Niet verschuldigde wel-

daad. **Beneficium particulare,** Bizondere weldaad. **Beneficium privatum,** Bizondere weldaad. — 2. Prebende, vergunning, vergund recht. **Beneficium ecclesiasticum,** Kerkelijke prebende, kerkelijke vergunning. **Beneficium inventarii,** Recht van boedelbeschrijving. *Sub beneficio inventarii, Onder voorrecht van boedelbeschrijving* (RECHT).

BENEVOLENTIA : Welwillendheid, goedgunstigheid. *Benevolentia proprie dicitur actus voluntatis, quo alteri bonum volumus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 27, A. 2, C., *Welwillendheid is eigenlijk een daad van den wil waardoor we anderen goed willen.*

BENEVOLUS : Welwillend, goedgunstig.

BENIGNITAS : Goedaardigheid, goedhartigheid.

BENIGNUS : Goedaardig, goedhartig.

BESTIA : Redeloos dier.

BESTIALIS : Beestelijk, beestachtig.

BESTIALITAS : 1. Beestelijke hartstocht. — 2. Beestachtigheid, dierbeslaping, dierschennis. *Si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei, quod vocatur bestialitas,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 154, A. 11, C., *Beslaping van een wezen van een ander soort heet dierschennis.*

BIGAMIA : Tweewijverij, dubbele echt.

BIGAMUS : Tweewijvig.

BLANDITIA : Vleierij.

BLASPHEMIA : Godslastering. *Nomen blasphemiae importare videtur quandam derogationem alicuius excellentis bonitatis et praecipue divinae,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 13, A. 1, C., *Het woord «godslastering» geeft een tekortkoming aan een hooger voortreffelijkheid en vooral aan de goddelijke voortreffelijkheid te kennen.* — **Blasphemia cordis,** Onuitgedrukte godslastering. **Blasphemia formalis,** Bewuste godslastering, gewilde godslastering, bedachte godslastering, eigenlijke godslastering. **Blasphemia interior,** Onuitgedrukte godslastering. **Blasphemia materialis,** Onbewuste godslastering, onbedachte godslastering, ongewilde godslastering. **Blasphemia oris,** Uitgedrukte godslastering. **Blasphemia perfecta,** Volkomen godslastering. **Blasphemia vocalis,** Uitgedrukte godslastering.

BONITAS : 1. Goedheid. *Bonitas ... uniuscuiusque est perfectio ipsius,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 40, *De goedheid van een wezen is zijn volmaaktheid.* — *Omnis creatura habet bonitatem participatam,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 2, A. 8, C., *Alle schepsel heeft een gedeeld (tendeelgekregen) goedzijn,* DE COCK, OVER HET GELUK 213. — *Quaelibet bonitas alia non est nisi quaedam similitudo primae bonitatis,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 96, *Alle goedheid is alleen een weerspiegeling van de eerste goedheid.* — *Bonitas qua formaliter boni sumus, est participatio quaedam divinae bonitatis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 23, A. 2, AD 1, *De goedheid, waardoor we in engen zin goed zijn, is alleen een deelachtigheid aan de goddelijke goedheid.* — *Quanto aliquid invenitur melius, tanto ad remotiora bonitatem suam diffundit,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 24, *Hoe meer iets goed is, zoo verder strekt het zijn goedheid uit.* — *Ex ultimo ... fine dependet tota bonitas vel malitia voluntatis, quia bona quaecumque aliquis vult in ordine ad bonum finem bene vult : mala autem quaecumque in ordine ad malum finem, male vult,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 95, *De goede of slechte gesteltenis van den wil hangt volkomen van het laatste einddoel af; wat een mensch immers ook met het oog op een lofwaardig einddoel wil wil hij op geregelde wijze, wat hij integendeel met het oog op een te laken doel wil wil hij op ongeregelde wijze.* — **Bonitas absoluta,** Onafhankelijke goedheid. **Bonitas absolute,** Goedheid zonder meer. **Bonitas accidentalis,** Bijkomstige

goedheid. **Bonitas actionis,** Goedheid der handeling. **Bonitas adquisita,** Aangeworven goedheid, verkregen goedheid. **Bonitas aestimata,** Vermeende goedheid. **Bonitas causalis,** Oorzakelijke goedheid. **Bonitas causans,** Teweegbrengende goedheid. **Bonitas causata,** Teweeg gebrachte goedheid. **Bonitas civilis,** Staatsburgerlijke goedheid. **Bonitas communis,** Algemeene goedheid, gemeenschappelijke goedheid. **Bonitas completa,** Volkomen goedheid. **Bonitas creata,** Geschapen goedheid. **Bonitas creaturae,** Schepsellijke goedheid. **Bonitas de essentia rei,** Wezenlijke goedheid. **Bonitas deficiens,** In gebreke blijvende goedheid. **Bonitas Dei,** Goddelijke goedheid. **Bonitas dependens ab alio,** Afhankelijke goedheid. **Bonitas divina,** Goddelijke goedheid. **Bonitas effectus,** Goedheid van het uitwerksel. **Bonitas essentialis,** Wezenlijke goedheid. *Bonitas essentialis rei melior esse non potest; accidentalis vero sic, De wezenlijke goedheid der dingen kan niet toenemen, de bijkomstige goedheid echter wel.* — **Bonitas formalis,** Goedheid als zoodanig. **Bonitas imperfecta,** Onvolkomen goedheid. **Bonitas increata,** Ongeschapen goedheid. **Bonitas inhaerens,** Een ander aandoende goedheid. **Bonitas intentionis,** Goedheid der bedoeling. **Bonitas materialis,** Goedheid zooals ze in de dingen is. **Bonitas mensurans,** Goedheid als maatstaf. **Bonitas mensurata,** Gemeten goedheid. **Bonitas metaphysica,** Metaphysische goedheid. **Bonitas moralis,** Zedelijke goedheid. **Bonitas naturae,** Natuurlijke goedheid. **Bonitas naturalis,** Natuurlijke goedheid. **Bonitas non causata,** Niet teweeg gebrachte goedheid. **Bonitas non mensurata,** Ongemeten goedheid. **Bonitas ontologica,** Zijnsgoedheid, wezensgoedheid. **Bonitas ontologica causalis,** Oorzakelijke zijnsgoedheid, oorzakelijke wezensgoedheid. **Bonitas participata,** Tendeelgekregen goedheid, meegedeelde goedheid. **Bonitas particularis,** Bizondere goedheid. **Bonitas per participationem,** Goedheid door deelhebbing. **Bonitas perfecta,** Volkomen goedheid. **Bonitas physica,** Physische goedheid, natuurlijke goedheid. **Bonitas prima,** Eerst komende goedheid. **Bonitas primarie dicta,** Voornaamste goedheid. **Bonitas pura,** Loutere goedheid. **Bonitas rei naturalis,** Natuurlijke goedheid. **Bonitas secundum quid,** Beperkte goedheid. **Bonitas simpliciter,** Onbeperkte goedheid, goedheid zonder meer. **Bonitas substantialis,** Zelfstandige goedheid. **Bonitas summa,** Hoogste goedheid, opperste goedheid. **Bonitas superaddita,** Toegevoegde goedheid. **Bonitas transcendentalis,** Overtreffende goedheid, transcendenteele goedheid. **Bonitas ultima,** Laatst komende goedheid. **Bonitas universalis,** Algemeene goedheid. **Bonitas vera,** Ware goedheid (METAPHYSIEK). — 2. Goedheid, goedaardigheid. *Propter bonitatem suam (Deus) fecit nos,* S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. I., EXPOS., *Om Zijn goedheid heeft God ons geschapen.* — **Bonitas divina,** Goddelijke goedheid (ZEDELEER).

BONUM : 1. Afgetrokken : a) Het goede (Tgd MALUM, Het kwaad). *Convenientiam ... entis ad appetitum exprimit hoc nomen bonum,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. I, A. I, C., *Dat een wezen geschikt is om ons streefvermogen te voldoen, wordt met het woord « goed » te kennen gegeven.* — *Malum ex singularibus defectibus conting(i)t, bonum autem ex tota et integra causa,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 25, A. 5, AD 5, *Eén enkel gebrek volstaat opdat iets slecht zij; opdat echter een uitwerksel goed zij*

moet de oorzaak heelemaal en volkomen goed zijn. — *Pulchrum et bonum ... ratione differunt, nam bonum proprie respicit appetitum; ... pulchrum autem respicit vim cognoscitivam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 4, AD 1, *Het goede en het schoone ... verschillen naar hun begrip, want het goede staat in verhouding tot het streefvermogen .., het schoone echter staat in verhouding tot het kenvermogen.* — *Pulchrum et bonum in subiecto quidem sunt idem, quia super eandem rem fundantur, scilicet super formam, et propter hoc bonum laudatur ut pulchrum*, IBIDEM, *Wel zijn het goede en het schoone hetzelfde naar hun subjekt, omdat ze denzelfden grondslag hebben, nl. den vorm, en daarom wordt het goede aangezien voor iets schoons*, THEOL. SUM. I, 118. — *Verum et bonum positive dicuntur, unde non possunt addere nisi relationem, quae sit rationis tantum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 21, A. 1, C., *Het ware en het goede worden op stellige wijze bedoeld en kunnen dus het wezen alleen een redebetrekking toevoegen.* — *Bonum ... et ens convertuntur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 18, A. 1, C., *'t Goede en 't zijnde zijn verwisselbaar*, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 57. — *Verum et bonum convertuntur, Het ware en het goede zijn omkeerbaar.* — *Bonum et verum se mutuo includunt, Het goede en het ware sluiten elkaar in.* — *Unumquodque tantum habet de bono, quantum habet de esse, Alles is goed in zoover het is.* — *Oportet ... quod alia tria (unum, verum, bonum) super ens addant aliquid quod ens non contrahat; si enim contraherent ens, iam non essent prima*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA, Q. 9, A. 7, AD 6, *De andere drie eerste begrippen, « één » nl., « waar » en « goed » dienen het begrip « wezen » iets toe te voegen dat het niet beperkt; indien ze het immers beperkten zouden ze niet langer eerste begrippen zijn.* — *Bonum ... sicut et ens, cum convertatur cum eo, invenitur in quolibet praedicamento*, S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NIC. LECT. 6, *Het goede schuilt evenzeer als het wezen waarmee het ruilbaar is onder alle hoofdbegrippen.* — *Bonum et malum sunt in rebus, verum et falsum sunt in mente, Goedheid en slechtheid hooren in de dingen, waarheid en onwaarheid in den geest thuis.* — *Bonum est diffusivum sui, Het goede is van nature mededeelzaam*, POTTERS II, 84. — *Bonum additum bono facit maius, Goedheid doet, wanneer ze bij goedheid gevoegd wordt, deze toenemen.* — *Bonum difficilius constituitur, quam malum, Het valt moeilijker iets goeds, dan iets slechts uit te werken.* — *Bonum est naturaliter prius malo, Van aard uit is het goede het kwade voor.* — *Bonum est potentius malo, Het goede haalt het op het slechte.* — *Bonum et malum sunt genera contrariorum, Goed en slecht zijn een soort van tegenstrijdigheden.* — *Bonum proprie (est) motivum appetitus*, S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NIC. LECT. 1. *Het goede zet het streefvermogen in beweging.* — *Bonum uniuscuiusque rei in quadam unitate consistit, Het goede van ieder ding bestaat in een zekere eenheid.* — *Bonum non est bono contrarium, De eene goedheid kan niet strijdig zijn met de andere.* — *Eadem ... ratio boni et finis est*, S.THOMAS, COMM. IN II METAPHYS., LECT. 4, *Goedheid en einddoel hebben een zelfden grond.* — *Malum est ut in pluribus, bonum ut in paucioribus, Kwaad komt veel meer voor dan goed.* — *Malum non totaliter consumit bonum, Het kwade kan nooit heelemaal het goede te niet doen.* — *Malum aliquando sequitur ex bono, Uit het goede volgt weleens kwaad.* — *Malum est in aliquo bono, Het kwaad kleeft immer iets goeds aan.* — *Bona non sunt facienda, ut veniant mala, Het goede mag niet verricht worden om iets kwaads te bewerken.* — **Bonum absolute**, Het volstrekt goede (Tgd **Bonum alterius**, Wat goed is in verhouding tot een ander). **Bonum accidentale**, Bijkomstig

goed. **Bonum actionis**, Het goede der handeling. **Bonum agentis**, Het goed van den werker. **Bonum alterius**, Wat goed is in verhouding tot andere wezens (Tgd **Bonum absolute**, Het volstrekt goede). **Bonum antecedens**, Voorafgaand goed. **Bonum completum**, Volledig goed. **Bonum consequens**, Nakomend goed. **Bonum consummatum**, Volkomen goed. **Bonum deficiens**, In gebreke blijvend goed, ontoereikend goed. **Bonum entitativum**, 't Wezensgoede, het zijnsgoede. **Bonum essentiale**, Wezenlijk goed. **Bonum essentialiter**, 't Wezenlijk goede. **Bonum formaliter**, Het goede als zoodanig. **Bonum hominis**, Het goede van den mensch. **Bonum imperfectum**, 't Onvolmaakt goede. **Bonum improportionatum**, Het ongeëvenredigd goede. *Quando unum illorum bonorum est improportionabile ad aliud, tunc ... non addit, ut faciat ipsum melius*, S. BONAVENTURA, COMM. IN III SENTENT. D. 9, DUB. 3, *Wanneer iets goeds tot iets anders dat ook goed is niet geëvenredigd is, dan wordt het tweede door toevoeging van het eerste niet beter.* — **Bonum in accidente**, Wat goed is in een bijkomstigheid. **Bonum in aliquo genere**, Wat goed is op een bepaald gebied. **Bonum in genere entis**, Het wezensgoede, het zijnsgoede. **Bonum in omni genere**, Wat in alle opzichten goed is. **Bonum in se**, Het volstrekt goede (Tgd **Bonum alterius**, Wat goed is in verhouding tot een ander). **Bonum in substantia**, Wat goed is in de zelfstandigheid. **Bonum inhaerens**, 't Aanklevend goede. **Bonum materialiter**, Het goede niet als zoodanig beschouwd. **Bonum meritorium**, 't Verdienstelijk goede. **Bonum morale**, 't Zedelijk goede. **Bonum moris**, Het goede in de zeden. **Bonum obiectivum**, Het objectief goede. **Bonum ordinis**, Het goede van de orde. **Bonum ordinis universi**, Het goede van de orde in het heelal. *Forma quam principaliter Deus intendit in rebus creatis, est bonum ordinis universi*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, C., *De vorm waar het God bij de schepselen vooral om te doen is is het goede van de orde van het heelal.* — **Bonum participative**, Wat door deelachtigheid goed is. **Bonum particulare**, Bizonder goed. *Bonum ... hoc vel illud particulare habet quod sit appetibile, inquantum est similitudo primae bonitatis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 24, *Dit of geen bizonder goed is bestreefbaar in zoover het een afstraling biedt van de eerste goedheid.* — **Bonum per accidens**, 't Toevallig goede. **Bonum per essentiam**, Het van wezen uit goede. **Bonum per participationem**, Wat goed is door deelhebbing. **Bonum per se**, Wat in zich zelf goed is. **Bonum perfectum**, Het volmaakt goede (*Bonum*) *si non appetitur ut bonum perfectum, quod est ultimus finis, necesse est ut appetatur ut tendens in bonum perfectum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 6, C., *Het goede dat niet als volmaakt goed, dit is als laatste einddoel wordt nagestreefd, wordt noodzakelijk als middel tot het volmaakte goed nagestreefd.* — **Bonum physicum**, Het goede in de natuur, het physisch goede. **Bonum primum**, Het eerste goed. **Bonum proportionatum**, Het geëvenredigde goed. **Bonum proprie**, Het eigenlijk goede. **Bonum quod convertitur cum ente**, Het goede dat met het zijnde ruilbaar is (Tgd **Bonum quod est in genere qualitatis**, Het goede dat bij het hoofdbegrip « hoedanigheid » thuishoort, het goede dat het zijnde nader bepaalt). **Bonum quod est in genere qualitatis**, Het goede dat bij het hoofdbegrip « hoedanigheid » thuishoort, het goede dat het zijnde nader bepaalt

(Tgd **Bonum quod convertitur cum ente,** Het goede dat met het zijnde ruilbaar is). **Bonum relative,** Wat goed is in verhouding tot andere wezens. **Bonum secundum quid,** Goed onder zeker opzicht, VAN BENTHEM, I, 36. **Bonum secundum se,** Het volstrekt goede (Tgd **Bonum alterius,** Wat goed is in verhouding tot andere wezens). **Bonum separatum,** Het afgescheiden goede. *Bonum separatum, quod est primum movens, est melius bonum bono ordinis, quod est in universo,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 12, *Het afgescheiden goede, d.w.z. de eerste beweger, is voortreffelijker dan het goede van de orde dat het heelal bevat.* — **Bonum simpliciter,** Het goede zonder meer, THEOL. SUM. I, 106; het alzijdig goede, VAN BENTHEM I, 18. **Bonum subsistens,** Het op zich zelf staande goede. **Bonum substantiae,** Het zelfstandig goede. **Bonum summum,** Het opperste goed. *Ipsum summum bonum quodammodo appetitur in quolibet bono,* S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NIC. LECT. I, *Het opperste goed zelf wordt eenigszins in alle goed nagestreefd.* — *Ultimus ... finis est ipse Deus, quia ipse est summum bonum,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 74, *God is, daar Hij toch het opperste goed is, ook het laatste einddoel.* — *Nihil est bonum, nisi in quantum est quaedam similitudo et participatio boni summi,* S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NIC. LECT. I, *Niets is goed behalve in zoover het gelijkenis met en deelhebbing aan het opperste goed beteekent.* — **Bonum superabundans,** Overvloeiend goed. **Bonum transcendentale,** Overtreffend goed, bovenhoofdbegrippelijk goed. **Bonum transumptive,** Het overdrachtelijk goede. **Bonum virtutis,** Het goede van de deugd. *Bonum unius virtutis non contrariatur bono alterius virtutis,* S. THOMAS, QU. DISP. DE CHARITATE A. 12, AD 12, *Het goede van één deugd kan niet met het goede van een ander deugd in strijd zijn.* — b) Het goede. *Bonum cuiusque rei est in hoc, quod sua operatio sit conveniens suae formae,* S. THOMAS, COMM. IN II ETHIC. NIC. LECT. 2, *Het goede van elk wezen bestaat hierin, dat zijn handelen strooke met zijn vorm.* — *Primum principium in ratione practica est, quod fundatur supra rationem boni, quae est : Bonum est, quod omnia appetunt,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 94, A. 2, C., *Het eerste beginsel van het practisch verstand steunt op het begrip : goed; dit begrip is nl. : Het goede is datgene waar alles naar streeft.* — *Cum dicitur : bonum est quod omnia appetunt, non sic intellegitur quasi unumquodque bonum ab omnibus appetatur; sed quia quidquid appetitur rationem boni habet,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 6, A. 2, AD 2, *Het gezegde : « Het goede is datgene waar alles naar streeft », moet niet aldus begrepen worden, alsof elk goed door allen werd nagestreefd, doch in dien zin, dat alles wat nagestreefd wordt eenig goed is,* THEOL. SUM. I, 135. — *Est ... bonum, quod omnia appetunt, et ideo habet rationem finis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 4, AD I, *Het goede staat in verband met het streefvermogen : het goede is immers datgene waar alles naar streeft,* THEOL. SUM. I, 118. — *Cum ... bonum sit quod omnia appetunt, de ratione boni est quod in eo quietetur appetitus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 27, A. I, AD 3, *Daar het goede dat is wat allen nastreven, brengt de aard van het goede mee dat het het streefvermogen moet bevredigen.* — *Alio ... modo apprehendit bonum intellectus et sensus. Nam intellectus apprehendit bonum secundum universalem rationem boni; sensus autem apprehendit sub determinata ratione boni,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 14, *Het goede wordt door het verstand en door de zintuigen niet op dezelfde wijze waargenomen. Het verstand neemt nl.*

het goede waar onder het algemeene opzicht van « goed »; de zintuigen integendeel onder een bepaald opzicht. — **Bonum absolutum**, Volstrekt goed. **Bonum abstractum**, Afgetrokken goed. **Bonum actuale**, Daadwerkelijk goed. **Bonum adquisitum**, Aangeworven goed. **Bonum aestimatum**, Vermeend goed. **Bonum aeternum**, Eeuwig goed. **Bonum agibile**, Doenbaar goed. **Bonum alienum**, Oneigen goed. **Bonum apparens**, Schijngoed. **Bonum appetibile**, Nastreefbaar goed. *Aliquid apprehensum per sensum habet rationem boni appetibilis, inquantum est delectabile secundum sensum; et ad hoc bonum ordinatur concupiscibilis*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 14, *Iets dat door de zintuigen wordt waargenomen is een nastreefbaar goed in zoover het de zintuigen genoegen brengt en tot dat goed wordt het begeervermogen geordend.* — **Bonum apprehensum**, Waargenomen goed. *Obiectum ... appetitivae (potentiae) est bonum apprehensum*, S THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 14, *Voorwerp van het streefvermogen is het waargenomen goed.* — **Bonum arduum**, Last meebrengend goed. **Bonum causatum**, Veroorzaakt goed, teweeg gebracht goed. *Habere modum, speciem, et ordinem, pertinet ad rationem boni causati : sed bonum in Deo est sicut in causa; unde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem et ordinem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 6, A. I, AD I, *Maat te hebben, gesoortschikt te zijn en geordend te zijn is het teweeggebrachte goed eigen; het goede echter hoort bij God als bij zijn oorzaak en zoo komt het God toe andere wezens maat, een soortelijken vorm en orde in te prenten.* — **Bonum cognitum**, Gekend goed. *Obiectum voluntatis (est) bonum cognitum*, S. THOMAS, COMM. IN III ETHIC. NIC., LECT. 3, *Voorwerp van den wil is het gekende goed.* — **Bonum commune**. Algemeen welzijn, BEYSENS, ETHIEK I, 90, gemeenschapsgoed, VAN SANTE, 26. *Bonum commune melius est bono privato, Het gemeenschapsgoed is voortreffelijker dan het goede van den enkeling.* — *Bonum, quo communius, eo divinius*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENTENT., D. 49, Q. I, A. I, SOL. I, AD 3, *Hoe meer het goede gemeenschappelijk is, zoo meer is het ook goddelijk.* — *Oportet ... praeter id quod movet ad proprium bonum uniuscuiusque, esse aliquid quod movet ad bonum commune multorum*, S. THOMAS, I DE REGIMINE PRINCIPUM, C. I, *Behalve dit wat tot het welzijn van elk in het bizonder drijft, moet er nog iets zijn dat op het algemeen welzijn van velen richt.* — *Ordinare ... aliquid in bonum commune, est vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 90, A. 3, C., *Iets ordenen ... met betrekking tot het algemeen welzijn komt, ofwel aan de geheele gemeenschap, ofwel aan iemand, wien de zorg voor de gemeenschap is opgedragen, toe*, THEOL. SUM. X, II. — **Bonum completivum**, Vervolledigend goed. **Bonum coniunctum**, Toegevoegd goed. **Bonum connaturale**, Met de natuur strookend goed. **Bonum conveniens**, Passend goed. *Voluntati ipsi inest naturalis quidam appetitus sibi convenientis boni, et praeter hoc habet appetere aliquid secundum propriam determinationem, non ex necessitate; quod ei competit, in quantum voluntas est*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *In den wil is eenerzijds een natuurstreving naar het goede dat met den wil strookt, en anderzijds kan hij naar eigen keuze en vrij iets nastreven; dit laatste nu komt hem als wil toe.* — **Bonum corporale**, Lichamelijk goed. **Bonum corruptibile**, Vergankelijk goed. **Bonum creatum**, Geschapen goed. **Bonum creaturae**, Goed van het schepsel. **Bonum delectabile**, Genotsgoed, behaaglijk goed. **Bonum determinatum**, Bepaald goed. **Bonum divinum**,

Goddelijk goed. **Bonum domesticum**, Gezinswelzijn, NIEKEL 74. **Bonum Ecclesiae**, Welzijn der Kerk. **Bonum extrinsecum**, Uiterlijk goed. **Bonum familiae**, Gezinswelzijn, NIEKEL 74. **Bonum fictum**, Gewaand goed. **Bonum finale**, Eindgoed. **Bonum finiens**, Eindgoed. **Bonum finitum**, Eindig goed. **Bonum fortunae**, Het goede van het lot. **Bonum futurum**, Toekomstig goed. **Bonum gentis**, Welzijn van het volk. *Esse ... partis est propter esse totius, unde et bonum gentis est divinius quam bonum unius hominis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 17, *De deelen bestaan om het geheel en zoo is het welzijn van het volk meer goddelijk dan het welzijn van een mensch.* — **Bonum gloriae**, Het goede der heerlijkheid. **Bonum gratiae**, Het goede der genade. **Bonum honestum**, Behoorlijk goed, BEYSENS, ETHIEK I, 92, Eerzaam goed, voegzaam goed. **Bonum huic**, Goed voor iemand. **Bonum humanum**, Menschelijk goed. **Bonum increatum**, Ongeschapen goed. **Bonum individui**, Goed van den enkeling. **Bonum infinitum**, Oneindig goed. **Bonum intellectuale**, Verstandelijk goed. **Bonum intellectus**, Verstandsgoed. **Bonum intentum**, Beoogd goed. *Bonum intentum in unaquaque operatione vel electione dicitur finis*, S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NICOM. LECT. 9, *Het goede dat bij elke handeling of wilskeuze beoogd wordt heet doel.* — **Bonum multitudinis**, Welzijn der gemeenschap. **Bonum naturae**, Natuurgoed. **Bonum naturale**, Natuurlijk goed. **Bonum operabile**, Doenbaar goed. **Bonum partium**, Goed der onderdeelen. *Bonum totius est bonum partium, Het welzijn van het geheel is ook het welzijn der onderdeelen.* — **Bonum participatum**, Ten deel gekregen goed. **Bonum particulare**, Bizonder goed. **Bonum patriae**, Welzijn van het vaderland. **Bonum personale**, Persoonlijk welzijn. **Bonum politicum**, Staatswelzijn. **Bonum principale**, Voornaamste goed. **Bonum privatum**, Persoonlijk welzijn. **Bonum proprium**, Eigen goed, eigen welzijn. **Bonum publicum**, Openbaar welzijn. **Bonum rationis**, Goed der rede. **Bonum secundarium**, Ondergeschikt goed. **Bonum sensibile**, Zintuigelijk goed. **Bonum sensus**, Zintuigelijk goed. **Bonum simpliciter**, Onvoorwaardelijk goed. **Bonum singulare**, Afzonderlijk goed. **Bonum societatis**, Gemeen welzijn, NIEKEL 27, gemeen goed. **Bonum speciei**, Welzijn der soort. **Bonum spirituale**, Geestelijk goed, geestelijk welzijn. **Bonum subiectivum**, Het subjektief goede. **Bonum supernaturale**, Bovennatuurlijk goed. **Bonum terminans**, Eindgoed. **Bonum terrenum**, Aardsch goed. **Bonum totius**, Welzijn van 't geheel. *Bonum totius est bonum partium, Het welzijn van het geheel is ook het welzijn der onderdeelen.* — **Bonum ultimum**, Laatste goed. **Bonum universale**, Het algoede, DE COCK, OVER HET GELUK 213. *Nihil potest quietare voluntatem hominis nisi bonum universale*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 2, A. 8, C., *Niets kan den wil van den mensch bevredigen behalve het algoede*, DE COCK, OVER HET GELUK, 213. — **Bonum utile**, Het nuttiggoede, PLATENBURG, ZEDELEER 43-44, nuttigheidsgoed. **Bonum verum**, Waar goed. — 2. Concreet : Goederen. **Bona animae**, Zielsgoederen. **Bona communia**, Goederen der gemeenschap, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 192, gemeenschappelijke goederen. **Bona commutabilia**, Ruilgoederen. *Finis ... ultimus in amore commutabilium bonorum est ipse homo, propter quem omnia alia quaerit*, S. THOMAS, COMM. IN II SENTENT., D. 42, Q. 2, A. 1, SOL., *De liefde tot ruilgoederen heeft als laatste einddoel den mensch zelf, om wie al het andere gezocht wordt.*

— **Bona coniungalia**, Echtelijke goederen. **Bona consumptibilia**, Verbruikbare goederen. **Bona consumptiva**, Verbruiksgoederen. **Bona corporea**, Lichamelijke goederen. **Bona corporis**, Lichamelijke goederen. **Bona derelicta**, Verlaten goederen, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 350. **Bona dotalia**, Wettelijke bruidschat, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 193. **Bona ecclesiastica**, Kerkelijke goederen. **Bona externa**, Uiterlijke goederen. **Bona fortunae**, Goederen der fortuin. **Bona fungibilia**, Vervangbare goederen. **Bona gratiae**, Genadegoederen, VAN SANTE 40. **Bona immobilia**, Onroerende goederen. **Bona incommutabilia**, Niet ruilbare goederen. **Bona incorporea**, Onlichamelijke goederen. **Bona intermedia**, Tusschengoederen. **Bona interna**, Inwendige goederen. **Bona materialia**, Stoffelijke goederen. **Bona matrimonii**, Huwelijksgoederen. **Bona mobilia**, Roerende goederen. **Bona naturae**, Natuurgoederen, VAN SANTE 40-41. **Bona non consumptibilia**, Onverbruikbare goederen. **Bona non fungibilia**, Onvervangbare goederen. **Bona nullius**, Onbeheerde goederen, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 350. **Bona paraphernalia**, De eigen goederen van de vrouw, IBIDEM 193. **Bona productiva**, Voortbrengende goederen. **Bona productiva immobilia**, Onroerende voortbrengende goederen. **Bona stabilia**, Blijvende goederen.

BONUS : 1. Objektief : Goed (Tgd MALUS, Slecht) — 2. Subjektief : Goed (Tgd MALUS, Slecht). *Unumquodque dicitur bonum, inquantum est perfectum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 5, C., *Alles wordt goed genoemd, in zoover het volmaakt is*, THEOL. SUM. I, 122. — *Bonum dic(i)tur id quod simpliciter complacet appetitui, pulchrum autem dic(i)tur id cuius ipsa apprehensio placet*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 27, A. 1, AD 3, *Goed heet wat gewoonweg aan het streefvermogen bevalt, schoon integendeel heet dat waarvan de waarneming zelf bevalt.*

BRUTUM : Redeloos dier.

C

CADUCITAS : Verval (RECHT).

CAELIBATUS : Ongehuwde staat, echtelooze staat, celibaat.

CAELUM : Hemel. *Caelum tripliciter dicitur in Scripturis. Quandoque enim dicitur proprie et naturaliter; et sic dicitur caelum corpus aliquod sublime et luminosum actu vel potentia et incorruptibile per naturam ... Secundo dicitur caelum per participationem alicuius proprietatis caelestis corporis, scilicet sublimitatis et luminositatis actu vel potentia ... Tertio dicitur caelum metaphorice; et sic quandoque ipsa sancta Trinitas dicitur caelum propter eius spiritualem sublimitatem et lucem; ... quandoque etiam spiritualia bona, in quibus est sanctorum remuneratio, propter eorum eminentiam caeli nominantur; ... quandoque vero tria genera supernaturalium visionum, scilicet corporalis, imaginariae et intellectualis, tres caeli nominantur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 68, A. 4, C., *Het woord « hemel » wordt in de schriftuur op drie verschillende manieren gebruikt. Vooreerst in eigenlijken en natuurlijken zin en dan beteekent hemel een hoog gelegen lichaam dat thans lichtend is of het worden kan en van aard uit onverganklijk is ... Verder wordt met « hemel » ook de deelhebbing aan een of andere eigenschap van het hemelsch lichaam bedoeld, hetzij dan aan zijn hooge ligging, hetzij aan zijn lichtend-zijn of aan zijn vermogen om lichtend te worden ... Eindelijk wordt « hemel » nog overdrachtelijk gebruikt en zoo wordt weleens de heilige Drie-*

eenheid zelf om haar geestelijke voortreffelijkheid en helderheid hemel genoemd; ... *soms ook worden geestelijke goederen, waarmee de heiligen beloond worden, om hun voortreffelijkheid hemel genoemd*; .. *soms eindelijk worden de drie soorten van bovennatuurlijke visioenen, zintuigelijke namelijk, verbeeldings- en verstandsvisioenen, als drie hemels genoemd.* — *Caelum omne non est factum, ... neque contingit corrumpi*, S. THOMAS, COMM. IN II DE CAELO ET MUNDO LECT. I, N° 2, *De hemel kwam niet tot stand en zal ook niet vergaan.* — **Caelum aëreum**, Luchthemel. **Caelum aethereum**, Aetherhemel. **Caelum aqueum**, Waterhemel. **Caelum corporeum**, Lichamelijke hemel. **Caelum crystallinum**, Kristaalhemel. **Caelum empyreum**, Vuurhemel, bovenzintuigelijke hemel. **Caelum igneum**, Vuurhemel, bovenzintuigelijke hemel. **Caelum intellectuale**, Verstandelijke hemel, bovenzintuigelijke hemel. **Caelum olympium**, Olympische hemel. **Caelum primum**, Eerste hemel. **Caelum secundum**, Tweede hemel. **Caelum sidereum**, Sterrenhemel. **Caelum sphaericum**, Sferische hemel. **Caelum supremum**, Hoogste hemel. **Caelum tertium**, Derde hemel.

CAEREMONIA : Ceremonie.

CALUMNIA : Laster.

CALUMNIARE : Lasteren.

CALUMNIATOR : Lasteraar.

CAMBIUM : Wissel, wisselhandel (RECHT).

CAMPSOR : Wisselagent (RECHT).

CANON : 1. Regel. — 2. Kerkelijk voorschrift, kerkwet (KERKELIJK RECHT). — 3. Kanon, lijst der als echt erkende boeken der heilige Schrift (SCHRIFTUUR). — 4. Miswoorden tot aan het Pater (LITURGIE). — 5. Rentevoet (RECHT).

CANONICUS : 1. Kerkrechtelijk, kerkelijk (KERKELIJK RECHT). — 2. Erkend als tot de Schriftuur behoorend (SCHRIFTUUR).

CANONIZARE : Heiligverklaren, heiligspreken.

CANONIZATIO : Heiligverklaring, heiligspreking.

CAPACITAS : Vatbaarheid, ontvankelijkheid, bevattingsvermogen.

CAPAX : Vatbaar, ontvankelijk, toegankelijk, in staat zijnde. **Dubie capax**, Betwijfelbaar in staat zijnde (BIECHT).

CAPITALISMUS : Kapitalisme.

CAPUT : Hoofd. **Caput Ecclesiae**, Hoofd der Kerk. **Caput morale**, Zedelijk hoofd. **Caput naturale**, Natuurlijk hoofd (ERFZONDE).

CARENTIA : Zuiver gemis, POTTERS II, 15, ontstentenis.

CARITAS : Liefde, goddelijke deugd van liefde. *Caritas ... addit supra amorem perfectionem quandam amoris, inquantum id quod amatur magni pretii aestimatur, ut ipsum nomen designat*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 26, A. 3, C., *De goddelijke deugd van liefde voegt aan de liefde nog een volmaaktheid toe; het voorwerp van eerstgenoemde liefde wordt namelijk, zooals de latijnsche naam te kennen geeft, van hooger waarde geschat.* — *Caritas non solum significat amorem Dei, sed etiam amicitiam quandam ad ipsum, quae quidem super amorem addit mutuam redamationem cum quadam mutua communicatione*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 65, A. 5, C., *De goddelijke deugd van liefde geeft, behalve de liefde tot God, ook nog een zekere vriendschap tot Hem te kennen, die aan de liefde onderlinge wederliefde en een zekere onderlinge mededeeling toevoegt.* — (*Caritas*) *dicitur esse forma virtutum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 23, A. 8, C., *De goddelijke deugd van liefde wordt de vorm van de deugden genoemd.* — **Caritas actualis**, Dadelijke liefde. **Caritas creata**, Geschapen liefde. **Caritas eliciens**, Uitbrengende liefde. **Caritas habitualis**, Liefde als hebbelijkheid. **Caritas imperans**, Bevelende liefde, gebiedende liefde. **Caritas imperfecta**,

Onvolmaakte liefde. **Caritas incipiens**, Aanvangende liefde. **Caritas increata**, Ongeschapen liefde. **Caritas patriae**, Liefde der gelukzaligen. **Caritas perfecta**, Volmaakte liefde. **Caritas proficiens**, Vorderingen makende liefde. **Caritas viae**, Liefde van de strijdende Kerk.

CARNALIS, Vleeschelijk.

CARNALITAS, Vleeschelijkheid.

CASTITAS, Kuischheid, zuiverheid, POTTERS V, 129. **Castitas communis**, Gewone zuiverheid. **Castitas coniungalis**, Echtelijke kuischheid, echtelijke zuiverheid. **Castitas imperfecta**, Onvolmaakte kuischheid, onvolmaakte zuiverheid. **Castitas iuvenilis**, Voorechtelijke kuischheid, voorechtelijke zuiverheid. **Castitas perfecta**, Volmaakte kuischheid, volmaakte zuiverheid. **Castitas spiritualis**, Geestelijke kuischheid. **Castitas vidualis**, Naëchtelijke kuischheid, naëchtelijke zuiverheid. **Castitas virginalis**, Maagdelijke zuiverheid, maagdelijke kuischheid, POTTERS V, 234.

CASUALIS : Gevallijk, gevallig.

CASUALITAS : Gevallijkheid, gevalligheid.

CASUALITER : Gevallijkerwijze, gevalligerwijze.

CASUISTICA : Casuistiek.

CASUS : Geval. *Omne ... quod non habet causam determinatam, casu accidit*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 5, A. 2, C., *Al wat geen bepaalde oorzaak heeft geschiedt gevallijkerwijze.* — *Ea ..., quae casu accidunt, proveniunt ut in minori-parte*, IBIDEM, *Wat gevallijkerwijze geschiedt blijft uitzondering.*

CATECHESIS : Geloofsonderricht.

CATECHUMENUS : Doopleerling, POTTERS III, 229, geloofsleerling, NIEUWBARN 66, catechumeen, IBIDEM.

CATEGOREMATICE : Uit zich zelf beteekenend (Tgd SYNCATEGOREMATICE, Medebeteekenderwijze).

CATEGOREMATICUS : Volstrekt uit zich zelf beteekenend (Tgd SYNCATEGOREMATICUS, Medebeteekenend).

CATEGORIA : 1. Klasse, slag. — 2. Zijnsvorm, denkvorm, hoofdbegrip, grondbegrip (DENKLEER).

CATEGORICE : Stelligerwijze.

CATEGORICUS : Stellig.

CATHEDRA : Leerstoel, DE GROOT, LEVEN V. D. H. THOMAS V. AQUINO, 29, leergestoelte, IBIDEM 28. *Ex cathedra*, *Van zijn leerstoel af*, POTTERS III, 77 (KERKLEER).

CATHOLICITAS : Algemeenheid (KERKLEER).

CATHOLICUS : Algemeen (KERKLEER).

CAUSA : 1. Oorzaak. (Tgd EFFECTUS, Uitwerksel). *Illud est proprie causa alicuius, sine quo esse non potest*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 86, A. 6, SED C., *Dit is eigenlijk oorzaak van iets, zonder hetwelke dit laatste niet zijn kan.* — *Proprie causa dicitur, ad quam ex necessitate sequitur aliquid*, S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO, Q. 3, A. 3, AD 3, *Oorzaak wordt eigenlijk dit genoemd waarop noodzakelijk iets volgt.* — *Illa dicuntur esse principia et causae rerum naturalium, ex quibus sunt et fiunt per se et non secundum accidens*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 2, *Dit wordt eigenlijk beginsel en oorzaak van de dingen in de natuur genoemd, waaruit laatstgenoemde uiteraard en niet gevallijk voortkomen.* — *Unumquodque cognoscitur per suam causam*, S. THOMAS, COMM. IN III ETHIC NIC. LECT. 4, *Alles kennen we dank zij de oorzaak.* — *Quattuor s(u)nt genera causarum; duo ex his sunt partes essentiae scilicet materia et forma*, S. THOMAS, COMM. IN III PHYS. LECT. 5, N° 15 *Daar zijn vier soorten van oorzaken, en twee onder die, stof en vorm namelijk, maken de wezenheid uit.* — *Causae quaedam sunt ex quibus necessario sequitur effectus, quae impediri non possunt, et in istis causis habet causatum esse certum et deter-*

minatum ... Quaedam autem sunt causae ex quibus consequuntur effectus ut in maiori parte, sed tamen deficiunt in minori parte; unde in istis causis effectus futuri non habent certitudinem absolutam, sed quandam, inquantum sunt magis determinatae causae ad unum quam ad aliud; ... sed quaedam causae sunt quae se habent ad utrumque; et in istis causis effectus de futuro nullam habent certitudinem vel determinationem, S. THOMAS, COMM. IN I SENT., D. 38, Q. 1, A. 5, SOL., *Daar zijn sommige oorzaken waaruit noodzakelijk het uitwerksel volgt, zoodat dit laatste niet kan verhinderd worden en in dergelijke oorzaken heeft wat er door veroorzaakt wordt een vast en bepaald aanzijn; daar zijn andere oorzaken waaruit gewoonlijk, hoewel niet immer, het uitwerksel volgt en in dergelijke oorzaken heeft het te volgen uitwerksel geen onbetwistbaar, maar alleen een waarschijnlijk aanzijn; die oorzaken gaan namelijk bij voorkeur een bepaalde richting uit. Eindelijk zijn er nog oorzaken die even fel naar beide kanten hellen en in laatstgenoemde oorzaken bieden de te volgen uitwerkselen heelemaal geen vastheid noch vooraf bepaaldheid.* — *Quando ... causa et effectus conveniunt in nomine, tunc illud nomen magis praedicatur de causa quam de effectu*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 6, N° 4, *Wanneer oorzaak en uitwerksel met een zelfden naam genoemd worden, dan eischt de oorzaak bewusten naam meer voor zich op dan het uitwerksel.* — *Necesse est ... quod potestati cuiuslibet causae subsit omne illud quod potest contineri sub proprio obiecto virtutis eius*, S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NIC. LECT. 2, *Het kan niet anders of aan de macht van een bepaalde oorzaak is alles onderworpen wat bij het eigen voorwerp van zijn vermogen hoort.* — *Omnis causa inquantum est causa, est naturaliter prior suo causato*, S. THOMAS, DE PRINCIPIIS NATURAE, *Elke oorzaak gaat, in zoo ver ze oorzaak is, van natuur haar uitwerksel vooraf.* — *Cum effectus dependeant a causa, posito effectu necesse est causam praeexsistere*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 2, A. 2, C., *Daar ... de uitwerkselen afhangen van de oorzaak, kunnen we uit de werkelijkheid van een uitwerksel besluiten tot het vooraf bestaan van zijn oorzaak*, THEOL. SUM. I, 48. — *Cum ... effectus aliquis nobis est manifestior quam sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 2, A. 2, C., *Wanneer ... een uitwerksel ons beter bekend is dan zijn oorzaak, dan komen wij door het uitwerksel tot de kennis van de oorzaak*, THEOL. SUM. I, 47. — *Effectus aliquando est notior causa quoad nos et secundum sensum, licet causa sit semper simpliciter et secundum naturam notior*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 23, N° 4, *Het uitwerksel is weleens wat ons en vooral de zintuigen betreft, meer kenbaar dan de oorzaak; in volstrekten zin en wat de natuurlijke verhoudingen betreft is echter de oorzaak meer kenbaar.* — *Nihil ... est causa sui ipsius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 20, A. 3, ARG. 3, *Niets is oorzaak van zich zelf.* — *Causae sunt sibi invicem causae*, *De oorzaken strekken elkander tot oorzaak.* — *Causa est potior causato*, S. THOMAS, SUM. THEOL., I, Q. 60, A. 4, ARG. 2, *De oorzaak is voortreffelijker dan het uitwerksel.* — *Causa prior est suo effectu*, *De oorzaak gaat haar uitwerksel vooraf.* — *Causae aequalitas causat aequalem effectum*, *Gelijke oorzaken brengen gelijke uitwerkselen teweeg.* — *Quidquid est in effectu est in causa*, *Alles wat een uitwerksel meebrengt schuilt in de oorzaak.* — *Posita causa ponitur effectus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 8, ARG. 2, *Is er een oorzaak, dan is er een gevolg*, THEOL. SUM. I, 325. — *Remota causa, necesse est removeri effectum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 112, A. 3, ARG. 2, *Als de oorzaak weggenomen is, moet ook het gevolg*

weggenomen worden, THEOL. SUM. XI, 108. — *Posito effectu ponitur causa, Waar een uitwerksel is is ook een oorzaak.* — *Sublato effectu aufertur causa, Valt het uitwerksel weg, dan valt ook de oorzaak weg.* — *Posita causa in esse, non ponitur in actu, nisi ponatur in operando*, S. BONAVENTURA, COMM. IN I SENT., DIST. 45, A. 2, Q. 2, AD ARG. 2, *Een oorzaak die reeds aanzijn heeft wordt eerst metterdaad oorzaak wanneer ze handelend optreedt.* — *Antequam res sit, non habet esse nisi in causis suis*, S. THOMAS, COMM. IN I SENT., DIST. 38, Q. 1, A. 5, SOL., *Vooraleer iets is heeft het alleen in zijn oorzaak aanzijn.* — *Diversorum ... diversae sunt causae*, S. THOMAS, I DE REGIMINE PRINCIPUM C. 1, *Verschillende uitwerkselen hebben verschillende oorzaken.* — *Quidquid fit causam habet, Alles wat tot stand komt heeft zijn oorzaak.* — **Causa accidentalis**, Bijkomstige oorzaak, BEYSENS, ONTOLOGIE 85. **Causa activa**, Werkdadige oorzaak. **Causa actualis**, Daadwerkelijke oorzaak. **Causa adaequata**, Adaequate oorzaak. **Causa adiuvans**, Helpende oorzaak. **Causa aequivoca**, Ongelijksoortige oorzaak. **Causa agens**, Werkende oorzaak. *Duplex est causa agens, principalis et instrumentalis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 62, A. 1, C., *Er is ... een dubbele werkende oorzaak, te weten, de hoofdoorzaak en de werktuigelijke oorzaak*, THEOL. SUM. XXII, 57-58. — **Causa altior**, Hooger oorzaak. *Quanto ... aliqua causa est altior, tanto est communior et efficacior, et quanto est efficacior, tanto profundius ingreditur in effectum et remotiori potentia ipsum reducit in actum*, S. THOMAS QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *Hoe hooger een oorzaak is, zoo algemeener en doeltreffender is ze en hoe meer ze doeltreffend is, zoo dieper grijpt ze in het uitwerksel in en brengt dit laatste te beter van verwijderden aanleg tot daad.* — **Causa altissima**, Hoogste oorzaak, allerhoogste oorzaak. **Causa altissima in aliquo genere**, Hoogste oorzaak in een bepaald opzicht. **Causa altissima simpliciter**, Onvoorwaardelijk hoogste oorzaak. **Causa analoga**, Deelsgelijkende oorzaak. **Causa animalis**, Dierlijke oorzaak. **Causa appropriata**, Eigen oorzaak. **Causa causarum**, Oorzaak der oorzaken. *Quidquid est causa causae, est causa causati*, S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO, Q. 3, A. 1, ARG. 4, *Wat de oorzaak teweegbrengt brengt ook het uitwerksel teweeg.* — **Causa coacta**, Gedwongen oorzaak. **Causa coadiuvans**, Helpende oorzaak. **Causa cogens**, Dwingende oorzaak. **Causa cognoscendi**, Kenoorzaak. **Causa communis**, Gemeenschappelijke oorzaak. *Cum omnia contraria conveniant in uno communi, necesse est in eis supra causas contrarias proprias inveniri unam causam communem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 3, C., *Daar alle tegendeelen iets gemeenschappelijks hebben, moeten ze boven hun eigen onderling strijdende oorzaken uit nog een gemeenschappelijke oorzaak hebben.* — **Causa complementaria**, Bijoorzaak, aanvullende oorzaak. **Causa completa**, Volledige oorzaak. *Impossibile est quod duae causae completae sint immediatae unius et eiusdem rei*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 52, A. 3, C., *Eén en dezelfde zaak kan niet rechtstreeks op twee volledige oorzaken teruggaan.* — **Causa composita**, Samengestelde oorzaak. **Causa concurrens**, Medewerkende oorzaak. **Causa conservans**, Instandhoudende oorzaak. **Causa consilians**, Aanradende oorzaak. **Causa conspecialis**, Soortgelijke oorzaak. **Causa constitutiva**, Samenstellende oorzaak. **Causa consubstantialis**, Medezelfstandige oorzaak. **Causa consummativa**, Voltrekkende oorzaak. **Causa contingens**, Wisselvallige oorzaak. **Causae coordinatae**, Onderling gerangschikte oorzaken. **Causa**

corporalis, Lichamelijke oorzaak. **Causa creans,** Scheppende oorzaak. **Causa creatrix,** Scheppende oorzaak. **Causa defectibilis,** Ontoereikende oorzaak, in gebreke blijvende oorzaak. **Causa defectiva,** Ontoereikende oorzaak, in gebreke blijvende oorzaak. **Causa deficiens,** In gebreke blijvende oorzaak, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER, 53, ontoereikende oorzaak. **Causa determinata,** Bepaalde oorzaak. **Causa directa,** Rechtstreeksche oorzaak. **Causa disponens,** Geschiktmakende oorzaak, VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 124. **Causa dispositiva,** Geschiktmakende oorzaak. *Non sic idem effectus causae naturali et divinae attribuitur, quasi partim a Deo et partim a naturali agente fiat, sed totus ab utroque secundum alium modum,* S. THOMAS, S. C. GENT. III, 70, *Een zelfde uitwerksel wordt niet aldus aan een natuurlijke oorzaak en aan de goddelijke kracht toegeschreven, alsof het voor een deel van God en voor een deel van de natuurlijke oorzaak voortkwam, maar integendeel komt het heelemaal, hoewel op verschillende wijze, van elk van beide voort.* — **Causa effectiva,** Bewerkende oorzaak. **Causa efficax,** Doeltreffende oorzaak. **Causa efficiens,** Werkende oorzaak, POTTERS V, 141, bewerkende oorzaak, voortbrengende oorzaak, POTTERS II, 297, werkoorzaak, DOODKORTE, MAAT EN METEN, 45. *Causae efficienti assimilatur effectus, Het uitwerksel betrekt zijn geaardheid van de bewerkende oorzaak.* — **Causa efficiens coordinata,** Toegevoegde bewerkende oorzaak. **Causa efficiens partialis,** Gedeeltelijke bewerkende oorzaak. **Causa efficiens subordinata,** Ondergeschikte bewerkende oorzaak. **Causa emanativa,** Uitvloeiende oorzaak. **Causa essendi,** Zijnsoorzaak. *Ea quae sunt aliis causa essendi s(u)nt maxime vera,* S. THOMAS, COMM. IN II METAPHYS. LECT. 2, *Wat het aanzijn van een ander wezen tot oorzaak strekt is boven alles waar.* — **Causa exemplaris,** Voorbeeldelijke oorzaak, VAN OORSCHOT 143, vooruitbeeldende oorzaak, POTTERS II, 182, voorafbeeldende oorzaak, oorbeeldelijke oorzaak, oorbeeldoorzaak, JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID, 92, **Causa exterior,** Uiterlijke oorzaak. **Causa externa,** Uitwendige oorzaak. **Causa extrinseca,** Uiterlijke oorzaak. **Causa factrix,** Vervaardigende oorzaak. **Causa fatalis,** Noodlottige oorzaak. **Causa fiendi,** Oorzaak der wording. **Causa finalis,** Doeloorzaak, DOODKORTE, MAAT EN METEN 44, eindoorzaak, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 66. *Prima ... inter omnes causas est causa finalis,* S. THOMAS, SUM. THEOL., I-II, Q. 1, A. 2, C., *De eerste onder alle oorzaken is : het laatste doel,* DE COCK, OVER HET GELUK, 151. — *Causa ... finalis non causat seorsim aliquid ab agente,* S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *De doeloorzaak veroorzaakt niet iets anders dan de bewerker.* — **Causa formalis,** Vormelijke oorzaak, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 11, vormoorzaak. *Causa formalis, quae est causa quasi ratio rei, simul esse incipit cum re, cuius est forma,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 3, *De vormelijke oorzaak, die als de grond van een wezen is, vangt samen met het wezen waaraan ze tot vorm strekt, aan te zijn.* — **Causa fortuita,** Gevallijke oorzaak. **Causa generans prohibens,** Hinderpalen bereidende oorzaak. **Causa gubernativa,** Besturende oorzaak. **Causa immanens,** Inblijvende oorzaak. **Causa immediata,** Onmiddellijke oorzaak. **Causa immobilis,** Onbewegelijke oorzaak. **Causa impediens,** Verhinderende oorzaak. **Causa impellens,** Aandrijvende oorzaak. **Causa imperfecta,** Onvolmaakte oorzaak. **Causa in actu,** Metterdaad werkende oorzaak. *Loquendo de causis in actu necessarium*

est causam et causatum simul esse, S. THOMAS, DE PRINCIPIIS NATURAE, *Wanneer het gaat over metterdaad werkende oorzaken, dan kan het niet anders of oorzaak en uitwerksel moeten samen aanzijn hebben.* — **Causa in potentia**, Oorzaak in aanleg. **Causa inadaequata**, Niet adaequate oorzaak. **Causa incompleta**, Onvolledige oorzaak. **Causa indefectibilis**, Niet in gebreke blijvende oorzaak. **Causa indeterminata**, Onbepaalde oorzaak. **Causa indirecta**, Onrechtstreeksche oorzaak. **Causa inferens**, Gevolgen meebrengende oorzaak. **Causa inferior**, Lagere oorzaak. **Causa influens**, Beinvloedende oorzaak. **Causa inhaerens**, Aanklevende oorzaak. **Causa instrumentalis**, Werktuigelijke oorzaak, VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 81, werktuigoorzaak. *Causa ... instrumentalis non agit per virtutem suae formae, sed solum per motum, quo movetur a principali agente,* S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 62, A. 1, C., *Een werktuigelijke oorzaak werkt niet door de kracht van haar vorm, maar alleen door de beweging waardoor ze bewogen wordt door de hoofdoorzaak,* THEOL. SUM. XXII, 58. — **Causa instrumentaria**, Werktuigelijke oorzaak. **Causa insufficiens**, Ontoereikende oorzaak. **Causa intellectualis**, Verstandelijke oorzaak. **Causa interior**, Innerlijke oorzaak. **Causa intermedia**, Tusschenoorzaak. **Causa interna**, Inwendige oorzaak. **Causa intrinseca**, Innerlijke oorzaak. **Causa iustificans**, Rechtvaardig makende oorzaak. **Causa libera**, Vrij-werkende oorzaak, POTTERS II, 184, vrije oorzaak. **Causa materialis**, Stoffelijke oorzaak, BEYSENS, ONTOLOGIE 178, 200, stofoorzaak. **Causa materialis dispositiva**, Geschikt makende stoffelijke oorzaak. **Causa materialis formalis**, Stoffelijk-vormelijke oorzaak. **Causa media**, Tusschenoorzaak. **Causa mediata**, Middellijke oorzaak. **Causa meritoria**, Verdienende oorzaak, VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 81. **Causa ministra**, Dienende oorzaak. **Causa moralis**, Zedelijke oorzaak. **Causa motiva**, Aandrijvende oorzaak, in beweging brengende oorzaak. **Causa movens**, Aandrijvende oorzaak, bewegende oorzaak. *Causae moventes praeexsistunt rebus factis,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 3, *De aandrijvende oorzaken zijn de teweeg gebrachte dingen in het aanzijn voor.* — *Causae moventes sunt principia motus, qui terminatur ad rem factam,* IBIDEM, *De aandrijvende oorzaken zijn beginsel van de beweging die op het ding uitloopt.* — *Deus ... est prima causa movens et naturales causas, et voluntarias,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 83, A. 1, AD 3, *God is de eerste oorzaak die én de natuurlijke en de vrije oorzaken aandrijft.* — *Causae secundae moventes non movent nisi secundum quod moventur a primo movente,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 6, C., *Tweede oorzaken drijven niet tenzij gedreven door den eersten drijver,* DE COCK, OVER HET GELUK 155. — **Causa movens directe**, Rechtstreeks aandrijvende oorzaak. **Causa movens indirecte**, Onrechtstreeks aandrijvende oorzaak. **Causa naturalis**, Natuurlijke oorzaak. *Movendo causas voluntarias, non aufert (Deus), quin actiones earum sint voluntariae, sed potius hoc in eis facit,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 83, A. 1, AD 3, *Wanneer God de natuurlijke oorzaken aandrijft, verhindert Hij geenszins de handeling die er uit volgt willijk te zijn, maar wel integendeel bewerkt Hij zulks.* — *Non sic idem effectus causae naturali et divinae attribuitur, quasi partim a Deo et partim a naturali agente fiat, sed totus ab utroque secundum alium modum,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 70, *Een zelfde uitwerksel wordt niet aldus aan een natuurlijke oorzaak en aan de goddelijke kracht toegeschreven, alsof het gedeeltelijk van God en gedeeltelijk van de natuurlijke*

oorzaak voortkwam, maar heelemaal komt het, hoewel op verschillende wijze, van elk van beide voort. — **Causa necessaria,** Noodzakelijke oorzaak. **Causa occasionalis,** Gelegenheidsoorzaak. **Causae ordinatae,** Onderling geordende oorzaken. *Causarum ... ad invicem ordinatarum si prima subtrahitur necesse est alias subtrahi,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 2, C., *Indien van onderling geschikte oorzaken de eerste vervalt, vervallen noodzakelijk de overige,* DE COCK, OVER HET GELUK, 151. — **Causa originans,** Tot oorsprong strekkende oorzaak. **Causa partialis,** Gedeeltelijke oorzaak. **Causa particularis,** Bizondere oorzaak. **Causa per accidens,** Gevallijke oorzaak. *Omnis ... causa per accidens reducitur ad causam per se,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 10, *Elke gevallijke oorzaak gaat op iets dat uit zich zelf oorzaak is terug.* — *Causae ... per accidens indeterminatae sunt,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 4, C., *De toevallige oorzaken zijn onbeperkt,* DE COCK, OVER HET GELUK 153. — **Causa per aliud,** Oorzaak dank zij een ander. **Causa per se,** Oorzaak door zich zelf, oorzaak uit zich zelf. **Causa perfectiva,** Voltrekkende oorzaak, vervolmakende oorzaak, voltooiende oorzaak. **Causa perficiens,** Voltooiende oorzaak, VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 126, voltrekkende oorzaak, vervolmakende oorzaak. **Causa physica,** Physische oorzaak, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 255. **Causa positiva,** Stellige oorzaak. **Causa posterior,** Latere oorzaak. **Causa praeparans,** Voorbereidende oorzaak. **Causa praeternaturalis,** Buitennatuurlijke oorzaak. **Causa prima,** Eerste oorzaak, allereerste oorzaak. *Sola ... causa prima est aeterna,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 16, A. 7, AD 3, *Alleen de eerste oorzaak is eeuwig,* THEOL. SUMM. I, 475. — *Quicumque effectus praeexsistunt in Deo sicut in causa prima, necesse est quod sint in ipso eius intellegere, et quod omnia in eo sint secundum modum intellegibilem,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 5, C., *Alle dingen, die in God voorafbestaan als in hun eerste oorzaak, moeten in Hem zijn kennis zelf zijn, en alles moet in Hem op verstandelijke wijze bestaan.* — *Quidquid causa prima cum secunda efficere potest, hoc potest sola causa prima, Alles wat de eerste oorzaak met behulp van een tweede oorzaak kan uitwerken, kan zij ook alleen.* — **Causa primaria,** Eersterangsoorzaak. **Causa primordialis,** Oeroorzaak. **Causa princeps,** Voornaamste oorzaak. **Causa principalis,** Hoofdoorzaak, POTTERS VI, 25. *(Causa) principalis ... operatur per virtutem suae formae, cui assimilatur effectus ...,* S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 62, A. 1, C., *De hoofdoorzaak werkt door de kracht van haar vorm, waaraan het uitwerksel gelijkvormig is,* THEOL. SUM. XXII, 58. — **Causa prior,** Vroegere oorzaak. **Causa privans,** Beroovende oorzaak. **Causa privativa,** Beroovende oorzaak. **Causa procreans,** Telende oorzaak. **Causa propinqua,** Nabije oorzaak. **Causa proportionata,** Geëvenredigde oorzaak, BEYSENS, DE ONTWIKKELINGSGESCHIEDENIS DER ORGANISCHE SOORTEN 19. **Causa propria,** Eigen oorzaak. **Causa proxima,** Naast voorafgaande oorzaak, POTTERS, I, 109. *Secundum condicionem causae proximae attenditur necessitas vel contingentia effectus, Of een uitwerksel noodzakelijk dan wel wisselvallig zal zijn, hangt af van de geaardheid der naastvoorafgaande oorzaak.* — **Causa realis,** Zaaklijke oorzaak, werkelijke oorzaak. **Causa remota,** Verwijderde oorzaak. **Causa removens prohibens,** Hinderpalen werende oorzaak. **Causa sacramentalis,** Sacramenteele oorzaak. **Causa secunda,** Tweede oorzaak. *Causa secunda agit in virtute causae primae,*

De tweede oorzaak handelt uit kracht van de eerste oorzaak. — *Effectus causae secundae deficientis reducitur in causam primam non deficientem quantum ad id quod habet entitatis et perfectionis, non autem quantum ad id quod habet de defectu*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, AD 2, *Het uitwerksel van een in gebreke blijvende tweede oorzaak gaat voor wat het aan wezen en volmaaktheid bedraagt op de eerste oorzaak terug die niet in gebreke blijft, voor wat het aan onvolmaaktheid bedraagt echter niet.* — **Causa secundaria**, Tweederangsoorzaak. **Causa seminalis**, Kiemoorzaak. **Causa sensibilis**, Zintuigelijke oorzaak. **Causa simplex**, Enkelvoudige oorzaak. **Causa singularis**, Afzonderlijke oorzaak. **Causa specificativa**, Soortbepalende oorzaak, soortschikkende oorzaak. **Causa spiritualis**, Geestelijke oorzaak. **Causa subordinata**, Ondergeschikte oorzaak. **Causa sufficiens**, Toereikende oorzaak. *Posita causa sufficiente necesse est effectum poni*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 32, *Is een toereikende oorzaak voorhanden, dan moet ook het uitwerksel voorhanden zijn.* — **Causa superior**, Hooger oorzaak. *Quanto aliqua causa est superior, tanto ad plura se extendit in causando*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 65, A. 3, C., *Hoe hooger een oorzaak is, zoo meer zal ze teweegbrengen.* — **Causa suprema**, Hoogste oorzaak. **Causa temporalis**, Tijdelijke oorzaak. **Causa totalis**, Volkomen oorzaak. **Causa totalis adaequata**, Adaequate volkomen oorzaak. **Causa transiens**, Overgankelijke oorzaak. **Causa ultima**, Laatste oorzaak. **Causa universalis**, Algemeene oorzaak. *Universalibus causis universales effectus, Algemeene oorzaken hebben algemeene uitwerkselen.* — *Quanto fuerit causa universalior, tanto ad plura se extendit et efficacius producit*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 98, *Hoe algemeener een oorzaak is, zoo meer en zoo doeltreffender zal ze teweegbrengen.* — **Causa univoca**, Gelijksoortige oorzaak. **Causa variabilis**, Veranderlijke oorzaak. **Causa virtualis**, Kiemoorzaak. **Causa voluntaria**, Willijke oorzaak (METAPHYSIEK). — 2. Beweegreden, grond, oorzaak. **Causa allegorica**, Zinnebeeldige oorzaak. **Causa anagogica**, Tenhemelwijzende oorzaak. **Causa congruentiae**, Grond der aangepastheid. **Causa conveniens**, Passende oorzaak. **Causa moralis**, Zedelijke oorzaak. **Causa rationabilis**, Redelijke oorzaak. — 3. Reden. **Causa a lege excusans**, Van het nakomen van de wet verontschuldigende reden. **Causa a lege eximens**, Van het nakomen van de wet ontslaande reden (WETTEN). — 4. Zaak, rechtszaak. **Causa civilis**, Burgerlijke zaak, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 313. **Causa contentiosa**, Twistgeding. **Causa favorabilis**, Bevoordeeligde rechtszaak. **Causa libertatis**, Vrijheidsgeding. **Causa matrimonii**, Huwelijksgeding. **Causa poenalis**, Strafzaak. **Causa separationis matrimonii**, Echtscheidingsgeding (RECHT).

CAUSALIS : Oorzakelijk.

CAUSALITAS : Oorzakelijkheid. **Causalitas efficiens**, Uitwerkende oorzakelijkheid, JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 177. **Causalitas finalis**, Doeloorzakelijkheid, JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 178. **Causalitas formalis**, Vormelijke oorzakelijkheid, vormoorzakelijkheid. **Causalitas immanens**, Inblijvendeoorzakelijkheid. **Causalitas instrumentalis**, Werktuigelijke oorzakelijkheid. **Causalitas materialis**, Stoffelijke oorzakelijkheid.

CAUSALITER : Oorzakelijkerwijs (Tgd FORMALITER, Vormelijkerwijs).

CAUSARE : Veroorzaken. *Denominatur ... aliquid causatum et mensuratum ab aliquo exteriori*, S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 5, n° 15,

Iets wordt in verband met iets anders dat er buiten ligt veroorzaakt en gemeten genoemd.

CAUSATIVUS : Veroorzakend.

CAUTIO : 1. Behoedzaamheid, POTTERS V, 120; VAN HOONACKER 121 (deugd van voorzichtigheid). — 2. Borg (RECHT).

CAUTOR : Borgsteller (RECHT).

CENSOR : Boekenkeurder, POTTERS IV, 312 (KERKELIJK RECHT).

CENSUALISTA : Renteheffer (RECHT).

CENSUARIUS : Rentschuldige (RECHT).

CENSURA : 1. Kerkelijke straf, censuur. — 2. Boekenkeuring, POTTERS IV, 312 (KERKELIJK RECHT).

CENSUS : Rente, inkomst. **Census consignativus**, Gevestigde rente. **Census irredimibilis**, Niet aflegbare rente. **Census perpetuus**, Blijvende rente. **Census redimibilis**, Aflegbare rente. **Census reservativus**, Grondrente. **Census temporalis**, Tijdelijke rente. **Census vitalitius**, Lijfrente (RECHT).

CERTITUDINALIS : Zeker, gewis.

CERTITUDINALITER : Zeker, gewis.

CERTITUDO : 1. Zekerheid, gewisheid. *Certitudo duo potest importare, scilicet firmitatem adhaesionis; et quantum ad hoc fides est certior omni intellectu et scientia ...; importat etiam evidentiam eius cui assentitur*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 14, A. 1, AD 7, *Zekerheid behelst twee dingen, vooreerst beslistheid bij het bijtreden van een stelling, en, wat dat betreft, is het geloof zekerder dan alle inzicht en wetenschap; verder de klaarblijkelijkheid van de stelling die bijgetreden wordt.* — *Certitudo proprie dicitur firmitas adhaesionis virtutis cognitivae in suum cognoscibile*, S. THOMAS, COMM. IN III SENT., D. 26, Q. 2, A. 4, C., *Zekerheid is eigenlijk beslistheid bij het bijtreden van het kenvoorwerp door het kenvermogen.* — *Certitudo nihil aliud est quam determinatio intellectus ad unum*, S. THOMAS, COMM. IN III SENT. D. 23, Q. 2, A. 2, SOL. 3, *Zekerheid is alleen de bepaaldheid van het verstand tot één van beide tegendeelen.* — *Quod ... contingit aliter se habere, non potest aliquis per certitudinem cognoscere; ideo ulterius oportet quod id quod scitur, non possit aliter se habere*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 4, N° 5, *Wat zich nu eens zoo, dan weer zus voordoet kan niet met zekerheid gekend worden; zoo zal dus wat wetenschappelijk gekend wordt zich niet op verschillende wijzen kunnen voordoen.* — *Tanto maior est certitudo, quanto est fortius quod determinationem causat*, S. THOMAS, COMM. IN III SENT. D. 23, Q. 2, A. 2, SOL. 3, *Hoe sterker wat de kennis bepaalt, zoo grooter de zekerheid.* — *Certitudo primo et principaliter est in cognitione, sed per similitudinem et participative est in omnibus operibus naturae et virtutis*, S. THOMAS, COMM. IN III SENT., D. 26, Q. 2, A. 4, AD 1, *Zekerheid betreft eerst en vooral de kennis; overdrachtelijkerwijze echter en door deelhebbing betreft ze ook alle handelingen van natuur en deugd.* — *Certitudo quae est in scientia et intellectu est ex ipsa evidentia eorum, quae certa esse dicuntur; certitudo autem fidei est ex firma adhaesione ad id quod creditur*, S. THOMAS, COMM. IN III SENT. D. 23, Q. 2, A. 2, SOL. 3, *De zekerheid welke wetenschap en verstand verstrekken berust op de klaarblijkelijkheid zelf van wat zeker heet; de zekerheid integendeel welke het geloof verstrekt op de besliste bijtreding van wat geloofd wordt.* — **Certitudo absoluta**, Volstrekte zekerheid. **Certitudo adhaesionis**, Zekerheid der toestemming. **Certitudo cognitionis et praescientiae**, Zekerheid van kennis en voorkennis. **Certitudo condicionalis**, Voorwaardelijke zekerheid. **Certitudo condicionata**, Voorwaardelijke zekerheid. **Certitudo coniecturalis**, Gissende zekerheid. **Certitudo demonstrativa**, Afdoende zekerheid. **Certitudo**

directa, Rechtstreeksche zekerheid. **Certitudo evidens**, Klaarblijkelijke zekerheid. **Certitudo evidentiae**, Zekerheid op grond van klaarblijkelijkheid. **Certitudo evidentiae immediatae**, Zekerheid op grond van onmiddellijke klaarblijkelijkheid. **Certitudo evidentiae mediatae**, Zekerheid op grond van middellijke klaarblijkelijkheid. **Certitudo experimentalis**, Ervaringszekerheid. **Certitudo extrinseca**, Uiterlijke zekerheid. **Certitudo fidei**, Geloofszekerheid. **Certitudo fidei divinae**, Zekerheid van goddelijk geloof. **Certitudo fidei humanae**, Zekerheid van menschelijk geloof. **Certitudo fixa**, Vaste zekerheid. **Certitudo formalis**, Vormelijke zekerheid. **Certitudo fundamentalis**, Grondstellige zekerheid. **Certitudo historica**, Geschiedkundige zekerheid. **Certitudo immediata**, Onmiddellijke zekerheid. **Certitudo imperfecta**, Onvolmaakte zekerheid. **Certitudo improprie dicta**, Oneigenlijke zekerheid. **Certitudo inclinationis**, Zekerheid door neiging. **Certitudo indirecta**, Onrechtstreeksche zekerheid. **Certitudo inevidens**, Niet-klaarblijkelijke zekerheid. **Certitudo infallibilis**, Onfaalbare zekerheid. **Certitudo inhaesionis**, Zekerheid der aankleving. **Certitudo intrinseca**, Innerlijke zekerheid. **Certitudo iudicii**, Zekerheid van het oordeel. **Certitudo late dicta**, Zekerheid in ruimeren zin. **Certitudo mediata**, Middellijke zekerheid. **Certitudo mere subiectiva**, Louter subjektieve zekerheid. **Certitudo metaphysica**, Metaphysische zekerheid. **Certitudo moralis**, Zedelijke zekerheid. **Certitudo naturalis**, Natuurlijke zekerheid. **Certitudo obiectiva**, Voorwerpelijke zekerheid. **Certitudo opinativa**, Meeningszekerheid. **Certitudo opinionis**, Meeningszekerheid. **Certitudo ordinis et causalitatis**, Zekerheid van verhouding en oorzakelijkheid. **Certitudo perfecta**, Volmaakte zekerheid. **Certitudo philosophica**, Wijsgeerige zekerheid. **Certitudo physica**, Physische zekerheid. **Certitudo practica**, Praktische zekerheid. **Certitudo practice practica**, Louter praktische zekerheid. **Certitudo praedestinationis**, Zekerheid der voorbestemming. **Certitudo praescientiae**, Zekerheid der voorkennis. **Certitudo principiorum**, Zekerheid der beginselen. **Certitudo probabilis**, Waarschijnlijkheidszekerheid. **Certitudo providentiae**, Zekerheid der Voorzienigheid. **Certitudo prudentialis**, Voorzichtigheidszekerheid. **Certitudo reprobationis**, Zekerheid der verwerping. **Certitudo scientiae**, Zekerheid der wetenschap. **Certitudo scientifica**, Wetenschappelijke zekerheid. **Certitudo sensibilis**, Zintuigelijke zekerheid. **Certitudo speculativa**, Bespiegelende zekerheid. **Certitudo speculative practica**, Half bespiegelende, half praktische zekerheid. **Certitudo stricte dicta**, Eigenlijke zekerheid. **Certitudo subiectiva**, Subjektieve zekerheid. **Certitudo sufficiens**, Toereikende zekerheid. **Certitudo supernaturalis**, Bovennatuurlijke zekerheid. **Certitudo visionis**, Zekerheid van inzicht. **Certitudo vulgaris**, Volksche zekerheid. — 2. Bepaaldheid.

CERTUS : 1. Zeker, gewis. — 2. Bepaald.

CESSATIO : Opheffing, BEYSENS, ETHIEK I, 495 (RECHT).

CESSIO BONORUM : Goederenafstand, boedelafstand, BURGERLIJK WETBOEK III, III, 32 (RECHT).

CHARACTER : Merkteeken, QUAADVLIET III, 64. **Character baptismalis**, Merkteeken van het doopsel. **Character confirmationis**, Merkteeken van het vormsel. **Character ordinis**, Priesterlijk merkteeken. **Character sacramentalis**, Sakramenteel merkteeken, POTTERS

VI, 41, karakter, POTTERS, VI, 44.

CHARISMA: Genadegave, heilgave.

CHERUBIM : Cherubijn (ENGELENLEER).

CHRISMA : 1. Wij-olie, zalfolie. — 2. Zalving.

CHRISTOLOGIA : Christusleer.

CIRCULATIO : Kringloop.

CIRCULUS : Kring, omtrek. **Circulus difformis**, Wankringredeneering, wancirkelredeneering. **Circulus uniformis**, Eigenlijke kringredeneering, eigenlijke cirkelredeneering. **Circulus vitiosus**, Cirkelredeneering, FRAENKEL 17 (INLEIDING), kringredeneering, sluitrede in kringloop.

CIRCUMCISIO : Besnijding, besnijdenis.

CIRCUMINCESSIO : Ineenvaring, CRAEYNEST 335; JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 149, inelkandervaring.

CIRCUMINSESSIO : In-elkanderzijn, POTTERS II, 173, inelkanderwoning.

CIRCUMSCRIPTIVE : Omgrensderwijze. *Corpus est in loco circumscriptive, quia commensuratur loco*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 52, A. 2, C., *Een lichaam hoort omgrensderwijze in de ruimte thuis, het wordt namelijk door de ruimte omgrensd* (Tgd DEFINITIVE, Bepaalderwijs; REPLETIVE, Vullenderwijs).

CIRCUMSPECTIO : Omzichtigheid, VAN HOONACKER 121; POTTERS V, 120.

CIRCUMSTANTIA : Omstandigheid, BEYSENS, ONTOLOGIE 148. *Circumstantia dicitur quod extra substantiam actus exsistens, aliquo modo attingit ipsum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 7, A. 3, C., *Omstandigheid heet dat wat buiten de zelfstandigheid staat der daad, maar toch zoo dat het eenigszins de daad raakt*, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 11. — *Circumstantiae sunt extra actionem, inquantum non sunt de essentia actionis, sunt tamen in ipsa actione velut quaedam accidentia eius, sicut et accidentia quae sunt in substantiis naturalibus, sunt extra essentias rerum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 18, A. 3, AD 1, *De omstandigheden blijven buiten de handeling; ze hooren namelijk niet tot de wezenheid der handeling, maar kleven haar aan als bijkomstigheden, zooals ook in de natuurlijke zelfstandigheden de bijkomstigheden buiten de wezenheid blijven.* — *Tullius, in sua Rhetorica, assignat septem circumstantias quae hoc versu continentur : Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 7, A. 3, C., *Tullius noemt in zijn Redekunst zeven omstandigheden, die bevat zijn in 't volgend vers : quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando, Wie, wat, waar, waarmee, waarom, hoe, wanneer*, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 11. — **Circumstantia actus**, Omstandigheid der daad. **Circumstantia aggravans**, Verzwarende omstandigheid, POTTERS IV, 142, bezwarende omstandigheid. **Circumstantia constituens speciem**, Soortbepalende omstandigheid. **Circumstantia debita**, Passende omstandigheid. **Circumstantia mere physica**, Louter physische omstandigheid. **Circumstantia moralis**, Zedelijke omstandigheid. **Circumstantia mutans speciem**, Soortwijzigende omstandigheid. **Circumstantia principalis**, Hoofdomstandigheid.

CIRCUMSTANTIONATUS : Geomstandigd, MEYER 304.

CIVILIS : Burgerlijk, staatsburgerlijk.

CIVIS : Burger, staatsburger.

CIVITAS : Staat. *Perfecta societas ... ... civitas est*, ARISTOTELES, I POLITIC. C. 2; 1252, B, 28, *De staat is een volmaakte gemeenschap.* — *Est ... de ratione civitatis, quod in ea inveniantur omnia quae sufficiunt ad vitam humanam sicut contingit esse*, S. THOMAS, COMM. IN I POLITIC. LECT. 1, *Tot het wezen van een staat behoort het dat hij alles*

verstrekke wat voor het menschelijk leven naar zijn feitelijke toedracht noodig is. — *Finis propter quem instituta est civitas bene ordinata, est secundum virtutem perfectam vivere vel operari et non ipsum convivere,* S. THOMAS, COMM. IN III POLITIC. LECT. 7, *De reden waarom een goed ingerichte staat gesticht wordt is in volmaakte deugd te leven en te handelen en niet het samenwonen zelf.* — *In omnibus hominibus est quidam naturalis impetus ad communitatem civitatis sicut et ad virtutes,* S. THOMAS, COMM. IN I POLITIC., LECT. 1, *Evenzeer als naar de deugd is er in alle menschen een natuurlijke aandrang naar het samenleven in een staat.*

CLARITAS : Klaarheid, POTTERS III, 314, glans. *Ad pulchritudinem tria requiruntur. Primo quidem integritas, sive perfectio ... et debita proportio sive consonantia, et iterum claritas,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 39, A. 8, C., *De schoonheid eischt drie hoedanigheden. Ten eerste de gaafheid of de voltooiing; ... verder een juiste evenredigheid of harmonie. En eindelijk de glans,* THEOL. SUM. II, 283-284. — **Claritas corporalis,** Lichamelijke klaarheid. **Claritas gloriosa,** Klaarheid der heerlijkheid. **Claritas naturalis,** Natuurlijke klaarheid. **Claritas patriae,** Hemelsche klaarheid. **Claritas sensibilis,** Zintuigelijk waarneembare klaarheid. **Claritas spiritualis,** Geestelijke klaarheid.

CLEMENTIA : Goedertierenheid, VAN HOONACKER 126; POTTERS V, 130, vergevensgezindheid. *Clementia (est) lenitas superioris adversus inferiorem in constituendis poenis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 157, A. 1, ARG. 1, *Goedertierenheid is de inschikkelijkheid van een overste tegenover zijn onderhoorigen bij het toewijzen van straf.*

CLERICUS : Klerk, geestelijke.

CLERUS : Geestelijke stand.

COACTIO : Dwang. *Coactio ... nihil aliud est quam violentiae cuiusdam inductio,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Dwang is niets anders dan het gebruiken van geweld.*

COACTIVITAS : Dwang. **Coactivitas impropria,** Oneigenlijke dwang. **Coactivitas moralis,** Zedelijke dwang. **Coactivitas physica,** Physische dwang. **Coactivitas propria,** Eigenlijke dwang.

COACTIVUS : Dwingend.

COAEQUALIS : Evengelijk.

COAEQUALITAS : Evengelijkheid, BEYSENS, THEODICEE 128.

COAEQUATIO : Gelijkmaking.

COAETERNITAS : Eveneeuwigheid, BEYSENS, THEODICEE 128.

COAETERNUS : Eveneeuwig.

COAEVUS : Eveneeuwig.

COEFFICIENS : Medeoorzaak, bijoorzaak.

COERCERE : Bedwingen, in bedwang houden, straffen, afstraffen.

COERCITIO : Dwang, straf, afstraffing.

COESSENTIALIS : Medewezenlijk.

COEXSISTENS : Samen bestaand.

COEXSISTENTIA : Het samenbestaan, POTTERS III, 272.

COEXSISTERE : Samenbestaan, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 90.

COGERE : Dwingen.

COGITARE : Denken, nadenken.

COGITATIO : 1. Denking, MEYER 306. *Cogitatio ... proprie in inquisitione veritatis consistit,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 34, A. 1, AD 2, *Denking bestaat eigenlijk in de vorsching naar de waarheid.* — **Cogitatio actualis,** Daadwerkelijke denking. **Cogitatio formata,** Vaste denking. **Cogitatio informis,** Aarzelende denking. — 2. Gedachte. **Cogitatio honesta,** Eerbare gedachte. **Cogitatio interior,** Innerlijke gedachte. **Cogitatio turpis,** Oneerbare gedachte.

COGITATIVA : Menschelijk schattingsvermogen, bizondere rede (ZIELKUNDE).

COGITATIVUS : Denkend.

COGITATUM : Bedenking, gedachte.

COGNATIO : Verwantschap, MEYER

306. **Cognatio carnalis**, Vleeschelijke verwantschap. **Cognatio legalis**, Wettelijke verwantschap, QUAADVLIET III, 130. **Cognatio naturalis**, Natuurlijke verwantschap. **Cognatio spiritualis**, Geestelijke verwantschap, QUAADVLIET III, 132 (HUWELIJK).

COGNATUS : Verwant (HUWELIJK).

COGNITIO : Kennis. *Praecipuum in cognitione alicuius rei est scire de ea quid est*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 50, *Hoofdzaak in de kennis van iets is te weten wat dit is.* — *Omnis cognitio est secundum aliquam formam, quae est in cognoscente principium cognitionis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 10, A. 4, C., *Alle kennis geschiedt met behulp van een vorm die bij hem die kent beginsel der kennis is.* — *Omnis cognitio est per speciem aliquam, per cuius informationem fit assimilatio cognoscentis ad rem cognitam*, S. THOMAS, COMM. IN I SENT. D. 3, Q. 1, A. 1, ARG. 3, *Alle kennis geschiedt met behulp van een kenbeeld dat door zijn vormgeving tusschen het kennend wezen en het gekende voorwerp gelijkenis bewerkt.* — *Cognitio... contingit, secundum quod cognitum est in cognoscente*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 12, A. 4, C., *Er is kennis, in zoover het gekende in den kennende is*, THEOL. SUM. I, 255. — *Secundum ordinem immaterialitatis in rebus, secundum hoc in eis natura cognitionis invenitur*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *Naar gelang de wezens meer of minder onstoffelijk zijn, zal bij hen de kennis deze of gene geaardheid vertoonen.* — *Omnis cognitio est secundum modum eius, quo aliquid cognoscitur*, S. THOMAS, COMMENT. IN DE DIVINIS NOMINIBUS, C. 7, LECT. 3, *Alle kennis is van denzelfden aard als dat door welks toedoen iets gekend wordt.* — *Cognitio non (est) nisi entis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 3, AD 12, *Kennis betreft alleen het wezen.* — *Non ... pervenimus ad cognitionem ignoti, nisi per aliquid magis notum*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 23, N° 4, *Tot kennis van iets onbekends komen we alleen met behulp van iets dat we beter kennen.* — *Modus cognoscendi sequitur modum essendi*, *De kenwijze volgt op de zijnswijze.* — **Cognitio absoluta**, Volstrekte kennis. **Cognitio abstracta**, Afgetrokken kennis. **Cognitio abstractiva**, Aftrekkende kennis. **Cognitio actualis**, Daadwerkelijke kennis. **Cognitio adaequata**, Adaequate kennis. **Cognitio adquisita**, Aangeworven kennis. **Cognitio enigmatica**, Raadselachtige kennis. **Cognitio affectiva**, Gevoelskennis. **Cognitio analoga**, Deelsgelijkende kennis, deelsgelijke kennis. **Cognitio apparens**, Schijnkennis. **Cognitio apprehensiva**, Waarnemende kennis. **Cognitio beata**, Zalige kennis, zaligende kennis. **Cognitio certa**, Zekere kennis. **Cognitio certitudinalis**, Zekere kennis. **Cognitio collativa**, Vergelijkende kennis. **Cognitio communis**, Algemeene kennis. **Cognitio completa**, Volledige kennis. **Cognitio complexa**, Samengestelde kennis. **Cognitio composita**, Samengestelde kennis. **Cognitio comprehensiva**, Omvattende kennis. **Cognitio confusa**, Verwarde kennis. **Cognitio coniecturalis**, Gissende kennis, kennis door gissing. *Quicumque cognoscit effectum contingentem in causa sua tantum, non habet de eo, nisi coniecturalem cognitionem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 13, C., *Wie een wisselvallig uitwerksel alleen in zijn oorzaak kent, zal alleen een gissende kennis er van hebben.* — **Cognitio coniuncta**, Aansluitende kennis. **Cognitio contemplativa**, Beschouwende kennis. **Cognitio creata**, Geschapen kennis. **Cognitio deficiens**, In gebreke blijvende kennis. **Cognitio demonstrativa**, Betoogende kennis. **Cognitio determinata**, Bepaalde kennis. **Cognitio directa**, Rechtstreeksche

kennis. **Cognitio discursiva,** Redeneerende kennis. **Cognitio distincta,** Duidelijke kennis. **Cognitio divina,** Goddelijke kennis. **Cognitio eminens,** Overtreffende kennis. **Cognitio erronea,** Valsche kennis. **Cognitio evidens,** Klaarblijkelijke kennis. **Cognitio experimentalis,** Ervaringskennis, proefondervindelijke kennis. **Cognitio explicita,** Uitdrukkelijke kennis. **Cognitio fidei,** Geloofskennis. **Cognitio formalis,** Vormelijke kennis. **Cognitio generalis,** Algemeene kennis. **Cognitio gloriae,** Hemelsche kennis. **Cognitio gratiae,** Genadekennis. **Cognitio habitualis,** Hebbelijke kennis. **Cognitio imaginativa,** Verbeeldingskennis. **Cognitio immaterialis,** Onstoffelijke kennis. **Cognitio imperfecta,** Onvolmaakte kennis. **Cognitio implicita,** Onuitgedrukte kennis. **Cognitio impropria,** Oneigenlijke kennis. **Cognitio inadaequata,** Onadaequate kennis. **Cognitio incerta,** Onzekere kennis. **Cognitio indeterminata,** Onbepaalde kennis. **Cognitio indirecta,** Onrechtstreeksche kennis. **Cognitio indistincta,** Onduidelijke kennis, verwarde kennis. **Cognitio infallibilis,** Onfaalbare kennis, onfeilbare kennis. **Cognitio infusa,** Ingestorte kennis. **Cognitio innata,** Aangeboren kennis. **Cognitio inquisitiva,** Vorschende kennis. **Cognitio intellectiva,** Verstandelijke kennis, POTTERS V, 137. **Cognitio intellectualis,** Verstandelijke kennis. *Cognitio intellectualis est perfectior,* S. THOMAS, COMMENT. IN I PHYSIC. LECT. I, N° 8, *Verstandelijke kennis is de voortreffelijkste kennis.* — **Cognitio intellectus,** Verstandelijke kennis. *Sensus cognitio, quae est singularium, praecedit cognitionem intellectus ... quae est universalium,* S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. I, N° 8, *Zintuigelijke kennis, die overigens de afzonderlijke wezens betreft, gaat verstandelijke kennis, die het algemeene betreft, vooraf.* — **Cognitio intuitiva,** Aanschouwende kennis, POTTERS V, 157. **Cognitio iudicativa,** Oordeelende kennis. **Cognitio materialis,** Stoffelijke kennis. **Cognitio matutina,** Morgenkennis, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 272. **Cognitio mediata,** Middellijke kennis. **Cognitio mediata formaliter,** Vormelijk middellijke kennis. **Cognitio mediata obiective,** Voorwerpelijk middellijke kennis. **Cognitio mediata obiective tantum,** Louter voorwerpelijk middellijke kennis. **Cognitio mediata subiective,** Subjektief middellijke kennis. **Cognitio meridiana,** Middagkennis. **Cognitio meritoria,** Verdienstelijke kennis. **Cognitio naturalis,** Natuurlijke kennis. **Cognitio necessaria,** Noodzakelijke kennis. **Cognitio negativa,** Kennis door ontkenning. **Cognitio non analoga,** Niet deelsgelijkende kennis. **Cognitio non stricte quidditativa,** Niet eigenlijk watheidelijke kennis. **Cognitio obscura,** Duistere kennis, donkere kennis. **Cognitio particularis,** Bizondere kennis. **Cognitio patriae,** Hemelsche kennis. **Cognitio per causam,** Kennis uit de oorzaak. **Cognitio per causas ultimas,** Kennis uit de laatste oorzaken. **Cognitio per causas ultimas in aliquo genere,** Kennis uit de op een bepaald gebied laatste oorzaken. **Cognitio per causas ultimas secundum quid,** Kennis uit de in een bepaald opzicht laatste oorzaken. **Cognitio per causas ultimas simpliciter,** Kennis uit de onvoorwaardelijk laatste oorzaken. **Cognitio per effectum,** Kennis uit de uitwerkselen. **Cognitio per speciem,** Kennis uit den soortelijken vorm. **Cognitio perfecta,** Volmaakte kennis. **Cognitio philosophica,** Wijsgeerige kennis. **Cognitio positiva,** Stellige kennis. **Cognitio positivo-negativa,** Niet louter stellige kennis. **Cognitio potentia-**

lis, Kennis in aanleg. **Cognitio practica,** Praktische kennis. **Cognitio prima,** Eerste kennis. **Cognitio primitiva,** Oerkennis. **Cognitio privativa,** Beroovende kennis. **Cognitio propria,** Bizondere kennis. **Cognitio quidditativa,** Watheidelijke kennis. **Cognitio ratiocinativa,** Redeneerende kennis. **Cognitio recta,** Juiste kennis. **Cognitio reflexa,** Terugschouwende kennis. **Cognitio remota,** Afzonderlijke kennis. **Cognitio scientifica,** Wetenschappelijke kennis. **Cognitio sensibilis,** Zintuigelijke kennis, zinnelijke kennis. **Cognitio sensitiva,** Zinnelijke kennis, POTTERS V, 137, zintuigelijke kennis. **Cognitio sensus,** Zintuigelijke kennis. *Sensus cognitio, quae est singularium, praecedit cognitionem intellectus in nobis, quae est universalium,* S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. I, N° 8, *Zintuigelijke kennis, die overigens de afzonderlijke wezens betreft, gaat verstandelijke kennis in ons, die het algemeene betreft, vooraf.* — **Cognitio simplex,** Enkelvoudige kennis. **Cognitio specifica,** Soortelijke kennis. **Cognitio specularis,** Spiegellijke kennis, RUUSBROEC III, 168. **Cognitio speculativa,** Bespiegelende kennis. **Cognitio stricte quidditativa,** Eigenlijk watheidelijke kennis. **Cognitio supernaturalis,** Bovennatuurlijke kennis. **Cognitio supersubstantialis,** Bovenzelfstandelijke kennis. **Cognitio theologica,** Theologische kennis, godgeleerde kennis. **Cognitio theoretica,** Leerstellige kennis. **Cognitio ultima,** Laatste kennis. **Cognitio uniformis,** Eénvormige kennis, gelijksoortige kennis. **Cognitio universalis,** Algemeene kennis. **Cognitio vera,** Ware kennis. **Cognitio vespertina,** Avondkennis, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 272. **Cognitio viae,** Aardsche kennis. **Cognitio virtualis,** Kiemelijke kennis.

COGNITIVUS : Kennend.

COGNOSCERE : Kennen. *Secundum hoc a cognoscente aliquid cognoscitur, quod ipsum cognitum aliquo modo est apud cognoscentem,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *Iets wordt door den kenner gekend in zoover het eenigszins bij den kenner is.* — *Dupliciter aliquid cognoscitur : uno modo in seipso, alio modo in altero. In seipso quidem cognoscitur aliquid, quando cognoscitur per speciem propriam adaequatam ipsi cognoscibili, ... in alio autem videtur id, quod videtur per speciem continentis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 5, C., *Iets kan op twee wijzen gekend worden : én in zich zelf, én in een ander. Iets wordt in zich zelf gekend wanneer het gekend wordt door een eigen kenbeeld, volkomen bij het gekende aansluitend ... Iets wordt gekend in een ander, wanneer het gekend wordt door iets, waarin het vervat is,* THEOL. SUM. I, 381. — *Cognoscere aliquid indistincte medium est inter puram potentiam et actum perfectum,* S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. I, N° 7, *Iets op onduidelijke wijze te kennen is een schakel die tusschen louteren aanleg en de volmaakte daad in ligt.* — *Eadem sunt principia essendi et cognoscendi, Dezelfde beginselen beheerschen wezen en kennen.* — *Sicut se res habet ad esse, ita ad cognosci, In dezelfde verhouding waarin iets tot het zijn staat, staat het ook tot het gekend worden.* — *Universaliter rem cognoscere est perfectius cognoscere, Iets op algemeene wijze te kennen is het volmaakt kennen.* — *Nihil volitum quod non cognitum, Niets wordt gewild of het moet ook gekend zijn.*

COGNOSCIBILIS : Kenbaar. *Unumquodque cognoscibile est, secundum quod est in actu, Alles is kenbaar in zoover het metterdaad is.* — *Secundum hoc est aliqua res cognoscibilis, secundum quod a materia separatur,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *Iets is kenbaar naar gelang het van de stof afgezonderd is.* — *Inter omnia cognoscibilia optima sunt intellegibilia, et prae-*

cipue divina, S. THOMAS, COMM. IN X ETHIC. NICOM. LECT. 10, *Onder alle kenbaarheden zijn de verstaanbaarheden het voortreffelijkst en onder die de goddelijke dingen.*

COGNOSCIBILITAS : Kenbaarheid.

COGNOSCITIVUS : Kennend.

COINTELLEGERE : Medeverstaan.

COIRE : Paren, verzamen.

COITUS : Paring, verzaming.

COLATERALIS : Zijdelingsch (HUWELIJK).

COLLATIO : Wederinbreng (RECHT).

COLLECTIM : Gezamenlijkerwijs.

COLLECTIVE : Gezamenlijkerwijs (Tgd DISTRIBUTIVE — Afzonderlijkerwijs).

COMMENSURARE : Aanpassen.

COMMENSURATIO : 1. Aanpassing. — 2. Aangepastheid. **Commensuratio debita**, Verschuldigde aangepastheid. **Commensuratio proportionata**, Evenredige aangepastheid.

COMMENTARIUS : Verklaring.

COMMENTATOR : Verklaarder.

COMMISSIO : Daadstelling, bedrijving. *In eadem specie peccati invenitur omissio et commissio*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 72, A. 6, SED C., *Binnen een zelfde soort van zonden komen verzuim en bedrijving voor.*

COMMODARE : Leenen, te leen geven (RECHT).

COMMODATARIUS : Ontleener.

COMMODATIO : Leening (RECHT).

COMMODATOR : Uitleener (RECHT).

COMMODATUM : Bruikleen, bruikleening, leencontract, POTTERS IV, 240. **Commodatum precarium**, Leening tot wederopzeggen, leening naar goeddunken (RECHT).

COMMUNE : Gemeenschappelijk begrip.

COMMUNICABILIS : Mededeelbaar. **Communicabilis proprie**, Mededeelbaar in eigenlijken zin. **Communicabilis secundum opinionem**, Naar iemands meening mededeelbaar. **Communicabilis secundum rei veritatem**, In werkelijkheid mededeelbaar. **Communicabilis secundum similitudinem**, Mededeelbaar naar de gelijkenis.

COMMUNICABILITAS : Mededeelbaarheid, BEYSENS, THEODICEE 174. **Communicabilitas assumentis**, Mededeelbaarheid van hem die aanneemt. **Communicabilitas assumptibilis**, Mededeelbaarheid van het aanneembare.

COMMUNICARE : 1. Mededeelen, deelachtig maken. **Communicare per actum naturae**, Door een natuurnoodzakelijke daad mededeelen. **Communicare per actum voluntatis**, Door een wilsdaad mededeelen. **Communicare proprie**, In eigenlijken zin mededeelen. **Communicare ratione**, In den geest mededeelen. **Communicare re**, Werkelijk mededeelen. — 2. Deelachtig zijn, deelachtig worden. — 3. Omgaan met, uitstaans hebben met (KERKELIJK RECHT).

COMMUNICATIO : 1. Mededeeling, deelachtigmaking. **Communicatio idiomatum**, Mededeeling van de eigenschappen. **Communicatio naturalis**, Natuurlijke mededeeling. **Communicatio nominum**, Mededeeling van de namen. **Communicatio per modum amoris**, Mededeeling langs den weg der liefde. **Communicatio per modum naturae**, Mededeeling langs den weg der natuur. **Communicatio supernaturalis**, Bovennatuurlijke mededeeling. — 2. Verkeer. *Omnis communicatio omnium hominum ordin(a)tur ad aliquid necessarium vitae*, S. THOMAS, COMM. IN I POLIT. LECT. I, *Alle verkeer onder de menschen zoekt aan een of andere levensbehoefte te voldoen.* — **Communicatio auctoritate principum**, Ambtelijk verkeer. **Communicatio campsoria**, Wisselverkeer. **Communicatio civilis**, Staatsbur-

gerlijk verkeer. **Communicatio commutativa,** Ruilverkeer. **Communicatio divina,** Goddelijk verkeer. **Communicatio naturalis,** Natuurlijk verkeer. **Communicatio oeconomica,** Huishoudelijk verkeer. **Communicatio personalis,** Persoonlijk verkeer. **Communicatio propria voluntate privatarum personarum,** Privaat verkeer. **Communicatio spiritualis,** Geestelijk verkeer.

COMMUNICATIVUS : Mededeelzaam.

COMMUNIO : 1. Gemeenschap, verkeer. **Communio sanctorum,** Gemeenschap der heiligen. — 2. Deelachtigmaking; mededeeling. — 3. Communie, het ontvangen van de H. Eucharistie.

COMMUNIS : 1. Gemeen, JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 167, gemeenschappelijk. *Non ... idem est quod proprium et quod commune; secundum propria quidem differunt, secundum autem commune uniuntur,* S. THOMAS, I DE REGIM. PRINC. C. 1, *Eigen en gemeenschappelijk zijn niet hetzelfde : naar het eigene loopen namelijk de wezens uiteen, naar het gemeenschappelijke hooren ze samen.* — *Quod est commune multis, non est aliquid praeter multa, nisi sola ratione,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 26, *Wat aan velen gemeen is, staat alleen in begrippelijk opzicht buiten die velen.* — *Id quod commune est vel universale, sine additione esse non potest, sed sine additione consideratur,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 26, *Wat gemeenschappelijk of algemeen is kan niet zonder nog iets er bij zijn, maar wordt wel zonder nog iets er bij beschouwd.* — **Communis absolute,** Volstrekt gemeenschappelijk. **Communis aequivoce,** Naar de gelijknamigheid gemeenschappelijk. **Communis analogice,** In deelsgelijkenden zin gemeenschappelijk. **Communis per participationem,** Gemeenschappelijk door deelhebbing. **Communis secundum praedicationem,** Gemeenschappelijk wat de zegging betreft. **Communis secundum rationem,** In begrippelijk opzicht gemeenschappelijk. **Communis secundum rem,** Wat de zaak betreft gemeenschappelijk. **Communis univoce,** Naar de eenzinnigheid gemeenschappelijk. — 2. Algemeen. *Communius est nobilius, Hoe algemeener, zoo voortreffelijker.* — 3. Gewoon.

COMMUNISMUS : Communisme. **Communismus absolutus,** Onbeperkt communisme. **Communismus moderatus,** Gematigd communisme.

COMMUNITAS : 1. Gemeenschappelijkheid, gemeenschap. **Communitas analogiae,** Gemeenschappelijkheid van deelsgelijkendheid. **Communitas assumptibilis,** Gemeenschappelijkheid van het aanneembare. **Communitas attributorum,** Gemeenschappelijkheid van de eigenschappen. **Communitas essentiae,** Gemeenschappelijkheid van de wezenheid. **Communitas fructuum et redituum,** Gemeenschap van vruchten en inkomsten (RECHT). **Communitas intentionis,** Gemeenschappelijkheid van de bedoeling. **Communitas lucri et damni,** Gemeenschap van winsten en verlies (RECHT). **Communitas operationum,** Gemeenschappelijkheid van de verrichtingen. **Communitas rationis,** Begrippelijke gemeenschappelijkheid. **Communitas rei,** Zaaklijke gemeenschappelijkheid. **Communitas speciei,** Soortelijke gemeenschappelijkheid. **Communitas univoca,** Eenzinnige gemeenschappelijkheid. — 2. Gemeenschappelijke omgang, verkeer. **Communitas civilis,** Staatsburgerlijk verkeer. **Communitas humana,** Verkeer onder de menschen. **Communitas personalis,** Privaat verkeer. — 3. Gemeenschap. **Communitas aristocratica,** Door de voor-

naamste burgers bestuurde gemeenschap. **Communitas democratica,** Volksgemeenschap. **Communitas imperfecta,** Onvolmaakte gemeenschap. **Communitas oligarchica,** Door de geldelijk meest vermogende burgers bestuurde gemeenschap. **Communitas perfecta,** Volmaakte gemeenschap. **Communitas politica,** Staatsgemeenschap.

COMMUTABILIS : Ruilbaar.

COMMUTATIO : Ruilverkeer, POTTERS V, 122, ruiling. **Commutatio campsoria,** Geldomwisseling.

COMMUTATIVUS : Ruilend.

COMPASSIO : 1. Gelijkgeaardheid. — 2. Medelijden, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 200.

COMPENETRATIO : Elkaardoordringing.

COMPENSATIO : Vergelding, vergoeding, schadeloosstelling. **Compensatio extralegalis,** Buitenwettelijke vergoeding. **Compensatio improprie dicta,** Oneigenlijke vergoeding. **Compensatio legalis,** Wettelijke vergoeding. **Compensatio occulta,** Heimelijke vergoeding, SALSMANS, RECHT. PLICHT. III, heimelijke schadeloosstelling, IBIDEM.

COMPLACENTIA : Welbehagen.

COMPLETE : Volledig, volkomen (Tgd INCOMPLETE, Onvolledig, onvolkomen).

COMPLETUS : Volledig, volkomen. *Non ... aliquid est completum in specie, nisi habeat ea quae requiruntur ad propriam operationem ipsius speciei,* S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA, A. I, C., *Iets is eerst in zijn soort volkomen, wanneer het alles heeft wat voor de verrichtingen die zijn soort eigen zijn vereischt wordt.*

COMPLEX : Medeplichtige.

COMPLEXE : Veelvoudigerwijs (Tgd INCOMPLEXE, Enkelvoudigerwijs).

COMPLEXUS : Veelvoudig (Tgd SIMPLEX, Enkelvoudig). *Complexa non definiuntur,* S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 2, N° 3, *Veelvoudige dingen kunnen niet bepaald worden.*

COMPONENS : Samenstellingsbeginsel, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 20, onderdeel, IBIDEM 215.

COMPONERE : Samenstellen. *Unumquodque resolvitur in ea, ex quibus componitur,* S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 2, *Alles wordt in de bestanddeelen waaruit het werd samengesteld opgelost.*

COMPOSITE : Samengestelderwijze.

COMPOSITIO : Samenstelling. *Compositio ibi est, ubi est distinctorum unio, Samenstelling is alleen daar waar onderscheiden dingen worden vereenigd.* — **Compositio accidentalis,** Bijkomstige samenstelling. **Compositio actualis,** Daadwerkelijke samenstelling. **Compositio explicita,** Uitdrukkelijke samenstelling. **Compositio implicita,** Onuitgedrukte samenstelling. **Compositio intellectus,** Verstandelijke samenstelling. **Compositio logica,** Redekundige samenstelling. **Compositio materialis,** Stoffelijke samenstelling. **Compositio metaphysica,** Metaphysische samenstelling. **Compositio naturalis,** Natuurlijke samenstelling. **Compositio per accidens,** Gevallijke samenstelling. **Compositio per se,** Samenstelling uit den aard der zaak. **Compositio physica,** Physische samenstelling. **Compositio propositionis,** Samenstelling van den volzin. **Compositio realis,** Zaaklijke samenstelling. **Compositio substantialis,** Zelfstandige samenstelling. **Compositio verbalis,** Woordelijke samenstelling.

COMPOSITIVE : Samengestelderwijze.

COMPOSITIVUS : Samenstellend.

COMPOSITUM : Samengesteld wezen. *Nullum compositum totum est suum esse, quia esse ipsius sequitur componentia, quae non sunt ipsum esse,* S. THOMAS, COMM. IN I SENT., D. 8, Q. 4, A. 1, C., *Geen enkel samengesteld*

wezen is volkomen zijn aanzijn; zijn aanzijn immers volgt op de samenstellende beginselen die zelf niet het aanzijn zijn. — *Sicut esse et quod est differunt in simplicibus secundum intentiones, ita in compositis differunt realiter*, S. THOMAS, COMM. IN BOETHII DE HEBDOMADIBUS LECT. 2, *Zooals bij enkelvoudige wezens het zijn en wat is alleen naar ons inzicht verschillen, zoo ook verschillen ze bij samengestelde wezens werkelijk.* — *Omne compositum est posterius suis componentibus, et dependens ex eis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 7, C., *Al wat samengesteld is komt na de samenstellende deelen en hangt er van af.* — *Omne compositum causam habet*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 7, C., *Al wat samengesteld is heeft een oorzaak*, THEOL. SUM. I, 83. — *In omni composito oportet esse potentiam et actum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 7, C., *In al wat samengesteld is is er aanleg en werkdadelijkheid*, THEOL. SUM. I, 84. — *Omne compositum est aliquid quod non convenit alicui suarum partium*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 7, C., *Ieder samengesteld wezen heeft een hoedanigheid die niet toekomt aan een der deelen*, THEOL. SUM. I, 84. — *In omni composito est aliquid quod non est ipsum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 7, C., *In elk samengesteld wezen is er iets dat niet het samengestelde wezen zelf is.* — *Compositius quo aliquid est, imperfectius est, Hoe meer iets samengesteld is, zoo meer is het onvolmaakt.* — *Quod est prius composito, non exsistit per exsistentiam compositi, Wat iets samengestelds voorafgaat is niet door het aanzijn van dat samengestelde.* — **Compositum accidentale**, Gevallijk samengesteld wezen. **Compositum metaphysicum**, Metaphysisch samengesteld wezen. **Compositum naturale**, Natuurlijk samengesteld wezen. **Compositum per accidens**, Gevallijkerwijze samengesteld wezen. **Compositum per se**, Uit den aard der zaak samengesteld wezen. **Compositum physicum**, Physisch samengesteld wezen. **Compositum substantiale**, Zelfstandig samengesteld wezen.

COMPOSSIBILIS : Vereenigbaar.

COMPOSSIBILITAS : Vereenigbaarheid.

COMPREHENDERE : 1. Omgrijpen, omvatten. — 2. Begrippelijk omvatten, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 209, begrijpen. — 3. Bezitten.

COMPREHENSIBILITAS : Begrijpelijkheid.

COMPREHENSIO : 1. Omgrijping, omvatting. — 2. Begrijping, begrijp. *Comprehensio importat plenitudinem cognitionis ex parte rei cognitae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 28, A. 3, AD 3, *Begrijpen behelst, wat het gekende voorwerp betreft, volkomen kennis.* — 3. Inhoud (DEN KLEER). — 4. Hemelsch bezit. *Comprehensio ... nihil aliud est quam in praesentia Deum habere et in seipso tenere*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENT., D. 49, Q. 4, A. 5, C., *Begrijpen is niets anders dan God in zijn tegenwoordigheid te hebben en te behouden.*

COMPREHENSIVE : Omvattend, omvattenderwijze, begrijpend, begrijpenderwijze.

COMPREHENSIVUS: Begrijpend.

COMPREHENSOR : 1. Begrijper. — 2. Godgenieter.

COMPRESSIBILITAS : Samendringbaarheid.

COMPRESSIO : Samendringing.

COMPRINCIPIUM : Medebeginsel.

COMPUNCTIO : Vermorzeling, vermurwing.

CONCAUSA : Medeoorzaak.

CONCEDO : Ik aanvaard, ik geef toe.

CONCEPTIO : 1. Ontvangst. — 2. Bevruchting, ontvangenis. **Immaculata conceptio**, Onbevlekte Ontvangenis (MARIALEER). **Conceptio miraculosa**, Wonderbare bevruchting. **Conceptio naturalis**,

Natuurlijke bevruchting. — 3. Opvatting. **Conceptio intellectualis,** Verstandelijke opvatting. **Conceptio substantialis,** Zelfstandige opvatting. — 4. Begrip. **Conceptio communis,** Gemeenschappelijk begrip. **Conceptio naturalis,** Natuurlijk begrip. **Conceptio particularis,** Bizonder begrip. **Conceptio universalis,** Algemeen begrip.

CONCEPTUALISMUS : Conceptualisme.

CONCEPTUS : 1. Vrucht. — 2. Begrip. **Conceptus absolutus,** Volstrekt begrip. **Conceptus abstractivus,** Door aftrekking gevormd begrip. **Conceptus abstractus,** Afgetrokken begrip. **Conceptus adaequatus,** Adaequaat begrip, geëvenredigd begrip. **Conceptus aequales,** Naar inhoud en omvang gelijke begrippen. **Conceptus aequipollentes,** Gelijkwaardige begrippen. **Conceptus analogus,** Deelsgelijkend begrip, deelsgelijk begrip. **Conceptus apprehensivus,** Waarnemend begrip. **Conceptus clarus,** Helder begrip, klaar begrip. **Conceptus collectivus,** Verzamelbegrip. **Conceptus communis,** Gemeenbegrip, gemeenschappelijk begrip. **Conceptus completus,** Volledig begrip. **Conceptus complexus,** Samengesteld begrip. **Conceptus compositus,** Samengesteld begrip. **Conceptus comprehensivus,** Uitputtend begrip. **Conceptus concretus,** Concreet begrip. **Conceptus conexi,** Verwante begrippen. **Conceptus confusus,** Verward begrip, onduidelijk begrip. **Conceptus connotativus,** Meebeteekenend begrip. **Conceptus convertibiles,** Omkeerbare begrippen, ruilbare begrippen. **Conceptus directus,** Rechtstreeksch begrip. **Conceptus disiunctivus,** Afscheidend begrip, afzonderend begrip. **Conceptus disparati,** Uiteenloopende begrippen. **Conceptus distinctus,** Duidelijk begrip. **Conceptus distributivus,** Verdeelend begrip. **Conceptus diversi,** In beteekenis verschillende begrippen, niet eenzelvige begrippen. **Conceptus excedens,** Ruimer begrip. **Conceptus finitus,** Eindig begrip. **Conceptus formalis,** Vormelijk begrip. **Conceptus genericus,** Geslachtsbegrip. **Conceptus identici,** Eenzelvige begrippen. **Conceptus identici aequipollentes,** Gelijkwaardige eenzelvige begrippen. **Conceptus stricte identici,** Strikt eenzelvige begrippen. **Conceptus immediatus,** Onmiddellijk begrip. **Conceptus imperfectus,** Onvolmaakt begrip. **Conceptus impertinentes,** Niet samenhangende begrippen. **Conceptus improprie oppositi,** Oneigenlijk tegenover elkaar staande begrippen. **Conceptus improprius,** Oneigen begrip. **Conceptus inadaequatus,** Niet adaequaat begrip. **Conceptus inaequales,** Naar inhoud en omvang ongelijke begrippen. **Conceptus incompletus,** Onvolledig begrip. **Conceptus incomplexus,** Onveelvoudig begrip. **Conceptus indefinitus,** Onbepaald begrip. **Conceptus inferior,** Lager begrip. **Conceptus infinitus,** Oneindig begrip. **Conceptus insociabiles,** Onvereenigbare begrippen. **Conceptus intuitivus,** Inschouwend begrip. **Conceptus mediatus,** Middellijk begrip. **Conceptus mediatus formaliter,** Vormelijkerwijze middellijk begrip. **Conceptus mediatus obiective,** Objektieverwijze middellijk begrip. **Conceptus metaphysicus,** Metaphysisch begrip. **Conceptus non convertibiles,** Niet omkeerbare begrippen, niet ruilbare begrippen. **Conceptus non excedens,** Even ruim begrip. **Conceptus non quidditativus,** Niet watheidelijk begrip. **Conceptus non restrictus,** Onbeperkt begrip. **Conceptus non stricte quidditativus,** Niet strikt watheidelijk begrip. **Conceptus non ultimatus,**

Begrip van het teeken. **Conceptus obiectivus,** Voorwerpelijk begrip. **Conceptus obscurus,** Duister begrip. **Conceptus ontologice primus,** Op zijnsgebied eerste begrip, ontologischerwijze eerste begrip. **Conceptus oppositi,** Tegenover elkaar staande begrippen. **Conceptus particularis,** Bizonder begrip. **Conceptus perfectus,** Volmaakt begrip. **Conceptus pertinentes,** Samenhangende begrippen. **Conceptus pertinentes repugnantia,** Elkaar uitsluitende begrippen. **Conceptus pertinentes sequela,** Elkaar insluitende begrippen. **Conceptus positivo-negativus,** Niet louter stellig begrip. **Conceptus practicus,** Practisch begrip. **Conceptus praedicamentalis,** Hoofdbegrippelijk begrip. **Conceptus proprie dictus,** Eigenlijk begrip. **Conceptus proprie oppositi,** Eigenlijk tegenover elkaar staande begrippen. **Conceptus proprius,** Eigen begrip. **Conceptus quidditativus,** Watheidelijk begrip. **Conceptus reflexus,** Terugschouwend begrip. **Conceptus relativus,** Betrekkelijk begrip. **Conceptus repugnantes,** Onvereenigbare begrippen. **Conceptus restrictus,** Beperkt begrip. **Conceptus simplex,** Enkelvoudig begrip. **Conceptus simplicissimus,** Allerenkelvoudigst begrip. **Conceptus simpliciter positivus,** Louter stellig begrip, zuiver stellig begrip. **Conceptus singularis,** Verenkeld begrip. **Conceptus sociabiles,** Vereenigbare begrippen. **Conceptus speculativus,** Bespiegelend begrip. **Conceptus stricte quidditativus,** Strikt watheidelijk begrip. **Conceptus subiectivus,** Subjektief begrip. **Conceptus superior,** Hooger begrip. **Conceptus supertranscendentalis,** Alovertreffend begrip, aloverschrijdend begrip. **Conceptus transcendentalis,** Overtreffend begrip, overschrijdend begrip, bovenkategorisch begrip, transcendenteel begrip. **Conceptus ultimatus,** Begrip van het beteekende ding. **Conceptus universalis,** Algemeen begrip. **Conceptus univocus,** Eénnamig begrip, eensduidend begrip, gelijksoortig begrip.

CONCIPERE : 1. Ontvangen. — 2. Opvatten .

CONCLUDERE : Besluiten.

CONCLUSIO : Besluit. *Ex cognitione principiorum derivatur cognitio conclusionum, quarum proprie est scientia*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 7, N° 8, *Uit de kennis van de beginselen volgt kennis van de besluiten, waar het eigenlijk wetenschap om te doen is.* — *Quaelibet demonstrationis conclusio redditur certa per reductionem eius in primum demonstrationis principium*, S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS. LECT. 6, *Elk besluit van een betoog wordt zeker door herleiding tot het eerste beginsel van bewust betoog.* — **Conclusio theologica,** Theologisch afgeleid besluit. **Conclusio universalis,** Algemeen besluit. *Si conclusio universalis sit, necesse est etiam terminos esse universales*, ARISTOTELES, I ANAL. PRIOR. C. 24; 41, B, 22, *Een algemeen besluit volgt alleen wanneer alle termen algemeen zijn.*

CONCOMITANS : Vergezellend, MEYER 312, begeleidend.

CONCOMITANTER : Vergezellenderwijs, QUAADVLIET III, 83, begeleidenderwijze (Tgd FORMALITER, Vormelijkerwijs).

CONCOMITANTIA : Begeleiding, vergezelling.

CONCOMITARI : Vergezellen, begeleiden.

CONCORDIA : Eendracht. *Concordia ... proprie sumpta est ad alterum inquantum scilicet diversorum cordium voluntates simul in unum consensum conveniunt*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 29, A. 1, C., *Eendracht onderstelt een tweeden persoon, de wil van twee harten wordt namelijk door haar in overeenstemming gebracht.*

CONCREARE : Medescheppen.

Materia non creatur sed concreatur, De stof wordt niet geschapen, maar wel medegeschapen.

CONCREATUM : Het medegeschapene.

CONCRETE : Concreet.

CONCRETIO : 1. Verdichting. — 2. Vergroeiing. — 3. Concreetmaking.

CONCRETUS : Concreet. **In concreto**, Concreet beschouwd.

CONCUBINA : Bijzit.

CONCUBINARIUS : Bijzithouder.

CONCUBINATUS : Bijzitschap, MEYER 312.

CONCUBITUS : Beslaping, bijslaping.

CONCUPISCENTIA : 1. Begeerlijkheid, POTTERS V, 130. *Quibuscumque ... aliquid inest delectabile et triste, his inest et concupiscentia, quae est appetitus delectabilis*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA, LECT. 5, *Alle wezens die voor lust en onlust vatbaar zijn hebben ook de begeerlijkheid, dit is het begeerlijk streefvermogen.* — 2. Ongeregelde begeerte, zondige begeerte, verdorven begeerlijkheid. **Concupiscentia actualis**, Ontwaakte begeerlijkheid. **Concupiscentia antecedens**, Voorafgaande begeerlijkheid, aanhitsende begeerlijkheid. **Concupiscentia carnis**, Begeerlijkheid van het vleesch. **Concupiscentia consequens**, Volgende begeerlijkheid, aangehitste begeerlijkheid. **Concupiscentia habitualis**, Bijblijvende begeerlijkheid. **Concupiscentia oculorum**, Begeerlijkheid der oogen. **Concupiscentia venereorum**, Geslachtelijke begeerlijkheid.

CONCUPISCIBILIS : 1. Bvl. nw. : Begeerbaar. — 2. Zst. nw. : Begeervermogen. *Appetitus sensitivus est una vis in genere, quae sensualitas dicitur, sed dividitur in duas potentias, quae sunt species appetitus sensitivi, scilicet in irascibilem et concupiscibilem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 81, A. 2, C., *Het zinnelijk streefvermogen is, als geslacht beschouwd, één enkel vermogen dat zinnelijkheid genoemd wordt; het wordt echter in twee vermogens ingedeeld, die dan ook ondersoorten van het zinnelijk streefvermogen zijn, in het weerstreefvermogen namelijk en het begeervermogen.* — *Obiectum concupiscibilis est bonum delectabile secundum sensum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 59, A. 4, AD 3, *Het voorwerp van het begeervermogen is wat de zintuigen tot lust strekt.*

CONCUPISCIBILITAS : Begeerbaarheid, BEYSENS, ONTOLOGIE 77.

CONCURRERE : Medewerken.

CONCURSUS : Medewerking, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 87, samenwerking. **Concursus collatus**, Aangenomen medewerking, gebruikte medewerking. **Concursus divinus**, Goddelijke medewerking. **Concursus divinus generalis**, Algemeene goddelijke medewerking. **Concursus generalis**, Algemeene medewerking. **Concursus immediatus**, Onmiddellijke medewerking. **Concursus mediatus**, Middellijke medewerking. **Concursus naturalis**, Natuurlijke medewerking, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 85. **Concursus oblatus**, Aangeboden medewerking. **Concursus praevius**, Voorafgaande medewerking. **Concursus simultaneus**, Gelijktijdige medewerking. **Concursus specialis**, Bizondere medewerking. **Concursus supernaturalis**, Bovennatuurlijke medewerking, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 89.

CONDENSATIO : Verdichting, toename in dichtheid. *Rarefactio et condensatio non procedit in rebus naturalibus in infinitum*, S. THOMAS, COMM. IN IV PHYSIC. LECT. 14, n° 11, *Verdunning en verdichting doen zich bij de wezens in de natuur niet tot in het oneindige voor.*

CONDICIO : Voorwaarde, beding, MEYER 312. **Condicio ad hoc**, Voorwaarde tot iets. **Condicio aggravans**, Bezwarende voorwaarde

(ZEDELEER). **Condicio prima,** Eerste voorwaarde (KENNISLEER). **Condicio resolutoria,** Ontbindende voorwaarde, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 180 (RECHT). **Condicio sine qua non,** Onontkombare voorwaarde. **Condicio suspensiva,** Opschorsende voorwaarde, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 180, vertragende voorwaarde (RECHT).

CONDICIONALIS : Voorwaardelijk.

CONDICIONALITAS : Voorwaardelijkheid, BEYSENS, THEODICEE 154.

CONDICIONALITER : Voorwaardelijk.

CONDICIONATUS : Voorwaardelijk.

CONDIGNITAS : Gelijkwaardigheid, volwaardigheid.

CONDIGNUS : Gelijkwaardig, volwaardig, ten volle waardig, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 132. **De condigno,** Uit rechtvaardigheid, op grond van gelijkwaardigheid.

CONDONATIO : Kwijtschelding, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 114, vergeving. **Condonatio expressa,** Uitdrukkelijke kwijtschelding. **Condonatio legitime praesumpta,** Te recht ondersteldc kwijtschelding. **Condonatio libera,** Vrije kwijtschelding. **Condonatio partialis,** Gedeeltelijke kwijtschelding. **Condonatio tacita,** Onuitgedrukte kwijtschelding. **Condonatio totalis,** Volkomen kwijtschelding.

CONDUCERE : Huren, pachten.

CONDUCTIO : Huring. **Conductio operariorum,** Dienstverhuring, arbeidsovereenkomst, loonverdrag (RECHT).

CONDUCTOR : Huurder, pachter.

CONEXIO : Verband, verwantschap.

CONEXUS : Verwant. *Quae inter se sunt conexa, eadem actione producuntur, Verwante dingen worden door een zelfde handeling voortgebracht.*

CONFESSARIUS : Biechtvader.

CONFESSIO : 1. Bekentenis, belijdenis. **Confessio fidei,** Geloofsbelijdenis. — 2. Zondenbelijdenis, POTTERS VI, 287, schuldbelijdenis, POTTERS VI, 301. *Contritio, confessio et satisfactio ponuntur partes poenitentiae,* S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 90, A. 2, C., *Berouw, belijdenis en voldoening zijn drie deelen van de biecht.* — **Confessio exterior,** Uiterlijke schuldbelijdenis. **Confessio interior,** Innerlijke schuldbelijdenis. **Confessio sacramentalis,** Sacramenteele schuldbelijdenis. — 3. Biecht (het volledig sakrament). **Confessio auricularis,** Oorbiecht, MEYER 313. **Confessio generalis,** Algemeene biecht. **Confessio informis,** Onvolmaakte biecht. **Confessio particularis,** Bizondere biecht. **Confessio vocalis,** Mondelinge biecht.

CONFESSOR : Belijder.

CONFIRMATIO : 1. Bekrachtiging, bevestiging. — 2. Vormsel.

CONFITERI : 1. Belijden, bekennen. — 2. Biechten.

CONFUSE : 1. Onduidelijk (Tgd DISTINCTE, Duidelijk). — 2. Onbepaalderwijze (Tgd DETERMINATE, Onderscheidelijk).

CONFUSIO : Verwarring.

CONFUSUS : Verward, MEYER 264, onduidelijk (Tgd DISTINCTUS, Duidelijk). *Confusa nobis prius sunt nota quam distincta,* S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 1, n° 7, *Onze kennis geldt eerst onduidelijke en daarna duidelijke begrippen.*

CONFUTATIO : Weerlegging.

CONGRUENTIA : Gepastheid, behoorlijkheid, betamelijkheid, billijkheid, passendheid (Tgd CONDIGNITAS, Gelijkwaardigheid).

CONGRUISMUS : Congruïsme.

CONGRUITAS : Gepastheid, behoorlijkheid, betamelijkheid, billijkheid, passendheid (Tgd CONDIGNITAS, Gelijkwaardigheid).

CONGRUUS : Behoorlijk, gepast, passend, betamend, billijk (Tgd

CONDIGNUS, Gelijkwaardig). **De congruo**, Uit betamelijkheid, billijkheidshalve, gepastheidshalve, behoorlijkheidshalve (Tgd **De Condigno**, Uit rechtvaardigheid).

CONIECTURA : Gissing.

CONIECTURALIS : Op gissing berustend.

CONIECTURALITER : Gissenderwijs.

CONIUNCTIM : Gezamenlijkerwijs.

CONIUNGALIS : Echtelijk.

CONIUNGICIDIUM : Echtelijke moord.

CONIUNX : Echtgenoot, echtgenoote, DE SMET 10.

CONNATURALIS : 1. Gelijkaardig, gelijkgeaard. *Ut ostendatur connaturalis Patri, dicitur Filius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 34, A. 2, AD 3, *Om aan te toonen dat het Woord gelijkgeaard is als de Vader wordt het Zoon genoemd.* — 2. Natuurovereenkomstig, van nature eigen. *Cognoscere ipsum esse subsistens (est) connaturale soli intellectui divino*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 12, A. 4, C., *Alleen aan het goddelijk intellect is het van nature eigen, het zelfstandig-staande zijn te kennen*, THEOL. SUM. I, 257.

CONNATURALITAS : 1. Gelijkgeaardheid TERBURG 22, gelijkaardigheid, natuurgelijkheid. — 2. Natuurverwantschap. *Connaturalitas attenditur secundum formam substantialem*, S. THOMAS, COMM. IN I DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE LECT. 11, N°3, *Natuurverwantschap betreft den zelfstandigen vorm.*

CONNATURALITER : 1. Gelijkaardig. — 2. Natuurverwant.

CONNOTARE : Meebeteekenen. KOK, INSTITUTIO LOGICA 37.

CONNOTATIO : Meebeteekening.

CONNOTATIVUS : Meebeteekenend.

CONNOTATUM : Het meebeteekende. **Connotatum extrinsecum**, Het uiterlijk meebeteekende.

CONSANGUINEI : Bloedverwanten (HUWELIJK).

CONSANGUINITAS : Bloedverwantschap. **Consanguinitas in linea laterali**, Bloedverwantschap in zijlijn, QUAADVLIET III, 132. **Consanguinitas in linea recta**, Bloedverwantschap in rechte lijn, QUAADVLIET III, 132. **Consanguinitas in linea recta ascendenti**, Bloedverwantschap in opgaande rechte lijn. **Consanguinitas in linea recta descendenti**, Bloedverwantschap in dalende rechte lijn (HUWELIJK).

CONSCIE : Wetens, bewust, QUAADVLIET I, 116.

CONSCIENTIA : 1. Bewustzijn. **Conscientia in actu exercito**, Begeleidend bewustzijn. **Conscientia in actu signato**, Zich zelf beschouwend bewustzijn. **Conscientia intellectiva**, Verstandelijk bewustzijn. **Conscientia sensitiva**, Zinnelijk bewustzijn. — 2. Geweten. (*Conscientia*) *nominat ipsum actum, qui est applicatio cuiuscumque habitus vel cuiuscumque notitiae ad aliquem actum particularem*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 17, A. 1, C., *Geweten geeft die daad te kennen die de toepassing is van om het even welke hebbelijkheid of kendaad op een afzonderlijke handeling.* — **Conscientia affectata**, Met opzet dwalend geweten. **Conscientia angusta**, Eng geweten, nauw geweten. **Conscientia antecedens**, Voorafgaand geweten, VAN HOONACKER 186. **Conscientia cauteriata**, Verstompt geweten, verstokt geweten. **Conscientia certa**, Zeker geweten, POTTERS IV, 13. **Conscientia christiana**, Christelijk geweten. **Conscientia concomitans**, Begeleidend geweten. **Conscientia consequens**, Nakomend geweten, VAN HOONACKER 186; POTTERS IV, 13. **Conscientia crassa**, Uit krasse nalatigheid dwalend geweten. **Conscientia dubia**, Twijfelend geweten. **Conscientia erronea**, Dwalend geweten, POTTERS IV, 103. **Con-**

scientia erronea affectata, Opzettelijk dwalend geweten. **Conscientia erronea crassa**, Uit krasse nalatigheid dwalend geweten. **Conscientia erronea simpliciter vincibilis**, Niet onvermijdelijk dwalend geweten. **Conscientia erronea supina**, Uit luiheid dwalend geweten. **Conscientia falsa**, Valsch geweten, onjuist geweten, POTTERS IV, 13. **Conscientia immunda**, Bezoedeld geweten. **Conscientia incerta**, Onzeker geweten. **Conscientia invincibiliter erronea**, Onvermijdelijk dwalend geweten. **Conscientia laxa**, Rekbaar geweten, ruim geweten, los geweten. **Conscientia laxior**, Zeer ruim geweten, zeer los geweten, zeer rekbaar geweten. **Conscientia moralis**, Zedelijk geweten, POTTERS IV, 13. **Conscientia negative dubia**, Zonder grond twijfelend geweten. **Conscientia opinativa**, Gissend geweten. **Conscientia perplexa**, Radeloos geweten. **Conscientia pharisaica**, Te kwader trouw oordeelend geweten, pharizeïsch geweten. **Conscientia positive dubia**, Met eenigen grond twijfelend geweten. **Conscientia praecedens**, Voorafgaand geweten. **Conscientia prudens**, Voorzichtig geweten. **Conscientia pura**, Rein geweten. **Conscientia recta**, Juist geweten. **Conscientia reflexa**, Zelfbezinnend geweten. **Conscientia remordens**, Knagend geweten. **Conscientia scrupulosa**, Angstvallig geweten, schroomvallig geweten. **Conscientia supernaturalis**, Bovennatuurlijk geweten. **Conscientia supina**, Lui geweten. **Conscientia tenera**, Teeder geweten, fijngevoelig geweten, nauwgezet geweten. **Conscientia timorata**, Beschroomd geweten, godvreezend geweten. **Conscientia vera**, Waarheidsprekend geweten. **Conscientia vincibiliter erronea**, Door eigen schuld dwalend geweten.

CONSCIENTIALISMUS : Conscientialisme.

CONSCIUS : Bewust.

CONSECRARE : 1. Inwijden, toewijden. — 2. Consacreeren (EUCHARISTIE).

CONSECRATIO : 1. Wijding, toewijding, inwijding. — 2. Consecratie (EUCHARISTIE).

CONSECUTIVE : Nakomenderwijs (Tgd FORMALITER, Vormelijkerwijs).

CONSECUTIVUS : Nakomend, volgend.

CONSENSUS : Toestemming, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 43, instemming, inwilliging. **Consensus condicionatus**, Voorwaardelijke toestemming. **Consensus deliberatus**, Beraden toestemming. **Consensus expressus**, Uitdrukkelijke toestemming. **Consensus interior**, Innerlijke toestemming. **Consensus interpretativus**, Onrechtstreeksche toestemming, op een verklaring berustende toestemming. **Consensus matrimonialis**, Instemming met het huwelijk. **Consensus mentalis**, Innerlijke toestemming. **Consensus mutuus**, Wederzijdsche toestemming. **Consensus nuptialis**, Instemming met het huwelijk. **Consensus tacitus**, Stilzwijgende toestemming.

CONSENTIRE : Toestemmen, instemmen, inwilligen.

CONSEQUENS : 1. Bvl. nw. : Nakomend, volgend. — 2. Zst. nw.: Gevolg, besluit, gevolgtrekking, GEZELLE 154. **Ex consequenti**, Gevolglijkerwijs. **Per consequens**, Bijgevolg.

CONSEQUENTER : Gevolgelijk, DOODKORTE, MAAT EN METEN 3, gevolglijkerwijs.

CONSEQUENTIA : Gevolglijkheid.

CONSEQUI : Volgen. *Unum consequitur ad ens*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 58, *De eenheid volgt op het wezen.*

CONSERVARE : Behouden, instandhouden.

CONSERVATIO : Behoud, POTTERS II, 293, instandhouding. *Conservatio non est nisi continuatio esse ipsius*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 65, *De instandhouding van iets is alleen de voortzetting van zijn aanzijn.* — *Conservatio est continuata creatio, De instandhouding is eene voortgezette schepping.* —*Oportet quod idem sit causa rei et conservationis ipsius*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 65, *Het wezen en het behoud van het wezen moeten eenzelfde oorzaak hebben.* — *Multiplicatio individuorum est propter conservationem speciei, De vermenigvuldiging van de eenlingen geschiedt om het behoud van de soort.* — **Conservatio activa,** Bedrijvende instandhouding. **Conservatio directa,** Rechtstreeksche instandhouding. **Conservatio indirecta,** Onrechtstreeksche instandhouding. **Conservatio passiva,** Het instandgehouden worden.

CONSERVATIVE : Behoudenderwijze.

CONSERVATIVUS : Behoudend, instandhoudend.

CONSIGNIFICARE : Medebeteekenen.

CONSIGNIFICATIO : 1. Medebeteekening, MEYER 315. — 2. Bijbeteekenis.

CONSIGNIFICATIVUS : Meebeteekenend.

CONSILIARI : 1. Overleggen, beraden, beraadslagen. — 2. Aanraden. *Nullus ... consiliatur de facto, id est de praeterito, sed de futuro et contingenti*, S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NICOM. LECT. 2, *Niemand beraadslaagt omtrent het gebeurde, dit is omtrent het verleden, maar alleen omtrent het toekomstige en wisselvallige.*

CONSILIATIO : Berading, overlegging.

CONSILIATIVUS : Beradend, overleggend, aanradend.

CONSILIUM : 1. Beraad, TERBURG 29, overleg. *Consilium ... est inquisitio quaedam, non demonstrativa, sed ad opposita viam habens*, S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO Q. 6, A. 1, C., *Beraad is een onderzoek, hoewel niet in betoogtrant; het kan immers twee verschillende richtingen uitgaan.* — *Consilium non est nisi de aliquo contingenti*, S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NICOM. LECT. 2, *Beraad is het alleen om het wisselvallige te doen.* — 2. Beleid. — 3. Raad. **Consilia evangelica,** Evangelische raden. **Donum consilii,** Gave van raad. *Quod homo accipiat hoc, quod agendum est, quasi per certitudinem a Spiritu Sancto edoctus, supra humanum modum est, et ad hoc perficit donum consilii*, S. THOMAS, COMM. IN III SENT., D. 34, Q. 1, A. 2, C., *Dat de mensch, door den heiligen Geest voorgelicht, als met zekerheid weet wat hem te doen staat, dat overtreft de menschelijke natuur en valt de gave van raad te danken.*

CONSISTERE : 1. Zijn. — 2. Neerkomen op, bestaan uit.

CONSPECIALIS : Soortgelijk.

CONSTANTIA : Standvastigheid.

CONSTARE : 1. Zijn, voorhanden zijn. — 2. Bestaan uit. — 3. Vaststaan. — 4. Standvastig zijn.

CONSTITUERE : 1. Samenstellen. — 2. Uitmaken. — 3. Voorschrijven.

CONSTITUTIONALISMUS: Constitutionalisme.

CONSTITUTIVUM : Bestanddeel, grondbeginsel. **Constitutivum metaphysicum,** Metaphysisch grondbeginsel.

CONSTITUTIVUS: Samenstellend.

CONSUBSTANTIALIS : Medezelfstandig, JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 86. *Non dicimus quod domus sit de aedificatore, cum non sit causa consubstantialis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 41, A. 3, AD 2, *We zeggen niet dat het huis gemaakt is uit den bouwmeester, daar deze geen medezelfstandige oorzaak is*, THEOL. SUM. II, 330.

CONSUBSTANTIALITAS : Me-

dezelfstandigheid, BEYSENS, THEODICEE 174. *Consubstantialitatem Filii nomen insinuet*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 42, A. 2, AD 1, *De naam « Zoon » geve u de medezelfstandigheid te kennen*, THEOL. SUM. II, 358.

CONSUETUDINARIUS : Gewoontezondaar.

CONSUETUDO : Gewoonte, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 28, gebruik. *Consuetudo ..., et praecipue quae est a puero, vim naturae obtinet*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 11, *Gewoonte laat zich, vooral wanneer ze tot de kinderjaren teruggaat, als natuur gelden.*

CONSULENS : Raadgever, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 127, aanrader.

CONSULERE : Aanraden.

CONSUMMARE : Voltrekken, voltooien.

CONSUMMATIO : Voltrekking, voltooiing. *Semper incohatio alicuius ordinatur ad consummationem ipsius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 6, C., *De aanvang van iets is altijd gericht op de voltooiing van dat iets*, DE COCK, OVER HET GELUK 154.

CONSUMMATIVE : Voltooienderwijs.

CONSUMMATIVUS : Voltooiend, voltrekkend.

CONSUMPTIO : Kwistigheid, buitensporige prachtlievendheid.

CONTACTUS : Aanraking.

CONTEMPLARI : Beschouwen, schouwen.

CONTEMPLATIO : 1. Beschouwing. — 2. Schouwing. **Contemplatio beata**, Gelukzalige schouwing. **Contemplatio imperfecta**, Onvolmaakte schouwing. **Contemplatio infusa**, Ingestorte schouwing. **Contemplatio patriae**, Hemelsche schouwing. **Contemplatio perfecta**, Volmaakte schouwing. **Contemplatio viae**, Aardsche schouwing.

CONTEMPLATIVUS : Beschouwend, schouwend.

CONTEMPLATOR : Beschouwer, schouwer.

CONTEMPTUS : Verachting, misprijzen. **Contemptius formalis**, Voorbedacht misprijzen, voorbedachte verachting, bedachte verachting, bedacht misprijzen. **Contemptus materialis**, Onbedacht misprijzen, onbedachte verachting.

CONTENTIO : Twist, POTTERS V, 22, betwisting.

CONTIGUATIO : Aanpalendheid, belendendheid.

CONTIGUITAS : Aanpalendheid, belendendheid.

CONTIGUUS : Aanpalend, belendend. *Contigua sunt, quorum ultima sunt simul*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENT., D. 44, Q. 2, A. 2, SOL. 2, ARG. 5, *Belendende dingen zijn deze waarvan de uitersten samen zijn.*

CONTINENS : 1. Inhoudend, bevattend, omvattend. *Non ... continens mensuratur per contentum, sed e converso*, S. THOMAS, COMM. IN II DE CAELO ET MUNDO LECT. 1, N° 2, *Het bevattende wordt niet begrensd door het bevatte, maar andersom.* — 2. Zich onthoudend, onthoudzaam. *Continentis ... est per deliberationem rationis vincere passiones*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 16, *Een onthoudzaam man zal dank zij de berading der rede zijn hartstochten beteugelen* (Tgd INCONTINENS, Onont-houdzaam).

CONTINENTIA : 1. Bevatting, omvatting. — 2. Inhoud. — 3. Zelfbeheersching. — 4. Onthoudzaamheid, onthouding (Tgd INCONTINENTIA, Ononthoudzaamheid). **Continentia coniungalis**, Echtelijke onthoudzaamheid, echtelijke onthouding. **Continentia perfecta**, Volmaakte onthoudzaamheid, volmaakte onthouding. **Continentia perpetua**, Altijddurende onthoudzaamheid, altijddurende onthouding. **Continentia vidualis**, Weduwlijke onthoudzaamheid, weduwlijke onthouding. **Continentia virginalis**, Maagdelijke onthoudzaamheid, maagdelijke onthouding.

CONTINGENS : Wisselvallig, niet noodzakelijk, niet noodzakelijk volgend (Tgd. NECESSARIUS, Noodzakelijk). *Contingens aliquod dupliciter potest considerari. Uno modo, in seipso, secundum quod iam actu est. Et sic non consideratur ut futurum, sed ut praesens, neque ut ad utrumlibet contingens, sed ut determinatum ad unum. ... Alio modo potest considerari contingens, ut est in sua causa. Et sic consideratur ut futurum et ut contingens nondum determinatum ad unum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 13, C., *Iets wisselvalligs kan op twee manieren beschouwd worden. Ten eerste, in zich zelf, in zoover het reeds in akt is; men beschouwt het dan noch als toekomstig, maar als tegenwoordig, noch als wisselvallig, maar als bepaald ... Ten tweede kan het wisselvallige beschouwd worden in zijn oorzaak; zoo beschouwd, is het toekomstig en wisselvallig, en nog onbepaald*, THEOL. SUM. I, 416-417. — *Contingentia et infallibiliter a Deo cognoscuntur, inquantum subduntur divino conspectui secundum suam praesentialitatem, et tamen sunt futura contingentia, suis causis comparata*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 13, C., *God kent het wisselvallige op onfeilbare wijze, in zoover het, als iets tegenwoordigs, onder zijn goddelijken blik valt. De dingen zelf echter houden daarom niet op, met betrekking tot hun oorzaken toekomstig en wisselvallig te zijn.* — *Licet contingentia fiant in actu successive, non tamen Deus successive cognoscit contingentia, prout sunt in suo esse, sicut nos, sed simul*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 13, C., *Ofschoon de wisselvallige dingen achtereenvolgens gebeuren, kent God de wisselvallige dingen niet één voor één, zooals ze in zich zelf zijn — zoo kennen wij ze — maar Hij kent ze alle tegelijk.*

CONTINGENTER : Wisselvalligerwijs (Tgd NECESSARIE, Noodzakelijkerwijs).

CONTINGENTIA : Wisselvalligheid, BEYSENS, ONTOLOGIE 18, 27 (Tgd NECESSITAS, Noodzakelijkheid).

CONTINUE : Doorloopenderwijs (Tgd DISCRETE, Gescheidenerwijs).

CONTINUITAS : Doorloopendheid, onafgebrokenheid (Tgd DISCRETIO, Scheiding, gescheidenheid van deelen).

CONTINUUM : Samenhoudend wezen, onverdeeld wezen (Tgd CONTIGUUM, Belendend). *Continua s(u)nt quorum ultima sunt unum*, S. THOMAS, COMM. IN VI PHYSIC. LECT. I, N° 2, *Samenhangende dingen zijn die waarvan de uitersten één zijn.* — **Continuum fluens**, Samenhoudend wezen met op elkaar volgende deelen. **Continuum successivum**, Samenhoudend wezen met op elkaar volgende deelen.

CONTINUUS : Doorloopend, onafgebroken, samenhoudend, niet verdeeld (Tgd DISCRETUS, Uit losse deelen bestaand).

CONTRACTUS : Verbintenis, overeenkomst, kontrakt, verdrag. **Contractus absolutus**, Volstrekt verdrag. **Contractus accessorius**, Bijkomende overeenkomst, BELLEFROID 86. **Contractus ad diem**, Datum bepalend kontrakt. **Contractus aleatorius**, Kansverdrag, toevalsverdrag. **Contractus bilateralis**, Tweezijdig verdrag, wederzijdsch kontrakt. **Contractus censualis**, Rentekontrakt. **Contractus certi eventus**, Zeker verdrag. **Contractus commutatorius**, Ruilverdrag. **Contractus condicionatus**, Kontrakt onder beding. **Contractus consensualis**, Kontrakt bij enkele overeenstemming. **Contractus emptionis**, Koopkontrakt. **Contractus explicitus**, Uitdrukkelijk verdrag. **Contractus formalis**, Uitdrukkelijk verdrag. **Contractus gratuitus**, Weldadigheidsverdrag. **Contractus imperfecte bilateralis**,

Niet strikt wederzijdsch kontrakt. **Contractus implicitus**, Onuitgedrukt kontrakt. **Contractus incerti eventus**, Kansverdrag, toevalsverdrag. **Contractus inexsistens**, Nietig verdrag, onbestaand verdrag. **Contractus innominatus**, Naamloos kontrakt. **Contractus cum iuramento**, Kontrakt onder eed. **Contractus laboris**, Dienstverhuring, arbeidsovereenkomst, loonverdrag. **Contractus matrimonialis**, Huwelijksverbintenis, echtverbintenis. **Contractus mixtus**, Gemengd verdrag. **Contractus nominatus**, Benaamd verdrag. **Contractus nudus**, Wettelijk niet erkend kontrakt, in rechte niet bestaand kontrakt. **Contractus nullus**, Nietig kontrakt. **Contractus nullus ex iure**, In rechte ongeldig kontrakt. **Contractus nullus ipso facto**, Naar het feit zelf ongeldig kontrakt. **Contractus onerosus**, Kontrakt onder bezwarenden titel. **Contractus perfecte bilateralis**, Strikt wederzijdsch kontrakt. **Contractus pignoris**, Pandaanvaarding, verpanding, MEYER 317. **Contractus principalis**, Hoofdovereenkomst. **Contractus purus**, Zuiver kontrakt. **Contractus qualificatus**, Kontrakt met bijomstandigheden. **Contractus radicaliter nullus**, In zijn oorsprong nietig kontrakt. **Contractus realis**, Zaaklijk kontrakt. **Contractus rescindibilis**, Verbreekbaar kontrakt. **Contractus revocabilis**, Herroepelijk kontrakt. **Contractus simplex**, Enkelvoudig kontrakt. **Contractus simplex scriptus**, Enkelvoudig geschreven kontrakt. **Contractus simplex non scriptus**, Enkelvoudig niet geschreven kontrakt. **Contractus simpliciter nullus**, Zonder meer ongeldig kontrakt. **Contractus solemnis**, Plechtig kontrakt. **Contractus stricte dictus**, Eigenlijk kontrakt. **Contractus sub causa**, Met redenen omkleed kontrakt. **Contractus sub demonstratione**, De omstandigheden uitwijzend kontrakt. **Contractus sub disiunctione**, Keuze latend kontrakt. **Contractus sub poena**, Straf bepalend kontrakt. **Contractus subsidiarius**, Bijkomende overeenkomst. **Contractus synallagmaticus**, Tweezijdig kontrakt, wederzijdsch kontrakt. **Contractus unilateralis**, Eenzijdig kontrakt, eenerzijdsch kontrakt. **Contractus vestitus**, Wettelijk erkend kontrakt. **Contractus virtualis**, Onuitgedrukt kontrakt.

CONTRADICTIO : Tegenspraak, tegensprakelijkheid. *Hoc esto contradictio, affirmatio et negatio oppositae*, ARISTOTELES, PERIHERMEN. C. 6; 17, A, 33-34, *Tegenspraak komt neer op de tegenstelling van bevestiging en ontkenning.* — *Quia ... contradictio est oppositio affirmationis et negationis, illa requiruntur ad contradictionem, quae requiruntur ad oppositionem affirmationis et negationis*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 9, N° 8, *Daar tegenspraak de tegenstelling is tusschen bevestiging en ontkenning, zoo wordt voor tegenspraak vereischt wat voor de tegenstelling tusschen bevestiging en ontkenning onontbeerlijk is.* — *Requiritur ad contradictionem primo quidem quod affirmatio et negatio sint eiusdem praedicati; ... secundo, requiritur quod sint de eodem subiecto. ... Tertio, requiritur quod identitas subiecti et praedicati non solum sit secundum nomen, sed sit simul secundum rem et nomen*, IBIDEM, *Opdat er tegenspraak zij moet het vooreerst de bevestiging en de ontkenning om eenzelfde gezegde te doen zijn, verder moeten ze eenzelfde subjekt gelden; eindelijk moet de eenzelvigheid van onderwerp en gezegde niet alleen een eenzelvigheid zijn wat den naam betreft, maar én wat de zaak én wat den naam betreft.* — *Contradictio est oppositionum maxima*, *Tegensprakelijkheid is de voornaamste onder alle tegenstellingen.* — *Contradictio inter omnia alia opposita est prima*, *Tegensprakelijkheid is de eerste onder alle*

tegenstellingen. — *Ea ... quae contradictionem implicant, sub divina omnipotentia non continentur, quia non possunt habere possibilium rationem,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, C., *Wat tegenspraak insluit valt onder Gods almacht niet, want het valt niet onder het begrip « mogelijk »,* THEOL. SUM. I, 698. — **Contradictio absoluta,** Volstrekte tegensprakelijkheid. **Contradictio in terminis,** Tegenspraak in de bewoordingen.

CONTRADICTORIE : Tegensprakelijkerwijs (Tgd PRIVATIVE, Dervenderwijs; — CONTRARIE, Tegenstrijdigerwijs; — RELATIVE, Betrekkelijkerwijs).

CONTRADICTORIUS : Tegensprakelijk. *Contradictoriorum semper unum est verum, alterum falsum, Onder tegensprakelijke dingen zal immer het ééne waar zijn, het andere onwaar.*

CONTRADISTINGUO : Ik onderscheid andersom.

CONTRARIE : Tegenstrijdigerwijs (Tgd CONTRADICTORIE, Tegensprakelijkerwijs; — SUBCONTRARIE, Naar schijntegenstrijdigheid).

CONTRARIETAS : Tegenstrijdigheid. *Contrarietas seu oppositio relativa, est omnium minima, Tegenstrijdigheid, dit is betrekkelijke tegenstelling, is de zwakste onder alle tegenstellingen.* — **Contrarietas enuntiationum,** Tegenstrijdigheid onder verschillende zeggingen. **Contrarietas immediata,** Onmiddellijke tegenstrijdigheid. **Contrarietas opinionum,** Tegenstrijdigheid onder verschillende meeningen. **Contrarietas terminorum,** Tegenstrijdigheid van twee uitersten.

CONTRARIA : Tegenstrijdige uitersten. *Forma et subiectum sunt principia per se eius quod fit secundum naturam; sed privatio vel contrarium est principium per accidens, inquantum accidit subiecto,* S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 3, *Vorm en subjekt zijn uiteraard beginselen van wat overeenkomstig de natuur tot stand komt; derving integendeel of tegenstrijdigheid is alleen toevallig beginsel in zoover ze namelijk het subjekt aandoet.* — *Contraria dicuntur quae maxime a se distant,* S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 10, N° 18, *Tegenstrijdig zijn die gegevens welke het verst van elkaar afliggen.* — *Contrariorum unum semper est privatio alterius, Tusschen twee tegenstrijdige uitersten beteekent het ééne immer de ontkenning van het ander.* — *Contrariorum eadem est ratio, Twee tegenstrijdige uitersten zijn op een zelfde begrip aangewezen.* — *Contraria nata sunt fieri circa idem subiectum, Tegenstrijdige uitersten hooren bij eenzelfde subjekt.* — *Contraria non sunt solum in eodem subiecto, sed etiam in eodem genere,* S. THOMAS, COMM. IN V METAPHYSIC. LECT. 12, *Tegenstrijdige uitersten hooren niet alleen bij een zelfde subjekt, maar ook in een zelfde geslacht thuis.* — *Contraria se mutuo expellunt a subiecto, nisi eorum alterum insit a natura, Tegenstrijdige uitersten kunnen niet samen een subjekt aandoen, of een van beide moet er van natuur uit thuishooren.* — *Contraria, seu opposita eidem secundum idem, ad idem et eodem tempore nequeunt attribui, Tegenstrijdige uitersten, dit wil zeggen wat in een zelfde opzicht tegenover iets anders staat, kunnen niet terzelfdertijd aan hetzelfde worden toegekend.* — *Contrarium est potentia aliud contrarium, Eén uiterste is in aanleg het uiterste zelf dat er mee in strijd is.* — *Rationes contrariorum in intellectu non sunt contrariae, De begrippen waarop tegenstrijdige uitersten teruggaan zijn voor den geest niet met elkaar in strijd.* — *Dicimus materiam unam esse contrariorum,* ARISTOTELES, IV PHYSIC. C. 9; 217, A, 22, *Tegenstrijdige uitersten hebben dezelfde stof gemeen.* — *Idem non potest esse causa contrariorum, Hetzelfde kan niet twee tegenstrijdige dingen teweegbrengen.* — *Contrariorum contrariae sunt causae, De oorzaken van tegenstrijdige uitersten strijden insgelijks met elkaar.* — *Con-*

trariorum contraria sunt consequentia, *De gevolgen van tegenstrijdige uitersten zijn met elkaar in strijd.* — *Ex contrariis omnia fiunt*, *Uit tegenstrijdige uitersten komt alles tot stand.* — *Contrariorum uno posito, negatur alterum*, *Is van twee tegenstrijdige uitersten het ééne voorhanden, dan valt meteen het ander weg.* — *Contrariorum eadem est scientia*, *Twee tegenstrijdige uitersten hooren bij een zelfde wetenschap.* — *Contraria iuxta se posita magis elucescunt*, *Tegenstrijdige uitersten komen, wanneer ze naast elkaar gesteld worden, in een schriller licht te staan.* — **Contraria immediata,** Onmiddellijke uitersten. **Contraria mediata,** Middellijke uitersten.

CONTRARIUS : Tegenstrijdig.

CONTRITIO : 1. Berouw. **Contritio generalis,** Algemeen berouw. **Contritio imperfecta,** Onvolmaakt berouw. **Contritio perfecta,** Volmaakt berouw. **Contritio specialis,** Tot bepaalde zonden beperkt berouw. — 2. Volmaakt berouw, NIEUWBARN 87.

CONTROVERSIA : Redetwist.

CONTUMACIA : Hardnekkigheid, weerspannigheid, halsstarrigheid.

CONTUMAX : Hardnekkig, halsstarrig, weerspannig.

CONTUMELIA : Beschimping. *Contumelia importat dehonorationem alicuius, ... proprie loquendo in verbis consistit, ... extenso nomine etiam in factis dicitur*, S. THOMAS, SUM, THEOL. II-II, Q. 72, A. 1, C., *Beschimping beteekent eigenlijk onteering van iemand door woorden, hoewel het woord ook voor handelingen gebruikt wordt.*

CONVALIDATIO : Geldigmaking, geldigverklaring . **Convalidatio simplex,** Gewone geldigmaking, gewone geldigverklaring.

CONVENIENS : Behoorlijk, betamend, passend, toekomend aan.

CONVENIENTIA : 1. Behoorlijkheid, betamelijkheid, welvoegelijkheid, passendheid, voegzaamheid. **Convenientia Incarnationis,** Voegzaamheid van de Menschwording, QUAADVLIET III, 8. — 2. Overeenkomstigheid. **Convenientia potentiae ad actum,** Overeenkomstigheid tusschen aanleg en daadwerkelijkheid. **Convenientia proportionalitatis,** Evenredige overeenkomstigheid. **Convenientia proportionis,** Overeenkomstigheid van verhouding. *Est ... quaedam convenientia inter ipsa quorum est ad invicem proportio, eo quod habent determinatam distantiam vel aliam habitudinem ad invicem ... Convenientia etiam quandoque attenditur duorum ad invicem inter quae non sit proportio, sed magis similitudo duarum ad invicem proportionum ... Prima ergo convenientia est proportionis, secunda autem proportionalitatis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 11, C., *Onder begrippen die in verhouding tot elkaar staan, is er een zekere overeenkomstigheid; ze vertoonen namelijk een bepaalden afstand of houding tot elkaar. Overeenkomstigheid doet zich echter ook voor tusschen twee begrippen waartusschen geen verhouding, maar eerder onderlinge gelijkenis van twee verhoudingen voorkomt. Het eerste soort van overeenkomstigheid heet overeenkomstigheid van verhouding, het tweede integendeel evenredige overeenkomstigheid.*

CONVENTIO : Overeenkomst.

CONVERSIO : 1. Omzetting. **Conversio accidentalis,** Bijkomstige omzetting, bijkomstigheidsomzetting. **Conversio circularis,** Kringloopige omzetting, kringvormige omzetting. **Conversio formalis,** Vormelijke omzetting. **Conversio instantanea,** Ondeelbare omzetting. **Conversio miraculosa,** Wonderbare omzetting. **Conversio naturalis,** Natuurlijke omzetting. **Conversio per accidens,** Onvolkomen omzetting. **Conversio perfecta,** Volmaakte omzetting. **Conversio simplex,** Enkelvoudige omzetting, volkomen omzetting. **Conversio substantialis,** Zelfstandige omzet-

ting, zelfstandigheidsomzetting. **Conversio successiva**, Aanhoudende omzetting, deelbare omzetting. **Conversio supernaturalis**, Bovennatuurlijke omzetting. — 2. Omkeering van den volzin, omzetting. **Conversio per contrapositionem**, Omzetting door tegenstelling. **Conversio propositionis**, Omzetting van denvolzin. — 3. Bekeering (MORAALTHEOLOGIE). — 4. Toegekeerdheid.

CONVERTENTIA : Onderlinge afhankelijkheid van de uitersten van den volzin (DENKLEER).

CONVERTERE : 1. Omzetten (NATUURKUNDE). — 2. Omkeeren, omzetten. **Converti**, Samenvallen, geruild worden (DENKLEER). — 3. Bekeeren (MORAALTHEOLOGIE). — 4. Toekeeren.

CONVERTIBILIS : 1. Omzetbaar (NATUURKUNDE). — 2. Omkeerbaar, DOODKORTE, BEGRIJPEN 13, omzetbaar (DENKLEER).

CONVERTIBILITAS : 1. Omzetbaarheid (NATUURKUNDE). — 2. Omkeerbaarheid, omzetbaarheid (DENKLEER).

CONVICIUM : Lastering.

COOPERATIO : Medewerkzaamheid, QUAADVLIET III, 53, medewerking. **Cooperatio iniusta**, Onrechtvaardige medewerking. *Cooperatio iniusta fit praecipiendo, consulendo, consentiendo expresse, laudando, recurrendo, participando, tacendo, non obstando, non manifestando, Onrechtvaardige medewerking geschiedt door te bevelen, aan te raden, uitdrukkelijk toe te stemmen, te prijzen, te helpen, mee te deelen, te verzwijgen, niet te verhinderen, niet bekend te maken* (RECHT).

COORDINATIO : Samenordening, samenschikking.

COPRINCIPIUM : Medebeginsel, JANSSENS, DE HEERLIJKHEDEN VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 173.

COPULA : 1. Koppeling, koppelwoord (DENKLEER). — 2. Paring, verzaming (HUWELIJK).

COPULARE : Koppelen.

COPULATE : Gezamenlijkerwijs.

COPULATIVE : Gekoppelderwijs.

COREDEMPTRIX : Medeverlosseres, POTTERS II, 112.

COROLLARIUM : Gevolg.

CORPORALIS : Lichamelijk.

CORPOREITAS : Lichamelijkheid. *Oportet quaelibet duo corpora prohiberi ex ipsa natura corporeitatis, si simul sint in eodem loco*, S. THOMAS, COMMENT. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 4, A. 3, C., *Uit den aard zelf der lichamelijkheid kunnen twee lichamen niet een zelfde ruimte beslaan.*

CORPOREUS : Lichamelijk. *Corporeum ... et incorporeum sunt differentiae entis completi*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 27, A. 4, AD 5, *Lichamelijk en onlichamelijk deelen het volledige wezen in.*

CORPUS : Lichaam. *Corpus ... est in potentia respectu animae*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 4, *Het lichaam is in verhouding tot de ziel in aanleg.* — *Sicut corpus habet esse per animam sicut per formam, ita et unitur animae immediate, in quantum anima est forma corporis*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA LECT. 1, *Evenals het lichaam dank zij de ziel als door zijn vorm aanzijn heeft, evenzoo wordt het onmiddellijk met de ziel vereenigd, de ziel is immers de vorm van het lichaam.* — *Cum ... corpus deserviat animae ad proprias operationes, ad hoc ei naturaliter datum est ut in ipso exsistens perficiatur quasi ad perfectionem mota*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 95, *Daar het lichaam de ziel bij de haar eigen verrichtingen dienstig is, zoo zal dank zij de beschikking der natuur, met behulp van het lichaam de ziel geleidelijk volmaakter worden.* — *Nullum corpus agit nisi tangendo vel movendo*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 5, C., *Geen enkel lichaam werkt behalve door aanraking en beweging.* — *Ex natura materiae*

subiectae dimensionibus prohibentur plura corpora esse in eodem loco, S. THOMAS, COMMENT. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 4, A. 3, C., *De aard van de aan afmetingen onderhevige stof laat niet toe dat verschillende lichamen een zelfde ruimte zouden beslaan.* — *Adveniente uno corpore ad aliquem locum, aliud corpus ab illo expellitur*, IBIDEM, *Wanneer één lichaam een bepaalde ruimte betrekt, wordt een ander lichaam er uit verdreven.* — *Corpus agit et ad formam accidentalem et ad formam substantialem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 115, A. 1, AD 5, *Het lichaam werkt én op den bijkomstigen vorm én op den zelfstandigen vorm in.* — *Corpus non potest esse causa rei incorporeae*, S. THOMAS, COMMENT. IN I METAPHYS. LECT. 12, *Een lichaam kan niet oorzaak zijn van iets onlichamelijks.* — *Patet ... infinitum corpus in ratione rerum actu non esse*, ARISTOTELES, III PHYSIC. C. 5; 206, A, 7-9, *Het ligt voor de hand dat uit den aard der dingen geen enkel lichaam metterdaad oneindig is.* — **Corpus agile**, Licht bewegelijk lichaam. **Corpus animale**, Dierlijk lichaam. **Corpus animatum**, Bezield lichaam. *Corpus ... animatum et est quoddam quantum et est hoc aliquid et substantia*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA LECT. 9, *Een bezield lichaam is én iets dat hoegrootheid heeft, én iets én een zelfstandigheid.* — **Corpus anorganicum**, Onbewerktuigd lichaam. **Corpus artificiale**, Kunstmatig lichaam. **Corpus assumptum**, Aangenomen lichaam. **Corpus caeleste**, Hemellichaam. **Corpus carnale**, Vleeschelijk lichaam. **Corpus compositum**, Samengesteld lichaam. **Corpus coniunctum**, Eigen lichaam, vereenigd lichaam. **Corpus corruptibile**, Vergankelijk lichaam. **Corpus determinatum**, Begrensd lichaam. **Corpus diaphanum**, Doorzichtig lichaam. **Corpus divisibile**, Deelbaar lichaam. **Corpus elementare**, Oerlichaam. **Corpus extraneum**, Vreemd lichaam. **Corpus finitum**, Begrensd lichaam. **Corpus formatum**, Met een vorm voorzien lichaam. **Corpus glorificatum**, Verheerlijkt lichaam. **Corpus gloriosum**, Verheerlijkt lichaam. *Corpus gloriosum non habebit ratione suae subtilitatis quod possit esse cum alio corpore; sed poterit simul cum alio corpore esse ex operatione virtutis divinae*, S. THOMAS, SUM. THEOL., SUPPL. Q. 83, A. 2, C., *Het verheerlijkte lichaam kan niet om reden van zijn fijnheid, maar alleen dank zij de kracht van God met een ander lichaam samen zijn.* — **Corpus grave**, Zwaar lichaam. *In corpore gravi est inclinatio et ordo ad locum medium*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. 1, C., *Elk zwaar lichaam wordt door geneigdheid en gerichtheid naar het middelpunt beheerscht.* — **Corpus humanum**, Menschelijk lichaam. **Corpus ignobile**, Niet verheerlijkt lichaam. **Corpus immortale**, Onsterfelijk lichaam. **Corpus impassibile**, Onlijdelijk lichaam. **Corpus inanimatum**, Onbezield lichaam. *Corpora ... inanimata generantur et conservantur in esse a principio motivo extrinseco; animata vero generantur a principio intrinseco, quod est in semine, conservantur vero a principio nutritivo intrinseco*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA LECT. 5, *Onbezielde lichamen worden door een uiterlijk beginsel van beweging voortgebracht en in aanzijn gehouden; bezielde lichamen integendeel worden door een innerlijk beginsel, dat namelijk in het zaad schuilt, voortgebracht en door een innerlijk voedingsbeginsel in aanzijn gehouden.* — **Corpus incorruptibile**, Onvergankelijk lichaam. **Corpus indivisibile**, Ondeelbaar lichaam. **Corpus inferius**, Lager lichaam. **Corpus infinitum**, Oneindig lichaam. **Corpus intellegibile**, Verstandelijk kenbaar lichaam. **Corpus interminatum**, Onbegrensd lichaam. **Corpus locans**, Ruimtelijk

makend lichaam. **Corpus locatum,** Ruimtelijk lichaam. **Corpus materiale,** Stoffelijk lichaam. **Corpus mathematicum,** Wiskundig lichaam. **Corpus metaphysicum,** Metaphysisch lichaam. **Corpus minerale,** Delfstoffelijk lichaam. **Corpus mixtum,** Samengesteld lichaam. *Corpus mixtum resolvitur in elementa quae non sunt actu in mixto, sed virtute tantum,* S. THOMAS, COMMENT. IN V METAPHYS. LECT. 15, *Een samengesteld lichaam wordt in zijn oerdeeltjes opgelost; deze immers zijn als zoodanig niet metterdaad, maar in kiem in bewust lichaam voorhanden.* — **Corpus mobile,** Beweegbaar lichaam. **Corpus mysticum,** Mystiek lichaam. **Corpus naturale,** Natuurlijk lichaam. *Naturalium corporum ... quaedam habent vitam, quaedam non habent,* ARISTOTELES, II DE ANIMA C. 1; 412, A, 14-15, *Onder de natuurlijke lichamen hebben sommige leven en andere niet.* — **Corpus organicum,** Bewerktuigd lichaam, FRAENKEL 67. **Corpus passibile,** Lijdelijk lichaam. **Corpus phantasticum,** Schijnlichaam. **Corpus physicum,** Physisch lichaam. **Corpus politicum,** Staatsburgerlijk lichaam. **Corpus primum,** Oerlichaam. **Corpus proprium,** Eigen lichaam. **Corpus quantum,** Hoegrootheidelijk lichaam. **Corpus sensibile,** Zintuigelijk waarneembaar lichaam. *Omne corpus sensibile est in loco,* ARISTOTELES, III PHYSIC. C. 5; 205, B, 32-33, *Elk zintuigelijk waarneembaar lichaam hoort in de ruimte thuis.* — **Corpus simplex,** Enkelvoudig lichaam. **Corpus solidum,** Vast lichaam. **Corpus spirituale,** Geestelijk lichaam. **Corpus substantificatum,** Verzelfstandigd lichaam. **Corpus subtile,** Fijn lichaam. **Corpus superius,** Hooger lichaam. **Corpus supremum,** Hoogste lichaam. **Corpus tangibile,** Tastbaar lichaam. **Corpus terminatum,** Begrensd lichaam. **Corpus terrenum,** Aardsch lichaam. **Corpus terrestre,** Aardsch lichaam. **Corpus verum,** Waar lichaam. **Corpus vivum,** Levend lichaam.

CORRECTIO : Terechtwijzing, berisping. **Correctio fraterna,** Broederlijke terechtwijzing, broederlijke berisping.

CORRELATIO : Wisselbetrekking.

CORRELATIVA : Uitersten der wisselbetrekking.

CORRELATIVUS : Wisselbetrekkelijk.

CORREPTIO : Terechtwijzing. **Correptio fraterna,** Broederlijke vermaning, broederlijke terechtwijzing, POTTERS V, 210, 211, broederlijke berisping, QUAADVLIET I, 46.

CORRUMPERE : Bederven, te niet doen. *Ad Providentiam divinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed servare,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 10, A. 4, C., *De goddelijke voorzienigheid komt het toe de natuur der dingen te bewaren, niet ze te bederven,* DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 25.

CORRUPTIBILIS : Vergankelijk.

CORRUPTIBILITAS : Vergankelijkheid.

CORRUPTIO : Ontbinding. *Corruptio ... est via ad non esse, sicut generatio via ad substantiam,* S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS. LECT. 1, *Ontbinding is de weg tot het niet, evenals voortbrenging de weg is naar de zelfstandigheid.* — *Corruptio terminatur ad privationem, sicut generatio ad formam,* IBIDEM, *Ontbinding loopt op derving uit, evenals voortbrenging op een vorm.* — *Corruptio unius (est) generatio alterius,* S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 77, A. 5, C., *Het vergaan van één vorm beteekent het ontstaan van een ander vorm.* — *Generatio et corruptio non afficiunt directe materiam nec formam, sed compositum, Voortbrenging en ontbinding gelden rechtstreeks de stof noch den vorm, maar wel het samengestelde wezen.* — *Omnis ... defectus et corruptio est*

praeter naturam, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 107, *Alle gebrek en ontbinding doet zich buiten de natuur om voor.* — **Corruptio accidentalis**, Bijkomstigheidsontbinding. **Corruptio-actio**, Vernietiging. **Corruptio-passio**, Ontbinding, ondergang. **Corruptio substantialis**, Zelfstandigheidsontbinding.

CORRUPTIVUS : Ontbindend, vernietigend, bedervend.

COSMOGONIA : Wereldwording.

COSMOLOGIA : Wereldkunde.

CRAPULA : Zwelgerij.

CREABILITAS : Schepbaarheid.

CREARE : Scheppen. *Creare est aliquid ex nihilo facere*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 2, ARG. 2, *Scheppen is iets uit niets te maken.*

CREATIANISMUS : Creatianisme.

CREATIO : Schepping. *Creatio ... est productio alicuius rei secundum suam totam substantiam, nullo praesupposito, quod sit vel increatum vel ab aliquo creatum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 65, A. 3, C., *Schepping is het voortbrengen van iets naar zijn volledige zelfstandigheid, zonder dat daartoe iets vooronderstelde wordt, hetzij dit laatste zelf niet geschapen, hetzij het wel door een ander geschapen zij.* — *Creatio non (est) ex aliquo praesupposito quod possit disponi per actionem instrumentalis agentis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 5, C., *Schepping geschiedt niet uit iets voorafbestaands, dat door de werktuigelijke oorzaak zou geschikt gemaakt worden.* — *Sicut ... generatio hominis est ex non ente quod est non homo, ita creatio quae est emanatio totius esse, est ex non ente quod est nihil*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. I, C., *Zooals de mensch uit het, wat den mensch betreft, niet zijnde wordt voortgebracht, zoo ook geschiedt de schepping, dit is de voortkomst van het geheele wezen, uit het onvoorwaardelijk niet zijnde, dit is uit het niet.* — *Inter esse ... et non esse, quae sunt quasi extrema creationis, non potest esse aliquod medium. Igitur non est ibi aliqua successio*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 19, *Tusschen zijn en niet zijn in, die bij de schepping als de twee uitersten zijn, is geen middelterm voorhanden en zoo is er in de schepping geen opeenvolging mogelijk.* — *Creatio nihil est aliud realiter quam relatio quaedam ad Deum cum novitate essendi*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 3, C., *Schepping komt neer op een betrekking tot God en een nieuw zijnde.* — *Creatio active significata significat actionem divinam, quae est eius essentia cum relatione ad creaturam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 3, AD I, *Schepping beteekent, in bedrijvenden zin bedoeld, een goddelijke handeling die niets anders is dan Gods wezenheid met een betrekking tot het schepsel.* — *Creatio passive accepta est in creatura et est creatura*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 3, AD 2, *In lijdenden zin bedoeld hoort de schepping in het schepsel thuis en is zelf schepsel.* — **Creatio ab aeterno**, Schepping van eeuwigheid her.

CREATRIX : Scheppend.

CREATURA : Schepsel. *Unaquaeque... creatura habet propriam speciem, secundum quod aliquomodo participat divinae essentiae similitudinem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 15, A. 2, C., *Ieder schepsel heeft zijn eigen aard, in zoover het door deelhebben op een of andere manier gelijkvormig wordt met het goddelijk wezen*, THEOL. SUM. I, 443. — *Nulla ... creatura est suum esse, sed est habens esse*, S. THOMAS, II QUEST. QUODLIB. A. 3, C., *Geen enkel schepsel is zelf zijn zijn, integendeel heeft het zijn.* — *Inter Deum et creaturam non est similitudo per convenientiam in aliquo communi, sed per imitationem; unde creatura similis Deo dicitur, sed non convertitur*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT. D. 35, Q. I, A. 4, AD 6, *Tusschen God en de schepselen is er geen gelijkenis door overeenkomst in iets gemeenschappelijks, maar wel door na-*

bootsing en zoo wordt het schepsel wel aan God gelijk genoemd, het tegendeel geschiedt echter niet. — *Creatura distat a Deo in infinitum, Het schepsel staat oneindig ver van God af.* — *Nulla creatura habet talem habitudinem ad Deum, per quam possit divina perfectio determinari,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 11, C., *Geen enkel schepsel staat tot God in zulke verhouding, dat de goddelijke volmaaktheid er door zou beperkt worden.* — *Impossibile est quod alicui creaturae conveniat creare neque virtute propria neque instrumentaliter sive per ministerium,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 5, C., *Een schepsel kan het niet toekomen te scheppen, hetzij dan uit eigen kracht, hetzij als werktuigelijke oorzaak of in opdracht van een ander.*

CREDENTITAS : Geloofvergendheid, geloofsverplichting.

CREDERE : Gelooven. *In credente potest insurgere motus de contrario huius quod firmissime tenet, quamvis non in intellegente, vel sciente,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 14, A. 1, C., *Bij hem die gelooft kunnen zich neigingen voordoen om het tegendeel bij te treden van wat hij met beslistheid voorstaat, bij hem die inziet of weet echter niet.* — **Credere Deo**, God gelooven. **Credere Deum**, Aan God gelooven. **Credere in Deum**, In God gelooven.

CREDIBILIA : Geloofspunten, geloofsstukken.

CREDIBILITAS : Geloofwaardigheid, POTTERS I, 25. **Credibilitas motiva**, Geloofwaardigheidsgronden.

CREDITARE : Borgen (RECHT).

CREDITOR: Schuldeischer (RECHT).

CREDITUM : 1. Handelsvertrouwen. — 2. Toevertrouwing.

CREDULITAS : Geloof.

CRIMEN : Misdaad. **Crimen notorium**, Bekende misdaad. **Crimen publicum**, Openlijk gekende misdaad.

CRITERIOLOGIA : Criteriologie, oordeelkunde, kennisleer.

CRITERIUM : Maatstaf. **Criterium obiectivum**, Objektieve maatstaf. **Criterium obiectivum extrinsecum**, Uiterlijke objektieve maatstaf. **Criterium obiectivum intrinsecum**, Innerlijke objektieve maatstaf. **Criterium particulare**, Bizondere maatstaf. **Criterium subiectivum**, Subjektieve maatstaf. **Criterium subordinatum**, Ondergeschikte maatstaf. **Criterium ultimum**, Laatste maatstaf. **Criterium ultimum et universale**, Laatste en algemeene maatstaf (KENNISLEER).

CRITICA : Criteriologie, oordeelkunde, kennisleer.

CRITICE : Critisch, oordeelkundig.

CRITICISMUS : Criticisme.

CRITICUS : Critisch, oordeelkundig

CRUDELITAS : Wreedaardigheid.

CULPA : Schuld. **Culpa actualis**, Dadelijke schuld. **Culpa commissionis**, Schuld door bedrijving. **Culpa mortalis**, Doodelijke schuld. **Culpa naturae**, Natuurschuld. **Culpa omissionis**, Schuld door verzuiming. **Culpa originalis**, Erfschuld. **Culpa venialis**, Dagelijksche schuld.

CULPABILIS : Strafschuldig, schuldig, strafwaardig.

CULPABILITAS : Schuldigheid, strafschuldigheid, strafwaardigheid.

CULTUS : 1. Vereering. **Cultus corporalis**, Uiterlijke vereering. **Cultus duliae**, Heiligenvereering, POTTERS IV, 48. **Cultus exterior**, Uiterlijke vereering. **Cultus hyperduliae**, Mariavereering. **Cultus idololatriae**, Afgodenvereering. **Cultus indebitus**, Ongeschikte vereering. **Cultus interior**, Innerlijke vereering. **Cultus latriae**, Godsvereering, vereering van aanbidding. **Cultus publicus**, Openbare vereering. **Cultus spiritualis**, Innerlijke vereering. — 2. Eeredienst, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 49.

CUPIDITAS : Hebzucht, inhaligheid.
CUPIDO : Begeerte. *Ignoti nulla cupido, Iets kan niet begeerd worden, of het moet vooraf gekend zijn.*
CURIOSITAS : Nieuwsgierigheid, benieuwdheid.

D

DAEMON : Duivel.
DAEMONIUM : Duivel.
DAEMONOLOGIA : Duivelkunde.
DAMNARE : Verdoemen.
DAMNATIO : Verdoemenis. **Damnatio naturalis**, Natuurlijke verdoemenis. **Damnatio supernaturalis**, Bovennatuurlijke verdoemenis.
DAMNIFICARE : Schade berokkenen (RECHT).
DAMNIFICATIO : Schadeberokkening (RECHT).
DAMNIFICATOR : Schadestichter (RECHT).
DAMNUM : Schade. **Damnum emergens**, Geleden schade. **Damnum illatum**, Benadeeling, berokkende schade (RECHT).
DATARIUS : Schenkingaanvaarder (RECHT).
DATIO : Schenking (RECHT).
DATO : Gesteld.
DATOR : Schenker (RECHT).
DEBITOR : Schuldenaar (RECHT).
DEBITUM : Schuld, het verschuldigde, verplichting. **Ex debito**, Krachtens verplichting, uit verplichting. **Debitum congruitatis**, Voegzame verplichting. **Debitum coniungale**, Bedschuld, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 73. **Debitum ex condicione naturae**, Natuurvereischte. **Debitum ex merito**, Verdiende vergoeding. **Debitum honestatis**, Zedelijke verplichting. **Debitum iuris**, Rechtsverplichting. **Debitum legale**, Wettelijke verplichting, wettelijke schuld. **Debitum matrimonii**, Bedschuld, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 73. **Debitum morale**, Zedelijke verplichting. **Debitum necessitatis**, Strenge verplichting. **Debitum poenae**, Strafschuld. **Debitum secundum regulam legis determinantis**, Door de wet bepaalde verplichting. **Debitum secundum regulam rationis**, Door de rede bepaalde verplichting. **Debitum strictum**, Strikte verplichting.
DECENTIA : Welvoegelijkheid, QUAADVLIET II, 152.
DECEPTIO : Bedrog, bedriegerij.
DECREMENTUM : Afname. **Decrementum extensivum**, Afname in uitgebreidheid. **Decrementum intensivum**, Afname in felheid.
DECRETUM : 1. Besluit, verordening. — 2. Wilsbepaling, wilsbesluit. **Decretum absolutum**, Volstrekt wilsbesluit. **Decretum condicionale**, Voorwaardelijk besluit. **Decretum divinae voluntatis**, Goddelijk wilsbesluit. **Decretum divini consilii**, Goddelijk raadslot, VONDEL, BESPIEGELINGEN III, 46; WB IX, 509. **Decretum effectivum**, Besluit te handelen. **Decretum exsecutivum**, Besluit te handelen. **Decretum permissivum**, Besluit toe te laten. **Decretum positivum**, Stellig besluit. **Decretum praedeterminans**, Voorafbepalend besluit. **Decretum praedeterminans et subiective absolutum, obiective condicionatum**, In subjektief opzicht volstrekt, in objektief opzicht voorwaardelijk voorafbepalend besluit.
DEDICARE : Toeëigenen, toewijden, toeheiligen.
DEDICATIO : Toewijding.
DEDUCERE : Afleiden, POTTERS III, 271.
DEDUCTIO : Afleiding. De-

ductio circularis, Kringloopige afleiding. **Deductio directa**, Rechtstreeksche afleiding. **Deductio reflexa**, Terugkeerende afleiding.

DEDUCTIVE : Afleidenderwijs.

DEDUCTIVUS : Afleidend.

DEFECTIVE : Gebrekkigerwijs, ontoereikenderwijs.

DEFECTIVUS : In gebreke blijvend, ontoereikend, te kort schietend.

DEFECTUS : Gebrek, ontoereikendheid, tekort, tekortkoming, ontstentenis. *Per defectum*, *Door tekortkoming.* — *In defectu ratio mali consist(i)t*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENTENT. D. 36, Q. 1, A. 2, AD 3, *Het kwaad komt op een tekort neer.* — **Defectus actionis**, Ontoereikendheid eener handeling. *Malum quod in defectu actionis consistit*, *semper causatur ex defectu agentis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, C., *Het kwaad*, *dat in een ingebrekeblijving van een handeling bestaat*, *wordt immer door een tekortkoming van hem die handelt teweeg gebracht.* — **Defectus agentis**, Ontoereikendheid van den bewerker. **Defectus causae**, Ontoereikendheid van de oorzaak. **Defectus culpae**, Schuldig tekort. **Defectus effectus**, Ontoereikendheid van het uitwerksel. **Defectus naturae**, Natuurlijk gebrek. **Defectus poenalis**, Ontoereikendheid wegens een straf. **Defectus virtutis**, Ontoereikendheid eener kracht. **Defectus voluntarius**, Gewilde ontoereikendheid.

DEFENDENS : Verdediger.

DEFICERE : In gebreke blijven, te kort schieten, ontoereikend zijn, afwijken. *Ordo ... universi requirit*, ... *quod quaedam sint quae deficere possunt et interdum deficiant*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, C., *De orde van het heelal vergt dat er sommige dingen wezen die kunnen in gebreke blijven en het ook doen.*

DEFICIENTER : Gebrekkigerwijs, ontoereikenderwijs.

DEFICIENTIA : Ingebrekeblijving, tekortkoming, ontoereikendheid, ontstentenis.

DEFINIRE : Bepalen. *Id per quod oportet alterum definiri*, *est prius eo ratione*, *sicut animal prius homine et subiectum accidente*, S. THOMAS, COMM. IN IX METAPHYS. LECT. 7, *Dat met behulp waarvan iets moet bepaald worden*, *komt in begrippelijk opzicht eerst*; *zoo komt namelijk het begrip « dier » voor het begrip « mensch » en het subjekt voor de bijkomstigheid.* — **Definire absolute**, Iets in zich zelf bepalen. **Definire cum dependentia ad subiectum**, Iets in verband met zijn subjekt bepalen. **Definire in abstracto**, Iets naar zijn algemeen begrip bepalen. **Definire in concreto**, Iets naar zijn concrete toedracht bepalen.

DEFINITE : Bepaalderwijs.

DEFINITIO : 1. Bepaling. *Definitio est oratio indicans quid est res*, S. THOMAS, COMM. IN IV PHYSIC. LECT. 5, N° 3, *De bepaling is een rede die verklaart wat iets is.* — *Definitio explicat quid res sit et essentiam*, ARISTOTELES, II ANAL. POSTER. C. 3; 90, B, 30, *De bepaling geeft de watheid en wezenheid van iets te kennen.* — *Non omnis ratio*, *qua nomen per rationem exponitur*, *idem est quod definitio*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 4, *Niet elke rede*, *waar door de beteekenis een woord verklaard wordt*, *is een bepaling.* — *Sola ratio speciei*, *quae ex genere et differentiis constituitur*, *est definitio*, S. THOMAS, COMMENT. IN VII METAPHYS., LECT. 3, *Alleen het begrip der soort*, *dat uit geslacht en soortelijk verschil bestaat*, *maakt de bepaling uit.* — *Ea in quae resolvitur definitio alicuius rei*, *sunt componentia rem illam*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 2, *Die dingen waartoe de bepaling van iets herleid wordt maken bewust wezen uit.* — *Definitio dicit esse*, *De bepaling gaat om het wezen.* — *Definitio est solum eorum contentiva sive significativa*, *quae praedicantur affir-*

mative et universaliter, S. THOMAS, COMM. IN II ANAL. POSTER. LECT. 2, N° 4, *De bepaling omvat en verklaart alleen wat in bevestigenden en algemeenen zin gezegd wordt.* — *Alicui determinatae rationi competit, quod sit definitio illi scilicet, quae significat unum*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 4, *Een bepaalde soort van rede komt het toe een bepaling te zijn, die rede namelijk die iets ééns te kennen geeft.* — *Non sufficit, quod sit unum in continuitate illud quod per rationem significatur, ad hoc quod sit definitio*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 4, *Voor een bepaling volstaat het niet dat hetgene waar het de rede om te doen is door samenhang één zij.* — *Definitiones diversae sunt si res sint diversae, De bepaling verschilt zoodra de wezens verschillen.* — *Quorum definitiones sunt diversae, eorum forma diversa est, Wezens die een verschillende bepaling hebben hebben ook een verschillenden vorm.* — *Unius rei unica est definitio, Eén wezen, één bepaling.* — *Quidquid dicitur de definitione, dicitur de definito, Wat van een bepaling gezegd wordt, geldt het bepaalde.* — *Non (est) in definitionibus abire in infinitum*, S. THOMAS, COMMENT. IN IX METAPHYS., LECT. 5, *De bepalingen verloopen niet in het oneindige.* — **Definitio absoluta**, Volstrekte bepaling. **Definitio causalis**, Oorzakelijke bepaling. **Definitio circularis**, Kringloopige bepaling. **Definitio completa**, Volledige bepaling. **Definitio congrua**, Gepaste bepaling. **Definitio descriptiva**, Beschrijvende bepaling. **Definitio essentialis**, Wezenlijke bepaling, wezensbepaling. **Definitio extrinseca**, Uiterlijke bepaling. **Definitio falsa**, Onjuiste bepaling. **Definitio formalis**, Vormelijke bepaling. **Definitio genetica**, Bepaling naar de wording. **Definitio imperfecta**, Onvolmaakte bepaling. **Definitio incompleta**, Onvolledige bepaling. **Definitio intrinseca**, Innerlijke bepaling. **Definitio large sumpta**, Oneigenlijke bepaling. **Definitio logica**, Begrippelijke bepaling. **Definitio materialis**, Stoffelijke bepaling. **Definitio mathematica**, Wiskundige bepaling. **Definitio metaphysica**, Metaphysische bepaling. **Definitio nominalis**, Woordverklaring. **Definitio nominis**, Woordverklaring. **Definitio perfecta**, Volmaakte bepaling. **Definitio physica**, Natuurkundige bepaling. **Definitio realis**, Zaakverklaring. **Definitio rei**, Zaakverklaring. **Definitio remota**, Benaderende bepaling. **Definitio universalis**, Algemeene bepaling. **Definitio vera**, Juiste bepaling (DENKLEER). — 2. Uitspraak. **Definitio dogmatica**, Leerstellige uitspraak, POTTERS II, 25 (DOGMATIEK).

DEFINITIVE : Beëindigenderwijze, beëindigderwijze, bepaalderwijze.

DEFINITIVUS : Bepalend.

DEFLORARE : Ontmaagden.

DEFLORATIO : Ontmaagding, maagdenschennis.

DEFORMIS : 1. Vormloos. — 2. Onvolmaakt. — 3. Leelijk.

DEFORMITAS : 1. Vormloosheid. — 2. Onvolmaaktheid. — 3. Leelijkheid.

DEFRAUDARE : Bedriegen (RECHT).

DEFRAUDATIO : Bedrog, bedriegerij (RECHT).

DEFRAUDATOR : Bedrieger (RECHT).

DEGENERARE : Verworden, ontaarden.

DEGENERATIO : Verwording, QUAADVLIET II, 48, ontaarding.

DEIFICATIO : Vergoddelijking.

DEIFORMIS : Godvormig.

DEIFORMITAS : Godvormigheid.

DEIPARA : Moeder Gods.

DEISMUS : Deisme, ontkenning van de goddelijke voorzienigheid.

DEITAS : Godheid.

DELECTABILIS : Genotvol, genotbrengend, genotgevend, genotverschaffend.

DELECTARI : Genieten.

DELECTATIO : 1. Genieting. — 2. Genot, lust, wellust. *Illa delectatio, quae est absque motu, est maior quam illa, quae est in motu, quia illa quae est in motu, est in fieri; illa autem quae est in quiete, est in esse perfecto*, S. THOMAS, COMM. IN VII ETHIC. NIC. LECT. 14, *Lust die zich zonder beweging voordoet is heviger dan lust die met beweging samengaat; lust die met beweging gepaard gaat is immers nog in wording, lust integendeel die zich bij rust voordoet heeft zijn volmaaktheid bereikt.* — *Delectatio et dolor consequuntur apprehensionem sensus et praecipue sensus tactus*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA LECT. 5, *Lust en onlust volgen op de zintuigelijke waarneming, vooral echter op waarneming door den tastzin.* — **Delectatio carnalis**, Vleeschelijk genot. **Delectatio concomitans**, Begeleidend genot. **Delectatio connaturalis**, Natuurlijk genot. **Delectatio imperfecta**, Onvolmaakt genot. **Delectatio inordinata**, Ongeregeld genot. **Delectatio intellectualis**, Verstandelijk genot. **Delectatio mere sensibilis**, Louter zintuigelijk genot. **Delectatio mere spiritualis**, Louter geestelijk genot. **Delectatio morosa**, Aanhoudend behagen, POTTERS IV, 205. **Delectatio naturalis**, Natuurlijk genot. **Delectatio perfecta**, Volmaakt genot. **Delectatio propria**, Eigen genot. **Delectatio sensibilis**, Zintuigelijk genot. **Delectatio sensibilis-carnalis**, Zinnelijk genot. **Delectatio sensualis**, Zinnelijk genot. **Delectatio spiritualis**, Geestelijk genot. **Delectatio spiritualis-sensibilis**, Geestelijk-zintuigelijk genot. **Delectatio turpis**, Oneerbaar genot. **Delectatio venerea**, Geslachtelijke wellust, geslachtelijk genot, POTTERS V, 129. **Delectatio venereorum**, Geslachtelijk genot, geslachtelijke wellust. **Delectatio victrix**, Overwinnend genot.

DELIBERARE : Overleggen, zich beraden.

DELIBERATIO : Overleg, POTTERS I, 241, beraad, POTTERS IV, 106, berading.

DELIBERATIVUS : Overleggend.

DELICTUM : Misdrijf, POTTERS II, 9, misdaad, POTTERS III, 232, vergrijp, euvel. **Delictum in uno loco notorium notorietate facti**, Op een bepaalde plaats feitelijk bekend misdrijf. **Delictum notorium notorietate iuris**, In rechte bekend misdrijf. **Delictum notorium sola notorietate facti**, Feitelijk bekend misdrijf (RECHT).

DELINQUERE : Misdoen, zich aan iets vergrijpen, zondigen.

DEMERERI : Straf verdienen.

DEMERITORIUS : Strafwaardig.

DEMERITUM : Onverdienste, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 10, strafwaardigheid.

DEMOCRATIA : Volksregeering, demokratie.

DEMOCRATICUS : Volksgezind.

DEMONSTRABILIS : Bewijsbaar, betoogbaar.

DEMONSTRABILITAS : Bewijsbaarheid, betoogbaarheid.

DEMONSTRARE : Bewijzen, betoogen. *Si ... omnia demonstrarentur, cum idem per seipsum non demonstretur, sed per aliud, oporteret esse circulum in demonstrationibus*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV METAPHYS. LECT. 6, *Indien alles diende bewezen te worden, zou, daar niets uit zich zelf maar alles uit iets anders bewezen wordt, het betoog in een kring rondloopen.*

DEMONSTRATIO : Betoog, bewijsvoering, betooging. *Demonstratio est syllogismus scientialis id est faciens scire*, S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POST. LECT. 4, N° 9, *Het betoog is een wetenschappelijke sluitrede, dit is een sluitrede die doet weten.* — *Duplex est demonstratio : una quae est per causam, et dicitur*

propter quid : et haec est per priora simpliciter. Alia est per effectum, et dicitur demonstratio quia : et haec est per ea quae sunt priora quoad nos, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 2, A. 2, C., *Er is een tweevoudige bewijsvoering : in de eerste steunen we op de oorzaak van iets, en in die bewijsvoering geeft men, naar men gewoonlijk zegt, het innerlijk waarom van iets aan; ze gaat uit van bewijsgronden, die op zich zelf genomen het eerst kenbaar zijn. In de tweede bewijsvoering steunen we op het uitwerksel; ze bewijst dan ook alleen dat iets is, en gaat uit van dingen die ten opzichte van ons eerder kenbaar zijn*, THEOL. SUM. I, 47. — *Cum demonstratio sit syllogismus faciens scire, ut dictum est, oportet etiam quod demonstratio, quae facit scire quia, differat a demonstratione, quae facit scire propter quid*, S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POSTER. LECT. 23, N° 2, *Daar het betoog een sluitrede is die, zooals gezegd werd, doet weten, zoo moet ook de bewijsvoering die de feitelijkheid te kennen geeft anders zijn dan de bewijsvoering die het waarom doet kennen. — Per effectum notiorem causa potest fieri demonstratio non faciens scire propter quid, sed tantum quia*, S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POSTER. LECT. 23, N° 4, *Uit uitwerksels, die ons beter bekend zijn dan de oorzaak kan een betoog worden opgesteld, dat dan niet het waarom maar alleen de feitelijkheid doet kennen. — Demonstratio fit per notius, scilicet nobis; alias non faceret scire*, IBIDEM, *Het betoog geschiedt met behulp van wat althans ons beter bekend is; anders zou het immers niet doen weten. — Demonstratio procedit ex universalibus, inductio autem procedit ex particularibus*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POSTER. LECT. 30, N° 4, *De bewijsvoering betoogt uit de algemeene begrippen, de opklimming daarentegen uit de bizondere begrippen.* — **Demonstratio a posteriori**, Bewijsvoering uit de uitwerkselen, betoog uit de uitwerkselen. **Demonstratio a priori**, Bewijsvoering uit de vooropgestelde oorzaak, betoog uit de vooropgestelde oorzaak. **Demonstratio a simultaneo**, Bewijsvoering uit iets samengaands, betoog uit iets samengaands. **Demonstratio ad hominem**, Weerleggingsbetoog, weerleggende bewijsvoering. **Demonstratio affirmativa**, Bevestigend bewijs. **Demonstratio categorica**, Stellig bewijs. **Demonstratio circularis**, Kringloopig betoog. **Demonstratio directa**, Rechtstreeksche bewijsvoering. rechtstreeksch betoog. **Demonstratio ex absurdo**, Betoog door herleiding tot het ongerijmde, bewijsvoering door herleiding tot het ongerijmde. **Demonstratio indirecta**, Onrechtstreeksche bewijsvoering, onrechtstreeksch betoog. **Demonstratio minus perfecta**, Minder volmaakte bewijsvoering, minder volmaakt betoog. **Demonstratio negativa**, Ontkennend betoog. **Demonstratio ostensiva**, Rechtstreeksch betoog, rechtstreeksche bewijsvoering. **Demonstratio particularis**, Bizonder betoog, bizondere bewijsvoering. **Demonstratio perfectissima**, Zeer volmaakte bewijsvoering, zeer volmaakt betoog. **Demonstratio physica**, Betoog uit de natuurkunde. **Demonstratio praedicativa**, Bevestigend bewijs. **Demonstratio privativa**, Ontkennend bewijs. **Demonstratio propter quid**, Betoog uit de eerste oorzaak. **Demonstratio quia**, Betoog uit de onmiddellijke oorzaak, betoog uit de uitwerkselen, betoog uit de werking, feitelijkheidsbetoog, betoog dat iets is. **Demonstratio signi**, Betoog uit de teekenen van iets, betoog uit de werking, bewijsvoering uit de teekenen van iets, bewijsvoering uit de werking. **Demonstratio simpliciter**, Betoog zonder meer, betoog zonder weerlegging. **Demonstratio universalis**, Algemeen be-

toog, algemeene bewijsvoering.

DEMONSTRATIVE : Betoogenderwijs.

DEMONSTRATIVUS : Bewijskrachtig, GEZELLE 174, betoogend.

DENOMINARE : Benamen, noemen. **Denominari**, Heeten, benaamd worden, genoemd worden. *Communiter ... invenitur aliquod denominari ab aliquo extrinseco vel secundum rationem causae vel secundum rationem mensurae*, S. THOMAS, COMMENT. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 14, *Gewoonlijk zien we iets bij iets buiten zich zelf zijn naam borgen, hetzij dit laatste dan als oorzaak, hetzij het als maatstaf optreedt.* — *Unumquodque... denominatur a sua forma*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 13, A. 11, C., *Elk ding wordt naar zijn vorm benaamd.*

DENOMINATIO : Benaming. *Denominatio debet fieri a digniori*, S. BONAVENTURA, COMMENT. IN I SENT. D. 14, A. 1, Q. 1, AD 6, *De naam van iets moet bij iets voortreffelijkers geborgd worden.* — *Denominatio fit a potiori*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 25, A. 2, ARG. 1, *De benaming van iets geschiedt naar iets voortreffelijkers.* — **Denominatio extrinseca**, Uiterlijke benaming. **Denominatio impropria**, Oneigenlijke benaming. **Denominatio intrinseca**, Innerlijke benaming. **Denominatio propria**, Eigenlijke benaming.

DENOMINATIVE : Benamenderwijs.

DENOMINATIVUS : Benamend.

DENSITAS : Dichtheid.

DENSUS : Dicht.

DENUNTIARE : Aanklagen, aangeven.

DENUNTIATIO : Aanklacht.

DEPENDENS : Afhankelijk.

DEPENDENTIA : Afhankelijkheid. **Dependentia accidentalis**, Bijkomstige afhankelijkheid. **Dependentia causalis**, Oorzakelijke afhankelijkheid. **Dependentia contingens**, Wisselvallige afhankelijkheid. **Dependentia essentialis**, Wezenlijke afhankelijkheid. **Dependentia externa**, Uiterlijke afhankelijkheid. **Dependentia formalis**, Vormelijke afhankelijkheid. **Dependentia in causando**, Afhankelijkheid in het veroorzaken. **Dependentia in essendo**, Zijnsafhankelijkheid, afhankelijkheid in het zijn. **Dependentia interna**, Innerlijke afhankelijkheid. **Dependentia mutua**, Onderlinge afhankelijkheid. **Dependentia necessaria**, Noodzakelijke afhankelijkheid. **Dependentia non mutua**, Niet onderlinge afhankelijkheid. **Dependentia obiectiva**, Objektieve afhankelijkheid. **Dependentia secundum quid**, Afhankelijkheid in een zeker opzicht. **Dependentia simpliciter**, Afhankelijkheid zonder meer.

DEPENDERE : Afhangen. **Dependere secundum quid**, In een bepaald opzicht afhangen. **Dependere simpliciter**, Onvoorwaardelijk afhangen.

DEPOSITUM : Bewaargeving, BURGERLIJK WETBOEK III, III, 31, bewaargoed (RECHT). **Depositum fidei**, Het geheel van de geloofsleer.

DEROGARE : Afbreuk doen aan, inbreuk maken op.

DEROGATIO : Afbreuk aan, inbreuk op.

DESCENSUS : Neerdaling. **Terminorum descensus**, Overgang van 't meer algemeene tot het meer bizondere.

DESIDERIUM : Verlangen. *In illa felicitate quae provenit ex visione divina, omne desiderium humanum impletur*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 63, *Aan het geluk dat uit den aanblik van God voortkomt wordt elk menschelijk verlangen voldaan.* — **Desiderium naturale**, Natuurlijke drang, POTTERS III, 265, natuurstreving, POTTERS I, 246, natuurlijke aandrang. *Impossibile est naturale desiderium esse inane*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 55, *Het gaat niet aan dat de natuurlijke drang zou vruchteloos zijn.*

DESPERARE : Wanhopen, vertwijfelen.
DESPERATIO : Wanhoop, vertwijfeling.
DETENTIO : Verheling (RECHT).
DETENTOR : Verheler (RECHT).
DETERMINABILIS : Bepaalbaar.
DETERMINANS : Bepalend.
DETERMINARE : Bepalen, beperken.
DETERMINATIO : Bepaling, beperking, bepaaldheid. **Determinatio ab extrinseco,** Beperking van buiten uit. **Determinatio ab intrinseco,** Beperking van binnen uit.
DETERMINATIVE : Bepalenderwijze.
DETERMINATIVUS : Bepalend.
DETERMINATUS : Bepaald, beperkt.
DETERMINISMUS : Determinisme.
DETESTATIO : Verafschuwing.
DETINERE : Verhelen (RECHT).
DETRACTATIO : Kwaadsprekerij.
DETRACTIO : Kwaadsprekerij. **Detractio calumniosa,** Lasterlijke kwaadsprekerij. **Detractio simplex,** Gewone kwaadsprekerij.
DEUS : God. *Deus non (est) in genere,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 5, C., *God behoort tot geen geslacht,* THEOL. SUM. I, 77. — *Cum esse Dei sit eius essentia ... si Deus esset in aliquo genere, oporteret quod genus eius esset ens; nam genus significat essentiam rei, cum praedicetur in eo quod quid est,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 5, C., *Gods bestaan is zijn eigen wezenheid. Zou God tot een geslacht behooren, dan zou Hij behooren tot het geslacht van het « zijnde ». Het geslacht immers geeft de wezenheid van een ding aan, want het geeft aan wat een ding is,* THEOL. SUM. I, 77. — *Quidditas Dei est ipsum suum esse,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 25, *De watheid van God is Zijn zijn zelf.* — *Est ... Deus suum esse et non solum sua essentia,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 4, C., *God is niet alleen Zijn eigen wezenheid, maar ook Zijn eigen bestaan,* THEOL. SUM. I, 72. — *Deus ... est ens per essentiam suam, quia est ipsum esse,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 15, *God is van wezenheid uit een zijnde, Hij is immers het zijn zelf.* — *Esse ... Dei cum non sit in aliquo receptum, sed sit esse purum; non limitatur ad aliquem modum perfectionis essendi, sed totum esse in se habet,* S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. I, A. 2, C., *Daar Gods zijn niet ontvangen wordt, maar integendeel louter zijn is, zoo blijft het ook niet tot één of andere wijze van zijn beperkt, maar omvat integendeel het heele zijn.* — *Deus est ipsum esse per se subsistens, ex quo oportet quod totam perfectionem essendi in se contineat,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 4, A. 2, C., *God is het door zich zelf bestaande zijn. Hieruit volgt dat Hij de geheele volmaaktheid van het zijn moet bezitten.* — *Per se ... subsistere maxime convenit Deo,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 2, AD I, *Zelfstandig staan komt in de hoogste mate aan God toe,* THEOL. SUM. I, 371. — *In Deo est omnino idem suppositum et natura,* S. THOMAS, II QUEST. QUODLIB. A. 4, C., *Bij God zijn drager en natuur volstrekt hetzelfde.* — *Hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 13, A. 11, SED C., *De naam : Hij die is, is de meest geëigende naam voor God,* THEOL. SUM. I, 354. — *Deus ... est sicut actus purus tam in ordine exsistentium quam in ordine intellegibilium,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 2, AD 3, *God is een zuivere akt, zoowel in de zijnsorde als in de kenorde,* THEOL. SUM. I, 372. — — *In Deo non est aliud potentia et aliud actio,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 9, *In God zijn vermogen en handeling één en hetzelfde.* — *In solo ... Deo non invenitur aliquid accidens praeter eius essentiam, quia suum esse est sua essentia,* S. THOMAS, II QUEST. QUODLIB. A. 4, C., *Alleen bij God is er behalve zijn*

wezenheid niet nog een of andere bijkomstigheid, Gods zijn is immers zijn wezenheid zelf. — *In Deo ... nullus defectus est, sed summa perfectio,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, C., *In God schuilt geen enkel gebrek, maar hoogste volmaaktheid.* — *Ipse (Deus est) ipsum suum intellegere,* S. THOMAS, COMMENT. IN XII METAPHYS. LECT. 11, *God zelf is Zijn kennen.* — *Deo hoc est esse, quod intellegere,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 4, C., *Bij God zijn zijn en kennen één en hetzelfde.* — *(Deus) per seipsum seipsum intellegit,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 2, AD 3, *God kent zich zelf door zich zelf.* — *Deus suo intellectu intellegit se principaliter, et in se intellegit alia,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 75, *God kent met Zijn verstand vooral zich zelf en in zich zelf kent Hij al het overige.* — *Intellegendo se (Deus) intellegit omnia alia,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 11, *Zich zelf kennend kent God ook al het overige.* — *Deus non intellegit aliud, sed seipsum, in quantum intellectum est perfectio intellegentis, et eius quod est intellegere,* IBIDEM, *God kent niet vooral de dingen buiten Hem, maar Zich zelf; het gekende is immers een volmaaktheid van den kenner en van de kennis.* — *Cognoscit (Deus) omnia, cognoscendo essentiam suam,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 58, *God kent alles door de kennis van Zijn wezenheid.* — *Secundum ... quod Deus cognoscit essentiam suam, cognoscit unamquamque rem, quantum de sua bonitate participat, et in quo deficiat,* S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT. D. 36, Q. I, A. 2, AD 3, *In zoover God Zijn wezenheid kent kent Hij elk wezen, alsook in hoever dit aan Zijn goedheid deel heeft en in hoever het in gebreke blijft.* — *Quia ... Deus est in fine separationis a materia, cum ab omni potentialitate sit penitus immunis, relinquitur quod ipse est maxime cognoscitivus et maxime cognoscibilis,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *Daar God het verst van de stof afstaat, — Hij blijft immers van allen aanleg verschoond, — zoo volgt dat Hij ook het meest kennend en het meest kenbaar is.* — *Tanta est ... virtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas eius in exsistendo : quia per hoc quod actu est, ab omni materia, et potentia separatus, Deus cognoscitivus est,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 3, C., *Gods kenvermogen evenaart Zijn zijnswerkelijkheid, daar Hij een kennend wezen is in zoover Hij in akt is en los van iedere stof of aanleg,* THEOL. SUM. I, 374. — *Dei scientia est causa rerum voluntate adiuncta,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 9, AD 3, *De oorzaak van de dingen is Gods kennis, waarbij Zijn wil aansluit,* THEOL. SUM. I, 400. — *Cum Deus sit causa rerum per suam scientiam, ... in tantum se extendit scientia Dei, in quantum se extendit eius causalitas,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 11, C., *Aangezien God de oorzaak van de dingen is door Zijn kennis, reikt deze even ver als Zijn oorzakelijkheid,* THEOL. SUM. I, 407-408. — *Cum virtus activa Dei se extendat non solum ad formas, a quibus accipitur ratio universalis, sed etiam usque ad materiam, ... necesse est quod scientia Dei usque ad singularia se extendat, quae per materiam individuantur,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 11, C., *Gods kracht is niet bepaald tot de vormen waar de algemeene aard vandaan komt, maar strekt zich ook tot de stof uit. Bijgevolg moet ook Gods kennis zich uitstrekken tot het bizondere dat door de stof vereenlingd wordt.* — *In quantum Deus cognoscit suam essentiam ut sic imitabilem a tali creatura, cognoscit eam ut propriam rationem et ideam huius creaturae; et similiter de aliis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 15, A. 2, C., *God kent Zijn wezen in zoover het kan afgebeeld worden door een bepaald schepsel, en daarom kent Hij Zijn wezen, in zoover het de eigen grond*

en de idee is van dit schepsel. En evenzoo voor de overige, THEOL. SUM. I, 443. — *Deus .. cognoscit omnia contingentia, non solum prout sunt in suis causis, sed etiam prout unumquodque eorum est actu in seipso*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 13, C., *God kent de wisselvallige dingen niet alleen in hun oorzaken, maar ook naar de wijze waarop zij in zich zelf in akt zijn*, THEOL. SUM. I, 417. — *Deus scit omnium contingentium causas; scit enim seipsum, qui est causa omnium. Ergo ipse scit contingentia*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 12, SED C. 6, *God kent de oorzaken van alle wisselvallige dingen. Hij kent immers zich zelf die oorzaak is van alles. Zoo kent Hij dan ook het wisselvallige.* — *Si ... Deus totaliter virtutem et perfectionem suae essentiae cognoscit, extendit se eius cognitio non solum ad ea quae sunt, sed etiam ad ea quae non sunt*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 66, *Indien God de kracht en volmaaktheid van Zijn wezenheid volkomen kent, dan geldt Zijn kennis niet alleen wat is, maar ook wat niet is.* — *(Dei) cognitio mensuratur aeternitate, sicut etiam suum esse*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 13, C., *Gods kennis wordt, zooals Zijn wezen, door de eeuwigheid gemeten.* — *Omnia quae sunt in tempore, sunt Deo ab aeterno praesentia, non solum ea ratione qua habet rationes rerum apud se praesentes, ut quidam dicunt, sed quia eius intuitus fertur ab aeterno supra omnia, prout sunt in sua praesentialitate*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 13, C., *Alles, wat in den tijd gebeurt, is van alle eeuwigheid af bij God aanwezig, niet alleen omdat, zooals sommigen zeggen, de begrippen der dingen bij Hem aanwezig zijn, maar ook omdat Zijn blik van alle eeuwigheid af op alles valt, zooals het bij Hem tegenwoordig is*, THEOL. SUM. I, 417. — *Similiter principaliter vult se (Deus), et volendo se vult omnia alia*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 75, *Gods wil betreft vooral Hem zelf en Zich zelf willend wil Hij al het overige.* — *Alia ... a se Deus vult, in quantum ordinantur ad suam bonitatem, ut in finem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 19, A. 3, C., *Wat buiten God ligt, dat wil Hij alleen, in zoover het tot Zijn goed-zijn geordend is als tot een doel*, THEOL. SUM. I, 530. — *Non oportet, quod quaecumque scit Deus, sint, vel fuerint, vel futura sint, sed solum ea, quae vult esse, vel permittit esse*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 9, AD 3, *Niet alles wat God kent moet zijn, of geweest zijn, of zullen zijn, maar alleen datgene waarvoor Hij wil of toelaat, dat het is*, THEOL. SUM. I, 400. — *In Deo nulla est compositio, sed est omnino simplex*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 9, A. 1, C., *God is in het geheel niet samengesteld, maar geheel en al enkelvoudig*, THEOL. SUM. I, 182. — *Quia Deus est simplex et immutabilis, semper gaudet una et simplici delectatione, quam scilicet habet in contemplatione suiipsius*, S. THOMAS, COMM. IN VII ETHIC. NIC. LECT. 14, *Omdat God enkelvoudig en onveranderlijk is, geniet Hij onafgebroken aan de aanschouwing van Zich zelf een ééne en enkelvoudige zaligheid.* — *Nihil quod est praeter Deum, est infinitum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 7, A. 2, SED C., *Buiten God kan niets oneindig zijn*, THEOL. SUM. I, 148. — *In Deo est sapientia, bonitas et huiusmodi, quorum quodlibet est ipsa divina essentia, et ita omnia sunt unum re*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT. D. 2, Q. 1, A. 2, C., *In God zijn wijsheid, goedheid en andere dergelijke en elk van die is de goddelijke wezenheid zelf en zoo zijn ze alle in werkelijkheid één.* — *Cum Deus sit maxime immutabilis, sibi maxime competit esse aeternum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 10, A. 2, C., *Daar God geheel onveranderlijk is, komt ook de eeuwigheid Hem op de meest volkomen wijze toe*, THEOL. SUM. I, 197-198. — *(Non) solum est aeternus (Deus), sed est sua aeternitas*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 10, A. 2,

c., *Niet alleen is God eeuwig, maar Hij is ook Zijn eeuwigheid zelf*, THEOL. SUM. I, 198. — *Virtus ... Dei, qui est universalis causa entium, extendit se ad totum ens*, S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NIC. LECT. 2, *De kracht van God die de algemeene oorzaak is der wezens, strekt zich tot het heele wezen uit.* — *Secundum hoc potentia aeterna invenitur in Deo, secundum quod ipse actu est*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 2, C., *Aan God schrijven we een werkende kracht toe, in zoover Hij in akt is*, THEOL. SUM. I, 691. — *Deus dic(i)tur omnipotens, quia potest omnia possibilia absolute, quod est alter modus dicendi possibile*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, C., *God is alvermogend, omdat Hij al de dingen vermag, die volstrekt mogelijk zijn. En dit is de tweede beteekenis van het woord « mogelijk »*, THEOL. SUM. I, 697. — *Non .. potest dici quod Deus dicatur omnipotens, quia potest omnia quae sunt possibilia naturae creatae, quia divina omnipotentia in plura extenditur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, C., *Men mag niet zeggen dat God alvermogend is, in dien zin, omdat Hij namelijk alles vermag wat de geschapen wezens vermogen, want Hij vermag méér*, THEOL. SUM. I, 696-697. — *Liberalitas est quasi proprium ipsius (Dei)*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT. D. 45, Q. I, A. 2, C., *Milddadigheid is als een eigenschap van God.* — *Vita et duratio continua et sempiterna inest Deo, quia Deus hoc ipsum est quod est sua vita sempiterna, non quod aliud sit ipse et vita eius*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 11, *In God zijn onafgebroken en eeuwig blijvend leven en duur; God en Zijn eeuwigdurend leven zijn immers één en hetzelfde, Hij namelijk en Zijn eeuwigdurend leven zijn niet twee verschillende zaken.* — *Manifestum est quod Deus est maxime unus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 11, A. 4, C., *Het is duidelijk dat God in de hoogste mate één is*, THEOL SUM. I, 236. — *Deus est supra omnia per excellentiam suae naturae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 8, A. I, AD I, *God is boven alles verheven door de verhevenheid van Zijn natuur*, THEOL. SUM. I, 164. — *Cum essentia Dei sit infinitae perfectionis, quaelibet autem alia res habeat esse et perfectionem terminatam, impossibile est, quod universitas rerum aliarum adaequet essentiae divinae perfectionem*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 66, *Daar Gods wezenheid oneindig volmaakt is, en alle andere wezens een beperkte zijnsvolmaaktheid hebben, zoo kunnen alle andere dingen tezamen onmogelijk de volmaaktheid van de goddelijke wezenheid evenaren.* — *(Deus) est ... primum movens omnino immobile*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 67, *God is de eerste en volstrekt onbewegelijke beweger.* — *Deus ... est causa essendi omnibus aliis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 15, *God strekt alle wezens tot zijnsoorzaak.* — *Deus ... est in omnibus rebus ut causans omnium esse*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 8, A. I, AD I, *God is in alle dingen, in zoover Hij het zijn voortbrengt van al wat is.* — *Deus per intellectum suum causat res, cum suum esse sit suum intellegere*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 8, C., *God veroorzaakt de dingen door Zijn verstand, daar Zijn kennis één is met Zijn zijn*, THEOL. SUM. I, 396. — *Deus in qualibet re operatur, in quantum eius virtute quaelibet res indiget ad agendum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *God werkt in elk wezen, elk wezen heeft immers Gods kracht noodig om te handelen.* — *Deus in unoquoque operatur secundum eius proprietatem*, *God werkt in elk wezen naar den aard van bewust wezen.* — *Ipse (Deus) in quolibet operante immediate (operatur), non exclusa operatione voluntatis et naturae*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *God zelf werkt onmiddellijk in ieder werker zonder dat daarom de werking van wil en natuur uitgesloten worden.* — *Deus et natura nihil*

faciunt frustra, God en de natuur doen niets vergeefs. — *In operatione qua Deus operatur movendo naturam, non operatur natura*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, AD 3, *In de werking waardoor God de natuur aandrijft, werkt de natuur zelf niet.* — *(Deus) omnia movet secundum eorum condicionem; ita quod ex causis necessariis per motionem divinam sequuntur effectus ex necessitate : ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingentes*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 10, A. 4, C., *God beweegt elk wezen naar zijn geaardheid, zoodat dank zij de goddelijke aandrijving uit noodzakelijke oorzaken noodzakelijke uitwerkselen volgen, uit wisselvallige oorzaken integendeel wisselvallige uitwerkselen.*—*(Non) est superfluum si Deus per seipsum potest omnes effectus producere, quod per quasdam alias causas producantur*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 70, *Het is niet overbodig dat God, ook al kan Hij door Zich zelf alle uitwerkselen teweeg brengen, deze met behulp van andere oorzaken tot stand brengt.* — *Ex operatione sua non intendit (Deus) aliquod sibi commodum provenire, sed vult bonitatem suam in alios diffundere*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT. D. 45, Q. 1, A. 2, C., *God beoogt niet uit Zijn werking eenig voordeel te halen, maar integendeel wil Hij Zijn goedheid in anderen uitstorten.* — *Deus non solum dat rebus virtutem, sed etiam nulla res potest propria virtute agere, nisi agat in virtute ipsius*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 89, *God verstrekt de dingen niet alleen kracht om te handelen, maar niets kan uit eigen kracht handelen zonder mede dank zij Gods kracht te handelen.* — *Deus est causa actus peccati; non tamen est causa peccati, quia non est causa huius quod actus sit cum defectu*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 79, A. 2, C., *God is oorzaak van de zondige daad, van de zonde zelf echter niet; Hij heeft er immers geen schuld aan dat bewuste daad in gebreke blijft.* — *Deus ... (est) intra rem quamlibet, non sicut pars essentiae, sed sicut tenens rem in esse*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *God schuilt in elk wezen, niet echter als een deel van zijn wezenheid, maar in zoover Hij het wezen in stand houdt.* — *Deus, per suum intellectum et voluntatem conservat res omnes in esse*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 65, *God houdt, dank zij Zijn verstand en wil, alle wezens in stand.* — *Impossibile est Deum aliquo modo mutari*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 9, A. 1, C., *Het is onmogelijk, dat God eenige verandering zou ondergaan*, THEOL. SUM. I, 182. — *Deus ... cum sit infinitus, comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis totius esse, non potest aliquid adquirere nec extendere se in aliquid ad quod prius non pertingebat*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 9, A. 1, C., *God is oneindig en bevat in Zich alle volheid van geheel het zijn. Hij kan dan ook aanwinnen wat Hij vroeger niet bezat, noch iets bereiken waartoe Hij vroeger niet geraakte.* — *Deus et Angelus non s(u)nt aliquid maius, quam Deus, sed ... s(u)nt plures res*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT. D. 24, Q. 1, A. 1, AD 4, *God en een engel maken samen niet iets meer uit dan God alleen, maar zijn alleen twee verschillende wezens.* — *(Dei) natura secundum hoc, quod habet esse realiter, secundum hoc competit ei ratio cognoscibilitatis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *Gods natuur komt kenbaarheid toe, in zoover ze werkelijk zijn heeft.* — *Simpliciter quidem Deum esse per se notum est cum hoc ipsum quod Deus est sit suum esse*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 11, *Volstrekt beschouwd blijkt uit zich zelf dat God is, God is immers Zijn zijn zelf.* — *Quia hoc ipsum quod Deus est mente concipere non possumus, remanet ignotum quoad nos*, IBIDEM, *Omdat we met onzen geest niet kunnen vatten wat God is, blijft zulks voor ons onbekend.* — *Quod Deus*

... *excedat intellectum nostrum est ex parte ipsius Dei, propter plenitudinem perfectionis eius, et ex parte intellectus nostri, qui deficienter se habet ad eam comprehendendam*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT. D. 2, Q. 1, A. 3, C., *Dat God ons verstand te boven gaat, ligt vooreerst aan God zelf, aan de volheid van Zijn volmaaktheid namelijk, en verder aan ons verstand dat om God te begrijpen in gebreke blijft.* — *Deum esse secundum quod non est per se notum quoad nos, demonstrabile est per effectus nobis notos*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 2, A. 2, C., *Dat God is, kan, in zoover het voor ons niet uit zich zelf blijkt, uit ons bekende uitwerkselen betoogd worden.* — *Cum Deus secundum unam et eandem rem sit omnibus modis perfectus, una conceptione non potest integre perfectionem eius apprehendere (intellectus noster) et per consequens nec nominare; et ideo oportet quod diversas conceptiones de eo habeat, quae sunt diversae rationes, et quod diversa nomina imponat significantia rationes illas*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT. D. 2, Q. 1, A. 3, C., *Daar God, als ééne werkelijkheid beschouwd, in alle opzichten volmaakt is, zoo kan ons verstand niet met één begrip Zijn volmaaktheid volkomen waarnemen, laat staan verwoorden, integendeel heeft het verschillende begrippen noodig, die verschillende kengronden dekken en zal het God naar gelang van bewuste kengronden verschillende namen geven.*

DEVOTIO : Toewijding, POTTERS IV, 23.

DIACONATUS : Diakonaat.

DIALECTICA : Redeneerkunde.

DIALECTICUS : Redeneerkundig.

DICERE : Zeggen, verwoorden. *Quidquid dicitur universim de aliquo subiecto, affirmatur de quovis contento sub illo, Wat in algemeenen zin van een subjekt gezegd wordt, wordt gezegd van alles wat onder bewust subjekt valt.* — **Secundum dici**, Naar de zeggingswijze. **Modus dicendi per se**, Soort van wezenlijke zegging.

DICHOTOMISMUS : Dichotomisme, leer van de tweevoudige ziel.

DICTAMEN : Uitspraak, voorschrift. **Dictamen rationis**, Uitspraak van de rede, voorschrift van de rede.

DICTIO : 1. Zegging. — 2. Zinswending. **Dictio aequivoca**, Meerzinnige zinswending. **Dictio categorematica.** Uit zich zelf beteekenende zegging. **Dictio causalis**, Oorzakelijke zegging. **Dictio composita**, Samengestelde zegging. **Dictio exclusiva**, Uitsluitende zegging. **Dictio simplex**, Enkelvoudige zegging. **Dictio syncategorematica**, Medebeteekenende zegging.

DICTUM : Zegging. **Dictum de diverso**, Verschil te kennen gevende zegging. **Dictum de nullo**, Alles uitsluitende zegging. **Dictum de omni**, Alles omvattende zegging. **Dictum de omni posterioristicum**, Alles omvattende zegging uit de uitwerkselen. **Dictum de omni prioristicum**, Alles omvattende zegging uit de oorzaak. **Dictum de parte**, Indeelende zegging.

DIFFAMARE : Eerrooven.

DIFFAMATIO : Eerroof.

DIFFERENS : Verschillend. *Differens dicitur quod aliquo alio differt*, S. THOMAS, COMMENT. IN V METAPHYS. LECT. 12, *Verschillend wordt genoemd wat, in bepaalde opzichten aan iets gelijk, door iets anders er van verschilt.* — *Hic distinguit (Aristoteles) quot modis dicitur hoc nomen « differens ». Assignat autem duos modos quorum primus est, quod aliquid proprie dicitur differens, secundum quod aliqua duo quae sunt « aliquid idem entia », i. e. in aliquo uno convenientia, sunt diversa sive conveniant in aliquo uno secundum numerum ... sive conveniant in aliquo uno specie ... sive in aliquo uno genere ... sive in aliquo uno secundum proportionem ... Secundus modus est, prout differens communiter sumitur pro diverso, et sic differentia*

dicuntur entia illa quae habent diversum genus et in nullo communicant, IBIDEM, *Aristoteles onderkent hier de verschillende manieren waarop het woord « verschillend » gebruikt wordt. Daar zijn vooral twee manieren; naar de eerste wordt iets van iets anders in eigenlijken zin verschillend genoemd, in zoover twee wezens die in één opzicht gelijk zijn in een ander verscheiden zijn, hetzij ze als enkelingen beschouwd, hetzij ze naar hun soort of ook naar hun geslacht of eindelijk nog naar een bepaalde verhouding gelijk zijn; naar de tweede manier worden alle uiteenloopende wezens verschillend genoemd en aldus heeten ook wezens die niet tot een zelfde geslacht behooren en niet de minste gelijkenis met elkaar hebben, verschillend. — Differentia dicuntur etiam illa quae habent diversum genus et in nullo communicant*, IBIDEM, *Ook die wezens die niet tot een zelfde geslacht behooren en niets gemeens hebben worden verschillend genoemd. — Illa diversa, quae in nullo conveniunt, non possunt proprie dici differentia, quia non differunt aliquo alio, sed seipsis*, IBIDEM, *Uiteenloopende wezens die niets gemeens hebben kunnen niet eigenlijk verschillend genoemd worden, ze verschillen immers niet van elkaar door iets anders, maar door zich zelf. — Differens omne est diversum, sed non convertitur*, IBIDEM, *Alle verschillende dingen zijn uiteenloopend, het tegendeel is echter niet het geval. — Cum oporteat ea quae proprie dicuntur differentia, in uno aliquo convenire; ea vero, quae conveniunt in specie non distinguuntur nisi per accidentales differentias, ... quae vero conveniunt in genere et sunt diversa secundum speciem, differunt differentiis substantialibus; illa propriissime dicuntur differentia, quae sunt eadem genere et diversa secundum speciem*, IBIDEM, *Daar wezens die in eigenlijken zin verschillend genoemd worden, in één of ander opzicht moeten overeenkomen en wat in soortelijk opzicht overeenkomt alleen in bijkomstig opzicht verschilt, wat integendeel in geslachtsopzicht gelijk en in soortopzicht ongelijk is in zelfstandig opzicht verschilt, zoo worden in allerstriktsten zin die wezens verschillend genoemd die in geslachtsopzicht gelijk en in soortopzicht ongelijk zijn.*

DIFFERENTIA : Verschil. *Differentia genus dividit et speciem constituit*, *Door het soortelijk verschil wordt het geslacht ingedeeld en de soort tot stand gebracht. — Per additionem differentiae remota illa indeterminatione, quae erat causa unitatis generis, remanent species diversae per essentiam*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 3, *Wanneer door toevoeging van het soortelijk verschil de onbepaaldheid waarop de eenheid van het geslacht berustte, verdreven is, blijven naar hun wezenheid uiteenloopende soorten over. — Cum differentia addita generi constituat speciem, de differentia praedicari non poterit nec species sine genere, nec genus sine speciebus*, S. THOMAS, COMM. IN III METAPHYS. LECT. 8, *Daar het verschil wanneer het aan het geslacht wordt toegevoegd, de soort tot stand brengt, zoo kan zonder het geslacht de soort noch zonder de soort het geslacht het soortelijk verschil verwoorden. — Quod ultima (differentia) includat omnes praecedentes, palam est ex hoc, quod nisi hoc dicatur, sequitur quod oporteat « in terminis » id est definitionibus multoties eadem dicere*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 12, *Dat het laatste soortelijk verschil alle andere insluit, blijkt hieruit dat anders in de bepaling vaak hetzelfde zou moeten herhaald worden. — Si sic se habent differentiae acceptae in definitione ... quod semper sumantur per se differentiae et non per accidens, palam est quod ultima differentia erit tota substantia rei et tota definitio*, IBIDEM, *Indien in de bepaling het soortelijk verschil immer een wezenlijk en nooit een toevallig verschil is, dan ligt het voor de hand dat het laatst komend verschil de heele zelfstandigheid en de heele bepaling van een wezen zal verwoorden. — Quod in differentia includatur genus, ostensum est ex hoc,*

quod genus non est sine differentiis, IBIDEM, *Dat in het soortelijk verschil het geslacht besloten ligt, blijkt hieruit dat er geen geslacht is zonder soortelijk verschil.* — *Non imped i(...)t multitudo differentiarum unitatem definitionis*, IBIDEM, *De veelheid van verschilpunten staat de eenheid van de bepaling niet in den weg.* — *Nulla ... differentia potest accipi, de qua non praedicetur ens et unum, quia quaelibet differentia cuiuslibet generis est ens et est una, alioquin non posset constituere unam aliquam speciem entis*, S. THOMAS, COMM. IN III METAPHYS. LECT. 8, *Daar is geen enkel soortelijk verschil dat niet én wezen én één genoemd worde; elk soortelijk verschil immers van om het even welk geslacht is én wezen én één, anders toch zou het niet kunnen éene wezenssoort tot stand brengen.* — *Differentia est nobilior genere, Het soortelijk verschil is voortreffelijker dan het geslacht.* — *Differentiae non recipiunt magis et minus : non intenduntur, aut remittuntur, Het soortelijk verschil is niet voor meer en minder vatbaar, het neemt nl. toe noch af.* — **Differentia accidentalis,** Bijkomstig verschil. **Differentia communis,** Gemeenschappelijk verschil. **Differentia completiva,** Aanvullend verschil. **Differentia constitutiva,** Samenstellend verschil. **Differentia contrahens,** Beperkend verschil. **Differentia diversificans,** Indeelend verschil. **Differentia divisiva,** Indeelend verschil. **Differentia essentialis,** Wezenlijk verschil, wezensverschil. **Differentia formalis,** Vormelijk verschil. **Differentia generica,** Geslachtelijk verschil. **Differentia immediata,** Onmiddellijk verschil. **Differentia inferior,** Meer bepalend verschil. **Differentia infima,** Laagste soortelijk verschil. **Differentia inseparabilis,** Onafscheidbaar verschil. **Differentia materialis,** Stoffelijk verschil. **Differentia maxime propria,** Meest eigen verschil. **Differentia negativa,** Ontkennend verschil. **Differentia numerica,** Eenlingelijk verschil. **Differentia particularis,** Afzonderlijk verschil. **Differentia per accidens,** Bijkomstig verschil. **Differentia per se,** Wezenseigen verschil. **Differentia positiva,** Stellig verschil. **Differentia posterior,** Later komend verschil. **Differentia prima,** Eerst komend verschil. **Differentia prior,** Voorafgaand verschil. **Differentia propria,** Eigen verschil. **Differentia propriissima,** Strikt eigen verschil. **Differentia realis,** Zaaklijk verschil, werkelijk verschil. **Differentia separabilis,** Afscheidbaar verschil. **Differentia simplex,** Enkelvoudig verschil. **Differentia specifica,** Soortelijk verschil, soortverschil, POTTERS I, 261. **Differentia subalterna,** Tusschensoortelijk verschil. **Differentia substantialis,** Zelfstandig verschil. **Differentia suprema,** Hoogste soortelijk verschil. **Differentia ultima,** Laatste verschil.

DIFFERENTIARE : Verveelsoortigen.

DIFFERRE : 1. Verschillen. **Differre genere,** Geslachtelijk verschillen. **Differre materialiter,** Stoffelijkerwijze verschillen. **Differre ratione,** Begrippelijk verschillen. **Differre re,** Zaaklijk verschillen. **Differre secundum hypostasim,** Naar zijn drager verschillen. **Differre specie,** Soortelijk verschillen. **Differre supposito,** Naar zijn drager verschillen. — 2. Uitstellen (RECHT).

DIFFICULTAS : Bezwaar.

DIFFORMIS : Ongelijkvormig.

DIFFORMITAS : Ongelijkvormigheid.

DIGENESIS : Tweeslachtelijke teling.

DIGNITAS : Waardigheid, voortreffelijkheid.

DIGNUS : Waardig, voortreffelijk.

DILECTIO : Verstandelijke liefde, wilsliefde. *Addit ... dilectio supra amorem electionem praecedentem, ut*

ipsum nomen sonat; unde dilectio non est in concupiscibili, sed in voluntate tantum et in sola rationali natura, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 26, A. 3, C., *Wilsliefde voegt aan de liefde een voorafgaande keuze toe, zooals het woord te kennen geeft; zoo gaat dan ook wilsliefde niet op het zinnelijk begeervermogen, maar alleen op den wil en op de redelijke natuur terug.* — **Dilectio amicitiae**, Liefde van vriendschap. **Dilectio caritatis**, Liefde tot God. **Dilectio concupiscentiae**, Begeerende liefde. **Dilectio creata**, Geschapen liefde. **Dilectio electiva**, Wilsliefde (ENGELENLEER). **Dilectio essentialis**, Wezenlijke liefde. **Dilectio imperfecta**, Onvolmaakte liefde. **Dilectio increata**, Ongeschapen liefde. **Dilectio naturalis**, Natuurliefde. **Dilectio notionalis**, Begrippelijke liefde (DRIEVULDIGHEIDSLEER). **Dilectio perfecta**, Volmaakte liefde.

DILEMMA : Tweeledige sluitrede.

DILIGENTIA : Vlijtigheid, vlijt. **Diligentia moralis**, Zedelijke vlijtigheid.

DIMENSIO : 1. Uitgestrektheid. *Partes in subiecto ex hoc ipso distinctionem habent secundum situm, quod sunt subiectae dimensioni*, S. THOMAS, I QU. QUODLIB. A. 21, C., *De deelen van iets zijn, wat hun houding betreft, onderscheiden in zoover ze aan uitgestrektheid onderhevig zijn.* — **Dimensio completa**, Volledige uitgestrektheid. **Dimensio imaginaria**, Ingebeelde uitgestrektheid. **Dimensio incompleta**, Onvolledige uitgestrektheid. **Dimensio indeterminata**, Onbepaalde uitgestrektheid. **Dimensio realis**, Werkelijke uitgestrektheid. — 2. Afmetingen. *Et in genere substantiae multiplicatio fit secundum dimensionem materiae, quae nec intellegi posset nisi secundum quod materia sub dimensionibus consideratur*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 65, *Wat de zelfstandigheden betreft, geschiedt de vermenigvuldiging op grond van de uitgestrektheid der stof, welke alleen te begrijpen valt in zoover iemand zich de stof met afmetingen voorstelt.*

DIMENSIVUS : Uitgestrekt, meetbaar.

DIMINUERE Afnemen.

DIMINUTIO : Afname, FRAENKEL 67.

DIMORPHISMUS : Vormverscheidenheid.

DIOECESIS : Bisdom.

DIRECTE : Rechtstreeks (Tgd INDIRECTE, Onrechtstreeks; — REFLEXE, Terugschouwenderwijs).

DIRECTUS : Rechtstreeksch.

DISCOHAERENTIA : Onsamenhangendheid.

DISCONVENIENTIA : Nietovereenkomstigheid.

DISCORDIA : Tweedracht.

DISCRETE : Afzonderlijkerwijs.

DISCRETIO : 1. Afzondering. — 2. Onderscheiding. — 3. Onderkenzaamheid. **Aetas discretionis**, De jaren van verstand.

DISCRETIVE : Afzonderlijkerwijs (Tgd UNITIVE, Gezamenlijkerwijs).

DISCRETIVUS : 1. Afzonderend. — 2. Onderscheidend (Tgd CONCRETIVUS, Samenbindend).

DISCRETUS : 1. Afgezonderd, niet doorloopend (Tgd CONTINUUS, Samenhoudend, doorloopend). — 2. Onderkenzaam (MORAALTHEOLOGIE).

DISCURRERE : Redeneeren (Tgd INTELLEGERE, Inzien, verstaan).

DISCURSIVE : Redeneerenderwijs.

DISCURSIVUS : Redeneerend, MEYER 283.

DISCURSUS : Redeneering (Tgd INTELLECTUS, Inzicht). *Discursus est quidam motus intellectus de uno in aliud*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 7, ARG. 3, *Redeneering is een zekere overgang van het verstand van één voorwerp naar een ander.* — *Absque rationis discursu comprehenduntur ea quorum species sunt in cognoscente*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 57, *Dingen waarvan het kenbeeld in den kenner is*

worden zonder redeneering begrepen.
DISIUNCTIM : Gescheidenerwijs.
DISIUNCTIO : Afzondering, scheiding.
DISIUNCTIVE : Afzonderenderwijs.
DISIUNCTIVUS : 1. Afzonderend. — 2. Afzonderlijk bepaald (Tgd DISIUNCTUS, Afzonderlijk onbepaald) (DEN KLEER).
DISIUNCTUS : 1. Afgezonderd, afzonderlijk. — 2. Afzonderlijk onbepaald (Tgd DISIUNCTIVUS, Afzonderlijk bepaald) (DEN KLEER).
DISIUNGERE : Afzonderen, scheiden.
DISPARATUS : Uiteenloopend.
DISPARITAS : Uiteenloopendheid, ongelijkheid. **Disparitas cultus,** Ongelijkheid van eeredienst (RECHT).
DISPENSARE : Ontslaan, ontheffen (RECHT).
DISPENSATIO : Ontslaging, ontheffing (RECHT).
DISPENSATIVE : Door ontslaging (RECHT).
DISPENSATIVUS : Ontslaand, ontheffend (RECHT).
DISPENSATORIE : Ontslaanderwijs, door ontslaging (RECHT).
DISPLICENTIA : Mishagen.
DISPONERE : Schikken, beschikken.
DISPOSITIO : 1. Schikking. — 2. Voorbereiding, geschiktmaking. **Dispositiones concomitantes,** Gelijktijdige geschiktmaking. **Dispositiones praeviae,** Voorafgaande geschiktmaking. **Dispositiones proximae,** Onmiddellijk voorafgaande geschiktmaking. **Dispositio remota,** Verwijderde geschiktmaking. **Dispositio ultima,** Laatste geschiktmaking. — 3. Geschiktheid, gesteltenis. *Dispositio ... dupliciter accipitur : uno modo secundum quod est genus habitus; ... alio modo secundum quod est aliquid contra habitum divisum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 49, A. 2, AD 3, *Geschiktheid wordt met twee zinnen bedoeld, vooreerst als het geslacht waarbij de hebbelijkheid thuishoort; verder als iets dat tegenover de hebbelijkheid staat.* — *Potest intellegi dispositio proprie dicta condividi contra habitum dupliciter : uno modo sicut perfectum et imperfectum in eadem specie ...; alio modo possunt distingui, sicut diversae species unius generis subalterni,* S. THOMAS, IBIDEM, *Geschiktheid kan op twee manieren tegenover hebbelijkheid gesteld worden; vooreerst als het onvolmaakte tegenover het volmaakte binnen een zelfde soort; verder als ondersoort van hetzelfde geslacht als de hebbelijkheid.* — *Dispositio et habitus in eadem potentia habent fieri, Geschiktheid en hebbelijkheid hooren bij eenzelfde vermogen thuis.* — *Dispositio fit habitus, Geschiktheid wordt hebbelijkheid.* — *Nomen habitus diuturnitatem quandam importat, non autem nomen dispositionis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 49, A. 2, AD 3, *Het woord « hebbelijkheid » geeft eenige blijvendheid te kennen, het woord « geschiktheid » echter niet.* — *Dispositio ... animae movetur per accidens secundum aliquem motum corporis,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 95, *De gesteltenis der ziel kan op bijkomstige wijze naar een of andere beweging van het lichaam gewijzigd worden.* — **Dispositio accidentalis,** Bijkomstige gesteltenis. **Dispositio activa,** Geschiktheid tot handelen. **Dispositio actualis,** Geschiktheid van een oogenblik. **Dispositio habitualis,** Bijblijvende geschiktheid. **Dispositio immobilis,** Blijvende gesteltenis. **Dispositio materialis,** Stoffelijke geschiktheid. **Dispositio mobilis,** Voorbijgaande gesteltenis. **Dispositio naturalis,** Natuurlijke geschiktheid. **Dispositio passiva,** Geschiktheid tot ondergaan. **Dispositio perfecta,** Volmaakte geschiktheid.
DISPOSITIVE : Voorberadenderwijs, schikkenderwijs.

DISPOSITIVUS : Voorbereidend, schikkend, geschikt makend.
DISPROPORTIO : Wanverhouding.
DISPUTARE : Redetwisten.
DISPUTATIO : Redetwist. **Disputatio scholastica**, Scholastieke redetwist. **Disputatio theologica**, Theologische redetwist.
DISQUIPARANTIA : Onevengelijkheid.
DISSIMILARE : Afscheiden (BIOLOGIE).
DISSIMILATIO : Afscheiding (BIOLOGIE).
DISSIMILATIVUS : Afscheidend (BIOLOGIE).
DISSIMILIS : Ongelijk.
DISSIMILITUDO : Ongelijkheid.
DISSIMULATIO : Schijnhandeling.
DISSOLUTIO : Ontbinding. *Per dissolutionem res ad non esse rediguntur*, S. THOMAS, COMM. IN X METAPHYS. LECT. 3, *Door ontbinding worden de dingen tot het niet gebracht*.
DISTINCTE : Duidelijk.
DISTINCTIO : 1. Onderscheiding. — 2. Onderscheid, BEYSENS, ONTOLOGIE 60. **Distinctio absoluta**, Volstrekt onderscheid. **Distinctio actualis formalis**, Vormelijk daadwerkelijk onderscheid. **Distinctio adaequata**, Volkomen onderscheid, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 180. **Distinctio complexorum et incomplexorum**, Onderscheid tusschen begrippen en oordeel. **Distinctio cum fundamento in re**, Onderscheid met een grond in de zaak. **Distinctio essentialis**, Wezenlijk onderscheid. **Distinctio formalis**, Vormelijk onderscheid. **Distinctio generica**, Geslachtsonderscheid. **Distinctio inadaequata**, Onvolkomen onderscheid, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 185. **Distinctio materialis**, Stoffelijk onderscheid. **Distinctio modalis**, Wijzig onderscheid. **Distinctio numerica**, Eenlingelijk onderscheid. **Distinctio personalis**, Persoonlijk onderscheid. **Distinctio quantitativa**, Hoegrootheidelijk onderscheid. **Distinctio rationis**, Redeonderscheid, begripsonderscheid. **Distinctio rationis ratiocinantis**, Onderscheid van de redeneerende rede, JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 6. **Distinctio rationis ratiocinatae**, Onderscheiding der beredeneerde rede. **Distinctio realis**, Werkelijk onderscheid, DOODKORTE, OORZAAK EN VEROORZAAKT I, 36, zaaklijk onderscheid. **Distinctio realis modalis**, Wijze te kennen gevend zaaklijk onderscheid. **Distinctio relativa**, Betrekkelijk onderscheid. **Distinctio sine fundamento in re**, Onderscheid zonder grond in de zaak. **Distinctio specifica**, Soortelijk onderscheid, soortbepalend onderscheid. **Distinctio virtualis**, Ingesloten onderscheid. **Distinctio virtualis extrinseca**, Uiterlijk ingesloten onderscheid. **Distinctio virtualis intrinseca**, Innerlijk ingesloten onderscheid. **Distinctio virtualis intrinseca maior**, Voornaamste innerlijk ingesloten onderscheid. **Distinctio virtualis intrinseca minor**, Ondergeschikt innerlijk ingesloten onderscheid. — 3. Onderscheidenheid. *Distinctioni non opponitur unio*, *Onderscheidenheid staat vereeniging niet in den weg*.
DISTINCTIVUS : Onderscheidend.
DISTINGUERE : Onderscheiden, onderkennen.
DISTINGUIBILITAS : Onderscheidbaarheid, onderkenbaarheid.
DISTRIBUTIO : 1. Uitdeeling. — 2. Toekenning, toeschrijving. **Distributio absoluta**, Onbeperkte toekenning. **Distributio accomodata**, Aangepaste toekenning, beperkte toekenning.
DISTRIBUTIVE : Gedeelderwijs.
DISTRIBUTIVUS : 1. Deelend, verdeelend. — 2. Eenlingwijze toepasselijk.
DIVERSIFICARE : Uiteenloopend

maken. *Necesse est ... omnia quae diversificantur secundum diversam participationem essendi, ut sint perfectius vel minus perfecte, causari ab uno primo ente, quod perfectissime est,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 44, A. I, C., *Alle wezens die, al naar gelang ze meer of minder aan het zijn deel hebben, uiteenloopen met het gevolg dat ze meer of minder volmaakt zijn, kunnen niet anders of ze moeten door één eerste wezen, dat zelf op zeer volmaakte wijze is, worden teweeg gebracht.*

DIVERSITAS : Uiteenloopendheid. *Diversitas non tollit univocationem, Uiteenloopendheid sluit nog niet eenzinnigheid uit.* — *Non oportet secundum diversas rationes vel intentiones logicas, quae consequuntur modum intellegendi, diversitatem in rebus naturalibus accipere, quia ratio unum et idem secundum diversos modos apprehendere potest,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 76, A. 3, AD 4, *De verschillende kengronden of verstandelijke voorstellingen die op de kenwijze volgen brengen nog niet noodzakelijk uiteenloopendheid in de dingen der natuur mee; de rede kan immers één en hetzelfde op uiteenloopende manieren waarnemen.* — *Ubi ... est simplicitas, diversitas eorum quae insunt esse non potest,* S. THOMAS, COMP. THEOL. C. 22, *Waar enkelvoudigheid is kunnen geen uiteenloopende deelen zijn.* — **Diversitas accidentalis**, Bijkomstige uiteenloopendheid. **Diversitas actualis**, Daadwerkelijke uiteenloopendheid. **Diversitas essentiae**, Wezenlijke uiteenloopendheid. **Diversitas formalis**, Vormelijke uiteenloopendheid. **Diversitas generica**, Geslachtsuiteenloopendheid. **Diversitas hypostasis**, Uiteenloopendheid naar den drager. **Diversitas individui**, Eenlingelijke uiteenloopendheid. **Diversitas logica**, Begrippelijke uiteenloopendheid. **Diversitas materialis**, Stoffelijke uiteenloopendheid. **Diversitas naturalis**, Natuurlijke uiteenloopendheid. **Diversitas numerica**, Eenlingelijke uiteenloopendheid. **Diversitas physica**, Physische uiteenloopendheid. **Diversitas rationis**, Begrippelijke uiteenloopendheid. **Diversitas realis**, Zaaklijke uiteenloopendheid. **Diversitas secundum suppositum**, Uiteenloopendheid naar den drager. **Diversitas significationis**, Uiteenloopendheid naar de beteekenis. **Diversitas specifica**, Soortelijke uiteenloopendheid. **Diversitas substantiae**, Wezenlijke uiteenloopendheid. **Diversitas suppositi**, Uiteenloopendheid naar de vereenlingde zelfstandigheid. **Diversitas suppositionis**, Uiteenloopendheid naar de plaatsbekleeding.

DIVERSUS : Verscheiden, uiteenloopend, onderscheiden. *Quae ... secundum se diversa sunt, non conveniunt in unum nisi per aliquam causam adunantem ipsa,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 7, C., *Dingen die naar hun aard uiteenloopen komen alleen samen door toedoen van een oorzaak die ze vereenigt.*

DIVIDERE : 1. Verdeelen, indeelen. *Eadem sunt, in quae aliquid dividitur et ex quibus componitur,* S. THOMAS, COMM. IN I DE GENER. ET CORR. LECT. 4, N° 8, *Indeeling en samenstelling van iets gaan op dezelfde deelen terug.* — *Intellectus humanus cognoscit componendo et dividendo, sicut et ratiocinando,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 85, A. 5, C., *Ons verstand verstaat door samenstellen en indeelen en ook door redeneeren.* — 2. Onderscheiden. *Unumquodque dividitur ab altero per propriam formam,* S. THOMAS, COMM. IN II METAPHYSIC. LECT. 4, *Elk wezen wordt door zijn eigen vorm van andere onderscheiden.*

DIVINATIO : Waarzeggerij.

DIVINITAS : 1. Goddelijkheid. — 2. Godheid, God.

DIVINUS : 1. Bvl. nw. : Goddelijk. — 2. Zst. nw. : Waarzegger.

DIVISE : Gedeelderwijs.

DIVISIBILIS : Deelbaar.

DIVISIBILITAS : Deelbaarheid. *Ratio (...) quantitatis ... consistit in quadam*

divisibilitate, S. THOMAS, COMM. IN I SENT. D. 19, Q. I, A. I, AD I, *Het begrip zelf « hoegrootheid » komt neer op deelbaarheid. — Divisibilitas est passio quantitatis, Deelbaarheid is een wezenseigenschap van de hoegrootheid.*

DIVISIM : Gedeelderwijs, eenlingswijs.

DIVISIO : Verdeeling, indeeling. *Omnis divisio fit per opposita*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 6, ARG. 2, *Iedere verdeeling geschiedt door tegenstelling*, THEOL. SUM. I, 126. — **Divisio actualis**, Daadwerkelijke indeeling. **Divisio analogica**, Deelsgelijkende indeeling. **Divisio continui**, Indeeling van iets samenhoudends. **Divisio essentiae**, Indeeling naar de wezenheid. **Divisio essentialis**, Wezenlijke indeeling, indeeling naar de wezenheid. **Divisio formalis**, Vormelijke indeeling. **Divisio infinita**, Eindelooze indeeling. **Divisio intellectus**, Verstandelijke indeeling. **Divisio materialis**, Stoffelijke indeeling. **Divisio nominis**, Indeeling naar den naam. **Divisio per accidens**, Indeeling op grond van iets bijkomstigs. **Divisio per analogiam**, Deelsgelijkende indeeling. **Divisio per se**, Indeeling op grond van eigen wezen. **Divisio quantitatis**, Indeeling naar de hoegrootheid. **Divisio quantitativa**, Indeeling naar de hoegrootheid. **Divisio recta**, Juiste indeeling. **Divisio rei**, Indeeling naar de zaak. **Divisio secundum quid**, Betrekkelijke indeeling. **Divisio simpliciter**, Volstrekte indeeling. **Divisio univoca**, Eénzinnige indeeling.

DIVISIVE : Deelenderwijs.

DIVISIVUS : Verdeelend, indeelend.

DIVORTIUM : Echtscheiding. **Divortium civile**, Burgerlijke echtscheiding.

DOCILIS : Leerzaam, VONDEL, ALTAERGEHEIMENISSEN, OP DE TITTELPRINT 7, WB IV, 647; I, 54, WB IV, 654.

DOCILITAS : Leerzaamheid, POTTERS V, 120.

DOCTOR : Leeraar. **Doctor Ecclesiae**, Kerkleeraar.

DOCTRINA : Leer, leering. **Doctrina fidei**, Geloofsleer. **Doctrina moralis**, Zedeleer. **Doctrina revelata**, Geopenbaarde leer.

DOGMA : Leerstuk, POTTERS II, 174. **Dogma divinum**, Goddelijk leerstuk. **Dogma ecclesiasticum**, Kerkelijk leerstuk. **Dogma fidei**, Geloofsleerstuk.

DOGMATICA : Leerstellige Godgeleerdheid, Dogmatiek.

DOGMATICUS : Leerstellig, POTTERS I, 94, dogmatisch.

DOGMATISMUS : Dogmatisme.

DOLOR : Onlust, smart, leed. **Dolor corporalis**, Lichamelijke onlust. **Dolor sensilis**, Zintuigelijk leed. **Dolor spiritualis**, Geestelijke smart.

DOLUS : List.

DOMESTICUS : Huiselijk.

DOMICILIUM : Woonplaats, POTTERS VII, 137, huisvesting (RECHT).

DOMINATIO : 1. Heerschappij. — 2. **Dominationes** : Heerschappijen (ENGELENLEER).

DOMINATIVUS : Heerschend.

DOMINIUM : 1. Beschikkingsvermogen. *Voluntas dicitur habere dominium sui actus non per exclusionem causae primae, sed quia causa prima non ita agit in voluntate, ut eam de necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, AD 13, *De wil heeft het beschikkingsvermogen over zijn handelingen, niet dat de eerste oorzaak hierdoor wordt uitgesloten, maar de eerste oorzaak gaat niet zoo te werk dat de wil noodzakelijk op iets bepaalds gericht wordt zooals met de natuur het geval is.* — **Dominium voluntatis despoticum**, Volstrekt beschikkingsvermogen van den wil, onbeperkt beschikkingsvermogen van den wil. **Dominium voluntatis imperfectum**, Beperkt beschikkingsvermogen van den wil. **Dominium voluntatis perfectum**,

Volstrekt beschikkingsvermogen van den wil, onbeperkt beschikkingsvermogen van den wil. **Dominium voluntatis politicum,** Beperkt beschikkingsvermogen van den wil. — 2. Eigendom, beschikkingsrecht, eigendomsrecht. **Dominium altum,** Hoogste beschikkingsrecht. **Dominium directum,** Rechtstreeksche eigendom, rechtstreeksch beschikkingsrecht. **Dominium divinum,** Goddelijk eigendomsrecht, goddelijk beschikkingsrecht. **Dominium imperfectum,** Onvolmaakt eigendomsrecht, onvolmaakt beschikkingsrecht, onvolmaakte eigendom. **Dominium indirectum,** Onrechtstreeksche eigendom, onrechtstreeksch eigendomsrecht, onrechtstreeksch beschikkingsrecht. **Dominium iurisdictionis,** Rechtsmacht. **Dominium legitimum,** Wettelijke eigendom. **Dominium naturale,** Natuurlijke eigendom, natuurlijk eigendomsrecht, natuurlijk beschikkingsrecht. **Dominium nudum,** Bloote eigendom, LEDEGANCK-DE HONDT, 13b, bloot eigendomsrecht, bloot beschikkingsrecht. **Dominium perfectum,** Volmaakte eigendom, volmaakt eigendomsrecht, volmaakt beschikkingsrecht. **Dominium permanens,** Blijvende eigendom, blijvend beschikkingsrecht, blijvend eigendomsrecht. **Dominium plenum,** Volle eigendom, volle eigendomsrecht, volle beschikkingsrecht. **Dominium proprietatis,** Eigendom, eigendomsrecht, beschikkingsrecht. **Dominium radicale,** Bloot eigendomsrecht, bloot beschikkingsrecht, bloote eigendom. **Dominium semiplenum,** Beperkte eigendom, beperkt eigendomsrecht, beperkt beschikkingsrecht. **Dominium utile,** Nuttigheidseigendom (RECHT).

DONATARIUS : Begiftigde, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 244.

DONATIO : Gift, schenking. **Donatio acceptata,** Aangenomen gift. **Donatio accessoria,** Bijkomstige gift. **Donatio allectiva,** Schenking om den begiftigde tot iets aan te lokken, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 243. **Donatio informis,** Schenking zonder de wettelijke plichtpleging. **Donatio inter vivos,** Schenking onder levenden, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 157. **Donatio manualis,** Schenking uit de hand. **Donatio mortis causa,** Schenking ter oorzake van dood. **Donatio per modum renuntiationis gratuitae,** Schenking door onvergoede verzaking. **Donatio per testamentum,** Schenking bij uitersten wil. **Donatio solemnis inter vivos,** Plechtige schenking onder levenden, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 157. **Donatio sub specie contractus onerosi,** Schenking door kontrakt onder bezwarenden titel.

DONATOR : Schenker.

DONUM : Gave, gift, geschenk. **Donum consilii,** Goddelijke gave van raad. **Donum creatum,** Geschapen gave. **Donum fortitudinis,** Goddelijke gave van sterkte. **Donum gloriae,** Gave der hemelsche heerlijkheid. **Donum gratiae,** Gave der genade. **Donum gratis datum,** Onverdiende gave. **Donum gratuitum,** Onverdiende gave. **Donum habituale,** Blijvende gave. **Donum increatum,** Ongeschapen gave. **Donum intellectus,** Goddelijke gave van verstand. **Donum linguarum,** Gave der talen. **Donum naturale,** Natuurlijke gave. **Donum personale,** Persoonlijke gave. **Donum pietatis,** Goddelijke gave van godsvrucht. **Donum prophetiae,** Gave van voorspelling. **Donum sapientiae,** Goddelijke gave van wijsheid. **Donum scientiae,** Goddelijke gave van wetenschap. **Donum spirituale,** Geestelijke gave. **Donum Spiritus Sancti,** Gave van den heiligen Geest. *Dona sunt quidam habitus perficientes hominem ad hoc, quod prompte sequatur instinctum Spiritus*

Sancti, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 68, A. 4, C., *De gaven zijn bepaalde hebbelijkheden die den mensch uitrusten om den aandrang van den heiligen Geest gedwee te volgen.* — **Donum supernaturale**, Bovennatuurlijke gave. **Donum timoris**, Gave van vreeze Gods.

DOS : 1. Bruidschat (RECHT). — 2. Gave van de gelukzaligen. **Dos animae**, Gave der ziel bij de gelukzaligen. **Dos corporis**, Lichamelijke gave van de gelukzaligen.

DUALISMUS ANIMAE ET CORPORIS : Dualisme van ziel en lichaam.

DUALITAS : Tweeledigheid, DE VALK, SINT THOMAS' VROEGSTE KENLEER 43; tweeëenheid, MORSCH, EEN OUD WIJSGEERIG PROBLEEM : ESSENTIE EN EXISTENTIE, II, 55.

DUBITATIO : Betwijfeling, twijfel. **Dubitatio ficta**, Geveinsde twijfel. **Dubitatio methodica**, Methodische twijfel. **Dubitatio realis**, Werkelijke twijfel. **Dubitatio universalis**, Algemeene twijfel.

DUBIUM : Twijfel, POTTERS IV, 269. *In dubiis tutius est agendum, Bij twijfel valt de veiligste weg te volgen. — In dubio iudicandum est ex ordinario contingentibus, Bij voorkomenden twijfel moet naar de gewone toedracht der zaken geoordeeld worden. — In dubio standum est pro valore actus, Bij voorkomenden twijfel moet een handeling voor geldig gehouden worden. — In dubio standum est pro eo quo stat praesumptio, Bij voorkomenden twijfel dient op een ernstig vermoeden ingegaan.* — **Dubium facti**, Twijfel omtrent een feit, SALSMANS, GENEESK. PLICHT. 121. **Dubium iuris**, Twijfel omtrent een rechtspunt, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 320. **Dubium mere speculativum**, Louter bespiegelende twijfel. **Dubium methodicum**, Methodische twijfel. **Dubium negativum**, Twijfel zonder stellige redenen. **Dubium negativum facti**, Twijfel zonder stellige redenen omtrent een feit. **Dubium positivum**, Stellige twijfel. **Dubium practice practicum**, Louter praktische twijfel. **Dubium proxime practicum**, Louter praktische twijfel. **Dubium remote practicum**, Half praktische twijfel. **Dubium speculative practicum**, Half praktische twijfel. **Dubium speculativum**, Bespiegelende twijfel.

DUBIUS : Twijfelachtig.

DUELLUM : Tweegevecht.

DULIA : 1. Dienstigheid. — 2. Heiligenvereering.

DUPLICITAS : Onoprechtheid.

DURATIO : Duur. **Duratio aeternitatis**, Eeuwigheidsduur. **Duratio aeviternitatis**, Duur van onvolmaakte eeuwigheid. **Duratio extrinseca**, Uiterlijke duur. **Duratio indivisibilis**, Ondeelbare duur. **Duratio imaginaria**, Ingebeelde duur. **Duratio intrinseca**, Innerlijke duur. **Duratio successiva**, Opeenvolgende duur. **Duratio temporis**, Tijdsduur.

DURITIES : Hardvochtigheid.

DYNAMISMUS : Dynamisme. **Dynamismus atomisticus**, Atomistisch dynamisme. **Dynamismus continuus**, Doorloopend dynamisme.

E

EBRIETAS : Dronkenschap, POTTERS V, 34-35. **Ebrietas imperfecta**, Halve dronkenschap, POTTERS V, 37. **Ebrietas perfecta**, Volslagen dronkenschap, POTTERS V, 37.

ECCLESIA : Kerk. **Ecclesia discens**, Hoorende Kerk. **Ecclesia docens**, Leerarende Kerk, POTTERS I, 53, beleerende Kerk. **Ecclesia invisibilis**, Onzichtbare Kerk. **Ecclesia militans**, Strijdende Kerk. **Ecclesia particularis**, Bizondere

Kerk. **Ecclesia patiens**, Lijdende Kerk. **Ecclesia separata**, Afgescheiden Kerk. **Ecclesia triumphans**, Zegepralende Kerk. **Ecclesia universalis**, Algemeene Kerk. **Ecclesia vera**, Ware Kerk. **Ecclesia visibilis**, Zichtbare Kerk.

ECCLESIOLOGIA : Kerkleer.

EFFECTIO: Vervaardiging (RECHT).

EFFECTIVE : Daadwerkelijk, bewerkenderwijs.

EFFECTIVUS : Voortbrengend, teweegbrengend.

EFFECTUS : Uitwerksel, uitwerking. *Effectus non est nisi in termino motus*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 38, *Het uitwerksel staat aan het eind van de beweging.* — *Effectus non potest extendi ultra suam causam*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 43, *Een uitwerksel reikt niet verder dan zijn oorzaak.* — *Omnis effectus in sua causa aliqualiter praeexsistit similitudo*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 49, *Van alle uitwerkselen bestaat er eenigszins vooraf in hun oorzaak een oerbeeld.* — *Idem effectus totus attribuitur instrumento, et principali agenti etiam totus*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 70, *Eenzelfde uitwerksel wordt heelemaal aan de werktuigelijke oorzaak en heelemaal aan de hoofdoorzaak toegeschreven.* — *Effectus idem numero non potest esse a pluribus causis*, *Eenzelfde uitwerksel kan niet op verschillende oorzaken teruggaan.* — *Ex quolibet ... effectu potest demonstrari propriam causam eius esse, si tamen eius effectus sunt magis noti quoad nos*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 2, A. 2, C., *Uit elk uitwerksel kan, indien althans het uitwerksel ons beter bekend is, bewezen worden dat er een eigen oorzaak is.* — *Effectus causae secundae ... reducitur in causam primam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, AD 2, *Het uitwerksel van de tweede oorzaak gaat op de eerste oorzaak terug.* — *Si ... res creatae nullo modo operentur ad effectus producendos, sed solus Deus operetur omnia immediate, frustra essent adhibitae ab ipso aliae res ad producendos effectus*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 69, *Indien de geschapen dingen heelemaal niet meewerkten om de uitwerkselen tot stand te brengen, maar God alleen en zonder bemiddeling alles teweeg bracht, dan zou God vruchteloos bij het voortbrengen van bepaalde uitwerkselen andere wezens hebben gebruikt.* — *Remota causa, necesse est removeri effectum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 112, A. 3, ARG. 2, *Als de oorzaak weggenomen is, moet ook het gevolg weggenomen worden*, THEOL. SUM. XI, 108. — *Omnis effectus est posterior sua causa*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 13, ARG. 5, *Elk uitwerksel komt eerst na zijn oorzaak.* — *Effectus assimilatur suae causae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 3, ARG. 2, *Het uitwerksel is gelijk aan de oorzaak*, THEOL. SUM. I, 68. — *Effectus suis causis proportionaliter respondent*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 21, *De uitwerkselen beantwoorden op evenredige wijze aan hun oorzaak.* — *Effectus magis denominatur a causa proxima, quam a causa remota*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 6, A. 1, ARG. 8, *Een uitwerksel wordt meer naar zijn naaste oorzaak, dan wel naar een meer afgelegen oorzaak genoemd.* — *Quanto ... aliquod principium perfectius intellegitur, tanto magis intellegitur in eo effectus eius*, S. THOMAS, COMMENT. IN XII METAPHYS. LECT. 11, *Hoe dieper een beginsel wordt ingezien, zoo duidelijker wordt er zijn uitwerksel in onderkend.* — *Ad hoc ... quod (agens) determinatum effectum producat, necesse est quod determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 2, C., *Opdat de bewerkende oorzaak een bepaald uitwerksel teweeg brenge dient ze op iets bepaalds dat zich als einddoel laat gelden, gericht te worden.* — *Potentiae manifestantur per effectus*, *De vermogens komen tot uiting dank zij de uitwerkselen.* — *Quo maior est virtus producendi, eo maiorem effectum producit*, *Hoe grooter voortbrengingskracht, zoo*

grooter uitwerksel. — *Posita causa, ponitur effectus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 63, A. 2, ARG. 3, *Is er een oorzaak, dan is er ook een uitwerksel.* — **Effectus adaequatus,** Adaequaat uitwerksel. **Effectus aequivocus,** Gelijknamig uitwerksel, meerzinnig uitwerksel, wisselduidig uitwerksel. **Effectus alienus,** Oneigen uitwerksel. **Effectus casualis,** Gevallijk uitwerksel. **Effectus contingens,** Wisselvallig uitwerksel. **Effectus convertibilis,** Ruilbaar uitwerksel. **Effectus deficiens,** In gebreke blijvend uitwerksel. *Effectus deficiens non procedit nisi a causa deficiente*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 1, ARG. 3, *Een in gebreke blijvend uitwerksel kan alleen van een in gebreke blijvende oorzaak voortkomen.* — **Effectus determinatus,** Bepaald uitwerksel. **Effectus extrinsecus,** Uiterlijk uitwerksel. **Effectus formalis,** Vormelijk uitwerksel. **Effectus formalis primarius,** Eersterangsch vormelijk uitwerksel. **Effectus formalis secundarius,** Tweederangsch vormelijk uitwerksel. **Effectus fortuitus,** Gevallijk uitwerksel. **Effectus immediatus,** Onmiddellijk uitwerksel. **Effectus in actu,** Daadwerkelijk uitwerksel. *Effectus in actu causis actualibus attribu(i)mus*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 21, *Daadwerkelijke uitwerkselen schrijven we aan daadwerkelijke oorzaken toe.* — **Effectus in potentia,** Uitwerksel in aanleg. *Effectus in potentia causis quae sunt in potentia (attribuimus)*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 21, *Uitwerkselen in aanleg schrijven we aan oorzaken in aanleg toe.* — **Effectus inadaequatus,** Niet adaequaat uitwerksel. **Effectus naturalis,** Natuurlijk uitwerksel. **Effectus necessarius,** Noodzakelijk uitwerksel. **Effectus non convertibilis,** Niet ruilbaar uitwerksel. **Effectus particularis,** Bizonder uitwerksel. *Effectus particulares causis particularibus, universalibus vero universales (attribuimus)*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 21, *Bizondere uitwerkselen schrijven we aan bizondere oorzaken toe, algemeene uitwerkselen integendeel aan algemeene oorzaken.* — **Effectus per accidens,** Toevallig voortgebracht uitwerksel. **Effectus per se,** Uit den aard der dingen zelf volgend uitwerksel. **Effectus positivus,** Stellig uitwerksel. **Effectus primarius,** Eersterangsuitwerksel. **Effectus principalis,** Hoofduitwerksel, voornaamste uitwerksel. **Effectus privativus,** Beroovend uitwerksel. **Effectus proprius,** Eigen uitwerksel. **Effectus proximus,** Naaste uitwerksel. **Effectus realis,** Werkelijk uitwerksel. **Effectus remotivus,** Afwerend uitwerksel. **Effectus sacramentalis,** Sacramenteel uitwerksel. **Effectus secundarius,** Tweederangsuitwerksel. **Effectus specificus,** Soortelijk uitwerksel. **Effectus supernaturalis,** Bovennatuurlijk uitwerksel. **Effectus ultimus,** Laatste uitwerksel. **Effectus universalis,** Algemeen uitwerksel. *Effectus particulares causis particularibus, universalibus vero universales (attribuimus)*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 21, *Bizondere uitwerkselen schrijven we aan bizondere oorzaken toe, algemeene uitwerkselen integendeel aan algemeene oorzaken.* — **Effectus univocus,** Eenzinnig uitwerksel.

EFFICACIA : Doeltreffendheid, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE II, doelmatigheid.

EFFICAX : Doelmatig, doeltreffend, gevolguitwerkend.

EFFICERE : Uitwerken.

EFFICIENS : Bewerkend, uitwerkend. *Principiorum rerum generabilium et corruptibilium aliud est materia, aliud est forma; oportet autem adesse tertium ... quod est efficiens*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE GENER. ET CORR. LECT. 9, N° 2, *Onder de beginselen van wat voortgebracht wordt en vergaat treffen we vooreerst de stof aan, verder den vorm; er dient echter nog een derde beginsel*

te zijn, de bewerkende oorzaak namelijk. —*Materia ... cum sit ens in potentia, est causa, quare ista inferiora possunt esse et non esse. Forma vero est causa esse tantum. Sed efficiens movet materiam, ut transmutetur de potentia ad actum*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE GENER. ET CORR. LECT. 9, N° 2, *De stof is, daar ze aanleg is, de oorzaak waarom de lagere wezens kunnen zijn en niet zijn. De vorm integendeel is alleen oorzaak van het zijn. De bewerkende oorzaak echter brengt de stof in beweging om van aanleg tot daad over te gaan.*

EFFICIENTER : Uitwerkenderwijze, bewerkenderwijze.

EFFICIENTIA : Uitwerking, MEYER 341, bewerking.

EGO : Het « ik ». « **Ego** » **individuale,** Het vereenlingde « ik ». « **Ego** » **permanens,** Het blijvende « ik ». « **Ego** » **universale,** Het algemeene « ik ».

ELECTIO : 1. Keuze. *Electio ... est eorum quae sunt ad finem, non autem ultimi finis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 95, *Keuze is het om die dingen te doen die naar het doel brengen, niet om het laatste doel zelf.* — *Electio est appetitus praeconsiliati*, S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NIC. LECT. 2, *Keuze is de begeerte van wat vooraf werd beraden.* — *Ipsa electio est quasi quaedam scientia de praeconsiliatis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 24, A. 1, AD 17, *Keuze is als inzicht in wat werd beraden.* — *Electio voluntarium est*, S. THOMAS, COMMENT. IN III ETHIC. NIC. LECT. 11, *Keuze is iets willijks.* — *Ad rectam electionem non solum sufficit inclinatio in debitum finem quod est directe per habitum virtutis moralis; sed etiam quod aliquis directe eligat ea quae sunt ad finem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 65, A. 1, C., *Voor een rechtmatige keuze volstaat niet de geneigdheid tot een gepast einddoel, daar zorgt nl. de hebbelijkheid der zedelijke deugd voor; maar nog dient wat tot bewust doel zal brengen rechtstreeks gekozen te worden* (ZIELKUNDE). — 2. Uitverkiezing, POTTERS IV, 85. **Electio aeterna,** Eeuwige uitverkiezing. **Electio gratuita,** Onverdiende uitverkiezing. **Electio praedestinationis aeternae,** Uitverkiezing van eeuwige voorbeschikking. **Electio praesentis iustitiae,** Uitverkiezing tot een tijdelijk deugdzaam leven. **Electio temporalis,** Tijdelijke uitverkiezing (DOGMATIEK).

ELECTIVE : Kiezenderwijs.

ELECTIVUS : Kiesvaardig.

ELECTRON : Electron (SCHEIKUNDE).

ELECTRONEGATIVUS : Negatieve electron, eigenlijke electron (SCHEIKUNDE).

ELECTROPOSITIVUS : Positieve electron, oneigenlijke electron (SCHEIKUNDE).

ELECTUS : Uitverkorene, QUAADVLIET II, 39.

ELEEMOSYNA : Aalmoes. **Eleemosyna communis,** Gewone aalmoes. **Eleemosyna corporalis,** Lichamelijke aalmoes. **Eleemosyna spiritualis,** Geestelijke aalmoes.

ELEMENTUM : 1. Bestanddeel. **Elementum genericum,** Geslachtsbestanddeel. **Elementum metaphysicum,** Metaphysisch bestanddeel. **Elementum physicum,** Natuurkundig bestanddeel, physisch bestanddeel. **Elementum specificum,** Soortelijk bestanddeel. — 2. Oerstof. — 3. Grondbeginsel.

ELENCHICE : Wederleggenderwijs.

ELENCHUS : 1. Opgave. **Ignoratio elenchi,** Misverstand omtrent de gestelde vraag. — 2. Weerleggende sluitrede. *Elenchus est syllogismus cum contradictione conclusionis*, ARISTOTELES, I SOPH. ELENCH. C. 1; 165, A, 3; *De weerleggende sluitrede is een sluitrede die een besluit ontkent.*

ELICERE : Uitbrengen.

ELICITIVE : Uitbrengenderwijs.

ELICITUS : Uitgebracht, CRAEY-

NEST 560, 569 (Tgd. IMPERATUS, Bevolen) (ZIELKUNDE).

ELIGERE : Uitverkiezen, kiezen.

ELIGIBILIS : Verkiesbaar. *Simpliciter perfectum est, quod est semper secundum se eligibile et nunquam propter aliud*, S. THOMAS, COMMENT. IN I ETHIC. NIC. LECT. 9, *Onvoorwaardelijk volmaakt is wat altijd om zich zelf en nooit om iets anders verkozen wordt.*

EMANARE : Uitvloeien, ontvloeien.

EMANATIANISMUS : Emanatianisme, uitvloeiingsleer.

EMANATIO : Uitvloeiing, MEYER 342. *Si consideretur emanatio totius entis universalis a primo principio, impossibile est quod aliquod ens praesupponatur huic emanationi*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. I, C., *Wanneer het om de uitvloeiing van het geheele en algemeene wezen uit het eerste beginsel gaat, dan kan geen enkel wezen als bewuste uitvloeiing voorafgaande geondersteld worden. — Emanatio propriorum accidentium a subiecto non est per aliquam transmutationem, sed per aliquam naturalem resultationem, sicut ex uno naturaliter aliud resultat*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 6, AD 3, *De uitvloeiing van de eigen bijkomstigheden uit het subjekt geschiedt niet door verandering, maar dank zij een natuurlijke voortkoming, zooals namelijk op natuurlijke wijze iets uit iets anders voortkomt.* — **Emanatio intellectualis**, Verstandelijke uitvloeiing. **Emanatio simplex**, Enkelvoudige uitvloeiing.

EMANATIVUS : Uitvloeiing, MEYER 298.

EMBRYOLOGIA : Embryologie.

EMBRYONALIS : Kiemelijk.

EMINENTER : Op alles overtreffende wijze, POTTERS I, 125. Overtreffenderwijs (Tgd FORMALITER, Vormelijkerwijs).

EMINENTIA : Overtreffendheid.

EMOLUMENTUM : Vergoeding (RECHT).

EMOTIO : Ontroering, aandoening (ZIELKUNDE).

EMPHYTEUSIS: Erfpacht (RECHT).

EMPIRICUS : Proefondervindelijk.

EMPIRISMUS : Empirisme.

EMPTIO : Aankoop, koop (RECHT).

EMPTIO - VENDITIO : Aankoop en verkoop.

ENERGIA : Kracht, arbeidsvermogen.

ENS : Zijnde, wezen. *Ens sumitur ab actu essendi, sed nomen rei exprimit quidditatem, sive essentiam entis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. I, A. I, C., *Het woord « zijnde » geeft den zijnsakt te kennen; de naam « ding » echter drukt de watheid of wezenheid van het wezen uit. — Ens dividitur in decem praedicamenta non univoce, sicut genus in species, sed secundum diversum modum essendi*, S. THOMAS, COMMENT. IN III. PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *Het wezen wordt in tien hoofdbegrippen ingedeeld; hoewel niet, zooals bij de indeeling van het geslacht in soorten geschiedt, op éénzinnige wijze, maar naar de verschillende manieren van zijn. — Ens dividitur per potentiam et actum*, S. THOMAS, COMMENT. IN III PHYSIC., LECT. I, N° 6, *Het wezen wordt in aanleg en daad ingedeeld. — Ens dividitur per contingens et necessarium*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 72, *Het wezen wordt in wisselvallig en noodzakelijk ingedeeld. — Ens non potest esse genus alicuius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 5, C., *Het zijnde kan geen geslacht uitmaken. — Ens non habet rationem generis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 25, *Wezen verwezenlijkt niet het begrip geslacht. — Non est ... possibile neque ... unum ... esse genus neque ... ens*, ARISTOTELES, II METAPHYS. C. 3; 998, B, 22, *Het zijnde en het éene kunnen geen geslacht uitmaken. — Ens ... et unum et universaliter maxime de omnibus praedicatur*, ARISTOTELES, IX METAPHYS. C. 2, 1053, B, 20, *Eén en wezen worden van*

alles in den meest algemeenen zin gezegd. — *Ens, etsi dicatur multipliciter, non tamen dicitur aequivoce, sed per respectum ad unum, non quidem ad unum, quod sit solum ratione unum, sed quod est unum sicut una quaedam natura*, S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS., LECT. 1, *Wezen wordt, ook al wordt het in velerlei zinnen gezegd, nooit op meerzinnige manier gebruikt, maar wel in verhouding tot iets ééns, dat niet alleen voor den geest, maar ook als de ééne natuur één is.* —*Omne ens est unum per suam essentiam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 6, A. 3, ARG. 1, *Elk zijnde is naar zijn wezenheid één*, THEOL. SUM. I, 136. — *Ens quod sit suum esse, non potest esse nisi unum*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 15, *Daar kan maar één wezen zijn dat zijn zijn is.* — *Ens praedicatur de solo Deo essentialiter, eo quod esse divinum est esse subsistens et absolutum*, S. THOMAS, II QUEST. QUODLIB. A. 3, C, *Wezen wordt in wezenlijken zin alleen van God gezegd; het goddelijk wezen is namelijk op zich zelf staande en volstrekt zijn.* — *Necesse est dicere omne ens quod quocumque modo est, a Deo esse*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 44, A. 1, C., *Elk wezen, hoe het ook zij, moet van God komen.* — *Quaedam dicuntur entia, quia sunt via ad substantiam, sicut generationes et motus. Alia autem entia dicuntur, quia sunt corruptiones substantiae*, S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS. LECT. 1, *Sommige wezens heeten wezen omdat ze, zooals voortbrenging en beweging tot de zelfstandigheid brengen; andere heeten wezens omdat ze de zelfstandigheid te niet doen.* — *Alia ... dicuntur entia vel esse, quia per se habent esse sicut substantiae, quae principaliter et prius entia dicuntur. Alia vero, quia sunt passiones sive proprietates substantiae, sicut per se accidentia uniuscuiusque substantiae*, IBIDEM, *Sommige wezens heeten wezen omdat ze uit zich zelf wezen hebben, zooals de zelfstandigheid die op de voornaamste en eerste plaats komt als wezen; andere echter heeten wezen omdat ze eigenschappen zijn van de zelfstandigheid, aldus de eigen bijkomstigheden van elke zelfstandigheid.* — *Et ens in quantum ens habet quaedam propria, quae sunt communia praedicata*, S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS., LECT. 4, *Ook het wezen heeft als wezen sommige eigenschappen, die gemeenschappelijke gezegden zijn.* — *Ens et res convertuntur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 48, A. 2, ARG. 2, *Wezen en ding zijn ruilbaar.* — *Ens et verum convertuntur*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 8, *Wezen en waarheid zijn ruilbaar.* — *Unum convertitur cum ente*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 6, A. 3, ARG. 1, *Het ééne is met het zijnde omkeerbaar.* — *Inter ista quattuor prima (ens, unum, verum, bonum) maxime primum est ens*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 9, A. 7, AD 6, *Onder de vier eerste begrippen zijnde, één, waar en goed, komt zijnde op de allereerste plaats.* — *Ens et unum aliqualiter idem significant*, S. THOMAS, COMM. IN X METAPHYS. LECT. 3, *Wezen en één geven eenigszins hetzelfde te kennen.* — *Ens et unum sunt idem subiecto, differunt tantum sola ratione*, S. THOMAS, COMMENT. IN X METAPHYS. LECT. 3, *Wezen en één zijn wat hun subjekt betreft, hetzelfde; alleen naar hun begrip verschillen ze.* — *Ex eodem ... habet aliquid quod sit ens et quod sit unum*, S. THOMAS, I QUEST. QUODLIB., A. 2, C., *Iets heeft aan hetzelfde te danken dat het wezen is en dat het één is.* — *Cum unum sit ens indivisum, ad hoc quod aliquid sit maxime unum, oportet quod sit et maxime ens et maxime indivisum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 11, A. 4, C., *Aangezien het ééne een onverdeeld zijnde is, moet iets, om in de hoogste mate één te zijn, in de hoogste mate een zijnde zijn en in de hoogste mate onverdeeld*, THEOL. SUM. I, 235. — *Nulla ... differentia posset inveniri, quae esset extra ens, quia*

non — *ens non potest esse differentia*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 5, C., *Er is geen enkel verschil dat buiten het zijnde zou vallen*; *het niet-zijnde kan immers het verschil niet geven*, THEOL. SUM. I, 77. — *Enti non potest addi aliquid quasi extranea natura*, *per modum quo differentia additur generi vel accidens subiecto*, *quia quaelibet natura essentialiter est ens*, S. THOMAS, QUEST. DISP. DE VERITATE Q. I, A. I, C., *Aan het wezen kan niets*, *zooals het soortelijk verschil aan het geslacht of de bijkomstigheid aan het subjekt*, *als een vreemde natuur worden toegevoegd*; *elke natuur is immers van wezen uit wezen*. — *Secundum hoc aliqua dicuntur addere supra ens*, *in quantum exprimunt ipsius modum*, *qui nomine ipsius entis non exprimitur*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. I, A. I, C., *Iets voegt*, *zooals we zeggen*, *aan het wezen iets toe*, *in zoover het de wijze van zijn van het wezen die door het woord « wezen » niet wordt uitgedrukt*, *te kennen geeft*. — *Quidquid potest habere rationem entis*, *continetur sub possibilibus absolutis*, *respectu quorum Deus dicitur omnipotens*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, C., *Alles wat onder het begrip zijnde kan vallen valt ook onder het volstrekt-mogelijke*, *met betrekking waartoe God alvermogend wordt genoemd*, THEOL. SUM. I, 698. — *Totum et partes non intelleguntur nisi intellecto ente*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV METAPHYS. LECT. 6, *Het geheel en de deelen kunnen alleen begrepen worden*, *wanneer het wezen begrepen is*. — *Nihil ... opponitur rationi entis nisi non ens*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, C., *Aan het zijnde is alleen het niet-zijnde tegengesteld*. — *Entia non sunt multiplicanda sine necessitate*, *De wezens dienen niet noodeloos vermenigvuldigd*. — **Ens a se**, Uit zich zelf zijnde wezen. **Ens ab alio**, Niet uit zich zelf zijnde wezen. **Ens absolutum**, Volstrekt wezen, QUAADVLIET I, 5. **Ens accidentale**, Gevallijk wezen. **Ens actu**, Daadwerkelijk wezen. *Ens actu et ens potentia sunt idem non ratione formali sed realiter*, *Het daadwerkelijke wezen en het wezen in aanleg zijn niet vormelijkerwijze*, *wel echter naar de zaak beschouwd één en hetzelfde*. — **Ens actuale**, Daadwerkelijk wezen. **Ens completum**, Volkomen wezen. **Ens contingens**, Wisselvallig wezen. **Ens creatum**, Geschapen wezen. **Ens divinum**, Goddelijk wezen. **Ens immobile**, Onbewegelijk wezen. **Ens imperfectum**, Onvolmaakt wezen. **Ens in actu simpliciter**, Onvoorwaardelijk daadwerkelijk wezen. **Ens finitum**, Eindig wezen. **Ens immateriale**, Onstoffelijk wezen. **Ens in actu**, Daadwerkelijk wezen. *Ex duobus entibus in actu non fit unum per se*, *Uit twee daadwerkelijke wezens wordt niets dat uit zich zelf één is*. — **Ens in potentia**, Wezen in aanleg, mogelijk wezen. *Sicut ens in potentia non est ens simpliciter*, *sed secundum quid*, *ita non est unum simpliciter*, *sed secundum quid*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA LECT. I, *Zooals het wezen in aanleg niet onvoorwaardelijk*, *maar in een bepaald opzicht wezen is*, *zoo ook is het niet onvoorwaardelijk maar in een bepaald opzicht één*. — **Ens in potentia secundum quid**, In een bepaald opzicht mogelijk wezen. **Ens in potentia simpliciter**, Onvoorwaardelijk mogelijk wezen. **Ens incompletum**, Onvolkomen wezen. **Ens increatum**, Ongeschapen wezen. **Ens infinitum**, Oneindig wezen. **Ens materiale**, Stoffelijk wezen. **Ens naturae**, Natuurding, natuurwezen. *Ens est duplex*, *ens scilicet rationis et ens naturae*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV METAPHYS. LECT. 4, *Het wezen is tweevoudig*, *gedachteding namelijk en natuurding*. — *Omnia entia naturae sub consideratione rationis cadunt*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV METAPHYS. LECT. 4, *Alle natuurwezens vallen onder de beschouwing der rede*. — **Ens naturale**, Natuurding, natuurwezen. **Ens par-**

ticulare, Afzonderlijk wezen. **Ens per accidens**, Het niet op zich zelf zijnde. **Ens per aliud**, Dank zij een ander zijnde wezen. **Ens per participationem**, Door deelachtigheid zijnde wezen. **Ens per se**, Het zijnde op zich zelf. *Dicitur ens per se ex hoc quod non est in alio*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 25, *Zijnde op zich zelf wordt iets genoemd dat niet in een ander is.* — **Ens perfectum**, Volmaakt wezen. **Ens positivum**, Stellig wezen. **Ens possibile**, Mogelijk wezen. **Ens praedicamentale**, Hoofdbegrippelijk wezen. **Ens primum**, Eerste wezen. *Omne ... ens, quocumque modo sit, oportet quod derivetur a primo ente*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 79, A. 2, C., *Elk wezen, van welken aard het ook zij, kan niet anders of het moet van het eerste wezen voortkomen.* — **Ens rationis**, Gedachteding, begripsding, verstandsding. *Ens est duplex, ens scilicet rationis et ens naturae*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV METAPHYS. LECT. 4, *Het wezen is tweevoudig, gedachteding namelijk en natuurding.* — *Ens rationis est aliquod praecise habens esse in intellectu considerante*, SCOTUS, QU. QUODLIB., Q. 3, A. 1, *Het gedachteding is iets afzonderlijks dat in den beschouwenden geest aanzijn heeft.* — *Ens rationis dicitur proprie de illis intentionibus, quas ratio adinvenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, speciei et similium*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV METAPHYS. LECT. 4, *Gedachteding noemen we eigenlijk die kengronden waarnaar de rede de beschouwde dingen kent, zooals geslacht, soort en andere dergelijke.* — *Ens rationis est proprie subiectum Logicae*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV METAPHYS., LECT. 4, *Het gedachteding is eigenlijk het onderwerp van de Denkleer.* — **Ens rationis actuale**, Daadwerkelijk gedachteding. **Ens rationis cum fundamento in re**, Gedachteding met zaaklijken ondergrond. **Ens rationis logicum**, Denkkundig gedachteding. **Ens rationis possibile**, Mogelijk gedachteding. **Ens rationis sine fundamento in re**, Gedachteding zonder zaaklijken ondergrond. **Ens reale**, Zaaklijk wezen, werkelijk wezen. **Ens reale actuale**, Daadwerkelijk zaaklijk wezen. **Ens reale possibile**, Mogelijk zaaklijk wezen. **Ens secundum quid**, In een bepaald opzicht zijnde wezen. *Omnia ... alia genera a substantia sunt entia secundum quid et per substantiam*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 1, *Alle geslachten, behalve dat der zelfstandigheid, zijn wezen in een bepaald opzicht en dank zij de zelfstandigheid.* — **Ens signatum**, Bepaald wezen, beteekend wezen. **Ens simplex**, Enkelvoudig wezen. **Ens simpliciter**, Het zijnde zonder meer. **Ens subsistens**, Op zich zelf staande wezen. **Ens successivum**, Vloeiend wezen, opeenvolgend wezen. **Ens supremum**, Opperwezen. **Ens tale**, Zulkdanig wezen. **Ens transcendens**, Bovenhoofdbegrippelijk wezen, bovenkategorisch wezen. **Ens universale**, Het algemeen zijnde. **Ens ut ens**, Het wezen als zoodanig.

ENTELECHIA : Zelfstandige vorm (ZIELKUNDE).

ENTHYMEMA : Onvolledige sluitrede (DENKLEER).

ENTITAS : Wezenlijkheid, wezendheid, wezen. **Entitas instrumentaria**, Werktuigelijke wezendheid. **Entitas vialis**, Voorbijgaande wezendheid.

ENTITATIVE : Wezendlijk.

ENTITATIVUS : Wezendlijk, MEYER 267.

ENTROPIA : Evenwicht der krachten (COSMOLOGIE).

ENUNTIABILE : Het zegbare. **Enuntiabile necessarium**, Het noodzakelijk zegbare. **Enuntiabile possibile**, Het niet noodzakelijk zegbare.

ENUNTIABILIS : Zegbaar.

ENUNTIARE : Zeggen, uitzeggen.

Si aliquis enuntiet de subiecto universali universaliter, id est secundum continentiam suae universalitatis, quoniam est, id est affirmative, aut non est, id est negative, erunt contrariae enuntiationes, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 10, N° 18, *Wanneer iemand van een algemeen subjekt in algemeenen zin, dit is naar zijn algemeensten inhoud, iets bevestigt en iets ontkent, dan hebben we twee tegenstrijdige zeggingen.* — *Cum enuntiatur aliquid esse vel non esse secundum congruentiam rei, est oratio vera*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERM. LECT. 9, N° 2, *Wanneer, overeenkomstig de werkelijke toedracht, gezegd wordt dat iets is of niet is, dan is die rede waar.*

ENUNTIATIO : Zegging. *Enuntiatio constituitur ex subiecto et praedicato*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 9, N° 8, *De zegging bestaat uit onderwerp en gezegde.* — *Enuntiatio est oratio, in qua verum vel falsum est*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 7, N° 2, *De zegging is een rede die waarheid of onwaarheid spreekt.* — *Enuntiatio dupliciter formatur, uno quidem modo ex nomine et verbo, absque aliquo apposito, ut cum dicitur « homo est », alio modo, quando aliquid tertium adiacet, ut cum dicitur « homo est albus »*, S. THOMAS, COMM. IN II ANAL. POSTER. LECT. 1, N° 3, *Zegging geschiedt op twee manieren, vooreerst met behulp van naamwoord en werkwoord, zonder dat er iets anders wordt aan toegevoegd, zoo bij voorbeeld wanneer gezegd wordt « de mensch is »; verder mede met behulp van een derde gegeven, zooals wanneer gezegd wordt « de mensch is wit ».* — **Enuntiatio aequipollens**, Gelijkwaardige zegging. **Enuntiatio affirmans**, Bevestigende zegging. **Enuntiatio categorica**, Onvoorwaardelijke zegging. **Enuntiatio composita**, Samengestelde zegging. **Enuntiatio condicionalis**, Voorwaardelijke zegging. **Enuntiatio contradictoria**, Tegensprakelijke zegging. **Enuntiatio contraria**, Tegenstrijdige zegging. **Enuntiatio copulativa**, Koppelende zegging. **Enuntiatio de futuro**, Zegging omtrent de toekomst. **Enuntiatio de praesenti**, Zegging omtrent het heden. **Enuntiatio de praeterito**, Zegging omtrent het verleden. **Enuntiatio disiunctiva**, Scheidende zegging. **Enuntiatio exterior**, Naar buiten waarneembare zegging. **Enuntiatio hypothetica**, Voorwaardelijke zegging. **Enuntiatio indefinita**, Onbepaalde zegging. **Enuntiatio infinita**, Oneindige zegging. **Enuntiatio negans**, Ontkennende zegging. **Enuntiatio particularis**, Afzonderlijke zegging. *Subiectum particularis enuntiationis est universale particulariter sumptum, non pro aliquo determinato singulari, sed indeterminate pro quocumque*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERM. LECT. 11, N° 2, *Het onderwerp van een afzonderlijke zegging is het algemeene afzonderlijk, hoewel niet als een bepaalde eenling beschouwd, maar het algemeene dat in onbepaalden zin van alles geldt.* — **Enuntiatio privativa**, Ontstentenis uitdrukkende zegging. **Enuntiatio restrictiva**, Beperkende zegging. **Enuntiatio simplex**, Enkelvoudige zegging. **Enuntiatio singularis**, Eenlingelijke zegging. **Enuntiatio specificativa**, Soortbepalende zegging. **Enuntiatio subcontraria**, Schijnbaar tegenstrijdige zegging. **Enuntiatio transposita**, Omgezette zegging. **Enuntiatio una**, Enkelvoudige zegging. *Enuntiatio una est, quae unum de uno significat*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERMEN., LECT. 9, N° 8, *Enkelvoudige zegging is degene die omtrent één enkel wezen één enkel begrip te kennen geeft.* — *Ad hoc quod sit enuntiatio una, requiritur identitas rei*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERMEN. LECT. 9, N° 8, *Opdat de zegging enkelvoudig zij moet dat waarom het haar te doen is éénzelvig zijn.* — **Enuntiatio una absolute**, Volstrekt enkelvoudige zegging. *Enun-*

tiatio dicitur vel una absolute, scilicet quae unum significant, vel una secundum quid, scilicet quae est coniunctione una, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 8, Nº 13, *De zegging is in volstrekten zin enkelvoudig wanneer ze maar één enkel iets te kennen geeft; in een bepaald opzicht integendeel is ze enkelvoudig wanneer wat ze te kennen geeft alleen door samenvoeging één is.* — **Enuntiatio una coniunctione,** Door samenvoeging enkelvoudige zegging. **Enuntiatio una secundum quid,** In een bepaald opzicht enkelvoudige zegging. **Enuntiatio universalis,** Algemeene zegging.

ENUNTIATIVUS : Zeggend.

EPICHIA : Billijkheid, milder verklaring van de wet. *Quaedam virtus quae vocatur a Philosopho epieikia (est illa) per quam homo, praetermissa lege, legislatoris intentionem sequitur,* S. THOMAS, COMMENT. IN III SENTENT. D. 37, A. 4, C., *De deugd welke de Wijsgeer epieikia noemt is een deugd waardoor de mensch met veronachtzaming van de wet het opzet van den wetgever nakomt.* — *Ipse habitus qui dicitur epichia, est quaedam species iustitiae et non est alius habitus a iustitia legali,* S. THOMAS, COMMENT. IN V ETHIC. NIC. LECT. 16, *De hebbelijkheid, welke we billijkheid noemen, is een ondersoort van de rechtvaardigheid, ze verschilt namelijk als hebbelijkheid niet van de wettelijke rechtvaardigheid.*

EPICHIREMA : Oorzakelijke sluitrede (DENKLEER).

EPISCOPATUS : Bisschoppelijke waardigheid.

EPISTEMOLOGIA : Kennisleer, oordeelkunde.

ERRONEE: Dwalenderwijze, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 277, verkeerdelijk.

ERRONEUS : Dwalend, verkeerd.

ERROR : Dwaling, dwaalleer. **Error accidentalis,** Bijkomende dwaling. **Error antecedens,** Voorafgaande dwaling (RECHT). **Error circa ipsam personam,** Dwaling omtrent den persoon (HUWELIJK). **Error circa ipsam substantiam,** Dwaling omtrent de zelfstandigheid (RECHT). **Error circa solas obligationes matrimonii,** Dwaling omtrent de huwelijksplichten. **Error circa solas qualitates personae,** Dwaling omtrent de hoedanigheden van den persoon (HUWELIJK). **Error concomitans,** Begeleidende dwaling. **Error facti,** Dwaling omtrent de feitelijke omstandigheden. **Error invincibilis,** Onontkombare dwaling. **Error involuntarius,** Onwillijke dwaling. **Error iuris,** Dwaling omtrent de beginselen. **Error mere negativus,** Gewone dwaling door onvolledigheid. **Error negativus,** Dwaling door onvolledigheid. **Error positivus,** Stellige dwaling. **Error privativus,** Ongewone dwaling door onvolledigheid. **Error substantialis,** Dwaling omtrent de zelfstandigheid. **Error vincibilis,** Ontkombare dwaling. **Error voluntarius,** Willijke dwaling.

ESSE : Zijn, aanzijn. *In iis, quae possunt esse et non esse, prius est non esse quam esse,* S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERMEN., LECT. 1, Nº 10, *Onder wezens die kunnen zijn en niet zijn gaat het niet — zijn het zijn vooraf.* — *Inconveniens est aliquid esse propter vilius se, Het gaat niet aan dat iets om iets minder voortreffelijks zou zijn.* — *Unius non est nisi unum esse,* S. THOMAS, COMMENT. IN III SENTENT. D. 6, Q. 2, ART. 2, SED. C. 3, *Eén wezen, één zijn.* — *Impossibile est, quod unius rei non sit unum esse,* S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 17, A. 2, C., *Van één ding is er niet meer dan één zijn mogelijk,* THEOL. SUM. XX, 527. — *Omnia alia a Deo non (sunt) suum esse, sed (participant) esse,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 44, A. 1, C., *Alles buiten God is niet zelf zijn zijn, maar heeft deel aan het zijn.* — *Esse consequitur formam,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 9, A. 2, C., *Het aanzijn volgt op den vorm.* — *Illud ..., quod est maxime formale omnium,*

est ipsum esse, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 7, A. 1, C., *Onder alle begrippen is het zijn het meest vormelijke.* — *Esse non convenit formae tantum, nec materiae tantum, sed composito*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 43, *Het zijn gaat alleen op den vorm noch alleen op de stof, maar wel op het samenstel terug.* — *In solo ... primo essendi principio, quod est essentialiter ens, ipsum esse et quidditas eius est unum et idem; in omnibus autem aliis, quae sunt entia per participationem, oportet quod sit aliud esse et quidditas entis*, S. THOMAS, COMM. IN II ANAL. POST. LECT. 6, N° 3, *Alleen bij het eerste beginsel van het zijn dat van wezenheid uit wezen is, zijn het zijn en de watheid één en hetzelfde; bij alle andere wezens die door deelneming wezen zijn kan het niet anders of zijn en watheid moeten verschillen.* — *Hoc ... ipsum quod est esse, non est substantia vel essentia alicuius rei in genere exsistentis*, S. THOMAS, COMM. IN II ANAL. POST. LECT. 6, N° 4, *Dat wat we zijn noemen is niet de zelfstandigheid of de wezenheid van een wezen dat in een geslacht thuishoort.* — *Ipsum esse est actus ultimus, qui participabilis est ab omnibus, ipsum autem nihil participat*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 6, AD 2, *Het zijn zelf is de laatste akt waaraan alles kan deelhebben, die zelf echter aan niets deelachtig wordt.* — *Esse cuiuslibet rei consistit in indivisione*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 11, A. 1, C., *Het zijn van ieder ding bestaat in de onverdeeldheid*, THEOL. SUM. I, 222. — *Ipsum ... esse nihil aliud praeter se habet admixtum*, BOETHIUS, DE HEBDOMADIBUS, *Het zijn zelf kan niets bijkomstigs hebben.* — *Unumquodque quale est, talia operatur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 55, A. 2, AD 1, *Zooals men is, zoo werkt men*, TERBURG 22. — *Idem est principium essendi et operandi*, S. BONAVENTURA, COMM. IN I SENTENT., D. 3, P. 2, A. 1, Q. 3, AD ARG. 3, *Zijn en handelen gaan op één zelfde beginsel terug.* — *Similiter unumquodque habet esse et operationem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 75, A. 3, C., *Zijn en handelen heeft een wezen steeds op gelijke wijze.* — *Esse significat veritatem rei*, S. THOMAS, COMM. IN V METAPHYS., LECT. 9, *Het zijn geeft de waarheid van een wezen te kennen.* — *Eadem ... sunt principia esse rei et veritatis ipsius*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST., LECT. 4, N° 5, *Dezelfde beginselen beheerschen zijn en waarheid van iets.* — *Ipsum ... esse est communissimus effectus primus et intimior omnibus aliis effectibus*, S. THOMAS, QUAEST. DISPUT. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *Het zijn is het algemeenste, eerste en diepste uitwerksel onder alle uitwerkselen.* — *Est ... esse proprius effectus primi agentis, scilicet Dei, et omnia quae dant esse, hoc habent in quantum agunt in virtute Dei*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 66, *Het zijn is het uitwerksel eigen aan den eersten bewerker, dit is aan God en alles wat zijn schenkt doet zulks alleen in zoover het door de kracht van God handelt.* — *Esse ... cuiuslibet rei, quod habet in se ipsa, est (ex essentia) Dei exemplariter deductum*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 66, *Het zijn van elk wezen dat het in zich zelf draagt, komt van Gods wezenheid als van zijn oerbeeld voort.* — *Nulla res habet potestatem supra suum esse*, S. THOMAS, QUAEST. DISPUT. DE POTENTIA Q. 6, A. 7, AD 4, *Geen enkel wezen beheerscht zijn eigen aanzijn.* — *Unumquodque naturaliter, suo modo esse desiderat*, *Alles begeert van aard uit op zijn manier te zijn.* — *Illa solum possibile est esse aut fieri, ... quibus positis non sequitur aliquid impossibile*, S. THOMAS, COMM. IN IX METAPHYS., LECT. 3, *Alleen die dingen kunnen zijn of worden na welker verwezenlijking niets onmogelijks volgt.* — *Esse est absolute melius quam non esse*, *Het is onvoorwaardelijk beter te zijn dan niet te zijn.* — *Non (contingit) idem esse et non esse*, S. THOMAS, COMM. IN I POSTER. ANALYT.

LECT. 19, N° 3, *Hetzelfde kan niet zijn en niet zijn.* — *Omne necesse (est) esse vel non esse*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERMENEIAS, LECT. 13, N° 8, *Alles kan niet anders of het zal zijn of niet zijn.* — **Esse a se**, Zijn uit zich zelf (Tgd **Esse ab alio**, Dank zij een ander zijn). **Esse ab alio**, Dank zij een ander zijn (Tgd **Esse a se**, Uit zich zelf zijn). **Esse absolute**, Zijn zonder meer. *Illud ... quod est proprius effectus Dei creantis, est illud quod praesupponitur omnibus aliis, scilicet esse absolute*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 5, C., *Dat wat het eigen uitwerksel is van den scheppenden God wordt door al het andere geondersteld, het zijn zonder meer namelijk.* — **Esse absolutum**, Afzonderlijk zijn (Tgd **Esse concretum**, Vereenigd zijn). **Esse accidentale**, Bijkomstig zijn (Tgd **Esse substantiale**, Zelfstandig zijn). **Esse accidentis**, Bijkomstig zijn (Tgd **Esse substantiale**, Zelfstandig zijn). **Esse actu**, Daadwerkelijk zijn (Tgd **Esse in potentia**, Zijn in aanleg). **Esse actu extrinsecum**, Uiterlijk daadwerkelijk zijn. **Esse actuale**, Daadwerkelijk zijn (Tgd **Esse in potentia**, In aanleg zijn). **Esse analogum**, Deelsgelijkend zijn. **Esse animatum**, Gezield zijn. **Esse causale**, Oorzakelijk zijn. **Esse commune**, Gemeenschappelijk zijn (Tgd **Esse proprium**, Eigen zijn). **Esse completum**, Volkomen zijn (Tgd **Esse incompletum**, Onvolkomen zijn). **Esse concretum**, Vereenigd zijn (Tgd **Esse absolutum**, Afzonderlijk zijn). **Esse corporale**, Lichamelijk zijn (Tgd **Esse spirituale**, Geestelijk zijn). **Esse corruptibile**, Vergankelijk zijn (Tgd **Esse incorruptibile**, Onvergankelijk zijn). **Esse creatum**, Geschapen zijn (Tgd **Esse increatum**, Ongeschapen zijn). **Esse discretum**, Afzonderlijk zijn (Tgd **Esse unitum**, Vereenigd zijn). **Esse distinctum**, Bepaald zijn (Tgd **Esse indistinctum**, Onbepaald zijn). **Esse divinum**, Goddelijk zijn (Tgd **Esse creatum**, Geschapen zijn). **Esse eminentiale**, Overtreffend zijn. **Esse essentiale**, Wezenlijk zijn. **Esse essentialiter**, Wezenlijk zijn. **Esse exemplare**, Oerbeeldelijk zijn. **Esse finitum**, Eindig zijn (Tgd **Esse infinitum**, Oneindig zijn). **Esse fluens**, Vloeiend zijn. **Esse formale**, Vormelijk zijn. **Esse genericum**, Geslachtelijk zijn. **Esse immateriale**, Onstoffelijk zijn (Tgd **Esse materiale**, Stoffelijk zijn). *Oportet ... esse diversum gradum ... esse immaterialis. Unus enim gradus est, secundum quod in anima sunt res sine propriis materiis sed tamen secundum singularitatem et condiciones individuales, quae consequuntur materiam; et iste est gradus sensus, qui est susceptivus specierum individualium sine materia; sed tamen in organo corporali. Altior autem et perfectissimus immaterialitatis gradus est intellectus qui recipit species omnino a materia et condicionibus materiae abstractas, et absque organo corporali*, S. THOMAS, QUAEST. DISPUT. DE ANIMA A. 13, C., *Daar zijn verschillende graden van onstoffelijk zijn. Een eerste graad is zonder eigen stof, hoewel vereenlingd en met alle eenlingseigenschappen die op de stof volgen, in de ziel aanwezig te zijn; dat is namelijk het onstoffelijk zijn der zintuigen die de eenlingelijke kenbeelden zonder stof hoewel in een lichamelijk orgaan opnemen. Een hooger en volmaakter graad van onstoffelijkheid is die van het verstand dat de kenbeelden eerst wanneer ze volkomen van de stof en van de eigenschappen der stof ontdaan zijn opneemt en wel zonder toedoen van eenig lichamelijk orgaan.* — **Esse imperfectum**, Onvolmaakt zijn (Tgd **Esse perfectum**, Volmaakt zijn). **Esse in actu**, Metterdaad zijn (Tgd **Esse in potentia**, In aanleg zijn). *Agere sequitur ad esse in actu*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 69, *Het handelen volgt op het metterdaad zijn.* — **Esse in alio**, Niet op zich zelf

staande zijn. *Omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 5, C., *Alles wat in een ander is is er naar den aard er van*, THEOL. SUM. I, 381. — **Esse in potentia**, In aanleg zijn (Tgd **Esse in actu**, Metterdaad zijn). **Esse incompletum**, Onvolkomen zijn (Tgd **Esse completum**, Volkomen zijn). **Esse incorruptibile**, Onvergankelijk zijn (Tgd **Esse corruptibile**, Vergankelijk zijn). **Esse indistinctum**, Onverdeeld zijn (Tgd **Esse distinctum**, Bepaald zijn). **Esse individuale**, Eenlingelijk zijn, vereenlingd zijn. **Esse infinitum**, Oneindig zijn (Tgd **Esse finitum**, Eindig zijn). **Esse intellectuale**, Verstandelijk zijn (Tgd **Esse sensibile**, Zintuigelijk zijn). **Esse intellegibile**, Verstandelijk zijn (Tgd **Esse sensibile**, Zintuigelijk zijn). *Hoc est esse actu in genere intellegibilium quod est esse intellegibile*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS., LECT. 8, *Onder verstandelijke wezens is metterdaad te zijn het zelfde als verstandelijk te zijn.* — **Esse intentionale**, Begrippelijk zijn. **Esse limitatum**, Beperkt zijn. **Esse locale**, Ruimtelijk zijn. **Esse materiale**, Stoffelijk zijn (Tgd **Esse immateriale**, Onstoffelijk zijn). **Esse naturae**, Natuurlijk zijn. **Esse naturale**, Natuurlijk zijn. **Esse obiectivum**, Voorwerpelijk zijn. **Esse partiale**, Gedeeltelijk zijn. **Esse participative**, Zijn door deelneming (Tgd **Esse per se**, Uit zich zelf zijn). **Esse participatum**, Medegedeeld zijn, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER, 79 (Tgd **Esse per se**, Uit zich zelf zijn). **Esse particulare**, Afzonderlijk zijn. **Esse per accidens**, Door een ander zijn (Tgd **Esse per se**, Uit zich zelf zijn). **Esse per participationem**, Zijn door deelneming (Tgd **Esse per se**, Uit zich zelf zijn). **Esse per se**, Uit zich zelf zijn (Tgd **Esse per accidens**, Door een ander zijn). **Esse perfectum**, Volmaakt zijn (Tgd **Esse imperfectum**, Onvolmaakt zijn). **Esse permanens**, Blijvend zijn. **Esse perpetuum**, Immer durend zijn. **Esse personale**, Persoonlijk zijn. **Esse possibile**, Mogelijk zijn. **Esse primitivum**, Oerzijn. **Esse primum**, Eerste zijn. **Esse principale**, Voornaamste zijn. **Esse proprium**, Eigen zijn. **Esse psychicum**, Ziellijk zijn, psychisch zijn. **Esse purum**, Louter zijn. **Esse reale**, Zaaklijk zijn. **Esse rei**, Zaaklijk zijn. **Esse secundum**, Tweede zijn, schepsellijk zijn. **Esse sensibile**, Zintuigelijk zijn. **Esse secundum quid**, Het zijn in een bepaald opzicht. **Esse separatum**, Afzonderlijk zijn. **Esse simplex**, Enkelvoudig zijn. **Esse simpliciter**, Zijn zonder meer, JANSSENS, DE HEERLIJKHEDEN VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP, 89. **Esse specificum**, Soortelijk zijn. *Esse specificum unius rei est distinctum ab esse specifico alterius rei*, S. THOMAS, QUAEST. DISPUT. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *Het soortelijk zijn van één wezen is onderscheiden van het soortelijk zijn van een ander wezen.* — **Esse spirituale**, Geestelijk zijn (Tgd **Esse corporale**, Lichamelijk zijn). **Esse subsistens**, Op zich zelf staande zijn (Tgd **Esse in alio**, Het zijn in een ander). *Esse subsistens non potest esse nisi unum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 44, A. I, C., *Het op zich zelf staande zijn kan maar één zijn.* — **Esse substantiae**, Zelfstandig zijn. **Esse substantiale**, Zelfstandig zijn. *Ubi est aliud esse substantiale, est alia res*, *Zoodra het zelfstandig zijn niet meer het zelfde is, zijn er twee wezens.* — **Esse superadditum**, Toegevoegd zijn. **Esse tale**, Zulkdanig zijn. **Esse transcendens**, Overtreffend zijn. **Esse transiens**, Voorbijgaand zijn. **Esse ultimum**, Laatste zijn. **Esse universale**, Algemeen zijn. **Esse virtuale**, Kiemelijk zijn.

ESSENTIA : Wezenheid. *Essentia*

proprie est id, quod significatur per definitionem, S. THOMAS, SUMM. THEOL. I, Q. 29, A. 2, AD 3, *De wezenheid is eigenlijk dat wat door de bepaling wordt te kennen gegeven.* — *Redire ad essentiam suam nihil aliud est quam rem subsistere in seipsa*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 2, AD I, *Naar zijn wezenheid terug te keeren beteekent dat iets op zich zelf staat.* — *Essentiae rerum sunt aeternae, et immutabiles, De wezenheid der dingen is eeuwig en onveranderlijk.* — *Essentiae rerum sunt indivisibiles, De wezenheid der dingen is onverdeelbaar.* — *Quod per essentiam dicitur, est causa omnium quae per participationem dicuntur*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 15, *Wat van wezenheid uit is is oorzaak van al wat door deelhebbing is.* — *Non omne quod accidit alicui praeter rationem speciei est determinativum essentiae ipsius ut oporteat illud poni in ratione eius*, S. THOMAS, II QUAEST. QUODLIB. A. 4, AD 2, *Niet alles wat iets buiten zijn soortelijken aard aandoet bepaalt mede zijn wezenheid met dit gevolg dat het in de bepaling van laatstgenoemde zou thuishooren.* — *Quamvis ... genus significet totam essentiam speciei, non tamen oportet ut diversarum specierum, quarum est idem genus sit una essentia*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 3, *Hoewel het geslacht de heele wezenheid der soort te kennen geeft, toch hebben verschillende soorten van een zelfde geslacht daarom niet eenzelfde wezenheid.* — *Ratio generis vel speciei vel differentiae convenit essentiae secundum quod significat per modum totius, ut in nomine hominis vel animalis prout implicite et indistincte continet totum hoc quod in individuo est*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 4, *De begrippen geslacht, soort en soortelijk verschil komen de wezenheid toe in zoover ze een geheel te kennen geven, zooals met namen als « mensch » en « dier » het geval is; aldus omvat namelijk de wezenheid onuitgedrukt en onbepaald al wat in een enkeling voorkomt.* — **Essentia communis**, Gemeenschappelijke wezenheid. **Essentia completa**, Volledige wezenheid. **Essentia divina**, Goddelijke wezenheid. *Divina ... essentia est omnium similitudo*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 57, *De goddelijke wezenheid is het oerbeeld van alle wezens.* — *Potest ... cognosci (essentia divina) non solum secundum quod in se est, sed secundum quod est participabilis secundum aliquem modum similitudinis a creaturis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 15, A. 2, C., *Gods wezen is niet alleen kenbaar zooals het is, op zich zelf genomen, maar ook zooals het volgens een zekere gelijkenis aan de schepselen kan medegedeeld worden*, THEOL. SUM. I, 443. — *Ubicumque est virtus divina, est essentia divina*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *Waar ook de goddelijke kracht zich voordoet is ook de goddelijke wezenheid.* — *Unaquaeque ... creatura habet propriam speciem secundum quod aliquo modo participat divinae essentiae similitudinem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 15, A. 2, C., *Ieder schepsel heeft zijn eigen aard, in zoover het door deelhebben op een of andere manier gelijkvormig wordt met het goddelijk wezen*, THEOL. SUM. I, 443. — **Essentia finita**, Eindige wezenheid. **Essentia individualis**, Eenlingelijke wezenheid. **Essentia infinita**, Oneindige wezenheid. **Essentia metaphysica**, Metaphysische wezenheid. **Essentia physica**, Physische wezenheid. **Essentia propria**, Eigen wezenheid. **Essentia simplex**, Enkelvoudige wezenheid. **Essentia specifica**, Soortelijke wezenheid.

ESSENTIALIS : Wezenlijk.

ESSENTIALITER : Van wezenheid uit, naar het wezen, uiteraard (Tgd PARTICIPATIVE, Door deelhebbing).

ETHICA : Zedeleer, ethiek. **Ethica generalis**, Algemeene zedeleer. **Ethica specialis**, Bizondere zedeleer.

EUBULIA : Welberadenheid, VAN HOONACKER 121. *Eubulia ... est habitus, quo bene consiliamur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 57, A. 6, ARG. 1, *Welberadenheid is een hebbelijkheid door welker toedoen we ons goed beraden.*
EUCHARISTIA : Eucharistie (SAKRAMENTEN).
EUDAEMONISMUS : Geluksleer, eudaemonisme. **Eudaemonismus socialis**, Maatschappelijke geluksleer, maatschappelijk eudaemonisme.
EUGNOMOSYNE : Gematigd oordeel, milddadig oordeel, getemperd oordeel (Syn. GNOME).
EUSEBIA : Godsdienstigheid.
EUSTOCHIA : Raakheid in het gissen.
EUSYGNESIA : Gezond oordeel.
EUTAXIA : Welvoegelijkheid.
EUTRAPELIA : Gematigde vroolijkheid, passende vroolijkheid. *Eutrapelia ... est circa delectationes, quae sunt in ludis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VIRTUTIBUS IN COMMUNI A. 12, AD 26, *Gematigde vroolijkheid is het om het genoegen bij het spel te doen.*
EVANGELICUS : Evangelisch.
EVANGELIUM : Evangelie.
EVIDENS : Klaarblijkelijk, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 111, klaarblijkend.
EVIDENTER : Klaarblijkelijk.
EVIDENTIA : Klaarblijkelijkheid, klaarblijkendheid. **Evidentia credibilitatis**, Klaarblijkelijkheid van de geloofswaardigheid. **Evidentia immediata**, Onmiddellijke klaarblijkendheid. **Evidentia mediata**, Middellijke klaarblijkendheid. **Evidentia metaphysica**, Metaphysische klaarblijkendheid. **Evidentia moralis**, Zedelijke klaarblijkendheid. **Evidentia obiectiva**, Klaarblijkelijkheid van het voorwerp zelf. **Evidentia partialis**, Gedeeltelijke klaarblijkelijkheid. **Evidentia physica**, Physische klaarblijkendheid. **Evidentia subiectiva**, Subjektieve klaarblijkelijkheid. **Evidentia veritatis intrinsecae**, Klaarblijkelijkheid van de innerlijke waarheid.
EVOLUTIO : Ontwikkeling. **Evolutio dogmatis**, Ontwikkeling van het dogma, POTTERS III, 102.
EVOLUTIONISMUS : Evolutionisme, ontwikkelingsleer.
EXCELLENTIA : Uitstekendheid.
EXCEPTIO : Uitzondering.
EXCEPTIVE: Uitzonderenderwijs.
EXCEPTIVUS : Uitzonderend.
EXCESSUS : Teveel, buitensporigheid, overdrijving. **Per excessum**, Door overdrijving, QUAADVLIET II, 69.
EXCIPERE : Uitzonderen.
EXCOGITARE : Uitdenken.
EXCOMMUNICARE : 1. Uitbannen, POTTERS III, 231. — 2. In den ban doen (KERKELIJK RECHT).
EXCOMMUNICATIO : 1. Ban, kerkban, banvloek, NIEUWBARN 34. — 2. Uitbanning, NIEUWBARN 140. **Excommunicatio ferendae sententiae**, Uit te spreken ban. **Excommunicatio latae sententiae**, Kerkelijke ban beloopen door de daad zelve, POTTERS III, 232. **Excommunicatio maior**, Groote ban. **Excommunicatio minor**, Kleine ban. **Excommunicatio nemini reservata**, Aan niemand voorbehouden ban. **Excommunicatio Ordinario reservata**, Aan den Ordinaris voorbehouden ban. **Excommunicatio reservata S. Sedi**, Aan den Heiligen Stoel voorbehouden ban. **Excommunicatio simpliciter reservata S. Sedi**, Aan den Heiligen Stoel zonder meer voorbehouden ban. **Excommunicatio specialissime S. Sedi reservata**, Aan den Heiligen Stoel heel bizonder voorbehouden ban. **Excommunicatio specialiter S. Sedi reservata**, Aan den Heiligen Stoel bizonder voorbehouden ban (KERKELIJK RECHT).
EXCOMMUNICATUS : Uitgebannene (KERKELIJK RECHT).
EXEGESIS : Tekstverklaring.

EXEMPLAR : Oerbeeld. *Illud ... ad cuius similitudinem aliquid procedit, proprie dicitur exemplar, improprie vero imago*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 35, A. I, AD I, *Datgene ... naar wiens gelijkenis iets voortkomt, noemt men in eigenlijken zin oerbeeld, in oneigenlijken zin echter ook beeld*, THEOL. SUM. II, 183-4. — *Ad productionem alicuius rei ... necessarium est exemplar, ut effectus determinatam formam consequatur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 44, A. 3, C., *Bij de voortbrenging van iets is het oerbeeld onontbeerlijk opdat het uitwerksel een bepaalden vorm betrekke.*
EXEMPLARIS : Oerbeeldelijk.
EXEMPLARITAS : Oerbeeldelijkheid.
EXEMPLARITER : Oerbeeldelijkerwijs.
EXEMPLATUM : Het uitgebeelde, het afgebeelde.
EXEMPLUM : Voorbeeld.
EXEMPTIO : Vrijstelling, VAN HOONACKER 183, onttrekking (KERKELIJK RECHT).
EXEMPTUS : Vrijgesteld (KERKELIJK RECHT).
EXERCITE : Belevenderwijze, zonder terugschouwing (Syn. **In actu exercito**).
EXERCITIUM : Oefening, uitoefening.
EXIGITIVE : Eischenderwijze.
EXISTIMARE : Schatten, achten.
EXISTIMATIO : Schatting, inzicht, erachten. *Esse rei est causa verae existimationis, quam mens habet de re*, S. THOMAS, COMM. IN II METAPHYS. LECT. 2, *Het aanzijn der dingen is oorzaak van het juiste inzicht dat de geest in de dingen heeft.*
EXORCISARE : Bezweren.
EXORCISATIO : Duivelbezwering.
EXORCISMUS : Duivelbezwering.
EXORCISTA : Duivelbezweerder.
EXORCISTATUS : Ambt van duivelbezweerder, POTTERS VII, 37, exorcistaat.
EXPERIENTIA : Ervaring, BEYSENS, LOGICA 5, ondervinding. **Experientia externa**, Uiterlijke ervaring. **Experientia extrinseca**, Uiterlijke ervaring. **Experientia interna**, Innerlijke ervaring. **Experientia intrinseca**, Innerlijke ervaring. **Experientia sensibilis**, Zinnelijke ervaring, TERBURG 13. **Experientia scientifica**, Wetenschappelijke ervaring. **Experientia vulgaris**, Volkservaring, gewone ervaring.
EXPERIMENTALIS : Proefondervindelijk.
EXPERIMENTUM : Proefneming, ervaring.
EXPIARE : Uitboeten, afboeten, ontzondigen.
EXPIATIO : Uitboeting, afboeting, ontzondiging.
EXPLICITE : Uitdrukkelijk, MEYER 350 (Tgd IMPLICITE, Onuitgedrukterwijs).
EXPLICITUS : Uitdrukkelijk (Tgd IMPLICITUS, Onuitgedrukt, inbesloten).
EXPONERE : Uiteenzetten.
EXPOSITIO : Uiteenzetting.
EXPOSITIVE : Uiteenzettenderwijs.
EXPOSITIVUS : Uiteenzettend.
EXPRESSE : Uitdrukkelijk.
EXPRESSUS : Uitdrukkelijk.
EXPROPRIATIO : Onteigening (RECHT).
EXSECUTIO : Uitvoering. *Quod est primum in intentione est ultimum in exsecutione*, S. THOMAS, VIII QUAEST. QUODLIB. A. 2, AD I, *Wat het eerst beoogd wordt wordt het laatst uitgevoerd.*
EXSECUTIVE : Uitvoerenderwijs.
EXSECUTIVUS : Uitvoerend.
EXSECUTOR : Uitvoerder. **Exsecutor testamentarius**, Uitvoerder van een testament (RECHT).
EXSEQUENS : I. Bvl. nw. : Uitvoerend. — 2. Zst. nw .: Uitvoerder.
EXSEQUI : Uitvoeren .
EXSISTENTIA : Aanzijn. *Exsistentia debet proportionari cum entitate eius cuius est exsistentia, Het aanzijn moet evenredig zijn met het wezen waartoe het tot aanzijn strekt.* — **Exsisten-**

tia completa, Volkomen aanzijn. **Exsistentia incompleta**, Onvolkomen aanzijn.
EXSISTERE : Zijn, aanzijn hebben. **Exsistere actu**, Metterdaad aanzijn hebben. **Exsistere essentialiter**, Naar zijn wezenheid aanzijn hebben. **Exsistere incommunicabiliter**, Op niet mededeelbare wijze aanzijn hebben. **Exsistere per se**, Uit zich zelf aanzijn hebben. **Exsistere radicaliter**, In zijn oorsprong aanzijn hebben.
EXTASIS : Verrukking, vervoering.
EXTENSIO : 1. Uitgebreidheid, POTTERS I, 196, uitgestrektheid. **Extensio continua**, Doorloopende uitgestrektheid, onafgebroken uitgestrektheid. **Extensio localis**, Ruimtelijke uitgestrektheid. **Extensio quantitativa**, Hoegrootheidelijke uitgestrektheid. — 2. Uitbreiding. *Habitus augetur per extensionem*, *Een hebbelijkheid neemt toe door uitbreiding.* — 3. Omvang. **Extensio conceptus**, Begripsomvang.
EXTENSIVE : Uitbreidenderwijs (Tgd INTENSIVE, In opzicht van felheid, wat de felheid betreft).
EXTENSIVUS : Uitbreidend (Tgd INTENSIVUS, Fel, hevig).
EXTENSUS : Uitgebreid, uitgestrekt.
EXTERIOR : Uiterlijk (Tgd INTERIOR, Innerlijk).
EXTERNUS : Uitwendig (Tgd INTERNUS, Inwendig).
EXTRANEUS : Uiterlijk (Tgd INTRANEUS, Innerlijk).
EXTRASACRAMENTALIS : Buitensakramenteel.
EXTREMA UNCTIO : Heilig Oliesel (SACRAMENTEN).
EXTREMUM : 1. Uiterste, eindpunt (van een betrekking). *Relatio requir(i)t duo extrema*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 13, A. 7, C., *Een betrekking zal twee uitersten hebben.* — *Quandocumque inter aliqua extrema cadit medium quod habet naturalem ordinem ad extrema, impossibile est, quod agens virtutis finitae possit pervenire ab extremo ad extremum sine medio*, S. BONAVENTURA, COM. IN I SENTENT. D. 37, P. 2, A. 2, Q. 2, IV FUND., *Wanneer er tusschen twee uitersten in een middenpunt valt dat van natuur uit op bewuste uitersten aangewezen is, dan is het onmogelijk dat een bewerker met eindige kracht van een uiterste tot het andere overga, behalve langs het middenpunt om.* — 2. Uiterste (van een sluitrede) (Tgd MEDIUM, Middenterm) (DENKLEER). *Extrema magis opponuntur extremis, quam mediis*, *De uitersten staan meer in tegenstelling tot elkaar dan tot den middenterm.*
EXTREMUS : Uiterst.
EXTRINSECE : Uiterlijk (Tgd INTRINSECE, Innerlijk).
EXTRINSECUS : Uiterlijk (Tgd INTRINSECUS, Innerlijk). **Ab extrinseco**, Van buiten af.

F

FACERE : 1. Maken, TERBURG 16, vervaardigen, tot stand brengen (Tgd AGERE, Doen, handelen). *Facere ... dupliciter potest accipi, uno modo proprie, alio modo communiter. Proprie autem facere dicitur operari aliquid in exteriori materia, sicut facere domum vel aliquid aliud huiusmodi; communiter autem dicitur facere pro quacumque actione, sive transeat in exteriorem materiam, sicut urere et secare, sive maneat in ipso agente, sicut intellegere et velle*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 134, A. 2, C., *Maken wordt met twee beteekenissen gezegd, in engen zin namelijk en in ruimeren zin. In engen zin beteekent « maken » iets in de stof naar buiten uit te werken, zoo bij voorbeeld een huis of iets dergelijks te maken; in ruimeren zin echter*

beteekent bewust woord elke werking hetzij deze op de uiterlijke stof teruggaat, zooals bij het verbranden of doorzagen van iets gebeurt, hetzij ze binnen hem blijft die handelt, zooals met verstaan en willen het geval is. — **Facere effective**, Als bewerkende oorzaak iets tot stand brengen. **Facere formaliter**, Als vormelijke oorzaak iets tot stand brengen. — 2. Doen.

FACTIBILE : Te maken werk, TERBURG 18 (Tgd AGIBILE, Te verrichten handeling).

FACTIO : Making, vervaardiging, totstandbrenging (Tgd ACTIO, Handeling). *Factio est actus transiens in exteriorem materiam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 57, A. 4, C., *Making is een daad die tot de uitwendige stof ingaat.* — *In omni factione, in qua est successio, fieri est ante factum esse*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 19, *Bij elke vervaardiging waarbij opeenvolging voorkomt komt worden voor geworden zijn.* — *In omni factione naturali oporte(...)t esse subiectum*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PHYSIC. LECT. 12, N° 10, *Bij elke natuurlijke totstandbrenging wordt een subjekt geondersteld.* — **Factio exterior**, Uiterlijke vervaardiging. **Factio naturalis**, Natuurlijke vervaardiging.

FACTIVUS : Makend, vervaardigend (Tgd ACTIVUS, Handelend).

FACTOR : Maker, vervaardiger, totstandbrenger (Tgd ACTOR, Doener).

FACTUM : 1. Maaksel. — 2. Feit. *Factum non praesumitur sed probari debet, Een feit wordt niet geondersteld, maar dient bewezen te worden.* — **De facto**, Feitelijk, DE BRUYNE, KUNSTPHILOSOPHIE 47, in feite. **Ipso facto**, Door de daad zelve, POTTERS IV, 318, door het feit zelf. — 3. Gegeven. **Factum immediatum experientiae externae**, Onmiddellijk gegeven van de uiterlijke waarneming. **Factum primum**, Eerste gegeven (CRITERIOLOGIE).

FACULTAS : Vermogen. **Facultas aestimativa**, Schattingsvermogen. **Facultas anorganica**, Onbewerktuigd vermogen. **Facultas cogitativa**, Menschelijk schattingsvermogen. **Facultas generativa**, Teelvermogen. **Facultas imaginativa**, Verbeelding, inbeeldingsvermogen. **Facultas intellectiva**, Verstandelijk vermogen. **Facultas locomotiva**, Voortbewegingsvermogen, verplaatsingsvermogen. **Facultas motiva**, Beweegvermogen. **Facultas organica**, Bewerktuigd vermogen. **Facultas sensitiva**, Zinnelijk vermogen.

FAENUS : Kroos, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 224, rente. **Faenus nauticum**, Bodemerij (RECHT).

FALLACIA : 1. Bedrog (DEUGDENLEER). — 2. Vergissing. **Fallacia accentus**, Vergissing in de beklemtooning. **Fallacia accidentis**, Misleiding door een bijkomstigheid. **Fallacia aequivocationis**, Vergissing uit de gelijknamigheid, vergissing uit de meerzinnigheid, vergissing uit de dubbelzinnigheid. **Fallacia compositionis**, Vergissing in de samenstelling. **Fallacia consequentis**, Vergissing in de gevolgtrekking. **Fallacia dicti**, Onjuistheid in het gezegde. **Fallacia divisionis**, Vergissing in de indeeling. **Fallaciae extra dictionem**, Vergissing uit de zaak. **Fallacia figurae dictionis**, Vergissing in de zeggingswijze. **Fallacia in dictione**, Vergissing uit de spreekwijze. **Fallacia in rebus et extra dictionem**, Vergissing uit de zaak en niet uit de spreekwijze. **Fallacia non causae ut causae**, Vergissing in de oorzakelijkheidstoekenning. **Fallacia plurium interrogationum ut unius**, Vergissing door verwarring van verschillende vragen (DENKLEER).

FALLI : Bedrogen worden, dwalen. **Falli per accidens**, Door een bijkomstige oorzaak op dwaling aangewezen zijn. **Falli per se**, Van

natuur uit op dwaling aangewezen zijn.

FALSARIUS : Vervalscher, bedrieger.

FALSILOQUIUM : Onwaarheid, POTTERS IV, 256, (DEUGDENLEER).

FALSITAS : Valschheid, onwaarheid (Tgd VERITAS, Waarheid). *Oportet falsitatem in rebus exsistentem supra veritatem fundari*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE VERIT. Q. 1, A. 10, AD 5, *De onwaarheid in de dingen kan niet anders of ze moet op waarheid berusten.* — **Falsitas ontologica**, Zijnsonwaarheid. **Falsitas ontologica occasionalis**, Gevallijke zijnsonwaarheid. **Falsitas ontologica secundaria**, Ondergeschikte zijnsonwaarheid.

FALSUM : Onwaarheid. *Verum ... et falsum non est in rebus, sed in mente*, S. THOMAS, COMM. IN II METAPHYS. LECT. 2, *Waarheid en onwaarheid hooren niet in de dingen, maar in den geest thuis.* — *Ex veris ... non potest falsum concludi, ex falsis verum potest, non ita tamen ut probetur cur sit, sed tantum quod sit*, ARISTOTELES, II ANAL. PRIOR. C. 2; 53, B, 7-9, *Uit ware beginselen volgt nooit onwaarheid; uit onware beginselen volgt echter weleens waarheid, niet dat er door betoogd wordt waarom iets is, wel dat iets is.* — *Ex vero nunquam sequitur falsum, et ex falso non potest per se sequi verum, Uit waarheid komt nooit onwaarheid voort en uit onwaarheid kan niets waars natuurnoodzakelijk volgen.*

FALSUS : Valsch, onwaarachtig, onwaar (Tgd VERUS, Waar, waarachtig). *Dicuntur ... res aliquae verae vel falsae per comparationem ad intellectum nostrum, non essentialiter vel formaliter, sed effective, in quantum scilicet natae sunt facere de se veram vel falsam existimationem*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 7, *De dingen worden in verhouding tot onzen geest, niet in wezenlijken of vormelijken zin, maar zooals een bewerkende oorzaak waar of onwaar genoemd, in zoover ze er namelijk op berekend zijn van aard uit bij ons een juist of een onjuist inzicht voort te brengen.* — **Falsus absolute**, Volstrekt onwaar. **Falsus contingenter**, Niet noodzakelijk onwaar. **Falsus formaliter**, Vormelijk onwaar. **Falsus in enuntiatione**, Wat de uitzegging betreft onwaar. **Falsus in natura**, Wat den aard van de dingen betreft onwaar. **Falsus in re**, Wat de zaak betreft onwaar. **Falsus in se**, In zich zelf onwaar. **Falsus materialiter**, Stoffelijkerwijze onwaar. **Falsus quantum ad radicem**, Wat den grond betreft onwaar. **Falsus respectu alterius**, In verhouding tot iets anders onwaar. **Falsus secundum quid**, In een bepaald opzicht onwaar. **Falsus simpliciter**, Onwaar zonder meer.

FAMULATUS : Dienstbetoon, dienstplicht.

FASTUS : Prachtlievendheid, weeldezucht.

FATALISMUS : Fatalisme.

FATUM : Noodlot.

FECUNDATIO : Bevruchting (BIOLOGIE).

FELICITAS : Geluk, zaligheid (Syn. BEATITUDO). *Felicitas est optima operatio*, S. THOMAS, COMMENT. IN X ETHIC. NIC. LECT. 10, *Zaligheid is de voortreffelijkste verrichting.* — *Beatitudo ... sive felicitas est praemium virtutis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 2, A. 2, ARG. 1, *Zaligheid of geluk is een belooning voor de deugd.* — **Felicitas aeterna**, Eeuwig geluk. **Felicitas caelestis**, Hemelsch geluk. **Felicitas civilis**, Staathuishoudelijk geluk. **Felicitas falsa**, Schijngeluk, vermeend geluk. **Felicitas formalis**, Bezit van het geluk. **Felicitas futura**, Toekomstig geluk. **Felicitas imperfecta**, Onvolmaakt geluk. **Felicitas obiectiva**, Voorwerp van het geluk. **Felicitas perfecta**, Volmaakt geluk. **Felicitas politica**, Staathuishoudelijk geluk. **Felicitas**

temporalis, Tijdelijk geluk. **Felicitas terrena**, Aardsch geluk.

FERITAS : Wreedaardigheid (DEUGDENLEER).

FETUS : Vrucht (BIOLOGIE).

FICTIO : 1. Veinzerij, JANSSENS, DE EUCHARISTIE 40. — 2. Verzinsel.

FIDEIUSSIO : Borgtocht, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 221, borgstelling (RECHT).

FIDEIUSSOR : Borg (RECHT).

FIDELIS : 1. Bvl. nw. : Getrouw. — 2. Zst. nw. : Geloovige (Tgd INFIDELIS, Ongeloovige).

FIDELITAS : Getrouwheid, trouw (Tgd INFIDELITAS, Ontrouw, ongetrouwheid).

FIDES : 1. Trouw (Tgd INFIDELITAS, Ontrouw, ongetrouwheid). **Fides coniungalis**, Echtelijke trouw. **Fides sponsalitia**, Trouw onder verloofden. — 2. Verplichting op zijn woord, verbintenis, woordgeving, trouwschenking. — 3. Meening, overtuiging. **Bona fide**, Te goeder trouw, POTTERS III, 230. **Mala fide**, Tegen beter weten in, POTTERS III, 2. — 4. Geloof (deugd) (Tgd INCREDULITAS, Ongeloovigheid). *Nec fides nec opinio potest esse de visis aut secundum sensum aut secundum intellectum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 1, A. 4, C., *Geloof noch meening kan het om hetgeen hetzij dan door de zintuigen, hetzij door het verstand wordt ingezien, te doen zijn.* — *Fides importat assensum intellectus ad id quod creditur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 1, A. 4, C., *Het geloof onderstelt dat het verstand bijtreedt wat geloofd wordt.* — **Fides adquisita**, Aangeworven geloof. **Fides divina**, Goddelijk geloof. **Fides ecclesiastica**, Kerkelijk geloof, POTTERS I, 94. **Fides ficta**. Geveinsd geloof, gehuicheld geloof. **Fides formata**, Volmaakt geloof. **Fides habitualis**, Sluimerend geloof. **Fides historica**, Geschiedkundig geloof. **Fides humana**, Menschelijk geloof. **Fides implicita**, Inbesloten geloof. **Fides informis**, Onvolmaakt geloof, QUAADVLIET II, 14. **Fides iustificans**, Rechtvaardigmakend geloof. **Fides mortua**, Dood geloof. **Fides oculata**, Voorgelicht geloot. **Fides operans**, Werkdadig geloof. **Fides recta**, Waar geloof. **Fides salvifica**, Zaligmakend geloof, zaligend geloof, POTTERS V, 139. **Fides vera**, Waar geloof. **Fides vivens**, Levendig geloof. — 5. Geloofsakt, geloofsdaad. — 6. Geloofsinhoud, geloofsleer. *Fides dicitur quandoque id, quod creditur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 55, A. 1, AD 1, *Soms wordt ook wat geloofd wordt geloof genoemd.* — **Fidei proximum**, Innig samenhangend met de geloofsleer, POTTERS III, 241. **Fides catholica**, Katholiek geloof. **Fides christiana**, Christelijk geloof. **Fides Ecclesiae**, Geloofsleer der Kerk. **Fides explicita**, Uitdrukkelijk geloof, POTTERS V, 142. **Fides implicita**, Onuitgedrukte geloofsleer.

FIDUCIA : Vertrouwen. *Nomen fiduciae hoc principaliter significare videtur, quod aliquis spem concipiat ex hoc quod credit verbis alicuius auxilium promittentis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 129, A. 6, C., *Het woord « vertrouwen » geeft vooral te kennen dat iemand, op grond van het woord van een die zijn steun toezegt, hoop heeft.*

FIERI : Worden, ontstaan. **In facto esse**, In gewordenheid, in geworden zijn. **In fieri**, In wording. *Omnia, quae fiunt, fiunt ab aliquo agente et ex aliquo sicut ex materia et iterum fiunt aliquid, quod est terminus generationis*, S. THOMAS, COMMENT. IN VII METAPHYS. LECT. 6, *Alles wat wordt, wordt dank zij een bewerkende oorzaak, wordt verder uit iets als uit de stof en wordt eindelijk iets, wat het eindpunt van zijn wording is.* — *In quolibet fieri sunt tria, scilicet subiectum et terminus factionis et oppositum eius*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PHYSIC. LECT. 12, N° 12, *Elke wording vergt drie gegevens, een subjekt namelijk, het eindpunt der wor-*

ding en zijn tegendeel. — *Non est fieri, nisi aliquid factum sit prius, neque est aliquid factum esse, nisi fiat prius,* S. THOMAS, COMMENT. IN VI PHYSIC. LECT. 8, N° 15, *Daar is geen wording of eerst moet reeds iets geworden zijn; daar is niets geworden of eerst moest het worden.* — *In omni factione, in qua est successio, fieri est ante factum esse,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 19, *Bij elke vervaardiging waarbij opeenvolging voorkomt komt worden voor geworden zijn.* — *Quod potest fieri sufficienter per unum, superfluum est si per multa fiat,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 70, *Wat gerust door één kan gedaan worden, is het overbodig met velen te doen.* — **Fieri ex nihilo,** Uit niets worden. **Fieri ex privatione,** Uit ontstentenis worden. **Fieri ex subiecto,** Uit een subjekt worden. **Fieri naturaliter,** Op natuurlijke wijze worden. **Fieri per accidens,** Op bijkomstige wijze worden. **Fieri per modum inhaerentiae,** Door aankleving worden. **Fieri secundum quid,** In een bepaald opzicht worden. **Fieri simpliciter,** Zonder meer worden. **Fieri substantialiter,** Worden naar de zelfstandigheid.

FIGMENTUM MENTIS : Verzinsel van den geest.

FIGURA : 1. Gedaante, vorm. — 2. Figuur, schikking. *Manifestum est ... in figuris quod trigonum quod est prius, est potentia in tetragono. Potest enim tetragonum dividi in duos trigonos,* S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA, LECT. 5, *Het ligt voor de hand dat onder figuren de driehoek die eerst komt in aanleg in den vierhoek aanwezig is; de vierhoek kan immers in twee driehoeken verdeeld worden.* — **Figura syllogismi,** Figuur van de sluitrede. — 3. Zinnebeeld.

FIGURALIS : Zinnebeeldig.

FIGURALITER : Zinnebeeldigerwijs.

FIGURARE : Verzinnebeelden.

FIGURATIVE : Zinnebeeldigerwijs.

FIGURATIVUS : Zinnebeeldig.

FILIALIS : Zoonlijk.

FILIALITER : Zoonlijkerwijs.

FILIATIO : Zoonschap, QUAADVLIET I, 19, kindschap, JANSSENS, DE HEERLIJKHEID VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 9. **Filiatio adoptiva,** Aangenomen zoonschap. **Filiatio aeterna,** Eeuwig zoonschap. **Filiatio divina,** Goddelijk zoonschap. **Filiatio naturalis,** Natuurlijk zoonschap. **Filiatio subsistens,** Zelfstandig staande zoonschap. **Filiatio temporalis,** Tijdelijk zoonschap.

FILIUS : Zoon. **Filius adoptionis,** Aangenomen zoon. **Filius adoptivus,** Aangenomen zoon. **Filius connaturalis,** Natuurgelijke zoon. **Filius corporalis,** Zoon naar het lichaam. **Filius illegitimus,** Onwettige zoon (HUWELIJK). **Filius legitimus,** Wettige zoon (HUWELIJK). **Filius spiritualis,** Geestelijke zoon. **Filius spurius,** Bastaardzoon (HUWELIJK).

FINALIS : Uiteindelijk, het einddoel betreffend.

FINALITAS : Doelrichting, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 40, doelstreving, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 208, doeloorzakelijkheid.

FINIS : 1. Einde. — 2. Doel, einddoel. **Ex fine,** Van doelswege, uit hoofde van het doel. **Propter finem,** Doelshalve. *Ipsum cuius causa, finis,* ARISTOTELES, II METAPHYS. C. 2, 994, B, 9, *Dat waarom iets is, is het einddoel.* — *Causalitas finis in hoc consistit quod propter ipsum alia desiderantur,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 75, *De oorzakelijkheid van het doel is hierin gelegen, dat om het doel het andere wordt nagestreefd.* — *In tantum ... finis habet rationem causae, in quantum movet agentem,* S. THOMAS, COMMENT. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *Het einddoel geldt als oorzaak in zoover het den bewerker in beweging brengt.* — *Finis est per se volitus, et per quem*

alia fiunt volita, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 74, *Het einddoel is dat wat om zich gewild wordt en waarom het andere gewild wordt.* — *Actus ... voluntatis in finem videntur esse tres, scilicet velle, frui et intendere*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 8, INTRODUCTIO, *De daden van den wil ten opzichte van het doel blijken drie te zijn, te willen namelijk, te genieten en te beoogen.* — *In finibus ... invenitur duplex ordo, scilicet ordo intentionis et ordo exsecutionis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 4, C., *Onder de doelen is er een tweevoudige rangorde, een eerste op grond van het opzet, een tweede op grond van de uitvoering.* — *Finis etsi sit postremus in exsecutione, est tamen primus in intentione agentis. Et hoc modo habet rationem causae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. I, AD I, *Het doel komt wat de uitvoering betreft, het laatst van al, maar niettemin wordt het door den werker het eerst beoogd en aldus is het oorzaak.* — *Fines in practicis sunt sicut principia in demonstrativis scientiis*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE VERITATE Q. 22, A. 14, ARG. 3, *Op praktisch gebied is het einddoel wat voor de betoogende wetenschappen de beginselen zijn.* — *Videntur ... esse plures gradus finium; quorum quosdam eligimus propter aliud solum, ... unde manifestum est, quod omnes isti fines sunt imperfecti. Optimus autem finis qui est ultimus, oportet quod sit perfectus. Unde si unum solum sit tale, oportet hoc esse ultimum finem, quem quaerimus. Si autem sint multi perfecti fines, oportet quod perfectissimus horum sit optimus et ultimus*, S. THOMAS, COM. IN I ETHIC. NIC. LECT. 9, *Onder de doelen blijken er graden te zijn : daar zijn er namelijk die we alleen om iets anders uitkiezen en het ligt voor de hand dat dergelijke doelen steeds onvolmaakt zijn; het voortreffelijkste doel echter, het laatste doel namelijk, moet volmaakt zijn. Indien er dus maar één dergelijk doel is, zal het het laatste doel zijn dat we navorschen. Zijn er integendeel meer volmaakte einddoelen, dan moet het volmaaktste van die het voortreffelijkste en tevens het laatste zijn.* — *Quanto ... finis est perfectior,... tanto voluntas volentis finem ad plura extenditur ratione illius finis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 75, *Hoe volmaakter het doel is, zoo meer zal de wil van wie het doel wil uit hoofde van het doel omgrijpen.* — *Omnia, quorum unus est finis, oportet quod in ordine ad finem conveniant*, S. THOMAS, COMMENT. IN XII METAPHYS. LECT. 12, *Alles wat eenzelfde doel heeft moet, wat de gerichtheid op het doel betreft, overeenkomen.* — *Quanto aliquid efficacius ordinatur ad finem, tanto melius est*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 152, A. 5, C., *Hoe raker iets op het doel gericht wordt, zoo beter is het.* — *Si ... non esset primum in his quae sunt ad finem, nullus inciperet aliquid operari, nec terminaretur consilium, sed in infinitum procederet*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 4, C., *Indien onder de dingen die op het doel gericht zijn niets eerst kwam, dan zou niemand tot handelen overgaan en aan de berading zou nimmer een eind komen, maar tot in het oneindige zou deze aanslepen.* — *Eiusdem potentiae est tendere in finem, et finem consequi, Hetzelfde vermogen streeft het doel na en bereikt het.* — *Finis est mensura mediorum, Het doel is de maatstaf der middelen.* — *Finis non movet nisi cognitus, Een doel zet niet in beweging behalve wanneer het gekend is.* — *Finis cuiuslibet rei est bonum, Het doel van elk wezen is het goede.* — *Finis potior est in bonitate his quae sunt ad finem*, S. THOMAS, COMMENT. IN XII METAPHYS. LECT. 12, *Het einddoel overtreft in goedheid wat op het doel gericht is.* — *Finis ... dicitur causa causarum*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE VERITATE Q. 28, A. 7, C., *De doeloorzaak heet oorzaak van de oorzaken.* — *Ratio eorum quae sunt ad finem, sumitur ex fine*, S. THOMAS, COMMENT. IN XII META-

PHYS. LECT. 12, *De aard van wat op het doel teruggaat wordt door het doel uitgewezen.* — *Finis, et ea quae sunt ad finem, non oportet esse conformia, quasi sint unius generis; sed oportet ibi esse conformitatem proportionis, ut scilicet ea, quae sunt ad finem, sint proportionata ad finem inducendum*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV SENTENT. D. 49, Q. 1, A. 1, SOL. 3, AD 3, *Het doel en wat op het doel teruggaat moeten niet zoo gelijk zijn, alsof ze tot eenzelfde geslacht behoorden; maar er moet een verhoudingsovereenkomst zijn, wat namelijk op het doel is aangewezen moet geëvenredigd zijn aan het doel.* — *Voluntas ... movetur et in finem et in ea quae sunt ad finem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 8, INTRODUCTIO, *De wil wordt èn tot het einddoel èn tot wat naar het einddoel brengt gedreven.* — *Ea ... quae sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia sine quibus finis esse non potest*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 19, A. 3, C., *Wat tot het doel moet brengen willen we, wanneer we het doel willen, niet onvoorwaardelijk, behalve wanneer het voor het doel onontbeerlijk is.* — *Perfecta ... finis cognitio est, quando non solum apprehenditur res quae est finis, sed etiam cognoscitur ratio finis, et proportio eius, quod ordinatur in finem ad ipsum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 6, A. 2, C., *Het doel wordt volmaakt gekend wanneer niet alleen dat wat in een bepaald geval doel is wordt waargenomen, maar ook de doeloorzakelijkheid van bewust wezen en de verhouding van wat er op aangewezen is, gekend zijn.* — *Aliquid sua actione vel motu tendit ad finem dupliciter. Uno modo sicut seipsum ad finem movens, ut homo, alio modo sicut ab alio motum ad finem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 2, C., *Iets kan op twee manieren door zijn handeling of beweging naar het doel streven, vooreerst met, zooals bij den mensch het geval is, zich zelf tot het doel aan te drijven; verder wanneer het door een ander tot het doel wordt bewogen.* — *Proprium est naturae rationalis ut tendat in finem, quasi se agens vel ducens ad finem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 2, C., *De redelijke natuur is het eigen als door zich zelf tot het doel aangedreven en geleid het doel na te streven.* — *Rectitudo voluntatis est per debitum ordinem ad finem ultimum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 4, A. 4, C., *De rechtgeaardheid van den wil is in de juiste verhouding tot het laatste einddoel gelegen.* — *Qualis unusquisque est, talis et finis videtur ei*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 95, *Zooals elk gesteld is, zoo komt hem het doel voor.* — *Deus imposuit actibus hominum ordinem aliquem in respectu ad finem boni*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 140, *God heeft de daden van den mensch met het oog op het einddoel, dit is op het goede, een rangorde voorgeschreven.* — *Omnia humana ordinantur ad finem*, S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NIC. LECT. 1, *Al het menschelijke is op het einddoel gericht.* — *Illa ... quae ratione carent tendunt in finem propter naturalem inclinationem, quasi ab alio mota, non autem a seipsis, cum non cognoscant rationem finis, et ideo nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio ordinantur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 2, C., *Wezens die de rede ontberen streven dank zij een natuurlijken aandrang en als door een ander bewogen, in geen geval door zich zelf, naar het doel; het begrip « doel » kennen ze immers niet en kunnen dus niets op het doel richten, maar worden zelf door een ander op het doel gericht.* — *Id quod intellectu caret vel cognitione, non potest directe in finem tendere, nisi per aliquam cognitionem ei praestituatur finis et dirigatur in ipsum*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE VERITATE Q. 5, A. 2, C., *Wat verstand en kennis ontbeert kan niet rechtstreeks het doel nastreven, maar moet door een kennend wezen een doel gesteld en er op gericht worden.* — *Oportet, cum res naturales cognitione careant, quod prae-*

exsistat aliquis intellectus, qui res naturales in finem ordinet, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE VERITATE Q. 5, A. 2, C., *Daar de natuurdingen kennis ontberen, moet er vooraf een verstand bestaan dat de natuurdingen op het doel richt.* — *Impossibile est in finibus procedere in infinitum ex quacumque parte*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 4, C., *Het gaat niet aan in welken zin ook de einddoelen eindeloos te laten elkaar opvolgen.* — **Finis absolutus**, Volstrekt einddoel. **Finis accidentalis**, Bijkomstig einddoel. **Finis adaequatus**, Adaequaat einddoel. **Finis agentis**, Einddoel van den werker. **Finis causa**, Einddoel als oorzaak. **Finis communis**, Gemeenschappelijk doel. **Finis conveniens**, Passend doel. **Finis cui**, Doel waarvoor. **Finis cuius**, Doel waarom. **Finis cuius gratia**, Doel waarom. **Finis debitus**, Verschuldigd doel. **Finis deliberatus**, Beraden doel. **Finis dispositivus**, Voorbereidend doel, schikkend doel. **Finis effectus**, Doel als uitwerksel. **Finis exterior**, Uiterlijk doel. **Finis extrinsecus**, Uiterlijk doel. **Finis formalis**, Vormelijk doel, doel waardoor. **Finis impulsivus**, Aanzettend doel. **Finis in exsecutione**, Doel bij de uitvoering. **Finis in intentione**, Voorgenomen doel. **Finis inadaequatus**, Onadaequaat doel. **Finis intellegibilis**, Verstandelijk kenbaar doel. **Finis intentus**, Beoogd doel. **Finis intermedius**, Tusschendoel, middeldoel, PLATENBURG, ZEDENLEER 45. **Finis interior**, Inwendig doel. **Finis intrinsecus**, Innerlijk doel. **Finis moralis**, Zedelijk doel. **Finis motivus**, Tot iets bewegend doel, in beweging brengend doel. **Finis naturalis**, Natuurlijk doel. **Finis non ultimus**, Niet laatste doel. **Finis obiectivus**, Doel dat, voorwerpelijk doel. **Finis operantis**, Doel van den werker, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 67. **Finis operationis**, Doel der werking, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 66. **Finis operis**, Doel van het werk, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 67. **Finis particularis**, Beperkt doel. *Finis particularis ordinatur ad finem communem, Een beperkt doel is op een algemeener doel gericht.* — **Finis posterior**, Nakomend doel. **Finis praecedens**, Voorafgaand doel. **Finis primarius**, Eersterangsdoel. **Finis principalis**, Hoofddoel. **Finis propinquus**, Nabij doel. **Finis proprius**, Eigen doel. **Finis proximus**, Naaste doel, VAN HOONACKER 19. **Finis qui**, Doel dat, PLATENBURG, ZEDENLEER 45. **Finis quo**, Doel waardoor, PLATENBURG, ZEDENLEER 45. **Finis remotus**, Verwijderd doel, afgelegen doel. **Finis secundarius**, Tweederangsdoel, ondergeschikt doel. **Finis sensibilis**, Zinnelijk doel. **Finis spiritualis**, Geestelijk doel. **Finis supernaturalis**, Bovennatuurlijk doel. **Finis ultimus**, Laatste doel. *Quod voluntas de necessitate vult quasi naturali inclinatione in ipsum determinata, est finis ultimus, ut beatitudo, et ea quae in ipso includuntur, ut est cognitio veritatis, et alia huiusmodi*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Wat de wil als door een natuurlijken aandrang er toe gedreven noodzakelijk wil, is het laatste doel, dit is de gelukzaligheid en wat er in begrepen is, kennis van de waarheid namelijk en andere dergelijke.* — *Oportet ... quod ultimus finis ita impleat totum hominis appetitum, quod nihil extra ipsum appetendum relinquatur; quod esse non potest, si aliquid extraneum ad ipsius perfectionem requiratur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 5, C., *Het kan niet anders of het laatste einddoel moet zoo het heele streefvermogen van den mensch bevredigen, dat na bewust laatste doel niets meer te begeeren valt; dat kan echter niet indien, opdat het volmaakt weze, aan het laatste doel iets vreemds moet worden toegevoegd.* — *Principium ... totius ordinis in moralibus est finis ultimus*, S. THO-

MAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 72, A. 5, C., *Het beginsel dat de heele zedelijke orde beheerscht is het laatste einddoel.* — *Si non esset ultimus finis, nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaretur, nec etiam quiesceret intentio agentis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 4, C., *Als er geen laatste doel was zou er niets worden nagestreefd, geen enkele handeling zou worden voltrokken en het opzet van dengene die handelt zou geen rust vinden.* — *Unusquisque naturaliter habet desiderium ultimi finis,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 95, *Elk begeert van aard uit het laatste einddoel.* — *Unicuique volenti principale volitum est suus ultimus finis,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 74, *Wanneer iemand iets wil, wil hij vooral zijn laatste einddoel.* — *Ultimus finis hoc modo se habet in movendo appetitum, sicut se habet in aliis motionibus primum movens,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 6, C., *Het laatste einddoel neemt bij het in beweging brengen van het streefvermogen dezelfde taak waar als bij andere bewegingen de eerste beweger.* — *Impossibile est quod voluntas unius hominis simul se habeat ad diversa sicut ad ultimos fines,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 5, C., *Het gaat niet aan dat de wil van één mensch terzelvertijd verschillende voorwerpen als laatste einddoelen zou nastreven.* — *Anima ..., quemcumque finem sibi ultimum praestituisse invenitur in statu mortis, in eo fine perpetuo permanebit, appetens illud ut optimum, sive sit bonum sive malum,* S. THOMAS, COMP. THEOL. C. 174, *Wat de ziel zich ook in het stervensuur tot laatste doel blijkt gesteld te hebben, in eeuwigheid zal ze het gestand doen en het als voortreffelijkste goed nastreven, hetzij dan in zich zelf goed, hetzij dan slecht.* — *Necesse est ... unum esse ultimum finem hominis, inquantum est homo propter unitatem humanae naturae,* S. THOMAS, COMM. IN V ETHIC. NICOM. LECT. I, *Het kan niet anders of, gezien de eenheid der menschelijke natuur, zal de mensch als mensch maar één laatste doel hebben.* — *Ultimus finis maxime desideratur, unde non potest aliquis a desiderio ultimi finis revocari, per aliquid desiderabile magis,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 95, *Vooral het laatste doel wordt nagestreefd en zoo kan niemand door iets meer aanlokkelijks van het verlangen naar het laatste doel weerhouden worden.* — *Sicut rerum omnium est unus finis ultimus, scilicet Deus, ita et voluntatum omnium est unus ultimus finis, scilicet Deus,* S. THOMAS, COMMENT. IN II SENTENT. D. 38, Q. I, A. I, SOL., *Zooals alle dingen maar één laatste doel hebben, zoo heeft elke wil maar één laatste doel, God namelijk.* — **Finis ultimus adaequatus,** Adaequaat laatste doel. **Finis ultimus formalis,** Vormelijk laatste doel. **Finis ultimus inadaequatus,** Onadaequaat laatste doel. **Finis ultimus materialis,** Stoffelijk laatste doel. **Finis ultimus materialis adaequatus,** Adaequaat stoffelijk laatste doel. **Finis ultimus materialis totalis,** Volledig stoffelijk laatste doel. **Finis ultimus partialis,** Gedeeltelijk laatste doel. **Finis ultimus quoad aliquem,** Laatste doel van een bepaald mensch. **Finis ultimus simpliciter,** Onvoorwaardelijk laatste doel. **Finis ultimus totalis et adaequatus,** Volledig en adaequaat laatste doel. **Finis universalis,** Algemeen doel. *Potentia, quae respicit finem universalem, movet potentias, quae respiciunt fines particulares, Het vermogen dat het algemeene doel betreft beweegt de vermogens die afzonderlijke doelen betreffen.*

FINITAS : Eindigheid.

FINITUM : Het eindige. *Finitum infinito nihil addit,* S. BONAVENTURA, HEXAËMERON, COLL. XI, N° 11, *Het eindige voegt aan het oneindige niets toe.* — *Proportio nulla est inter finitum et infinitum, Tusschen het eindige en het oneindige is er geen verhouding.*

FINITUS : Beperkt. BEYSENS, DE ONTWIKKELINGSGESCHIEDENIS DER

ORGANISCHE SOORTEN, 16, eindig, beëindigd.

FOMES : Haard. **Fomes peccati,** Haard der zonde, wortel van de begeerlijkheid.

FONS : Bron. **Fontes moralitatis,** Bronnen van de zedelijkheid, POTTERS IV, 5.

FORMA : 1. Gedaante. — 2. Stijlvorm. **Forma deprecativa,** Smeekende vorm. **Forma enuntiativa,** Uitzeggende vorm. **Forma imperativa,** Gebiedende vorm, bevelende vorm (SACRAMENTEN). — 3. Figuur, schikking. **Forma syllogismi,** Vorm der sluitrede. **Forma syllogistica,** Vorm der sluitrede (DENKLEER). — 4. Rechtsvorm. **Forma authentica,** Authentieke vorm, BELLEFROID 152. **Forma exsecutoria,** Uitvoerbare vorm, BELLEFROID 152. **Forma iuridica extraordinaria,** Buitengewone kerkrechtelijke vorm. **Forma iuridica ordinaria,** Gewone kerkrechtelijke vorm. **Forma legalis,** Wettelijke vorm. **Forma mystica testamenti,** Besloten vorm van den uitersten wil. **Forma publica testamenti,** Openbare vorm van den uitersten wil. **Forma regiminis,** Bewindsvorm. **Forma usitata,** Gebruikelijke vorm, BELLEFROID 152 (RECHT). — 5. Vorm, wezensvorm, POTTERS I, 250, vormbeginsel, NIEKEL 185, vormelijke oorzaak. *Forma est actus,* S. THOMAS, DE PRINCIPIIS NATURAE, *De vorm is daad.* — *Forma dat esse rei, De vorm verstrekt iets wezen.* — *Forma facit esse in actu,* S. THOMAS, DE PRINCIPIIS NATURAE, *De vorm doet metterdaad zijn.* — *Formae est movere, De vorm komt het toe in beweging te brengen.* — *Forma est, quo aliquid est,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 76, A. I, ARG. 5, *De vorm is dat waardoor iets is.* — *Sicut ... omne quod est in potentia potest dici materia, ita omne a quo habet aliquid esse, quodcumque sit esse illud, sive substantiale, sive accidentale, potest dici forma,* S. THOMAS, DE PRINCIPIIS NATURAE, *Zooals alles wat in aanleg is kan stof genoemd worden, zoo kan alles waarbij iets zijn zijn borgt, hoedanig dit laatste ook zij, zelfstandig dan wel bijkomstig, vorm genoemd worden.* — *Duorum, quorum utroque dicitur esse aliquid aut operari, unum scilicet quod primum est, est quasi forma et aliud quasi materia,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 4, *Tusschen twee beginselen, dank zij dewelke iets is of handelt, is er een, dat namelijk dat eerst komt, dat als de vorm is en een ander dat als de stof is.* — *Materia ... dicitur causa formae, inquantum forma non est nisi in materia; et similiter forma est causa materiae, in quantum materia non habet esse in actu nisi per formam; materia enim et forma dicuntur relative ad invicem,* S. THOMAS, DE PRINCIPIIS NATURAE, *De stof noemen we oorzaak van den vorm, in zoover buiten de stof de vorm niet kan zijn; de vorm daarentegen is oorzaak van de stof, daar de stof alleen door toedoen van den vorm metterdaad is; stof en vorm worden immers in verhouding tot elkaar bedoeld.* — *A forma (sumitur) differentia,* S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERMEN. LECT. 8, N° 10, *Het soortelijk verschil komt van den vorm.* — *Subiectum et forma sunt per se causae et principia omnis eius quod fit secundum naturam,* S. THOMAS, COMMENT. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 2, *Subjekt en vorm zijn van aard uit oorzaak en beginsel van al wat overeenkomstig de natuur wordt.* — *Forma ... inquantum perficit materiam dando ei esse quodammodo supra ipsum effunditur,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 2, AD 1, *In zoover de vorm de stof vervolmaakt door haar het zijn te schenken, wordt hij om zoo te zeggen in de stof uitgestort.* — *Forma per se unitur materiae sicut actus eius,* S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA, LECT. 1, *Van aard uit wordt de vorm met de stof vereenigd als haar dadelijkheid.* — *Materia non potest per se exsistere*

sine forma, per quam est ens actu, cum de se sit in potentia tantum, S. THOMAS, COMMENT. IN VII METAPHYS. LECT. 2, *De stof kan niet door zich zelf en zonder vorm zijn; dank zij deze toch is ze metterdaad wezen, aan zich zelf overgelaten is ze integendeel alleen aanleg.* — *(Materia) non est hoc aliquid nisi per formam, per quam fit actu*, S. THOMAS, COMMENT. IN VII METAPHYS. LECT. 2, *De stof is alleen dank zij den vorm waardoor ze metterdaad is, iets bepaalds.* — *Formae et perfectiones rerum per materiam determinantur*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *De vorm en de volmaaktheid der dingen worden door de stof beperkt.* — *Debita proportio materiae ad formam est dupliciter, scilicet per ordinem naturalem materiae ad formam, et per remotionem impedimenti*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV SENTENT. D. 17, Q. 1, A. 2, SOL. 2, C., *De evenredigheid tusschen stof en vorm is tweevoudig, door een natuurlijke verhouding namelijk tusschen stof en vorm en door verwijdering van hinderpalen.* — *Ultima materia, quae scilicet est appropriata ad formam, et ipsa forma sunt idem. Aliud enim eorum est sicut potentia, aliud sicut actus*, S. THOMAS, COMMENT. IN VIII METAPHYS. LECT. 5, *De laatste stof, die namelijk geschikt is om den vorm te ontvangen en de vorm zelf maken één en hetzelfde uit. Het eene is namelijk als de aanleg, het andere als de daad.* — *Individuatio formae est ex materia, per quam contrahitur ad hoc determinatum, Door de stof die hem tot iets bepaalds beperkt wordt de vorm vereenlingd.* — *Forma recipitur in patiente sine materia, inquantum patiens assimilatur agenti secundum formam et non secundum materiam*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA, LECT. 24, *De vorm wordt zonder stof in hem die ondergaat ontvangen; bij die ondergaat wordt immers wat den vorm en niet wat de stof betreft, aan den werker gelijk.* — *Forma, quae in patiente recipitur ab agente, quandoque quidem habet eundem modum essendi in patiente, quem habet in agente ..., quandoque vero forma recipitur in patiente secundum alium modum essendi quam sit in agente, quia dispositio materialis patientis ad recipiendum non est similis dispositioni materiali, quae est in agente*, IBIDEM, *De vorm die door hem die ondergaat van hem die werkt ontvangen wordt, is soms op dezelfde manier in hem die ondergaat als in hem die werkt; soms echter doet hij zich in hem die ondergaat anders voor dan in hem die handelend optreedt, omdat namelijk de stoffelijke geschiktheid om te ontvangen bij hem die ondergaat niet dezelfde is als bij hem die werkt.* — *Si eodem modo disponatur patiens sicut agens, eodem modo recipitur forma in patiente sicut erat in agente*, IBIDEM, *Indien hij die ondergaat zooals bij die werkt gesteld is, dan wordt de vorm in hem die ondergaat ontvangen op de manier waarop hij bij hem die handelend optreedt voorkomt.* — *Forma et materia quae sunt pars compositi, cum non subsistant, non sunt in praedicamento substantiae sicut species, sed solum sicut principia*, S. THOMAS, COMMENT. IN II SENTENT. D. 3, Q. 1, AD 1, *Vorm en stof die deelen zijn van het samengestelde wezen hooren, daar ze niet op zich zelf staan, niet als klasse, maar wel als beginsel in het hoofdbegrip « zelfstandigheid » thuis.* — *Formae ... non est, ut tempore materiam praecedat, sed dignitate tantum*, S. THOMAS, COMMENT. IN III SENT. D. 2, Q. 2, A. 3, SOL. 3, AD 2, *De vorm gaat de stof niet wat den tijd betreft, maar alleen in opzicht van voortreffelijkheid vooraf.* — *Forma est finis generationis, non ipsius generati*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV SENTENT. D. 8, Q. 1, A. 1, AD 1, *De vorm is het einddoel van de voortbrenging, niet van het voortgebrachte.* — *Forma ... est principium agendi*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 13, A. 1, C., *De vorm is bij elk wezen beginsel van handelen.* — *Formae ... non*

competit esse in loco, nisi per accidens, quamvis aliquae formae sint principium quo corpus inclinatur ad hunc vel illum locum, S. THOMAS, COMMENT. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 4, A. 3, C., *Den vorm komt het niet toe in de ruimte te zijn, behalve bij toeval; niettemin zijn sommige vormen oorzaak dat het lichaam tot die of gene plaats neigt.* — *Formae non sunt separatae a substantiis compositis*, S. THOMAS, COMMENT. IN XII METAPHYS., LECT. 3, *De vormen zijn niet van de samengestelde zelfstandigheden gescheiden.* — *Formae forma non datur, Aan den vorm wordt geen vorm verstrekt.* — *Forma est communicabilis et universalis, De vorm kan meegedeeld worden en is algemeen.* — *Dans formam dat omnia consequentia formam, Wat den vorm verstrekt, verstrekt al wat op den vorm volgt.* — *Alterius modi esse habet forma in sensu et in re sensibili. Nam in re sensibili habet esse naturale, in sensu autem habet esse intentionale et spirituale, De vorm is in de zintuigen op een andere wijze dan in de zintuigelijk waarneembare dingen zelf : in de zintuigelijk waarneembare dingen is hij namelijk physisch, in de zintuigen integendeel is hij kenbeeldelijk en geestelijk.* — *Forma ... alicuius rei praeter ipsam exsistens ad duo esse potest : vel ut sit exemplar eius cuius dicitur forma, vel ut sit principium cognitionis ipsius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 15, A. 1, C., *Vormen die buiten de dingen zelf bestaan, kunnen een dubbele bestemming hebben, ofwel het oorbeeld te zijn van het wezen, waarvan ze de vormen zijn, ofwel een beginsel te zijn van de kennis er van*, THEOL. SUM. I, 436-37. — *Forma nihil (est) aliud, quam divina similitudo participata in rebus*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 97, *De vorm is niets anders dan een goddelijke gelijkenis in de dingen.* — **Forma absolute,** De vorm zonder meer. **Forma abstracta,** Afgetrokken vorm. **Forma accidentalis,** Bijkomstige vorm. *Quod ... facit esse actu substantiale, dicitur forma substantialis, et quod facit actu esse accidentale, dicitur forma accidentalis*, S. THOMAS, DE PRINCIPIIS NATURAE, *Wat iets zelfstandigs doet metterdaad zijn heet zelfstandige vorm en wat iets bijkomstigs doet metterdaad zijn heet bijkomstige vorm.* — *Hoc ipsum quod forma accidentalis est actionis principium, habet a forma substantiali*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 1, AD 4, *Dat de bijkomstige vorm beginsel van handeling is, heeft hij aan den zelfstandigen vorm te danken.* — **Forma activa,** Werkende vorm. **Forma adaequata,** Adaequate vorm. **Forma adquisita,** Aangeworven vorm. **Forma artificialis,** Kunstmatige vorm. **Forma cadaverica,** Lijkvorm, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE III, 156. **Forma communis,** Gemeenschappelijke vorm. **Forma completa,** Volledige vorm. **Forma completiva,** Voltrekkende vorm, vervolmakende vorm. **Forma compositionis,** Samenstellingsvorm. **Forma concreata,** Medegeschapen vorm. **Forma coniuncta,** Aansluitende vorm. **Forma connaturalis,** Gelijkaardige vorm, gelijkgeaarde vorm, natuurverwante vorm, aangeboren vorm. **Forma constitutiva,** Tot stand brengende vorm. **Forma corporalis,** Lichamelijke vorm. **Forma corporeitatis,** Lichamelijkheidsvorm, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 107. **Forma corruptibilis,** Vergankelijke vorm. **Forma debita,** Verschuldigde vorm. **Forma determinata,** Bepaalde vorm. **Forma disponens,** Geschiktmakende vorm. **Forma divina,** Goddelijke vorm. **Forma essentialis,** Wezensvorm, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 208. **Forma exemplaris,** Oerbeeldelijke vorm. **Forma extrinseca,** Uiterlijke vorm. **Forma factiva,** Tot stand brengende vorm. **Forma generis,** Geslachtsvorm. **Forma habitualis,** Blijvende vorm. **Forma idealis,** Oerbeeldelijke vorm. **Forma**

immaterialis, Onstoffelijke vorm. **Forma imperfecta**, Onvolmaakte vorm. **Forma incorruptibilis**, Onvergankelijke vorm. **Forma individua**, Vereenlingde vorm. **Forma individualis**, Vereenlingde vorm. **Forma individuata**, Vereenlingde vorm. **Forma indivisibilis**, Ondeelbare vorm. **Forma inferior**, Lager vorm, geringer vorm. **Forma informans**, Bevormende vorm. **Forma inhaerens**, Niet op zich staande vorm, bij iets anders hoorende vorm. **Forma innata**, Aangeboren vorm. **Forma intellegibilis**, Verstandelijke kenvorm. *Forma intellegibilis ad opposita se habe(...)t, cum sit eadem scientia oppositorum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 8, C., *Dezelfde verstandelijke kenvorm ... doet dienst voor tegenovergestelde dingen, want over tegenovergestelde dingen handelt eenzelfde wetenschap*, THEOL. SUM. I, 396. — **Forma intentionalis**, Kenbeeldelijke vorm. **Forma intermedia**, Tusschenvorm. **Forma intrinseca**, Innerlijke vorm. **Forma irrecepta**, Op zich zelf staande vorm, niet bij een ander hoorende vorm. **Forma logica**, Denkkundige vorm. **Forma materialis**, Bij de stof hoorende vorm. **Forma media**, Middenvorm. **Forma metaphysica**, Metaphysische vorm. **Forma naturalis**, Natuurlijke vorm. **Forma nobilior**, Voortreffelijker vorm. *Quanto aliqua forma est nobilior, et simplicior, tanto est maioris virtutis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 72, *Hoe voortreffelijker en enkelvoudiger een vorm is, zoo verder reikt zijn kracht.* — **Forma non physica**, Niet physische vorm. **Forma non subsistens**, Niet op zich zelf staande vorm. **Forma operativa**, Werkende vorm. **Forma participata**, Meegedeelde vorm. **Forma particularis**, Afzonderlijke vorm. **Forma per se exsistens**, Op zich staande vorm. **Forma per se subsistens**, Op zich zelf staande vorm. **Forma perfecta**, Volmaakte vorm. **Forma perfectior**, Volmaakter vorm. *Forma ... perfectior dat materiae hoc, quod dat minus perfecta et adhuc amplius*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA, LECT. I, *Een volmaakter vorm verstrekt de stof wat een minder volmaakte vorm haar verstrekt en meer ook.* — **Forma permanens**, Blijvende vorm. **Forma physica**, Physische vorm. **Forma prima**, Eerste vorm. **Forma primordialis**, Oervorm. **Forma principalis**, Voornaamste vorm. **Forma propria**, Eigen vorm. *Forma propria est in qualibet re operationis propriae principium*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV SENTENT. D. 49, Q. I, A. I, SOL. I, C., *De eigen vorm is voor elk wezen het beginsel van de dit wezen eigen verrichtingen.* — **Forma pura**, Loutere vorm. **Forma recepta**, Ontvangen vorm. *Forma recepta in subiecto non naturali, sed extraneo, recipitur in eo amissibiliter*, *De vorm die niet in zijn natuurlijk, maar in een vreemd subjekt ontvangen wordt, kan er weer van gescheiden worden.* — **Forma sacramentalis**, Sakramenteele vorm. **Forma sacramenti**, Sakramenteele vorm. **Forma secundaria**, Ondergeschikte vorm. **Forma seminalis**, Kiemvorm, kiemelijke vorm. **Forma sensibilis**, Zintuigelijke vorm. *Sicut ... per formam naturalem res habet inclinationem ad aliquid et habet motum aut actionem ad consequendum id ad quod inclinatur, ita ad formam etiam sensibilem vel intellegibilem requiritur inclinatio ad rem sive per sensum sive per intellectum comprehensam*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE ANIMA A. 13, C., *Zooals dank zij den natuurlijken vorm het wezen tot iets geneigd is en dat bestreeft waartoe het geneigd is, zoo ook volgt op den zintuigelijken of verstandelijken vorm de neiging tot wat, hetzij door de zintuigen hetzij door het verstand, wordt waargenomen.* — **Forma separata**, Afgescheiden vorm. **Forma signata**, Beteekende vorm. **Forma sim-**

plex, Enkelvoudige vorm. **Forma situalis**, Houdingsvorm. **Forma speciei**, Soortelijke vorm. **Forma specifica**, Soortelijke vorm. **Forma spiritualis**, Geestelijke vorm. **Forma subsistens**, Op zich zelf staande vorm. **Forma substantialis**, Zelfstandige vorm, zelfstandigheidsvorm. *Quod ... facit actu esse substantiale, dicitur forma substantialis, et quod facit actu esse accidentale, dicitur forma accidentalis*, S. THOMAS, DE PRINCIPIIS NATURAE, *Wat iets zelfstandigs doet metterdaad zijn, heet zelfstandige vorm en wat iets bijkomstigs doet metterdaad zijn, heet bijkomstige vorm.* — *Nec forma substantialis completam essentiam habet nec materia ... et ideo ex coniunctione utriusque relinquitur illud esse in quo res per se subsistit, et ex eis efficitur unum per se*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA, C. 7, *Noch de zelfstandige vorm heeft een volledige wezenheid, noch de stof en zoo komt eerst door vereeniging van beide dat tot stand waardoor iets op zich zelf staat en uit beide ook komt een uiteraard één wezen voort.* — *Si formae accidentales, quae sunt in rebus corporalibus habent proprias actiones, multo magis forma substantialis habet aliquam propriam actionem*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 69, *Hebben de bijkomstige vormen in lichamelijke wezens hun eigen verrichtingen, dan heeft de zelfstandige vorm te meer zijn eigen werking.* — *Forma substantialis est primum actionis principium sed non proximum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 1, AD 4, *De zelfstandige vorm is wel het eerste, maar niet het naaste beginsel der werking.* — *In actionibus naturalibus formae substantiales non sunt immediatum actionis principium, sed agunt mediantibus qualitatibus activis et passivis, sicut propriis instrumentis*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV SENT. D. 12, Q. 1, A. 2, SOL. 2, C., *Bij natuurlijke verrichtingen is de zelfstandige vorm niet het onmiddellijk beginsel der werking, maar handelt integendeel met behulp van gesteltenissen tot werken en tot ondergaan als met eigen werktuigen.* — *Hoc ipsum quod forma accidentalis est actionis principium, habet a forma substantiali*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 1, AD 4, *Dat de bijkomstige vorm beginsel van werking is, heeft hij aan den zelfstandigen vorm te danken.* — *Impossibile est unius rei esse plures formas substantiales*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA, LECT. 1, *Het gaat niet aan dat één wezen verschillende zelfstandige vormen zou hebben.* — **Forma substrata**, Ondersteunende vorm, schragende vorm. **Forma supernaturalis**, Bovennatuurlijke vorm. **Forma totius**, Vorm van het geheel. *Forma ... alicuius totius quod est unum per ordinationem quandam partium, est ordo ipsius*, S. THOMAS, COMMENT. IN XII METAPHYS., LECT. 12, *De vorm van een geheel dat één is door de ordening van zijn deelen, is in de schikking er van gelegen.* — **Forma ultima**, Laatste vorm. **Forma universalis**, Algemeene vorm.

FORMALIS : Vormelijk. *Illud, quod est formale in unoquoque est excellentius in eo, quia per formam materia completur*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV SENTENT., D. 46, Q. 2, A. 2, SOL. 3, C., *Het vormelijke in elk wezen is voortreffelijkst, want door den vorm wordt de stof vervolmaakt.* — *Formali cuiuscumque remoto, tollitur species*, *Zoodra het vormelijke van iets verdwijnt, verdwijnt ook zijn soortelijke aard.*

FORMALITAS : Vormelijkheid.

FORMALITER : Op vormelijke wijze, POTTERS VII, 33, vormelijk, door zijn wezensvorm (Tgd CAUSALITER, Oorzakelijkerwijs; — CONCOMITANTER, Begeleidenderwijs; — CONSECUTIVE, Nakomenderwijs; — EMINENTER, Overtreffenderwijs; — VIRTUALITER, Kiemelijkerwijs; — IDENTICE, Eenzelvigerwijs; — MATERIALITER, Stoffelijkerwijs; — OBIECTIVE, Voorwerpelijkerwijs;

— REALITER, Zaaklijkerwijs, werkelijkerwijs; — RATIONE, Begrippelijkerwijs).

FORMARE : Bevormen, met een vorm uitrusten.

FORMATIO : Bevorming.

FORMATIVUS : Bevormend.

FORNICATIO : 1. Ontucht. — 2. Hoererij, hoerdom, schoffeering. *Cum fornicatio sit concubitus vagus, utpote praeter matrimonium exsistens, est contra bonum prolis educandae, et ideo est peccatum mortale*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 154, A. 2, C., *Daar hoererij een onbepaalde beslaping is, — ze geschiedt namelijk buiten het huwelijk om, — zoo is ze met het welzijn van het op te voeden kroost in strijd en is dan ook een doodzonde.* — **Fornicatio simplex**, Gewone hoererij. *Fornicatio ... simplex importat inordinationem quae vergit in nocumentum vitae eius qui est ex tali concubitu nasciturus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 154, A. 2, C., *Gewone hoererij behelst een ongeregeldheid die het leven van wie uit een dergelijke beslaping moet geboren worden, ten kwade komt.*

FORTIS : 1. Sterk. *A fortiori, Met te meer reden.* — 2. Moedig, dapper.

FORTITUDO : 1. Sterkte. — 2. Kloekmoedigheid, dapperheid, sterkte. *Fortitudo est quaedam medietas circa timores et audacias*, S. THOMAS, COMM. IN III ETHIC. NIC., LECT. 14, *Sterkte is de middenweg tusschen vrees en roekeloosheid.* — *Est duplex fortitudinis actus, scilicet aggredi et sustinere*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 128, A. 1, C.. *Daar komen twee handelingen van de sterkte voort, aan te vallen en te verduren.* — *Fortitudini, secundum quod est specialis virtus, non possunt assignari partes subiectivae, eo quod non dividitur in multas virtutes specie differentes, quia est circa materiam valde specialem*, IBIDEM, *De sterkte kunnen, wanneer ze als bizondere deugd beschouwd wordt, geen ondersoorten worden toegewezen, ze wordt immers, daar ze een heel bizondere stof betreft, niet in allerhande soortelijk verschillende deugden ingedeeld.* — **Fortitudo civilis**, Staatsburgerlijke dapperheid. **Fortitudo militaris**, Krijgsdapperheid. **Fortitudo politica**, Staatsburgerlijke dapperheid.

FORTUITO : Gevallijkerwijs, gevalligerwijs. **Fortuitus**, Gevallig, MEYER 299, gevallijk.

FORTUNA : Lot, toeval. *Fortuna ... est ... causa per accidens praeter intentionem agentis*, S. THOMAS, COMMENT. IN III ETHIC. NIC. LECT. 7, *Toeval is alleen toevalligerwijs oorzaak en ligt buiten de bedoeling van hem die handelt.*

FORUM : Rechtbank, vierschaar. *In foro, Voor de vierschaar.* — **Forum confessionis**, Rechtbank der biecht. *In foro confessionis, In de biecht, voor de rechtbank der biecht.* — **Forum conscientiae**, Rechtbank van 't geweten. *In foro conscientiae, Voor de rechtbank van 't geweten, ten aanzien van het geweten.* — **Forum Dei**, Rechtbank van God. *In foro Dei, Voor de rechtbank van God.* — **Forum Ecclesiae**, Vierschaar der Kerk. *In foro Ecclesiae, Voor de vierschaar der Kerk.* — **Forum externum**, Uiterlijke rechtbank, vierschaar van de Kerk. *In foro externo, Voor de vierschaar der Kerk.* — **Forum internum**, Innerlijke rechtbank, rechtbank van 't geweten. *In foro interno, Voor de rechtbank van 't geweten.* — **Forum poenitentiae**, Rechtbank der biecht. *In foro poenitentiae, In de biecht, voor de rechtbank der biecht.* — **Forum publicum**, Uiterlijke rechtbank, rechtbank der buitenwereld. *In foro publico, Tegenover de buitenwereld, voor de vierschaar der buitenwereld* (KERKELIJK RECHT).

FRAUDULENTER : Bedriegenderwijs.

FRAUDULENTIA : Bedriegerij.

FRAUDULENTUS : Bedriegend.

FRAUDULOSUS : Bedriegend.

FRAUS : Bedrog.

FRUCTUS : Vrucht. **Fructus generalis**, Onbepaalde vrucht (MISOF-

FER). **Fructus specialis,** Bizondere vrucht, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 163 (MISOFFER). **Fructus specialissimus,** Persoonlijke vrucht, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 162 (MISOFFER). **Fructus Spiritus Sancti,** Vrucht van den Heiligen Geest, POTTERS II, 300 (MORAALTHEOLOGIE).

FRUI : Genieten.

FRUIBILIS : Genietbaar.

FRUITIO : Genieting, genot. **Fruitio aeterna,** Eeuwig genot. **Fruitio beata,** Zalig genot. **Fruitio caelestis,** Hemelsch genot. **Fruitio divina,** Goddelijk genot. **Fruitio imperfecta,** Onvolmaakt genot. **Fruitio perfecta,** Volmaakt genot. **Fruitio temporalis,** Tijdelijk genot. **Fruitio terrestris,** Aardsch genot.

FUGA : Afkeer, ontwijking (hartstocht), POTTERS V, 79.

FUNDAMENTALIS : Grondvestend, grondig.

FUNDAMENTALITER : Grondvestenderwijs.

FUNDAMENTUM : Grond, BEYSENS, ONTOLOGIE 21, grondslag, IBIDEM 30, grondvest. **Fundamentum in intellectu,** Grondslag in den geest. *Cum fundamento in intellectu, Met grond in den geest.* — **Fundamentum in re,** Grond in de zaak, grondslag in de dingen, grondslag in de werkelijkheid. *Cum fundamento in re, Met een grond in de dingen,* DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN, 249, *met een grondslag in de werkelijkheid, met grond in de zaak.* — *Sine fundamento in re, Zonder grond in de zaak,* DOODKORTE, MAAT EN METEN 24, *zonder grondslag in de werkelijkheid, zonder grond in de dingen.* — **Fundamentum principale,** Voornaamste grondslag, voornaamste grond. **Fundamentum proximum,** Naaste grond. **Fundamentum relationis,** Grond van een betrekking. **Fundamentum remotum,** Verwijderde grondslag. **Fundamentum secundarium,** Bijkomstige grond, bijkomstige grondslag.

FURTUM : Diefstal, POTTERS IV, 238.

FUTURIBILE : Voorwaardelijk toekomstig.

FUTURUM : 1. Toekomst. — 2. Het toekomstige. *In seipsis ... futura cognosci non possunt nisi a Deo, cui etiam sunt praesentia, dum in cursu rerum sunt futura, inquantum eius aeternus intuitus simul fertur supra totum temporis cursum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 86, A. 4, C., *In zich zelf kunnen toekomstige dingen alleen door God gekend worden, voor Wie ze, ook wanneer ze in verhouding tot den loop der gebeurtenissen nog toekomstig heeten, tegenwoordig zijn; Gods eeuwige blik rust immers terzelfdertijd op het heele verloop van den tijd.* — **Futurum absolutum,** Het toekomstige zonder meer, het onvoorwaardelijk toekomstige. **Futurum condicionatum,** Het voorwaardelijk toekomstige. **Futurum liberum condicionatum,** Het vrij voorwaardelijk toekomstige.

FUTURUS : Toekomstig. *Illud quod nunc est, ex eo futurum fuit, antequam esset, quia in causa sua erat, ut fieret,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 16, A. 7, AD 3, *Wat op dit oogenblik is, was toekomstig vóór het was, omdat het in de bedoeling lag van de oorzaak dat het zou zijn,* THEOL. SUM. I, 475.

G

GAUDIUM : Vreugde, blijdschap. **Gaudium comprehensoris,** Vreugde van de gelukzaligen, hemelsche vreugde. **Gaudium fruitionis,** Genotsvreugde. **Gaudium spirituale,** Geestelijke vreugde. **Gaudium viatoris,** Vreugde van wie op weg is.

GENERABILIS : Voortbrengbaar, teelbaar.

GENERALIS : Algemeen. *Generale dicitur aliquid dupliciter : uno modo per praedicationem, sicut animal est generale ad hominem et equum et alia huiusmodi, et hoc modo generale oportet quod sit idem essentialiter cum his, ad quae est generale. ... Alio modo dicitur aliquid generale secundum virtutem, sicut causa universalis est generalis ad omnes suos effectus, ut sol ad omnia corpora, quae illuminantur, vel immutantur per virtutem ipsius; et hoc modo generale non oportet quod sit idem in essentia cum his ad quae est generale, quia non est eadem essentia causae et effectus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 58, A. 6, C., *Iets kan op twee manieren worden algemeen genoemd : vooreerst als gezegde; zoo is namelijk « dier » een algemeen begrip tegenover « mensch » en « paard » en andere dergelijke; in dat geval nu moet het algemeene wezenlijk hetzelfde zijn als dat waartegenover het algemeen is. Verder wordt iets nog wat zijn kracht betreft algemeen genoemd, zooals een alomvattende oorzaak tegenover haar uitwerkselen algemeen is; zoo is namelijk de zon algemeen tegenover alle lichamen die verlicht worden of onder haar invloed een wijziging ondergaan. In bewust tweede geval hoeft echter het algemeene niet wezenlijk gelijk te zijn aan dat waartegenover het algemeen is; oorzaak en uitwerksel hebben immers niet eenzelfde wezenheid.*

GENERALITER : Over 't algemeen.

GENERARE : Voortbrengen, telen. *Simpliciter generatur aliquid quodammodo ex non ente, alio modo ex ente*, S. THOMAS, COMMENT. IN I DE GENER. ET CORR., LECT. 6, N° 7, *Iets wordt zonder meer uit het eenigszins niet zijnde en uit het zijn voortgebracht.* — *Illa, quae naturaliter germinantur ex semine, non possunt naturaliter sine semine generari*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 71, AD I, *Wat op natuurlijke wijze met behulp van zaad wordt voortgebracht kan niet op natuurlijke wijze zonder toedoen van zaad worden voortgebracht.*

GENERATIANISMUS : Telingsleer, generatianisme.

GENERATIO : Teling, voortbrenging. *Omnis generatio ex aliquo est, scilicet ex materia, et ad aliquid, scilicet ad formam*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 69, *Alles wordt voortgebracht uit iets, uit de stof namelijk, en tot iets, d. i. tot den vorm.* — *Generatio recipit speciem a termino, sicut et caeteri motus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 28, A. 1, ARG. 4, *De voortbrenging wordt, gelijk dat bij de overige veranderingen eveneens het geval is, in haar eigen aard bepaald door het eindpunt der voortbrenging*, THEOL. SUM. XXI, 38. — *Generatio ... est terminus alterationis*, S. THOMAS, COMMENT. IN I DE CAELO ET MUNDO LECT. 29, N° 11, *Het eindpunt van hoedanigheidsverandering is voortbrenging.* — *Generatio est propter formam*, S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POST., LECT. 38, N° 3, *Voortbrenging is het om den vorm te doen.* — *Dicitur ... principium generationis ipsum generans, et huic principio correspondet sicut terminus ipsum genitum. Dicitur etiam principium generationis a quo incipit generatio, et hoc modo principium vel initium generationis est privatio formae inducendae, et huic principio terminus oppositus est forma per generationem inducta*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT., D. 5, Q. 3, SOL., *Beginsel van voortbrenging noemen we hem, die voortbrengt en tegenover hem staat als eindpunt wat wordt voortgebracht; beginsel van voortbrenging heet echter ook dat waarvan de voortbrenging uitgaat en dan is de ontstentenis van den in te leiden vorm voortbrengingsbeginsel; het tegenovergestelde uiterste, de ingeleide vorm namelijk, beantwoordt daar dan aan als uitkomst.* — *Generationis subiectum non est id, quod generatur, sed materia eius*, S. THOMAS, COMMENT. IN V PHYSIC., LECT. 3, N° 14, *Subjekt van de voort-*

brenging is niet wat voortgebracht wordt, maar de stof. — *Generationes ... et corruptiones ex contrariis et in contraria sunt*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 75, A. 6, C., *Voortbrenging en ontbinding gaan van één tegendeel tot het andere.* — *Oportet ... illud quod praeexsistit generationi esse potentia ens, actu autem non ens*, S. THOMAS, COMMENT. IN I DE GENER. ET CORR., LECT. 6, N° 7, *Aan de voortbrenging moet het wezen in aanleg, niet het wezen metterdaad vorafgaan.* — *Generatio unius est corruptio alterius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 19, A. 9, C., *Het ontstaan van het eene volgt uit het vergaan van het andere.* — *In omni ... generatione quod est in potentia, est prius tempore et posterius natura, quod autem est completum in actu, est prius natura et posterius tempore*, S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POSTER., LECT. 4, N° 16, *Bij elke voortbrenging komt wat in aanleg is wat den tijd betreft eerst, wat echter de natuur betreft laatst; wat integendeel metterdaad volkomen is komt wat de natuur betreft eerst, in tijdsopzicht daarentegen laatst.* — *Generatione posteriora sunt priora perfectione*, *Wat het laatst wordt voortgebracht is het volmaaktst.* — *Generatio fit in instanti*, *Voortbrenging is ondeelbaar.* — *Impossibile est per generationem reiterari idem numero*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 83, *Het gaat niet aan, dat door voortbrenging twee maal het eenlingelijkerwijze zelfde zou tot stand komen.* — **Generatio a casu**, Gevallijke teling. **Generatio absoluta**, Volstrekte teling. **Generatio accidentalis**, Bijkomstigheidsteling, bijkomstigheidsvoortbrenging. **Generatio-actio**, Bedrijvende voortbrenging. **Generatio activa**, Bedrijvende voortbrenging. **Generatio aequivoca**, Meerzinnige teling, wisselduidige teling. **Generatio aeterna**, Eeuwige voortbrenging. **Generatio animalis**, Dierlijke teling. **Generatio artificialis**, Kunstmatige teling. **Generatio carnalis**, Vleeschelijke teling. **Generatio completa**, Volledige teling. **Generatio continua**, Onafgebroken teling. **Generatio contra naturam**, Tegennatuurlijke teling. **Generatio corporalis**, Lichamelijke teling. **Generatio digenetica**, Digenetische teling, digenetische voortbrenging. **Generatio divina**, Goddelijke voortbrenging. **Generatio finita**, Beperkte teling. **Generatio fissipara**, Teling door splitsing. **Generatio gemmipara**, Teling door kiemafscheiding. **Generatio humana**, Menschelijke teling. **Generatio infinita**, Eindelooze teling. **Generatio intellegibilis**, Verstandelijke teling. **Generatio intermedia**, Tusschenteling. **Generatio legalis**, Wettelijke teling. **Generatio materialis**, Stoffelijke teling. **Generatio media**, Tusschenteling. **Generatio miraculosa**, Wonderbare teling. **Generatio momentanea**, In een oogenblik voltrokken teling. **Generatio naturalis**, Natuurlijke teling. *In naturali generatione animalium principium activum est virtus formativa, quae est in semine, in iis, quae ex semine generantur, loco cuius virtutis in iis quae ex putrefactione generantur, est virtus caelestis corporis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 71, AD I, *Bij natuurlijke teling van dieren is, althans voor dieren die uit zaad geboren worden, de bevormende kracht van het zaad bedrijvend beginsel; voor dieren die uit verrotting geboren worden neemt de kracht van een of ander hemellichaam bewuste taak waar.* — **Generatio occulta**, Verborgen teling. **Generatio-passio**, Ondergane teling. **Generatio passiva**, Ondergane teling. **Generatio per accidens**, Bijkomstige teling. **Generatio per se**, Hoofdteling, hoofdzakelijke teling. **Generatio perpetua**, Onafgebroken teling. **Generatio prima**, Eerste teling. **Generatio secundum quid**, Teling in een zeker opzicht, voortbrenging in een zeker opzicht. **Ge-**

neratio simplex, Enkelvoudige teling. **Generatio simpliciter**, Teling zonder meer. **Generatio spiritualis**, Geestelijke teling. **Generatio spontanea**, Zelfwording, POTTERS I, III, vanzelfwording. **Generatio sporipara**, Met behulp van een bizondere kiemcel voltrokken teling. **Generatio substantialis**, Zelfstandigheidsteling, zelfstandigheidsvoortbrenging. **Generatio temporalis**, Tijdelijke teling. **Generatio ultima**, Laatste teling. **Generatio univoca**, Eénzinnige teling. **Generatio Verbi**, Voortbrenging van het Woord, POTTERS I, 157.

GENERATIVUS : Voortbrengend, telend.

GENERICE : Geslachtelijkerwijs (Tgd SPECIFICE, Soortelijkerwijs; — NUMERICE, Eenlingswijs).

GENERICUS : Geslachtelijk.

GENITUS : Voortgebracht.

GENUS : 1. Geslacht. *Ex genere suo*, *Uit den aard der zaak*, POTTERS, V, 6, *uiteraard*, IBIDEM V, 34. — *In genere*, *In 't algemeen*. — *Genus in quod quid est praedicatur*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 25, *Het geslacht wordt van de watheid gezegd*. — *Unumquodque collocatur in genere per rationem suae quidditatis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 25, *Alles wordt op grond van zijn watheid in een of ander geslacht ondergebracht*. — *Genus significat quandam formam, tamen non determinate hanc vel illam quam determinate differentia exprimit, quae non est alia quam illa quae indeterminate significabatur per genus*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA, C. 3, *Het geslacht geeft een of ander vorm te kennen, hoewel niet bepaald dezen of genen vorm*; *deze toch wordt bepaald door het soortelijk verschil verwoord, dat niets anders te kennen geeft dan wat op onbepaalde wijze door het geslacht beteekend wordt*. — *Omne genus habet differentias, quae sunt extra essentiam generis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 5, C., *Elk geslacht bevat verschillen, die buiten de wezenheid van het geslacht liggen*, THEOL. SUM. I, 77. — *In nullo genere species diversificatur nisi differentiis quae per se dividunt genus*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA, A. 13, C., *In geen enkel geslacht worden de soorten anders van elkaar gescheiden dan door de verschilpunten die bewust geslacht uiteraard indeelen*. — *Genus continet suas differentias*, *Het geslacht omvat zijn soortelijke verschilpunten*. — *Negatio pura ... non potest naturam vel rationem generis constituere, quia sic genus non diceret, quid est res, sed quid non est*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 25, *Loutere ontkenning kan de natuur en het begrip van het geslacht niet uitmaken*; *aldus toch zou het geslacht niet te kennen geven wat iets is, maar wat iets niet is*. — *Omnia, quae sunt in aliquo genere, derivantur a principio illius generis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. I, SED C., *Alles wat in een bepaald geslacht thuishoort, komt van het beginsel van dat geslacht voort*. — *Illud quod est primum in quolibet genere est causa omnium eorum quae sunt post*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 56, A. I, C., *Het eerste in elk geslacht is maatstaf van wat er na komt*. — *Id quod est genus, prout praedicatur de specie, implicat in sua significatione, quamvis indistincte, totum id quod determinate est in specie*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA, C. 3, *Het geslacht omvat, wanneer het van de soort gezegd wordt, in zijn beteekenis alles wat de soortelijke aard duidelijk te kennen geeft*; *het omvat het echter op onbepaalde wijze*. — *Unitas generis ex ipsa indeterminatione vel indifferentia procedit*, IBIDEM, *De eenheid van het geslacht berust op zijn onbepaaldheid, d. i. op zijn onverschillige houding*. — *Natura speciei est indeterminata respectu individui, sicut natura generis respectu speciei*, IBIDEM, *De natuur van de soort is ten overstaan van den eenling onbepaald evenals de natuur van het geslacht ten overstaan van de soort*. — *Genus referendum est ad plures species*,

Het geslacht gaat op verschillende soorten terug. — *Genus est prius specie, Het geslacht gaat de soort vooraf.* — *Genus inest speciebus suis, Het geslacht wordt door zijn ondersoorten omvat.* — *Genus est imperfectius specie, Het geslacht is minder volmaakt dan de soort.* — *Opposita reducuntur in idem genus, Tegenover elkaar staande dingen gaan op een zelfde geslacht terug.* — *Id cui intellectus intentionem praedicabilitatis attribuit, componens id cum altero non est ipsa intentio generis, sed potius id cui intellectus intentionem generis attribuit*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA, C. 4, *Dat waaraan het verstand door samenstelling met iets anders de zegbaarheidsbetrekking toekent, is niet de geslachtsbetrekking zelf, maar wel dat waaraan het verstand de geslachtsbetrekking heeft toegekend.* — *In quolibet novem generum accidentis est duo considerare. Quorum unum est esse, quod competit unicuique ipsorum, secundum quod est accidens : et hoc communiter in omnibus est inesse subiecto, accidentis enim esse est inesse. Aliud, quod potest considerari in unoquoque, est propria ratio uniuscuiusque illorum generum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. 2, C., *Elk van de negen kategoriëen van bijkomstigheden kunnen we onder twee opzichten beschouwen. Vooreerst onder opzicht van het zijn dat aan elke bijkomstigheid als zoodanig toekomt. Dit zijn nu is bij allen zonder uitzondering een in-een-subjekt-zijn. Het zijn immers van de bijkomstigheid is een in-een-subjekt-zijn. Het tweede dat we kunnen beschouwen bij elke bijkomstigheid is het eigenaardige van iedere kategorie*, THEOL. SUM. II, 31. — **Genus analogum**, Deelsgelijkend geslacht. **Genus commune**, Gemeenschappelijk geslacht. **Genus corporeum**, Lichamelijk geslacht. **Genus generalissimum**, Ruimste geslacht. **Genus inferius**, Lager geslacht. **Genus infimum**, Laagste geslacht. **Genus intermedium**, Tusschengeslacht. **Genus logicum**, Denkkundig geslacht. **Genus mediatum**, Middellijk geslacht. **Genus medium**, Tusschengeslacht. **Genus metaphysicum**, Metaphysisch geslacht. **Genus morale**, Zedelijk geslacht. **Genus naturale**, Natuurlijk geslacht. **Genus physicum**, Physisch geslacht. **Genus praedicabile**, Zegbaar geslacht. **Genus praedicamentale**, Hoofdbegrippelijk geslacht. **Genus primum**, Eerste geslacht. **Genus propinquum**, Nabij geslacht. **Genus proximum**, Naaste geslacht. **Genus remotum**, Verwijderd geslacht. **Genus scibilium**, Kengebied. **Genus speciale**, Bizonder geslacht. **Genus subalternatum**, Ondergeschikt geslacht. **Genus subalternum**, Ondergeschikt geslacht, lager geslacht. **Genus subiectum**, Grondgeslacht. **Genus superius**, Hooger geslacht. **Genus supremum**, Hoogste geslacht. **Genus univocum**, Eénzinnig geslacht. — 2. Zijnsvorm, denkvorm, hoofdbegrip, grondbegrip. *Decem genera entis dicuntur decem praedicamenta*, S. THOMAS, COMMENT. IN III PHYSIC., LECT. 5, N° 15, *De tien zijnsvormen heeten tien hoofdbegrippen.*

GEOMETRIA : Meetkunde.

GLORIA : 1. Roem, beroemdheid. **Gloria Dei**, Gods glorie. **Inanis gloria**, ijdele glorie, POTTERS V, 21, roemzucht. **Gloria mundana**, Wereldsche roem. — 2. Heerlijkheid. **Gloria accidentalis**, Bijkomstige heerlijkheid. **Gloria animae**, Heerlijkheid der ziel. **Gloria caelestis**, Hemelsche heerlijkheid. **Gloria corporalis**, Lichamelijke heerlijkheid. **Gloria creata**, Geschapen heerlijkheid. **Gloria essentialis**, Wezenlijke heerlijkheid, voornaamste heerlijkheid. **Gloria finalis**, Eindheerlijkheid. **Gloria futura**, Toekomstige heerlijkheid. **Gloria perfecta**, Volmaakte heerlijkheid. **Gloria spiritualis**, Geestelijke heerlijkheid.

GLORIATIO : Grootsprekerij.

GLORIFICARE : Verheerlijken.

GLORIFICATIO : Verheerlijking.
GLORIOSUS : Heerlijk.
GNOME : Gematigd oordeel, milddadig oordeel, getemperd oordeel (Syn. EUGNOMOSYNE).
GRADUS : Graad, rang. **Gradus abstractionis**, Graad van afgetrokkenheid. **Gradus affinitatis**, Graad van aanverwantschap (HUWELIJK). **Gradus cognitionis**, Graad van kennis. **Gradus consanguinitatis**, Graad van bloedverwantschap (HUWELIJK). **Gradus essendi**, Wezensrang, wezensgraad. **Gradus immaterialitatis**, Graad van onstoffelijkheid. **Gradus intensitatis**, Graad van felheid. **Gradus metaphysicus**, Metaphysische graad.
GRATIA : 1. Genade. *Gratia nihil est aliud, quam quaedam participata similitudo divinae naturae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 62, A. 1, C., *De genade is niets anders dan een meegedeelde gelijkvormigheid aan de goddelijke natuur*, THEOL. SUM. XXII, 58. — *Gratia reducitur ad primam speciem qualitatis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 110, A. 3, AD 3, *De genade wordt tot de eerste soort van hoedanigheid teruggebracht*, THEOL. SUM. XI, 67. — *Gratia medium est inter naturam et gloriam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 62, A. 3, ARG. 3, *De genade staat tusschen natuur en heerlijkheid in*. — *Gratia nihil est aliud quam quaedam incohatio gloriae in nobis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 24, A. 3, AD 2, *De genade is niets anders dan een begin van de heerlijkheid in ons*. — **Gratia actualis**, Dadelijke genade, POTTERS VI, 81. **Gratia adiuvans**, Helpende genade. **Gratia adoptionis**, Genade van aanneming. **Gratia auxilians**, Genade van bijstand, POTTERS I, 269. **Gratia capitis**, Genade van Christus als hoofd der Kerk, QUAADVLIET II, 22. **Gratia cibans**, Voedende genade, POTTERS VI, 166 (EUCHARISTIE). **Gratia comprehensoris**, Genade van bezit. **Gratia concomitans**, Vergezellende genade, begeleidende genade. **Gratia consequens**, Nakomende genade. **Gratia consummata**, Volkomen genade. **Gratia cooperans**, Medewerkende genade, MEYER 363. **Gratia creata**, Geschapen genade. **Gratia efficax**, Doeltreffende genade, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD, 310. **Gratia efficax per se**, Uit zich zelf gevolguitwerkende genade. **Gratia excitans**, Aanwakkerende genade. **Gratia externa**, Uitwendige genade. **Gratia fidei**, Genade van 't geloof. **Gratia finalis**, Eindgenade. **Gratia finita**, Eindige genade. **Gratia gratis data**, Om niet gegeven genade, GEZELLE 114, om niet geschonken genade, QUAADVLIET III, 14. **Gratia gratum faciens**, Heiligmakende genade, IBIDEM, III, 16. **Gratia habitualis**, Blijvende genade, hebbelijke genade. **Gratia illuminans**, Verlichtende genade, VAN HOOGSTRATEN I, 290. **Gratia imperfecta**, Onvolmaakte genade. **Gratia infinita**, Oneindige genade. **Gratia infusa**, Ingestorte genade. **Gratia interna**, Inwendige genade, POTTERS VI, 3. **Gratia iustificans**, Rechtvaardigmakende genade, MEYER 363, heiligmakende genade. **Gratia linguarum**, Genade der talen. **Gratia medicinalis**, Genezende genade, POTTERS VI, 9. **Gratia miraculorum**, Genade der wonderen. **Gratia operans**, Werkende genade, MEYER 363. **Gratia patriae**, Genade van den hemel. **Gratia perfecta**, Volmaakte genade. **Gratia perseverantiae**, Genade van volharding. **Gratia personalis**, Persoonlijke genade, QUAADVLIET III, 22. **Gratia praedeterminans**, Voorafbepalende genade, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 310. **Gratia praeparans**, Voorbereidende genade, MEYER 363. **Gratia praeveniens**, Voorkomende genade. **Gratia prima**, Eerste genade. **Gratia prophetiae**, Genade van voorspelling. **Gratia regenerationis**, Genade der

wedergeboorte, POTTERS VI, 81. **Gratia reparans**, Herstellende genade. **Gratia sacramentalis**, Sakramenteele genade. **Gratia sanans**, Genezende genade. **Gratia sanctificans**, Heiligmakende genade, MEYER 363. **Gratia signorum**, Genade der wonderen. **Gratia singularis**, Bizondere genade. **Gratia spiritualis**, Geestelijke genade. **Gratia status**, Genade van staat. **Gratia subsequens**, Volgende genade, nakomende genade. **Gratia sufficiens**, Genoegzame genade, POTTERS VI, 11, toereikende genade, volstaande genade. **Gratia unionis**, Genade van vereeniging. **Gratia unitiva**, Vereenigende genade, POTTERS VI, 166. **Gratia viatoris**, Genade van wie op weg is. — 2. Dankbaarheid, erkentelijkheid. **Gratiarum actio**, Dankbetuiging.

GRATIFICARE : Begenadigen, begunstigen.

GRATIFICATIO : Begenadiging, begunstiging.

GRATITUDO : Dankbaarheid, POTTERS V, 125, erkentelijkheid.

GRATUITE : Om niet, POTTERS II, 113.

GRATUITUS : Onverschuldigd, GEZELLE 16, onverdiend.

GUBERNARE : Besturen. *Entia nolunt male gubernari*, ARISTOTELES, XI METAPHYS. C. 10; 1076, A, 3; *De wezens willen niet slecht bestuurd worden.*

GUBERNATIO : Bestuur. **Gubernatio mundi**, Wereldbestuur, DAUBENTON, DE INRICHTING VAN DE WIJSGEERIGE GODGELEERDHEID 120.

GUBERNATIVUS : Besturend.

GULA : Gulzigheid, POTTERS V, 18.

GUSTUS : Smaak. *Tactus ... et gustus sunt maxime naturales*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. 3, C., *Tastzin en smaak zijn hoogst natuurlijk.* — *Licet ... sapor non immutet organum sensus faciendo ipsum saporosum, tamen haec immutatio non est sine aliquali transmutatione tam saporosi quam etiam organi gustus, et praecipue secundum humectationem*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA, A. 13, C., *Hoewel iets smakelijks het zintuigelijk orgaan geen wijziging doet ondergaan door het smakelijk te maken, toch geschiedt bewuste verrichting niet zonder eenige wijziging zoo van het gesmaakte als van het orgaan van den smaak, vooral echter door bevochtiging.*

H

HABERE : 1. Hebben. — 2. Hebbing (DENKLEER).

HABILIS : Bekwaam, vaardig.

HABILITAS : Vaardigheid, bekwaamheid.

HABITUALIS : Hebbelijk, MEYER 364.

HABITUALITER : Hebbelijkerwijs, gewoontelijkerwijs.

HABITUDO : Verhouding, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 48. *Dicitur ... aliquid possibile, vel impossibile absolute ex habitudine terminorum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, C., *Men noemt iets volstrekt mogelijk of volstrekt onmogelijk, om de verhouding van de termen*, THEOL. SUM. I, 697. — *Possibile ... dicitur dupliciter secundum philos. V metaphys. (text. 17). Uno modo per respectum ad aliquam potentiam; sicut quod subditur humanae potentiae, dicitur esse possibile homini. ... Alter modus ... absolute, ex habitudine terminorum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, C., *Zooals de Wijsgeer zegt in het Ve Boek der Metaphysica, kan iets mogelijk zijn, ten eerste, voor een bepaald vermogen; wat bij voorbeeld onder 's menschen vermogen valt, is mogelijk voor den mensch. Verder kan iets in volstrekten zin mogelijk zijn, om de verhouding namelijk van de uitersten.* — **Habitudo accidentalis**, Bijkomstige verhou-

ding. **Habitudo naturalis**, Natuurlijke verhouding. **Habitudo necessaria**, Noodzakelijke verhouding. **Habitudo realis**, Zaaklijke verhouding. **Habitudo universalis**, Algemeene verhouding. **Habitudo voluntaria**, Willijke verhouding.

HABITUS : 1. Hebbing (grond van de verhouding tusschen twee hoofdbegrippen) (Syn. HABERE). *Habitus naturaliter prior est privatione*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERMEN. LECT. 8, N° 3, *Hebbing komt in natuurlijk opzicht voor ontstentenis* (DENKLEER). — 2. Omgeving, BEYSENS, LOGICA 44, omkleeding (als hoofdbegrip). *Cum homo dicitur armatus vel vestitus vel calceatus, denominatur ab aliquo extrinseco, quod non habet rationem neque causae, neque mensurae, unde est speciale praedicamentum et dicitur habitus*, S. THOMAS, COMMENT. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *Wanneer een mensch gewapend of gekleed of geschoeid is, dan wordt hij genoemd naar iets uitwendigs dat oorzaak noch mate, dat dus een afzonderlijk hoofdbegrip is en dit heet « omkleeding »* (DENKLEER). — 3. Hebbelijkheid, RUUSBROEC III, 84; KOK, KORT BEGHRIJP VAN 'T REDENKONSTIG ONDERWIJS 182; SYNOPSIS LOGICA 173, blijvende gesteltenis, POTTERS II, 300 (DENKLEER). *Qualitates quae secundum rationem suam sunt facile mobiles, si ex aliquo accidente difficile mobiles reddantur, habitus dicuntur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 49, A. 2, AD 3, *De hoedanigheid die, naar wezensgrond, gemakkelijk verdwijnt, heet, wanneer ze om een of ander bijkomstigs moeilijk te verdringen valt, hebbelijkheid.* — *Ubi est specialis ratio obiecti etiam in materia generali, oportet esse specialem habitum*, S. THOMAS, COMMENT. IN V ETHIC. NIC. LECT. 2, *Zoodra zich, ook op een algemeener gebied, een nieuwe voorwerpsgrond voordoet, is er ook een nieuwe hebbelijkheid noodig.* — *Materialis diversitas obiecti non diversificat habitum, sed solum formalis*, S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POSTER. LECT. 41, N° 11, *De stoffelijke verscheidenheid onder de voorwerpen brengt niet verschillende hebbelijkheden mee, maar alleen vormelijke verscheidenheid.* — *Sciendum ... quod quando habitus vel potentiae penes obiecta distinguuntur, non distinguuntur penes quaslibet differentias obiectorum, sed penes illas quae sunt per se obiectorum, in quantum sunt obiecta*, S. THOMAS, COMMENT. IN BOETHII DE TRINITATE, Q. 5, A. 1, C., *Er dient in acht genomen dat, wanneer hebbelijkheden of vermogens naar hun voorwerp worden ingedeeld, bewuste onderscheiding niet geschiedt op grond van alle kentrekken die hun voorwerpen doen uiteenloopen, maar op grond van die eigenschappen die een voorwerp, in zoover het in een bepaald geval voorwerp is, toekomen.* — *Habitus est altera natura, De hebbelijkheid is een tweede natuur.* — *Habitus generatur ex actibus, Een hebbelijkheid wordt voortgebracht door daden.* — *Nihil ... prohibet unum actum a diversis habitibus informari*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 4, A. 3, AD 1, *Er is ... niets op tegen, dat een zelfde daad haar vorm ontvangt door verschillende hebbelijkheden*, THEOL. SUM. XI, 126. — *Habitus eiusdem possunt esse diversi actus, Op een zelfde hebbelijkheid kunnen verschillende daden teruggaan.* — *In eodem esse dispositionem et habitum non est necesse, nisi quando ipsa dispositio fit habitus*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 14, A. 4, AD 5, *Geschiktheid en hebbelijkheid hoeven niet een zelfde vermogen aan te doen, behalve wanneer de geschiktheid tot een hebbelijkheid wordt.* — *Unus habitus non potest esse nisi unius potentiae, sicut una forma nisi unius materiae, et unus accidens non nisi unius subiecti*, S. THOMAS, COMMENT. IN IV SENTENT. D. 14, Q. 1, A. 3, SOL. 1, C., *Eén hebbelijkheid, één vermogen; één vorm, één stof en één bijkomstigheid, één subjekt.* — *Natura potentiae per habitum non tollitur*, S. THOMAS, COMMENT. IN II SENTENT.

D. 27, Q. I, A. I, AD 3, *De aard van een vermogen wordt door een hebbelijkheid niet verdrongen.* — *Habitus ... propter actus sunt*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 48, *De hebbelijkheid is om wille van de daad.* — *Necesse est quod habitus per actum suum cognoscatur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 87, A. 2, C., *Hebbelijkheden kent men uit de handelingen.* — *Potior est actus in bonitate vel malitia, quam habitus, quia propter quod unumquodque tale et illud magis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 71, A. 3, C., *De daad haalt het ofwel in goedheid ofwel in boosheid op de hebbelijkheid; dat immers waarom al het andere zus of zoo is is zulks nog meer.* — *Ad habitum a privatione non datur regressus*, *Van ontstentenis tot hebbelijkheid is er geen terugkeer mogelijk.* — *Philosophus in II Ethic. ponit signum habitus delectationem in opere exsistentem*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VIRTUTIBUS IN COMMUNI A. I, C., *De Wijsgeer zegt in het Tweede boek der Ethica dat het genoegen bij het werk uitwijst dat er een hebbelijkheid tot stand gekomen is.* — *Habitu utimur cum volumus*, *Een hebbelijkheid wenden we aan wanneer we willen.* — **Habitus activus**, Hebbelijkheid tot handelen. **Habitus adquisitus**, Aangeworven hebbelijkheid. **Habitus animae**, Ziellijke hebbelijkheid. **Habitus animalis**, Dierlijke hebbelijkheid. **Habitus appetitivus**, Streefhebbelijkheid. **Habitus bonus**, Goede hebbelijkheid. **Habitus cognoscitivus**, Kenhebbelijkheid. **Habitus completus**, Volkomen hebbelijkheid. **Habitus conclusionum**, Hebbelijkheid van de besluiten. **Habitus corporalis**, Lichamelijke hebbelijkheid. **Habitus corporis**, Lichamelijke hebbelijkheid. **Habitus corruptus**, Verworden hebbelijkheid. **Habitus demonstrativus**, Betoogende hebbelijkheid. **Habitus disponens**, Geschikt makende hebbelijkheid. **Habitus disponens ad operationem appetitivam**, Tot streefverrichtingen geschikt makende hebbelijkheid. **Habitus disponens ad operationem cognoscitivam**, Tot kenverrichtingen geschikt makende hebbelijkheid. **Habitus disponens ad operationem intellectivam**, Tot verstandsverrichtingen geschikt makende hebbelijkheid. **Habitus disponens ad operationem cognoscitivam sensitivam**, Tot zintuigelijke kenverrichtingen geschikt makende hebbelijkheid. **Habitus electivus**, Kieshebbelijkheid. **Habitus eliciens**, Uitbrengende hebbelijkheid. **Habitus entitativus**, Zijnshebbelijkheid. **Habitus factivus**, Maakhebbelijkheid. **Habitus generatus**, Geworden hebbelijkheid, voortgebrachte hebbelijkheid. **Habitus gratiae**, Hebbelijkheid der genade. **Habitus gratuitus**, Onverdiend ontvangen hebbelijkheid. **Habitus imperans**, Gebiedende hebbelijkheid. **Habitus infusus**, Ingestorte hebbelijkheid. **Habitus innatus**, Aangeboren hebbelijkheid. **Habitus intellectivus**, Verstandshebbelijkheid, verstandelijke hebbelijkheid. **Habitus intellectus**, Verstandshebbelijkheid, verstandelijke hebbelijkheid. **Habitus justitiae**, Hebbelijkheid der rechtvaardigheid. **Habitus malus**, Booze hebbelijkheid, wanhebbelijkheid. **Habitus minus stricte operativus**, Minder strikt genomen werkhebbelijkheid. **Habitus moralis**, Zedelijke hebbelijkheid. **Habitus naturalis**, Natuurlijke hebbelijkheid. **Habitus operativus**, Werkhebbelijkheid. **Habitus opinativus**, Meenhebbelijkheid. **Habitus personalis**, Persoonlijke hebbelijkheid. **Habitus politicus**, Staatsburgerlijke hebbelijkheid. **Habitus practicus**, Praktische hebbelijkheid. **Habitus principiorum**, Hebbelijkheid der beginselen, beginselhebbelijkheid. **Habitus primorum principiorum**, Hebbelijkheid der eerste beginselen.

Habitus scientiae, Wetenschapshebbelijkheid. **Habitus speculativus**, Schouwingshebbelijkheid. **Habitus stricte operativus**, Strikt genomen werkhebbelijkheid. **Habitus substantivus**, Zelfstandige hebbelijkheid. **Habitus supernaturalis**, Bovennatuurlijke hebbelijkheid. **Habitus virtutis**, Deugdhebbelijkheid. **Habitus vitiosus**, Wanhebbelijkheid.

HAECCEITAS : Het dit-of-dat-zijn, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 183.

HAEREDITAS : Nalatenschap, erfenis (RECHT).

HAERES : Erfgenaam. **Haeres ab intestato**, Erfgenaam bij versterf (RECHT).

HAERESIS : Ketterij.

HAERETICUS : Ketter.

HALLUCINATIO : Zinsbegoocheling.

HARMONIA : Eenstemmigheid. **Harmonia praestabilita**, Vooraf bepaalde eenstemmigheid.

HEBETUDO : Stompzinnigheid.

HEDONISMUS : Genotsleer, hedonisme.

HETERODOXIA : Onrechtzinnigheid, MEYER 366.

HETERODOXUS : Onrechtzinnig.

HETEROGENEITAS : Veelslachtigheid.

HETEROGENEUS : Veelslachtig.

HIERARCHIA : Rangorde, POTTERS I, 204, hierarchie. **Hierarchia angelorum**, Rangorde der engelen. **Hierarchia caelestis**, Hemelsche rangorde. **Hierarchia ecclesiastica**, Kerkelijke rangorde. **Hierarchia infima**, Laagste rangorde. **Hierarchia media**, Tusschenrangorde. **Hierarchia prima**, Eerste rangorde, hoogste rangorde. **Hierarchia Veteris Testamenti**, Rangorde van het Oud Verbond.

HIERARCHICUS : Rangordelijk, hierarchisch.

HILARIS : Vroolijk.

HILARITAS : Vroolijkheid.

HISTORIA : Geschiedenis.

HISTORICUS : Geschiedkundig.

HOLOCAUSTUM : Brandoffer, MEYER 367.

HOMICIDIUM : Doodslag, manslag.

HOMO : Mensch. *Proprium hominis est, esse animal rationale*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 39, *Wat den mensch eigen is komt hierop neer, een redelijk dier te zijn.* — *Homo ... est quod vere est animal*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 26, *De mensch is dat wat waarlijk het dierzijn behelst.* — *Homini, in eo quod est homo, convenit rationale et animal et alia quae in eius definitionem cadunt*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA, C. 4, *Een mensch komt het, in zoover hij mensch is, toe, én redelijk wezen én dier én dat alles te zijn wat bij de bepaling van zijn wezen hoort.* — *Homo ... est optimum animalium, si perficiatur in eo virtus, ad quam habet inclinationem naturalem*, S. THOMAS, COMM. IN I POLITIC. LECT. I, *Wanneer in hem de deugd waartoe hij een natuurlijke neiging heeft vervolmaakt wordt, dan is de mensch het voortreffelijkste onder de dieren.* — *Si sit sine lege et iustitia, homo est pessimum omnium animalium*, S. THOMAS, COMM. IN I POLITIC. LECT. I, *Zonder wet en rechtvaardigheid is de mensch het kwaadste onder alle dieren.* — *Alia animalia quodam naturali instinctu ad suos actus aguntur, homo autem rationis iudicio in suis actionibus dirigitur*, S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POST. LECT. I, N° I, *Andere dieren worden door een natuurlijken aandrang tot hun handelingen gedreven, de mensch echter wordt bij zijn handelingen door het oordeel van de rede geleid.* — *Non ... homo a natura sua esset sufficienter institutus, si non haberet in seipso principia quibus posset operationem complere, quae est intellegere*, S. THOMAS, COMMENT. IN III DE ANIMA LECT. 10, *De mensch zou niet van nature volkomen uitgerust zijn,*

indien hij niet in zich de beginselen had om die verrichting die we het inzicht noemen, te voltrekken. — *Quidquid convenit homini, in quantum est homo, praedicatur de Socrate*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA, C. 4, *Alles wat een mensch als mensch toekomt wordt van Sokrates gezegd.* — *Plantae sunt propter alia animalia, quia ex eis nutriantur, alia animalia sunt propter homines*, S. THOMAS, COMM. IN I POLITIC. LECT. 6, *De planten zijn er om de dieren, deze namelijk vinden er hun voedsel; de dieren echter zijn er om de menschen.* — **Homo animalis**, Dierlijk mensch. **Homo carnalis**, Vleeschelijk mensch. **Homo privatus**, Privaatmensch. **Homo spiritualis**, Geestelijk mensch.

HOMOGENEITAS : Eénslachtigheid.

HOMOGENEUS : Eénslachtig.

HOMOIOMERUS : Gelijkdeelig, uit gelijke deelen gevormd.

HOMOIOUSIA : Zelfstandigheidsgelijkheid.

HOMOIOUSIOS : In zelfstandigheidsopzicht gelijk.

HOMOOUSIA : Zelfstandigheidseenheid, zelfstandigheidseenzelvigheid.

HOMOOUSIOS : Medezelfstandig, POTTERS I, 100.

HONESTAS : Eerzaamheid, voegzaamheid. *Dicuntur partes integrales alicuius virtutis condiciones quas necesse est concurrere ad virtutem et secundum hoc sunt duae partes integrales temperantiae, scilicet verecundia, per quam aliquis refugit turpitudinem temperantiae contrariam; et honestas, per quam scilicet aliquis amat pulchritudinem temperantiae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 143, C., *Aanvullende deelen van een deugd noemen we de voorwaarden welke een deugd vereischt; zoo heeft de matigheid dan twee aanvullende deelen, schaamachtigheid namelijk die het geile dat met de matigheid strijdt doet vluchten, en eerzaamheid die de voortreffelijkheid der matigheid doet liefhebben.* — **Honestas publica**, Openbare eerzaamheid.

HONESTUS : Eerzaam, QUAADVLIET II, 102, voegzaam.

HONOR : 1. Eer. — 2. Eerbewijs.

HORROR : Afschuw.

HOSTIA : Offergave, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 249.

HUMANITAS : Menschheid, menschdom.

HUMANUS : Menschelijk.

HUMILIS : Ootmoedig, nederig.

HUMILITAS : Ootmoed, nederigheid.

HYLOZOISMUS : Hylozoisme.

HYPERDULIA : Hoogste heiligenvereering, Mariavereering.

HYPERESTESIA : Overgevoeligheid.

HYPOCRISIS : Schijnheiligheid, POTTERS V, 21, huichelarij, DE GROOT, LEVEN VAN DEN H. THOMAS VAN AQUINO 182.

HYPOCRITA : Huichelaar, schijnheilige.

HYPOSTASIS : Onderstandigheid, MEYER 370, zelfstaanschap. *Hoc nomen hypostasis significat substantiam individuam, id est quae non potest de pluribus praedicari*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE POTENTIA, Q. 8, A. 3, C., *De naam « onderstandigheid » geeft de eenlingelijke zelfstandigheid te kennen, degene dus die niet van velen kan gezegd worden.* — *Nativitas tanquam subiecto proprie nascendi attribuitur personae vel hypostasi, non naturae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 35, A. 1, C., *Wanneer het gaat over het subjekt van het geboren worden, wordt de geboorte aan den persoon of onderstandigheid toegeschreven, niet aan de natuur.* — *Esse consequitur naturam non sicut habentem esse, sed sicut qua aliquid est; personam autem sive hypostasim consequitur sicut habentem esse*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 17, A. 2, AD 1, *Het zijn volgt de natuur niet als datgene, wat het zijn heeft, maar waardoor iets het zijn heeft; het volgt echter den persoon of*

hypostase als datgene wat het zijn heeft, THEOL. SUM. XX, 528.

HYPOSTATICE : Onderstandigerwijs. *Humana natura unita est Verbo non quidem accidentaliter, neque etiam essentialiter, quasi pertinens ad divinam naturam Verbi, sed substantialiter id est hypostatice*, S. THOMAS, QU. DISP. DE UNIONE VERBI INCARNATI A. I, AD 13, *De menschelijke natuur werd op bijkomstige noch op wezenlijke wijze, zoodat ze voortaan tot de goddelijke natuur van het Woord zou behooren, met het Woord vereenigd, maar wel op zelfstandige, dit is op onderstandige wijze.*

HYPOSTATICUS : Onderstandig.

HYPOTHECA : Grondpand, kusting, HUGO DE GROOT I, 151; NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 54, zekerheidsstelling, VAN BAUWEL 296 (RECHT).

HYPOTHESIS : Onderstelling, POTTERS I, 29.

HYPOTHETICE : Bij onderstelling, onderstellenderwijs.

HYPOTHETICUS : Voorwaardelijk.

HYSTERIA : Hysterie.

HYSTERICUS : Hysterisch.

I

IACTANTIA : Grootspraak, POTTERS V, 21, snoeverij, opsnijderij.

ICONOLATRIA : Beeldenvereering.

IDEA : Grondgedachte, POTTERS I, 257, kiemgedachte, gedachte, idee, oerbeeld, ontwerp, denkbeeld. *Per ideas intelleguntur formae aliarum rerum praeter ipsas res exsistentes*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 15, A. I, C., *Met kiemgedachten worden de vormen der dingen, in zoover ze buiten de dingen zijn, bedoeld.* — *Rationes rerum, secundum quod sunt in Deo cognoscente, Ideae vocantur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, INTROD., *De begrippen der dingen worden als in Gods kennis aanwezig, kiemgedachten genoemd.* — *Secundum quod (idea) est principium factionis rerum, exemplar dici potest et ad practicam cognitionem pertinet; secundum autem quod principium cognoscitivum est, proprie dicitur ratio et potest etiam ad scientiam speculativam pertinere*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 15, A. 3, C., *In zoover de kiemgedachte bij het vervaardigen van iets voorzit, heet ze oerbeeld, en behoort tot de praktische kennis; in zoover ze echter als kenbeginsel optreedt heet ze begrip en kan op de bespiegelende wetenschap teruggaan.* — **Idea innata**, Aangeboren denkbeeld. **Idea separata**, Afzonderlijk denkbeeld. **Idea simplex**, Enkelvoudig denkbeeld.

IDEALIS : Oerbeeldelijk (Syn. EXEMPLARIS).

IDEALISMUS : Idealisme. **Idealismus absolutus**, Onbeperkt idealisme. **Idealismus acosmisticus**, Heelalontkennend idealisme. **Idealismus monisticus**, Veelheid ontkennend idealisme. **Idealismus monisticus obiectivus**, Objektief veelheid ontkennend idealisme. **Idealismus monisticus subiectivus**, Subjektief veelheid ontkennend idealisme. **Idealismus partialis**, Gedeeltelijk idealisme. **Idealismus pluralistico-positivisticus**, Eenheid ontkennend idealisme. **Idealismus positivisticus**, Positivistisch idealisme. **Idealismus transcendentalis**, Overtreffend idealisme.

IDEARE : Opvatten, ontwerpen.

IDEM : Zelfde. *Quaecumque ... uni et eidem sunt eadem, sibi invicem sunt eadem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. 3, ARG. I, *Twee dingen die aan een zelfde ding gelijk zijn, zijn ook onderling gelijk.* — *Idem semper facit idem*, S. THOMAS, COMMENT. IN

I SENTENT., D. 43, Q. 2, A. 1, SED C., *Een zelfde wezen brengt immer hetzelfde voort.*

IDENTICUS : Eenzelvig, POTTERS I, 26.

IDENTIFICARE : Vereenzelvigen.

IDENTIFICATIO : Vereenzelviging.

IDENTITAS : Eenzelvigheid, POTTERS I, 240 (Tgd DIVERSITAS, Verschillendheid). **Identitas absoluta,** Volstrekte eenzelvigheid. **Identitas eminentialis causalis,** Overtreffende oorzakelijke eenzelvigheid. **Identitas formalis,** Vormelijke eenzelvigheid, eenzelvigheid naar den wezensvorm. **Identitas generica,** Geslachtseenzelvigheid. **Identitas materialis,** Stoffelijke eenzelvigheid. **Identitas naturae,** Natuureenzelvigheid. **Identitas numerica,** Eenlingelijke eenzelvigheid, eenlingseenzelvigheid. **Identitas radicalis,** Oorsprongseenzelvigheid. **Identitas realis,** Zaaklijke eenzelvigheid. **Identitas specifica,** Soortelijke eenzelvigheid, soorteenzelvigheid.

IDIOMA : Eigenschap, MEYER 371. **Communicatio idiomatum,** Mededeeling van de eigenschappen.

IDOLOLATRIA : Afgoderij.

IDOLOLATRUS : Afgodendienaar.

IDOLUM : Afgod.

IEIUNIUM : Vasten. **Ieiunium corporale,** Lichamelijke vasten. **Ieiunium ecclesiasticum,** Kerkelijke vasten. **Ieiunium eucharisticum,** Eucharistische vasten. **Ieiunium ieiunantis,** Opzettelijke vasten. **Ieiunium ieiunii,** Feitelijke vasten, ongewilde vasten. **Ieiunium morale,** Zedelijke vasten. **Ieiunium naturale,** Natuurlijke vasten. **Ieiunium spirituale,** Geestelijke vasten.

IGNAVIA : Lafhartigheid.

IGNORANTIA : 1. Onwetendheid (Tgd SCIENTIA, Kennis). *Hoc quod fit propter ignorantiam, ita scilicet quod ignorantia sit causa eius, universaliter est non voluntarium, ex hoc quod actus voluntatis non fertur in illud,* S. THOMAS, COMM. IN III ETHIC. NIC. LECT. 3, *Wat uit onwetendheid gedaan wordt, op zulke wijze dus dat onwetendheid er oorzaak van is, is over het geheel genomen iets onwillijks; de wilsdaad slaat er namelijk niet op.* — **Ignorantia antecedens,** Voorafgaande onwetendheid, teweegbrengende onwetendheid. **Ignorantia concomitans,** Vergezellende onwetendheid. **Ignorantia consequens,** Nakomende onwetendheid. **Ignorantia dispositionis,** Op een dwaling berustende onwetendheid. **Ignorantia electionis,** Onwetendheid omtrent het voorwerp der keus. **Ignorantia inculpabilis,** Niet toerekenbare onwetendheid. **Ignorantia invincibilis,** Onontkombare onwetendheid, onontwijkbare onwetendheid. **Ignorantia involuntaria,** Onwillijke onwetendheid. **Ignorantia negationis,** Volslagen onwetendheid omtrent iets. **Ignorantia negative accepta,** Onwetendheid zonder meer. **Ignorantia particularis,** Bizondere onwetendheid. **Ignorantia praecedens,** Voorafgaande onwetendheid. **Ignorantia privative accepta,** Onbekendheid met wat men weten moet. **Ignorantia universalis,** Algemeene onwetendheid. **Ignorantia vincibilis,** Ontkombare onwetendheid, ontwijkbare onwetendheid. **Ignorantia voluntaria,** Willijke onwetendheid. — 2. Onwetendheid, onbekendheid met wat men weten moet (Tgd NESCIENTIA, Onkundigheid; — SCIENTIA, Kennis). *Ignorantia in hoc a nescientia differt, quod nescientia dicit simplicem scientiae negationem... ignorantia vero importat scientiae privationem, dum scilicet alicui deest scientia eorum quae aptus natus est scire,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 76, A. 2, C., *Onwetendheid verschilt hierdoor van onkundigheid, dat onkundigheid gewone ontstentenis van kennis te kennen geeft; onwetendheid daarentegen gemis aan kennis, dat namelijk*

iemand niet kent wat hij in staat was te kennen. — **Ignorantia affectata,** Opzettelijke onwetendheid, VAN HOONACKER 60, bezonnen onwetendheid, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 7. **Ignorantia crassa,** Grove onwetendheid, VAN HOONACKER 60. **Ignorantia culpabilis,** Schuldige onwetendheid. **Ignorantia excusans,** Verontschuldigende onwetendheid. **Ignorantia facti,** Onbekendheid met het feit, VAN HOONACKER 61. **Ignorantia iuris,** Onbekendheid met de rechtsgronden. **Ignorantia malae electionis,** Onbezonnen onwetendheid, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 7. **Ignorantia negligentiae,** Onwetendheid uit nalatigheid. **Ignorantia non excusans,** Niet verontschuldigende onwetendheid. **Ignorantia particularium iuris,** Onbekendheid met de bizondere rechtsgronden. **Ignorantia pravae dispositionis,** Boosaardige onwetendheid. **Ignorantia universalium iuris,** Onwetendheid der algemeene rechtsbeginselen, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 8, onbekendheid met de algemeene rechtsgronden.

IGNORATIO : Onwetendheid, onbekendheid, onkunde. **Ignoratio elenchi,** Misverstand omtrent de gestelde vraag, onwetendheid omtrent de vraagstelling.

ILLATIO : 1. Invoering. — 2. Gevolgtrekking. *A posse ad esse non valet illatio, De gevolgtrekking van kunnen tot zijn gaat niet op.*

ILLATIVE : 1. Invoerenderwijs. — 2. Gevolgtrekkenderwijs.

ILLATIVUS : 1. Invoerend. — 2. Gevolgtrekkend.

ILLEGALIS : Wederrechtelijk.

ILLEGALITAS : Wederrechtelijkheid.

ILLEGALITER : Wederrechtelijkerwijs.

ILLEGITIME : Onwettigerwijs.

ILLEGITIMITAS : Onwettigheid.

ILLEGITIMUS : Onwettig. **Filius illegitimus,** Onwettige zoon, buitenechtelijke zoon.

ILLIBERALIS : Onvrijgevig, onmilddadig, schriel.

ILLIBERALITAS : Onvrijgevigheid, onmilddadigheid, schrielheid.

ILLICEITAS : Ongeoorloofdheid, onwettigheid, zondigheid.

ILLICITE : Ongeoorloofderwijs, onwettigerwijs, zondigerwijs.

ILLICITUS : Ongeoorloofd, onwettig, zondig.

ILLUMINATIO : Verlichting. **Illuminatio angelorum,** Engellijk licht.

ILLUMINATIVUS : Verlichtend.

ILLUSIO : 1. Begoocheling. — 2. Bespotting door veinzerij.

IMAGINARE : Zich inbeelden.

IMAGINARIE : Ingebeelderwijs.

IMAGINARIUS : Ingebeeld.

IMAGINATIO : 1. Verbeelding. *Imaginatio est potentia sensitivae partis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 8, ARG. 6, *De verbeelding is een vermogen dat tot het zintuigelijk deel der ziel behoort.* — 2. Inbeelding.

IMAGINATIVUS : Inbeeldend, voorstellend.

IMAGO : Beeld, beeltenis, QUAADVLIET III, 41, evenbeeld. JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 164. *Imago proprie dicitur quod procedit ad similitudinem alterius,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 35, A. 1, AD 1, « *Beeld* » *noemt men eigenlijk datgene wat voortkomt van een ander en erop gelijkt,* THEOL. SUM. II, 183.

IMBECILLITAS : Zwakheid.

IMMANENS : Inblijvend, MEYER 266.

IMMANENTIA : Inblijvendheid.

IMMATERIALIS : Onstoffelijk (Syn. SPIRITUALIS, Geestelijk; — Tgd MATERIALIS, Stoffelijk).

IMMATERIALITAS : Onstoffelijkheid (Syn. SPIRITUALITAS, Geestelijkheid; — Tgd MATERIALITAS, Stoffelijkheid).

IMMATERIALITER : Onstoffelijkerwijs. (Syn. SPIRITUALITER,

Geestelijkerwijs; — Tgd MATERIALITER, Stoffelijkerwijs).
IMMEDIATE : Onmiddellijk.
IMMEDIATIO : Onmiddellijkheid. **Immediatio suppositi**, Zelfstandigheidsonmiddellijkheid. **Immediatio virtutis**, Krachtonmiddellijkheid.
IMMEDIATUM : Onmiddellijk gegeven. *Immediata ... cum sint priora, oportet esse indemonstrabilia*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 7, N° 7, *Daar onmiddellijke gegevens voorafgaan, zoo kan het niet anders of ze zullen onbewijsbaar zijn.* — *Non solum (immediatorum) est scientia, immo eorum cognitio est principium quoddam totius scientiae*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 7, N° 8, *Wetenschap is het niet alleen om de onmiddellijke gegevens te doen, maar kennis van de onmiddellijke gegevens is zelfs één onder de beginselen van de heele wetenschap.*
IMMEDIATUS : Onmiddellijk. *Immediata propositio est, qua non est altera prior*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 5, N° 2, *Onmiddellijke stelling is deze, waaraan geen ander voorafgaat.*
IMMENSITAS : Onmetelijkheid, MEYER 374. **Immensitas divina**, Goddelijke onmetelijkheid.
IMMENSURABILIS : Onmeetbaar.
IMMENSURABILITAS : Onmeetbaarheid.
IMMENSUS : Onmetelijk, MEYER 374.
IMMOBILIS : Onbewegelijk (Tgd MOBILIS, Bewegelijk). *Primum movens debet esse immobile, De eerste beweger moet onbewegelijk zijn.* — *Simpliciter inter omnia primum principium est quod est immobile*, S. THOMAS, COMMENT. IN VIII PHYSIC. LECT. 13, N° 3, *Volstrekt beschouwd is het eerste onder alle beginselen het onbewegelijke.*
IMMODESTE : Onzedig.
IMMODESTIA : Onzedigheid.
IMMODESTUS : Onzedig.
IMMOLARE : Slachten, slachtofferen.
IMMOLATIO : Slachting, JANSSENS, DE HEILIGE EUCHARISTIE 104, slachtoffering, IBIDEM 87.
IMMORTALIS : Onsterfelijk (Tgd MORTALIS, Sterfelijk).
IMMORTALITAS : Onsterfelijkheid (Tgd MORTALITAS, Sterfelijkheid). **Immortalitas naturalis**, Natuurlijke onsterfelijkheid. **Immortalitas spiritualis**, Geestelijke onsterfelijkheid.
IMMUNDITIA : Onreinheid (Tgd MUNDITIA, Reinheid). **Immunditia corporalis**, Lichamelijke onreinheid. **Immunditia culpae**, Onreinheid der zonde. **Immunditia mentis**, Onreinheid van den geest.
IMMUNIS : Vrij, vrijgesteld.
IMMUNITAS : Het vrij-zijn, POTTERS I, 268, vrijdom, vrijgesteldheid.
IMMUTABILIS : Onveranderlijk, JANSSENS, HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 3, (Tgd MUTABILIS, Veranderlijk).
IMMUTABILITAS : Onveranderlijkheid (Tgd MUTABILITAS, Veranderlijkheid).
IMMUTARE : Veranderen.
IMMUTATIO : 1. Onveranderdheid. — 2. Verandering. *Est ... duplex immutatio, alia naturalis, et alia spiritualis. Naturalis quidem secundum quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse naturale, ... spiritualis autem secundum quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse spirituale, ut forma coloris in pupilla*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. 3, C., *Daar zijn twee soorten van verandering, natuurlijke en geestelijke; natuurlijke, wanneer de vorm van het wijzigend beginsel naar zijn natuurlijk zijn in het subjekt dat de verandering ondergaat ontvangen wordt; geestelijke, wanneer de vorm van het wijzigend wezen in het ondergaande wezen, naar zijn geestelijk zijn ontvangen wordt, aldus de vorm van kleur in den oogappel* — *Ad operationem ... sensus requiritur immutatio spiritualis, per quam intentio formae sensibilis fiat in organo*

sensus, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. 3, C., *Opdat de zintuigen zouden werken is er geestelijke verandering noodig, waardoor het kenbeeld van den zintuigelijken vorm in het orgaan van het zintuig tot stand komt.* — *In quibusdam sensibus invenitur immutatio spiritualis tantum, sicut in visu; in quibusdam autem cum immutatione spirituali etiam naturalis, vel ex parte obiecti tantum, vel etiam ex parte organi*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. 3, C., *Sommige zintuigen kennen alleen geestelijke verandering, aldus het gezicht; andere kennen behalve geestelijke nog natuurlijke verandering, hetzij dan enkel wat het voorwerp, hetzij ook wat het orgaan betreft.* — *Materialis immutatio fit per contactum*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE ANIMA, A. 13, C., *Stoffelijke verandering geschiedt door aanraking.* — **Immutatio accidentalis**, Bijkomstige verandering. **Immutatio animalis**, Dierlijke verandering. **Immutatio corporalis**, Lichamelijke verandering. **Immutatio essentialis**, Wezenlijke verandering. **Immutatio immaterialis**, Onstoffelijke verandering. **Immutatio materialis**, Stoffelijke verandering. **Immutatio naturalis**, Natuurlijke verandering. **Immutatio sensibilis**, Zintuigelijke verandering. **Immutatio spiritualis**, Geestelijke verandering.

IMMUTATIVUS : Veranderend.

IMPASSIBILIS : Onlijdelijk, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 209, ondeerbaar (Tgd PASSIBILIS, Lijdelijk).

IMPASSIBILITAS : Onlijdelijkheid, POTTERS III, 314, ondeerbaarheid (Tgd PASSIBILITAS, Lijdelijkheid)

IMPATIENTIA : Ongeduld (Tgd PATIENTIA, Geduld).

IMPECCABILIS : Onzondigbaar.

IMPECCABILITAS : Onzondigbaarheid, POTTERS I, 205.

IMPECCANS : Zondeloos, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 302, onzondig.

IMPECCANTIA : Zondeloosheid, POTTERS II, 95.

IMPEDIMENTUM : Beletsel, bezwaar. **Impedimentum absolutum**, Beletsel tegenover iedereen. **Impedimentum aetatis**, Leeftijdsbeletsel, POTTERS VII, 105. **Impedimentum cognationis legalis**, Beletsel van wettelijke verwantschap, POTTERS VII, 106. **Impedimentum correlativum**, Wisselwerkend beletsel. **Impedimentum criminis**, Beletsel van misdaad, POTTERS VII, 105. **Impedimentum dirimens**, Ongeldig makend beletsel, POTTERS VII, 71, verijdelend beletsel, QUAADVLIET III, 130, tenietdoend beletsel, DE SMET 25, ontbindend beletsel, vernietigend beletsel. **Impedimentum gradus maioris**, Beletsel van hoogeren rang. **Impedimentum gradus minoris**, Beletsel van lageren rang. **Impedimentum impediens**, Verhinderend beletsel. **Impedimentum impotentiae**, Beletsel van onmacht, POTTERS VII, 105. **Impedimentum irritans**, Vernietigend beletsel. **Impedimentum iuris divini**, Beletsel op grond van het goddelijke recht. **Impedimentum iuris ecclesiastici**, Kerkrechtelijk beletsel. **Impedimentum iuris humani**, Beletsel op grond van het menschelijke recht. **Impedimentum iuris naturalis**, Natuurrechtelijk beletsel. **Impedimentum iuris positivi**, Beletsel op grond van het stellige recht. **Impedimentum matrimonii**, Huwelijksbeletsel. **Impedimentum occultum**, Verborgen beletsel, geheim beletsel. **Impedimentum perpetuum**, Blijvend beletsel, bestendig beletsel. **Impedimentum prohibens**, Verbiedend beletsel, QUAADVLIET III, 130. **Impedimentum prohibitivum**, Verbiedend beletsel. **Impedimentum publicae honestatis**, Beletsel van openbare eerbaarheid, POTTERS VII, 106. **Impedimentum publicum**, Openbaar beletsel. **Im-**

pedimentum raptus**, Beletsel van roof of schaking, POTTERS VII, 105. **Impedimentum relativum**, Beletsel in verhouding tot een bepaalden persoon. **Impedimentum temporaneum**, Tijdelijk beletsel (HUWELIJK).

IMPENETRABILITAS : Ondoordringbaarheid (Tgd PENETRABILITAS, Doordringbaarheid).

IMPERARE : Bevelen, TERBURG 27, gebieden. **Imperare despotice**, Als dwingeland bevelen. **Imperare politice**, Niet als dwingeland bevelen.

IMPERATIVE : Bevelenderwijs.

IMPERATIVUS : Bevelend.

IMPERATUS : Bevolen. **Actus imperatus**, Bevolen daad.

IMPERFECTE : Onvolmaakterwijs (Tgd PERFECTE, Volmaakterwijs).

IMPERFECTIO : Onvolmaaktheid (Tgd PERFECTIO, Volmaaktheid).

IMPERFECTUS : Onvolmaakt (Tgd PERFECTUS, Volmaakt). *Unumquodque imperfectum causatur a perfecto*, *Alle onvolmaakt wezen wordt door een volmaakt wezen teweeg gebracht.* — *Perfectum et imperfectum ab eadem virtute causantur*, *Het volmaakte en het onvolmaakte komen van een zelfde kracht voort.* — *Omne ... quod est imperfectum, sub eodem genere cadit cum perfecto, non quidem sicut species, sed per reductionem*, S. THOMAS, COMMENT. IN III PHYSIC., LECT. 1, N° 7, *Alles wat onvolmaakt is hoort in hetzelfde geslacht thuis als het volmaakte, hoewel niet als een afzonderlijke soort, wel door herleiding.* — *Perfecto adveniente non manet imperfectum*, *Zoodra volmaaktheid intreedt, wijkt onvolmaaktheid.* — *Perfectum est prius imperfecto*, *Het volmaakte is eerder dan het onvolmaakte.* — *Imperfectum .... est prius quam perfectum in fieri*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 65, A. 3, C., *Wat de wording betreft gaat het onvolmaakte het volmaakte vooraf.*

IMPERIUM : Bevel. **Imperium voluntatis**, Wilsbevel, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 4. **Imperium voluntatis despoticum**, Dwingend wilsbevel. **Imperium voluntatis politicum**, Niet dwingend wilsbevel.

IMPIE : Onvroom (Tgd PIE, Vroom).

IMPIETAS : Onvroomheid (Tgd PIETAS, Vroomheid).

IMPIUS : Onvroom (Tgd PIUS, Vroom).

IMPLICITE : Stilzwijgend, POTTERS III, 236, inbegrepenerwijs, inbeslotenerwijs (Tgd EXPLICITE, Uitdrukkelijkerwijs).

IMPLICITUS : Stilzwijgend, POTTERS IV, 31, inbegrepen, inbesloten (Tgd EXPLICITUS, Uitdrukkelijk).

IMPOENITENTIA : Onboetvaardigheid, QUAADVLIET III, 21.

IMPORTARE : Insluiten.

IMPOSITIO MANUUM : Handenoplegging, MEYER 375.

IMPOSSIBILIS : Onmogelijk (Tgd POSSIBILIS, Mogelijk). *Impossibile dicit(ur) cuius contrarium est verum de necessitate*, S. THOMAS, COMM. IN V METAPHYS., LECT. 14, *Onmogelijk heet dat waarvan het tegendeel noodzakelijk waar is.* — *Sublato ... impossibili tollitur necessarium*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, ARG. 4, *Wanneer niets onmogelijk is, dan is er niets noodzakelijk*, THEOL. SUM. I, 695. — **Impossibilis absolute**, Volstrekt onmogelijk. **Impossibilis in ordine ad aliquid**, Onmogelijk in een bepaald opzicht. **Impossibilis per accidens**, Onmogelijk om iets bijkomstigs. **Impossibilis per se**, Uit zich zelf onmogelijk. **Impossibilis simpliciter**, Onmogelijk zonder meer.

IMPOSSIBILITAS : Onmogelijkheid (Tgd POSSIBILITAS, Mogelijkheid). **Impossibilitas absoluta**, Volstrekte onmogelijkheid. **Impossibilitas condicionata**, Voorwaardelijke onmogelijkheid. **Impossibilitas metaphysica**, Meta-

physische onmogelijkheid. **Impossibilitas per se,** Onmogelijkheid uit den aard zelf. **Impossibilitas physica,** Physische onmogelijkheid.

IMPOSSIBILITER : Onmogelijkerwijs (Tgd POSSIBILITER, Mogelijkerwijs).

IMPOTENTIA : 1. Verzwakt vermogen, onvermogen (Tgd POTENTIA, Vermogen) (DENKLEER). **Impotentia activa,** Onvermogen tot handelen, verzwakt vermogen tot handelen. **Impotentia passiva,** Onvermogen tot ondergaan, verzwakt vermogen tot ondergaan. — 2. Geslachtelijk onvermogen, DE SMET 28, lichamelijke onmacht, IBIDEM (HUWELIJK). **Impotentia absoluta,** Volstrekt geslachtelijk onvermogen. **Impotentia antecedens,** Voorafgaande lichamelijke onmacht, QUAADVLIET III, 131. **Impotentia artificialis,** Bewerkte lichamelijke onmacht. **Impotentia certa,** Zeker geslachtelijk onvermogen. **Impotentia consequens,** Nakomend geslachtelijk onvermogen. **Impotentia dubia,** Twijfelachtig geslachtelijk onvermogen. **Impotentia naturalis,** Natuurlijk geslachtelijk onvermogen. **Impotentia perpetua,** Blijvend geslachtelijk onvermogen. **Impotentia relativa,** Betrekkelijke onmacht, QUAADVLIET III, 131. **Impotentia temporanea,** Tijdelijk geslachtelijk onvermogen.

IMPRECATIO : Verwenschingseed.

IMPROBABILIS : Onwaarschijnlijk (Tgd PROBABILIS, Waarschijnlijk).

IMPROBABILITAS : Onwaarschijnlijkheid (Tgd PROBABILITAS, Waarschijnlijkheid).

IMPROPERIUM : Verwijting.

IMPROPORTIONALIS : Onevenredig (Tgd PROPORTIONALIS, Evenredig).

IMPROPORTIONALITAS : Onevenredigheid (Tgd PROPORTIONALITAS, Evenredigheid).

IMPROPORTIONALITER : Onevenredigerwijs (Tgd PROPORTIONALITER, Evenredigerwijs).

IMPROPRIE : Oneigenlijk (Tgd PROPRIE, Eigenlijk).

IMPROPRIUS : Oneigenlijk, oneigen (Tgd PROPRIUS, Eigen, eigenlijk).

IMPRUDENS : Onvoorzichtig (Tgd PRUDENS, Voorzichtig).

IMPRUDENTIA : Onvoorzichtigheid (Tgd PRUDENTIA, Voorzichtigheid).

IMPUBER : Geslachtelijk onrijp.

IMPUBERTAS : Geslachtelijke onrijpheid.

IMPUDICITIA : Oneerbaarheid, schaamteloosheid (Tgd PUDICITIA, Eerbaarheid, schaamachtigheid).

IMPUDICUS : Oneerbaar, schaamteloos (Tgd PUDICUS, Eerbaar, schaamachtig).

IMPURITAS : Onreinheid (Tgd PURITAS, Reinheid). **Impuritas culpae,** Onreinheid der zonde.

IMPURUS : Onrein (Tgd PURUS, Rein).

IMPUTABILIS : Toerekenbaar, VAN HOONACKER 45.

IMPUTABILITAS : Toerekenbaarheid, VAN OORSCHOT 15; SALSMANS, GENEESK. PLICHT. 10. **Imputabilitas in causa,** Oorzakelijke toerekenbaarheid.

IMPUTARE : Aanrekenen, toerekenen.

IMPUTATIO : Toerekening, aanrekening.

INADAEQUATE : Onadaequaterwijs.

INADAEQUATIO : Onadaequaatheid.

INADAEQUATUS : Onadaequaat.

INADVERTENTIA : Onbedachtzaamheid, POTTERS III, 293.

INAEQUALIS : Ongelijk.

INAEQUALITAS : Ongelijkheid.

INALIENABILIS : Onvervreemdbaar.

INALIENABILITAS : Onvervreemdbaarheid.

INANIMATUS : Onbezield (Tgd ANIMATUS, Bezield).
INARESCENTIA : Onopwindbaarheid, overdreven zachtheid.
INCAPACITAS : Onbevoegdheid.
INCARNARI : Vleeschworden, menschworden.
INCARNATIO : Menschwording, vleeschwording.
INCERTITUDO : Onzekerheid (Tgd CERTITUDO, Zekerheid).
INCERTUS : Onzeker (Tgd CERTUS, Zeker).
INCESTUS : Bloedschennis, bloedschande.
INCIRCUMSCRIPTIBILIS : Onomschrijfbaar, door geen ruimte omvatbaar (Tgd CIRCUMSCRIPTIBILIS, Omschrijfbaar).
INCIRCUMSCRIPTUS : Onomschreven (Tgd CIRCUMSCRIPTUS, Omschreven).
INCLEMENS : Ongenadig (Tgd CLEMENS, Goedertieren).
INCLEMENTIA : Ongenadigheid, ongoedertierenheid (Tgd CLEMENTIA, Goedertierenheid).
INCLINATIO : Toeneiging, neiging. *Omnis inclinatio alicuius rei vel naturalis vel voluntaria nihil est aliud quam quaedam impressio a primo movente*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 103, A. 8, C., *Elke neiging van iets hetzij dan een natuurlijke, hetzij een willijke neiging, is niets anders dan een inwerking door den eersten beweger.*
INCLUSIVE : Ingeslotenerwijs, met inbegrip van.
INCOGNITUM : Het onbekende.
INCOGNOSCIBILIS : Onkenbaar.
INCOHATIO : Aanvang. **Incohatio formae**, Aanvang van een vorm. **Incohatio habitus**, Aanvang van een hebbelijkheid. **Incohatio perfectionis**, Aanvankelijke volmaaktheid. *Omnis incohatio perfectionis ordinatur in perfectionem consummatam, quae est per ultimum finem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 6, C., *Alle aanvankelijke volmaaktheid is op volkomen volmaaktheid gericht welke in het bereiken van het laatste doel bestaat.*
INCOHATIVE : Aanvankelijk.
INCOMMENSURABILIS : Onmeetbaar (Tgd COMMENSURABILIS, Meetbaar).
INCOMMENSURABILITAS: Onmeetbaarheid (Tgd COMMENSURABILITAS, Meetbaarheid).
INCOMMUNICABILIS : Onmededeelbaar, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 186 (Tgd COMMUNICABILIS, Mededeelbaar).
INCOMMUNICABILITAS : Onmededeelbaarheid (Tgd COMMUNICABILITAS, Mededeelbaarheid).
INCOMPLETUS : Onvolledig (Tgd COMPLETUS, Volledig).
INCOMPLEXE : Enkelvoudigerwijs (Tgd COMPLEXE, Samengestelderwijs).
INCOMPLEXUS : Enkelvoudig (Tgd COMPLEXUS, Samengesteld).
INCOMPOSITUS : Niet samengesteld (Tgd COMPOSITUS, Samengesteld).
INCOMPOSSIBILIS : Onvereenigbaar (Tgd COMPOSSIBILIS, Vereenigbaar).
INCOMPOSSIBILITAS : Onvereenigbaarheid (Tgd COMPOSSIBILITAS, Vereenigbaarheid).
INCOMPREHENSIBILIS : Onbegrijpelijk (Tgd COMPREHENSIBILIS, Begrijpelijk).
INCOMPREHENSIBILITAS : Onbegrijpelijkheid (Tgd COMPREHENSIBILITAS, Begrijpelijkheid).
INCONSCIUS : Onbewust (Tgd CONSCIUS, Bewust).
INCONSIDERATIO : Onbedachtzaamheid, onbezonnenheid.
INCONSTANS : Onstandvastig, wispelturig (Tgd CONSTANS, Standvastig).
INCONSTANTIA : Onstandvastigheid, wispelturigheid, wankelmoedigheid (Tgd CONSTANTIA, Standvastigheid).
INCONTESTABILIS : Onweer-

sprekelijk, BEYSENS, ONTOLOGIE 148, onomstootbaar.

INCONTINENS : Ononthoudzaam (Tgd CONTINENS, Onthoudzaam).

INCONTINENTIA : Ononthoudzaamheid (Tgd CONTINENTIA, Onthoudzaamheid).

INCONVENIENS : Bezwaarlijk, niet overeenkomstig.

INCONVENIENTER : Bezwaarlijk.

INCONVERTIBILIS : Niet ruilbaar, niet omkeerbaar (Tgd CONVERTIBILIS, Ruilbaar, omkeerbaar).

INCONVERTIBILITAS : Onruilbaarheid, niet-omkeerbaarheid (Tgd CONVERTIBILITAS, Ruilbaarheid, omkeerbaarheid).

INCONVERTIBILITER : Op niet ruilbare wijze, op niet omkeerbare wijze (Tgd CONVERTIBILITER, Op omkeerbare wijze, op ruilbare wijze).

INCORPORALIS : Onlichamelijk (Tgd CORPORALIS, Lichamelijk).

INCORPORALITAS : Onlichamelijkheid (Tgd CORPORALITAS, Lichamelijkheid).

INCORPORALITER : Onlichamelijkerwijs (Tgd CORPORALITER, Lichamelijkerwijs).

INCORPOREITAS: Onbelichaamdheid (Tgd CORPOREITAS, Belichaamdheid).

INCORPOREUS : Onbelichaamd (Tgd CORPOREUS, Belichaamd).

INCORRUPTIBILIS : Onverderfelijk, onvergankelijk (Tgd CORRUPTIBILIS, Verderfelijk). *Incorruptibile est prius corruptibili et natura et tempore*, S. THOMAS, COMMENT. IN VIII PHYSIC. LECT. 19, N° 6, *Het onvergankelijke komt én in natuurlijk opzicht én in tijdsopzicht voor het vergankelijke.*

INCORRUPTIBILITAS : Onverderfelijkheid (Tgd CORRUPTIBILITAS, Verderfelijkheid).

INCORRUPTIBILITER : Onverderfelijkerwijs (Tgd CORRUPTIBILITER, Verderfelijkerwijs).

INCORRUPTIO : Onverdorvenheid (Tgd CORRUPTIO, Verdorvenheid, verderving).

INCREATUS : Ongeschapen (Tgd CREATUS, Geschapen).

INCREDULITAS : Ongeloovigheid (Tgd CREDULITAS, Geloovigheid).

INCREMENTUM : Toename.

INDEBITUS: Ongepast (Tgd DEBITUS, Gepast).

INDEFICIENS : 1. Aanhoudend. — 2. Niet in gebreke blijvend, toereikend (Tgd DEFICIENS, In gebreke blijvend).

INDEFICIENTER : 1. Op aanhoudende wijze. — 2. Toereikenderwijs (Tgd DEFICIENTER, Ontoereikenderwijs).

INDEFICIENTIA : 1. Aanhoudendheid. — 2. Toereikendheid (Tgd DEFICIENTIA, Ontoereikendheid).

INDEFINITE : Onbepaalderwijs.

INDEFINITUS : Onbepaald (Tgd DEFINITUS, Bepaald).

INDELEBILIS : Onuitwischbaar (Tgd DELEBILIS, Uitwischbaar) (SACRAMENTEN).

INDELEBILITAS : Onuitwischbaarheid, VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SACRAMENTENLEER 170 (Tgd DELEBILITAS, Uitwischbaarheid) (SACRAMENTEN).

INDELEBILITER : Op onuitwischbare wijze (Tgd DELEBILITER, Op uitwischbare wijze) (SACRAMENTEN).

INDEMONSTRABILIS : Onbewijsbaar, onbetoogbaar (Tgd DEMONSTRABILIS, Bewijsbaar, betoogbaar).

INDEMONSTRABILITAS : Onbewijsbaarheid, onbetoogbaarheid (Tgd DEMONSTRABILITAS, Bewijsbaarheid).

INDETERMINATE : Onbepaalderwijs.

INDETERMINATIO : Onbepaald-

heid (Tgd DETERMINATIO, Bepaaldheid). **Indeterminatio ex seipso,** Eigen-onbepaaldheid, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 112.

INDETERMINATUS : Onbepaald (Tgd DETERMINATUS, Bepaald).

INDIFFERENS : 1. Niet verschillend. **Indifferens secundum speciem,** Soortelijk niet verschillend. **Indifferens secundum substantiam,** Wat de zelfstandigheid betreft niet verschillend. — 2. Onverschillig, onbepaald. *Ab indifferenti nihil determinatum oriri potest, Van het onbepaalde als zoodanig kan niets bepaalds voortkomen.*

INDIFFERENTER : Op onverschillige wijze.

INDIFFERENTIA : Onverschilligheid. **Indifferentia activa,** Bedrijvende onverschilligheid (Tgd **Indifferentia passiva,** Lijdende onverschilligheid; — **Indifferentia suspensiva,** Schorsende onverschilligheid). **Indifferentia actualitatis,** Onverschilligheid van de daad. **Indifferentia contradictionis,** Onverschilligheid van tegensprakelijkheid. **Indifferentia contrarietatis,** Onverschilligheid van tegenstrijdigheid. **Indifferentia formalis,** Vormelijke onverschilligheid. **Indifferentia moralis,** Zedelijke onverschilligheid (Tgd **Indifferentia physica,** Physische onverschilligheid). **Indifferentia obiectiva,** Voorwerpelijke onverschilligheid (Tgd **Indifferentia subiectiva,** Subjektieve onverschilligheid). **Indifferentia passiva,** Lijdende onverschilligheid (Tgd **Indifferentia activa,** Bedrijvende onverschilligheid). **Indifferentia physica,** Physische onverschilligheid (Tgd **Indifferentia moralis,** Zedelijke onverschilligheid). **Indifferentia potentialitatis et suspensionis,** Onverschilligheid van aanleg en schorsing. **Indifferentia quoad exercitium,** Onverschilligheid wat het stellen van de daad betreft. **Indifferentia quoad specificationem,** Onverschilligheid wat de keuze betreft (Tgd **Indifferentia quoad exercitium,** Onverschilligheid wat het stellen van de daad betreft). **Indifferentia subiectiva,** Onverschilligheid van den wil (Tgd **Indifferentia obiectiva,** Voorwerpelijke onverschilligheid). **Indifferentia suspensiva,** Schorsende onverschilligheid (Tgd **Indifferentia activa,** Bedrijvende onverschilligheid).

INDIGNATIO : Verontwaardiging, POTTERS V, 30.

INDIRECTE : 1. Zijdelings (Syn. OBLIQUE; — Tgd DIRECTE, Rechtstreeks). — 2. Onrechtstreeks (Tgd DIRECTE, Rechtstreeks).

INDIRECTUS : 1. Zijdelingsch (Syn. OBLIQUUS; — Tgd DIRECTUS, Rechtstreeksch). — 2. Onrechtstreeksch (Tgd DIRECTUS, Rechtstreeksch).

INDISCRETIO : Ononderkenzaamheid (Tgd DISCRETIO, Onderkenzaamheid).

INDISCRETUS : 1. Ongescheiden. — 2. Ononderkenzaam (Tgd DISCRETUS, Gescheiden, onderkenzaam).

INDISPOSITIO : Ongeschiktheid (Tgd DISPOSITIO, Geschiktheid).

INDISSOLUBILIS : Onontbindbaar (Tgd DISSOLUBILIS, Ontbindbaar) (HUWELIJK).

INDISSOLUBILITAS : Onontbindbaarheid (Tgd DISSOLUBILITAS. Ontbindbaarheid).

INDISTINCTE : Op verwarde wijze (Tgd DISTINCTE, Duidelijkerwijs).

INDISTINCTUS : Verward (Tgd DISTINCTUS, Duidelijk).

INDIVIDUALIS : Eenlingsch, VAN ALTDORFF 10, eenlingelijk.

INDIVIDUALITAS : Eenlingschap, enkelingschap.

INDIVIDUALITER : Eenlingswijze.

INDIVIDUANS : Eenlingmakend, GEZELLE 36.

INDIVIDUARE : Verenkelen, vereenlingen, eenlingmaken.

INDIVIDUATIO : Verenkeling, eenlingmaking. *Individuatio naturae communis in rebus corporalibus et materialibus est ex materia corporali sub determinatis dimensionibus contenta*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA LECT. 12, *De verenkeling van een gemeenschappelijke natuur in lichamelijke en stoffelijke wezens komt van de lichamelijke stof die aan bepaalde afmetingen onderworpen is.*

INDIVIDUUM : Eenling, enkeling, BEYSENS, ONTOLOGIE 62. *Omnium individuorum est communis ratio*, S. THOMAS, COMMENT. IN XII METAPHYS. LECT. 10, *Alle enkelingen hebben eenzelfde wezensbegrip gemeen.* — *Nec etiam a diversis individuis participatur species substantiae secundum magis et minus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 93, A. 3, AD 3, *Verschillende eenlingen hebben niet in meerdere of mindere mate aan den soortelijken aard der zelfstandigheid deel.* — *Individua sunt infinita, De eenlingen zijn oneindig.* — *Individuum est incommunicabile, Het eenlingelijke is onmededeelbaar.* — *Individua sunt propter speciem*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 59, *De eenlingen zijn om de soort.* — **Individuum completum,** Volkomen eenling. **Individuum corporale,** Lichamelijke eenling. **Individuum demonstratum,** Bepaalde eenling. **Individuum per se subsistens,** Zelfstandig staande eenling. **Individuum signatum,** Bepaalde eenling (Tgd **Individuum vagum,** Onbepaalde eenling). **Individuum spirituale,** Geestelijke eenling. **Individuum vagum,** Onbepaalde eenling (Tgd **Individuum signatum,** Bepaalde eenling). « *Individuum vagum* », *ut* « *aliquis homo* », *significat naturam communem cum determinato modo exsistendi, qui competit singularibus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 30, A. 4, C., *De onbepaalde eenling, zooals* « *zeker mensch* » *beteekent de gemeenschappelijke natuur met die bepaalde wijze van zijn die aan de enkelingen toekomt*, THEOL. SUM. II, 89.

INDIVIDUUS : Verenkeld, vereenlingd.

INDIVISIBILE : Het ondeelbare. **Indivisibile materiale,** Het stoffelijkerwijs ondeelbare. **Indivisibile negative,** Het ontkennenderwijs ondeelbare. **Indivisibile privative,** Het in beroovenden zin ondeelbare. **Indivisibile quantitatis,** Het wat de hoegrootheid betreft ondeelbare. **Indivisibile secundum dimensionem,** Het wat de afmetingen betreft ondeelbare. **Indivisibile secundum speciem,** Het wat zijn soortelijken aard betreft ondeelbare. **Indivisibile secundum successionem,** Het wat de opelkaarvolging betreft ondeelbare. **Indivisibile simplex,** Het enkelvoudige ondeelbare.

INDIVISIBILIS : Ondeelbaar, VAN HOOGSTRATEN 157, onverdeelbaar (Tgd DIVISIBILIS, Deelbaar, verdeelbaar). *Indivisibile additum indivisibili non facit maius, Iets ondeelbaars doet, wanneer het aan iets ondeelbaars wordt toegevoegd, dit laatste niet toenemen.*

INDIVISIBILITAS : Ondeelbaarheid, BEYSENS, ONTOLOGIE 57, onverdeelbaarheid (Tgd DIVISIBILITAS, Verdeelbaarheid, deelbaarheid).

INDIVISIBILITER : Op ondeelbare wijze (Tgd DIVISIBILITER, Op deelbare wijze).

INDIVISIO : Deelloosheid, GEZELLE 67, onverdeeldheid, ongedeeldheid (Tgd DIVISIO, Gedeeldheid).

INDIVISUM : Het deellooze. **Indivisum per accidens,** Het op grond van iets bijkomstigs deellooze. **Indivisum per se,** Het van aard uit deellooze.

INDIVISUS : Onverdeeld, JANS-

SENS, HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 3, (Tgd DIVISUS, Verdeeld).

INDUCERE : 1. Aanvoeren, aanbrengen. — 2. Opklimmen (DENKLEER).

INDUCTIO : 1. Aanvoering. — 2. Opklimming, inductie. *Est ... inductio et syllogismus ex inductione, cum alterum extremum per alterum de medio concluditur*, ARISTOTELES, II ANAL. PRIOR. C. 23; 68, B, 16-17, *Opklimming en sluitrede geschieden alle beide door opklimming : het eene uiterste wordt namelijk met behulp van het ander uiterste van den middenterm gezegd.* — *Inductio fit ex omnibus singularibus*, ARISTOTELES, II ANAL. PRIOR. C. 23; 68, B, 29, *Opklimming gaat uit van alle afzonderlijke wezens.* — *Per viam inductionis sensus facit universale intus in anima, in quantum considerantur omnia singularia*, S. THOMAS, COMM. IN II ANAL. POST. LECT. 20, N° 14, *Met behulp van de opklimming bewerken de zintuigen binnen in de ziel en zoover al het afzonderlijke beschouwd wordt, iets algemeens.* — *Quia igitur universalium cognitionem accipimus ex singularibus, (Aristoteles) concludit manifestum esse quod necesse est prima universalia principia cognoscere per inductionem*, S. THOMAS, COMM. IN II ANAL. POST. LECT. 20, N° 14, *Daar we de kennis van het algemeene aan het bizondere ontleenen, zoo besluit Aristoteles dat het duidelijk is dat we de eerste algemeene beginselen alleen door opklimming kunnen kennen.* — *Opponitur inductio syllogismo*, ARISTOTELES, II ANAL. PRIOR. C. 23; 68, B, 33, *Opklimming staat tegenover afleiding.* — **Inductio completa,** Volledige opklimming. **Inductio imperfecta,** Onvolledige opklimming. **Inductio incompleta,** Onvolledige opklimming. **Inductio incompleta sufficiens,** Volstaande opklimming. **Inductio insufficiens,** Onvoldoende opklimming. **Inductio physica,** Physische opklimming.

INDUCTIVE : Opklimmenderwijs.

INDUCTIVUS : Opklimmend.

INDULGENTIA : 1. Toegeeflijkheid, inschikkelijkheid. — 2. Aflaat, POTTERS III, 244. **Indulgentia in forma commissionis,** Alleen mits tusschenkomst van een derden persoon te winnen aflaat. **Indulgentia in forma gratiosa,** Zonder tusschenkomst van een derden persoon te winnen aflaat. **Indulgentia localis,** Plaatselijke aflaat. **Indulgentia partialis,** Gedeeltelijke aflaat, POTTERS III, 246. **Indulgentia particularis,** Bizondere aflaat. **Indulgentia perpetua,** Bestendige aflaat. **Indulgentia personalis,** Persoonlijke aflaat. **Indulgentia plenaria,** Volle aflaat, POTTERS III, 246. **Indulgentia pro defunctis,** Aflaat voor de overledenen. **Indulgentia pro vivis,** Aflaat voor de levenden. **Indulgentia pro vivis et defunctis,** Aflaat voor levenden en dooden. **Indulgentia realis,** Aan een bepaald voorwerp verbonden aflaat. **Indulgentia temporalis,** Tijdelijke aflaat. **Indulgentia universalis,** Algemeene aflaat.

INEFFICAX : Ondoeltreffend, geen gevolg uitwerkend.

INERRANTIA : Dwalingloosheid.

INESSE : Inzijn, MEYER 379. *Idem simul inesse et non inesse eidem nequit*, *Hetzelfde kan niet terzelfdertijd in een zelfde wezen zijn en er niet zijn.* — **Inesse per accidens,** Dank zij iets bijkomstigs inzijn. **Inesse per se,** Van aard uit inzijn.

INEXTENSUS: Onuitgebreid (Tgd EXTENSUS, Uitgebreid).

INFALLIBILIS : Onfeilbaar.

INFALLIBILITAS : Onfeilbaarheid.

INFALLIBILITER : Onfeilbaar.

INFAMIA : Eerloosheid.

INFAMIS : Eerloos, slecht aangeschreven, slecht befaamd. **Infamis facti,** Feitelijk slecht befaamd. **Infamis iuris,** Van rechtswege slecht befaamd.

INFERIOR : Lager. *Multiplicato inferiori, multiplicatur ratio in illo*

inclusa, Wanneer iets lagers vermenigvuldigd wordt, dan wordt ook de wezenheid die er in bevat is, vermenigvuldigd. — *Quae sunt dispersa in inferioribus, sunt unita in superioribus, Wat over lagere wezens verspreid is is in hoogere wezens één.* — *Supremum ... inferioris naturae attingit id quod est infimum superioris*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. 2, C., *Het hoogste van een lagere natuur raakt aan het laagste van een hooger natuur.* — *Superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus, De hoogere wezens zijn volmaakter dan de lagere.* — *Superius non patitur ab inferiori, Het hoogere ondergaat niet het lagere.*

INFERNUS : Hel.

INFERRE : 1. Invoeren. — 2. Een gevolg afleiden.

INFIDELIS : 1. Ontrouw. — 2. Ongeloovig (Tgd FIDELIS, Trouw, geloovig).

INFIDELITAS : 1. Ontrouw. — 2. Ongeloovigheid (Tgd FIDELITAS, Trouw, geloovigheid).

INFIMUS : Laagst. *Infimum supremi attingit supremum infimi, Het laagste van het hoogste raakt aan het hoogste van het laagste.*

INFINITAS : Oneindigheid. (Tgd FINITAS, Eindigheid). *Ea ..., quae non habent ordinem per se, sed per accidens sibi invicem coniunguntur, nihil prohibet infinitatem habere*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 4, C., *De dingen die niet geordend zijn door hun eigen, maar bij toeval onderling verbonden zijn, kunnen zonder einde wezen*, DE COCK, OVER HET GELUK 153. — **Infinitas extensiva**, Uitgebreidheidsoneindigheid. **Infinitas intensiva**, Felheidsoneindigheid. **Infinitas materialis**, Stoffelijke oneindigheid. **Infinitas multitudinis**, Veelheidsoneindigheid. **Infinitas radicalis**, Oorsprongsoneindigheid. **Infinitas secundum quid**, Betrekkelijke oneindigheid. **Infinitas simpliciter**, Oneindigheid zonder meer.

INFINITUM : Het oneindige. *Dicendum est, quod infinito simpliciter quoad omnia, nihil est maius; infinito autem secundum aliquid determinatum non est aliquid maius in illo ordine, potest tamen accipi aliquid maius extra illum ordinem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 10, A. 3, AD 3, *We moeten ... zeggen, dat er niets grooter is dan wat zonder meer in alle opzicht oneindig is; maar grooter dan iets wat in een bepaald opzicht oneindig is, is er niets in datzelfde opzicht, maar wel kan men iets grooters vinden buiten die orde*, THEOL. SUM. XX, 340. — *Infinitum impossibile est esse ex finitis, Het oneindige kan onmogelijk uit eindige wezens bestaan.* — *Infiniti ad finitum nulla est proportio*, S. THOMAS, COMM. IN VIII PHYS. LECT. 3, N° 3, *Tusschen het oneindige en het eindige is er geen verhouding.* — *Infinitum .... nec cognosci nec transiri potest*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 9, C., *Het oneindige kan gekend noch doorschreden worden.* — *Processus in infinitum dari non potest, We kunnen niet teruggaan tot in het oneindige.* — **Infinitum ablatione**, Het door wegneming oneindige. **Infinitum actu**, Het metterdaad oneindige. **Infinitum appositione**, Het door toevoeging oneindige. **Infinitum categorematicum**, Het oneindige in akt. **Infinitum creatum**, Het geschapen oneindige. **Infinitum divisione**, Het door verdeeling oneindige. **Infinitum essentialiter**, Het wezenlijk oneindige. **Infinitum extensive**, Het in opzicht van uitgebreidheid oneindige. **Infinitum extrinsecum**, Het uiterlijk oneindige. **Infinitum formale**, Het vormelijk oneindige. **Infinitum ideale**, Het oerbeeldelijk oneindige. **Infinitum in actu**, Het metterdaad oneindige. **Infinitum in potentia**, Het oneindige in aanleg. **Infinitum increatum**, Het ongeschapen oneindige. **Infinitum intensive**, Het in opzicht van felheid oneindige. **Infinitum intrinsecum**, Het inner-

lijk oneindige. **Infinitum materiale,** Het stoffelijk oneindige. **Infinitum mathematicum,** Het wiskundig oneindige. **Infinitum metaphysicum,** Het metaphysisch oneindige. **Infinitum negative dictum,** Het in ontkennenden zin oneindige. **Infinitum negativum,** Het louter ontkennend oneindige (Tgd **Infinitum privativum,** Het in beroovenden zin oneindige). **Infinitum participatione,** Het door deelneming oneindige. **Infinitum participative,** Het door deelneming oneindige. **Infinitum per accidens,** Het op grond van iets bijkomstigs oneindige. **Infinitum per se,** Het uiteraard oneindige. **Infinitum physicum,** Het physisch oneindige. **Infinitum potentia,** Het in aanleg oneindige. **Infinitum primum,** Het eerste oneindige. **Infinitum privative dictum,** Het in beroovenden zin oneindige. **Infinitum privativum,** Het in beroovenden zin oneindige (Tgd **Infinitum negativum,** Het louter ontkennend oneindige). **Infinitum purum,** Het louter oneindige. **Infinitum quantitate,** Het hoegrootheidelijk oneindige. **Infinitum quantitativum,** Het hoegrootheidelijk oneindige. **Infinitum secundum quid,** Het betrekkelijk oneindige. **Infinitum separatum,** Het afgezonderd oneindige. **Infinitum simpliciter,** Het oneindige zonder meer. **Infinitum syncategorematicum,** Het oneindige in aanleg. **Infinitum virtualiter,** Het kiemelijk oneindige.

INFINITUS : Oneindig.

INFIRMITAS : Zwakheid.

INFLUXUS : Invloed. **Influxus causalis,** Oorzakelijke invloed, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 76. **Influxus divinus,** Goddelijke invloed.

INFORMANS : Bevormend, MEYER 268.

INFORMARE : Bevormen, MEYER 380, den vorm geven aan.

INFORMATIO : Bevorming, MEYER 380, vormgeving.

INFORMATIVUS : Bevormend, vormgevend.

INFORMIS : 1. Vormloos. — 2. Leelijk.

INFORMITAS : 1. Vormloosheid. — 2. Leelijkheid.

INFUSIO : Instorting.

INFUSUS : Ingestort (Tgd INNATUS, Aangeboren).

INGENERABILIS : Niet voortbrengbaar (DRIEVULDIGHEIDSLEER).

INGENERATIO : Het niet-geboren-zijn (DRIEVULDIGHEIDSLEER).

INGENIBILITAS : Onwordbaarheid.

INGENIOSITAS : Scherpzinnigheid, geniaalheid.

INGENIUM : Genie, talent.

INGENITUS : Ongeworden, ongeboren (Tgd GENITUS, Geboren, geworden).

INGRATITUDO : Ondankbaarheid, onerkentelijkheid.

INGRATUS : Ondankbaar, onerkentelijk.

INHABITATIO : Inwoning. **Inhabitatio Dei in anima iusti,** Inwoning Gods in de zielen der rechtvaardigen, POTTERS II, 298.

INHAERENS : Aanklevend.

INHAERENTER : Aanklevenderwijs.

INHAERENTIA : Aanklevendheid.

INHAESIO : Aankleving.

INHAESIVUS : Aanklevend.

ININTELLEGIBILIS : Onverstaanbaar.

INITIATIVE : Aanvankelijkerwijs.

INIURIA : Beleediging, aanranding, POTTERS IV, 104.

INIUSTE : Onrechtvaardig.

INIUSTIFICATIO : Onrechtvaardigmaking.

INIUSTITIA : Onrechtvaardigheid. **Iniustitia illegalis,** Wederrechtelijke onrechtvaardigheid. **Iniustitia particularis,** Bizondere onrechtvaardigheid.

INIUSTUS : Onrechtvaardig.
INNASCIBILIS : Ongeboren (DRIEVULDIGHEIDSLEER).
INNASCIBILITAS : Ongeborenheid, JANSSENS, DE HEILIGE DRIEVULDIGHEID 146, (DRIEVULDIGHEIDSLEER).
INNATURALIS : Onnatuurlijk (Tgd NATURALIS, Natuurlijk).
INNATUS : Aangeboren (Tgd INFUSUS, Ingestort).
INOBOEDIENS : Ongehoorzaam.
INOBOEDIENTIA : Ongehoorzaamheid.
INORDINATIO : Ongeregeldheid (Tgd ORDINATIO, Geregeldheid).
INORDINATUS : Ongeregeld (Tgd ORDINATUS, Geregeld).
INORGANICUS : Onbewerktuigd (Tgd ORGANICUS, Bewerktuigd).
INSENSIBILIS : 1. Zintuigelijk niet waarneembaar. — 2. Onzintuigelijk. — 3. Ongevoelig.
INSENSIBILITAS : 1. Onzintuigelijkheid. — 2. Ongevoeligheid.
INSPIRATIO : Ingeving, inspreking. **Inspiratio divina**, Goddelijke ingeving. **Inspiratio supernaturalis**, Bovennatuurlijke ingeving.
INSTANS : Oogenblik. **Instans extrinsecum**, Uiterlijk oogenblik. **Instans intrinsecum**, Innerlijk oogenblik. **Instans signatum**, Bepaald oogenblik.
INSTANTANEUS : Oogenblikkelijk.
INSTANTIA : Aandringing. **Instantia propria**, Eigenlijke aandringing. **Instantia sophistica**, Oneigenlijke aandringing. **Instantia universalis**, Algemeene aandringing.
INSTINCTUS : Natuurlijk schattingsvermogen, aandrift, natuurdrang, natuuraandrang, instinkt. **Instinctus caecus**, Blinde aandrift. **Instinctus divinus**, Goddelijke aandrift. **Instinctus naturalis**, Natuurlijke aandrift.
INSTRUMENTALIS : Werktuigelijk, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 282.
INSTRUMENTALITER : Werktuigelijkerwijs (Tgd PRINCIPALITER, Als hoofdoorzaak).
INSTRUMENTUM : Werktuig. *Instrumentum dupliciter dicitur. Uno modo proprie; quando scilicet aliquid ita ab altero movetur quod non confertur ei a movente aliquod principium talis motus. ... Alio modo dicitur instrumentum magis communiter quidquid est movens ab alio motum, sive sit in ipso principium sui motus, sive non*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 24, A. 1, AD 5, *Werktuig wordt op twee manieren bedoeld. Vooreerst in eigenlijken zin, wanneer namelijk iets door een ander zoo aangedreven wordt dat het van den beweger geenszins het beginsel van bewuste beweging erlangt; verder wordt in meer gewonen zin werktuig genoemd al wat door een ander gedreven zelf aandrijft, hetzij het dan het beginsel van zijn beweging in zich heeft, hetzij het dit niet omvat.* — *Instrumentum ... agit ut motum ab alio, et ideo competit sibi virtus proportionata motui*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENT. D. 1, A. 4, SOL. 2, *Een werktuig werkt in zoover het door een ander gedreven wordt en zoo is zijn kracht evenredig met de beweging waardoor het gedreven wordt.* — *Instrumentum ... non operatur, nisi inquantum est motum a principali agente, quod per se operatur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 62, A. 4, C., *Een werktuig ... werkt ... alleen in de mate waarin het door de hoofdoorzaak die uit eigen kracht handelt, bewogen wordt*, THEOL. SUM. XXII, 70. — *Virtus instrumenti inquantum huiusmodi, secundum quod agit ad effectum ultra id quod competit sibi secundum suam naturam, non est ens completum habens esse fixum in natura, sed quoddam ens incompletum*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENT. D. 1, A. 4, SOL. 2, *De kracht van een werktuig als zoodanig is, in zoover ze op een uitwerksel teruggaat dat verder ligt dan wat het naar zijn natuur toekomt, geen volledig wezen met blijvend aanzijn in de natuur, maar wel*

een onvolledig wezen. — *Effectus assimilatur in forma non quidem instrumento, sed principali agenti,* S. THOMAS, COMM. IN I DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE LECT. 13, N° 4, *Het uitwerksel gelijkt wat den vorm betreft niet op de werktuigelijke, doch op de hoofdoorzaak.* — **Instrumentum animatum,** Bezield werktuig. **Instrumentum artificiale,** Kunstmatig werktuig, VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 96. **Instrumentum assumptum,** Aangenomen werktuig. **Instrumentum commune,** Gemeenschappelijk werktuig. **Instrumentum coniunctum,** Vereenigd werktuig, aansluitend werktuig. **Instrumentum extrinsecum,** Uiterlijk werktuig. **Instrumentum inanimatum,** Onbezield werktuig. **Instrumentum logicum,** Denkkundig werktuig. **Instrumentum morale,** Zedelijk werktuig. **Instrumentum naturale,** Natuurlijk werktuig. **Instrumentum necessarium,** Onontbeerlijk werktuig. **Instrumentum obiectivum,** Voorwerpelijk werktuig. **Instrumentum physicum,** Physisch werktuig. **Instrumentum proprium,** Eigen werktuig. **Instrumentum quo,** Werktuig waarmee gewerkt wordt. **Instrumentum quod,** Werktuig dat werkt. **Instrumentum regulans,** Regelend werktuig. **Instrumentum regulatum,** Geregeld werktuig. **Instrumentum separatum,** Afgescheiden werktuig, JANSSENS, DE HEILIGE EUCHARISTIE 29, niet vereenigd werktuig. **Instrumentum supernaturale,** Bovennatuurlijk werktuig. **Instrumentum unitum,** Vereenigd werktuig, aansluitend werktuig.

INSUFFICIENS : Ontoereikend, onvoldoende, ongenoegzaam.

INSUFFICIENTIA : Onvoldoendheid, ontoereikendheid, ongenoegzaamheid.

INTEGER : Gaaf, ongeschonden.

INTEGRALIS: Gaaf, ongeschonden.

INTEGRANS : Aanvullend, vervolledigend.

INTEGRARE : Vervolledigen, iets zijn volkomenheid geven.

INTEGRITAS : Gaafheid, ongeschondenheid, volkomenheid. **Integritas formalis,** Vormelijke volkomenheid (SACRAMENTEN). **Integritas materialis,** Stoffelijke volkomenheid (SAKRAMENTEN).

INTELLECTIO : Het verstaan. **Intellectio subsistens,** Het zelfstandig staande verstaan.

INTELLECTIVUS : Verstandelijk. *Nullum est organum intellectivae partis, sicut est sensitivae,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Het verstandelijke aandeel in ons heeft niet zooals het zintuigelijke bepaalde organen.*

INTELLECTUALIS : Verstandelijk.

INTELLECTUALISMUS : Intellectualisme.

INTELLECTUALITAS : Verstandelijkheid.

INTELLECTUALITER : Verstandelijkerwijs.

INTELLECTUS : 1. Verstand. *Ex hoc aliquis intellegere dicitur, quod interius in ipsa rei essentia veritatem quodammodo legit,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 15, A. 1, C., *Dat iemand verstaat, wordt hierom gezegd, dat hij eenigszins in de wezenheid zelf der dingen de waarheid leest.* — *Intellectus est potentia reflexiva, Het verstand is een terugschouwend vermogen.* — *Obiectum intellectus est quod quid est, Dat wat iets is is voorwerp van het verstand.* — *Intellectus recipit similitudinem eius, quod intellegitur, incorporaliter et immaterialiter,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *Het verstand ontvangt op onlichamelijke en onstoffelijke wijze het evenbeeld van wat verstandelijk gekend wordt.* — *Intellectus ... noster ... intellegit abstrahendo speciem intellegibilem a .... materia,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 86, A. 1, C., *Ons verstand verstaat door het verstandelijk kenbeeld uit de stof*

te halen. — *In prima ... operatione (intellectus) est aliquod primum, quod cadit in conceptione intellectus, scilicet hoc quod dico ens; nec aliquid hac operatione potest mente concipi, nisi intellegatur ens*, S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS. LECT. 6, *Bij de eerste kenverrichting van het verstand komt er iets op de eerste plaats, dat door het verstand wordt opgevat, dat wat we zijn noemen namelijk, en niets kan bij bewuste verrichting door den geest worden opgevat of eerst dient het zijnde ingezien.* — *Intellectus ... respicit suum obiectum secundum communem rationem entis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 7, C., *Het verstand beschouwt zijn voorwerp naar het algemeene zijnsopzicht.* — *Cognoscit (intellectus) naturam speciei, sive quod quid est directe extendendo seipsum, ipsum autem singulare per quandam reflexionem inquantum redit super phantasmata, a quibus species intellegibiles abstrahuntur*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 8, *Het verstand kent den soortelijken aard of de watheid van iets door een rechtstreeksch buiten zich zelf treden, het afzonderlijke integendeel door terugschouwing; het kent het namelijk door tot het zintuigelijke beeld waaruit het verstandelijk beeld gehaald wordt, terug te gaan.* — *Intellectus cognoscit universalia*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *Het verstand kent het algemeene.* — *Singulare in rebus materialibus intellectus noster directe et primo cognoscere non potest*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 86, A. I, C., *Het afzonderlijke op stoffelijk gebied kan ons verstand niet rechtstreeks en op de eerste plaats kennen.* — *Susceptivum ... intellegibilis et substantiae intellectus est*, ARISTOTELES, XI METAPHYS. C. 7; 1072, B, 23-24, *Het verstand ontvangt het verstandelijk kenbare en de zelfstandigheid.* — *Intellectus noster natus (est) intellegere omnes res sensibiles et corporeas*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Ons verstand is geschikt om alle zintuigelijke en lichamelijke dingen te verstaan.* — *Intellectu(s) ... non est cognoscitivus tantum unius generis sensibilium, sicut visus vel auditus, vel omnium qualitatum et accidentium sensibilium communium vel propriorum, sed universaliter totius naturae sensibilis*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Het verstand kent niet alleen één soort van zintuigelijke wezens, zooals voor het gezicht en het gehoor het geval is, of ook alle gemeenschappelijke of eigen zintuigelijke hoedanigheden en bijkomstigheden, maar de heele zintuigelijke natuur kent het onbegrensderwijze.* — *Sensus ... recipit species sine materia, sed tamen cum condicionibus materialibus; intellectus autem etiam a condicionibus materialibus species depuratas recipit*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *De zintuigen ontvangen hun kenbeeld zonder stof, hoewel in stoffelijken toestand; het verstand integendeel ontvangt zijn kenbeeld eerst wanneer het van al het stoffelijke gelouterd is.* — *Intellectus (fit) in actu, inquantum recipit intellegibile*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYSIC. LECT. 8, *Het verstand wordt verdadelijkt in zoover het het verstandelijk kenbare ontvangt.* — *Intellectu(s) nost(er) dupliciter abstracta intellegi(t), uno modo sicut universalia intellegimus abstracta a singularibus, alio modo mathematica abstracta a sensibilibus*, S. THOMAS, COMM. IN I METAPHYSIC. LECT. 10, *Ons verstand verstaat afgetrokken dingen op twee manieren, vooreerst zooals we het algemeene kennen nadat het van het afzonderlijke ontdaan is; verder zooals we het wiskundige kennen nadat het van het zintuigelijke ontdaan werd.* — *Intellectus intellegendo fit omnia, Verstandelijk kennend wordt het verstand alles.* — *Intellectus est in principio sicut tabula rasa, Het verstand is bij het begin als een naakte plank.* — *Intellectus natus est aptus ad omnia intellegenda, Het verstand is geschikt om alles verstandelijk te kennen.* — *Intellectus indiget sensu*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 13, *Het verstand heeft de zintuigen noodig.* — *Nihil est in*

intellectu quod non prius fuerit in sensu, *Niets is in 't verstand dat niet eerder in den zin was*, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 93. — *Etiam, postquam species intellegibiles abstraxit, non potest (intellectus) secundum eas actu intellegere, nisi convertendo se ad phantasmata, in quibus species intellegibiles intellegit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 86, A. 1, C., *Ook wanneer het verstand het verstandelijk kenbeeld van het stoffelijke ontdaan heeft, kan het hierdoor niet metterdaad verstaan zonder toedoen van het zintuigelijke beeld waarin het het verstandelijk kenbeeld inziet.* — *Assentit ... alicui intellectus dupliciter : uno modo, quia ad hoc movetur ab ipso obiecto, quod est vel per seipsum cognitum, sicut patet in principiis primis, quorum est intellectus; vel est per aliud cognitum, sicut patet de conclusionibus, quarum est scientia. Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab obiecto proprio, sed per quandam electionem voluntarie declinans in unam partem magis quam in aliam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 1, A. 4, C., *Het verstand kan op twee manieren iets aannemen. Ten eerste, omdat het daartoe bewogen wordt door het voorwerp zelf, dat ofwel op zich zelf gekend is (zooals de eerste beginselen die het voorwerp zijn van het inzicht), ofwel gekend is door iets anders (zooals de gevolgtrekkingen, die het voorwerp zijn van de wetenschap). Ten tweede niet omdat het door zijn eigen voorwerp voldoende bewogen wordt, maar omdat het ten gevolge van een vrije keus, vrijwillig meer overhelt naar den eenen kant dan naar den anderen kant*, THEOL. SUM. XI, 18. — *Actuum ... ad intellectum pertinentium quidam habent firmam assensionem absque tali cogitatione, sicut cum aliquis considerat ea quae scit vel intellegit ... Quidam vero actus intellectus habent quidem cogitationem informem absque firma assensione : sive in neutram partem declinent, sicut accidit dubitanti, sive in unam partem magis declinent, sed tenentur aliquo levi signo, sicut accidit suspicanti, sive uni parti adhaereant, tamen cum formidine alterius, quod accidit opinanti*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 2, A. 1, C., *Onder de verstandsakten ... zijn er, die met een vaste instemming gepaard gaan, zonder dat onderzoek, zooals bij hem die beschouwt wat hij reeds weet of begrijpt ... In andere verstandsakten echter heeft het onderzoek zijn vorm nog niet bereikt, en is er geen vaste instemming, hetzij men naar geen enkelen kant overhelt, zooals hij die twijfelt, hetzij men overhelt naar een of anderen kant, maar door een lichte reden weerhouden wordt, zooals hij die een vermoeden heeft, hetzij men wel partij kiest, maar niettemin vreest dat het tegenovergestelde kan waar zijn, zooals hij die omtrent iets een meening heeft*, THEOL. SUM. XI, 60. — *Dum intellectus noster procedit de potentia in actum, primo occurrit sibi confusum quam distinctum*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 1, N° 7, *Wanneer ons verstand van aanleg tot daad overgaat, doet zich eerst het onduidelijke en pas daarna het duidelijke voor.* — *Res exterior intellecta a nobis in intellectu nostro non exsistit secundum propriam naturam, sed oportet quod species eius sit in intellectu nostro, per quam fit intellectus in actu*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 53, *De uiterlijke dingen die door ons verstandelijk gekend worden, bestaan niet naar hun eigen natuur in ons verstand, maar hun kenbeeld dient in ons verstand aanwezig te zijn en aldus gaat het verstand tot daad over.* — *Licet ... id in re esse oporteat quod intellectus intellegit, non tamen eodem modo*, S. THOMAS, COMM. IN I METAPHYSIC. LECT. 10, *Hoewel wat het verstand kent moet in werkelijkheid zijn, toch moet het niet op die wijze zijn.* — *Ex natura intellectus, quae est alia a natura rei intellectae necessarium est quod alius sit modus intellegendi quo intellectus intellegit, et alius sit modus essendi quo res exsistit*, S. THOMAS, COMM. IN I METAPHYSIC. LECT. 10,

Uit den aard van het verstand die anders is dan de aard van het verstandelijk gekende, volgt dat de wijze waarop het verstand kent en de zijnswijze van de dingen verschillen. — *Proprium ... obiectum intellectus est verum*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 107, *Het ware is het eigen voorwerp van het verstand.* — *Intellectus dicitur verus, secundum quod conformatur rei, falsus autem secundum quod discordat a re*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N⁰ 7, *Het verstand wordt waarachtig genoemd in zoover het met de dingen strookt, onwaar in zoover het van de dingen afwijkt.* — *Intellectus apprehendens quod quid est absque compositione et divisione semper est verus*, S. THOMAS, COMM. IN I METAPHYSIC. LECT. 3, *Het verstand dat met samenstelling noch verdeeling waarneemt wat iets is, is immer waarachtig.* — *Impossibile est ... quod sit aliquis intellectus naturaliter circa cognitionem veri aberrans*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 107, *Het gaat niet aan, dat een verstand van natuur uit omtrent de kennis van het ware zou dwalen.* — *Intellectus ... comparatur ad intellegibile, sicut potentia ad actum et perfectibile ad perfectionem*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYSIC. LECT. 8, *Het verstand staat tot het verstandelijk kenbare in dezelfde verhouding als aanleg tot daad en het vervolmaakbare tot de volmaaktheid.* — *Fit ... intellectus intellegibilis per hoc quod attingit aliquod intellegibile*, IBIDEM, *Het verstand wordt verstandelijk wanneer het iets verstandelijk kenbaars bereikt.* — *Cum ipse intellectus fiat intellegibilis concipiendo aliquod intellegibile, sequetur quod idem sit intellectus et intellegibile*, IBIDEM, *Daar het verstand zelf wanneer het iets verstandelijk kenbaars opvat verstandelijk kenbaar wordt, zoo zijn het verstand en het verstandelijk kenbare één.* — *Si accipiamus intellegibilia actu, idem est intellectus et quod intellegitur, sicut idem est sentiens in actu et quod sentitur in actu*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 9, *Wanneer het om het metterdaad verstandelijk kenbare gaat, dan zijn het verstand en het verstandelijk kenbare één en hetzelfde, zooals ook wie metterdaad zintuigelijk waarneemt en wat metterdaad zintuigelijk waargenomen wordt één en hetzelfde zijn.* — *Sensus in actu et scientia vel intellectus in actu sunt scibilia et sensibilia in actu*, S. THOMAS, COM. IN III DE ANIMA LECT. 13, *De verdaadwerkelijkte zintuigen en de verdaadwerkelijkte wetenschap of het verdaadwerkelijkt verstand zijn het metterdaad kenbare en zintuigelijk waarneembare.* — *Hoc est de ratione intellectus quod intellegat seipsum, inquantum transumit vel concipit in se aliquid intellegibile*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYSIC. LECT. 8, *Tot het wezen van het verstand behoort dat het verstand, wanneer het iets verstandelijk kenbaars opneemt of ontvangt, zich zelf verstandelijk kent.* — *Non ... cognoscimus intellectum nostrum nisi per hoc, quod intellegimus nos intellegere*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 9, *Ons verstand kennen we alleen in zoover we verstaan dat we verstaan.* — *Intellectus est quodammodo intellegibilis, sicut sensus sensibilis*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 13, *Het verstand is eenigszins verstandelijk kenbaar, evenals de zintuigen zintuigelijk kenbaar zijn.* — *Si ... intellectus et voluntas considerentur secundum se, sic intellectus eminentior invenitur. Et hoc apparet ex comparatione obiectorum ad invicem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 82, A. 3, C., *Wanneer verstand en wil in zich zelf beschouwd worden, dan blijkt het verstand voortreffelijker te zijn; dit wordt toch door de vergelijking van beider voorwerp uitgewezen.* — *Obiectum ... intellectus est simplicius et magis absolutum quam obiectum voluntatis*, IBIDEM, *Het voorwerp van het verstand is enkelvoudiger en meer volstrekt dan het voorwerp van den wil.* — *Intellectus est optimum eorum quae in nobis sunt*, S. THOMAS, COMM. IN X ETHIC. NICOM.

LECT. 10, *Het verstand is het voortreffelijkste in ons.* — *Cum ... intellectus noster natus sit intellegere omnes res sensibiles et corporeas, oportet quod careat omni natura corporali, sicut sensus visus caret omni colore, propter hoc quod est cognoscitivus coloris*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Daar ons verstand geschikt is om al het zintuigelijke en lichamelijke verstandelijk te kennen, zoo moet het zonder eenige lichamelijke natuur zijn, evenals het gezicht daar het de kleuren onderkent, zelf geen kleur heeft.* — *Debilitatur ... intellectus ex laesione alicuius organi corporalis indirecte, inquantum ad eius operationem requiritur operatio sensus habentis organum*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Bij het kwetsen van een lichamelijk orgaan neemt onrechtstreeks het verstand af; de verrichtingen van het verstand hebben immers de verrichtingen van bewerktuigde zintuigen noodig.* — **Intellectus abstrahens**, Aftrekkend verstand. **Intellectus aeternus**, Eeuwig verstand. **Intellectus agens**, Inwerkend verstand, DE VALK, S. THOMAS' VROEGSTE KENLEER 387, werkend verstand, vormend verstand (Tgd **Intellectus possibilis**, Begrijpend verstand). *Intellectus agens est nobilior possibili*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Het inwerkend verstand is voortreffelijker dan het begrijpend verstand.* — *Ea quae sunt intellegibilia in potentia, facit (intellectus agens) intellegibilia in actu*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Wat in aanleg verstandelijk kenbaar is, maakt het inwerkend verstand metterdaad verstandelijk kenbaar.* — *Intellectus agens comparatur ad possibilem sicut agens ad materiam*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Het inwerkend verstand staat tot het begrijpend verstand in dezelfde verhouding als de bewerker tot de stof.* — *Intellectus ... agens comparatur ad (intellegibilia) ut ens in actu*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Het inwerkend verstand staat tegenover het verstandelijk kenbare als het zijnde metterdaad.* — *Intellectus agens comparatur ad species intellectus in actu, sicut ars ad species artificiatorum, per quas agit*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Het inwerkend verstand staat tot de kenbeelden van het metterdaad kennend verstand in dezelfde verhouding als kunst tot het kenbeeld van het kunstwerk waardoor ze werkt.* — *In receptione qua intellectus possibilis species rerum accipit a phantasmatibus, se habent phantasmata ut agens instrumentale et secundarium, intellectus vero agens ut agens principale et primum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 10, A. 6, AD 7, *Wanneer het begrijpend verstand het kenbeeld van iets van het zintuigelijke kenbeeld ontvangt, dan treedt het zintuigelijke kenbeeld als werktuigelijke en ondergeschikte oorzaak op, het inwerkend verstand integendeel als eerste en hoofdoorzaak.* — **Intellectus angelicus**, Engellijk verstand. **Intellectus beatus**, Zalig verstand. **Intellectus coniunctus**, Met een lichaam vereenigd verstand. **Intellectus contemplativus**, Beschouwend verstand. **Intellectus creatus**, Geschapen verstand. **Intellectus Dei**, Goddelijk verstand, Gods verstand. *Intellectus (Dei) est ipsum suum intellegere*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYSIC. LECT. 8, *Gods verstand is zijn verstandelijk kennen zelf.* — **Intellectus deiformis**, Godvormig verstand. **Intellectus discursivus**, Redeneerend verstand. **Intellectus divinus**, Goddelijk verstand. **Intellectus hominis**, Menschelijk verstand. **Intellectus humanus**, Menschelijk verstand. **Intellectus in actu**, Metterdaad werkend verstand. **Intellectus in potentia**, Verstand in aanleg. **Intellectus increatus**, Ongeschapen verstand. **Intellectus inferior**, Lager verstand. **Intellectus inquisitivus**, Vorschend verstand. **Intellectus operativus**, Bedrijvend verstand. **Intellectus pas-**

sivus, Lijdend verstand. **Intellectus possibilis**, Begrijpend verstand, DE VALK, S. THOMAS' VROEGSTE KENLEER 388, denkvermogen, MORSCH, EEN OUD WIJSGEERIG PROBLEEM : ESSENTIE EN EXISTENTIE II, 59, kenvaardig verstand, daadvaardig verstand, lijdelijk verstand (Tgd **Intellectus agens**, Inwerkend verstand). *Intellectus possibilis est separatus, impassibilis est immixtus*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Het begrijpend verstand blijft afgezonderd, onlijdelijk en onvermengd.* — *Intellectus possibilis non est aliquid corporeum vel commixtum ex rebus corporalibus*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Het begrijpend verstand is niet iets lichamelijks of een mengsel van lichamelijke dingen.* — *Intellectus possibilis recipit formas ut intellegibiles actu, ex virtute intellectus agentis, sed ut similitudines determinatarum rerum ex cognitione phantasmatum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 10, A. 6, AD 7, *Het kenvaardig verstand ontvangt door toedoen van het inwerkend verstand de kenvormen als metterdaad verstaanbaar, hoewel als evenbeelden van bepaalde dingen uit de kennis van de zintuigelijke kenbeelden.* — *Actionis effectus relinquitur in intellectu possibili secundum condicionem utriusque et non secundum condicionem alterius tantum*, IBIDEM, *Het uitwerksel der kenverrichting is in het begrijpend verstand overeenkomstig de gesteltenis van beide, begrijpend en inwerkend verstand, en niet overeenkomstig de gesteltenis van één van beide.* — *Intellectus possibilis comparatur ad intellegibilia, ut in potentia exsistens ad illa*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Het begrijpend verstand is tegenover het verstandelijk kenbare als in aanleg er toe.* — *Est ... intellectus possibilis in potentia ad intellegibilia sicut indeterminatum ad determinatum*, IBIDEM, *Het begrijpend verstand is tot het verstandelijk kenbare in aanleg, evenals het onbepaalde tot het bepaalde.* — *Intellectus possibilis, qui est tantum in potentia in ordine intellegibilium, non intellegit neque intellegitur nisi per speciem in eo susceptam*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 9, *Het begrijpend verstand dat tegenover het verstandelijk kenbare enkel in aanleg is, kent noch wordt gekend behalve met behulp van een kenbeeld dat het daartoe ontvangt.* — *Intellectus possibilis non habet determinate naturam alicuius rerum sensibilium*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Het begrijpend verstand heeft niet op bepaalde wijze de natuur van een of ander zintuigelijk wezen.* — *Si ... intellectus agens haberet in se determinationem omnium intellegibilium, non indigeret intellectus possibilis phantasmatibus, sed per solum intellectum agentem reduceretur in actum omnium intellegibilium*, IBIDEM, *Indien het inwerkend verstand al het verstandelijk kenbare op bepaalde wijze bevatte, dan zou het begrijpend verstand geen zintuigelijk beeld noodig hebben, maar door het inwerkend verstand alleen zou het er toe gebracht worden al het verstandelijk kenbare metterdaad te kennen.* — **Intellectus potentialis**, Kenvaardig verstand. **Intellectus practicus**, Praktisch verstand (Tgd **Intellectus speculativus**, Bespiegelend verstand). **Intellectus primus**, Eerste verstand. **Intellectus ratiocinativus**, Redeneerend verstand. **Intellectus reflexus**, Terugschouwend verstand. **Intellectus secundus**, Tweede verstand. **Intellectus separatus**, Van het lichaam gescheiden verstand. *Solus intellectus separatus est hoc quod vere est*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Alleen het afgescheiden verstand is dat wat waarlijk is.* — **Intellectus simplex**, Enkelvoudig verstand. **Intellectus speculativus**, Bespiegelend verstand (Tgd **Intellectus practicus**, Praktisch verstand). *Intellectus speculativus per extensionem fit practicus*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 10, ARG.

4, *Het bespiegelend verstand wordt door uitbreiding praktisch verstand.* — **Intellectus superior,** Hooger verstand. **Intellectus supernaturalis,** Bovennatuurlijk verstand. — 2. Verstandsdaad. **Intellectus appetitivus,** Strevend verstand, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 34, daad van het verstandelijk streefvermogen. **Intellectus cognoscens quod quid est,** De watheid van iets inziende verstandsdaad. **Intellectus componens,** Samenstellende verstandsdaad. **Intellectus componens et dividens,** Samenstellende en scheidende verstandsdaad. **Intellectus discursivus,** Redeneerende verstandsdaad. **Intellectus dividens,** Scheidende verstandsdaad. **Intellectus ratiocinans,** Redeneerende verstandsdaad. — 3. Verstand (als hebbelijkheid). *Intellectus, qui est habitus principiorum, praesupponit aliqua iam intellecta in actu, scilicet terminos principiorum, per quorum intellegentiam cognoscimus principia,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Het verstand, als hebbelijkheid der beginselen bedoeld, onderstelt dat sommige dingen vooraf metterdaad worden ingezien, de termen namelijk der beginselen en dank zij het inzicht van de termen zullen de beginselen worden ingezien.* — **Intellectus habitualis,** Verstand als hebbelijkheid. **Intellectus principiorum,** Verstandelijke hebbelijkheid der beginselen. *Prima ... principia speculabilium nobis naturaliter indita non pertinent ad aliquam specialem potentiam, sed ad quendam specialem habitum, qui dicitur intellectus principiorum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 12, C., *De eerste beginselen der bespiegelende kennis die ons van nature aangeboren zijn, hooren niet bij een bizonder vermogen, maar wel bij een bizondere hebbelijkheid die verstandelijke hebbelijkheid der beginselen heet.* — 4. Verstand (als gave van den H. Geest). — 5. Verstandelijk inzicht. **Intellectus affirmativus,** Bevestigend inzicht. **Intellectus falsus,** Valsch inzicht. **Intellectus negativus,** Ontkennend inzicht. **Intellectus rectus,** Juist inzicht. **Intellectus verus,** Waar inzicht. — 6. Verstandelijke voorstelling. **Intellectus complexorum,** Verstandelijke voorstelling van het samengestelde. **Intellectus compositus,** Samengestelde verstandelijke voorstelling. **Intellectus incomplexorum,** Verstandelijke voorstelling van het enkelvoudige. **Intellectus incomplexus,** Enkelvoudige verstandelijke voorstelling. **Intellectus mathematicus,** Wiskundige verstandelijke voorstelling. **Intellectus naturalis,** Natuurkundige verstandelijke voorstelling.

INTELLEGENTIA : 1. Verstand (als vermogen). — 2. Verstandsdaad. *In primo intellegibili est adhuc perfectior intellegentia et delectatio quam in intellegente et desiderante ipsum,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYSIC. LECT. 8, *Voortreffelijker zijn nog het inzicht en het genot bij het eerste verstandelijk kenbare dan bij hem die dit laatste inziet en begeert.* — 3. Verstandelijke kennis. **Intellegentia incomplexorum,** Verstandelijke kennis van het enkelvoudige. **Intellegentia indivisibilium,** Verstandelijke kennis van het ondeelbare. **Intellegentia praesentium,** Kennis van het tegenwoordige, POTTERS V, 120, doorzicht. **Intellegentia simplex,** Eenvoudig verstaan. *Per modum simplicis intellegentiae, Door kennis van eenvoudig verstaan.* — 4. Verstandelijk inzicht. — 5. Verstandelijke voorstelling.

INTELLEGERE : Verstandelijk kennen. *Solum intellegere inter opera animae sine organo corporeo exercetur,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 75, A. 3, C., *Verstandelijk te kennen is de eenige onder de verrichtingen der ziel die zonder toedoen van een lichamelijk orgaan geschiedt.* — *Intellectum in actu et intellegens in actu sunt unum,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 9, *Het metterdaad verstandelijk gekende*

en het metterdaad verstandelijk kennende zijn één. — *Quando dicitur, quod ad actum intellegendi requiritur quod ex intellecto et intellegentia fiat unum, hoc intellegitur quantum ad speciem, quae unitur intellectui, non quantum ad ipsum obiectum extrinsecum,* S. BONAVENTURA, COMM. IN II SENT. D. 18, A. 2, Q. 1, AD ARG., *Wanneer gezegd wordt dat de verstandsdaad vergt dat wat verstaan wordt en het verstand één worden, dan wordt zulks met het oog op het kenbeeld dat met het verstand vereenigd wordt bedoeld, niet met het oog op het uiterlijke voorwerp.* — *Intellegimus quod quid est absque hoc quod intellegamus aliquid accidentium eius,* S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 12, AD 7, *Wat iets is verstaan we zonder iets van het bijkomstige van bewust wezen te verstaan.* — *Sicut (Dei) ... intellegere est suum esse, ita suum velle,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 19, A. 1, C., *Evenals Gods verstandelijk kennen zijn zijn is, evenzoo zijn willen.* — *Intellegere est simile ei quod est sentire,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Verstaan en voelen gelijken op elkander.* — « *Actus intellectus* » *id est intellegere, vita quaedam est, et est perfectissimum quod est in vita,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYSIC., LECT. 8, *De daad van het verstand, het inzicht namelijk, is een soort van leven, en is het voortreffelijkste in het leven.* — **Intellegere actualiter,** Metterdaad inzien. **Intellegere affirmative,** In bevestigenden zin verstaan. **Intellegere causaliter,** Oorzakelijkerwijs verstaan. **Intellegere componendo et dividendo,** Mits samenstelling en verdeeling inzien. **Intellegere composite,** Gezamenlijkerwijs verstaan. **Intellegere consecutive,** Gevolglijkerwijs verstaan. **Intellegere discurrendo,** Dank zij redeneering inzien. **Intellegere distributive,** Eenlingswijze verstaan, indeelenderwijs verstaan. **Intellegere metaphorice,** In overdrachtelijken zin verstaan. **Intellegere negative,** In ontkennenden zin verstaan. **Intellegere principaliter,** Hoofdzakelijkerwijs inzien. **Intellegere privative,** Beroovenderwijs verstaan. **Intellegere proprie,** In eigenlijken zin verstaan. **Intellegere radicale,** Grondelijk verstaan. **Intellegere ratiocinando,** Dank zij redeneering inzien. **Intellegere subsistens,** Het zelfstandig verstaan.

INTELLEGIBILE : Het verstandelijk kenbare, het verstaanbare. *Unumquodque ... intellegibile est aliqua determinata natura alicuius speciei,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Alles wat verstandelijk kenbaar is is ook de aard van een bepaalde soort.* — *Intellegibile ... proprie est substantia; nam obiectum intellectus est quod quid est,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYSIC. LECT. 8, *Verstandelijk kenbaar is eigenlijk de zelfstandigheid; voorwerp van het verstand is immers dat wat iets is.* — *Sicut se habet sensitivum ad sensibilia, similiter se habet intellectivum ad intellegibilia, quia utrumque est in potentia ad suum obiectum et est susceptivum eius,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *In dezelfde verhouding als het zintuigelijk kenvermogen tot het zintuigelijk kenbare staat het verstandelijk kenvermogen tot het verstandelijk kenbare; elk van beide is immers tot zijn voorwerp in aanleg en is geschikt om het te ontvangen.* — **Intellegibile actu,** Het verstaanbare in akt. **Intellegibile altissimum,** Het opperste verstaanbare. **Intellegibile divinum,** Het goddelijk verstaanbare. **Intellegibile in potentia,** Het verstaanbare in aanleg. **Intellegibile infimum,** Het laagste verstaanbare. **Intellegibile per se,** Het door zich zelf verstaanbare. **Intellegibile perfectissimum,** Het volmaaktste verstaanbare. **Intellegibile primum,** Het eerste verstaanbare. *Quidquid divinum et nobile, sicut est intellegere et delectari, invenitur in intellectu attingente, multo magis invenitur in intellegibili primo quod attingitur,* S.

THOMAS, COMM. IN XII METAPHYSIC. LECT. 8, *Al wat goddelijk en voortreffelijk is, zooals in te zien en te genieten, wordt in het verstand dat zijn voorwerp bereikt aangetroffen; in veel hooger mate echter komt zulks voor in het eerste verstandelijk kenbare dat bereikt wordt.* — **Intellegibile summum**, Het hoogste verstaanbare.

INTELLEGIBILIS : 1. Verstandelijk. — 2. Verstandelijk kenbaar, verstaanbaar.

INTELLEGIBILITAS : Verstaanbaarheid.

INTELLEGIBILITER : 1. Verstandelijkerwijs. — 2. Op verstaanbare wijze.

INTEMPERANTIA : Onmatigheid (Tgd TEMPERANTIA, Matigheid).

INTEMPERATUS : Onmatig (Tgd TEMPERATUS, Matig).

INTENDERE : 1. Doen toenemen. — 2. Beoogen, bedoelen. *Quantum intendis, tantum facis, In zoover iets beoogd wordt wordt het ook verricht.*

INTENSE : Hevig, fel.

INTENSIO : 1. Heftigheid, sterkte, AENGENENT, ZIELKUNDE 40, hevigheid, felheid. — 2. Toename, aansterking. *Habitus augetur per intensionem, Een hebbelijkheid neemt door aansterking toe.*

INTENSIVE : Fel, hevig.

INTENSIVUS : Toenemend.

INTENTIO : 1. Aandacht. — 2. Bedoeling, toeleg, opzet. *Quod est primum in intentione, est ultimum in exsecutione*, S. THOMAS, VIII QU. QUODLIB. A. 2, AD 1, *Wat het eerst bedoeld wordt wordt het laatst bereikt.* — **Intentio absoluta**, Volstrekte bedoeling. **Intentio actualis**, Daadwerkelijke bedoeling (Tgd **Intentio habitualis**, Hebbelijke bedoeling; — **Intentio virtualis**, Ingesloten bedoeling; — **Intentio interpretativa**, Afleidbare bedoeling). **Intentio bona**, Goede bedoeling. **Intentio consequens**, Nakomende bedoeling. **Intentio externa**, Uitwendige bedoeling. **Intentio formalis**, Vormelijke bedoeling. **Intentio habitualis**, Hebbelijke bedoeling (Tgd **Intentio actualis**, Daadwerkelijke bedoeling; — **Intentio virtualis**, Ingesloten bedoeling; — **Intentio interpretativa**, Afleidbare bedoeling). **Intentio interna**, Inwendige bedoeling. **Intentio interpretativa**, Afleidbare bedoeling, achteraf toegekende bedoeling (Tgd **Intentio actualis**, Daadwerkelijke bedoeling; — **Intentio virtualis**, Ingesloten bedoeling; — **Intentio habitualis**, Hebbelijke bedoeling). **Intentio mala**, Kwade bedoeling. **Intentio mentalis**, Alleen in den geest bestaande bedoeling. **Intentio non retractata**, Niet afgezegde bedoeling. **Intentio praecedens**, Voorafgaande bedoeling. **Intentio prima**, Eerste bedoeling. *Virtus primae intentionis, quae est respectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuscumque rei, etiamsi de ultimo fine actu non cogitetur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 6, AD 3, *De kracht van de eerste bedoeling welke het om het laatste doel te doen is, laat zich bij de bestreving van wat ook gelden, ook als niet metterdaad aan het laatste doel gedacht wordt.* — **Intentio primaria**, Hoofdbedoeling. **Intentio proxima**, Naaste bedoeling. **Intentio secundaria**, Ondergeschikte bedoeling. **Intentio tacita**, Verzwegen bedoeling. **Intentio virtualis**, Ingesloten bedoeling (Tgd **Intentio actualis**, Daadwerkelijke bedoeling; — **Intentio habitualis**, Hebbelijke bedoeling; — **Intentio interpretativa**, Afleidbare bedoeling). — 3. Verhouding. **Intentio communis**, Gemeenschappelijke verhouding. **Intentio essentialis**, Wezenlijke verhouding. **Intentio generis**, Geslachtsverhouding. **Intentio individualis**, Eenlingelijke verhouding. **Intentio individualitatis**, Eenlingelijke verhouding. **Intentio logica**, Denkkundige verhouding. **Intentio particularis**, Bi-

zondere verhouding. **Intentio praedicabilitatis,** Zegbaarheidsverhouding. **Intentio speciei,** Soortverhouding. **Intentio superaddita,** Buitenwezenlijke verhouding. **Intentio universalis,** Algemeene verhouding. **Intentio universalitatis,** Algemeenheidsverhouding. — 4. Kenbeeld. **Intentio intellectus,** Verstandelijk kenbeeld. **Intentio intellegibilis,** Verstandelijk kenbeeld. **Intentio spiritualis,** Geestelijk kenbeeld. — 5. Begrip. **Intentio formalis,** Vormelijk begrip (Tgd **Intentio obiectiva,** Voorwerpelijk begrip). **Intentio obiectiva,** Voorwerpelijk begrip (Tgd **Intentio formalis,** Vormelijk begrip). **Intentio prima,** Eerste beschouwing, eerstkomende beschouwing (Tgd **Intentio secunda,** Tweede beschouwing). **Intentio secunda,** Tweede beschouwing, op de tweede plaats komende beschouwing (Tgd **Intentio prima,** Eerste beschouwing).

INTENTIONALIS : Begrippelijk, kenbeeldelijk. **Ordo intentionalis,** Begrippelijk gebied (Tgd ORDO REALIS, Zaaklijk gebied).

INTENTIONALITER : Kenbeeldelijkerwijs.

INTERCESSIO : Voorspraak, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 38.

INTERDICTIO : Ontzegging (RECHT).

INTERDICTUM : Interdikt, ontzegging. **Interdictum ab ingressu Ecclesiae,** Interdikt den toegang tot een kerk verbiedend, ontzegging van den toegang tot de kerk. **Interdictum directum,** Rechtstreeksch interdikt, rechtstreeksche ontzegging. **Interdictum ferendae sententiae,** Een vonnis vergend interdikt, niet door de daad zelf ingeloopen ontzegging. **Interdictum generale,** Algemeen interdikt, algemeene ontzegging. **Interdictum indirectum,** Onrechtstreeksch interdikt, onrechtstreeksche ontzegging. **Interdictum latae sententiae,** Door de daad ingeloopen interdikt, door de daad zelf ingeloopen ontzegging. **Interdictum locale,** Plaatselijk interdikt, plaatselijke ontzegging. **Interdictum locale generale,** Algemeen plaatselijk interdikt, algemeene plaatselijke ontzegging. **Interdictum locale particulare,** Bizonder plaatselijk interdikt, bizondere plaatselijke ontzegging. **Interdictum particulare,** Bizonder interdikt, bizondere ontzegging. **Interdictum partiale,** Gedeeltelijk interdikt, gedeeltelijke ontzegging. **Interdictum personale,** Persoonlijk interdikt, persoonlijke ontzegging. **Interdictum speciali modo Sedi apostolicae reservatum,** Op bizondere wijze aan den Apostolischen Stoel voorbehouden interdikt. **Interdictum totale,** Volkomen interdikt, volkomen ontzegging (KERKELIJK RECHT).

INTERESSE : Rente, kroos, intrest. **Interesse commerciale,** Rente voor handelszaken, BELLEFROID 179. **Interesse compositum,** Samengestelde rente, BELLEFROID 179. **Interesse conventionale,** Rente krachtens overeenkomst, BELLEFROID 179. **Interesse debitum,** Verschuldigde rente, BELLEFROID 179. **Interesse iudiciale,** Gerechtelijke rente, BELLEFROID 179. **Interesse legale,** Wettelijke rente, BELLEFROID 179. **Interesse moratorium,** Verzuimsrente, BELLEFROID 179. **Interesse stipulatum,** Bedongen rente, BELLEFROID 179. **Interesse usurarium,** Wockerrente, BELLEFROID 179 (RECHT).

INTERIOR : Innerlijk.

INTERITUS : Ondergang. **Interitus rei debitae,** Tenietgang van het verschuldigde (RECHT).

INTERMEDIUS : In 't midden staande. **Causa intermedia,** Tusschenoorzaak.

INTERMINATUS : Onbeperkt.

INTERNUS : Inwendig.

INTERPOLARE : Onderschuiven, inlasschen.
INTERPOLATIO : Onderschuiving, inlassching.
INTERPOLATUS : Ondergeschoven, POTTERS II, 108, ingelascht.
INTERPOSITIO : Schijnoverdracht, tusschenerfstelling (RECHT).
INTERPRETATIO : Verklaring. **Interpretatio comprehensiva,** Uitbreidende noch beperkende verklaring. **Interpretatio extensiva,** Uitbreidende verklaring. **Interpretatio restrictiva,** Beperkende verklaring.
INTERPRETATIVE : Verklarenderwijs.
INTERPRETATIVUS : Verklarend.
INTERRUPTIO : Stuiting (RECHT).
INTIMIDITAS : Roekeloosheid.
INTRANEUS : Innerlijk.
INTRINSECE : Innerlijk.
INTRINSECUS : Innerlijk. **Ab intrinseco,** Van binnen uit.
INTROSPECTIO : Innerlijke zelfaanschouwing (ZIELKUNDE).
INTUITIO : Inzicht, QUAADVLIET II, 59.
INTUITIVE : Inzichtelijkerwijs.
INTUITIVUS : Inzichtelijk.
INTUITUS : Inzicht.
INTUSSUSCEPTIO : Inname (BIOLOGIE).
INVALIDE : Ongeldig.
INVALIDITAS : Ongeldigheid, nietigheid.
INVALIDUS : Nietig, QUAADVLIET III, 133, ongeldig.
INVENTIO : Ontdekking (RECHT).
INVIDIA : Nijd, afgunst, POTTERS V, 30-31.
INVITUS : Tegenstribbelend. **Invito,** Tegen wil en dank. **Irrationabiliter invito,** Tegen iemands onredelijken wil in. **Rationabiliter invito,** Tegen iemands redelijken wil in.
INVOCATIO : Aanroeping, POTTERS IV, 55.
INVOLUNTARIE : Onwillijk (Tgd VOLUNTARIE, Willijk).
INVOLUNTARIUS : Onwillijk (Tgd VOLUNTARIUS, Willijk). *Ignorantia ... involuntarium causat,* S. THOMAS, COMM. IN III ETHIC. NICOM. LECT. 11, *Onwetendheid brengt onwillijkheid teweeg.* — **Involuntarius absolute,** Volstrekt onwillijk. **Involuntarius per ignorantiam,** Onwillijk door onwetendheid. **Involuntarius per violentiam,** Onwillijk om gepleegd geweld. **Involuntarius simpliciter,** Onwillijk zonder meer.
IPSEITAS : Zelfheid.
IRA : Gramschap, POTTERS V, 18, toorn, QUAADVLIET I, 91. **Ira bona,** Rechtmatige toorn. **Ira cordis,** Innerlijke toorn. **Ira fellea,** Bittere toorn. **Ira imperfecta,** Onvolmaakte gramschap. **Ira inordinata,** Ongeregelde gramschap. **Ira mala,** Onrechtmatige gramschap. **Ira ordinata,** Geregelde toorn.
IRACUNDIA : Grammoedigheid, opvliegendheid.
IRASCIBILIS : 1. Bvl. nw. : Toornig, weerstrevend. — 2. Zst. nw. : Toornige kracht, weerstreefvermogen. *Irascibilis ... est quasi propugnatrix concupiscibilis,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 14, *Het weerstreefvermogen is als de verdediger van het begeervermogen.*
IRASCIBILITAS : Grammoedigheid.
IRONIA : 1. Bedekte spotternij, QUAADVLIET II, 98. — 2. Zelfkleineering.
IRRATIONABILIS : Onredelijk (Tgd RATIONABILIS, Redelijk).
IRRATIONABILITAS : Onredelijkheid (Tgd RATIONABILITAS, Redelijkheid).
IRRATIONABILITER : Onredelijkerwijs (Tgd RATIONABILITER, Redelijkerwijs).
IRREGULARIS : Onbevoegd (KERKELIJK RECHT).
IRREGULARITAS : Onbevoegdheid (KERKELIJK RECHT).
IRRESOLUTIO : Besluiteloosheid, onbeslistheid.

IRREVERENTIA : Oneerbiedigheid (Tgd REVERENTIA, Eerbied).

IRREVOCABILIS : Onherroepelijk.

IRREVOCABILITAS : Onherroepelijkheid.

IRRISIO : Bespotting.

IRRITATIO : 1. Tenietdoening, ongeldigmaking, ongeldigverklaring (RECHT). — 2. Prikkeling (ZIELKUNDE).

IRRITUS : Nietig, ongeldig, DE SMET 25.

ISOMERIA : Gelijkdeeligheid (SCHEIKUNDE).

ISOMERUS : Gelijkdeelig (SCHEIKUNDE).

IUBILAEUM : Jubeljaar.

IUDICARE : Oordeelen, een oordeel vellen.

IUDICATIVUS : Oordeelend.

IUDICIUM : 1. Oordeel. **Suspendere iudicium,** Het oordeel opschorten, HOUTEPEN, DE ROL VAN DEN WIL IN DE GELOOFSAKT, 299. **Iudicium absolutum,** Volstrekt oordeel. **Iudicium analyticum,** Analytisch oordeel. **Iudicium certum,** Zeker oordeel. **Iudicium cognitionis,** Kennend oordeel. **Iudicium conscientiae,** Oordeel van het geweten. **Iudicium credentitatis,** Oordeel van geloofschuldigheid, GEZELLE 152. **Iudicium discretionis,** Onderkennend oordeel. **Iudicium discretivum mediorum,** De middelen afwegend oordeel. **Iudicium electionis,** Kiezend oordeel. **Iudicium erroneum,** Verkeerd oordeel. **Iudicium generale,** Algemeen oordeel. **Iudicium imperfectum,** Onvolmaakt oordeel. **Iudicium intellectus,** Verstandelijk oordeel. **Iudicium liberi arbitrii,** Uitspraak van het vrij wilsbeschikkingsvermogen. **Iudicium liberum,** Vrij oordeel. **Iudicium naturale,** Van nature bepaald oordeel. **Iudicium particulare,** Bizonder oordeel. **Iudicium perfectum,** Volmaakt oordeel. **Iudicium prudens,** Verstandig oordeel, DE GROOT, DEN KERS VAN ONZEN TIJD 265. **Iudicium prudentiale,** Voorzichtigheidsoordeel, TERBURG 28. **Iudicium rationis,** Verstandsoordeel. **Iudicium rectum,** Juist oordeel. **Iudicium secundum quid,** Beperkt oordeel. **Iudicium supernaturale,** Bovennatuurlijk oordeel. **Iudicium syntheticum,** Synthetisch oordeel. **Iudicium universale,** Algemeen oordeel. **Iudicium verum,** Waar oordeel. — 2. Rechterlijke uitspraak. **Iudicium absolutionis,** Kwijtscheldende uitspraak. **Iudicium aequum,** Billijke uitspraak. **Iudicium condemnationis,** Veroordeelende uitspraak. **Iudicium divinum,** Goddelijke uitspraak. **Iudicium ecclesiasticum,** Kerkelijke uitspraak. **Iudicium exterius,** Verwoorde uitspraak. **Iudicium finale,** Einduitspraak. **Iudicium humanum,** Menschelijke uitspraak. **Iudicium iniustum,** Onrechtvaardige uitspraak. **Iudicium interius,** Innerlijke uitspraak. **Iudicium publicum,** Openbare uitspraak. **Iudicium retributionis,** Vergeldende uitspraak.

IURAMENTUM : Eed. **Iuramentum accessorium,** Aanvullende eed. **Iuramentum assertorium,** Bevestigende eed. **Iuramentum comminatorium,** Bedreigende eed. **Iuramentum fidelitatis,** Eed van trouw. **Iuramentum illicitum,** Ongeoorloofde eed. **Iuramentum incautum,** Onbedachte eed. **Iuramentum inhonestum,** Oneerlijke eed. **Iuramentum iniquum,** Oneerlijke eed. **Iuramentum late promissorium,** Niet strikt belovende eed. **Iuramentum licitum,** Geoorloofde eed. **Iuramentum mendax,** Leugenachtige eed. **Iuramentum perversum,** Boosaardige eed. **Iuramentum promissorium,** Belovende eed, POTTERS IV, 116. **Iuramentum propositi confirmatorium,** Voornemen bekrachtigende eed. **Iuramen-**

tum solemne, Plechtige eed. **Iuramentum stricte promissorium**, Strikt belovende eed. **Iuramentum vanum**, Onbezonnen eed.

IURISDICTIO : Rechtsmacht, rechtsgezag, rechtsbevoegdheid. **Iurisdictio delegata**, Meegedeelde rechtsmacht. **Iurisdictio fori externi**, Rechtsmacht over het uiterlijke. **Iurisdictio fori interni**, Rechtsmacht over het geweten, rechtsmacht over het innerlijke. **Iurisdictio in foro fori**, Rechtsmacht over het uiterlijke. **Iurisdictio in foro poli**, Rechtsmacht over het innerlijke. **Iurisdictio limitata**, Beperkte rechtsmacht. **Iurisdictio ordinaria**, Gewone rechtsmacht. **Iurisdictio superior**, Hooger rechtsmacht.

IUS : Recht. *Iure*, *Rechtens*, *te recht*, *in rechte*. — *De iure*, *Rechtens*, POTTERS II, 46, *van rechtswege*, GEZELLE 122. — *Ipso iure*, *Rechtens*. — **Ius accessionis**, Recht van natrekking. **Ius accretionis**, Recht van aanwas. **Ius activum**, Bedrijvend recht. **Ius ad rem**, Recht om de zaak, persoonlijk recht, vorderingsrecht. **Ius administrationis**, Recht van beheer. **Ius administrativum**, Bestuurlijk recht. **Ius adquisitum**, Verkregen recht, BELLEFROID 119. **Ius antichresis**, Recht van genotspand, BELLEFROID 32. **Ius associationis**, Recht van vereeniging. **Ius auctoris**, Makersrecht. **Ius belli**, Oorlogsrecht. **Ius canonicum**, Kerkelijk recht. **Ius civile**, Burgerlijk recht, BELLEFROID 118. **Ius collectivum**, Gezamenlijk recht. **Ius commerciale**, Handelsrecht, BELLEFROID, 118. **Ius commodati**, Recht van leening. **Ius commune**, Gemeen recht, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 85. **Ius condicionale**, Voorwaardelijk recht. **Ius constitutionale**, Grondwettelijk recht. **Ius consuetudinarium**, Gewoonterecht, BELLEFROID 118. **Ius consuetudinis**, Gewoonterecht, BELLEFROID 118. **Ius consultationis**, Recht van raadpleging. **Ius corporale**, Lichamelijk recht. **Ius corrigendi**, Tuchtrecht. **Ius deliberationis**, Recht van beraad. **Ius depositi**, Recht van bewaargeving. **Ius dispositionis**, Recht van beschikking. **Ius divinum**, Goddelijk recht. *Ex iure divino*, *Uit kracht van het goddelijk recht*, *op grond van het goddelijk recht*. — **Ius dominativum**, Heerrecht, heerschersrecht. **Ius dominii**, Heerrecht, heerschersrecht. **Ius excessivum**, Bovenmatig recht. **Ius ecclesiasticum**, Kerkelijk recht. **Ius eligendi**, Kiesrecht. **Ius emphyteusis**, Recht van erfpacht, BELLEFROID 125. **Ius eventuale**, Gebeurlijk recht. **Ius exclusivum**, Uitsluitend recht. **Ius exspectationis**, Recht van verwachting. **Ius familiae**, Recht van maagschap, familierecht. **Ius feodale**, Leenrecht, BELLEFROID 118. **Ius fideiussionis**, Recht van borgstelling. **Ius fiscale**, Fiscaal recht, BELLEFROID 119. **Ius fundi**, Grondrecht. **Ius gentium**, Volkerenrecht, MEYER 386; BELLEFROID 118. **Ius gentium naturale**, Natuurlijk volkerenrecht. **Ius gentium positivum**, Stellig volkerenrecht. **Ius gratiae**, Genaderecht. **Ius hereditarium**, Erfelijk recht. **Ius humanum**, Menschelijk recht. **Ius hypothecae**, Recht van grondpand, hypotheekrecht. **Ius impraescriptibile**, Onverjaarbaar recht. **Ius in re**, Recht op de zaak, zakelijk recht, eigendomsrecht. **Ius inalienabile**, Onvervreemdbaar recht, BELLEFROID 119. **Ius incorporale**, Onlichamelijk recht, BELLEFROID 119. **Ius individuale**, Recht aan ieder in 't bizonder toebehoorende, eenlingsrecht. **Ius inquirendi**, Recht van onderzoek. **Ius intellectuale**, Verstandelijk recht. **Ius intermedium**, Tusschenbeidekomend recht. **Ius internationale**, Internationaal recht, BELLEFROID 118. **Ius internationale naturale**, Natuurlijk internationaal recht. **Ius interna-

tionale positivum**, Stellig internationaal recht. **Ius internationale privatum**, Internationaal privaatrecht, BELLEFROID 118. **Ius internationale publicum**, Openbaar internationaal recht. **Ius intransmissibile**, Onoverdraagbaar recht, BELLEFROID 119. **Ius irrevocabile**, Onherroepelijk recht, BELLEFROID 119. **Ius legale**, Wettelijk recht, stellig recht. **Ius litigiosum**, Betwist recht. **Ius locationis**, Recht van verhuring. **Ius ludi**, Speelrecht. **Ius mandandi**, Recht van lastgeving. **Ius maritimum**, Zeerecht, BELLEFROID 118. **Ius matrimonii**, Huwelijksrecht. **Ius militare**, Krijgsrecht. **Ius modernum**, Hedendaagsch recht, BELLEFROID 118. **Ius morale**, Zedelijk recht. **Ius nationale**, Nationaal recht, landsrecht. **Ius naturae**, Natuurrecht. **Ius naturale**, Natuurrecht. *Ius sive iustum naturale est quod ex sui natura est adaequatum vel commensuratum alteri*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 57, A. 3, C., *Natuurrecht is wat van aard uit met een ander adaequaat en geëvenredigd is.* — *Ius naturale ... continetur primo quidem in lege aeterna, secundario vero in naturali iudicatorio rationis humanae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 71, A. 6, AD 4, *Het natuurrecht schuilt op de eerste plaats in de eeuwige wet, op de tweede plaats in het oordeelvermogen der menschelijke rede.* — **Ius non strictum**, Niet strikt recht. **Ius normativum**, Normatief recht, tot maatstaf strekkend recht. **Ius novum**, Nieuw recht. **Ius obiectivum**, Voorwerpelijk recht. **Ius obligationis**, Verbintenissenrecht, BELLEFROID 119. **Ius oeconomicum**, Huiselijk recht, gezinsrecht. **Ius oppignorationis**, Recht van pandgeving. **Ius optionis**, Recht van keus. **Ius passivum**, Lijdend recht. **Ius paternum**, Vaderrecht. **Ius patriae potestatis**, Vaderrecht. **Ius patrimonii**, Vermogensrecht, BELLEFROID 118. **Ius personale**, Persoonlijk recht. **Ius petitionis**, Recht van smeekschrift. **Ius pignoris**, Pandrecht. **Ius poenale**, Strafrecht. **Ius politicum**, Staatsrecht, BELLEFROID 118. *Politicum iustum dividitur in duo quorum unum est iustum naturale, aliud est iustum legale*, S. THOMAS, COMM. IN V ETHIC. NIC. LECT. 12, *Staatsrecht wordt in twee ingedeeld, in natuurrecht namelijk en in wettelijk recht.* — **Ius pontificium**, Pauselijk recht. **Ius positivum**, Stellig recht, SALSMANS, GENEESK. PLICHT. 7; BELLEFROID 118. *Ibi ... ius positivum locum habet, ubi quantum ad ius naturale nihil differt utrum sic vel aliter fiat*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 60, A. 5, AD 1, *Stellig recht vinden we daar waar het het natuurrecht om het even is of zoo dan wel zus gehandeld wordt.* — **Ius positivum divinum**, Stellig goddelijk recht. **Ius possessionis**, Bezitrecht. **Ius primi occupantis**, Recht van eersten bezitter. **Ius primogeniti**, Eerstgeboorterecht. **Ius privatum**, Privaat recht, BELLEFROID 118. **Ius privilegii**, Voorrecht. **Ius proprietatis**, Eigendomsrecht, POTTERS IV, 224. **Ius proprietatis perfectae**, Volmaakt eigendomsrecht. **Ius publicum**, Publiekrecht. **Ius reale**, Zakelijk recht, BELLEFROID 119. **Ius recurrendi**, Recht tot verhaal. **Ius repraesentationis**, Recht van vertegenwoordiging. **Ius retentionis**, Recht van wederhouding. **Ius rurale**, Landelijk recht, BELLEFROID 118. **Ius scriptum**, Geschreven recht. **Ius secundum quid**, Recht in een zeker opzicht. **Ius sequelae**, Volgrecht. **Ius servitutis**, Recht van erfdienstbaarheid. **Ius simpliciter dictum**, Recht zonder meer. **Ius sociale**, Maatschappelijk recht. **Ius societatis**, Maatschappijrecht. **Ius strictum**, Strikt recht. **Ius subiectivum**, Subjectief recht. **Ius successionis**, Erfenisrecht, BELLEFROID 119. **Ius successivum**, Geërfd recht, recht uit de nalatenschap.

Ius superficiei, Recht van opstal, BELLEFROID 290. **Ius sylvestre**, Boschrecht, BELLEFROID 118. **Ius transactionis**, Recht van dading. **Ius transmissibile**, Overdraagbaar recht, BELLEFROID 119. **Ius tyrannicum**, Dwingelandsrecht. **Ius usus**, Recht van gebruik. **Ius usufructus**, Recht van vruchtgebruik, POTTERS IV, 224. **Ius uxorium**, Recht van den echtgenoot. **Ius vacationis**, Vacatierecht, verletrecht. **Ius venditionis**, Recht van verkoop. **Ius vetus**, Oud recht.

IUSIURANDUM : Eed.

IUSSIO : Lastgeving, POTTERS V, 71.

IUSTIFICARE : Rechtvaardig maken, verrechtvaardigen.

IUSTIFICATIO : Rechtvaardigmaking, verrechtvaardiging. **Iustificatio activa**, Rechtvaardigmaking. **Iustificatio evangelica**, Evangelische rechtvaardigmaking. **Iustificatio gratuita**, Onverdiende rechtvaardigmaking. **Iustificatio impii**, Rechtvaardigmaking van den zondaar. **Iustificatio legalis**, Wettelijke rechtvaardigmaking. **Iustificatio passiva**, Rechtvaardigwording.

IUSTIFICATOR : Rechtvaardigmaker.

IUSTITIA : 1. Rechtvaardigheid (als hoofddeugd), POTTERS V, 116. *Iustitia est habitus secundum quem aliquis constanti et perpetua voluntate ius suum unicuique tribuit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 58, A. 1, C., *Rechtvaardigheid is een hebbelijkheid waardoor iemand op duurzame en standvastige wijze aan elk laat zijn recht geworden.* – **Iustitia civilis**, Staatsburgerlijke rechtvaardigheid. **Iustitia communis**, Algemeene rechtvaardigheid. **Iustitia commutativa**, Ruilrechtvaardigheid, POTTERS IV, 170, ruilende rechtvaardigheid, POTTERS IV, 229 (Tgd **Iustitia distributiva**, Deelende rechtvaardigheid; — **Iustitia legalis**, Wettelijke rechtvaardigheid). **Iustitia distributiva**, Verdeelende rechtvaardigheid, POTTERS IV, 171 (Tgd **Iustitia commutativa**, Ruilende rechtvaardigheid; — **Iustitia legalis**, Wettelijke rechtvaardigheid). **Iustitia divina**, Goddelijke rechtvaardigheid. **Iustitia humana**, Menschelijke rechtvaardigheid. **Iustitia legalis**, Wettelijke rechtvaardigheid, POTTERS IV, 141 (Tgd **Iustitia distributiva**, Deelende rechtvaardigheid; — **Iustitia commutativa**, Ruilende rechtvaardigheid). *Iustitia legalis est determinata virtus habens speciem ex hoc quod intendit ad bonum commune*, S. THOMAS, COMM. IN V ETHIC. NICOM. LECT. 2, *Wettelijke rechtvaardigheid is een bepaalde deugd die haar soortelijken aard hieraan ontleent, dat ze het algemeen welzijn op het oog heeft.* — **Iustitia oeconomica**, Huiselijke rechtvaardigheid, gezinsrechtvaardigheid. **Iustitia particularis**, Bizondere rechtvaardigheid. **Iustitia politica**, Staatsburgerlijke rechtvaardigheid. **Iustitia praemians**, Beloonende rechtvaardigheid. **Iustitia puniens**, Straffende rechtvaardigheid. **Iustitia remunerativa**, Vergeldende rechtvaardigheid, MEYER 387. **Iustitia socialis**, Maatschappelijke rechtvaardigheid. **Iustitia vindicativa**, Straffende rechtvaardigheid, VAN HOONACKER 125, wrekende rechtvaardigheid. — 2. Rechtvaardigheid (In overdrachtelijken zin). **Iustitia adquisita**, Aangeworven rechtvaardigheid. **Iustitia apparens**, Schijnrechtvaardigheid. **Iustitia fidei**, Geloofsrechtvaardigheid. **Iustitia generalis**, Algemeene rechtvaardigheid, POTTERS V, 122. **Iustitia gratiae**, Genaderechtvaardigheid. **Iustitia gratuita**, Onverdiende rechtvaardigheid. **Iustitia immanens**, Inwonende rechtvaardigheid, QUAADVLIET I, 110. **Iustitia imputata**, Toegerekende rechtvaardigheid, aangerekende rechtvaardigheid. **Iustitia infusa**, Ingestorte rechtvaardigheid. **Iusti-**

tia innata, Aangeboren rechtvaardigheid. **Iustitia legalis,** Wettelijke rechtvaardigheid. **Iustitia moralis,** Zedelijke rechtvaardigheid. **Iustitia naturalis,** Natuurlijke rechtvaardigheid. **Iustitia originalis,** Oorspronkelijke rechtvaardigheid, POTTERS II, 298, oorspronkelijke gerechtigheid. — 3. Gerechtigheid. **Iustitia animata,** Levende gerechtigheid. **Iustitia inanimata,** Doode gerechtigheid. **Iustitia naturalis,** Natuurlijke gerechtigheid.

IUSTUM : Recht. Zie IUS.

IUSTUS : Rechtvaardig.

L

LACERATIO : Verscheuring, vernietiging (RECHT).

LAETITIA : Blijdschap, vreugde. *Laetitia ... et tristitia magis videntur sequi apprehensionem interiorem*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA LECT. 5, *Vreugde en droefheid volgen vooral op de innerlijke waarneming.*

LAICUS : Leek.

LASCIVUS : Geil, wellustig.

LATE : In ruimen zin, oneigenlijk (Tgd STRICTE, In strikten zin, eigenlijk).

LATIO : Verplaatsing.

LATITUDO : Breedte.

LATOR : Overlegger, toonder. *Ad latorem, Aan toonder* (RECHT).

LATRIA : Aanbidding, POTTERS IV, 48, Godsvereering. **Actus latriae,** Akten van eeredienst, POTTERS IV, 19. **Cultus latriae,** Aanbidding. **Cultus latriae absolutus,** Volstrekte aanbidding, onvoorwaardelijke aanbidding. **Cultus latriae relativus,** Beperkte aanbidding.

LAUDABILIS : Lofwaardig.

LAUS : Lof, loving.

LAXISMUS : Laxisme, vergoelijkende zedeleer.

LAXUS : Rekbaar, ruim, los.

LECTOR : Voorlezer (PRIESTERSCHAP).

LECTORATUS : Lectoraat of voorlezersambt, POTTERS VII, 37 (PRIESTERSCHAP).

LEGALIS : Wettelijk.

LEGALITAS : Wettelijkheid.

LEGALITER : Wettelijk.

LEGALIZARE : Voor echt verklaren (HUWELIJK).

LEGALIZATIO : Echtverklaring (HUWELIJK).

LEGATARIUS : Erfgenaam bij uitersten wil, erver bij uitersten wil. **Legatarius universalis,** Eenige erfgenaam (RECHT).

LEGATOR : Erfvermaker (RECHT).

LEGATUM : Erfmaking, erfvermaking, legaat. **Legatum fideicommissum,** Voorwaardelijke erfvermaking. **Legatum stricte dictum,** Onvoorwaardelijke erfvermaking (RECHT).

LEGATUS : Gezant, afgevaardigde. **Legatus a latere,** Gezant van de zijde (van den paus).

LEGIFERENS : Wetgevend.

LEGISLATIO : Wetgeving.

LEGISLATOR : Wetgever. *Legis enim latores per praemia et poenas ad observantiam legis inducunt*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 140, *De wetgevers nopen er door belooning en straf toe de wet na te komen.*

LEGITIMARE : Wettigen, wettig verklaren, echten (HUWELIJK).

LEGITIME : Wettigerwijze.

LEGITIMITAS : Wettigheid.

LEGITIMUS : Wettig.

LEMMA : 1. Wiskundige hulpstelling, eene stelling die met het oog op een andere stelling wordt meegedeeld. — 2. Eene leer- of hulpstelling uit andere wetenschappen.

LENITAS : Zachtheid.

LEX : 1. Wet. *Lex (est) regula quaedam et mensura*, S. THOMAS, SUM.

THEOL. I-II, Q. 90, A. I, AD I, *De wet is regel en maatstaf.* — *Lex quaedam regula est et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum vel ab agendo retrahitur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 90, A. I, C., *De wet is regel en maatstaf van handelen, en door haar wordt iemand tot handelen aangezet of er van weerhouden.* — *Lex proprie, primo et principaliter respicit ordinem ad bonum commune*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 90, A. 3, C., *Een wet is eigenlijk, eerst en hoofdzakelijk op het algemeen welzijn aangewezen.* — *Lex est aliquid rationis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 91, A. 2, AD 3, *De wet is iets dat tot de rede behoort.* — *Quaelibet inclinatio proveniens ex aliqua lege potest dici lex non essentialiter, sed quasi participative*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 90, A. I, AD I, *Elke neiging die van een of andere wet voortkomt kan wet genoemd worden, hoewel niet in wezenlijken zin, wel door deelhebbing.* — *Lex habet coactivam potestatem, in quantum est promulgata a rege vel principe*, S. THOMAS, COMMENT. IN X ETHIC. NIC. LECT. 14, *De wet heeft, in zoover ze door den koning of vorst werd afgekondigd, dwingende kracht.* — **Lex abrogata**, Afgeschafte wet. **Lex administrativa**, Bestuurswet. **Lex aenea salariorum**, IJzeren loonwet. **Lex aeterna**, Eeuwige wet, QUAADVLIET I, 115. *Lex aeterna(est)ratio gubernationis in supremo gubernante*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 93, A. 3, C., *De eeuwige wet is de maatstaf van het bestuur bij den oppersten bestuurder.* — *Duplex est modus quo aliquid subditur legi aeternae : uno modo, inquantum participatur lex aeterna per modum cognitionis; alio modo per modum actionis et passionis, inquantum participatur per modum interioris principii motivi*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 93, A. 6, C., *Iets kan op twee manieren aan de eeuwige wet onderworpen zijn : vooreerst in zoover het door zijn kennis aan de eeuwige wet deel heeft; verder door zijn handelen en ondergaan, in zoover namelijk de eeuwige wet er zich als innerlijk bewegend beginsel laat gelden.* — *Cum omnia, quae divinae providentiae subduntur, a lege aeterna regulentur et mensurentur, ... manifestum est quod omnia participant aliqualiter legem aeternam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 91, A. 2, C., *Daar alles wat aan de goddelijke Voorzienigheid onderworpen is, door de eeuwige wet geregeld en gemeten wordt, ligt het voor de hand dat alles deel heeft aan de eeuwige wet.* — Regula *... voluntatis humanae est duplex : una propinqua et homogenea, scilicet ipsa humana ratio; alia vero est prima regula, scilicet lex aeterna quae est quasi ratio Dei*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 71, A. 6, C., *De regel van den menschelijken wil is tweevoudig : een eerste ligt dichtbij en is van denzelfden aard als de wil, de menschelijke rede namelijk; de tweede is de allereerste maatstaf, de eeuwige wet namelijk die als de rede Gods is.* — *Multo magis dependet bonitas voluntatis humanae a lege aeterna, quam a ratione humana*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 19, A. 4, C., *De goedheid van den menschelijken wil hangt veel meer af van de eeuwige wet, dan wel van de menschelijke rede.* — *Omnes leges, inquantum participant de ratione recta, in tantum derivantur a lege aeterna*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 93, A. 3, C., *Alle wetten komen, in zoover ze deel hebben aan de juiste rede, van de eeuwige wet voort.* — *Necesse est quod omnes rationes gubernationis quae sunt in inferioribus gubernantibus a lege aeterna deriventur*, IBIDEM, *Het kan niet anders of elke maatstaf van bestuur in de lagere besturende wezens moet van de eeuwige wet voortkomen.* — *Participatio legis aeternae in creatura rationali proprie lex vocatur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 91, A. 2, AD 3, *De deelhebbing van het redelijke schepsel aan de eeuwige wet heet eigenlijk wet.* — **Lex affirmativa**, Bevestigende wet. **Lex authen-**

tica, Echte wet. **Lex biogenetica**, Biogenetische wet (BIOLOGIE). **Lex caeremonialis**, Ceremonieelwet. **Lex canonica**, Kerkelijke wet. **Lex carnis**, Wet des vleesches. **Lex civilis**, Burgerlijke wet. **Lex coactiva**, Dwingende wet, dwangwet. **Lex commercialis**, Handelswet. **Lex communis**, Algemeene wet. **Lex concupiscentiae**, Wet der begeerlijkheid. **Lex contiguitatis**, Wet der aaneengeslotenheid (ZIELKUNDE). **Lex democratica**, Volksche wet. **Lex directiva**, Richtende wet. **Lex disciplinaris**, Tuchtwet. **Lex divina**, Goddelijke wet. **Lex doctrinalis**, Leerstellige wet. **Lex docens**, Beleerende wet. **Lex dubia**, Twijfelachtige wet. *Lex dubia seu incerta non obligat*, *Een twijfelachtige wet bindt niet.* — **Lex ecclesiastica**, Kerkelijke wet. **Lex edita**, Uitgevaardigde wet. **Lex ethica**, Ethische wet. **Lex evangelica**, Evangelische wet. **Lex facta**, Opgemaakte wet. **Lex fiscalis**, Belastingwet. **Lex fomitis**, Wet der begeerlijkheid. **Lex forensis**, Dwangwet. **Lex haereditatis**, Erfelijkheidswet. **Lex humana**, Menschelijke wet. *Lex humana in tantum habet rationem legis, inquantum est secundum rationem rectam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 93, A. 3, AD 2, *De menschelijke wet is in zoover wet als ze met de juiste rede strookt.* — *Est de ratione legis humanae quod ordinetur ad bonum commune civitatis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 95, A. 4, C., *Tot het begrip van de menschelijke wet behoort dat ze op het algemeene welzijn van den staat aanstuurt.* — **Lex ieiunii**, Vastenwet, POTTERS IV, 289. **Lex imperativa**, Gebiedende wet. **Lex iniusta**, Onrechtvaardige wet. **Lex interpretativa**, Verklarende wet. **Lex irritans**, Vernietigende wet. **Lex iudicialis**, Rechterlijke wet. **Lex iuridica**, Rechtswet, VAN OORSCHOT 140. **Lex iusta**, Rechtvaardige wet. **Lex lata**, Uitgevaardigde wet. **Lex legalis**, Wettelijke wet. **Lex mere poenalis**, Loutere strafwet. **Lex mere praeceptiva**, Louter gebiedende wet. **Lex mixta**, Gemengde wet. **Lex moralis**, Zedenwet, zedelijke wet. **Lex naturae**, Natuurwet. *Secundum ... ordinem inclinationum naturalium est ordo praeceptorum legis naturae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 94, A. 2, C., *De rangorde van de voorschriften der natuurwet beantwoordt aan de rangorde van de natuurlijke neigingen.* — *Hoc est ... primum praeceptum legis, quod bonum est faciendum et prosequendum, et malum vitandum; et super hoc fundantur omnia alia praecepta legis naturae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 94, A. 2, C., *Het eerste voorschrift van de wet komt hierop neer, dat het goede moet verricht en nagestreefd en het kwaad gevlucht worden en daarop berusten alle andere voorschriften van de natuurwet.* — **Lex naturalis**, Natuurwet. *Secundum leges naturales*, *Natuurwettelijk.* — *Participatio legis aeternae in rationali creatura lex naturalis dicitur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 91, A. 2, C., *De deelhebbing van het redelijk schepsel aan de eeuwige wet heet natuurwet.* — *Lex naturalis nihil aliud est quam conceptio homini naturaliter indita, qua dirigitur ad convenienter agendum in actionibus propriis, sive competant ei ex natura generis (animalis), ut generare, comedere et huiusmodi, sive ex natura speciei, ut ratiocinari et huiusmodi*, S. THOMAS, SUM. THEOL., SUPPL. Q. 65, A. 1, C., *De natuurwet is niets anders dan een opvatting die van natuur uit in den mensch wortelt en waardoor hij geleid wordt om bij eigen handelingen behoorlijk te werk te gaan, hetzij deze hem op grond van het dierlijk geslacht toekomen, zooals te telen, te eten en dergelijke; hetzij ze hem op grond van zijn soortelijken aard toekomen, zooals te redeneeren en andere dergelijke.* — *A lege naturali dupliciter potest aliquid derivari : uno modo sicut conclusiones ex principiis, alio modo sicut determina-*

tiones quaedam aliquorum communium, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 95, A. 2, C., *Iets kan op twee manieren van de natuurwet voortkomen : vooreerst zooals een besluit uit de beginselen; verder zooals een nadere bepaling van iets algemeens. — Ex praeceptis legis naturalis, quasi ex quibusdam principiis communibus et inde demonstrabilibus, necesse est, quod ratio humana procedat ad aliqua magis particulariter disponenda*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 91, A. 3, C., *Uit de voorschriften van de natuurwet moet de menschelijke rede als uit algemeene en onbetoogbare beginselen tot het regelen van het meer bizondere overgaan.* — **Lex naturalis divina,** Goddelijke natuurwet. **Lex naturalis hypothetica,** Voorwaardelijke natuurwet. **Lex negativa,** Ontkennende wet. **Lex nova,** Nieuwe wet. **Lex obligans,** Verplichtende wet. **Lex obligans in conscientia,** In geweten verplichtende wet. **Lex particularis,** Bizondere wet, beperkte wet. **Lex permittens,** Veroorlovende wet. **Lex perpetua,** Blijvende wet. **Lex physica,** Natuurkundige wet, physische wet. **Lex poenalis,** Strafwet, VAN HOONACKER 180. **Lex politica,** Staatsrechtelijke wet. **Lex positiva,** Stellige wet, POTTERS IV, 10. **Lex positiva divina,** Goddelijke stellige wet. **Lex positiva humana,** Menschelijke stellige wet. **Lex positiva naturalis,** Natuurlijke stellige wet. **Lex positiva per accidens,** Oneigenlijke stellige wet. **Lex positiva per se,** Stellige wet in eigenlijken zin. **Lex positiva supernaturalis,** Bovennatuurlijke stellige wet. **Lex praeceptiva,** Gebiedende wet. **Lex privata,** Bizondere wet. **Lex prohibens,** Verbiedende wet. **Lex prohibitiva,** Verbiedende wet. **Lex regens,** Besturende wet. **Lex regulans,** Regelende wet. **Lex regulata,** Geregelde wet. **Lex retroactiva,** Terugwerkende wet. **Lex scripta,** Geschreven wet. **Lex suprema,** Hoogste wet. **Lex talionis,** Wet van de wedervergelding. **Lex temporalis,** Tijdelijke wet. **Lex transitoria,** Overgangswet. **Lex tyrannica,** Dwingelandswet. **Lex universalis,** Algemeene wet. **Lex usu servata,** Gebruikswet. **Lex usualis,** Gebruikswet. **Lex vetus,** Oude wet. — 2. Bewind. **Lex amoris,** Wet der liefde, bewind der liefde. **Lex caritatis,** Wet der liefde, bewind der liefde. **Lex timoris,** Wet der vrees, bewind der vrees.

LIBER : 1. Zst. nw. : Boek. **Liber praescientiae divinae,** Boek der goddelijke voorkennis. **Liber vitae,** Boek des levens. — 2. Bvl. nw. : Vrijwillig, VAN HOONACKER 30, beschikbaar.

LIBERALIS : Vrijgevig, milddadig, mild, vrijgezind.

LIBERALISMUS : Liberalisme.

LIBERALITAS : Vrijgevigheid, QUAADVLIET II, 105, milddadigheid, POTTERS V, 128, mildheid, vrijgezindheid.

LIBERALITER : Vrijgevig, milddadig.

LIBERE : Vrijwillig, vrij.

LIBERTAS : Vrijheid, POTTERS I, 240, wilsvrijheid, VAN HOONACKER 34. *Non ... hoc est de necessitate libertatis quod sit prima causa sui id quod liberum est, sicut nec ad hoc quod aliquod sit causa alterius, requiritur quod sit prima causa eius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 83, A. 1, AD 3, *Tot het begrip vrijheid behoort niet noodzakelijk dat dat wat vrij is eerste oorzaak zij van zich zelf, zooals evenmin opdat iets oorzaak zij van iets anders noodzakelijk is dat het er de eerste oorzaak van zij. — Velle malum nec est libertas nec pars libertatis, quamvis sit quoddam libertatis signum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 6, C., *Het kwaad te willen is noch de vrijheid noch een deel van de vrijheid; dit is echter wel een teeken van vrijheid. — Libertas voluntatis in tribus considerabitur, scilicet quantum ad actum, inquantum*

potest velle vel non velle, et quantum ad obiectum, inquantum potest velle hoc vel illud, et eius oppositum, et quantum ad ordinem finis, inquantum potest velle bonum vel malum, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 6, C., *Wilsvrijheid kan naar drie verhoudingen beschouwd worden : vooreerst met het oog op de daad, in zoover namelijk iemand kan willen of niet willen; verder met het oog op het voorwerp, in zoover dit of dat kan gewild worden; eindelijk in verhouding tot het doel, in zoover namelijk goed of kwaad gewild wordt.* — **Libertas a coactione,** Vrijheid van dwang, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 303 (Syn. SPONTANEITAS, Spontaanheid; — Tgd **Libertas a necessitate naturae,** Vrijheid van natuurnoodzakelijkheid). **Libertas a necessitate naturae,** Vrijheid van natuurnoodzakelijkheid (Syn. **Libertas arbitrii,** Vrijheid van oordeel; — Tgd **Libertas a coactione,** Vrijheid van dwang). **Libertas a violentia,** Vrijheid van dwang (Syn. **Libertas a coactione,** Vrijheid van dwang; — Tgd **Libertas a necessitate naturae,** Vrijheid van natuurnoodzakelijkheid). **Libertas activa,** Vrijheid in het handelen. **Libertas arbitrii,** Vrijheid van oordeel, wilsvrijheid. **Libertas complacentiae,** Vrijheid van welbehagen. **Libertas condicionata,** Voorwaardelijke vrijheid. **Libertas contradictionis,** Vrijheid van tegensprakelijkheid, tegensprakelijkheidsvrijheid, vrijheid om al of niet te handelen. **Libertas contrarietatis,** Vrijheid van tegenstrijdigheid, tegenstrijdigheidsvrijheid, vrijheid van tegenovergesteldheid, tegenovergesteldheidsvrijheid, vrijheid om zoo of zus te handelen. **Libertas electionis,** Vrijheid van keuze. **Libertas exercitii,** Vrijheid om te handelen. **Libertas indifferentiae,** Vrijheid door onverschilligheid, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 303. **Libertas moralis,** Zedelijke vrijheid, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 304. **Libertas naturalis,** Natuurlijke vrijheid. **Libertas passiva,** Vrijheid in het ondergaan. **Libertas physica,** Physische vrijheid. **Libertas secundum quid,** Betrekkelijke vrijheid. **Libertas simpliciter,** Volstrekte vrijheid. **Libertas specificationis,** Vrijheid van bepaling. **Libertas spontaneitatis,** Spontaanheid. **Libertas stricte dicta,** Eigenlijke vrijheid.

LIBIDINOSUS : Wellustig, liederlijk.

LIBIDO : Lust, wellust, liederlijkheid, zinsgenot.

LICEITAS : Geoorloofdheid, POTTERS I, 86.

LICITARI : Op iets bieden (RECHT).

LICITATIO : Veiling, verkoop bij opbod, verkoop bij hooger aanbod, openbare verkoop (RECHT).

LICITATOR : Bieder, opbieder. **Fictus licitator,** Geveinsd opbieder (RECHT).

LICITE : Geoorloofd, QUAADVLIET III, 66.

LICITUS : Geoorloofd, POTTERS II, 116.

LIGAMEN : Huwelijksbanden.

LIMBUS : Voorgeborgte. **Limbus inferni,** Voorgeborgte der hel. **Limbus patrum,** Voorgeborgte der aartsvaders. **Limbus puerorum,** Voorgeborgte der kinderen, POTTERS III, 269.

LIMITATIO : 1. Beperking. — 2. Beperktheid.

LINEA : 1. Lijn. *Non ... linea componitur ex punctis, aut tempus ex nunc, sicut consequenter se habentibus*, S. THOMAS, COMMENT. IN VI PHYSIC. LECT. 1, N° 5, *Een lijn bestaat niet uit op elkaar volgende stippen, of tijd uit op elkaar volgende oogenblikken.* — *Punctus additus lineae (non) facit eam maiorem*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 20, A. 1, ARG. 10, *Toevoeging van een stip aan een lijn maakt deze niet*

grooter. — *Dividitur ... una pars lineae ab alia per hoc quod diversum habent situm*, S. THOMAS, COMMENT. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 4, A. 1, C., *Een deel van een lijn wordt hierdoor van een ander afgezonderd, dat beide een verschillende ligging hebben.* — **Linea entitativa,** Wezenslijn, zijnslijn. **Linea lateralis,** Zijlijn. **Linea mathematica,** Wiskundige lijn. **Linea naturae,** Natuurlijn. **Linea operativa,** Lijn der handelingen. **Linea recta,** Rechte lijn (DENKLEER). — 2. Lijn. **Linea aequalis,** Gelijke lijn. **Linea ascendentium,** Stijgende lijn. **Linea collateralis,** Zijlijn. **Linea collateralis aequalis,** Gelijke zijlijn. **Linea collateralis inaequalis,** Ongelijke zijlijn. **Linea consanguinitatis,** Lijn van bloedverwantschap. **Linea descendentium,** Dalende lijn. **Linea inaequalis,** Ongelijke lijn. **Linea obliqua,** Zijlijn. **Linea recta,** Rechte lijn. **Linea transversa,** Zijlijn (HUWELIJK).

LIQUIDATIO : Boedelvereffening, betaalbaarstelling, opruiming (RECHT).

LIQUIDO-SOLIDUS : Half vloeiend half vast.

LIQUIDUM : Vloeistof.

LIQUIDUS : Vloeiend.

LIS : Twist. **Litis contestatio,** Strijdbevestiging, BELLEFROID 193.

LITIGIOSUS : Twistend.

LITIGIUM : 1. Kregelheid. — 2. Twist.

LITTERA : 1. Letter. *Littera(e) (sunt) nota(e), id est signa vocum, et voces passionum animae similiter*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 2, N° 9, *De letters zijn teekens van de woorden en de woorden eveneens teekens van de indrukken der ziel.* — *Litterae ita sunt signa vocum et voces passionum, quod non attenditur ibi aliqua ratio similitudinis, sed sola ratio institutionis*, IBIDEM, *De letters zijn op zulke wijze teekens van de woorden en de woorden teekens van de indrukken, dat niemand daar gelijkenis zoekt maar alleen het begrip van de bedoelde zaak.* — *Nec voces nec litterae naturaliter significant*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERMEN. LECT. 2, n° 8, *Woorden noch letters hebben van natuur uit iets te beteekenen.* — 2. Brief. **Litterae Apostolicae,** Apostolische brieven. **Littera cambialis,** Wisselbrief, postwissel. **Litterae dimissoriae,** Aanbevelingsbrief (KERKELIJK RECHT). **Litterae remissoriales,** Vragenlijst (KERKELIJK RECHT). **Litterae rogatoriae,** Vragenlijst (KERKELIJK RECHT). **Litterae testimoniales,** Getuigschrift (KERKELIJK RECHT).

LITTERALIS : Letterlijk. Zie : SENSUS, Zin.

LITURGIA : Liturgie.

LOCALIS : Plaatselijk, ruimtelijk.

LOCALITAS : Plaatselijkheid, ruimtelijkheid.

LOCALITER : Plaatselijk, ruimtelijk. *Aliquod corpus esse localiter in aliquo loco, nihil est aliud quam corpus circumscribi et comprehendi a loco secundum commensurationem propriarum dimensionum*, S. THOMAS, III QU. QUODLIB. A. 2, C., *Dat een lichaam plaatselijkerwijs in een bepaalde ruimte thuis hoort heeft niets anders te beteekenen dan dat het overeenkomstig de mate van zijn eigen afmetingen door plaats omgrensd en begrepen wordt.* — *Ponere quod sit (aliquid) localiter in hoc loco, est ponere contradictoria esse simul*, S. THOMAS, III QU. QUODLIB. A. 2, C., *Te bevestigen dat iets plaatselijkerwijs in een bepaalde ruimte thuis hoort en toch in een ander ruimte is, dat is bevestiging van het tegensprakelijke.*

LOCALIZATIO : Plaatsbepaling, ruimtebepaling.

LOCARE : .1 Plaatselijk maken, plaats toewijzen, plaatsen. — 2. Verpachten, verhuren. — 3. Aanbesteden. — 4. Uithuwelijken. — 5. Inkwartieren. — 6. Geld uitzetten, geld uitleenen.

LOCATIO : 1. Plaatsing. — 2. Verpachting, verhuring, huurverdrag. **Locatio aedium et mobilium,** Huis- of meubelverhuring. **Locatio animalium,** Veepacht. **Locatio bonorum,** Huurpacht, verpachting van land en goederen. **Locatio navium,** Scheepsvervrachting. **Locatio operarum,** Dienstverhuring, arbeidsovereenkomst, loonverdrag. **Locatio operis,** Aanneming. **Locatio rerum,** Huis- of meubelverhuring (RECHT). — 3. Aanbesteding. — 4. Uithuwelijking. — 5. Inkwartiering. — 6. Uitleening.

LOCATOR : 1. Plaatser, steller. — 2. Verhuurder, verpachter. — 3. Aanbesteder.

LOCATUS : 1. Plaatselijk, ruimtelijk. — 2. Verpacht, verhuurd. — 3. Aanbesteed. — 4. Uitgehuwd. — 5. Ingekwartierd. — 6. Uitgezet, uitgeleend.

LOCOMOTIVUS : Plaatselijke beweging voortbrengend. **Potentia locomotiva,** Plaatselijke beweging voortbrengende kracht.

LOCUS : 1. Plaats, ruimte, POTTERS VI, 141. *Exteriores ... mensurae sunt tempus et locus,* S. THOMAS, COMMENT. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *Uiterlijke maatstaf zijn tijd en plaats.* — *Differentiae sunt sex, sursum, deorsum, ante et retro, dextrorsum et sinistrorsum, quae quidem sunt determinata non solum quoad nos, sed etiam in ipso toto universo,* S. THOMAS, COMMENT. IN III PHYSIC. LECT. 9, N° 11, *Daar zijn zes soorten van plaats, boven, onder, voor en achter, rechts en links, en deze zijn niet alleen in verhouding tot ons, maar ook voor de heele wereld bepaald.* — *Locus totius est etiam locus partium, De plaats van het geheel is ook de plaats der deelen.* — *Quod ... comprehenditur a loco aliquo, ita est in ipso loco, quod nihil eius est extra locum illum,* S. THOMAS, III QU. QUODLIB. A. 2, C., *Wat door plaats omvat wordt hoort op zulke wijze in bewuste plaats thuis dat niets er van buiten bewuste plaats is.* — *Locus est immutabilis terminus continentis, Plaats is de onveranderlijke grens van het omvattende.* — *Locus proprie mathematicis non debetur, Wiskundige wezens hebben eigenlijk geen plaats.* — *Comparatur (materia) ... ad locum, prout subest dimensionibus,* S. THOMAS, COMMENT. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 4, A. 3, C., *De stof wordt in verhouding tot plaats beschouwd in zoover ze aan afmetingen onderhevig is.* — **Locus adaequatus,** Adaequate plaats. **Locus circumscriptus,** Omgrensde ruimte. **Locus circumscriptivus,** Omgrenzende plaats. **Locus communis,** Gemeene plaats. **Locus continens,** Bevattende plaats. **Locus definitive,** Bepalende plaats. **Locus definitivus,** Bepalende plaats. **Locus determinatus,** Bepaalde plaats. **Locus inadaequatus,** Onadaequate plaats. **Locus localiter,** Omgrenzende plaats. **Locus metaphorice,** Oneigenlijke plaats. **Locus naturalis,** Natuurlijke plaats. **Locus non naturalis,** Niet natuurlijke plaats. **Locus per accidens,** Bijkomstige plaats. **Locus per se,** Plaats door zich zelf. **Locus primus,** Eerste plaats. **Locus proprius,** Eigen plaats. **Locus secundum quid,** Betrekkelijke plaats. **Locus simpliciter,** Plaats zonder meer. **Locus universalis,** Algemeene plaats. **Locus vacuus,** Ledige ruimte. — 2. Bewijs. **Locus a causa,** Oorzakelijk bewijs. **Locus a divisione,** Opklimmend bewijs. **Locus a simili,** Bewijs uit het gelijke. **Locus ab auctoritate,** Gezagsbewijs. **Locus affirmativus,** Bevestigend bewijs. **Locus apparens,** Schijnbewijs. **Locus dialecticus,** Dialektisch bewijs. **Locus negativus,** Ontkennend bewijs. **Locus sophisticus,** Wanbewijs. — 3. Bewijsgrond, bron. **Locus theologicus,** Geloofsbron, NIEUWBARN 163.

LOCUTIO : 1. Het spreken. — 2. Spreekwijze. **Locutio abusive,** Ver-

keerde spreekwijze. **Locutio emphatica,** Hoogdravende spreekwijze. **Locutio figurativa,** Zinnebeeldelijke spreekwijze. **Locutio hyperbolica,** Aandikkende spreekwijze. **Locutio impropria,** Oneigenlijke spreekwijze. **Locutio metaphorica,** Overdrachtelijke spreekwijze. **Locutio metonymica,** Naamruilende spreekwijze. **Locutio propria,** Eigenlijke spreekwijze. **Locutio sacramentalis,** Sakramenteele spreekwijze. **Locutio symbolica,** Zinnebeeldelijke spreekwijze. **Locutio synecdochica,** Meebeteekenende spreekwijze. **Locutio tropica,** Overdrachtelijke spreekwijze. — 3. Uitspraak.

LOGARITHMUS : Logarithme. **Logarithmus irritationis,** Logarithme der prikkeling (ZIELKUNDE).

LOGICA : Denkleer, denkkunde. *(Logica) videtur esse ars artium; quia in actu rationis nos dirigit, a quo omnes artes procedunt,* S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POSTER. LECT. 1, N° 3, *De denkleer is de kunst onder alle kunsten; ze regelt namelijk de verrichtingen van onze rede waar alle kunsten vandaan komen.* — *Logica non tam est scientia quam scientiae instrumentum,* S. THOMAS, COMM. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 5, A. 1, AD 2, *Denkleer is niet zoozeer een wetenschap als wel een werktuig van wetenschap.* — *Res ... de quibus est Logica non quaeruntur ... propter seipsas, sed ut adminuculum quoddam ad alias scientias,* IBIDEM, *De kennis van die dingen waar het de Denkleer om te doen is wordt niet om zich zelf gezocht, maar als een hulp voor andere wetenschappen.* — *Subiectum Logicae ad omnia se extendit, de quibus ens naturae praedicatur,* S. THOMAS, COMMENT. IN IV METAPHYSIC. LECT. 4, *Het subjekt der Denkleer omvat alles dat natuurding heet.* — *Logica non continetur sub Philosophia speculativa quasi principalis pars, sed quasi quoddam reductum ad eam,* S. THOMAS, COMMENT. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 5, A. 1, AD 2, *De Denkleer behoort niet als een hoofddeel tot de bespiegelende Wijsbegeerte, maar wel als iets toegevoegds.* — *Logica ... non solum rationalis est ex hoc quod est secundum rationem (quod est omnibus artibus commune) sed etiam ex hoc quod est circa ipsum actum rationis sicut circa propriam materiam,* S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POSTER. LECT. 1, n° 2, *De Denkleer is niet alleen redelijk omdat ze met de rede strookt, — dat is immers het geval voor alle kunsten, — maar ook omdat het haar om de daad zelf der rede als om haar eigen gebied te doen is.* — *Logica est omnia et nihil, Denkleer is alles en niets.* — **Logica analytica,** Ontledende denkleer. **Logica apodictica,** Betoogende denkleer. **Logica artificialis,** Kunstmatige denkleer, aangeleerde denkleer. **Logica artificiosa,** Kunstmatige denkleer, aangeleerde denkleer. **Logica demonstrativa,** Betoogende denkleer. **Logica docens,** Beleerende denkleer. **Logica formalis,** Vormelijke denkleer. **Logica hermeneutica,** Verklarende denkleer. **Logica materialis,** Stoffelijke denkleer. **Logica naturalis,** Natuurlijke denkkunde, aangeboren denkkunde. **Logica praedicamentalis,** Hoofdbegrippelijke denkleer. **Logica prooemialis,** Inleidende denkleer. **Logica sophistica,** Wandenkleer. **Logica utens,** Toegepaste denkleer.

LOGICALIS : Denkkundig.

LOGICE : Denkkundig, logischerwijs (Tgd PHYSICE, Physisch; — METAPHYSICE, Metaphysisch).

LOGICUS : Denkkundig, logisch.

LOGION : Gezegde, spreuk.

LOGOS SPERMATICUS : Kiemgedachte.

LONGANIMITAS : Lankmoedigheid.

LOTERIA : Uitloting (RECHT).

LUCIDITAS : Helderziendheid, POTTERS I, 224.

LUCIDUS : Helderziend.

LUCRUM : Winst. **Lucrum cessans,** Winstderving, POTTERS IV, 240 (RECHT).

LUCTA : Strijd. **Lucta pro vita,** Strijd om het leven.

LUDUS : Spel (RECHT).

LUMEN : Licht. *Lumen facit colores in actu, non quod ipsum habeat in se determinationem omnium colorum,* S. THOMAS, COMMENT. IN III DE ANIMA LECT. 10, *Het licht brengt de kleuren tot daad, zelf draagt het echter niet de bepaaldheid van alle kleuren in zich.* — **Lumen angelicum,** Engellijk licht. **Lumen connaturale,** Gelijkaardig licht. **Lumen corporale,** Lichamelijk licht. **Lumen creatum,** Geschapen licht. **Lumen divinum,** Goddelijk licht. **Lumen essentiale,** Wezenlijk licht. **Lumen fidei,** Licht van 't geloof. **Lumen gloriae,** Glorielicht, POTTERS III, 271, licht der heerlijkheid. **Lumen gratiae,** Licht der genade. **Lumen habituale,** Hebbelijk licht. **Lumen increatum,** Ongeschapen licht. **Lumen intellectuale,** Verstandelijk licht. **Lumen intellegibile,** Verstandelijk licht. **Lumen naturale,** Natuurlijk licht. **Lumen propheticum,** Voorspellingslicht. **Lumen rationis,** Licht der rede. **Lumen spirituale,** Geestelijk licht. **Lumen supernaturale,** Bovennatuurlijk licht.

LUX : Licht. **Lux angelica,** Engellijk licht. **Lux corporalis,** Lichamelijk licht. **Lux gloriae,** Licht der heerlijkheid. **Lux intellectualis,** Verstandelijk licht. **Lux sensibilis,** Zintuigelijk licht. **Lux spiritualis,** Geestelijk licht.

LUXURIA : Onkuischheid, ontucht. **Luxuria completa,** Volkomen onkuischheid. **Luxuria consummata contra naturam,** Tegennatuurlijke onkuischheid. **Luxuria consummata iuxta naturam,** Op natuurlijke wijze voltooide onkuischheid. **Luxuria externa,** Uitwendige onkuischheid. **Luxuria imperfecta,** Onvolkomen onkuischheid. **Luxuria in sensu lato,** Oneigenlijke onkuischheid. **Luxuria incohata,** Aanvankelijke onkuischheid. **Luxuria incompleta,** Onvolkomen onkuischheid. **Luxuria interna,** Innerlijke onkuischheid. **Luxuria sacrilega,** Heiligschendende onkuischheid. **Luxuria stricte dicta,** Eigenlijke onkuischheid.

LUXURIOSUS : Onkuisch, ontuchtig.

M

MACROCOSMOS : Wereld in het groot.

MACULA : Vlek, smet. **Macula actualis,** Smet van dadelijke zonde. **Macula originalis,** Erfvlek, POTTERS II, 24, erfsmet, POTTERS II, 22. **Macula peccati,** Zondevlek, zondesmet.

MAGIA : Tooverij. **Magia alba,** Natuurlijke tooverij. **Magia diabolica,** Duivelsche tooverij. **Magia divinatrix,** Voorspellende tooverij. **Magia naturalis,** Natuurlijke tooverij. **Magia nigra,** Duivelsche tooverij. **Magia operatrix,** Bewerkende tooverij.

MAGIS : Meer. *Magis et minus accipitur secundum maiorem accessum ad terminum, Van meer en minder wordt gesproken in zoover iets zijn eindpunt benadert.* — *Magis et minus non variant speciem, Meer en minder brengen geen soortelijke verandering mee.* — *Propter quod unumquodque, illud magis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 87, A. 2, AD 3, *Dat waarom iets zoo of zus is, is zulks nog meer.*

MAGISTERIUM : Leerambt, POTTERS I, 94, leeraarsambt, POTTERS I,

24, leergezag, POTTERS III, 2. **Magisterium ordinarium**, Gewoon leerambt, POTTERS I, 94. **Magisterium sollemne**, Plechtig leerambt, POTTERS I, 94.

MAGNANIMITAS : Grootmoedigheid, QUAADVLIET II, 138.

MAGNANIMUS : Grootmoedig.

MAGNETISMUS : Magnetisme.

MAGNIFICENTIA : Grootgeefschheid, POTTERS V, 128, prachtlievendheid, QUAADVLIET II, 138, grootdadigheid, VAN HOONACKER 125.

MAGNIFICUS : Grootdadig, grootgeefsch, prachtlievend.

MAGNITUDO : Grootheid. *Magnitudo est quid mathematicum*, S. THOMAS, COMMENT. IN III DE ANIMA LECT. 8, *Grootheid is iets wiskundigs.* — *Magnitudo non est actu infinita*, S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 10, N° 3, *Grootheid is nooit metterdaad oneindig.* — *Aliam ... rationem mensurae habet tempus quod est mensura extrinseca, et magnitudo quae est mensura intrinseca*, S. THOMAS, COMMENT. IN V METAPHYS. LECT. 15, *Tijd en grootheid zijn niet op dezelfde wijze maatstaf* : *tijd namelijk is een uiterlijke, grootheid integendeel een innerlijke maatstaf.* — *Nulla res intellecta a nobis est praeter magnitudines sensibiles, quasi ab eis separata secundum esse*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA, LECT. 13, *Niets van wat door ons verstandelijk gekend wordt, is buiten de zintuigelijke hoegrootheden, alsof het buiten deze om zou kunnen bestaan.*

MAIESTAS : Majesteit.

MAIOR : 1. Bvl. nw. : Grooter. *Qui potest maius, potest et minus*, *Wie tot iets meer in staat is kan ook iets minders.* — 2. Zst. nw. : Meerderzin. *Concedo maiorem*, *Den meerderzin geven we toe.* — *Maior transeat*, *Den meerderzin laten we in het midden* (DENKLEER).

MAIORENNIS : Meerderjarig.

MALEDICERE : Vervloeken.

MALEDICTIO : Vervloeking, POTTERS IV, 193, doemvonnis, POTTERS I, 184. **Maledictio causativa**, Vervloeking die tot daden overgaat. **Maledictio imperativa**, Vervloeking die anderen tot daden aanzet. **Maledictio mere enuntiativa**, Vervloeking zonder meer. **Maledictio optativa**, Verwensching.

MALEFACTOR : Misdadiger.

MALEFICIUM : 1. Slechte handeling. — 2. Hekserij. **Maleficium amatorium**, Verleidende hekserij. **Maleficium philtrum**, Verleidende hekserij. **Maleficium veneficum**, Schade berokkenende hekserij.

MALEVOLENTIA : Kwaadwilligheid.

MALITIA : Boosheid, DE COCK, DE MENSCHELIJKE DADEN 57. **Ex malitia**, Uit boosheid, POTTERS IV, 6. **Malitia absoluta**, Volstrekte boosheid. **Malitia actualis**, Daadwerkelijke boosheid. **Malitia apparens**, Schijnboosheid. **Malitia culpae**, Boosheid van het euvel. **Malitia ethica**, Boosheid van zeden. **Malitia habitualis**, Gewoontelijke boosheid. **Malitia moralis**, Boosheid van zeden. **Malitia naturalis**, Natuurlijke boosheid. **Malitia particularis**, Afzonderlijke boosheid. **Malitia poenae**, Boosheid der straf. **Malitia respectiva**, Betrekkelijke boosheid. **Malitia vera**, Echte boosheid.

MALUM : Kwaad. *Malum uno modo potest intellegi id quod est subiectum mali, et hoc aliquid est; alio modo potest intellegi ipsum malum, et hoc non est aliquid, sed est ipsa privatio alicuius particularis boni*, S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO Q. 1, A. 1, C., *Met kwaad kan vooreerst het subjekt van het kwaad bedoeld worden; dit nu is iets; verder kan er het kwaad zelf mee worden bedoeld; dit laatste echter is niet iets, maar is alleen de ontstentenis van iets afzonderlijk goeds.* — *Malum non est nisi in bono sicut in subiecto*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 3, C., *Het kwade bestaat maar in het goede als in zijn subjekt.*

— *Malum, quod in defectu actionis consistit, vel quod ex defectu agentis causatur, non reducitur in Deum sicut in causam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, C., *Het kwaad dat in ontoereikendheid bij het handelen bestaat of uit ontoereikendheid van de bewerkende oorzaak voortvloeit, gaat niet op God als op zijn oorzaak terug.* — *Malum quod in corruptione rerum aliquarum consistit, reducitur in Deum sicut in causam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 2, C., *Het kwaad dat bestaat in het teniet gaan van sommige dingen gaat op God als op zijn oorzaak terug.* — *Malum non cognoscitur a Deo per similitudinem suam, sed per similitudinem boni*, S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT., D. 36, Q. 1, A. 2, AD 3, *Het kwaad wordt niet door een eigen gelijkenis, maar wel door de gelijkenis van het goede door God gekend.* — *Malum non est aliqua natura, Het kwaad is niet een natuur.* — *Malum est praeter intentionem in rebus, Om het kwade in de dingen is het niemand te doen.* — *Malum habet aliquo modo causam, Ook het kwaad heeft in zekeren zin zijn oorzaak.* — *Malum non habet causam efficientem sed deficientem*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 10, *Het kwaad heeft geen bewerkende, maar integendeel een in gebreke blijvende oorzaak.* — *Nihil potest esse per se malum, Niets kan van aard uit slecht zijn.* — *Malum simpliciter summum esse non potest, Het onvoorwaardelijk opperste kwaad kan niet bestaan.* — *Malo contrarium est tum bonum, tum malum, Tegenover het kwade staan èn het goede èn ander kwaad.* — **Malum artificiale**, Bewerkt kwaad. **Malum corporale**, Lichamelijk kwaad. **Malum culpae**, Zondeschuld. **Malum in se**, Het kwaad in zich zelf. **Malum metaphysicum**, Metaphysisch kwaad. **Malum morale**, Zedelijk kwaad. **Malum naturale**, Natuurkwaad. **Malum per accidens**, Gevallijk kwaad. **Malum per essentiam**, Kwaad uit zich zelf. **Malum per participationem**, Meegedeeld kwaad. **Malum per privationem**, Kwaad door ontstentenis. **Malum per se**, Kwaad uit zich zelf. **Malum physicum**, Natuurkwaad, POTTERS I, 179. **Malum poenae**, Zondestraf. **Malum secundum quid**, Kwaad in een bepaald opzicht. **Malum simpliciter**, Volstrekt kwaad. **Malum spirituale**, Geestelijk kwaad. **Malum transcendentale**, Zijnskwaad.

MALUS : Slecht, boos.

MANCIPATIO : Lijfeigendom.

MANDANS : Lastgever, opdrachtgever, DOSFEL 186; BELLEFROID 197.

MANDARE : Bevelen, gebieden (als vreemde zonde) (ZEDELEER).

MANDATARIUS : Lasthebber, DOSFEL 186; — SALSMANS, RECHT. PLICHT. 221; — BELLEFROID 198.

MANDATUM : Lastgeving, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN; — SALSMANS, RECHT. PLICHT. 221; — BELLEFROID 197, lastaanvaarding, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN.

MANIFESTARE : Bekend maken.

MANSUETUDO : Zachtmoedigheid, POTTERS V, 130; QUAADVLIET II, 154.

MANUMISSIO : Vrijlating.

MANUMISSOR : Vrijsteller.

MANUMISSUS : Vrijgestelde.

MANUMITTERE : Vrijlaten, vrijstellen.

MARIOLOGIA : Marialogie, Marialeer.

MARTYR : Bloedgetuige, martelaar.

MARTYRIUM : Martelaarschap, POTTERS V, 126.

MASTURBATIO : Zelfbevlekking.

MATERIA : 1. Stof. *Oportet quod materia sit alia secundum sui essentiam ab omnibus formis substantialibus et earum privationibus, quae sunt termini generationis et corruptionis; et non solum quod sit aliud a quantitate et qualitate et aliis accidentibus*, S. THO-

MAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 2, *Het kan niet anders of de stof moet naar haar wezenheid beschouwd van alle zelfstandige vormen en van de ontstentenis van deze, — de eindpunten van voortbrenging en ontbinding namelijk, — verschillen; het volstaat dus niet dat ze iets anders zij dan hoegrootheid, hoedanigheid en de andere bijkomstigheden.* — *Impossibile est solam materiam esse substantiam vel ipsam etiam esse maxime substantiam*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 2, *Het gaat niet aan dat alleen of ook vooral de stof de zelfstandigheid zou uitmaken.* — *Materia (...) ... est individuationis principium*, S. THOMAS, COMM. IN I ANALYT. POSTER. LECT. 38, N° 4, *De stof is beginsel van vereenlinging.* — *Materia ... secundum quod stat sub dimensionibus signatis, est principium individuationis formae*, S. THOMAS, COMMENT. IN V METAPHYS. LECT. 8, *In zoover de stof onder bepaalde afmetingen valt, is ze ook het beginsel dat den vorm vereenlingt.* — *Quo vivimus et sentimus, dicitur dupliciter, scilicet altero sicut forma et altero sicut materia*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 4, *Dat waardoor we leven en zintuigelijk kennen is tweevoudig, het eene geldt namelijk als vorm, het andere als stof.* — *Materia non consequitur formam, nisi secundum quod movetur ab agente*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 1, A. 2, C., *De stof erlangt den vorm niet, behalve in zoover ze door den bewerker bewogen wordt.* — *Idem est materiam uniri formae, quod materiam esse in actu*, S. THOMAS, COMMENT. IN II DE ANIMA LECT. 1, *Dat de stof met den vorm vereenigd wordt, beteekent hetzelfde als dat de stof metterdaad is.* — *Materia nunquam est sine privatione; quia quando habet unam formam, est cum privatione alterius formae*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 4, *Stof komt nooit zonder ontstentenis van iets voor; wanneer ze één vorm heeft, ontbreekt haar een andere.* — *Materia est propter formam*, S. THOMAS, COMMENT. IN II ANALYT. POSTER. LECT. 8, N° 3, *De stof is om den vorm.* — *Materia deprimit formam, De stof bezwaart den vorm.* — *Forma est magis natura quam materia*, S. THOMAS, V QU. QUODLIB. A. 19, C., *De vorm is meer natuur dan de stof.* — *Sicut ... materia est in potentia ad determinatas formas, ita etiam est in potentia ad determinatam quantitatem*, S. THOMAS, COMM. IN IV PHYSIC. LECT. 14, N° 11, *Zooals de stof tot bepaalde vormen in aanleg is, zoo ook is ze in aanleg tot bepaalde hoegrootheid.* — *Quaedam sunt quorum esse dependet a materia, nec sine materia definiri possunt; quaedam vero sunt, quae licet esse non possunt nisi in materia sensibili, in eorum tamen definitione materia sensibilis non cadit ... Quaedam vero sunt quae non dependent a materia nec secundum esse nec secundum rationem, vel quia nunquam sunt in materia, ut Deus et aliae substantiae separatae, vel quia non universaliter sunt in materia, ut substantia, potentia et actus, et ipsum ens*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 1, N° 2, *Daar zijn wezens wier aanzijn van de stof afhankelijk is en die zonder de stof niet kunnen bepaald worden; andere wezens worden, hoewel ze alleen in de zintuigelijk waarneembare stof voorkomen, zonder inachtneming van de zintuigelijk waarneembare stof bepaald; weer andere echter zijn, zoo wat het aanzijn als wat hun begrip betreft, van de stof onafhankelijk, ofwel omdat ze nooit in de stof voorkomen, zoo bij voorbeeld God en andere afgescheiden zelfstandigheden, ofwel omdat ze niet immer in de stof voorkomen, aldus zelfstandigheid, aanleg en daad en wezen zelf.* — *Omne quod habet materiam mobile est*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PHYSIC. LECT. 1, N° 3, *Al wat stof heeft is veranderlijk.* — *Materia (est) primum subiectum substans non solum motibus, qui sunt secundum qualitatem et quantitatem et alia accidentia, sed etiam mutationibus, quae sunt secun-*

dum substantiam, S. THOMAS, COMMENT. IN VII METAPHYS. LECT. 2, *De stof is het eerste subjekt dat niet alleen de bewegingen aangaande hoedanigheid, hoegrootheid en andere bijkomstigheden schraagt, maar ook veranderingen die de zelfstandigheid treffen.* — *Materia ... in se non potest sufficienter cognosci nisi per motum*, S. THOMAS, COMMENT. IN VII METAPHYS. LECT. 2, *De stof in zich zelf kan alleen door verandering voldoende gekend worden.* — *(Non) invenitur alia ratio, quare haec materia sit divisa ab illa, nisi propter quantitatem*, S. THOMAS, COMMENT. IN BOETHII DE TRIN. Q. 4, A. 2, AD 4, *Daar is niets anders door welks toedoen deze bepaalde stof van gene stof onderscheiden is, dan de hoegrootheid.* — *Quaecumque sunt unum specie et plura numero, habent materiam*, S. THOMAS, COMMENT. IN XII METAPHYS. LECT. 10, *Alles wat naar zijn soortelijken aard één en in getallijk opzicht beschouwd veel is, heeft stof.* — *Secundum quod aliqua diversimode se habent ad materiam, ad diversas scientias pertinent*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 1, N° 1, *Naar gelang iets zich zoo of zus tot de stof verhoudt, hoort het bij die of gene wetenschap.*— **Materia accidentalis**, Gevallijke stof. **Materia aliena**, Vreemde stof. **Materia alterationis**, Stof van hoedanigheidsverandering. **Materia anorganica**, Onbewerktuigde stof. **Materia circa quam**, Stof waaromtrent. **Materia communis**, Niet vereenlingde stof. **Materia composita**, Samengestelde stof. **Materia compositionis**, Stof van samenstelling. **Materia contingens**, Niet noodzakelijke stof. **Materia corporalis**, Lichamelijke stof. *Non ... minus est aliquid unum ex substantia intellectuali et materia corporali quam ex forma ignis et eius materia, sed forte magis, quia quanto forma magis vincit materiam, ex ea et materia magis efficitur unum*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 68, *De eenheid tusschen een verstandelijke zelfstandigheid en de lichamelijke stof is niet geringer dan die tusschen den vorm van het vuur en zijn stof, ja wellicht sterker; hoe meer immers de vorm de stof overwint, zoo nauwer sluiten beide bij elkaar aan.* — **Materia demonstrata**, Met afmetingen gedachte stof, met uitgebreidheidsbepalingen gedachte stof. **Materia dimensioni subiecta**, Aan afmetingen onderworpen stof. **Materia disposita**, Geschikte stof. **Materia elementaris**, Grondstof, oerstof. **Materia ex qua**, Stof waaruit, VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 71. **Materia externa**, Uitwendige stof. **Materia generationis**, Teelstof. **Materia improprie accepta**, Oneigenlijke stof, stof in oneigenlijken zin. **Materia in qua**, Stof waarin. **Materia inanimata**, Levenlooze stof. **Materia individua**, Vereenlingde stof. **Materia individualis**, Vereenlingde stof. *Principium singularitatis in rebus materialibus est materia individualis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 86, A. 1, C., *Beginsel van afzonderlijkheid in de stoffelijke dingen is de vereenlingde stof.* — **Materia individuans**, Vereenlingende stof. **Materia informis**, Vormlooze stof, VAN HOOGSTRATEN I, 315. **Materia inorganica**, Onbewerktuigde stof. **Materia intellegibilis**, Louter verstandelijk kenbare stof. **Materia intellegibilis communis**, Niet vereenlingde louter verstandelijk kenbare stof. **Materia intellegibilis individualis**, Vereenlingde louter verstandelijk kenbare stof. **Materia interna**, Inwendige stof. **Materia naturalis**, Natuurstof. **Materia necessaria**, Noodzakelijke stof. **Materia non signata**, Niet door afmetingen bepaalde stof. **Materia particularis**, Afzonderlijke stof. **Materia praeiacens**, Vooraf zijnde stof. **Materia prima**, Eerste stof, DE GROOT, DENKERS VAN ONZEN TIJD 122, oerstof,

POTTERS VI, 141. **Materia propinqua,** Nabije stof. **Materia propria,** Eigen stof. **Materia proprie accepta,** Eigenlijke stof, stof in eigenlijken zin. **Materia proxima,** Naaste stof, TERBURG 72. **Materia pura,** Loutere stof. **Materia quantitate subiecta,** Aan hoegrootheid onderworpen stof. **Materia remota,** Verwijderde stof, TERBURG 72. **Materia remota libera,** Niet onontbeerlijke verwijderde stof (SAKRAMENTENLEER). **Materia remota necessaria,** Onontbeerlijke verwijderde stof (SAKRAMENTENLEER). **Materia remota sufficiens,** Voldoende verwijderde stof (SAKRAMENTENLEER). **Materia sacramenti,** Sakramenteele stof. **Materia secunda,** Tweede stof. **Materia sensibilis,** Zintuigelijk kenbare stof. **Materia sensibilis communis,** Niet vereenlingde zintuigelijk kenbare stof. **Materia sensibilis individualis,** Vereenlingde zintuigelijk kenbare stof. **Materia signata quantitate,** Door afmetingen bepaalde stof. **Materia simplex,** Enkelvoudige stof. **Materia spiritualis,** Geestelijke stof. **Materia substantialis,** Zelfstandige stof. **Materia transiens,** Voorbijgaande stof. **Materia ultima,** Laatste stof. — 2. Aangelegenheid. **Materia civilis,** Staatsaangelegenheid. **Materia gravis,** Groote zaak, POTTERS V, 12 (MORAALTHEOLOGIE). **Materia levis,** Kleine zaak, POTTERS V, 12 (MORAALTHEOLOGIE). **Materia moralis,** Aangelegenheid der zedeleer. **Materia principalis,** Hoofdaangelegenheid. **Materia propria,** Eigen aangelegenheid.

MATERIALIS : Stoffelijk.

MATERIALISMUS : Materialisme.

MATERIALITAS : Stoffelijkheid.

MATERIALITER : Stoffelijk, POTTERS VII, 33, stoffelijkerwijs.

MATERIES : Stof.

MATERNITAS : Moederschap. **Maternitas divina,** Goddelijk moederschap.

MATHEMATICA : Wiskunde. *De his ... quae dependent a materia sensibili secundum esse sed non secundum rationem, est mathematica ...*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PHYSIC. LECT. 1, N° 3, *Om die wezens die naar hun aanzijn en niet naar hun begrip van de zintuigelijk waarneembare stof afhangen, is het de wiskunde te doen.* — — *Tres ... (sunt) speculativae philosophiae, mathematica, physica, theologica*, ARISTOTELES, V METAPHYS. C. 1; 1026, A, 18, *Daar zijn drie soorten van beschouwende wijsbegeerte : wiskunde, physica en theologie.*

MATHEMATICUS : Wiskundig.

MATHESIS : Wiskunde.

MATRIMONIALIS : Echtelijk.

MATRIMONIUM : Huwelijk, echt, echtverbintenis, DE SMET 2. *Fin(is) principal(is) (matrimonii) ... est bonum prolis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. SUPPL. Q. 41, A. 1, C., *Hoofddoel van het huwelijk is het welzijn van het kroost.* — **Matrimonium attentatum,** Te kwader trouw aangegaan ongeldig huwelijk. **Matrimonium carnale,** Vleeschelijk huwelijk. **Matrimonium civile,** Burgerlijk huwelijk. **Matrimonium clandestinum,** Huwelijk zonder voorgeschreven plichtplegingen. **Matrimonium conscientiae,** Gewetenshuwelijk. **Matrimonium consummatum,** Geslachtelijk voltrokken huwelijk, DE SMET 7, door vleeschelijke gemeenschap voltooid huwelijk, QUAADVLIET III, 131. **Matrimonium illegitimum,** Onwettelijk huwelijk. **Matrimonium illicitum,** Zondig huwelijk, ongeoorloofd huwelijk. **Matrimonium in extremis,** Huwelijk op het sterfbed. **Matrimonium invalidum,** Ongeldig huwelijk. **Matrimonium irritum,** Nietig huwelijk. **Matrimonium legitimum,** Wettelijk huwelijk. **Matrimonium licitum,** Wettig huwelijk, geoorloofd huwelijk. **Matri monium minus sollemne,** Minder plechtig huwelijk. **Matrimo-**

nium mixtum, Gemengd huwelijk, POTTERS VII, 107. **Matrimonium morganaticum,** Morganatisch huwelijk. **Matrimonium nullum,** Nietig huwelijk. **Matrimonium occultum,** Geheim huwelijk, QUAADVLIET III, 133. **Matrimonium praesumptum,** Geondersteld huwelijk. **Matrimonium publicum,** Openbaar huwelijk. **Matrimonium putativum,** Vermeend huwelijk. **Matrimonium ratum,** Bezegeld huwelijk. **Matrimonium ratum et consummatum,** Bezegeld en geslachtelijk voltrokken huwelijk, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 97. **Matrimonium religiosum,** Kerkelijk huwelijk. **Matrimonium sollemne,** Plechtig huwelijk. **Matrimonium spirituale,** Geestelijk huwelijk. **Matrimonium validum,** Geldig huwelijk. **Matrimonium validum sed illicitum,** Geldig hoewel zondig huwelijk. **Matrimonium verum,** Echt huwelijk.

MAXIME : Meest. *Magis et minus dicuntur de diversis, secundum quod appropinquant diversimode ad aliquid quod maxime est,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 2, A. 3, C., *« Meer » en « minder » zegt men van verschillende dingen met het oog op hun verschillende verhouding tot het meeste,* THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 54. — **Maxime tale,** Hoogst. *Quod ... dicitur maxime tale in aliquo genere est causa omnium quae sunt illius generis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 2, A. 3, C., *Wat ... in een bepaalde soort het hoogste is, is de oorzaak van al wat tot die soort hoort,* THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 54.

MECANICA : Werktuigkunde.

MECANICE : Werktuigkundig.

MECANICUS : Werktuigkundig.

MEDIA : Tusschenzin (DEN KLEER).

MEDIARE : Bemiddelen, als middelaar optreden.

MEDIATE : Middellijk.

MEDIATIO : Middelaarschap, POTTERS II, 70, bemiddeling, POTTERS II, 112. **Mediatio Mariae,** Maria's genadebemiddeling, POTTERS II, 112.

MEDIATOR : Middelaar, POTTERS II, 71, voorspreker. **Mediator intercessionis,** Middelaar der voorbidding. **Mediator redemptionis,** Middelaar der verlossing.

MEDIATUS : Middellijk.

MEDIOCRITAS : Middelmaat.

MEDIUM : 1. Midden, middelmaat. *Sistere in medio, In het midden liggen, zich in het midden bevinden,* POTTERS V, 105. — *In omni motu successivo est aliquid medium inter eius extrema : quia medium est ad quod continue motum primo venit quam ad ultimum,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 19, *Bij alle werktuigelijke beweging is er tusschen beide uitersten in een midden; het midden is immers dat waartoe wat bewogen wordt steeds eerder komt dan tot het eindpunt.* — *Ab extremo ad extremum non datur transitus, nisi per medium, Van één uiterste tot het ander uiterste loopt de weg alleen langs het middenpunt.* — *Medium, quo magis appropinquat uni extremorum, eo magis recedit ab alio, et vicissim, Hoe dichter wat eens het middenpunt was tot één uiterste nadert, zoo meer wijkt het van het ander uiterste af en andersom.* — *Medium est nobilius extremis, Het middenpunt is voortreffelijker dan de uitersten.* — **Medium arithmeticum,** Rekenkundig midden. **Medium geometricum,** Meetkundig midden. **Medium iustitiae,** Midden der rechtvaardigheid. **Medium morale,** Zedelijk midden. **Medium per abnegationem ab utroque extremo,** Midden tusschen twee er mee onverzoenbare uitersten. **Medium per participationem,** Midden tusschen twee er mee verwante uitersten. **Medium per recessionem ab utroque extremo,** Midden tusschen twee er mee onverzoenbare uitersten. **Medium proportionis,** Verhoudingsmidden. **Medium quoad nos,** Middelmaat voor ons. *Virtus inquirit et operatur medium non rei,*

sed quoad nos, S. THOMAS, COMM. IN II ETHIC. NIC. LECT. 7, *De deugd betracht en bewerkt niet een zakelijke middelmaat, maar watvoor ons middelmaat is.* — **Medium rationis**, Redelijk midden, POTTERS V, 105, middelmaat der rede. **Medium rei**, Zakelijk midden, POTTERS V, 105, zakelijke middelmaat, VAN OORSCHOT 128. **Medium secundum rationem**, Redelijk midden, middelmaat der rede. **Medium secundum rem**, Zakelijk midden, zakelijke middelmaat. **Medium virtutis**, Midden der deugd, middelmaat der deugd. *In virtutibus moralibus .... oportet eligere medium et praetermittere superabundantiam et defectum; medium autem determinatur secundum rationem rectam*, S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NICOM. LECT. 1, *Bij zedelijke deugden dienen we den middenweg te volgen, te veel en te weinig daarentegen te vermijden; de middenweg nu wordt door de rechte rede bepaald.* — 2. Middel. **Medium a quo**, Middel waaruit. **Medium agens**, Bewerkend middel. **Medium congruentiae**, Niet onontbeerlijk middel. **Medium coniunctum**, Aansluitend middel. **Medium demonstrationis**, Betoogmiddel. **Medium dialecticum**, Betoogmiddel. **Medium ex parte intellectus**, Verstandsmiddel. **Medium ex quo**, Middel waaruit. **Medium exemplare**, Oerbeeldelijk middel. **Medium extraneum**, Uiterlijk middel, niet aansluitend middel. **Medium extrinsecum**, Niet aansluitend middel, uiterlijk middel. **Medium formale**, Vormgevend middel, bevormend middel. **Medium in cognoscendo**, Kenmiddel. **Medium in essendo**, Zijnsmiddel. **Medium in quo**, Middel waarin. **Medium logicum**, Verstandsmiddel. **Medium mathematicum**, Wiskundig betoogmiddel. **Medium necessarium**, Onontbeerlijk middel. **Medium obiectivum**, Objektief middel. **Medium obiectivum in communi**, Gewoon objektief middel. **Medium obiectivum in quo**, Objektief middel waarin. **Medium obiectivum in speciali**, Bizonder objektief middel. **Medium ontologicum**, Zijnsmiddel. **Medium physicum**, Physisch betoogmiddel. **Medium proprium**, Eigen middel. **Medium quo**, Middel waardoor. **Medium sub quo**, Middel waarmee. **Medium subiectivum**, Subjektief middel. **Medium subiectivum « in quo »**, Subjektief middel waarin. **Medium subiectivum « quo »**, Subjektief middel waardoor (KENNISLEER). — 3. Middenbegrip (DENKLEER). — 4. Geestesziener (ZIELKUNDE).

MEMORATIVUS : Onthoudend, heugend. *Actus aliarum potentiarum sensitivarum est secundum motum a rebus ad animam, actus autem memorativae potentiae est e contrario secundum motum ab anima ad res*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *De verrichtingen van andere zintuigelijke vermogens geschieden volgens een beweging van de dingen naar de ziel toe; de verrichtingen integendeel van het geheugen naar een beweging van de ziel naar de dingen toe.*

MEMORIA : 1. Geheugen. *Memoria est habitus idest habitualis quaedam conservatio phantasmatis, non quidem secundum seipsum (hoc enim pertinet ad virtutem imaginativam), sed in quantum phantasma est imago alicuius prius sensati*, S. THOMAS, COMM. IN I DE MEM. ET REMINISC. LECT. 3, *Geheugen is een hebbelijkheid, dit is een duurzaam behoud van het voorstellingsbeeld, hoewel niet naar zich zelf beschouwd, — dit hoort immers bij de verbeelding, — maar in zoover het voorstellingsbeeld het beeld is van iets vroegerwaargenomens.* — **Memoria activa**, Werkdadig geheugen. **Memoria intellectiva**, Verstandelijk geheugen. **Memoria passiva**, Lijdelijk geheugen. **Memoria sensitiva**, Zinnelijk geheugen (inwendig zintuig), POTTERS V, 77 (ZIELKUNDE). — 2. Herinnering

aan het verledene (hulpdeugd van de voorzichtigheid), POTTERS V, 120 (ZEDELEER).

MENDACIUM : Leugen. **Mendacium iocosum,** Schertsleugen, leugen uit scherts, POTTERS IV, 256. **Mendacium officiosum,** Leugen om bestwil, POTTERS IV, 256, noodleugentje, VAN OORSCHOT 215. **Mendacium perniciosum,** Schadeleugen, POTTERS IV, 256, lasterleugen, POTTERS IV, 258, schadelijke leugen. **Mendacium stricte dictum,** Eigenlijke leugen.

MENS : 1. Geest, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 264. — 2. Inzicht, bedoeling, meening. **Mens legislatoris,** Meening van den wetgever, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 59.

MENSURA : Maat, maatstaf. *Cum ... unicuique rei respondeat propria mensura, oportet quod secundum condicionem actus mensurati accipiatur essentialis differentia ipsius mensurae,* S. THOMAS, COMMENT. IN I SENT., D. 19, Q. 2, A. 1, C., *Daar er aan elke zaak een eigen maat beantwoordt, zoo moet naar gelang van den aard van het gemetene de maat zelf van wezen uit verschillen.* — *Id quod per essentiam dicitur, semper est mensura illius quod dicitur per participationem,* S. THOMAS, V QU. QUODLIB. A. 7, C., *Wat naar wezenheid gezegd wordt is steeds maatstaf van wat naar deelhebbing gezegd wordt.* — **Mensura activa,** Meettuig. **Mensura artificialis,** Kunstmaat, willekeurige maat, DOODKORTE, MAAT EN METEN 12, 13, 18, 19. **Mensura coaequata,** Gelijke maat. **Mensura communis,** Gemeenschappelijke maat. **Mensura debita,** Passende maat. **Mensura excedens,** Overtreffende maat. **Mensura extrinseca,** Uitwendige maat. **Mensura homogenea,** Gelijkaardige maat. **Mensura improportionata,** Ongeëvenredigde maat. **Mensura intrinseca,** Inwendige maat. **Mensura mensurans,** Metende maat. **Mensura mensurata,** Gemeten maat. **Mensura moralitatis,** Maatstaf van zedelijkheid. **Mensura naturalis,** Natuurmaat, natuurlijke maat, DOODKORTE, MAAT EN METEN 12, 13, 18, 19. **Mensura obiectiva,** Zakelijke maatstaf, VAN OORSCHOT 127, 212. **Mensura passiva,** Meetbaarheidsgrond. **Mensura prima,** Eerste maatstaf. **Mensura proportionata,** Geëvenredigde maat. **Mensura proxima,** Onmiddellijke maatstaf. **Mensura quantitativa,** Hoegrootheidsmaat. **Mensura rei,** Zakelijke maatstaf, VAN OORSCHOT 127, 212. **Mensura remota,** Verwijderde maatstaf. **Mensura secunda,** Ondergeschikte maatstaf. **Mensura subiectiva,** Subjektieve maatstaf, VAN OORSCHOT 212. **Mensura suprema,** Hoogste maatstaf.

MENSURABILE : Het meetbare.

MENSURABILIS : Meetbaar.

MENSURABILITAS : Meetbaarheid.

MENSURANS : Maatgevend, VAN HOONACKER 18.

MENSURARE : Meten.

MENSURATIO : Meting, DOODKORTE, MAAT EN METEN 7.

MENSURATUM : Het gemetene.

MENSURATUS : Gemeten, afgemeten.

MENTALIS : Verstandelijk.

MENTALITER : Verstandelijkerwijs.

MERCATURA : Koophandel, koopmansschap, handel.

MERCES : Loon, dagloon.

MERERI : Verdienen. **Mereri ex condigno,** Rechtens verdienen, uit gelijkwaardigheid verdienen. **Mereri ex congruo,** Billijkerwijs verdienen, verdienen op eenigerlei wijze, POTTERS III, 220. **Mereri improprie,** Verdienen in oneigenlijken zin. **Mereri proprie,** Verdienen in eigenlijken zin.

MERETRICARI : Hoereeren, hoererij bedrijven.

MERETRICIUM : Hoererij.

MERETRIX : Hoer.
MERITORIE : Verdienstelijkerwijs.
MERITORIUS : Verdienstelijk. **Meritorius ex condigno**, Gelijkwaardigerwijs verdienstelijk. **Meritorius ex congruo**, Billijkerwijs verdienstelijk.
MERITUM : Verdienste, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 320, verdienstelijkheid, VAN OORSCHOT 15. **Meritum civile**, Staatsburgerlijke verdienste. **Meritum ex condigno**, Gelijkwaardige verdienste, QUAADVLIET I, 130; III, 35, verdienste uit waardigheid, SANDERS, MARIA MIDDELARES 180. **Meritum ex congruo**, Verdienste uit gepastheid, SANDERS, MARIA MIDDELARES 180, verdienste uit billijkheid, QUAADVLIET I, 130, betamelijkheidsverdienste, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 161, verdienste in oneigenlijken zin, DE GROOT S. J., HANDLEIDING BIJ HET KATHOLIEK GODSDIENSTONDERWIJS 158, billijkheidsverdienste. **Meritum morale**, Zedelijke verdienste. **Meritum naturale**, Natuurlijke verdienste. **Meritum praevisum**, Bij voorbaat werkende verdienste, voorziene verdienste. **Meritum supernaturale**, Bovennatuurlijke verdienste.
MERX : Koopwaar.
METAGENESIS : Ongewone teling.
METAMORPHOSIS : Gedaanteverandering, gedaanteverwisseling.
METAPHORA : Overdracht, leenspreuk, metafoor.
METAPHORICE : In overdrachtelijken zin, in oneigenlijken zin.
METAPHORICUS : Overdrachtelijk.
METAPHYSICA : Metaphysiek. *(Metaphysica) est quaedam scientia, quae speculatur ens secundum quod ens, sicut subiectum, et speculatur « ea quae insunt enti per se », idest entis per se accidentia*, S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS. LECT. I, *Metaphysiek is een wetenschap die het wezen als wezen als zijn subjekt behandelt en ook al wat bij het wezen als zoodanig thuishoort, de bijkomstigheden van het wezen als zoodanig namelijk beschouwt.* — *Quamvis subiecta aliarum scientiarum sunt partes entis, quod est subiectum metaphysicae, non tamen oportet quod aliae scientiae sint partes eius*, S. THOMAS, COMM. IN BOETHII DE TRINIT. Q. 5, A. I, AD 6, *Hoewel het subjekt van andere wetenschappen tot het wezen behoort, dat zelf subjekt is van de metaphysiek, toch maken andere wetenschappen daarom nog niet deel uit van de metaphysiek.* — **Metaphysica generalis**, Algemeene metaphysiek. **Metaphysica specialis**, Bizondere metaphysiek.
METAPHYSICUS : Metaphysisch.
METEMPSYCHOSIS : Zielsverhuizing, VOGELS II, 33.
METHODICUS : Stelselmatig, methodisch.
METHODUS : Methode, werkwijze, leerwijze, weg. **Methodus analytica**, Ontledende methode, weg der ontleding. **Methodus arbitraria**, Willekeurige werkwijze. **Methodus experimentalis**, Proefondervindelijke methode, DE BRUYNE, KUNSTPHILOSOPHIE 53. **Methodus naturalis**, Natuurlijke methode. **Methodus particularis**, Bizondere werkwijze. **Methodus syllogistica**, Weg der sluitrede. **Methodus synthetica**, Synthetische weg. **Methodus universalis**, Algemeen gangbare werkwijze.
METONYMIA : Naamverwisseling, naamoverdracht.
METONYMICUS : Naamverwisselend.
METUS : Vrees, schrik, angst. **Metus a seipso**, Uit het subjekt zelf voortkomende vrees. **Metus ab extrinseco**, Van buiten aangejaagde vrees. **Metus ab intrinseco**, Uit het subjekt zelf voortkomende vrees. **Metus gravis**, Groote angst. **Metus iniuste incussus**, Onrechtmatig aangejaagde vrees, POTTERS

VII, 118. **Metus levis**, Lichte angst.
MICROCOSMOS : Wereld in 't klein.
MINA : Bedreiging.
MINERALIS : Delfstoffelijk.
MINISTER : Dienaar, bedienaar. **Minister extraordinarius**, Buitengewoon bedienaar. **Minister legitimus**, Wettelijk bedienaar. **Minister necessitatis**, Bedienaar in geval van nood. **Minister ordinarius**, Gewoon bedienaar. **Minister principalis**, Hoofdbedienaar. **Minister secundarius**, Ondergeschikt bedienaar (SAKRAMENTENLEER).
MINISTERIALITER : Dienaarsgewijs.
MINISTERIUM : Bediening, dienstwerk, QUAADVLIET III, 125. **Ministerium angelorum**, Dienstwerk der engelen.
MINISTRARE : Dienen, bedienen, in dienst staan van.
MINISTRATIO : Toediening. **Ministratio illicita**, Ongeoorloofde toediening. **Ministratio sacramenti**, Toediening van een sakrament. **Ministratio valida**, Geldige toediening.
MINOR : Minderzin, JANSSENS, HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 93. *Distinguo minorem*, *Wat den minderzin betreft maken we onderscheid.* — **Minor subsumpta**, Tweede minderzin.
MIRACULOSE : Op wondere wijze.
MIRACULOSUS : Wonderbaar.
MIRACULUM : Wonder, mirakel. *Dicitur aliquid miraculum per comparationem ad facultatem naturae quam excedit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 105, A. 8, C., *Iets heet mirakel met het oog op de kracht van de natuur die het te buiten gaat.* — *Secundum quod (aliquid) magis excedit facultatem naturae, secundum haec maius miraculum dicitur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 105, A. 8, C., *Naar gelang iets de krachten der natuur meer te buiten gaat, heet het ook een grooter wonder.* — **Miraculum praeter naturam**, Buitennatuurlijk wonder. **Miraculum quantum ad modum**, Wonder wat de wijze betreft. **Miraculum quantum ad substantiam facti**, Wonder wat het feit naar zijn zelfstandigheid betreft. **Miraculum quoad nos**, Wonder wat ons betreft. **Miraculum simpliciter**, Wonder zonder meer. **Miraculum supra naturam**, Bovennatuurlijk wonder.
MISCERE : Mengen.
MISERICORDIA : 1. Medelijden (hartstocht), POTTERS V, 197. — 2. Barmhartigheid (deugd), POTTERS V, 196.
MISERICORS : 1. Medelijdend. — 2. Barmhartig.
MISSA : Misoffer, Mis.
MISSIO : Zending. **Missio aeterna**, Eeuwige zending. **Missio personae divinae**, Zending van een goddelijken persoon, POTTERS I, 157. **Missio temporalis**, Tijdelijke zending.
MIXTIO : Menging. *Mixtio est miscibilium alteratorum unio*; *quae quidem alteratio solum est intellegenda in virtutibus sive qualitatibus eorum*, S. THOMAS, COMM. IN I DE GENER. ET CORR. LECT. 25, N° 12, *Menging is de vereeniging van gewijzigde mengbare stoffen*; *voornoemde wijziging nu betreft alleen de krachten en de gesteltenissen van deze.* — *Vera mixtio ... est secundum totum, sed mixtio ad sensum ... secundum minima iuxta se posita*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 76, A. 4, AD 4, *Ware menging betreft het geheel*; *oneigenlijke menging echter gebeurt door het naast elkaar plaatsen van heel kleine deeltjes.* — *Ad hoc quod sit mixtio, necessarium est quod miscibilia non sunt simpliciter corrupta nec sunt simpliciter eadem ut prius*; *sunt enim corrupta quantum ad formas et remanent quantum ad virtutem*, S. THOMAS, COMM. IN I DE GENER. ET CORR. LECT. 25, N° 12, *Voor menging is het onontbeerlijk dat de mengbare stoffen niet zonder meer ontbonden worden of ook zonder meer ongewijzigd blijven*;

naar hun vorm zijn ze immers ontbonden, naar hun kracht blijven ze. — **Mixtio endothermica**, Warmte opslorpende menging. **Mixtio exothermica**, Warmte uitzendende menging.

MOBILE : Het beweeglijke. **Primum mobile**, Het eerste beweeglijke. *Cum primum mobile se habeat aliter et aliter secundum locum et non secundum substantiam, oportet quod primum movens, quod est immobile et semper actu ens nullo modo possit aliter et aliter se habere, quia non potest moveri*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 7, *Daar het eerste beweeglijke wat zijn plaats en niet wat zijn zelfstandigheid betreft verandering ondergaat, zoo kan de eerste aandrijver, die onbeweeglijk en steeds metterdaad wezen is, in geen geval verandering ondergaan; hij kan immers niet bewogen worden.* — *Intellectus primi mobilis fit intellegens in actu per contactum aliqualem primae substantiae intellegibilis*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 8, *Het verstand van het eerste beweegbare wezen kent metterdaad door een zekere voeling met de eerste verstandelijk kenbare zelfstandigheid.*

MOBILIA : Roerende goederen.

MOBILIS : Beweegbaar, beweeglijk.

MOBILITAS : Beweeglijkheid.

MODALIS : Wijze te kennen gevend.

MODALITAS : Wijze.

MODERATIO : Eenvoud, POTTERS V, 130.

MODESTIA : Bescheidenheid, POTTERS V, 130; QUAADVLIET II, 154, zedigheid, QUAADVLIET II, 163.

MODESTUS : Bescheiden.

MODIFICARE : Wijzigen, met een bepaalde wijze voorzien.

MODIFICATIO : Wijziging.

MODUS : 1. Wijze. *Eminentiori modo, Op meer verheven wijze, op volmaakter wijze, in verhevener zin.* — **Modus absolutus**, Volstrekte wijze. **Modus accidentalis**, Gevallijke wijze. **Modus agendi**, Handelwijze. **Modus argumentativus**, Betoogende wijze. **Modus cognoscendi**, Kenwijze, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 211, wijze van kennen. **Modus communis**, Algemeene wijze. **Modus concipiendi**, Wijze van begrijpen. **Modus conventionalis adquirendi**, Overeengekomen wijze van aanwerving. **Modus derivatus adquirendi**, Afgeleide manier van aanwerving. **Modus dicendi**, Zeggingswijze, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 162. **Modus entitativus**, Zijnswijze. **Modus essendi**, Zijnswijze, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 170. *Modi ... essendi ... proportionales sunt modis praedicandi*, S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *De zijnswijzen staan in verhouding tot de zegswijzen.* — *Qualis modus essendi, talis modus operandi, Zooals iets is, zoo gaat het ook te werk.* — **Modus legalis adquirendi**, Wettelijke manier van aanwerving. **Modus operandi**, Werkwijze. **Modus originalis adquirendi dominium**, Oorspronkelijke manier van aanwerving. **Modus primaevus adquirendi dominium**, Oorspronkelijke manier van aanwerving. **Modus primarius adquirendae proprietatis**, Hoofdwijze van aanwerving. **Modus primitivus adquirendae proprietatis**, Oorspronkelijke manier van aanwerving. **Modus sciendi**, Wijze van weten. **Modus secundarius adquirendae proprietatis**, Ondergeschikte wijze van aanwerving. **Modus sese habendi**, Verhoudingswijze. **Modus specialis**, Bizondere wijze. **Modus substantialis**, Zelfstandige wijze. **Modus syllogismi**, Wijze der sluitrede. **Modus syllogismi directus**, Gewone vorm der sluitrede. **Modus syllogismi inversus**, Omgekeerde vorm der sluitrede. **Modus vivendi**, Leefwijze. — 2. Maat.

MOLECULA : Stofdeel, POTTERS III, 312, molecel, FRAENKEL 58.
MOLLITIES : 1. Weekelijkheid, QUAADVLIET II, 142. — 2. Zelfbevlekking.
MOMENTUM : 1. Beweging. — 2. Gewicht. — 3. Belang. — 4. Oogenblik.
MONACHUS : Monnik.
MONARCHIA : Alleenheerschappij, éénhoofdige regeeringsvorm. **Monarchia absoluta,** Volstrekte alleenheerschappij. **Monarchia temperata,** Verzachte alleenheerschappij.
MONARCHICUS : Alleenheerschend, éénhoofdig.
MONAS : Monade.
MONASTICUS : Kloosterlijk.
MONIALIS : Slotzuster.
MONISMUS : Monisme. **Monismus atomisticus,** Atomistisch monisme. **Monismus emanationis,** Uitstralend monisme. **Monismus logico-thelisticus,** Verstands- en wilsmonisme. **Monismus logicus,** Verstandsmonisme. **Monismus materialistico-spiritualisticus,** Half materialistisch half spiritualistisch monisme. **Monismus materialisticus,** Materialistisch monisme. **Monismus mechanicus,** Mechanisch monisme. **Monismus non evolutionisticus,** Niet ontwikkelend monisme. **Monismus stricte evolutionisticus,** Streng ontwikkelend monisme. **Monismus thelisticus,** Wilsmonisme.
MONITIO : Waarschuwing.
MONOGAMIA : Eénwijverij.
MONOGAMUS : Eénwijvig.
MONOGENES : Eéngeslachtelijk, SASSEN, HET ZIJNSBEGRIP DER ELEATEN 211.
MONOGENESIS : Eéngeslachtelijke teling.
MONOPOLIUM : Alleenhandel, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 135, 208, alleenverkoop.
MORALIS : Zedekundig, DE GROOT, LEVEN V. D. H. THOMAS V. AQUINO 64, 81, zedelijk. *In naturalibus et moralibus non quaeritur quid semper fiat, sed quid in pluribus accidat, Op natuurlijk en op zedelijk gebied dient niet onderzocht wat immer gebeurt, maar wel wat gewoonlijk gebeurt.*
MORALITAS : Zedelijkheid, POTTERS I, 107. **Moralitas obiectiva,** Zakelijke zedelijkheid, PLATENBURG, ZEDENLEER 10. **Moralitas subiectiva,** Vormelijke zedelijkheid, IBIDEM 10.
MORALITER : Zedelijkerwijze, VAN BENTHEM, GOED EN KWAAD I, 20; BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 106. **Moraliter bonum et malum,** Zedelijk behoorlijk en onbehoorlijk, VAN BENTHEM, IBIDEM I, 9.
MOROSITAS : Wrevelheid.
MOROSUS : Aanhoudend. **Delectatio morosa,** Aanhoudend behagen.
MORTIFICATIO : Versterving.
MOS : 1. Zin. — 2. Zede, gewoonte, handelwijze, gesteldheid. *Mos ... duo significat; quandoque enim significat consuetudinem ... quandoque vero significat inclinationem quandam naturalem vel quasi naturalem ad aliquid agendum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 58, A. 1, C., *Zede geeft twee dingen te kennen, soms beteekent dit gewoonte, soms ook een natuurlijke of zoo goed als natuurlijke geneigdheid om in een of ander zin te handelen.* — 3. Zeden, karakter, levenswandel, gedrag. **Mores,** Zeden en gewoonten, BEYSENS, ETHIEK I, 88. — 4. Wijze. *More geometrico, Naar wiskundige wetten,* VAN ALTDORF 75.
MOTIO : Aandrijving, in bewegingbrenging. **Motio actualis,** Daadwerkelijke aandrijving. **Motio divina,** Goddelijke aandrijving, goddelijke beweging. *Nulla res creata potest in quemcumque actum prodire nisi virtute motionis divinae,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 109, A. 9, C., *Geen enkel geschapen wezen (kan) tot welke daad ook ... komen, tenzij krachtens de goddelijke beweging,* THEOL.

SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO XI, 45.— **Motio moralis,** Zedelijke aandrijving. **Motio transiens,** Voorbijgaande aandrijving.

MOTIVE : Aandrijvenderwijs.

MOTIVUM : Drijfveer, DE COCK, DE MENSCHELIJKE DADEN 12, beweegreden, grond. **Motiva credibilitatis,** Geloofwaardigheidsgronden. **Motiva probabilitatis,** Waarschijnlijkheidsgronden. **Motivum proximum,** Naaste beweegreden. **Motivum remotum,** Verwijderde beweegreden.

MOTIVUS : Aandrijvend, in beweging brengend.

MOTOR : Aandrijver, beweger. **Motor coniunctus,** Aansluitend aandrijver. **Motor extrinsecus,** Uiterlijke aandrijver. **Motor immobilis et movens,** Onbeweeglijke en aandrijvende beweger. **Motor intrinsecus,** Innerlijke aandrijver. **Motor movens et motus,** Aandrijvende en bewogen beweger. **Motor primus,** Eerste aandrijver. **Motor proximus,** Onmiddellijke aandrijver. **Motor remotus,** Verwijderde aandrijver.

MOTUS : Beweging. *Motus ... dicitur actio secundum quod est actus agentis, ut ab hoc; dicitur ... passio secundum quod est actus patientis, ut in hoc,* S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC., LECT. 5, N° 13, *Beweging heet werking in zoover ze een daad is van den beweeker en van hem uitgaat; lijding heet ze in zoover ze de daad is van wie ondergaat en in hem geschiedt.* — *Motus non est ens completum, sed est via in ens quasi medium quid inter potentiam puram et actum purum,* S. THOMAS, COMM. IN IV SENT. D. 1, Q. 1, A. 4, QLA 5, SOL. 2, *Beweging is geen volledig wezen, maar is de weg tot het wezen en als het midden tusschen louteren aanleg en loutere daad.* — *Motus magis dicitur ad ens quam ens,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 27, A. 4, AD 5, *Beweging heet meer tot het wezen dan wel zelf wezen te zijn.* — *Cum motus ... sit actus imperfectus, omne autem quod est imperfectum, sub eodem genere cadit cum perfecto : non quidem sicut species sed per reductionem (sicut materia prima est in genere substantiae); necesse est quod motus non sit praeter genera rerum in quibus contingit esse motum,* S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 1, N° 7, *Daar beweging een onvolmaakte daad is en alles wat onvolmaakt is bij hetzelfde geslacht thuishoort als wat volmaakt is hoewel niet als een ondersoort, maar als iets dat er toe herleid wordt, zooals de eerste stof tot het geslacht zelfstandigheid, zoo kan de beweging niet iets zijn buiten het geslacht der dingen waarbij ze zich voordoet.* — *Dicitur motus simpliciter unus, qui est unus numero secundum suam essentiam,* S. THOMAS, COMM. IN V PHYSIC. LECT. 6, N° 5, *Onvoorwaardelijk één heet die beweging die naar haar wezenheid getallijkerwijze één is.* — *Totalitas motus accipitur per considerationem animae, comparantis priorem dispositionem mobilis ad posteriorem,* S. THOMAS, COMM. IN IV PHYSIC. LECT. 23, N° 5, *Het geheel van de beweging wordt verkregen door de beschouwing van de ziel, wanneer ze de eerste gesteltenis van het beweeglijke met de verdere vergelijkt.* — *Sunt ... numero tria circa quae consistat unitas motus, scilicet subiectum quod movetur; et genus vel species, in qua est motus; et tempus, quando movetur,* S. THOMAS, COMM. IN V PHYSIC. LECT. 6, N° 5, *Daar zijn drie dingen waar het voor de eenheid der beweging op aankomt, het subjekt namelijk dat bewogen wordt, het geslacht of de soort waarbinnen de beweging geschiedt, de tijd eindelijk wanneer de beweging zich voordoet.* — *Cuiuslibet ... motus unitas ex termino principaliter consideratur,* S. THOMAS, COM. IN I ANAL. POST. LECT. 41, N° 7, *Een beweging ontleent haar eenheid vooral aan haar einddoel.* — *Cum motus sit de subiecto in subiectum, subiecta autem sint in aliquo genere praedicamentorum, necesse est quod species motus distin-*

guantur secundum genera praedicamentorum, S. THOMAS, COMM. IN V PHYSIC. LECT. 3, N° 2, *Daar de beweging van één subjekt op de andere overgaat en de subjekten bij een of ander geslacht van hoofdbegrippen thuishooren, zoo zullen de verschillende soorten van beweging naar de verschillende geslachten van hoofdbegrippen worden ingedeeld.* — *Motus comparatur ad quietem et ut ad principium, et ut ad terminum, Beweging verhoudt zich tot rust én als tot haar beginsel én als tot haar einddoel.* — *Motus specificatur ex termino, Een beweging betrekt haar geaardheid van het eindpunt waarop ze uitloopt.* — *Impossibile est motum fieri « aut corrumpi » id est de novo incepisse aut ... totaliter desiturum esse*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 5, *Het gaat niet aan dat beweging zou ontstaan of te niet gaan, dit is opnieuw aanvangen of volkomen ophouden.* — *Diversi ... motus diversa principia motiva requirunt*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *Verschillende bewegingen onderstellen verschillende aandrijvende beginselen.* — *Oportet ... subiectum mutationis et motus alterum esse per se loquendo, ab utroque terminorum motus*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 2, *Het subjekt van verandering en beweging zal, strikt genomen, immer van beide uitersten der beweging verschillen.* — *Motus intensior est in fine, quam in principio, Beweging is bij het eind feller dan bij het begin.* — *Quatuor s(u)nt motus, latio, alteratio, accretio atque decretio*, ARISTOTELES, I DE ANIMA C. 3; 406, B, 13, *Er zijn vier bewegingen : verplaatsing, verandering, afneming en groei*, FRAENKEL 48. — **Motus ab intrinseco**, Beweging van binnen uit, TERBURG 134. **Motus accretionis**, Aangroei, toename. **Motus affectus**, Gemoedsbeweging. **Motus alterationis**, Hoedanigheidsverandering. **Motus animalis**, Dierlijke beweging. **Motus appetitus**, Beweging van het streefvermogen. **Motus augmenti**, Toename. **Motus automaticus**, Van zelf voortkomende beweging. **Motus caelestis**, Hemelbeweging. **Motus communis**, Gemeenschappelijke beweging. **Motus concupiscentiae**, Beweging der begeerlijkheid. **Motus continuus**, Aanhoudende beweging. **Motus contra naturam**, Tegennatuurlijke beweging. **Motus corporalis**, Lichamelijke beweging. *Sicut omnes motus corporales reducuntur in motum caelestis corporis sicut in primum movens corporale, ita omnes motus tam corporales quam spirituales reducuntur in primum movens simpliciter, quod est Deus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 109, A. 1, C., *Evenals alle lichamelijke beweging op een beweging van een hemelsch lichaam als op den eersten lichamelijken beweger teruggaat, evenzoo zijn alle, zoo lichamelijke als geestelijke bewegingen op een onvoorwaardelijk eersten aandrijver, dit is op God, aangewezen.* — **Motus corruptionis**, Ontbindingsbeweging. **Motus decrementi**, Afname. **Motus decretionis**, Afname. **Motus deliberatus**, Beraden beweging. **Motus diminutionis**, Afname. **Motus discursivus**, Redeneerende beweging. **Motus elicitus**, Uitgelokte beweging. **Motus extra naturam**, Buitennatuurlijke beweging. **Motus imperatus**, Bevolen beweging. **Motus imperfecte deliberatus**, Onvolkomen beraden beweging. **Motus imperfectus**, Onvolmaakte beweging. **Motus indeliberatus**, Onberaden beweging. **Motus inferior**, Lagere beweging. **Motus inordinatus**, Ongeregelde beweging. **Motus instantaneus**, Ondeelbare beweging. **Motus intellectualis**, Verstandelijke beweging. **Motus intellectus**, Verstandsbeweging. **Motus localis**, Plaatselijke beweging, FRAENKEL 66; DOODKORTE, MAAT EN METEN 9, verplaatsende beweging, FRAENKEL 56. *Localis motus immediatus non potest dari, Onmiddellijke plaatselijke beweging is er niet.* — *Motus ... localis*

est perfectior et naturaliter prior quam motus alterationis, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. 3, C., *Plaatselijke beweging is volmaakter en in natuurlijk opzicht eerder dan hoedanigheidsverandering.* — *In motibus ... corporalibus perfectiores et primi sunt locales*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 180, A. 6, C., *Onder de lichamelijke bewegingen is plaatselijke beweging de voortreffelijkste en eerste.* — *Localis motus est omnium perfectissimus*, *Plaatselijke beweging is de voortreffelijkste van al.* — **Motus localis adaequatus,** Plaatselijke beweging in eigenlijken zin. **Motus localis inadaequatus,** Plaatselijke beweging in oneigenlijken zin. **Motus naturalis,** Natuurlijke beweging. **Motus non continuus,** Niet aanhoudende beweging. **Motus per accidens,** Gevallijke beweging. **Motus perfectus,** Volmaakte beweging. **Motus perpetuus,** Altijd durende beweging. **Motus per se,** Wezenlijke beweging. **Motus praeter naturam,** Buitennatuurlijke beweging. **Motus primo-primus,** Volkomen onberaden beweging. **Motus primus,** Eerste beweging, QUAADVLIET II, 51. **Motus proprius,** Eigen beweging. **Motus reflexus,** Teruggaande beweging. **Motus secundo-primus,** Half overlegde beweging, half beraden beweging. **Motus secundus,** Beraden beweging. **Motus sensibilis,** Zintuigelijke beweging. **Motus simplex,** Enkelvoudige beweging. **Motus spiritualis,** Geestelijke beweging. **Motus spontaneus,** Uit het subjekt voortkomende beweging. **Motus successivus,** Deelbare beweging. **Motus sui,** Zelfbeweging, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 31. **Motus violentus,** Gewelddadig opgedrongen beweging. **Motus vitalis,** Levensbeweging, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 189. **Motus voluntarius,** Willijke beweging. **Motus voluntarius directe et in se,** Rechtstreeks in zich zelf willijke beweging. **Motus voluntarius in causa,** In haar oorzaak willijke beweging. **Motus voluntarius indirecte,** Onrechtstreeks willijke beweging. **Motus voluntatis,** Wilsbeweging. *Omnis motus voluntatis, quo applicantur aliquae virtutes ad operandum, reducitur in Deum sicut in primum appetibile et in primum volentem*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 67, *Elke wilsbeweging waardoor krachten tot handelen worden gebracht, gaat op God als op het eerste begeerbare en het eerste willende wezen terug.*

MOVENS : Aandrijver, beweger. *Movens et mobile debent esse simul, Aandrijver en aangedrevene moeten te gelijkertijd zijn.* — **Movens extrinsecum,** Uitwendige aandrijver. **Movens immobile,** Onbewogen beweger. **Movens intrinsecum,** Innerlijke aandrijver. **Movens motum,** Bewogen beweger. **Movens per accidens,** Gevallijk beweger. **Movens per se,** Wezenlijk beweger. **Primum movens,** Eerste aandrijver. *Primum movens in quolibet genere est non motum in illo genere motus, Op een bepaald gebied blijft elke eerste aandrijver, wat de beweging van dat gebied betreft, onbewogen.* — *Primum movens movet sicut bonum et appetibile*, S. THOMAS, COM. IN XII METAPHYS. LECT. 12, *De eerste aandrijver beweegt als goed en nastreefbaar.* — *Oportet ... esse primum movens substantiam intellegentem et intellegibilem*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 8, *Het kan niet anders of de eerste aandrijver moet een verstandelijke en verstandelijk kenbare zelfstandigheid zijn.* — *Oportet quod a primo movente sit tota ordinatio universi*, S. THOMAS, COM. IN XII METAPHYS. LECT. 12, *De heele schikking van het heelal moet op een eersten aandrijver teruggaan.* — *Totus ... ordo universi est propter primum moventem, ut scilicet explicetur in universo ordinato id quod est in intellectu et voluntate*

primi moventis, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 12, *De heele schikking van het heelal is om den eersten beweger*; *het ordelijk geschikt heelal moet namelijk te kennen geven wat er in het verstand en den wil van den eersten aandrijver schuilt.* — **Primum movens immobile**, Eerste onbewogen beweger. *Primum movens immobile* (*est*) *unum*, *non solum ratione speciei*, *sed etiam numero*, S. THOMAS, COM. IN XII METAPHYS. LECT. 10, *De eerste onbewogen aandrijver is niet alleen in soortelijk opzicht*, *maar ook in getallijk opzicht één.* — **Movens principale**, Hoofdbeweger. **Movens remotum**, Verwijderd aandrijver, verwijderd beweger. **Movens secundum**, Ondergeschikt aandrijver. **Moventia subordinata per accidens**, Gevallijk aan elkaar ondergeschikte aandrijvers. **Movens ultimum**, Laatste aandrijver.

MOVERE : Bewegen, voortbewegen, HOUTEPEN, DE ROL VAN DEN WIL IN DE GELOOFSAKT 297, aan-. drijven, in beweging brengen. *Aliquid dicitur movere dupliciter. Uno modo sicut finis movet agentem*; *et tale movens aliquando distans est ab agente quem movet*; *alio modo sicut movet id quod est principium motus*, S. THOMAS, COM. IN VII PHYSIC. LECT. 3, N° 1, *Iets drijft op twee manieren aan*; *vooreerst zooals het einddoel den bewerker in beweging brengt*; *ook blijft een dergelijke aandrijver vaak van den bewerker dien hij in beweging brengt verwijderd*; *verder nog zooals wat beginsel van beweging is aandrijft.* — *In omni eo quod movetur attenditur aliqua compositio*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 9, A. 1, C., *Bij alles wat wordt aangedreven valt er eenige samenstelling waar te nemen.* — *Omne quod movetur quantum ad aliquid manet et quantum ad aliquid transit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 9, A. 1, C., *Al wat bewogen wordt blijft in een zeker opzicht en gaat in een ander opzicht voorbij.* — *Omne quod movetur in quantum huiusmodi possibile est esse et non esse*, *vel simpliciter vel secundum quid*, S. THOMAS, COM. IN BOETHII DE TRINIT. Q. 5, A. 1, C., *Alles wat bewogen wordt kan als zoodanig óf zonder meer óf in een bepaald opzicht zijn en ook niet zijn.* — *Omne quod movetur*, *motu suo aliquid adquirit et pertingit ad illud ad quod prius non pertingebat*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 9, A. 1, C., *Alles wat een beweging ondergaat* (*wint*) *door die beweging iets aan* ..., *wat het vroeger niet bezat*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 182. — *Omne* ... *quod movetur oportet ab alio moveri*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 2, A. 3, C., *Alles wat bewogen wordt moet door iets anders bewogen worden*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 51. — *Cum aliquid movet seipsum*, *non excluditur*, *quin ab alio moveatur*, *ex quo habet hoc ipsum quod seipsum movet*, S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO Q. 3, A. 2, AD 4, *Wanneer iets zich zelf aandrijft is daarom nog niet uitgesloten dat het zelf door iets anders wordt aangedreven waaraan het te danken heeft dat het zich zelf aandrijft.* — *Aliquid potest esse ab alio motum*, *quod tamen seipsum movet* : *et ita est de mente humana*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 24, A. 1, AD 5, *Iets kan door iets anders bewogen worden en niettemin zich zelf in beweging brengen*; *dit nu is het geval voor den menschelijken geest.* — *Cum aliquid movet alterum*, *non ex hoc ipso quod est movens*, *ponitur quod est primum movens*; *unde non excluditur*, *quin ab altero moveatur*, *et ab altero habeat similiter hoc ipsum quod movet*, S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO Q. 3, A. 2, AD 4, *Wanneer iets iets anders aandrijft*, *volgt nog niet dat het daarom de eerste aandrijver is*, *daardoor wordt dus niet uitgesloten dat het door iets anders zou worden aangedreven en dat het dank zij het laatste zelf ook zou aandrijven.* — *In genere eorum quae moventur*, *est primum principium quod movet seipsum*, S. THOMAS, COM. IN

VIII PHYSIC. LECT. 13, N° 3, *Onder de wezens die worden aangedreven is dat wezen dat zich zelf aandrijft eerste beginsel.* — (*Modi*) *quibus aliquid movetur* (*localiter*) *ab altero ... sunt quatuor, scilicet pulsio, tractio, vectio et vertigo,* S. THOMAS, COM. IN VII PHYSIC. LECT. 3, N° 4, *De wijzen volgens welke iets kan ruimtelijk door iets anders worden aangedreven zijn vier, stooting namelijk, trekking, vervoering en draaiing.* — **Movere instrumentaliter,** Werktuigelijkerwijze aandrijven. **Movere localiter,** Plaatselijk voortbewegen. **Movere naturaliter,** Op natuurlijke wijze aandrijven. **Movere per accidens,** Gevallijkerwijze aandrijven. **Movere per modum agentis,** Als bewerkende oorzaak aandrijven. **Movere per modum finis,** Als doeloorzaak aandrijven. **Movere per se,** Uit eigen kracht aandrijven.

MULTA : Boete.

MULTIFORMIS : Veelvormig. *Multiforme sequitur ad uniforme, Het veelvormige volgt op het éénvormige.*

MULTILOCATIO : Veelvoudige aanwezigheid, veelvoudige tegenwoordigheid.

MULTILOQUIUM : Praatzucht.

MULTIPLICITAS : Veelheid, veelvoudigheid, meervoudigheid.

MULTIPRAESENTIA : Veelvoudige tegenwoordigheid, veelvoudige aanwezigheid.

MULTITUDO : Veelheid. *Multitudo ex unitatibus constituitur, Veelheid bestaat uit eenheden.* — **Multitudo determinata,** Bepaalde veelheid. **Multitudo extrinseca,** Uiterlijke veelheid. **Multitudo formalis,** Vormelijke veelheid. **Multitudo infinita,** Oneindige veelheid. *Impossibile est ... esse multitudinem infinitam in actu etiam per accidens,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 7, A. 4, C., *Het gaat niet aan dat er, ook maar bij toeval, een metterdaad oneindige veelheid zou zijn.* — **Multitudo intrinseca,** Innerlijke veelheid. **Multitudo materialis,** Stoffelijke veelheid. **Multitudo numeralis,** Getallijke veelheid. **Multitudo transcendentalis,** Zijnsveelheid.

MUNDITIA : Reinheid. **Munditia conscientiae,** Gewetensreinheid. **Munditia cordis,** Reinheid van harte. **Munditia corporalis,** Lichamelijke reinheid, zindelijkheid.

MUNDITIES : Reinheid.

MUNDUS : Wereld. *Tempus continetur a mundo sicut effectus a causa,* S. THOMAS, COM. IN II DE CAELO ET MUNDO, LECT. 1, N° 2, *De tijd wordt, zooals het uitwerksel door zijn oorzaak, door de wereld omvat.* — **Mundus corporeus,** Lichamelijke wereld. **Mundus incorporeus,** Onlichamelijke wereld. **Mundus inferior,** Lagere wereld. **Mundus intellegibilis,** Verstandelijk kenbare wereld. **Mundus physicus,** Physische wereld. **Mundus sensibilis,** Zintuigelijk waarneembare wereld, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 28. **Mundus supersensibilis,** Bovenzintuigelijke wereld.

MUNUS : Ambt, taak. **Munus capitis,** Taak van het hoofd. **Munus cordis,** Taak van het hart (KERKLEER).

MUSICA : Muziek. *Musica continetur sub arithmetica,* S. THOMAS, COM. IN BOETHII DE TRINIT. Q. 5, A. 1, AD 5, *De muziek hoort bij de rekenkunde thuis.*

MUTABILIS : Veranderlijk.

MUTABILITAS : Veranderlijkheid. **Mutabilitas physica,** Physische veranderlijkheid. **Mutabilitas physica accidentalis,** Gevallijke physische veranderlijkheid. **Mutabilitas physica substantialis,** Zelfstandige physische veranderlijkheid.

MUTARE : Veranderen, wijzigen. *Omne quod mutatur, mutatur vel secundum substantiam, vel secundum quantitatem, vel secundum qualitatem, vel secundum locum,* S. THOMAS, COMM.

IN III PHYSIC. LECT. 1, Nº 7, *Elk wezen dat verandert, verandert ofwel wat zijn zelfstandigheid, ofwel wat zijn hoegrootheid, ofwel wat zijn hoedanigheid, ofwel wat zijn plaats betreft.* — *Omne ... quod quocumque modo mutatur est aliquo modo in potentia*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 9, A. 1, C., *Alles wat hoe ook verandering ondergaat is eenigszins in aanleg.*

MUTATIO : Verandering. **Mutatio accidentalis,** Gevallijke verandering, gevallijkheidsverandering. **Mutatio continua,** Aanhoudende verandering. **Mutatio de non-subiecto in subiectum,** Verandering van niet zijn tot aanzijn. **Mutatio de subiecto in non-subiectum,** Verandering van aanzijn tot niet zijn. **Mutatio de subiecto in subiectum,** Verandering van zoo zijn tot anders zijn. **Mutatio extrinseca,** Uiterlijke verandering. **Mutatio formalis,** Vormelijke verandering. **Mutatio instantanea,** Ondeelbare verandering. **Mutatio intrinseca,** Innerlijke verandering. **Mutatio localis,** Plaatselijke verandering. **Mutatio materialis,** Stoffelijke verandering. **Mutatio metaphysica,** Metaphysische verandering. **Mutatio naturalis,** Natuurlijke verandering. **Mutatio physica,** Physische verandering. **Mutatio substantialis,** Zelfstandigheidsverandering, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 64, zelfstandige verandering. **Mutatio successiva,** Deelbare verandering. **Mutatio violenta,** Gewelddadige verandering.

MUTILATIO : Verminking.

MUTUARI : Ontleenen, borgen.

MUTUATIO : Ontleening, borging.

MUTUS : Niet straffen (vreemde zonde) POTTERS V, 73 (MORAALTHEOLOGIE).

MUTUUM : Verbruikleening, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN; DOSFEL 290; SALSMANS, RECHT. PLICHT. 222; POTTERS IV, 239, verbruikleen, HOLLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 71, verbruikleencontract, POTTERS IV, 239.

MYSTERIUM : Mysterie, geheim.

MYSTICA : Mystiek.

MYSTICUS : Mystiek.

N

NATIO : Natie.

NATIONALITAS : Nationaliteit.

NATIVITAS : Geboorte. *Sicut termino attribuitur nativitas naturae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 35, A. 1, C., *Geboorte wordt aan de natuur als aan haar eindpunt toegeschreven.* — **Nativitas aeterna,** Eeuwige geboorte. **Nativitas miraculosa,** Wondere geboorte. **Nativitas temporalis,** Geboorte in den tijd.

NATURA : Natuur, aard, APPELMANS 100, geaardheid, BEYSENS, THEODICEE 83. *Ex natura, Uit natuurdwang*, POTTERS I, 241. — *Ex natura rei, Uit de natuur der zaak*, MEYER 336. — *Ex natura sua, Van nature, uiteraard*, POTTERS V, 103. — *Secundum naturam, Overeenkomstig zijn natuur, binnen het bereik van zijn natuur.* — *Omne quod in rebus invenitur, natura quaedam dicitur*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Al wat bij de dingen voorkomt wordt natuur genoemd.* — *Natura est unamquamque rem informans specifica differentia*, BOETHIUS, DE DUABUS NATURIS C. 1, *Natuur is al wat met een soortelijk verschil iets bevormt.* — *In significatione naturae includitur solum id quod est de ratione speciei*, S. THOMAS, II QU. QUODLIB., A. 4, C., *Natuur sluit alleen in wat tot de soort behoort.* — *Natura dicitur constituere suppositum etiam in compositis ex materia et forma, non quia natura sit una res et suppositum alia res ...; sed quia secundum modum significandi natura significatur ut pars, ...*

suppositum vero ut totum; *natura significatur ut constituens, et suppositum ut constitutum*, S. THOMAS, II QU. QUODLIB. A. 4, SED CONTRA, *Men zegt dat de natuur ook bij wezens die uit stof en vorm bestaan den drager uitmaakt*; *niet dat natuur en drager twee verschillende dingen zijn, maar daar de natuur beteekend wordt als een deel, de drager als het geheel, zoo wordt de natuur als samenstellend, de drager als samengesteld bedoeld.* — *Licet ipsum esse non sit de ratione suppositi, quia tamen pertinet ad suppositum, et non est de ratione naturae, manifestum est quod suppositum et natura non sunt omnino idem in quibuscumque res non est suum esse*, S. THOMAS, XI QU. QUODLIB. A. 4, AD 2, *Hoewel het aanzijn zelf niet deel uitmaakt van het begrip « drager », toch ligt het voor de hand dat, daar het tot den drager behoort en geen deel uitmaakt van het begrip « natuur », bij alle wezens die niet hun zijn zelf zijn drager en natuur niet heelemaat hetzelfde zijn.* — *Semper id quod specta, ad naturam, est principium in quolibet Steeds is bij elk wezen wat de natuur betreft beginsel.* — *Natura .... est principium motus et quietis in eo in quo est*, S. THOMAS, COM. IN I PHYSIC. LECT. 1, N° 3, *De natuur is bij het wezen waar ze voorkomt beginsel van beweging en rust.* — *Ista ... natura cui advenit intentio universalitatis ... habet duplex esse : unum quidem materiale, secundum quod est in materia naturali, aliud autem immateriale, secundum quod est in intellectu*, S. THOMAS, COM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *Die natuur waaraan de algemeenheidsbetrekking toekomt heeft een tweevoudig aanzijn : een stoffelijk aanzijn namelijk in zoover ze in de natuurlijke stof bestaat en, in zoover ze in het verstand thuishoort, een onstoffelijk aanzijn.* — *Quaedam dic(u)ntur fieri supra naturam, quaedam contra naturam, quaedam praeter naturam. Supra naturam quidem in quantum illum effectum quem Deus facit, natura nullo modo potest ..., contra naturam esse dicitur, quando in natura remanet contraria dispositio ad effectum quem Deus facit ..., praeter naturam autem dicitur Deus facere, quando producit effectum quem natura producere potest, illo tamen modo quo natura producere non potest*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 6, A. 2, AD 3, *Sommige dingen gebeuren, zooals gezegd wordt, boven de natuur uit, andere tegen de natuur in, weer andere buiten de natuur om. Boven de natuur uit, in zoover de natuur het uitwerksel dat God bewerkt, niet kan teweegbrengen ... Tegen de natuur heet iets wanneer de gesteltenis van de natuur blijft indruischen tegen het uitwerksel dat God bewerkt ... Buiten de natuur om eindelijk brengt God iets teweeg, wanneer ook de natuur bewust uitwerksel kan bewerken, hoewel God het op een manier bewerkt waartoe de natuur niet bestand is.* — *Natura uniuscuiusque rei ... ex eius operatione ostenditur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 76, A. 1, C., *De natuur van elk wezen blijkt uit zijn werking.* — *In omni natura, quae est quandoque in potentia et quandoque in actu, oportet ponere aliquid, quod est, sicut materia, in unoquoque genere, quod scilicet est in potentia ad omnia quae sunt illius generis. Et aliud, quod est sicut causa agens et factivum, quod ita se habet in faciendo omnia, sicut ars ad materiam*, S. THOMAS, COM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *In elke natuur die nu eens in aanleg en dan weer metterdaad is, moet er iets zijn dat als de stof is bij elk geslacht, dat namelijk tot alles in een bepaald geslacht in aanleg is*; *en iets ook dat als bewerkende oorzaak optreedt, dat zich namelijk bij het bewerken van de dingen verhoudt als de kunst tot de stof.* — *Ratio eius quod fit secundum naturam, resolvitur in subiectum et formam*, S. THOMAS, COM. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 2, *Het wezensbegrip van iets dat overeenkomstig de natuur tot stand komt komt op subjekt en vorm neer.* — *Natura quae*

primo subicitur mutationi, id est materia prima, non potest sciri per seipsam, cum omne quod cognoscitur, cognoscatur per suam formam; materia autem prima consideratur subiecta omni formae, S. THOMAS, COM. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 9, *De natuur die eerst subjekt is van verandering, dit is de eerste stof, kan niet uit zich zelf gekend worden, alles immers wordt naar zijn vorm gekend; de eerste stof daarentegen wordt steeds beschouwd als aan alle vormen onderworpen.* — *In significatione naturae includitur solum id quod est de ratione speciei, suppositum autem non solum habet haec quae ad rationem speciei pertinent, sed etiam alia quae ei accidunt; et ideo suppositum signatur per totum, natura autem, sive quidditas, ut pars formalis*, S. THOMAS, II QU. QUODLIB. A. 4, C., *Natuur sluit alleen in wat tot den soortelijken aard behoort; nu komt den drager niet alleen toe wat tot de soortelijkheid behoort, maar ook wat daar nog bij komt en zoo wordt de drager als geheel, de natuur integendeel of de watheid als vormelijk deel bedoeld.* — *Natura hominis absolute considerata abstrahit a quolibet esse, ita quod non fiat praecisio alicuius eorum; et haec natura sic considerata est quae praedicatur de omnibus individuis*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 4, *De natuur van den mensch veronachtzaamt, wanneer ze op volstrekte wijze beschouwd wordt, elk aanzijn; dit laatste wordt dus niet eens verwijderd en de aldus beschouwde natuur wordt aan alle enkelingen toegekend.* — *Falsum ... est dicere quod natura hominis, in quantum huiusmodi habeat esse in hoc singulari*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 4, *Het is onjuist te zeggen dat de natuur van een mensch als zoodanig in een afzonderlijk wezen aanzijn heeft.* — *Natura intendit esse et perfectionem rei*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 107, *De natuur heeft én het zijn én de volmaaktheid van de dingen op het oog.* — *Intentio naturae non terminatur ad productionem formae generis, sed solum formae speciei*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 3, A. 8, C., *De natuur is het er niet om te doen den vorm van het geslacht, maar alleen den soortelijken vorm voort te brengen.* — *Intentio ... naturae est principaliter ad speciem conservandam*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 3, A. 8, C., *De natuur heeft vooral het behoud van de soort op het oog.* — *Natura intendit generare hominem, non hunc hominem, nisi in quantum homo non potest esse, nisi sit hic homo, De natuur beoogt een mensch voort te brengen, niet dien of genen mensch, behalve in zoover het niet aangaat mensch te zijn zonder ook een bepaald mensch te zijn.* — *Non ... intendit natura solum generationem prolis, sed traductionem et promotionem usque ad perfectum statum hominis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. SUPPL. Q. 41, A. 1, C., *De natuur is het niet alleen er om te doen kroost voort te brengen, maar ook het tot den vollen wasdom van een mensch op te kweeken.* — *Natura determinatis mediis procedit ad suos effectus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 71, A. UNIC., AD 1, *De natuur gebruikt bij het teweegbrengen van haar uitwerkselen bepaalde middelen.* — *Natura semper facit melius quod potest, De natuur bewerkt immer het beste wat ze vermag.* — *Natura nihil temere facit, De natuur gaat nooit vermetel te werk.* — *Natura determinata est ad unum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 41, A. 2, C., *De natuur is tot het ééne bepaald*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO II, 321. — *Natura non facit per duo instrumenta, quod potest facere per unum*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 70, *De natuur doet nooit met behulp van twee werktuigen wat ze met één werktuig kan bewerken.* — *Natura uno ad plura utitur, De natuur gebruikt eenzelfde middel tot verschillende doeleinden.* — *Natura nihil neque imperfectum neque frustra facit*, ARISTOTELES, I POLITIC. C. 8; 1256, B, 20, *De natuur laat niets onafgewerkt en doet niets vruchteloos.* — *Opus naturae es(t) opus*

intellegentiae, S. THOMAS, COMM. IN III SENTENT. D. 33, Q. 2, A. 5, C., *Het werk van de natuur is verstandswerk.* — *Nulla natura potest supra seipsam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 109, A. 3, ARG. 2, *De natuur vermag niets boven haar krachten.* — *Natura delectatur paucissimis*, *De natuur heeft aan de minste dingen genoegen.* — *Natura incipit ab imperfectioribus*, *De natuur vangt met het minder volmaakte aan.* — *Natura ... neque deficit in necessariis, neque abundat in superfluis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, ARG. 1, *De natuur blijft bij het noodzakelijke nooit in gebreke en bedrijft nooit overdaad.* — *Natura longe superat artem*, *De natuur overtreft ten zeerste de kunst.* — *Natura est entis amans*, *De natuur heeft het wezen lief.* — *Tendere in nihilum non est proprie motus naturae, qui semper est in bonum, sed est ipsius defectus*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 5, A. 1, AD 16, *Naar het niet te streven is eigenlijk niet de beweging van de natuur; deze toch is het immer om het goede te doen; het is integendeel een in gebreke blijven.* — *Natura abhorret a vacuo*, *De natuur verafschuwt ijlte.* — *Quod natura dedit tollere nemo potest*, *Wat de natuur schonk roeit niemand uit.* — *Natura ... et voluntas hoc modo ordinata sunt, ut ipsa voluntas quaedam natura sit*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Natuur en wil zijn zoo geordend dat ook de wil een zekere natuur is.* — *Sicut ... est ordo naturae ad voluntatem, ita se habet ordo eorum, quae naturaliter vult voluntas, ad ea, respectu quorum a se ipsa determinatur, non ex natura*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *In dezelfde verhouding als de natuur tot den wil staan de dingen die door den wil natuurlijkerwijze gewild worden tot die dingen waarop de wil zich zelf, niet de natuur hem doet aansturen.* — **Natura absoluta**, Volstrekt beschouwde natuur. **Natura accidentalis**, Gevallijke natuur. **Natura angelica**, Engellijke natuur. **Natura anorganica**, Onbewerktuigde natuur. **Natura caelestis**, Hemelsche natuur. **Natura communis**, Gemeenschappelijke natuur. **Natura completa**, Volledige natuur. **Natura corporalis**, Lichamelijke natuur. *Quantuncumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere, nisi moveatur a Deo*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 109, A. 1, C., *Hoe volmaakt een stoffelijke of geestelijke natuur ook genomen wordt, kan zij niet overgaan tot de daad tenzij ze door God bewogen wordt*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO XI, 56. — **Natura corrupta**, Verdorven natuur. **Natura corruptibilis**, Vergankelijke natuur. **Natura creata**, Geschapen natuur. *Hoc ... est cuiuslibet naturae creatae, ut a Deo sit ordinata in bonum naturaliter appetens illud*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Elke geschapen natuur is het eigen, door God op het goede gericht te worden en dit van aard uit te betrachten.* — **Natura divina**, Goddelijke natuur. **Natura glorificata**, Verheerlijkte natuur. **Natura humana**, Menschelijke natuur. **Natura increata**, Ongeschapen natuur. **Natura individualis**, Vereenlingde natuur. **Natura inferior**, Lagere natuur. *Quod est proprium superioris naturae, non potest consequi natura inferior, nisi per actionem superioris naturae, cuius est proprium*, *Wat een hoogere natuur eigen is kan een lagere natuur alleen door toedoen van bewuste hoogere natuur waaraan het eigen is, bereiken.* — *Inferior natura attingit in sui supremo ad aliquid, quod est proprium superioris naturae, imperfecte illud participans*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 16, A. 1, C., *Een lagere natuur bereikt op haar hoogtepunt iets wat aan een hoogere natuur toekomt en heeft er op onvolmaakte wijze deel aan.* — **Natura informis**, Vormlooze natuur. **Natura**

insensibilis, Onzintuigelijke natuur. **Natura integra,** Gave natuur. **Natura intellecta,** Verstandelijk gekende natuur. *Quamvis haec natura intellecta habeat rationem universalis secundum quod comparatur ad res, quae sunt extra animam, quia est una similitudo omnium, tamen secundum quod habet esse in hoc intellectu vel in illo, est species quaedam intellecta particularis,* S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 4, *Hoewel de door het verstand gekende natuur tegenover de dingen buiten de ziel een algemeenheidsverhouding inneemt, — ze is namelijk het ééne beeld van alle dingen, — nochtans is ze, in zoover ze in dit of geen verstand wordt opgevat, een afzonderlijk verstandelijk kenbeeld.* — **Natura intellegibilis,** Verstandelijke natuur. **Natura irrationalis,** Redelooze natuur. *Tota irrationalis natura comparatur ad Deum sicut instrumentum ad agens principale,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 2, C., *De heele redelooze natuur staat tot God in dezelfde verhouding als een werktuig tot den hoofdbewerker.* — **Natura lapsa,** Gevallen natuur. **Natura materialis,** Stoffelijke natuur. **Natura naturans,** God als schepper van de natuur. **Natura naturata,** Geschapen natuur. **Natura particularis,** Bizondere natuur. **Natura prima,** Eerste natuur. **Natura propria,** Eigen natuur. **Natura pura,** Naakte natuur, loutere natuur. **Natura rationabilis,** Redelijke natuur. **Natura rationalis,** Redelijke natuur. *Soli rationali naturae competit voluntarium secundum rationem perfectam, sed secundum rationem imperfectam competit etiam brutis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 6, A. 2, C., *Alleen aan de redelijke natuur komt het willijke naar zijn volle beteekenis toe; op onvolmaakte wijze komt het echter ook aan redelooze wezens toe.*—**Natura redempta,** Vrijgekochte natuur. **Natura sensibilis,** Zintuigelijke natuur. **Natura simplex,** Enkelvoudige natuur. **Natura specifica,** Gesoortschikte natuur, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 169, soortelijke natuur. **Natura spiritualis,** Geestelijke natuur. **Natura subsistens,** Op zich zelf staande natuur. **Natura substantialis,** Zelfstandige natuur. **Natura summa,** Opperste natuur. **Natura superior,** Hoogere natuur. *Superioris naturae gradum inferior appetere non potest, Een lagere natuur kan niet naar de plaats van een hoogere natuur verlangen.* — **Natura tanquam de multis praedicabilis,** Van velen zegbare natuur. **Natura tanquam in multis,** Bij velen voorkomende natuur. **Natura terrestris,** Aardsche natuur. **Natura universalis,** Algemeene natuur. **Natura vitiata,** Bevlekte natuur, POTTERS II, 17, verdorven natuur. **Natura vulnerata,** Gewonde natuur.

NATURALE : Natuurding. *Naturalia ... sunt quorum principium est natura,* S. THOMAS, COM. IN I PHYSIC. LECT. I, N° 3, *Natuurdingen zijn die wezens waarvan de natuur beginsel is.* — *Omnia etiam naturalia comparantur ad intellectum divinum, sicut artificiata ad artem,* S. THOMAS, COM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 8, *Alle wezens, ook de natuurdingen, verhouden zich tot het goddelijk verstand als het kunstwerk tot de kunst.* — *Finis rerum naturalium est natura ipsarum,* S. THOMAS, COMM. IN I POLITIC. LECT. I, *Doel van de natuurdingen is hunne natuur zelf.*

NATURALIS : 1. Natuurlijk. — 2. Natuurkundig.

NATURALITAS : Natuurlijkheid.

NATURALITER : Uiteraard, natuurlijkerwijs.

NECESSARIE : Noodzakelijkerwijze.

NECESSARIO : Noodzakelijkerwijze.

NECESSARIUS : Noodzakelijk. *Omne ... necessarium, in quantum huiusmodi est immobile,* S. THOMAS, COM. IN BOETHII DE TRINIT. Q. 5,

A. I, C., *Al wat noodzakelijk is is als zoodanig onveranderlijk.* — **Necessarius absolute**, Volstrekt noodzakelijk. **Necessarius ex condicione agentis**, Om de gesteltenis van den bewerker noodzakelijk. **Necessarius ex condicione finis**, Om den aard van het doel noodzakelijk. **Necessarius ex necessitate coactionis**, Om reden van geweld noodzakelijk. **Necessarius ex suppositione**, Voorwaardelijk noodzakelijk. **Necessarius hypothetice**, Voorwaardelijk noodzakelijk. **Necessarius moraliter**, Zedelijk noodzakelijk. **Necessarius per aliud**, Op grond van iets anders noodzakelijk. **Necessarius per se**, Uit zich zelf noodzakelijk. **Necessarius physice**, Natuurnoodzakelijk. **Necessarius simpliciter**, Onvoorwaardelijk noodzakelijk.

NECESSITARE : Noodzaken.

NECESSITAS : 1. Noodzakelijkheid. **Necessitas a posteriori**, Noodzakelijkheid uit de feiten. **Necessitas a priori**, Noodzakelijkheid uit de beginselen. **Necessitas absoluta**, Volstrekte noodzakelijkheid, onvoorwaardelijke noodzakelijkheid, POTTERS IV, 7. **Necessitas activa**, Bedrijvende noodzakelijkheid. **Necessitas antecedens**, Voorafgaande noodzakelijkheid. **Necessitas coactionis**, Dwangnoodzakelijkheid. **Necessitas condicionalis**, Voorwaardelijke noodzakelijkheid, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 63. **Necessitas consequens**, Nakomende noodzakelijkheid. **Necessitas consequentiae**, Noodzakelijkheid van gevolglijkheid (DENKLEER). **Necessitas consequentis**, Noodzakelijkheid van 't gevolg (DENKLEER). **Necessitas convenientiae**, Noodzakelijkheid van welvoegelijkheid. **Necessitas essentialis**, Wezenlijke noodzakelijkheid. **Necessitas ex obligatione praecepti**, Noodzakelijkheid des gebods. **Necessitas ex suppositione**, Voorwaardelijke noodzakelijkheid. **Necessitas exercitii**, Genoodzaaktheid te handelen. **Necessitas externa**, Uiterlijke noodzakelijkheid. **Necessitas extrinseca**, Uiterlijke noodzakelijkheid. **Necessitas finis**, Doelnoodzakelijkheid. **Necessitas formae**, Vormnoodzakelijkheid. **Necessitas hypothetica**, Voorwaardelijke noodzakelijkheid. **Necessitas interna**, Innerlijke noodzakelijkheid. **Necessitas intrinseca**, Innerlijke noodzakelijkheid, natuurnoodzakelijkheid, BEYSENS, THEODICEE 115. **Necessitas liberae voluntatis**, Vrij gewilde noodzakelijkheid. **Necessitas logica**, Redekundige noodzakelijkheid. **Necessitas materiae**, Stoffelijke noodzakelijkheid. **Necessitas medii**, Noodzakelijkheid des middels, POTTERS I, 19. *Ex necessitate medii, Uit noodzakelijkheid des middels*, POTTERS IV, 304. — **Necessitas medii ad iustificationem**, Noodzakelijkheid des middels tot de rechtvaardigmaking. **Necessitas medii ad salutem**, Noodzakelijkheid des middels tot de zaliging. **Necessitas metaphysica**, Metaphysische noodzakelijkheid. **Necessitas moralis**, Zedelijke noodzakelijkheid, POTTERS I, 29; IV, 7. **Necessitas moralis categorica**, Onvoorwaardelijke zedelijke noodzakelijkheid. **Necessitas moralis condicionalis**, Voorwaardelijke zedelijke noodzakelijkheid. **Necessitas moralis imperativa**, Gebiedende zedelijke noodzakelijkheid. **Necessitas naturae**, Natuurnoodzakelijkheid. **Necessitas naturalis**, Natuurnoodzakelijkheid. **Necessitas ordinis**, Gerichtheidsnoodzakelijkheid. **Necessitas passiva**, Lijdende noodzakelijkheid. **Necessitas physica**, Physische noodzakelijkheid. **Necessitas praecepti**, Noodzakelijkheid des gebods, POTTERS I, 14. **Necessitas principii**, Beginselnoodzakelijkheid. **Necessitas quoad exercitium**, Genoodzaaktheid te hande-

len. **Necessitas quoad specificationem,** Aangewezenheid op een bepaalde handeling, genoodzaaktheid in een bepaalden zin te handelen. **Necessitas scientiae,** Kennisnoodzakelijkheid. **Necessitas specificationis,** Genoodzaaktheid in een bepaalden zin te handelen. **Necessitas supernaturalis,** Bovennatuurlijke noodzakelijkheid. **Necessitas suppositionis,** Voorwaardelijke noodzakelijkheid. **Necessitas violentiae,** Dwangnoodzakelijkheid. **Necessitas voluntatis,** Wilsnoodzakelijkheid. **Necessitas voti,** Geloftenoodzakelijkheid. — 2. Behoeftigheid, nood. **Necessitas absoluta,** Volstrekte behoeftigheid. **Necessitas communis,** Gewone nood, POTTERS V, 205. **Necessitas condicionata,** Betrekkelijke behoeftigheid. **Necessitas corporalis,** Lichamelijke behoeftigheid. **Necessitas extrema,** Uiterste nood, POTTERS V, 203. **Necessitas gravis,** Groote of zware nood, POTTERS V, 204. **Necessitas quasi extrema,** Zoo goed als uiterste nood. **Necessitas simpliciter gravis,** Onvoorwaardelijk zware nood. **Necessitas specialis,** Ongewone nood. **Necessitas spiritualis,** Geestelijke behoeftigheid. **Necessitas temporalis,** Stoffelijke behoeftigheid.

NECROMANTIA : Doodenwichelarij.

NEGARE : Ontkennen. *Quidquid negatur de aliquo universaliter accepto, negatur de omnibus de quibus illud alterum affirmatur, Al wat omtrent iets in algemeenen zin ontkend wordt wordt ook ontkend aangaande alles waaromtrent dat andere wordt bevestigd.*

NEGATIO : Ontkenning. *Negatio est enuntiatio alicuius ab aliquo, Ontkenning is de verwoording waar iets van iets anders verwijderd wordt. — Oportet ... quod negatio removeat modum quo praedicatum dicitur de subiecto,* S. THOMAS, COM. IN I PERIHERM. LECT. 10, N° 18, *Het kan niet anders of ontkenning moet de wijze waarop het gezegde aan het subjekt wordt toegekend, van de hand wijzen. — Negatio ... vel privatio non potest esse primum quod intellectu concipitur, cum semper quod negatur vel privatur, sit de intellectu negationis vel privationis,* S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 9, A. 7, AD 6, *Ontkenning en ontstentenis kunnen niet het eerste zijn dat door het verstand wordt opgevat; steeds immers wordt dat wat ontkend of verwijderd wordt bij het begrijpen van ontkenning en ontstentenis ingesloten. — Negatio reducitur ad genus affirmationis, Ontkenning gaat op het geslacht der bevestiging terug. — Negatio ... quae est consequens omne ens absolute, est indivisio; et hanc exprimit hoc nomen unum,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 1, A. 1, C., *De ontkenning die op elk volstrekt zijnde volgt is onverdeeldheid; deze nu wordt met het woord « één » te kennen gegeven. — Negationes eorum quae ad substantiam habitudinem habent, vel etiam ipsius substantiae esse dicuntur,* S. THOMAS, COM. IN IV METAPHYS. LECT. 1, *Ontkenning geldt wat verband houdt met de zelfstandigheid of ook de zelfstandigheid zelf.* — **Negatio absoluta,** Volstrekte ontkenning. **Negatio falsa,** Valsche ontkenning. **Negatio privativa,** Beroovende ontkenning. **Negatio pura,** Loutere ontkenning. **Negatio rationis tantum,** Louter begrippelijke ontkenning. **Negatio realis,** Zaaklijke ontkenning. **Negatio secundum quid,** Beperkte ontkenning. **Negatio simplex,** Enkelvoudige ontkenning.

NEGATIVA : Ontkennende volzin. *Particularis ... affirmativa et particularis negativa non habent proprie loquendo oppositionem, quia oppositio attenditur circa idem subiectum,* S. THOMAS, COM. IN I PERIHERM. LECT. 11, N° 2, *Een bizondere bevestiging en een bizondere ontkenning maken eigenlijk nog geen tegenstelling uit; tegenstelling is het immers om eenzelfde subjekt te doen.*

NEGATIVE : Ontkennenderwijze, in ontkennenden vorm, QUAADVLIET II, 119.

NEGATIVUS : Ontkennend.

NEGLECTIO : Veronachtzaming, verwaarloozing, QUAADVLIET I, 86.

NEGLIGENTIA : Achteloosheid, QUAADVLIET II, 71, nalatigheid, onachtzaamheid. **Negligentia apparatus,** Slordigheid.

NEGOTIATIO : Handel, koophandel, koopmanschap.

NEGOTIUM : Handel, handelszaak. **Negotiorum gestio,** Zaakwaarneming buiten last, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 157. **Negotiorum gestor,** Zaakwaarnemer buiten last.

NEMESIS : Leedvermaak.

NEMESITICUS : Zich in anderer leed vermakend.

NEOPHYTUS : Nieuwbekeerde.

NESCIENTIA : Onkundigheid, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 274, onkunde.

NESCIRE : Niet weten.

NEXUS : Verband, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 257, samenhang. **Nexus causalis,** Oorzakelijk verband, oorzakelijke samenhang. **Nexus logicus,** Redeverband. **Nexus necessarius,** Noodzakelijk verband.

NIHIL : Niets. *Idem ... est nihil quod nullum ens,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. I, C., *Niets is hetzelfde als onzijnde.* — *Cum dicitur aliquid ex nihilo fieri, haec praepositio « ex » non designat causam materialem sed ordinem tantum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. I, AD 3, *Wanneer gezegd wordt dat iets uit niets gemaakt wordt, dan geeft het voorzetsel « uit » niet de stoffelijke oorzaak, maar alleen de verhouding te kennen.* — *Ex nihilo nihil fi(t),* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 2, AD I, *Uit niets komt niets voort.* — *Nihil dat quod non habet, Niets kan geven wat het niet heeft.* — *Nihil in nihilum abiit, Niets vergaat in niets.* — *Omne quod est ex nihilo, in nihilum tendit, Al wat uit niets voortkomt streeft naar het niet.*

NIHILUM : Niets.

NOLLE : Niet willen, gewild weigeren, BEYSENS, ETHIEK I, 514.

NOLUNTAS : Nietwillendheid.

NOMEN : 1. Naam, titel. *Nomine, Bij naam.* — *Nomen est vox significativa ad placitum simplicis intellectus, quod est similitudo rei,* S. THOMAS, COM. IN I PERIHERMEN. LECT. 10, N° 2, *De naam is een woord dat naar willekeur de verstandsopvatting, gelijkenis nl. van het ding, te kennen geeft.* — *Nomen proprie loquendo dicitur significare formam sive qualitatem, a qua imponitur nomen, dicitur vero supponere pro eo, cui imponitur,* S. THOMAS, COM. IN III SENTENT. D. 6, Q. I, A. 3, C., *Een naam beteekent eigenlijk den vorm of de hoedanigheid waaraan hij ontleend wordt en neemt de plaats in van dat waaraan hij wordt gegeven.* — *In quolibet nomine est duo considerare, scilicet id a quo imponitur nomen, quod dicitur qualitas nominis, et id cui imponitur, quod dicitur substantia nominis,* S. THOMAS, COM. IN III SENTENT. D. 6, Q. I, A. 3, C., *Bij elken naam vallen er twee dingen te onderscheiden, dat namelijk waaraan de naam ontleend wordt, — dit heet de hoedanigheid van den naam, — en dat waaraan de naam geschonken wordt, — dit heet de zelfstandigheid van den naam.* — *Si non (est) idem nomen, manifestum est quod non (est) una et eadem enuntiatio,* S. THOMAS, COM. IN I PERIHERM. LECT. 9, N° 8, *Zoodra de naam niet meer dezelfde is, ligt het voor de hand dat de zegging niet één en dezelfde zal zijn.* — *Requiritur quod identitas subiecti et praedicati non solum sit secundum nomen, sed sit simul secundum rem et nomen,* S. THOMAS, COM. IN I PERIHERM. LECT. 9, N° 8, *Het volstaat niet dat subjekt en gezegde wat den naam betreft eenzelvig zijn, maar de eenzelvigheid moet èn de zaak èn den naam betreffen.* — *Nomina ... sunt finita et orationum multitudo, res autem numero infinitae sunt;*

necesse igitur est ut eadem oratio unumque nomen plura significet, ARISTOTELES, I DE SOPH. ELENCHIS C. 1; 165, A, 12, *Daar eenerzijds het aantal namen en reden beperkt en anderzijds de dingen ontelbaar zijn, zoo moeten eenzelfde naam en eenzelfde rede verschillende dingen te kennen geven.* — *Sola nomina et verba sunt principales orationis partes*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERM. LECT. 1, N° 6, *Alleen de naamwoorden en werkwoorden hooren onder de hoofddeelen van de rede.* — **Nomen absolutum**, Volstrekte naam. **Nomen abstractum**, Afgetrokken naam. **Nomen aequivocum**, Meerzinnige naam, dubbelzinnige naam, ongelijksoortige naam, wisselduidige naam. **Nomen analogum**, Deelsgelijke naam, deelsgelijkende naam. **Nomen appellativum**, Bijnaam. **Nomen appropriatum**, Toegekende naam (DRIEVULDIGHEIDSLEER). **Nomen categoricum**, Hoofdbegrippelijke naam. **Nomen collectivum**, Gezamenlijke naam. **Nomen commune**, Gemeenschappelijke naam. **Nomen communicabile**, Mededeelbare naam. **Nomen compositum**, Samengestelde naam. **Nomen concretum**, Concrete naam. **Nomen confusum**, Onduidelijke naam. **Nomen diminutivum**, Verkleinnaam. **Nomina divina**, Goddelijke titels, TERBURG 43. **Nomen essentiale**, Wezenlijke naam. **Nomen incommunicabile**, Niet mededeelbare naam. **Nomen intellegibile**, Verstandelijke naam. **Nomen metaphoricum**, Overdrachtelijke naam. **Nomen notionale**, Kenmerkende naam. **Nomen personale**, Persoonlijke naam. **Nomen privativum**, Beroovende naam. **Nomen proprium**, Eigen naam. **Nomen relativum**, Betrekkelijke naam. **Nomen simplex**, Enkelvoudige naam. **Nomen supertranscendens**, Allesovertreffende naam. **Nomen symbolicum**, Zinnebeeldige naam. **Nomen tetragrammaton**, Vierletterige naam. **Nomen univocum**, Eénzinnige naam, gelijksoortige naam. — 2. Naamwoord. **Nomen adiectivum**, Bijvoeglijk naamwoord. **Nomen substantivum**, Zelfstandig naamwoord. **Nomen verbale**, Werkwoord.

NOMINALIS : Naamlijk.

NOMINALISMUS : Nominalisme.

NOMINARE : Benamen, noemen.

NON-ENS : Niet-zijn, niet-zijnde, onding, BEYSENS, CRITERIOLOGIE 161; ONTOLOGIE 209; onzijnde. *Quidquid est praeter ens, est non-ens*, S. THOMAS, COM. IN I PHYSIC. LECT. 6, N° 4, *Al wat buiten het zijnde valt is onzijnde.* — **Non-ens absolutum**, Volstrekt niet-zijnde. **Non-ens negativum**, Niet-zijnde door ontkenning. **Non-ens per accidens**, Niet-zijnde in verhouding tot iets anders. **Non-ens per se**, Niet-zijnde in zich zelf. **Non-ens privativum**, Niet-zijnde door derving, niet-zijn door beroofdheid. **Non-ens purum**, Louter niet-zijn. **Non-ens relativum**, Betrekkelijk niet-zijn. **Non-ens simpliciter**, Onvoorwaardelijk niet-zijn.

NON-ESSE : Niet-zijn, JANSSENS, HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 6.

NON MANIFESTANS : Niet bekend maken (vreemde zonde) POTTERS V, 73.

NON OBSTANS : Niet beletten (vreemde zonde) POTTERS V, 73.

NON REPUGNANTIA : Niettegenstrijdigheid.

NON SENSUS : Onzin, BEYSENS, ONTOLOGIE 84.

NORMA : Maatstaf, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 214; VAN OORSCHOT 34, regel. **Norma fidei**, Geloofsregel, POTTERS I, 86. **Norma veritatis**, Maatstaf der waarheid.

NOTA : Kenmerk, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 267; ONTOLOGIE 26, 65, kenteeken. **Nota distinctiva**, Verschilpunt, DOODKORTE, BEGRIJPEN 28. **Nota Ecclesiae**, Kentee-

ken der Kerk. **Nota essentialis,** Wezenskenmerk, BEYSENS, ONTOLOGIE 34. **Nota individuans,** Eenlingmakend kenmerk, CRAEYNEST 258; BITTREMIEUX, GRONDBEGINSELEN DER LOGICA OF DENKLEER 38, vereenlingend kenmerk, VOGELS II, 84, eenlingmakend kenteeken, vereenlingend kenteeken. **Nota quidditativa,** Wezenskenmerk, DOODKORTE, BEGRIJPEN 10. **Nota realis,** Werkelijkheidseigenschap, DOODKORTE, BEGRIJPEN 14. **Nota specifica,** Soortelijk kenmerk, BEYSENS, ONTOLOGIE 65.

NOTIFICARE : Kenmerken, BEYSENS, ONTOLOGIE 25.

NOTIFICATIO : Begripsverklaring.

NOTIO : 1. Begrip, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 235, denkbeeld. **Notio absoluta,** Volstrekt begrip. **Notio abstracta,** Afgetrokken begrip. **Notio completa,** Volledig begrip. **Notio entis,** Zijnsbegrip. **Notio formalis,** Vormelijk begrip. **Notio formalis prima,** Eerste vormelijk begrip (DENKLEER). **Notio formalis secunda,** Ondergeschikt vormelijk begrip (DENKLEER). **Notio obiectiva,** Voorwerpelijk begrip. **Notio obiectiva prima,** Voorwerpelijk eerste begrip (DENKLEER). **Notio obiectiva secunda,** Ondergeschikt voorwerpelijk begrip (DENKLEER). **Notio prima,** Oerbegrip. **Notio relativa,** Betrekkelijk begrip, BEYSENS, ONTOLOGIE 75. — 2. Kenmerk, JANSSENS, DE HEILIGE DRIEVULDIGHEID 146. **Notio intellectualis,** Verstandelijk kenmerk. **Notio personalis,** Persoonlijk kenmerk. **Notio activa,** Bedrijvend kenmerk (DRIEVULDIGHEIDSLEER).

NOTIONALIS : Kenmerkend, kenteekenend, kenmerkgevend. **Actus notionalis,** Kenmerkende daad (DRIEVULDIGHEIDSLEER).

NOTIONALITER : Kenmerkenderwijs, kenteekenenderwijs.

NOTITIA : Kennis, kundigheid. **Notitia actualis,** Daadwerkelijke kennis. **Notitia approbationis,** Goedkeurende kennis. **Cognitio architectonica,** Heerschende kennis. **Notitiae communes,** Gewone kundigheden. **Notitia completa,** Volledige kennis. **Notitia comprehensionis,** Begrijpende kennis, omvattende kennis. **Notitia confusa,** Verwarde kennis. **Notitia discursiva,** Door redeneering verworven kennis. **Notitia distincta,** Duidelijke kennis. **Notitia dominativa,** Heerschende kennis. **Notitia experimentalis,** Proefondervindelijke kennis, ervaringskennis. **Notitia extraordinaria,** Buitengewone kennis. **Notitia habitualis,** Hebbelijke kennis. **Notitia imperfecta,** Onvolmaakte kennis. **Notitia infusa,** Ingestorte kennis. **Notitia intellectiva,** Verstandelijke kennis. **Notitia intuitiva,** Inzichtelijke kennis. **Notitia iudicativa,** Oordeelende kennis. **Notitia naturalis,** Natuurlijke kennis. **Notitiae nobiscum nascentes,** Aangeboren begrippen. **Notitia ordinaria,** Gewone kennis. **Notitia perfecta,** Volmaakte kennis. **Notitia practica,** Praktische kennis. **Notitia praedestinationis,** Voorbestemmingskennis. **Notitia principativa,** Heerschende kennis. **Notitia revelata,** Geopenbaarde kennis. **Notitia sensitiva,** Zintuigelijke kennis. **Notitia simplex,** Enkelvoudige kennis. **Notitia simplicis intellegentiae,** Kennis van eenvoudig begrijpen. **Notitia speculativa,** Bespiegelende kennis. **Notitia visionis,** Kennis van aanschouwing.

NOTORIETAS : Bekendheid, BELLEFROID 212; NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 74. **Actus notorietatis,** Akte van bekendheid, BELLEFROID 212. **Notorietas facti,** Feitelijke bekendheid. **Notorietas iuris,** Bekendheid van rechtswege. **Notorietas publica,** Algemeene be-

kendheid, BELLEFROID 212; NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 74.

NOTORIUS : Algemeen bekend, kennelijk, BELLEFROID 212 (RECHT).

NOTUS : Gekend, bekend, duidelijk. **Notus in se,** In zich gekend. **Notior natura,** Van aard uit beter gekend. **Notior nobis,** Door ons beter gekend. **Notus per accidens,** Bijkomenderwijs gekend, uit iets anders gekend. **Notus per se,** Uit zich zelf gekend, uit zich zelf duidelijk. **Notus per se secundum rem et quoad nos,** Uit zich zelf en ook voor ons duidelijk. **Notus per se secundum se, sed non quoad nos,** Uit zich zelf, maar niet voor ons duidelijk. **Notus per se secundum se et quoad omnes,** Uit zich zelf en voor allen duidelijk. **Notus quoad naturam,** Naar zijn aard gekend. **Notus quoad nos,** Wat ons betreft gekend. **Notus simpliciter,** Zonder meer gekend.

NOVALIA : Aangewonnen landen, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN (RECHT).

NOVATIO : Schuldvernieuwing, BELLEFROID 212. **Novatio debiti,** Schuldvernieuwing. **Novatio per substitutionem novi debitoris,** Schuldvernieuwing door indeplaatsstelling van een nieuwen schuldenaar (RECHT).

NOVICIATUS : Novitiaat.

NOVICIUS : Noviet.

NUBILIS : Huwbaar.

NUBILITAS : Huwbaarheid.

NULLITAS : Nietigheid.

NULLUS : Nietig.

NUMERICE : 1. Getallijkerwijze. — 2. Eenlingerwijze, eenlingelijkerwijze.

NUMERICUS : 1. Getallijk. — 2. Eenlingelijk.

NUMERUS : Getal, veelheid. *Numero, Naar het getal,* JANSSENS, HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 3. — *Unitate addita vel subtracta species numeri variatur,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 20, A. 1, C., *Door toevoeging of weglating van een eenheid wordt de soortelijke aard van een getal gewijzigd.* — *Illa quae differunt numero in genere substantiae, non solum differunt accidentibus, sed etiam forma et materia,* S. THOMAS, COM. IN BOETHII DE TRINIT. Q. 4, A. 2, AD 4, *Wat binnen het geslacht zelfstandigheid eenlingswijze verschilt, verschilt niet alleen door zijn bijkomstigheden, maar ook door vorm en stof.* — **Numerus absolutus,** Volstrekt getal. **Numerus arithmeticus,** Telkundig getal. **Numerus compositus,** Samengesteld getal. **Numerus determinatus,** Bepaald getal. **Numerus discretus,** Afzonderlijk getal. **Numerus formalis,** Vormelijk getal. **Numerus imperfectus,** Onvolmaakt getal. **Numerus incompositus,** Niet samengesteld getal. **Numerus indefinitus,** Onbepaald getal. **Numerus infinitus,** Oneindig getal. **Numerus infinitus actu,** Metterdaad oneindig getal. **Numerus infinitus in potentia,** In aanleg oneindig getal. **Numerus intrinsecus,** Innerlijk getal. **Numerus materialis,** Stoffelijk getal. **Numerus mathematicus,** Wiskundig getal. **Numerus metaphysicus,** Metaphysisch getal. **Numerus numerans,** Telgetal. **Numerus numeratus,** Geteld getal. *Duo canes est numerus numeratus, et duo est numerus simpliciter,* S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. 19, Q. 2, A. 1, C., *Twee honden zijn een geteld getal en twee is een getal zonder meer.* — **Numerus perfectus,** Volmaakt getal. **Numerus pluralis,** Meervoudig getal. **Numerus praedicamentalis,** Hoofdbegrippelijk getal. **Numerus primus,** Aanvangsgetal. **Numerus quantitativus,** Hoegrootheidsgetal. **Numerus singularis,** Enkelvoudig getal. **Numerus successivus,** Deelbaar getal. **Numerus transcendentalis,** Overtreffend getal.

NUNC : Nu, oogenblik. **Nunc aeternitatis,** Nu der eeuwigheid.

Nunc aevi, Altijddurend nu. **Nunc fluens**, Voorbijvliegend nu. **Nunc sempiternum**, Altijddurend nu. **Nunc stans**, Stilstaand nu. **Nunc temporis**, Tijdsnu, voorbijvliegend nu.

NUPTIAE : Bruiloft.

NUTRIRE : Voeden. *Tandiu durat substantia eius quod nutritur, quandiu nutriatur*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 9, *De zelfstandigheid van een wezen dat gevoed wordt blijft zoolang als het gevoed wordt.*

NUTRITIO : Voeding, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 19.

NUTRITIVUS : 1. Voedend. — 2. Plantelijk.

O

OBEX : Beletsel, POTTERS VI, 23. *Sacramenta conferunt gratiam ex opere operato non ponentibus obicem, De sakramenten schenken uit kracht van hun eigen werkdadigheid genade aan wie geen beletsel stelt.*

OBIECTIO : Tegenwerping, DE GROOT, HET LEVEN V. D. H. THOMAS V. AQUINO 63; POTTERS IV, 43, tegenbedenking, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 82.

OBIECTIVATIO : Objektiveering, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 37.

OBIECTIVE : Voorwerpelijk, BEYSENS, ONTOLOGIE 63, 64, voorwerpelijkerwijze, objektief.

OBIECTIVISMUS : Objektivisme. **Obiectivismus transcendentalis**, Transcendenteel objektivisme.

OBIECTIVITAS : Objektiviteit, BEYSENS, CRITERIOLOGIE 198, voorwerpelijkheid.

OBIECTIVUS : Voorwerpelijk, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE II, 49, objektief.

OBIECTUM : Voorwerp, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 31. *Omne obiectum comparatur ad operationem animae, vel ut activum vel ut finis*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA, LECT. 6, *Elk voorwerp staat tegenover de verrichtingen der ziel óf als aandrijvend óf als doel.* — *Oportet ... attendere distinctionem obiectorum, secundum quod obiecta sunt differentiae actionum animae; et non secundum aliud*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *Het onderscheid onder voorwerpen dient gemaakt naar het opzicht waarin de voorwerpen de zielsverrichtingen doen verschillen en niet naar iets anders.* — **Obiectum adaequatum**, Aangepast voorwerp. **Obiectum attributionis**, Hoofdkenvoorwerp. **Obiectum attributum**, Hulpkenvoorwerp. **Obiectum cognitionis**, Kenvoorwerp. **Obiectum cognitionis mere subiectivum**, Louter subjektief kenvoorwerp. **Obiectum cognitionis transubiectivum**, Kenvoorwerp buiten het subjekt. **Obiectum commune**, Gemeenschappelijk voorwerp. **Obiectum complexum**, Samengesteld voorwerp. **Obiectum connaturale**, Gelijkaardig voorwerp, gelijkgeaard voorwerp. **Obiectum credibile**, Geloofsvoorwerp. **Obiectum experientiae**, Ervaringsvoorwerp. **Obiectum extraorganicum**, Buitenzintuigelijk voorwerp (ZIELKUNDE). **Obiectum formale**, Vormelijk voorwerp. **Obiectum formale quo**, Beweegreden, POTTERS V, 158, onmiddellijke beweegreden, POTTERS IV, 19, vormelijk voorwerp waardoor. **Obiectum formale quod**, Vormelijk voorwerp dat. **Obiectum immediatum**, Onmiddellijk voorwerp. **Obiectum inadaequatum**, Onadaequaat voorwerp. **Obiectum incomplexum**, Enkelvoudig voorwerp. **Obiectum intellectum**, Verstandelijk gekend voorwerp. **Obiectum intellectus**, Voorwerp

van het verstand. *Obiectum ... intellectus est simplicius et magis absolutum quam obiectum voluntatis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 82, A. 3, C., *Het voorwerp van het verstand is enkelvoudiger en meer volstrekt dan het voorwerp van den wil.* — **Obiectum materiale**, Stoffelijk voorwerp, POTTERS IV, 19. **Obiectum materiale primarium**, Voornaamste stoffelijk voorwerp. **Obiectum materiale proximum**, Onmiddellijk stoffelijk voorwerp. **Obiectum materiale remotum**, Verwijderd stoffelijk voorwerp. **Obiectum materiale secundarium**, Ondergeschikt stoffelijk voorwerp. **Obiectum mediatum**, Middellijk voorwerp. **Obiectum motivum**, Beweegreden. **Obiectum naturale**, Natuurlijk voorwerp. **Obiectum partiale**, Gedeeltelijk voorwerp. **Obiectum per accidens**, Gevallijk voorwerp. **Obiectum per se**, Voorwerp uit zich zelf. **Obiectum personale**, Persoonlijk voorwerp. **Obiectum practicum**, Praktisch voorwerp. **Obiectum primarium**, Eerste voorwerp, POTTERS V, 133, eersterangsvoorwerp, voornaamste voorwerp. **Obiectum principale**, Hoofdvoorwerp. **Obiectum proportionatum**, Evenredig voorwerp. **Obiectum proprium**, Eigen voorwerp. **Obiectum proximum**, Naaste voorwerp. **Obiectum reale**, Zaaklijk voorwerp. **Obiectum remotum**, Verwijderd voorwerp. **Obiectum secundarium**, Bijkomstig voorwerp, POTTERS V, 115, tweede voorwerp, POTTERS V, 133, ondergeschikt voorwerp, POTTERS V, 166, tweederangsvoorwerp. **Obiectum sensibile**, Zintuigelijk waarneembaar voorwerp. **Obiectum speciale**, Bizonder voorwerp. **Obiectum speculativum**, Bespiegelingsvoorwerp. **Obiectum supernaturale**, Bovennatuurlijk voorwerp. **Obiectum theoreticum**, Beschouwingsvoorwerp. **Obiectum totale**, Volkomen voorwerp. **Obiectum volitionis**, Voorwerp van de wilsdaad.

OBITER : Terloops, POTTERS IV, 321.

OBLATIO : Offerande, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 81, opdracht. **Oblatio immediata**, Onmiddellijke offerande. **Oblatio improprie dicta**, Oneigenlijke offerande. **Oblatio libera**, Vrije offerande. **Oblatio mediata**, Middellijke offerande. **Oblatio obligatoria**, Verplichte offerande. **Oblatio proprie dicta**, Eigenlijke offerande. **Oblatio religiosa**, Godsdienstige offerande. **Oblatio sacrificialis**, Offer.

OBLIGARE : Aanplichten, verplichten, verbinden. **Obligare sub peccato**, Verplichten onder zonde, POTTERS III, 222.

OBLIGATORIUS : Eenvoudig geldschieter, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 40, schuldbriefhouder, BELLEFROID 213.

OBLIGATIO : 1. Verplichting, plicht. **Obligatio moralis**, Zedelijke verplichting, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 50, gewetensplicht, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 54, gewetensverplichting, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 55. — 2. Verbintenis, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN; NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 75; BELLEFROID 213. **Obligatio accessoria**, Nevenverplichting, BELLEFROID 213, bijkomstige verbintenis, bijverbintenis, nevenverbintenis. **Obligatio ad terminum**, Verbintenis met tijdsbepaling, BELLEFROID 213. **Obligatio alternativa**, Verbintenis ter keuze, BELLEFROID 213. **Obligatio annullabilis**, Vernietigbare verbintenis, BELLEFROID 213. **Obligatio annullata**, Vernietigde verbintenis, BELLEFROID 213. **Obligatio cadens**, Vervallende verbintenis. **Obligatio civilis**, Burgerlijke verbintenis. **Obligatio condicionalis**, Voorwaardelijke verbintenis, BELLEFROID 213. **Obligatio conventionalis**, Verbintenis uit

overeenkomst, BELLEFROID 213. **Obligatio divisibilis**, Deelbare verbintenis, BELLEFROID 213. **Obligatio ex contractu**, Verbintenis op een overeenkomst berustend. **Obligatio ex delicto**, Verbintenis op grond van een misdaad. **Obligatio ex facto**, Verbintenis op grond van feiten, verbintenis op feiten berustend. **Obligatio facultativa**, Fakultatieve verbintenis, BELLEFROID 213, vrijstaande verbintenis. **Obligatio indivisibilis**, Ondeelbare verbintenis, BELLEFROID 213. **Obligatio inexsistens**, Niet bestaande verbintenis. **Obligatio legalis**, Verbintenis uit de wet, BELLEFROID 213, wettelijke verbintenis. **Obligatio mixta**, Gemengde verbintenis. **Obligatio mutua**, Onderlinge verbintenis. **Obligatio naturalis**, Natuurlijke verbintenis. **Obligatio nulla**, Nietige verbintenis, BELLEFROID 213. **Obligatio personalis**, Persoonlijke verbintenis. **Obligatio primitiva**, Oorspronkelijke verplichting, BELLEFROID 213. **Obligatio principalis**, Hoofdverplichting, BELLEFROID 213. **Obligatio pura et simplex**, Zuivere verbintenis, BELLEFROID 213. **Obligatio renascens**, Herlevende verbintenis. **Obligatio secundaria**, Vervangende verplichting, BELLEROID 213. **Obligatio solidaria**, Hoofdelijke verbintenis, BELLEFROID 213. **Obligatio sub clausula poenali**, Verbintenis met strafbeding, BELLEFROID 213. **Obligatio sub condicione casuali**, Verbintenis onder een toevallige voorwaarde. **Obligatio sub condicione mixta**, Verbintenis onder een gemengde voorwaarde. **Obligatio sub condicione potestativa**, Verbintenis onder een van den wil afhangende voorwaarde, verbintenis onder voorwaarde ter wille. **Obligatio sub condicione suspensiva vel resolutiva**, Verbintenis onder een opschorsende of ontbindende voorwaarde. — 3. Schuldbrief, schuldbekentenis, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 75, schuldbewijs.

OBLIGATORIUS : Plichtmatig, POTTERS IV, 21.

OBLIQUE : Zijdelings (Tgd EXPRESSE, Uitdrukkelijk).

OBLIQUUS : Zijdelingsch. *Ex obliquo*, *Zijdelings*, BEYSENS, CRITERIOLOGIE 90. — *In obliquo*, *Zijdelings*, *onrechtstreeks* (Tgd *In recto*, *Rechtstreeks*).

OBLIVIO : Vergetenheid.

OBOEDIENS : Gehoorzaam.

OBOEDIENTIA : Gehoorzaamheid. **Oboedientia activa**, Bedrijvende gehoorzaamheid. **Oboedientia discreta**, Bescheiden gehoorzaamheid. **Oboedientia externa**, Uiterlijke gehoorzaamheid. **Oboedientia formalis**, Vormelijke gehoorzaamheid, innerlijke gehoorzaamheid. **Oboedientia imperfecta**, Onvolmaakte gehoorzaamheid. **Oboedientia indiscreta**, Onbescheiden gehoorzaamheid. **Oboedientia interna**, Innerlijke gehoorzaamheid. **Oboedientia materialis**, Stoffelijke gehoorzaamheid, uiterlijke gehoorzaamheid. **Oboedientia passiva**, Lijdende gehoorzaamheid. **Oboedientia perfecta**, Volmaakte gehoorzaamheid. *Oboedientia ... perfecta est secundum quam subditus simpliciter oboedit in omnibus, quae non sunt contraria legi divinae vel regulae, quam professus est*, S. THOMAS, COMM. IN II SENTENT. D. 44, Q. 2, A. 3, C., *Gehoorzaamheid heet volmaakt wanneer een onderhoorige zonder meer gehoorzaamt in alles wat niet tegen de goddelijke wet of tegen den regel dien hij belijdt, indruischt.* — **Oboedientia religiosa**, Kloosterlijke gehoorzaamheid.

OBOEDIENTIALIS : Gehoorzaam, gehoorzamend. **Potentia oboedientialis**, Gehoorzame aanleg.

OBOEDITIO : Gehoorzaming, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 52.

OBREPTIO : Bedrieglijke uitlating.

OBROGARE : Afschaffen (RECHT).
OBROGATIO : Afschaffing (RECHT).
OBSCENUS : Oneerbaar, geil, ontuchtig, schunnig.
OBSECRARE : Aanroepen.
OBSECRATIO : Aanroeping.
OBSEQUIUM : 1. Inschikkelijkheid, toegevendheid, gedienstigheid, dienstbetoon. **Obsequium ecclesiasticum**, Kerkelijke dienst. — 2. Gehoorzaamheid.
OBSERVANTIA : 1. Naleving, nakoming, onderhouding. — 2. Gebruik. **Observantia caeremonialis**, Ceremonieel gebruik. **Observantia illicita**, Ongeoorloofd gebruik. **Observantia legalis**, Wettelijk gebruik. **Observantia licita**, Geoorloofd gebruik, billijk gebruik. **Observantiae religionis**, Kloosterlijke gebruiken. **Observantia superstitiosa**, Bijgeloovig gebruik. **Vana observantia**, IJdel gebruik. — 3. Eerbiedige voorkomendheid, POTTERS V, 125, ontzag.
OBSERVARE : 1. Waarnemen, inachtnemen. — 2. Naleven, nakomen, onderhouden.
OBSERVATIO : 1. Inachtneming, waarneming. — 2. Naleving, nakoming. **Observatio festorum**, Viering der feestdagen.
OBSESSIO : Kwelling. **Obsessio mentalis**, Kwelgedachte.
OBSTINATIO : Halsstarrigheid, hardnekkigheid.
OBSTINATUS : Halsstarrig, hardnekkig. *Aliquis dicitur obstinatus dupliciter. Uno modo simpliciter ... alio modo dicitur aliquis obstinatus secundum quid*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 23, A. 7, AD 6, *Iemand kan op twee manieren halsstarrig zijn, in algemeenen zin namelijk en op een bepaald gebied.*
OBTRECTARE : Uit afgunst iemands verdiensten verkleinen.
OBTRECTATIO : Afgunstige verkleining van iemands verdiensten.
OCCASIO : Gelegenheid, aanleiding. *Duplex est occasio : scilicet data et sumpta*, S. THOMAS, IV QU. QUODLIB. A. 23, AD 3, *Gelegenheid is tweevoudig, verschafte en gezochte gelegenheid.* — **Occasio peccati**, Aanleiding tot zonde, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 38. **Occasio proxima**, Naaste gelegenheid, POTTERS IV, 161, naaste aanleiding. **Occasio remota**, Verwijderde gelegenheid, verwijderde aanleiding.
OCCASIONALISMUS : Occasionalisme.
OCCASIONALISTA : Occasionalist.
OCCASIONALITER : 1. Aanleidenderwijze. — 2. Bij gelegenheid.
OCCASIONARE : Aanleiding verstrekken tot.
OCCASIONARIUS : Gelegenheid-tot-zonde-zoeker.
OCCISIO : Moordaanslag. **Occisio casualis**, Toevallige moordaanslag. **Occisio directa**, Rechtstreeksche moordaanslag. **Occisio indirecta**, Onrechtstreeksche moordaanslag.
OCCUPANS : Inbezitnemer, bezetter. **Primus occupans**, Eerste inbezitnemer.
OCCUPARE : Inbezitnemen, bezetten, zich toeëigenen, in beslag nemen.
OCCUPATIO : Toeëigening, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 134, inbezitneming, BELLEFROID 214. **Occupatio moralis**, Zedelijke inbezitneming. **Occupatio physica**, Stoffelijke inbezitneming. **Occupatio rei « nullius »**, Inbezitneming van vrij goed.
ODIUM : Haat, POTTERS V, 78, 79. **Odium abominationis**, Verafschuwende haat. **Odium Dei**, Haat tegen God. **Odium inimicitiae**, Vijandige haat, POTTERS IV, 45. **Odium proximi**, Haat tegen den naaste.
OECONOMIA : 1. Bestel, QUAADVLIET III, 136, orde, huishouding. **Oeconomia salutis**, Heilsorde, POTTERS II, 8 ; DE VALK, WAT VADERLIEFDE DEED 189. — 2. Huishoudelijkheid. —

3. Huishoudkunde, POTTERS IV, 225.
OECONOMICE : Huishoudelijkerwijze.
OECONOMICUS : 1. Huishoudelijk. — 2. Huishoudkundig.
OECUMENICUS : Algemeen.
OFFENSA : Beleediging.
OFFICIUM : 1. Ambt, betrekking. *Ex officio, Ambtshalve, van ambtswege.* — **Officia beneficialia**, Vergoede kerkelijke ambten. **Officium ecclesiasticum**, Kerkelijk ambt, kerkelijke betrekking. **Officia incompatibilia**, Onvereenigbare ambten, onvereenigbare betrekkingen. **Officium sacerdotale**, Priesterlijk ambt. **Officia saecularia**, Wereldlijke ambten. — 2. Breviergebed, officie. **Officium divinum**, Goddelijk officie (LITURGIE).
OLEUM : Olie. **Olea sacra**, Heilige olie (SAKRAMENTENLEER).
OLIGARCHIA : Meerhoofdige regeeringsvorm.
OLIGARCHICUS : Meerhoofdig.
OMEN : Voorvallenwichelarij.
OMISSIO : Verzuim, QUAADVLIET II, 104, verzuiming, nalating.
OMITTERE : Verzuimen, nalaten.
OMNIPOTENS : Alvermogend, almachtig.
OMNIPOTENTIA : Almacht, almogendheid, alvermogendheid.
OMNIPRAESENS : Alomtegenwoordig, alomaanwezig.
OMNIPRAESENTIA : Alomtegenwoordigheid, POTTERS II, 174, alomaanwezigheid.
OMNISCIENS : Alwetend.
OMNISCIENTIA : Alwetendheid, MEYER 327.
OMNIVOCUS : Alzinnig.
ONANISMUS : Onanszonde, DE SMET 128, 129, onanie.
ONEROMANTIA : Droomenwichelarij.
ONEROSUS : Bezwarend. *Titulo oneroso, Onder bezwarenden titel.*
ONTOLOGIA : Zijnsleer, DE RAEYMAEKER, INLEIDING TOT DE WIJSBEGEERTE EN TOT HET THOMISME 147.
ONTOLOGISMUS : Ontologisme.
OPERA : Werk, verrichting, handeling, werkdadigheid. *Data opera, Met opzet,* POTTERS IV, 320.
OPERABILE : Iets doenbaars, iets bewerkbaars.
OPERABILIA : Doenbaarheden, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 36, praktische werken. *In operabilibus, Op doeningsgebied,* DE COCK, IBIDEM 44.
OPERABILIS : Doenbaar.
OPERARI : Handelen, werken. *Operari sequitur esse, De handeling volgt den wezensaard,* DE GROOT, LEVENSWIJDING 10, *De daad volgt op het zijn,* JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 206. — *Nihil operatur nisi secundum quod est actu,* S. THOMAS, V QU. QUODLIB. A. 9, C., *Niets handelt behalve in zoover het metterdaad is.* — *Eo modo aliquid operatur quo est,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 75, A. 2, C., *Naar de wijze van zijn is ook de wijze van werken,* BEYSENS, ONTOLOGIE 50. — *Nihil... potest per se operari nisi quod per se subsistit, non enim est operari nisi entis in actu,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 75, A. 2, C., *Niets kan door eigen kracht handelen, behalve wat door zich zelf is; handelen kan immers maar wat metterdaad is.* — *Si operari est in potestate nostra, oportet etiam quod non operari sit in potestate nostra,* S. THOMAS, COMM. IN III ETHIC. NIC. LECT. 11, *Indien het in onze macht ligt te handelen, dan ligt het ook in onze macht niet te handelen.* — **Operari instrumentaliter**, Werktuigelijkerwijze handelen.
OPERATIO : 1. Handeling, verrichting, GEZELLE 54, werkdadigheid, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 183, werking. *Operationes actionesve potentiis viribusque priores sunt ratione,* ARISTOTELES, II DE ANIMA C. 4; 415, A, 20, *Naar het bepalend begrip gaan daden en handelingen de vermogens en krachten vooraf.* — *Modus operationis consequitur formam, quae est*

operationis principium, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 58, *De aard der handeling hangt af van den vorm die beginsel van handeling is.* — *Circa operationes est superabundantia et defectus et medium*, S. THOMAS, COMM. IN II ETHIC. NIC. LECT. 6, *Handelingen zijn voor te veel, te weinig en middelmaat vatbaar.* — *In quibuscumque praeter operationes sunt aliqua operata... operata sunt fines operationum*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 6, *Waar er behalve de handelingen nog bewerkte dingen zijn, daar zijn deze einddoel der handelingen.* — *Operatio... vel actio, ex qua sequitur aliquid actum praeter ipsam, est perfectio operati, non operantis, et comparatur ad ipsum sicut ad finem*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 100, *Handeling of werking waaruit behalve de handeling nog iets anders voortkomt, is de voltrekking van het uitwerksel, niet van den bewerker, en staat tegenover het uitwerksel als tegenover haar einddoel.* — *Omnis... operatio debet attribui Deo sicut primo et principali agenti*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 67, *Elke handeling moet aan God als aan den eersten en voornaamsten bewerker worden toegeschreven.* — *Id ... quod est principium in executione, est unde incipit operatio*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 4, C., *Dat waaruit een handeling ontstaat is beginsel van uitvoering.* — *Operatio ... rei demonstrat substantiam et esse ipsius*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 79, *Aan de handelingen van een wezen blijken zijn zelfstandigheid en zijn zijn.* — *Optima ... operatio inter operationes humanas est speculatio veritatis*, S. THOMAS, COMM. IN X ETHIC. NICOM. LECT. 10, *De voortreffelijkste onder de menschelijke handelingen is de beschouwing van de waarheid.* — *Operationes ... circa singularia sunt*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 6, INTROD., *De handeling is het steeds om afzonderlijke wezens te doen.* — *Ultima rei perfectio est eius operatio, De uiterste volmaaktheid van iets is zijn bedrijvigheid.* — *Operatio notior est quam substantia, Handeling blijkt eerder dan zelfstandigheid.* — *Unumquodque est propter suam operationem*, S. THOMAS, COMM. IN II DE CAELO ET MUNDO, LECT. 4, N° 5, *Elk wezen is om zijn handeling.* — **Operatio actualis**, Daadwerkelijke handeling. **Operatio ad extra**, Werking naar buiten, buitenwaartsche werking, buitengoddelijke werking, JANSSENS, DE HEERLIJKHEDEN VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 26. **Operationes ad intra**, Werkingen naar binnen, binnengoddelijke werking, JANSSENS, DE HEILIGE DRIEVULDIGHEID III (DRIEVULDIGHEIDSLEER). **Operatio animae**, Zielsverrichting. *Omnis ... animae operatio vel est actus potentiae activae vel passivae*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 6, *Elke verrichting van de ziel is ofwel een daad van een handelend vermogen, ofwel een daad van een lijdend vermogen.* — *Quaedam ... operationes sunt animae, quae exercentur per organa corporalia, sicut visio per oculum, et auditus per aurem; et simile est de omnibus aliis operationibus nutritivae et sensitivae partis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 5, C., *Daar zijn sommige verrichtingen van de ziel die met behulp van lichamelijke organen geschieden; aldus zien we dank zij het oog, hooren we dank zij het oor en verder geldt zulks voor alle verrichtingen van het plantelijk en het zintuigelijk deel in ons.* — *Ex operatione animae humanae modus esse ipsius cognosci potest*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. I, C., *Uit de handelingen van de menschelijke ziel blijkt dezer wijze van zijn.* — **Operatio animalis**, Dierlijke verrichting. **Operatio artificialis**, Kunstmatige werking. **Operatio bestialis**, Dierlijke werking. **Operatio bursae**, Beursverrichting. **Operatio communis**, Gemeenschappelijke verrichting. **Operatio completa**, Volledige werking. **Operatio coniuncti**, Verrichting van ziel en lichaam

samen. **Operatio connaturalis,** Met de natuur strookende verrichting. **Operatio continua,** Aanhoudende verrichting. **Operatio corporalis,** Lichamelijke verrichting. **Operatio defectiva,** In gebreke blijvende verrichting, ontoereikende verrichting. **Operatio demeritoria,** Strafwaardige handeling. **Operatio exterior,** Uiterlijke verrichting. **Operatio gloriae,** Verrichting der gelukzaligheid. **Operatio hominis,** Menschelijke verrichting. *Oportet quod operatio hominis sit bona ex hoc quod est secundum rationem rectam,* S. THOMAS, COMM. IN II ETHIC. NIC. LECT. 2, *Het kan niet anders of de handelingen van een mensch zullen goed zijn in zoover ze overeenkomstig de rechte rede geschieden.* — **Operatio humana,** Menschelijke handeling. *Optima... operatio inter operationes humanas est speculatio veritatis,* S. THOMAS, COMM. IN X ETHIC. NIC. LECT. 10, *De voortreffelijkste onder alle menschelijke handelingen is de beschouwing van de waarheid.* — **Operatio immanens,** Inblijvende werking, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 87. **Operatio imperfecta,** Onvolmaakte verrichting. **Operatio intellectiva,** Verstandswerking. **Operatio intellectualis,** Verstandelijke werking. **Operatio intellectus,** Verstandswerking. *Omnis operatio intellectus procedit ab eo secundum quod est factus in actu per speciem intellegibilem,* S. THOMAS, V QU. QUODLIB. A. 9, C., *Elke verrichting van het verstand komt van het verstand voort in zoover dit, dank zij het verstandelijk kenbeeld, metterdaad is.* — *Est... duplex operatio intellectus... Una quidem quae vocatur indivisibilium intellegentia, per quam intellectus format in seipso definitionem vel conceptum alicuius incomplexi. Alia autem operatio est intellectus componentis et dividentis, secundum quam format enuntiationem,* S. THOMAS, V QU. QUODLIB. A. 9, C., *De werking van het verstand is tweevoudig, inzicht namelijk in de ondeelbare dingen; — aldus vormt het verstand zich een bepaling of een begrip van het niet samengestelde; — verder is daar nog de werking van het samenstellend en scheidend verstand waarbij het zegging vormt.* — *Procedit ... aliquid ab intellectu in quantum est constitutum per operationem ipsius,* S. THOMAS, V QU. QUODLIB. A. 9, C., *Iets komt van het verstand voort in zoover het door de werking van het verstand wordt teweeggebracht.* — **Operatio intellegibilis,** Verstandelijke werking. **Operatio intrinseca,** Innerlijke werking. **Operatio mecanica,** Bewegingsverrichting. **Operatio meritoria,** Verdienstelijke handeling. **Operatio miraculosa,** Wonderbare werking. **Operatio moralis,** Zedelijke werking. **Operatio naturae,** Natuurverrichting. **Operatio naturalis,** Natuurlijke werking. **Operatio nutritiva,** Voedingsverrichting. **Operatio particularis,** Bizondere handeling. *Operatio particularis et propria agentis probat totam virtutem agentis, Aan de bizondere en eigen handeling van wie handelt blijkt heel de kracht van hem die handelt.* — **Operatio peccaminosa,** Zondige handeling. **Operatio perfecta,** Volmaakte werking. **Operatio personalis,** Persoonlijke werking. **Operatio propria,** Eigen werking. **Operatio sensibilis,** Zintuigelijke verrichting. **Operatio sensitiva,** Zintuigelijke verrichting. **Operatio sensus,** Zintuigelijke verrichting. **Operatio simplex,** Enkelvoudige verrichting. **Operatio specifica,** Soortelijke verrichting. **Operatio speculativa,** Bespiegelend werk. *Speculativa operatio est intellectus secundum propriam virtutem eius, scilicet secundum sapientiam principaliter, quae comprehendit intellectum et scientiam,* S. THOMAS, COMM. IN X ETHIC. NIC. LECT. 10, *Bespiegelend werk gaat terug op het verstand naar dezes eigen kracht, dit is vooral naar de wijsheid die inzicht en wetenschap omvat.* — **Operatio**

supernaturalis, Bovennatuurlijke werking. **Operatio theandrica,** Godmenschelijke werking, QUAADVLIET III, 34 (CHRISTUSLEER). **Operatio transiens,** Uitgaande verrichting. **Operatio vegetativa,** Plantelijke verrichting, plantaardige verrichting. **Operatio violenta,** Gewelddadige verrichting. **Operatio virtutis,** Deugdzame handeling. *Operationes ... virtutum et vitiorum differunt secundum affirmationem et negationem*, S. THOMAS, COMM. IN III ETHIC. NIC. LECT. 11, *De handelingen van deugd en ondeugd staan tegenover elkaar als bevestiging en ontkenning.* — **Operatio vitalis,** Levensverrichting, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 171, levenswerking, BEYSENS, IBIDEM 173, 176, levenswerkzaamheid, BEYSENS, IBIDEM 176. **Operatio vitiosa,** Ondeugdzame handeling. — 2. Heelkundige bewerking. **Operatio caesarea,** Keizersnede, POTTERS IV, 185.

OPERATIVUS : 1. Handelend. — 2. Werkend. *In operativis sunt quaedam principia naturaliter cognita, quasi indemonstrabilia principia ... alia vero sunt per industriam hominum excogitata*, S. THOMAS, COMM. IN V ETHIC. NIC. LECT. 12, *Op het gebied van het handelen zijn er sommige van aard uit gekende en als onbewijsbare beginselen; andere integendeel werden door het menschelijk vernuft uitgedacht.* — 3. Werkdadig.

OPERISTITIUM : Werkstaking (RECHT).

OPINABILIS : Houdbaar.

OPINARI : Gissen, meenen.

OPINATIVUS : Gissend. **Conscientia opinativa,** Gissend geweten.

OPINIO : Meening, TERBURG 21. **Opinio communis,** Gangbare meening. **Opinio erronea,** Onjuiste meening. **Opinio falsa,** Verkeerde meening, onjuiste meening. **Opinio laxior,** Mildere meening, POTTERS IV, 186. **Opinio particularis,** Bizondere meening. **Opinio practica,** Praktische meening. **Opinio practice practica,** Louter praktische meening. **Opinio praeiudicata,** Vooroordeel. **Opinio probabilior,** Waarschijnlijker juiste meening. **Opinio probabilis,** Waarschijnlijk juiste meening. **Opinio probabilissima,** Hoogst waarschijnlijk juiste meening. **Opinio recta,** Juiste meening. **Opinio speculativa,** Bespiegelende meening. **Opinio speculative practica,** Half bespiegelende half praktische meening. **Opinio universalis,** Algemeen gangbare meening.

OPPIGNERARE : Verpanden (RECHT).

OPPIGNERATIO : Pandgeving, verpanding (RECHT).

OPPIGNERATOR : Verpander, pandgever (RECHT).

OPPIGNORARE : Verpanden (RECHT).

OPPIGNORATIO : Pandgeving, verpanding (RECHT).

OPPIGNORATOR : Verpander, pandgever (RECHT).

OPPONENS : Tegenwerp[illegible]

OPPONERE : Tegenstellen, tegenover elkaar stellen.

OPPOSITIO : Tegenstelling, tegenstellingsverhoudingen. *Oppositio attenditur circa idem subiectum*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERM[illegible] LECT. 11, N° 2, *Tegenstelling betreft één en hetzelfde subjekt.* — **Oppositio absoluta,** Volstrekte tegenstelling. **Oppositio contradictoria,** Tegenspraak, tegenstelling door tegensprakelijkheid. **Oppositio contraria,** Tegenstelling door tegenstrijdigheid. **Oppositio directa,** Rechtstreeksche tegenstelling. **Oppositio indefinita,** Onbepaalde tegenstelling. **Oppositio logica,** Redekundige tegenstelling. **Oppositio physica,** Physische tegenstelling. **Oppositio prima,** Eerste tegenstelling. **Oppositio privativa,** Beroovende tegenstelling. **Oppositio realis,**

Zaaklijke tegenstelling. **Oppositio relativa**, Tegenstelling van betrekking, POTTERS I, 155. **Oppositio secundum speciem**, Soortelijke tegenstelling. **Oppositio subcontraria**, Tegenstelling door beperkte tegenstrijdigheid.

OPPOSITUM : Tegendeel, tegenovergesteld. **Opposita**, Tegendeelen, tegenover elkaar staande. *(Quattuor) modis dicuntur opposita ... scilicet contradictoria, contraria, privatio et habitus, et ad aliquid*, S. THOMAS, COMM IN V METAPHYS. LECT. 12, *Tegenstelling wordt op vier manieren bedoeld, als tegensprakelijkheid namelijk, als tegenstrijdigheid, als ontstentenis en hebbing en als betrekking tot iets.* — *Opposita nata sunt fieri circa idem*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 23, A. 1, ARG. 5, *Tegendeelen is het om hetzelfde te doen.* — *Opposita non possunt esse in eodem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 4, A. 2, ARG. 2, *Twee tegendeelen kunnen niet bij eenzelfde wezen thuishooren.* — *Opposita non definiuntur per idem*, *Tegendeelen worden niet met behulp van één en hetzelfde bepaald.* — *Multiplicato uno oppositorum, multiplicatur et reliquum*, *Wanneer één van beide tegendeelen vermenigvuldigd wordt, dan wordt het ook het andere.* — *Oppositum non dicitur de suo opposito*, *Een tegendeel wordt van zijn tegenhanger niet gezegd.* — *Oppositorum potentia est eadem*, *De aanleg van twee tegendeelen is één en dezelfde.* — **Opposita complexa**, Tegenover elkaar staande stellingen. **Opposita contradictoria**, Tegensprakelijkerwijze tegenover elkaar staande tegendeelen. **Opposita contrarie**, Tegenstrijdigerwijze tegenover elkander staande tegendeelen. **Opposita directa**, Rechtstreeks tegenover elkaar staande dingen. **Opposita formaliter**, Vormelijkerwijze tegenover elkaar staande dingen. **Opposita impropria**, In oneigenlijken zin tegenover elkaar staande dingen. **Opposita incomplexa**, Tegenover elkaar staande begrippen. **Opposita indirecta**, Onrechtstreeks tegenover elkaar staande dingen. **Opposita negativa**, Ontkennenderwijze tegenover iets gestelde dingen. **Opposita per se**, Van aard uit tegenover elkaar staande dingen. **Opposita privative**, Beroovingstegendeelen. **Opposita proprie**, Eigenlijk tegenover elkaar staande dingen. **Opposita relativa**, Verhoudingstegendeelen. *Aliquid ... contraponitur alteri vel opponitur aut ratione dependentiae, qua dependet ab ipso, et sic sunt opposita relative, aut ratione remotionis, quia scilicet unum removet alterum*, S. THOMAS, COMM. IN V METAPHYS. LECT. 12, *Iets wordt tegenover iets anders gesteld ofwel omdat het er van afhankelijk is, en dan hebben we verhoudingstegendeelen; ofwel om reden van uitsluiting, omdat namelijk het eene het andere uitsluit.*

OPTIMUS : Best, voortreffelijkst. *Necesse est ad id quod est optimum in homine alia omnia ordinari*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 123, *Het kan niet anders of op het voortreffelijkste in den mensch moet alles berekend zijn.* — *Optimum opponitur pessimo*, *Het beste staat tegenover het slechtste.* — *Optimi est optima producere*, *Het beste zal ook het beste teweegbrengen.*

OPUS : Werk, handeling, bedrijvigheid. **Opera ad extra**, Werkingen naar buiten. **Opera ad intra**, Werkingen naar binnen, innerlijke werkingen (DRIEVULDIGHEIDSLEER). **Opus appropriatum**, Toegeschreven werk. **Opus artificiale**, Kunstmatig werk. **Opera bona**, Goede werken, liefdadigheidswerken. **Opus carnale**, Vleeschelijk werk. **Opera consilii**, Aangeraden werken. **Opus demeritorium**, Strafwaardig werk. **Opus externum**, Uitwendig werk. **Opera forensia**, Rechtsverrichtingen. **Opus impetratorium**, Verbiddend werk. **Opus intellectus**, Verstandswerk. **Opus internum**, Inwendig werk. **Opus**

liberale, Vrij werk, POTTERS IV, 127. **Opus manuale,** Handarbeid. **Opus meritorium,** Verdienstelijk werk. **Opus miraculosum,** Wonderbaar werk. **Opera misericordiae,** Werken van barmhartigheid. **Opera misericordiae corporalia,** Lichamelijke werken van barmhartigheid, POTTERS V, 197. **Opera misericordiae spiritualia,** Geestelijke werken van barmhartigheid. **Opus naturae,** Natuurwerk. **Opus operantis,** Persoonlijk werk, POTTERS VI, 170. *Ex opere operantis, Door eigen medewerking,* POTTERS III, 14, *ter wille van persoonlijke gesteldheid,* POTTERS VI, 23, *om persoonlijke goede gesteltenis,* POTTERS VI, 50, *door eigen goede gesteltenis,* POTTERS VI, 183. — **Opus operatum,** Het werk zelf. *Ex opere operato, Uit eigen werkdadigheid,* POTTERS V, 240; VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 85; *uit kracht van eigen werkdadigheid,* POTTERS III, 14, *door de eigen werkdadigheid van het sakrament,* POTTERS III, 239, *uit kracht van de sakramenteele werking zelf,* VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 80, *krachtens de gestelde handeling,* NIEUWBARN 141; VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 85. — **Opus peccati,** Zondig werk. **Opera pietatis,** Vrome werken. **Opus poenale,** Strafwerk. **Opus praecepti,** Voorgeschreven werk, aangeplicht werk. **Opera satisfactoria,** Boetewerken, POTTERS III, 221. **Opus sensus,** Zintuigelijke bedrijvigheid. **Opus servile,** Slafelijk werk, POTTERS IV, 127. **Opus spirituale,** Geestelijk werk. **Opus virtuosum,** Deugdzaam werk. **Opus vitale,** Levensverrichting. **Opus vitiosum,** Ondeugdzaam werk. **Opus voluntarium,** Willijk werk. **Opus voluntatis,** Wilswerk.

ORACULUM : 1. Afgodenondervraging. — 2. Uitspraak van de Godheid.

ORATIO : 1. Spraak, het spreken. — 2. Rede. **Partes orationis,** Rededeelen. *Ab eo quod res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa, Naar gelang de zaak wel of niet is, heet de rede waar of onwaar.* — **Oratio argumentativa,** Betoogende rede. **Oratio composita,** Samengestelde rede. **Oratio deprecativa,** Smeekende rede. **Oratio enuntiativa,** Gewoon uitsprekende rede. **Oratio imperativa,** Gebiedende rede. **Oratio imperfecta,** Onvolmaakte rede. **Oratio inductiva,** Aanmeldende rede. **Oratio interrogativa,** Ondervragende rede. **Oratio optativa,** Toewenschende rede. **Oratio ordinativa,** Schikkende rede. **Oratio perfecta,** Volmaakte rede. **Oratio suppositiva,** Onderstellende rede. **Oratio vocativa,** Aansprekende rede. — 3. Gebed, POTTERS IV, 23. **Oratio affectiva,** Gevoelsgebed, MAHIEU, HET INWENDIG GEBED 34. **Oratio communis,** Gemeenschappelijk gebed. **Oratio discursiva,** Redeneerend gebed, MAHIEU, HET INWENDIG GEBED 34. **Oratio dominica,** Gebed des Heeren. **Oratio exterior,** Uiterlijk gebed. **Oratio impetratoria,** Smeekgebed. **Oratio interior,** Innerlijk gebed. **Oratio mentalis,** Inwendig gebed, MAHIEU, HET INWENDIG GEBED 9. **Oratio meritoria,** Verdienstelijk gebed. **Oratio particularis,** Bizonder gebed, POTTERS III, 226. **Oratio perfecta,** Volmaakt gebed. **Oratio privata,** Afzonderlijk gebed. **Oratio publica,** Openbaar gebed, POTTERS III, 225. **Oratio satisfactoria,** Genoegdoening gevend gebed. **Oratio simplicitatis,** Eenvoudig gebed, gebed van eenvoudigen aanblik, gebed van eenvoudigen geloofsblik, MAHIEU, HET INWENDIG GEBED 35, gebed van enkelvoudigheid, VAN DEN TEMPEL 39. **Oratio singularis,** Afzonderlijk gebed. **Oratio socialis,** Gemeenschappelijk gebed, openbaar gebed. **Oratio solitaria,** Eenzaam gebed. **Oratio vocalis,** Mondgebed.

ORATORIUM : Bidplaats, kapel. **Oratorium privatum,** Private kapel, POTTERS IV, 286. **Oratorium publicum,** Openbare kapel, POTTERS III, 225. **Oratorium semipublicum,** Half-openbare kapel, POTTERS III, 225; IV, 39 (KERKELIJK RECHT).

ORDALE : Godsgericht.

ORDINARE : Schikken, ordenen, rangschikken.

ORDINARIUS : Ordinaris (KERKELIJK RECHT).

ORDINATIO : 1. Ordening, schikking, rangschikking. **Ordinatio conceptuum,** Ordening onzer denkakten of begrippen. **Ordinatio rationis,** Schikking der rede. — 2. Geregeldheid, VAN HOONACKER 126. — 3. Voorschrift, verordening. **Ordinatio legis,** Wettelijke verordening. — 4. Wijding. **Ordinatio sacerdotalis,** Priesterwijding.

ORDINATIVUS : Schikkend, ordenend, rangschikkend.

ORDO : 1. Schikking, ordening. **Ordo activus,** Ordenend beginsel. **Ordo compositionis,** Samenstellende schikking. **Ordo obiectivus,** Uitgewerkte schikking. **Ordo ordinans,** Schikkende orde. **Ordo ordinatus,** Geschikte orde. **Ordo passivus,** Uitgewerkte schikking. **Ordo rationis,** Ordening van de rede, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 86. — 2. Rangschikking. **Ordo causarum,** Rangschikking van de oorzaken. **Ordo iustitiae,** Rechtvaardige rangschikking. **Ordo originis,** Rangschikking naar den oorsprong. — 3. Geordendheid. **Ordo conceptuum,** Geordendheid der begrippen. **Ordo rerum,** Geordendheid der dingen, geregeldheid der dingen, VONDEL, BESPIEGELINGEN I, 515; WB IX, 426. *Ex ordine rerum, Door dees geregeltheit der dingen,* VONDEL, BESPIEGELINGEN I, 515; WB IX, 426. — **Ordo universi,** Wereldorde. — 4. Volgorde, rangorde, rang. *Secundum omnes illos modos potest dici esse ordo aliquorum, secundum quos aliquis altero prius dicitur et secundum locum et secundum tempus et secundum omnia huiusmodi,* S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. 20, Q. 1, A. 3, QLA 2, SOL. 1, *Van rangorde onder wezens kan gesproken worden naar alle beteekenissen waarnaar iets eerder genoemd wordt dan iets anders, hetzij dan in plaatselijk opzicht, hetzij in tijdsopzicht, hetzij in om het even welk opzicht.* — *Ordo in ratione sua includit tria, scilicet rationem prioris et posterioris ... includit etiam distinctionem,* S. THOMAS, IBIDEM, *Het begrip « rangorde » omvat drie begrippen, het begrip van eerderheid namelijk en van laterheid en ook van onderscheidenheid.* — *Non est ordo aliquorum nisi distinctorum,* S. THOMAS, IBIDEM, *Rangorde is maar mogelijk onaer wezens die van elkaar onderscheiden zijn.* — **Ordo dignitatis,** Rangorde naar de waardigheid (SAKRAMENTENLEER). **Ordo necessitatis,** Rangorde naar de onontbeerlijkheid (SAKRAMENTENLEER). **Ordo personarum,** Rangorde of volgorde van de Goddelijke personen, JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 40, 85 (DRIEVULDIGHEIDSLEER). **Ordo posterioritatis,** Rangorde naar laterheid. **Ordo prioritatis,** Rangorde naar eerderheid. **Ordo processionis,** Orde in voortkoming, QUAADVLIET I, 19. **Ordo successionis,** Orde van opeenvolging. — 5. Gebied, opzicht. **Ordo agibilium,** Orde van het handelen, TERBURG 22, doeningsgebied, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 43. *In ordine agibilium, Op doeningsgebied,* DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 43. — **Ordo apprehensionis,** Waarnemingsgebied. **Ordo artificiosus,** Kunstmatigheidsgebied. **Ordo causalis,** Oorzakelijkheidsgebied. **Ordo cognitionis,** Kengebied, kenorde. **Ordo compositivus,** Samenstellingsgebied. **Ordo consecutionis,** Bereikingsgebied. **Ordo continui-**

tatis, Doorloopendheidsgebied. *In ordine continuitatis, In opzicht van doorloopendheid.* — **Ordo doctrinae**, Leergebied. **Ordo durationis**, Duurgebied. **Ordo elicitivus**, Uitbrengingsopzicht. **Ordo essentiae**, Wezenheidsgebied. *In ordine essentiae, Op wezenlijk gebied.* — **Ordo exsecutionis**, Gebied der uitvoering. *In ordine exsecutionis, In de orde der uitvoering*, POTTERS II, 112. **Ordo exsistentiae**, Aanzijnsgebied. **Ordo factibilium**, Orde van het maken, TERBURG 22. **Ordo formalis**, Vormelijk gebied, vormelijke orde. **Ordo generationis**, Wordingsgebied. **Ordo gloriae**, Gebied der gelukzaligheid, gebied der verheerlijking. **Ordo gratiae**, Gebied der genade. **Ordo idealis**, Denkgebied, denkorde. **Ordo intentionalis**, Kenbeeldelijk gebied. **Ordo intentionis**, Gebied der doelstelling. **Ordo localis**, Plaatselijk gebied. **Ordo materialis**, Stoffelijk gebied. **Ordo moralis**, Zedelijk gebied. **Ordo naturae**, Natuurwettelijke orde, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 282. **Ordo naturalis**, Natuurlijk gebied. **Ordo operationis**, Gebied der handeling. **Ordo perfectionis**, Volmaaktheidsopzicht. **Ordo practicus**, Praktisch gebied. **Ordo purae potentialitatis**, Gebied van zuiveren aanleg. **Ordo rationis**, Gebied der rede, orde der rede, redeorde, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 64. **Ordo realis**, Zaaklijk gebied. **Ordo repraesentationis**, Voorstellingsgebied. **Ordo situalis**, Opzicht van houding. *In ordine situali, In opzicht van houding.* — **Ordo speculativus**, Bespiegelingsgebied. **Ordo subiectivus**, Subjektief gebied. *In ordine subiectivo, In subjektief opzicht.* — **Ordo temporis**, Tijdsorde. **Ordo veritatum**, Waarheidsgebied. **Ordo virtualis**, Kiemelijk gebied. *In ordine virtuali, In kiemelijk opzicht.* — 6. Klasse. **Ordo angelorum**, Orde van de engelen (ENGELENLEER). — 7. Gerichtheid. *Actus... ordinem (habet) ad potentiam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. I, AD I, *De akt staat in verband met den aanleg*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 106. — *Debitus ... ordo ad finem secundum aliquam regulam mensuratur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 21, A. I, C., *De passende gerichtheid op het doel wordt aan een maatstaf getoetst.* — *In omnibus ... quae per se habent ordinem ad invicem, oportet quod remoto primo removeantur ea quae sunt ad primum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 4, C., *Bij alle wezens die van aard uit op elkaar aangewezen zijn, moeten, zoodra het eerste wordt weggenomen, ook de andere die op dit eerste gericht zijn, wegvallen.* — *Omnia quae dicuntur secundum ordinem ad aliquid, ab illo specificantur, Alles wat in betrekking tot iets anders gezegd wordt, wordt door dat andere gesoortschikt.* — **Ordo rerum in finem**, Doelsrichting. — 8. Kloosterorde. **Ordo activus**, Werkende orde, POTTERS V, 246. **Ordo contemplativus**, Beschouwende orde, POTTERS V, 246. **Ordines mendicantes**, Bedelorden. **Ordo mixtus**, Gemengde orde. — 9. Orde, priesterschap. **Ordo diaconi**, Diakenschap. **Ordines maiores**, Hoogere wijdingen, meerdere orden. **Ordines minores**, Kleinere wijdingen, mindere orden. **Ordo sacerdotalis**, Priesterschap. **Ordo subdiaconi**, Subdiakenschap.

ORGANICE : Bewerktuigderwijze.

ORGANICUS : Bewerktuigd, POTTERS I, 252.

ORGANUM : Werktuig, orgaan. *Excellentia sensibilium corrump(i)t organa sensuum. Oportet enim in organis sentiendi ad hoc quod sentiatur, esse quandam rationem, idest, proportionem*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 24, *De uitmuntendheid van het zintuigelijk waarneembare vernietigt de zintuigelijke organen. Er moet immers om waar te nemen, in de zintuigelijke*

organen eenige verhouding of evenredigheid zijn. — **Organum animatum,** Bezield werktuig. **Organum coniunctum,** Aansluitend werktuig. **Organum corporale,** Lichamelijk werktuig, lichamelijk orgaan. **Organum extrinsecum,** Uiterlijk werktuig, afgezonderd werktuig. **Organum homonymum,** Gelijknamig werktuig (ZIELKUNDE). **Organum principale,** Hoofdorgaan, hoofdwerktuig. **Organum proprium,** Eigen werktuig, eigen orgaan. **Organum rudimentarium,** Onvolgroeid orgaan (ZIELKUNDE). **Organum sensitivum,** Zintuigelijk orgaan. **Organum separatum,** Afgezonderd werktuig, afgescheiden orgaan.

ORIGINALIS: Oorspronkelijk. **Iustitia originalis,** Oorspronkelijke gerechtigheid.

ORIGINALITER : Oorspronkelijkerwijze.

ORIGINARE : Oorsprong geven, JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 163, (Syn. PRINCIPIARE).

ORIGO : Oorsprong. **Origo divina,** Goddelijke oorsprong. **Origo naturalis,** Natuurlijke oorsprong.

ORTHODOXIA : Rechtzinnigheid, rechtgeloovigheid.

ORTHODOXUS : Rechtzinnig, rechtgeloovig.

ORTUS : Ontstaan, herkomst. **Ortus vitae,** Ontstaan van het leven. **Ortus viventium,** Ontstaan van de levende wezens.

OSTIARIATUS : Ostiariaat, geestelijk portierschap, POTTERS VII, 32.

OSTIARIUS : Geestelijk portier.

OTIOSITAS : Ledigheid.

OTIOSUS : Ledig.

OTIUM : Ledigheid.

P

PACTUM : Verdrag, overeenkomst, NIEKEL 171, beding, afspraak, BELLEFROID 219. **Pactum adiectum,** Bijbeding, bijkomend beding, bijovereenkomst, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 79. **Pactum de cambiando,** Overeenkomst tot wisseltrekking, IBIDEM 79. **Pactum de contrahendo,** Afspraak tot het sluiten van een overeenkomst, IBIDEM 79. **Pactum de non petendo,** Afspraak om niet te vorderen, IBIDEM 79. **Pactum expressum,** Uitgedrukt verdrag. **Pactum extrinsecum,** Uiterlijk verdrag. **Pactum familiae,** Familieovereenkomst, BELLEFROID 219. **Pactum in favorem tertii,** Beding ten behoeve van een derde, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 79. **Pactum obscurum,** Duister beding, BELLEFROID 219. **Pactum tacitum,** Onuitgedrukt verdrag (RECHT).

PAGANISMUS : Heidendom.

PAGANUS : Heiden.

PALAEONTOLOGIA : Palaeontologie.

PALPO : Prijzen (vreemde zonde), POTTERS V, 72.

PANENTHEISMUS : Panentheïsme.

PANTHEISMUS: Pantheïsme. **Pantheismus manifestationis,** Half materialistisch half spiritualistisch pantheïsme. **Pantheismus partialis,** Gedeeltelijk pantheïsme. **Pantheismus totalis,** Volslagen pantheïsme.

PAPA : Paus.

PARABOLA : Gelijkenis.

PARABOLICUS : Figuurlijk, parabolisch.

PARACLITUS : Voorspreker, JANSSENS, DE H. DRIEVULDIGHEID 24, 40, parakleet.

PARADISUS : Paradijs, hemel. **Paradisus terrestris,** Aardsch paradijs, QUAADVLIET I, 48.

PARALLELISMUS : Gelijkloopendheid, evenwijdigheid. **Parallelismus psychophysicus,** Psycho-

physische gelijkloopendheid. **Parallelismus psychophysicus materialistico-spiritualisticus**, Half materialistische half spiritualistische psycho-physische gelijkloopendheid. **Parallelismus psychophysicus materialisticus**, Materialistische psychophysische gelijkloopendheid. **Parallelismus psychophysicus spiritualisticus**, Spiritualistische psychophysische gelijkloopendheid.

PARALOGISMUS : Wanschikkelijk besluit, RUYGH-BEWERP VANDE REDENKAVELING 162; KORT BEGRIP DES REDENKAVELINGS 22; BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 14.

PARAMNESIA : Waangeheugen, VOGELS I, 81.

PARAPHERNALIA : Buitenhuwelijksgoederen, DOSFEL 247; BELLEFROID 220, buitenhuwelijksboedel. **Bona paraphernalia**, Buitenhuwelijksgoederen, DOSFEL 247, buitenhuwelijksboedel.

PARCITAS : Zuinigheid, VAN HOONACKER 128.

PARITAS : Gelijkheid. **Paritas rationis**, Gelijkheid van rechtsgrond, aanwezigheid van dezelfde redenen, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 80.

PAROCHUS : Pastoor, parochiehoofd.

PAROECIA : Parochie, karspel, kerspel.

PAROECIALIS : Parochiaan, ingezetene eener parochie.

PAROUSIA : Wederkomst van Christus.

PARS : 1. Deel. *Partes extra partes*, *Deelen buiten deelen*, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 93. — *Ex parte sui*, *Van zijnentwege*, GEZELLE 22. — *Pars, ... puta medietas, est in potentia, inquantum possibile est, ut pars illa auferatur a toto per divisionem totius; sed diviso toto iam erit pars illa in actu*, S. THOMAS, COMM. IN IX METAPHYS. LECT. 5, *Een deel, een helft bij voorbeeld, is in aanleg; dat deel kan immers steeds door verdeeling van het geheel worden weggenomen, maar zoodra het geheel verdeeld werd, zal het deel metterdaad zijn.* — *Totius et partium est eadem ratio*, *Het geheel en de deelen zijn van denzelfden aard.* — *Pars ... est prior toto*, S. THOMAS, COMM. IN VIII ETHIC. NICOM. LECT. 12, *Deel gaat geheel vooraf.* — *Scito ... quid est totum et quid est pars, cognoscitur quod omne totum est maius sua parte*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 7, N° 8, *Wanneer het eenmaal vaststaat wat een geheel en wat deelen zijn, dan blijkt het dat elk geheel grooter is dan zijn deelen.* — *Nulla pars habet perfectionem naturae separata a toto*, S. THOMAS, QU. DISP. DE SPIRITUALIBUS CREATURIS A. 2, AD 5, *Geen enkel deel kan, wanneer het van het geheel is afgezonderd, op natuurvolmaaktheid bogen.* — *Bonitas cuiuslibet partis consideratur in proportione ad suum totum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 92, A. 1, AD 3, *De goedheid van een deel wordt beschouwd in verhouding tot het geheel.* — **Pars accidentalis**, Buitenwezenlijk deel, bijkomstig deel. **Pars aliquota**, Deelend deel. **Pars animalis**, Dierlijk deel. **Pars completiva**, Vervolledigend deel. **Pars componens**, Samenstellend deel. **Pars consimilis**, Gelijkaardig deel. **Pars constitutiva**, Samenstellend deel, CRAEYNEST 257. **Pars continua**, Aansluitend deel. **Pars contributoria**, Dragend aandeel, BELLEFROID 221 (RECHT). **Pars corruptiva**, Verdervend deel. **Pars decisa**, Afgezonderd deel. **Pars disiuncta**, Afgezonderd deel. **Pars dissimilaris**, Ongelijkaardig deel. **Pars dissimilis**, Ongelijkaardig deel. **Pars entitativa**, Zijnsdeel. **Pars essentiae**, Wezenheidsdeel. *Partes ... essentiae sunt naturaliter quidem, forma et materia, logice autem, genus et differentia*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 90, A. 2, C., *Deelen van de wezenheid zijn in natuurlijk opzicht de vorm en de stof, in redekundig opzicht het geslacht en het*

soortelijk verschil. — **Pars essentialis,** Wezenlijk deel, wezensbestanddeel, POTTERS V, 133. **Pars formalis,** Vormelijk wezensdeel, TERBURG 142. **Pars integralis,** Aanvullend deel, volledigend deel, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 52. **Pars integralis,** Volledigend deel, VAN HOONACKER 120, integreerend deel, POTTERS VI, 141, hulpdeugd, POTTERS V, 117 (DEUGDENLEER). **Pars integrans,** Aanvullend deel, vervolledigend deel. *Sublata parte integrante, tollitur totum, Wanneer een volledigend deel wegvalt, valt ook het geheel weg.* — **Pars intellectiva,** Verstandelijk deel. *Hoc enim est proprium intellectivae partis, ut in seipsam reflectatur,* S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. I, N° I, *Dit is eigen aan het verstandelijk deel in ons, op zich zelf terug te schouwen.* — **Pars intentionalis,** Gedachtedeel, begrippelijk deel. **Pars legitima hereditatis,** Wettelijk deel, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 243. **Pars logica,** Denkkundig deel. **Pars materialis,** Stoffelijk deel. **Pars metaphysica,** Metaphysisch deel. **Pars non aliquota,** Niet deelend deel. **Pars nutritiva,** Plantelijk deel. *Est ... aliquid irrationale tantum, sicut pars animae nutritiva. Quaedam vero est rationalis tantum, sicut intellectus et ratio. Quaedam vero est secundum se quidem irrationalis, participative autem rationalis, ut appetitus sensitivus et voluntas,* S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NICOM. LECT. 20, *Daar is iets louter onredelijks, zooals het plantelijke deel der ziel; iets louter redelijks, het verstand namelijk en de rede; iets eindelijk dat in zich zelf onredelijk, door deelhebbing echter redelijk is, het zintuigelijke streefvermogen namelijk en de wil.* — **Pars obligatoria,** Verplichtend aandeel (RECHT). **Pars organica,** Bewerktuigd deel. **Pars phantastica,** Verbeeldingsdeel. **Pars physica,** Physisch deel. **Pars potentialis,** Aanhoorig deel, machtelijk deel, VAN HOONACKER 120, aanverwante deugd, POTTERS V, 117 (DEUGDENLEER). *Partes ... potentiales alicuius virtutis dicuntur virtutes adiunctae, quae ordinantur ad aliquos secundarios actus, vel materias, quasi non habentes totam potentiam principalis virtutis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 48, C., *Aanhoorige deelen van een deugd noemt men de toegevoegde deugden, welke ondergeschikte handelingen en gebieden betreffen, in zoover deze niet de heele kracht der hoofddeugd bezitten.* — *Partes ... potentiales alicuius virtutis principalis dicuntur virtutes secundariae, quae modum, quem principalis virtus observat circa aliquam principalem materiam, eundem observant in quibusdam aliis materiis, in quibus non est ita difficile,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 143, C., *Aanhoorige deelen van een hoofddeugd noemt men de tweederangsdeugden, die de middelmaat welke de hoofddeugd omtrent de hoofdstof in acht neemt, op haar beurt op andere minder moeilijke gebieden in acht nemen.* — **Pars principalis,** Hoofddeel. **Pars propinqua,** Nabij deel. **Pars quantitatis,** Hoegrootheidsdeel. **Pars quantitativa,** Hoegrootheidelijk deel. **Pars rata,** Evenredig deel. *Pro rata parte, Voor een deel, voor een evenredig deel,* NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 88 (RECHT). — **Pars ratiocinativa,** Redeneerend deel. **Pars rationabilis,** Redelijk deel. **Pars realis,** Werkelijk deel. **Pars secundaria,** Ondergeschikt deel, tweederangsdeel. **Pars sensitiva,** Zintuigelijk deel. **Pars signata,** Bepaald deel. **Pars similaris,** Gelijkaardig deel. **Pars similis,** Gelijk deel. **Pars subiectiva,** Onderdeel, VAN HOONACKER 120; POTTERS V, 117, ondersoort (DEUGDENLEER). *Partes ... subiectivae virtutis dicuntur species eius diversae,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 48, C., *Onderdeelen van een deugd heeten haar ondersoorten.* — *Partes ... subiectivae alicuius virtutis dicuntur species eius; oportet autem*

diversificare species virtutum secundum diversitatem materiae, vel obiecti, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 143, C., *Onderdeelen van een deugd noemt men haar soorten; de soorten van deugd nu worden naar de verscheidenheid van stof of voorwerp ingedeeld.* — **Pars substantiae**, Zelfstandigheidsdeel. **Pars superior**, Hooger deel. **Pars universalis**, Algemeen deel. **Pars vegetativa**, Plantelijk deel, plantaardig deel. **Pars virilis**, Hoofdelijk aandeel, BELLEFROID 221, evenredig deel. *Pro parte virili, Voor een deel, voor een evenredig deel*, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 88 (RECHT). — 2. Partij. **Pars accusans**, Aanklagende partij. **Pars adversaria**, Wederpartij, tegenpartij, BELLEFROID 222. **Pars appellans**, Eischer in beroep, IBIDEM 222. **Pars appellata**, Geroepen partij. **Pars citata**, Gedagvaarde partij, BELLEFROID 222. **Pars civilis**, Burgerlijke partij, IBIDEM 222. **Pars contractans**, Handelende partij, IBIDEM 222. **Pars defendens**, Verweerder, IBIDEM, 222. **Pars deficiens**, Niet verschenen partij, niet opgekomen partij, IBIDEM 222. **Partes in causa**, De twee partijen. **Pars interveniens**, Tusschenkomende partij, IBIDEM 222. **Pars intimata**, Gedaagde in beroep, IBIDEM 222. **Pars laesa**, Benadeelde partij, IBIDEM 222. **Pars petens**, Eischende partij, eischer, IBIDEM 222. **Pars praesens**, Aanwezende partij. **Pars principalis**, Hoofdpartij, BELLEFROID 222. **Pars publica**, Openbare partij. **Pars vincens**, Winnende partij, BELLEFROID 222 (RECHT).

PARTHENOGENESIS : Eéngeslachtelijke teling.

PARTIALIS : Gedeeltelijk.

PARTIALITAS : Gedeeltelijkheid.

PARTIALITER : Gedeeltelijkerwijze.

PARTICIPABILITAS : Mededeelbaarheid.

PARTICIPABILITER : Door deelachtigheid.

PARTICIPANS: Deelnemen (vreemde zonde) POTTERS V, 72.

PARTICIPARE : 1. Deelnemen, deelachtig worden, deelachtig zijn. — 2. Mededeelen, deelachtig maken.

PARTICIPATIO : 1. Deelachtigheid, deelachtigwording, deelhebbing, deelgenootschap, deelneming, deelname. *Per participationem, Door deelname*, QUAADVLIET III, 13; POTTERS I, 177, *door deelgenootschap.* — *Si ... aliquid invenitur in aliquo per participationem, necesse est quod causetur in ipso ab eo cui essentialiter convenit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 44, A. 1, C., *Wanneer iets aan iets anders deelheeft, dan moet dit laatste in voornoemd wezen worden teweeg gebracht door hem aan wie het van wezen uit toekomt.* — **Participatio accessoria**, Bijkomende deelneming. **Participatio criminalis**, Deelneming aan de misdaad, BELLEFROID 222. **Participatio intellectualis**, Deelneming met den geest, verstandelijke deelneming. **Participatio materialis**, Werkelijke deelneming, deelneming metterdaad. **Participatio principalis**, Zelfstandige deelneming, BELLEFROID 222. **Participatio secundaria**, Onzelfstandige deelneming, BELLEFROID 222. — 2. Mededeeling, deelachtigmaking.

PARTICIPATIVE : Door deelname, QUAADVLIET III, 13; POTTERS I, 177, bij wijze van deelneming, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 214, door deelhebbing.

PARTICIPIUM: Deelwoord (DENKLEER).

PARTICULA : 1. Zinsdeeltje (DENKLEER). — 2. Hostiedeeltje. **Particulae consecratae**, Geconsacreerde hostiedeeltjes.

PARTICULARIS : Bizonder, afzonderlijk. *Non possemus cognoscere comparationem universalis ad particulare, nisi esset una potentia, quae cognosceret utrumque*, S. THOMAS,

COMM. IN III DE ANIMA LECT. 8, *Het gaat niet aan de verhouding van het algemeene tot het bizondere te kennen, of er moet één vermogen zijn dat beide kent.* — *Sublato universali, tolluntur particularia, Wanneer het algemeene wegvalt, valt ook het bizondere weg.* — *Particularium non est scientia nec definitio*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 44, A. 3, ARG. 3, *Het bizondere is voor wetenschap noch bepaling vatbaar.*

PARTICULARITAS : Bizonderheid, afzonderlijkheid.

PARTICULARITER : Afzonderlijkerwijze, stuksgewijze.

PARTICULATIM : Afzonderlijkerwijze, stuksgewijze.

PARVIFICENTIA : Bekrompenheid, QUAADVLIET II, 141, kleindadigheid, kleinzieligheid, kleinmoedigheid, enggeestigheid, kniezerigheid.

PARVIFICUS : Kleindadig, kleinzielig, kleinmoedig, enggeestig, kniezerig.

PARVIPENSIO : Kleinachting, minachting, geringachting.

PASSIBILIS : Lijdelijk, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 208. **Passibilis qualitas,** Duurzame oorzaak van een zintuigelijk waarneembare verandering, duurzame zintuigelijk waarneembare verandering, duurzame eigenschap.

PASSIBILITAS : Lijdelijkheid.

PASSIO : 1. Lijding (hoofdbegrip) KOK, REDENKONSTIGH ONDERWIJS 415; KORT BEGHRIJP VAN 'T REDENKONSTIGH ONDERWIJS 183; SYNOPSIS LOGICA 173. — 2. Voorbijgaande oorzaak van een zintuigelijk waarneembare verandering, voorbijgaande zintuigelijk waarneembare verandering, voorbijgaande eigenschap, eigenschap (derde ondersoort van de hoedanigheid). *Passionis esse ... et cuiuslibet accidentis est inesse subiecto*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 2, N° 3, *Het aanzijn van een eigenschap en van om het even welke bijkomstigheid is inzijn.* — *Horum ... trium, scilicet, principii, subiecti et passionis, est duplex modus praecognitionis, scilicet, quia est et quid est*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 2, N° 3, *Deze drie, beginsel, subjekt en eigenschap kunnen op twee manieren vooraf gekend worden; we kunnen namelijk weten dat ze zijn en wat ze zijn.* — **Passio composita,** Samengestelde eigenschap. **Passio divisibilis,** Deelbare eigenschap. **Passio per se,** Wezenlijke eigenschap. **Passio propria,** Wezenlijke eigenschap. **Passio sensibilis,** Zintuigelijk waarneembare eigenschap. **Passio simplex,** Enkelvoudige eigenschap (DENKLEER). — 3. Hartstocht, KOK, ELEMENTA RHETORICA 2; BEYSENS, ETHIEK I, 343; POTTERS V, 78, drift, POTTERS V, 78, gemoedsbeweging. — *Passio proprie invenitur ubi est transmutatio corporalis, quae quidem invenitur in actibus appetitus sensitivi*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 22, A. 3, C., *Hartstocht komt eigenlijk voor waar zich lichamelijke verandering voordoet; deze nu valt bij de verrichtingen van het zintuigelijk streefvermogen waar te nemen.* — *Non ... potest voluntas intense moveri in aliquid, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitivo*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 77, A. 6, C., *Het gaat niet aan dat de wil met felheid tot iets zou worden aangedreven zonder dat in het zinnelijke streefvermogen een of ander hartstocht zou worden aangewakkerd.* — *Ex passione augetur voluntarium, Door den hartstocht wordt iets meer willijk.* — *Si ... accip(i)tur passio secundum quod praecedit actum peccati, ... diminu(i)t peccatum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 77, A. 6, C., *Wanneer hartstocht beschouwd wordt in zoover ze de zondige daad voorafgaat, dan neemt de zondigheid af.* — **Passio animalis,** Dierlijke hartstocht. **Passio antecedens,** Voorafgaande hartstocht. **Passio appetitus sensitivi,** Hartstocht van het zinnelijk streefvermogen. **Passio bona,** Goede hartstocht. **Passio**

concupiscibilis, Begeerlijke hartstocht, hartstocht van begeerte, VAN HOONACKER 64. **Passio consequens,** Nakomende hartstocht, volgende hartstocht. — *Passio ... consequens non diminuit peccatum, sed magis auget : vel potius est signum magnitudinis eius, inquantum scilicet demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 77, A. 6, C., *Nakomende hartstocht vermindert de zondigheid niet, maar doet ze eerder toenemen, of juister nog, hij is een teeken van de zwaarheid der zonde, hij toont namelijk de geneigdheid van den wil tot zonde aan.* — **Passio corporalis,** Lichamelijke hartstocht. **Passio elementaris,** Oerhartstocht, oerdrift, onvermengde hartstocht. **Passio fundamentalis,** Gronddrift, MAHIEU, HET INWENDIG GEBED 155. **Passio incohata,** Aanvankelijke hartstocht. **Passio inordinata,** Ongeregelde hartstocht. **Passio irascibilis,** Toornige hartstocht, weerstrevende hartstocht, hartstocht van toorn, VAN HOONACKER 64. *Passiones irascibilis et principium habent a passionibus concupiscibilis, et in passionibus concupiscibilis terminantur,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 25, A. 1, C., *De hartstochten van het weerstrevend vermogen komen van hartstochten van het begeervermogen voort en vinden er hun eindpunt.* — **Passio mala,** Booze hartstocht, kwade hartstocht. **Passio mixta,** Gemengde hartstocht. **Passio ordinata,** Geregelde hartstocht. **Passio perfecta,** Volmaakte hartstocht. **Passio perfectiva,** Vervolmakende hartstocht. **Passio praeveniens,** Voorafgaande hartstocht. **Passio principalis,** Voornaamste hartstocht. **Passio secundaria,** Ondergeschikte hartstocht. — 4. Lijden. **Passio Christi,** Lijden van Christus.

PASSIVE : Lijdelijkerwijze.

PASSIVITAS : Lijdelijkheid.

PASSIVUS : Lijdelijk.

PASSUM : Ondergaand subjekt, ontvangend subjekt. *Oportet ... ad hoc quod sequatur effectus, quod in passo sit potentia ad recipiendum et in agente sit victoria supra passum, ut possit ipsum transmutare ad contrariam dispositionem,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 30, *Opdat een uitwerksel volge, moet er in het ontvangend subjekt aanleg zijn om te ontvangen en de bewerker moet op het ontvangend subjekt zegevieren om het tot een nieuwe gesteltenis te kunnen brengen.*

PATER : Vader. **Pater caelestis,** Hemelsche Vader. **Pater carnalis,** Vader naar het vleesch. **Pater putativus,** Vermeend vader. **Pater spiritualis,** Geestelijk vader.

PATERNITAS : Vaderschap, QUAADVLIET I, 19. *Paternitas, inquantum est constitutiva personae Patris, est prior secundum intellectum, quam generatio,* S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 10, A. 3, C., *Het Vaderschap gaat, in zoover het den persoon van den Vader tot stand brengt, naar het verstand de voortbrenging vooraf.*

PATERNUS : Vaderlijk.

PATHOLOGIA : Ziektenleer, ziektenkunde, pathologie.

PATHOLOGICUS : Pathologisch.

PATI : Ondergaan, lijden. *Pati nihil est aliud quam suscipere aliquid ab agente,* S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *Te ondergaan komt hierop neer, iets van den bewerker te ontvangen.*

PATIENS : 1. Bvl. nw. : a) Ondergaand. b) Geduldig, lijdzaam. — 2. Zst. nw. : Ondergaand wezen, lijder. *Oporte(...)t agens et patiens esse simul,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 20, *Dader en lijder behooren samen te zijn.* — *Omne ... patiens recipit aliquid ab agente secundum quod est agens,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 24, *Elk ondergaand wezen ontvangt iets van den bewerker in zoover deze bewerker is.*

PATIENTIA : 1. Geduld, POTTERS V, 128, lijdzaamheid. *Patientia dicitur esse radix et custos omnium virtutum,*

non quasi directe eas causando et conservando, sed solum removendo prohibens, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 136, A. 2, AD 3, *Geduld heet de wortel en schuts van alle deugden, niet dat het die voortbrengt en in stand houdt, maar het verwijdert de hinderpalen.*

PATRIMONIUM : Vermogen, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 80, erfboedel, erfgoed.

PATRINUS : Doopborg, peter, POTTERS I, 99.

PAUPERTAS : Armoede. **Paupertas evangelica**, Evangelische armoede. **Paupertas religiosa**, Kloosterlijke armoede. **Paupertas spiritus**, Armoede van geest. **Paupertas voluntaria**, Gewilde armoede, vrijwillige armoede.

PAX : 1. Vrede, POTTERS V, 81. — 2. Vredekus (LITURGIE).

PECCABILITAS : Zondigbaarheid, POTTERS I, 191; VAN OORSCHOT 247.

PECCANTIA : Zondigheid.

PECCARE : Zondigen. **Peccare mortaliter**, Zwaar zondigen. **Peccare venialiter**, Licht zondigen.

PECCATOR : Zondaar. **Peccator publicus**, Openbaar zondaar.

PECCATUM : Zonde. *Peccatum essentialiter consistit in actu liberi arbitrii*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 77, A. 6, C., *Zonde is wezenlijkerwijze in een daad van den vrijen wil gelegen.* — *Peccatum nominat ens et actionem cum quodam defectu*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 79, A. 2, C., *Zonde geeft wezen en handeling, alsook eenig gebrek te kennen.* — *Actus peccati et est ens et est actus; et ex utroque habet quod sit a Deo*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 79, A. 2, C., *De zondige daad is én wezen én daad en komt om die beide redenen van God.* — *Peccatum proprie nominat actum inordinatum sicut actus virtutis est actus ordinatus et debitus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 71, A. 1, C., *Zonde beteekent eigenlijk een ongeregelde handeling, evenals een deugdzame daad een geregelde en passende daad is.* — *Peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem aeternam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 71, A. 6, ARG. 1, *Zonde komt hierop neer, iets te zeggen of te doen of te begeeren tegen de eeuwige wet in.* — *In peccato duo attenduntur, scilicet conversio ad commutabile bonum quae materialiter se habet in peccato, et aversio a bono incommutabili quae est formalis et completiva peccati*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 162, A. 6, C., *Bij elke zonde vallen twee dingen waar te nemen, toegekeerdheid namelijk tot het vergankelijke goed, — en deze treedt bij de zonde als stof op, — en afgekeerdheid van het onvergankelijke goed; deze nu schenkt aan de zonde haar vorm en voltooit haar.* — *Omne peccatum formaliter consistit in aversione a Deo*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 10, A. 3, C., *Alle zonde komt, vormelijk gesproken, op afgekeerdheid van God neer.* — *Defectus (peccati) est ex causa creata, scilicet libero arbitrio, in quantum deficit ab ordine primi agentis, scilicet Dei*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 79, A. 2, C., *De onvolmaaktheid der zonde komt van een geschapen oorzaak voort, van den vrijen wil namelijk, in zoover deze van den maatstaf van den eersten bewerker, van God namelijk afwijkt.* — *Peccata proprie distingu(u)ntur specie secundum obiecta*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 72, A. 1, C., *De zonden worden eigenlijk naar haar voorwerp gesoortschikt.* — *Peccatum (est) in voluntate, sicut in subiecto*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 74, A. 1, C., *De zonde hoort bij den wil als bij haar subjekt.* — **Peccatum actuale**, Dadelijke zonde, POTTERS II, 17. **Peccatum alienum**, Vreemde zonde, POTTERS V, 18. **Peccatum capitale**, Hoofdzonde, POTTERS V, 18. **Peccatum carnale**, Vleeschelijke zonde. **Peccatum carnis**, Zonde van het vleesch. **Peccatum commissionis**, Zonde van bedrijf. **Peccatum contra Deum**, Zonde tegen God. **Peccatum contra naturam**, Tegenna-

tuurlijke zonde, VAN OORSCHOT 189. **Peccatum contra proximum,** Zonde tegen den naaste. **Peccatum contra seipsum,** Zonde tegen zich zelf. **Peccatum cordis,** Zonde van het hart. **Peccatum corporale,** Zonde van het lichaam. **Peccatum ex ignorantia,** Zonde uit onwetendheid. **Peccatum ex industria,** Berekende zonde, beraden zonde. **Peccatum ex infirmitate,** Zonde uit zwakheid. **Peccatum ex malitia,** Zonde uit boos opzet, VAN OORSCHOT 251, zonde uit boosheid, VAN OORSCHOT 256. **Peccatum ex passione,** Zonde uit hartstocht. **Peccatum formale,** Formeele zonde, vormelijke zonde, POTTERS V, 1. **Peccatum grave,** Zware zonde. **Peccatum habituale,** Zondetoestand, bijblijvende zonde. **Peccatum humanae naturae,** Wereldzonde, POTTERS II, 11. **Peccatum imputatum,** Toegerekende zonde. **Peccatum in caelum clamans,** Wraakroepende zonde, POTTERS V, 18. **Peccatum in causa,** Zonde in haar oorzaak, POTTERS IV, 106. **Peccatum in Spiritum Sanctum,** Zonde tegen den H. Geest, POTTERS V, 18. **Peccatum irremissibile,** Onvergeeflijke zonde, onvergeefbare zonde. **Peccatum leve,** Kleine zonde. **Peccatum materiale,** Materieele zonde, zakelijke zonde, POTTERS V, 1. **Peccatum mortale,** Doodzonde. *Peccatum mortale et veniale differunt in infinitum ex parte aversionis, non autem ex parte conversionis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 72, A. 5, AD 1, *Doodzonde en dagelijksche zonde verschillen wel oneindig van elkaar wat betreft de afgekeerdheid van God, niet wat betreft de toegekeerdheid tot het schepsel.* — *Quaecumque charitati repugnant, ex suo genere sunt peccata mortalia,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 13, A. 2, C., *Alles wat indruischt tegen de liefde is doodzonde.* — *Homo .... qui est in peccato mortali, habitualiter peccato inhaeret,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 24, A. 24, C., *De mensch die in staat van doodzonde is hangt blijvenderwijze de zonde aan.* — **Peccatum naturae,** Natuurzonde, QUAADVLIET III, 54; POTTERS II, 16. **Peccatum naturale,** Natuurzonde, QUAADVLIET III, 54; POTTERS II, 16. **Peccatum occultum,** Verborgen zonde, geheime zonde. **Peccatum omissionis,** Zonde van verzuim, POTTERS V, 4. **Peccatum operis,** Zonde door werken. **Peccatum originale,** Erfzonde. *Peccatum originale ... dicitur esse peccatum naturae,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 100, A. 1, C., *De erfzonde heet natuurzonde.* — **Peccatum oris,** Zonde door den mond. **Peccatum per accidens,** Zonde door toeval. **Peccatum per se,** Zonde op zich zelf. **Peccatum personae,** Persoonlijke zonde, POTTERS VI, 78. **Peccatum personale,** Persoonlijke zonde, POTTERS VI, 78. **Peccatum proprium,** Eigen zonde. **Peccatum publicum,** Openbare zonde. **Peccatum quasi-habituale,** Half bijblijvende zonde. **Peccatum rationis,** Zonde van het verstand. **Peccatum remissibile,** Vergeeflijke zonde, vergeefbare zonde. **Peccatum reservatum,** Voorbehouden zonde. **Peccatum sensualitatis,** Zonde van het zinnelijk begeervermogen. **Peccatum spirituale,** Geestelijke zonde. **Peccatum transgressionis,** Zonde van bedrijf. **Peccatum turpe,** Schandelijke zonde. **Peccatum veniale,** Dagelijksche zonde. *Peccatum veniale ... proprie loquendo non habet rationem offensae,* S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO Q. 7, A. 2, AD 10, *Dagelijksche zonde verwezenlijkt eigenlijk niet het begrip « beleediging ».* — *Peccatum veniale non tollit gratiam, sed tollitur ab ea,* S. THOMAS, COMM. IN IV SENTENT. D. 22, Q. 1, A. 3, QLA 1, AD 1, *Dagelijksche zonde verdrijft de genade niet, maar wordt door haar weggenomen.* — *In quolibet genere peccati mortalis inveniuntur aliqui im-*

perfecti motus ... qui sunt peccata venialia, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 36, A. 3, C., *Binnen elk soort van doodzonde zijn er sommige onvolkomen bewegingen die dagelijksche zonden heeten.* — **Peccatum voluntarium**, Vrijwillige zonde. **Peccatum voluntatis**, Wilszonde, zonde van den wil.

PECULATOR : Landdief, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN.

PECULATUS : Landdieverij, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN.

PECUNIA : Geld.

PEDERASTIA : Knapenschending.

PER : Door. *Omne quod est per se prius est eo quod est per accidens*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 6, C., *Al wat uit zich zelf is gaat aan het bijkomstige vooraf*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 81. — *In omnibus ... ea quae non per se insunt, reducuntur in aliquid quod per se inest, sicut in primum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 10, A. 1, C., *Bij alle wezens gaat wat hun niet uiteraard toekomt, op iets anders dat hun wel uiteraard toekomt als op zijn eersten grond terug.* — *Semper, quod est per se, est causa eius quod est per aliud*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 7, N° 8, *Wat uit zich zelf is is steeds oorzaak van wat door iets anders is.* — *Secundum illud quod rei competit per se, iudicatur de ipsa, non autem secundum illud, quod ei competit per accidens*, *Naar wat een wezen van aard uit toekomt, niet naar wat het toevalligerwijze toekomt wordt over bewust wezen geoordeeld.*

PERCEPTIBILIS : Waarneembaar.

PERCEPTIBILITAS : Waarneembaarheid.

PERCEPTIO : Waarneming, DE GROOT, DENKERS VAN ONZEN TIJD 98. **Perceptio intellectiva**, Verstandelijke waarneming. **Perceptio sensibilis**, Zintuigelijke waarneming, VAN HOOGSTRATEN II, 105. **Perceptio sensitiva**, Zintuigelijke waarneming. **Perceptio simultanea**, Gelijktijdige waarneming. **Perceptio visibilis**, Gezichtswaarneming.

PERCIPERE : Waarnemen.

PERFECTE : Volmaakt.

PERFECTIBILIS : Vervolmaakbaar.

PERFECTIO : 1. Vervolmaking. — 2. Volmaaktheid, volkomenheid. *Duplex est rei perfectio : prima et secunda. Prima quidem perfectio est secundum quod res in sua substantia est perfecta, ... perfectio autem secunda est finis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 73, A. 1, C., *De volmaaktheid van iets is tweevoudig : eerstkomende en latere volmaaktheid. De eerste is die waardoor iets naar zijn zelfstandigheid volmaakt is. De tweede volmaaktheid is het einddoel.* — *Aliquid dicitur esse de perfectione alicuius dupliciter : vel quia est necessarium ad esse individui ...; aut quia est necessarium ad conservationem speciei*, S. THOMAS, COMM. IN II SENTENT. D. 18, Q. 1, A. 1, AD 3, *Iets kan op twee wijzen tot de volkomenheid van iets behooren, ofwel omdat het voor het verenkelde zijn, ofwel omdat het voor het behoud van de soort onontbeerlijk is.* — *Perfectio rei est in hoc, quod res ad sui ultimum perducatur*, *De volmaaktheid van iets bestaat hierin dat dit tot zijn uitersten wasdom gebracht wordt.* — *Non impeditur perfectio rei nisi per hoc quod tollitur aliquid de essentialibus rei*, S. THOMAS, VII QU. QUODLIB. A. 5, AD 1, *De volmaaktheid van een wezen wordt alleen verhinderd, wanneer één onder zijn wezenlijke deelen wordt verwijderd.* — *Perfectio ... unius rei in altera esse non potest secundum determinatum esse quod habebat in re illa*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *De volmaaktheid van één wezen kan niet bij een ander wezen met hetzelfde zijn voorkomen dat ze bij het eerste wezen had.* — **Perfectio absoluta**, Volstrekte volmaaktheid. **Perfectio accidentalis**, Bijkomstige volmaaktheid. **Perfectio adquisita**, Aangeworven volmaakt-

heid. **Perfectio artificialis,** Kunstmatige volmaaktheid. **Perfectio causalis,** Oorzakelijke volmaaktheid. **Perfectio comparata,** Vergeleken volmaaktheid. **Perfectio complementaris,** Aanvullende volmaaktheid. **Perfectio comprehensoris,** Volmaaktheid der gelukzaligen. **Perfectio consilii,** Aangeraden volmaaktheid. **Perfectio debita,** Verschuldigde volmaaktheid. **Perfectio dispositionis,** Volmaaktheid der schikking. **Perfectio divina,** Goddelijke volmaaktheid. **Perfectio entitativa,** Zijnsvolkomenheid. **Perfectio essendi,** Zijnsvolkomenheid, WEVE 12, zijnsvolmaaktheid. **Perfectio essentialis,** Wezensvolmaaktheid, wezenlijke volmaaktheid. **Perfectio ethica,** Zedelijke volmaaktheid, ethische volmaaktheid. **Perfectio exsistentiae,** Aanzijnsvolmaaktheid. **Perfectio extrinseca,** Uitwendige volmaaktheid. **Perfectio finalis,** Eindvolmaaktheid. **Perfectio finita,** Eindige volmaaktheid. **Perfectio formae,** Vormvolmaaktheid. **Perfectio formalis,** Vormelijke volmaaktheid. **Perfectio habitualis,** Blijvende volmaaktheid. **Perfectio in essendo,** Zijnsvolmaaktheid. **Perfectio in supponendo,** Plaatsbekleedingsvolmaaktheid. **Perfectio infinita,** Oneindige volmaaktheid. **Perfectio infusa,** Ingestorte volmaaktheid. **Perfectio intellectus,** Verstandsvolmaaktheid. **Perfectio intrinseca,** Inwendige volmaaktheid. **Perfectio iustitiae,** Rechtvaardigheidsvolmaaktheid. **Perfectio limitata,** Beperkte volmaaktheid. **Perfectio materialis,** Stoffelijke volmaaktheid. **Perfectio mixta,** Gemengde volmaaktheid. **Perfectio moralis,** Zedelijke volmaaktheid. **Perfectio naturae,** Natuurvolmaaktheid. **Perfectio naturalis,** Natuurlijke volmaaktheid. **Perfectio operationis,** Volmaaktheid der werking. **Perfectio particularis,** Afzonderlijke volmaaktheid. **Perfectio partium,** Volmaaktheid der deelen. **Perfectio patriae,** Hemelsche volmaaktheid. **Perfectio personalis,** Persoonlijke volmaaktheid. **Perfectio physica,** Physische volmaaktheid. **Perfectio positiva,** Stellige volmaaktheid. **Perfectio prima,** Eerste volmaaktheid. **Perfectio propria,** Eigen volmaaktheid. **Perfectio quoad entitatem,** Wezenlijke volmaaktheid. **Perfectio quoad finem,** Volmaakte uitgerustheid met het oog op het doel. **Perfectio quoad virtutem,** Volmaakte uitgerustheid om te handelen. **Perfectio secunda,** Latere volmaaktheid. **Perfectio secundum quid,** Beperkte volmaaktheid. **Perfectio simplex,** Enkelvoudige volmaaktheid. **Perfectio simpliciter simplex,** Louter ongemengde volmaaktheid, GEZELLE 54, onbeperkte volmaaktheid. **Perfectio speciei,** Soortvolmaaktheid. **Perfectio specifica,** Soortvolmaaktheid, soortelijke volmaaktheid. **Perfectio spiritualis,** Geestelijke volmaaktheid. **Perfectio substantialis,** Zelfstandige volmaaktheid. **Perfectio summa,** Hoogste volmaaktheid, opperste volmaaktheid. **Perfectio summa absolute,** Volstrekt opperste volmaaktheid. **Perfectio superaddita,** Toegevoegde volmaaktheid. **Perfectio supernaturalis,** Bovennatuurlijke volmaaktheid. **Perfectio totalitatis,** Volmaaktheid van het geheel. **Perfectio transcendentalis,** Overtreffende volmaaktheid. **Perfectio ultima,** Uiterste volmaaktheid. *Ultima perfectio ad quam res potest pervenire, est haecut coniungatur suo principio,* S. THOMAS, COMM. IN II SENTENT. D. 18, Q. 2, A. 2, C., *De uiterste volmaaktheid van een wezen komt hierop neer met zijn beginsel vereenigd te worden.* — **Perfectio ultima absolute,** Volstrekt uiterste volmaaktheid. **Perfectio ultima accidentaliter,** Bijkomstigerwijze uiterste volmaaktheid. **Perfectio ultima**

essentialiter, Wezenlijk uiterste volmaaktheid. **Perfectio ultima in ordine generationis,** In wordingsopzicht uiterste volmaaktheid. **Perfectio ultima radicaliter,** Naar den oorsprong beschouwd uiterste volmaaktheid. **Perfectio universalis,** Algemeene volmaaktheid. **Perfectio viae,** Volmaaktheid van wie nog niet bezitten. **Perfectio virtutis,** Volmaaktheid der deugd.

PERFECTIVUS : Vervolmakend.

PERFECTUS : Volmaakt, volkomen. *Res aliqua invenitur perfecta dupliciter, uno modo secundum perfectionem sui esse, quod ei competit secundum propriam speciem ... Invenitur alius modus perfectionis in rebus creatis, secundum quod perfectio, quae est propria unius rei, in altera re invenitur; et haec est perfectio cognoscentis, in quantum est cognoscens,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *Een wezen kan op twee manieren volmaakt zijn : vooreerst door de volmaaktheid van zijn eigen zijn dat hem op grond van zijn eigen soortelijken aard toekomt; verder, — en dit geldt voor de geschapen dingen, — wanneer de volmaaktheid die aan één wezen eigen is bij een ander wezen voorkomt en dit is de volmaaktheid van het kennende wezen in zoover het kennend is. — Perfectum est prius imperfecto; in diversis quidem, tempore et natura, ... sed in uno et eodem imperfectum est prius tempore, etsi sit posterius natura,* S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 1, A. 5, AD 3, *Onder verschillende wezens gaat het volmaakte het onvolmaakte in tijds- en natuuropzicht vooraf; binnen een zelfde wezen daarentegen komt het onvolmaakte in tijdsopzicht eerst, in natuuropzicht laatst. — Unumquodque secundum quod perfectum est, sic dicitur bonum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 4, INTRODUCTIO, *Alles is goed naar gelang het volmaakt is.*

PERFICERE : Vervolmaken. *Eiusdem est incipere rem, et perficere ipsam, Eén en hetzelfde beginsel komt het toe iets aan te vangen en het te voltooien.*

PERIURE : Meineedigerwijze.

PERIURIUM : Meineed, POTTERS IV, 115, eedbreuk, POTTERS IV, 115, eedschennis, POTTERS IV, 116. **Periurium late et generaliter sumptum,** Oneigenlijke meineed. **Periurium stricte et proprie dictum,** Eigenlijke meineed, meineed in eigenlijken zin.

PERIURUS : Meineedig.

PERMANENS : Bestendig, blijvend, voortdurend.

PERMANENTIA : Bestendigheid, voortdurendheid, blijvendheid.

PERMISSIO : Oorlof, toelating. **Permissio causalis,** Dulding, gedooging. **Permissio legalis,** Wettelijk oorlof.

PERMISSIVE : Veroorlovenderwijze. **Permissive se habere,** Veroorloven, toelaten.

PERMISSIVUS : Veroorlovend.

PERMUTATIO : Ruiling.

PERPETUE : Eeuwigdurenderwijze.

PERPETUITAS : Eeuwigdurendheid.

PERPETUO : Eeuwigdurenderwijze.

PERPETUUS : Eeuwigdurend.

PERPLEXE : Radeloos.

PERPLEXITAS : Radeloosheid.

PERPLEXUS : Radeloos.

PERSEITAS : Uit-zich-zelf-zijn.

PERSEVERANS : Volhardend.

PERSEVERANTIA : Volharding, POTTERS V, 128. *Perseverantia est quaedam specialis virtus ad quam pertinet in his vel in aliis virtuosis operibus diuturnitatem sustinere, prout necesse est,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 137, A. 1, C., *Volharding is een afzonderlijke deugd, waaraan het eigen is bij deugdzame handelingen den last dien lange duur meebrengt, naar behooren te dragen. — Perseverantia est in ratione bene considerata stabilis et perpetua permansio,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 128, C., *Volharding komt hierop neer, een beraden inzicht*

bestendiger- en blijvenderwijze gestand te doen. — **Perseverantia finalis,** Eindvolharding, POTTERS II, 105.

PERSONA : Persoon. *Persona est naturae rationabilis individua substantia,* BOETHIUS, DE DUABUS NATURIS C. 3, *De persoon is de vereenlingde zelfstandigheid van een redelijke natuur.* — *Persona significat id quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 29, A. 3, C., *Persoon beteekent hetgeen het volmaaktste is in geheel de natuur, wat namelijk zelfstandig staat in een redelijke natuur.* — *Persona dicitur quasi per se una,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 29, A. 4, C., *Persoon heet wat op zich zelf één is.* — **Persona civilis,** Rechtspersoon, BELLEFROID 227. **Persona coniuncta,** Vereenigde persoon. **Persona divina,** Goddelijke persoon. *Persona ... divina significat relationem ut subsistentem,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 29, A. 4, C., *Goddelijke persoon beteekent de betrekking als zelfstandig-staand,* THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO II, 67. — **Persona extranea,** Vreemd persoon. **Persona fictiva,** Persoon door wetsduiding, BELLEFROID 228. **Persona interposita,** Tusschenpersoon, BELLEFROID 228. **Persona iuridica,** Rechtspersoon, rechtspersoonlijkheid, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 74. **Persona moralis,** Rechtspersoon, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 81; BELLEFROID 227. **Persona physica,** Natuurlijke persoon, BELLEFROID 227. **Persona privata,** Privaatmensch, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 73. **Persona propria,** Eigen persoon. **Persona publica,** Ambtelijk persoon. **Persona standi in iudicio,** Bevoegdheid om in rechte op te treden, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 81. **Persona subsistens,** Op zich zelf staand persoon.

PERSONALIS : Persoonlijk.

PERSONALITAS : Persoonlijkheid, persoonschap. *Forma significata per hoc nomen, persona, non est essentia, vel natura, sed personalitas,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 39, A. 3, AD 4, *De vorm die door het woord «persoon» wordt beteekend, is niet de wezenheid of de natuur, maar het persoonschap,* THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO II, 258.

PERSONALITER : Persoonlijk.

PERSONIFICARE : Verpersoonlijken.

PERSONIFICATIO : Verpersoonlijking. **Personificatio civilis,** Rechtspersoonlijkheid, BELLEFROID 228 (RECHT).

PERSPICACITAS : Doordringendheid.

PERSPICAX : Doordringend.

PERTINACIA : Hardnekkigheid, POTTERS III, 229; QUAADVLIET II, 142, verstoktheid, QUAADVLIET II, 48, halsstarrigheid.

PERTINAX : Hardnekkig, halsstarrig, verstokt.

PERVERSIO : Verderving.

PERVERSITAS : Verdorvenheid.

PERVERSUS : Verdorven, bedorven.

PESSIMISMUS : Pessimisme.

PETITIO : 1. Eisch, verzoek. **Petitio principii,** Vooropstelling van wat bewezen moet worden, MORSCH, EEN OUD WIJSGEERIG PROBLEEM : ESSENTIE EN EXISTENTIE II, 57. — 2. Verzoekschrift, BELLEFROID 228. **Petitio collectiva,** Gezamenlijk verzoekschrift, BELLEFROID 228 (RECHT).

PETULANTIA : Aanstellerij, aanstellerigheid.

PHAENOMENALIS : Verschijnsellijk.

PHAENOMENALISMUS : Phaenomenalisme.

PHAENOMENON : Verschijnsel, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN I.

PHANTASIA : 1. Verbeelding. — 2. Inbeelding. *Phantasia est motus factus a sensu secundum actum,* S. THO-

MAS, COMM. IN III DE ANIMA, LECT. 13, *Inbeelding is beweging die metterdaad door de zintuigen wordt teweeggebracht.* — *Phantasiae « immanent », id est perseverant, etiam abeuntibus sensibilibus, et sunt similes sensibus secundum actum*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA, LECT. 6, *De inbeeldingen blijven of volharden ook wanneer de zintuigelijk waarneembare dingen verdwenen zijn en zijn wat de daad betreft, gelijk aan de zintuigen.*

PHANTASMA : Voorstellingsbeeld, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 126, inbeelding. *Phantasmata ... sunt similitudines sensibilium*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 13, *De voorstellingsbeelden zijn de evenbeelden van de zintuigelijk waarneembare dingen.* — *Oportet, cum aliquis speculatur in actu, quod simul formet sibi aliquod phantasma*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 13, *Wanneer iemand metterdaad beschouwt, moet hij zich ook eenig voorstellingsbeeld vormen.* — *Species intellegibiles factae per intellectum agentem habent quodammodo pro subiecto phantasmata, quae sunt in nobis*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 10, *De verstandelijke kenbeelden die door het inwerkend verstand bewerkt worden hebben eenigszins de voorstellingsbeelden die in ons zijn tot subjekt.* — *Quamvis intellectus possibilis sit simpliciter nobilior quam phantasma, tamen secundum quid nihil prohibet phantasma nobilius esse, inquantum scilicet phantasma est actu similitudo talis rei, quod intellectui possibili non convenit nisi in potentia*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 10, A. 6, AD 8, *Hoewel het begrijpvaardig verstand in volstrekten zin voortreffelijker is dan het voorstellingsbeeld, toch is er niets op tegen dat in een bepaald opzicht het voorstellingsbeeld voortreffelijker zou zijn, in zoover namelijk het voorstellingsbeeld metterdaad het evenbeeld is van een bepaalde zaak, wat het begrijpvaardig verstand alleen in aanleg is.*

PHANTASTICUS : Ingebeeld.

PHARISAICUS : Pharizaisch.

PHARISAISMUS : Pharizaisme.

PHILOSOPHARE : Aan wijsbegeerte doen. *Qui primi philosophati sunt ... coeperunt philosophari propter admirationem alicuius causae*, S. THOMAS, COMM. IN I METAPHYS. LECT. 3, *De eersten die aan wijsbegeerte deden, deden zulks uit verwondering omtrent een oorzaak.*

PHILOSOPHEMA : Wijsgeerige stelling, wijsgeerig leerstuk.

PHILOSOPHIA : Wijsbegeerte. **Philosophia aristotelico-thomistica**, Aristotelisch-thomistische wijsbegeerte. **Philosophia divina**, Natuurlijke Godsleer. **Philosophia mathematica**, Wiskundige wijsbegeerte. **Philosophia moralis**, Zedeleer. *Subiectum moralis philosophiae est operatio humana ordinata in finem vel etiam homo prout est voluntarie agens propter finem*, S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NIC. LECT. 1, *Voorwerp van de zedelijke wijsbegeerte is de menschelijke handeling die op het doel aanstuurt, of met andere woorden de mensch in zoover hij willens om een einddoel handelt .*— *Moralis philosophia in tres partes dividitur. Quarum prima considerat operationes unius hominis ordinatas ad finem, quae vocatur monastica. Secunda autem considerat operationes multitudinis domesticae, quae vocatur oeconomica. Tertia autem considerat operationes multitudinis civilis, quae vocatur politica*, S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NIC. LECT. 1, *Zedelijke wijsbegeerte wordt in drie deelen ingedeeld. Het eerste is het om de handelingen van een mensch te doen in zoover ze op een doel gericht zijn, en dit heet persoonlijke zedeleer. Het tweede heeft het over doen en laten van het gezin en heet huishoudelijke zedeleer. Het derde eindelijk verhandelt wat een staatsvereeniging zooal verricht en heet staatsburgerlijke zedeleer.* — **Philosophia moralis oeconomica**, Huishoud-

kunde. **Philosophia moralis politica**, Staathuishoudkunde. **Philosophia naturalis**, Natuurlijke wijsbegeerte. *Naturalis ... philosophia de naturalibus est*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. I, N° 3, *Natuurlijke wijsbegeerte is het om de natuurdingen te doen.* — **Philosophia perennis**, Eeuwige wijsbegeerte. **Philosophia physica**, Natuurlijke wijsbegeerte. **Philosophia practica**, Praktische wijsbegeerte. **Philosophia prima**, Eerste wijsbegeerte. *Philosophia ... prima est de communibus quia eius consideratio est circa ipsas res communes, scilicet circa ens et partes et passiones entis*, S. THOMAS, COMM. IN I POST. ANAL. LECT. 20, N° 5, *De eerste wijsbegeerte is het om de algemeene begrippen te doen; ze beschouwt immers algemeene dingen, het zijnde namelijk en de onderdeelen en eigenschappen van het zijnde.* — **Philosophia rationalis**, Denkleer. **Philosophia speculativa**, Bespiegelende wijsbegeerte.

PHILOSOPHICUS : Wijsgeerig.

PHILOSOPHUS : 1. Wijsgeer. — 2. De wijsgeer bij uitstek, Aristoteles.

PHILOTIMIA : Verlangen naar gewone eerbewijzen.

PHILTRUM : Verleidende hekserij.

PHRENISIS : Razernij.

PHYSICA : Natuurlijke wijsbegeerte, natuurkunde. *De his ... quae dependent a materia non solum secundum esse sed etiam secundum rationem, est Naturalis, quae Physica dicitur*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. I, N° 3, *Om alles wat niet alleen in zijn zijn, maar ook in zijn begrip van de stof afhangt, is het de natuurlijke wijsbegeerte, dit is de natuurkunde, te doen.*

PHYSICE : Natuurlijkerwijs.

PHYSICUS : Physisch, natuurlijk, natuurkundig.

PHYSIOGONOMIA : Gelaatswichelarij.

PIETAS : 1. Hoogachting, QUAADVLIET II, 105, eerbiedige voorkomendheid, POTTERS IV, 142. **Pietas filialis**, Kinderlijke liefde en hulde, pieteit. — 2. Gave van godsvrucht.

PIGER : Lui, vadsig.

PIGNORARE : Verpanden.

PIGNORARI : Als pand aannemen.

PIGNORATIO : Verpanding, pandgeving.

PIGNORATOR : Pandaannemer.

PIGNUS : 1. Pand, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN, onderpand. — 2. Pandgeving.

PIGRITIA : Luiheid, vadsigheid.

PLAGIATUS : Slavenhandel.

PLANTA : Plant.

PLENITUDO : Volheid. **Plenitudo absoluta**, Volstrekte volheid. **Plenitudo excellentiae**, Uitstekendheidsvolheid. **Plenitudo formalis**, Vormelijke volheid. **Plenitudo redundantiae**, Overvloedige volheid, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 298. **Plenitudo subiectiva**, Subjektieve volheid. **Plenitudo sufficientiae**, Voldoende volheid (CHRISTUSLEER).

PLURALIS : Meervoudig.

PLURALITAS : Meervoudigheid, QUAADVLIET III, 32, veelvoudigheid.

PNEUMA : Geest.

POENA : Straf, bestraffing, afstraffing, boete, strafmiddel, BEYSENS, HOOFDSTUKKEN UIT DE BIJZONDERE ETHIEK IV, 52. **Poena a iure**, Door de wet bepaalde straf. **Poena ab homine**, Door de overheid bepaalde straf. **Poena accessoria**, Bijkomende straf, BELLEFROID 225. **Poena aeterna**, Eeuwige straf. **Poena afflictiva**, Lijfstraf. **Poena arbitraria**, Willekeurige straf, BELLEFROID 225. **Poena capitalis**, Doodstraf, BELLEFROID 225. **Poena capitis**, Doodstraf, BELLEFROID 225. **Poena civilis**, Burgerlijke straf. **Poena comminatoria**, Bedreigende straf. **Poena corporalis**, Kastijding, lijfstraf. **Poena damni**, Straf van schade, POTTERS III, 296. *Poena ... damni est duplex, qua separabuntur a visione Dei ... alia est privatio visionis*

gloriae sanctorum, S. THOMAS, COMM. IN II AD THESSAL. C. I, LECT. 2, *Straf van schade is tweevoudig, de gestraften zullen namelijk van den aanblik van God verstooten blijven en de aanblik van de heerlijkheid der heiligen zal hun onthouden worden.* — **Poena determinata**, Bepaalde straf. **Poena disciplinaris**, Tuchtmiddel, VAN OORSCHOT 262, 267, tuchtstraf, BELLEFROID 225. **Poena ferendae sententiae**, Op te leggen straf. **Poena finita**, Beperkte straf. **Poena indeterminata**, Niet bepaalde straf. **Poena infamans**, Onteerende straf, BELLEFROID 225. **Poena infernalis**, Helsche straf. **Poena infinita**, Oneindige straf. **Poena iusta**, Rechtmatige straf. **Poena latae sententiae**, Door het vergrijp zelf ingeloopen straf. **Poena medicinalis**, Verbeterende straf, BEYSENS, HOOFDSTUKKEN UIT DE BIJZONDERE ETHIEK IV, 60, genezende straf. **Poena mere vindicativa**, Louter vergeldende straf. **Poena mortis**, Doodstraf. **Poena nullitatis**, Straf van nietigheid. **Poena pecuniaria**, Geldboete. **Poena perpetua**, Levenslange straf, BELLEFROID 225. **Poena praeservativa**, Voorbehoedende straf, afschrikwekkende straf. **Poena principalis**, Hoofdstraf, BELLEFROID 225. **Poena purgatoria**, Straf van 't vagevuur. **Poena retributiva**, Herstellende straf, BEYSENS, HOOFDSTUKKEN UIT DE BIJZONDERE ETHIEK IV, 66. **Poena satisfactoria**, Genoegdoening gevende straf. **Poena secundaria**, Ondergeschikte straf, bijstraf. **Poena sensibilis**, Bestraffing van de zintuigen. **Poena sensus**, Straf van gevoel, POTTERS III, 296. **Poena spiritualis**, Geestelijke straf. **Poena subsidiaria**, Vervangende straf, BELLEFROID 225. **Poena talionis**, Straf van wedervergelding. **Poena temporaria**, Tijdelijke straf, BELLEFROID 225. **Poena vindicativa**, Wrekende straf.

POENALIS : Strafrechtelijk, BELLEFROID 225, strafvorderend, tot straf dienend.

POENALITAS : 1. Strafwaardigheid. — 2. Straf, bestraffing.

POENITENS : 1. Bvl. nw. : Boetvaardig, rouwmoedig. — 2. Zst. nw. : a) Boetvaardige. b) Biechteling, biechtkind.

POENITENTIA : 1. Boetvaardigheid, POTTERS V, 126, boete. **Poenitentia publica**, Openlijke boetvaardigheid. **Poenitentia sollemnis**, Plechtige boetvaardigheid. — 2. Sakrament van boetvaardigheid, POTTERS II, 159, biecht. — 3. Penitentie.

POENITENTIALIS : De biecht betreffend.

POLITICA : Staathuishoudkunde.

POLITICUS : Staatsburgerlijk.

POLLICERI : Beloven, toezeggen.

POLLICITATIO : Belofte, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN, toezegging.

POLLICITATOR : Belover, toezegger.

POLLUERE : Bevlekken, bezoedelen, zaad uitstorten.

POLLUTIO : Zelfbevlekking, zaaduitstorting. **Pollutio culpabilis**, Zondige zelfbevlekking. **Pollutio nocturna**, Nachtelijke zelfbevlekking.

POLYANDER : Veelmannig.

POLYANDRIA : Veelmannerij.

POLYARCHIA : Veelhoofdige regeeringsvorm, meerhoofdige regeeringsvorm.

POLYARCHICUS : Veelhoofdig, POTTERS IV, 168, meerhoofdig.

POLYGAMIA : Veelwijverij. **Polygamia simultanea**, Gelijktijdige veelwijverij. **Polygamia successiva**, Niet gelijktijdige veelwijverij.

POLYGAMUS : Veelwijvig.

POLYGYNIA : Veelwijverij.

POLYGYNUS : Veelwijvig.

POLYMERIA : Veeldeeligheid (SCHEIKUNDE).

POLYMERUS : Veeldeelig (SCHEIKUNDE).

POLYMORPHISMUS : Veelvormigheid.

POLYSYLLOGISMUS : Kettingsluitrede (DENKLEER).

POLYTHEISMUS : Veelgoderij, polytheisme.

PONTIFEX : Opperpriester. **Pontifex Romanus**, Paus van Rome. **Summus Pontifex**, Paus.

POPULUS : Volk.

POSITIO : 1. Schikking. *Positio ... est ordo partium in toto*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 65, *Schikking is de verhouding van de deelen binnen het geheel.* — 2. Stelling. **Positio absoluta**, Volstrekte stelling. **Positio absurda**, Ongerijmde stelling. **Positio comparata**, Vergeleken stelling.

POSITIVE : In zijn stelligen vorm, QUAADVLIET II, 119, stelligerwijze.

POSITIVISMUS : Positivisme. **Positivismus iuridicus**, Rechtskundig positivisme. **Positivismus moralis**, Zedekundig positivisme.

POSITIVUS : Stellig, POTTERS II, 2.

POSSE : Kunnen. *A posse ad esse non valet illatio, Van kunnen tot aanzijn te besluiten gaat niet op.*

POSSESSIO : 1. Bezit. **Possessio aequivoca**, Dubbelzinnig bezit. **Possessio bonae fidei**, Bezit te goeder trouw, BELLEFROID 233. **Possessio civilis**, Burgerlijk bezit, IBIDEM 233. **Possessio constans**, Standvastig bezit, IBIDEM 233. **Possessio continua**, Voortdurend bezit, IBIDEM 233. **Possessio definitiva**, Volkomen bezit. **Possessio dominativa**, Volstrekt bezit. **Possessio fiduciaria**, Bezit te goeder trouw. **Possessio immemorialis**, Bezit sedert onheuglijke jaren, BELLEFROID 233. **Possessio ininterrupta**, Onafgebroken bezit, IBIDEM 233. **Possessio interrupta**, Afgebroken bezit. **Possessio legalis**, Wettelijk bezit. **Possessio malae fidei**, Bezit te kwader trouw, BELLEFROID 233. **Possessio naturalis**, Natuurlijk bezit, IBIDEM 233. **Possessio occulta**, Heimelijk bezit, IBIDEM 233. **Possessio pacifica**, Rustig bezit, IBIDEM 233. **Possessio praescriptiva**, Door verjaring aangeworven bezit. **Possessio privata**, Bizondere eigendom, privaatbezit, POTTERS IV, 224. **Possessio publica**, Openbaar bezit, BELLEFROID 233. **Possessio realis**, Wezenlijk bezit. **Possessio utilis**, Deugdelijk bezit, BELLEFROID 233. — 2. Bezitneming, DOSFEL 86, inbezitneming. — 3. Bezitrecht. — 4. Bezittingen, eigendommen. — 5. Bezetenheid. **Possessio daemoniaca**, Bezetenheid.

POSSESSOR : Bezitter, BELLEFROID 233. **Possessor actualis**, Tegenwoordig bezitter, IBIDEM 233. **Possessor bonae fidei**, Bezitter te goeder trouw, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 116; BELLEFROID 233. **Possessor civilis**, Bezitter, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 83. **Possessor dubiae fidei**, Bezitter ter twijfelachtige trouw, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 117. **Possessor intermedius**, Tusschentijdsch bezitter, BELLEFROID 233. **Possessor malae fidei**, Bezitter te kwader trouw, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 117; BELLEFROID 233. **Possessor naturalis**, Houder, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 83. **Possessor simplex**, Bloot bezitter, BELLEFROID 233.

POSSESSORIUS : Bezitrechtelijk, BELLEFROID 234 (RECHT).

POSSIBILIS : Mogelijk. *Possibile ... dicitur dupliciter secundum Philosophum ..., uno modo per respectum ad aliquam potentiam, sicut quod subditur humanae potentiae, dicitur esse possibile homini ... (Altero modo) absolute, ex habitudine terminorum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, C., « *Mogelijk* » *wordt naar den Wijsgeer op twee manieren gebruikt : vooreerst in verhouding tot een bepaald vermogen; zoo wordt wat onder menschelijk vermogen valt den mensch mogelijk genoemd. Verder in volstrekten zin, om de ver-*

houding der uitersten namelijk. — *Ea ... quae non sunt nec erunt nec fuerunt, a Deo sciuntur quasi eius virtuti possibilia; unde non cognoscit ea ut exsistentia aliqualiter in seipsis, sed ut exsistentia solum in potentia divina. Quae quidem a quibusdam dicuntur a Deo cognosci secundum notitiam simplicis intellegentiae*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 66, *Wat is, noch zal zijn, noch geweest is wordt door God gekend als mogelijk voor zijn macht. Die dingen kent Hij dus niet als in zich zelf, maar alleen als in de goddelijke macht zijnde en daarom zeggen sommigen dat ze door God met kennis van louter begrijpen gekend worden.* — *Prima ratio possibilis in hoc consistit, quod convenit ipsum agere vel esse in actu*, S. THOMAS, COMM. IN IX METAPHYS. LECT. 7, *De eerste eigenschap van het mogelijke komt hierop neer, dat het geschikt weze om te handelen en metterdaad te zijn.* — **Possibilis absolute**, Volstrekt mogelijk. *Hoc ... repugnat rationi possibilis absoluti, quod subditur divinae omnipotentiae, quod implicat in se esse et non esse simul*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 25, A. 3, C., *Met het begrip van het volstrekt mogelijke dat onder de goddelijke almacht valt strookt niet datgene wat terzelfdertijd zou zijn en niet zijn.* — **Possibilis active**, Bedrijvenderwijze mogelijk. **Possibilis extrinsece**, Uiterlijk mogelijk. **Possibilis hypothetice**, Voorwaardelijk mogelijk. **Possibilis intrinsece**, Innerlijk mogelijk. **Late possibilis**, In ruimen zin mogelijk. **Possibilis logice**, Redekundig mogelijk. **Mere possibilis**, Louter mogelijk. **Possibilis praecisive**, Als mogelijk beschouwd. **Possibilis secundum seipsum**, In zich zelf mogelijk. **Possibilis simpliciter**, Mogelijk zonder meer. **Possibilis stricte**, In engen zin mogelijk.

POSSIBILITAS : Mogelijkheid. **Possibilitas absoluta**, Volstrekte mogelijkheid. **Possibilitas externa**, Uiterlijke mogelijkheid, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 300; ONTOLOGIE 5. **Possibilitas hypothetica**, Voorwaardelijke mogelijkheid. **Possibilitas interna**, Innerlijke mogelijkheid, BEYSENS, ONTOLOGIE 15. **Possibilitas late sumpta**, Mogelijkheid in ruimen zin. **Possibilitas logica**, Redekundige mogelijkheid. **Possibilitas praecisiva**, Mogelijkheid als beschouwingsgrond. **Possibilitas simpliciter**, Mogelijkheid zonder meer. **Possibilitas stricta**, Mogelijkheid in engen zin.

POSTERIOR : Later, later komend. *A posteriori*, *Achteraf*, *achterna*, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 83, *uit de feiten, na vaststelling van de feiten.* — *Per posterius dici*, *Bij afleiding toepasselijk zijn.* — **Posterior causalitate**, Later wat de oorzaak betreft. **Posterior cognitione**, Later in kenorde. **Posterior dignitate**, Later wat de waardigheid betreft. **Posterior dispositione**, Later wat de schikking betreft. **Posterior natura**, Later wat de natuur betreft. **Posterior tempore**, Later wat den tijd betreft.

POSTERIORITAS : Laterheid.

POSTPRAEDICAMENTUM : Tweederangshoofdbegrip, napraedicament. *Postpraedicamenta sunt, quae diversa rerum genera consequuntur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 49, A. 1, C., *Tweederangshoofdbegrippen zijn die begrippen die op de verschillende geslachten van wezens volgen.*

POSTULARE : Eischen, vooraf eischen, vragen, smeeken.

POSTULATIO : Smeeking.

POSTULATUM : Vooreisch, vooronderstelling, postulaat.

POTENTIA : 1. Aanleg, DE GROOT, DENKERS VAN ONZEN TIJD VII; BEYSENS, ONTOLOGIE 42; POTTERS I, 262, vatbaarheid, VAN HOOGSTRATEN I, 35; BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 112. *In potentia ad*, *In aanleg tot*, BEYSENS, ONTOLOGIE 42, *aangelegd op*, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 113. — *Potentia non potest*

definiri nisi per actum, S. THOMAS, COMM. IN IX METAPHYS. LECT. 7, *Aanleg kan alleen op grond van de daad bepaald worden.* — *Unumquodque ... ex hoc agit quod est actu, patitur vero ex hoc quod est potentia*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 7, *Alles handelt in zoover het metterdaad is en ondergaat in zoover het in aanleg is.* — *Potentia est eius cuius est actus*, *Aanleg en daad gelden eenzelfde wezen.* — *Cum potentia et actus dividant ens et quodlibet genus entis, oportet quod ad idem genus referatur potentia et actus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. I, C., *Daar aanleg en daad het wezen en ieder slag van wezen indeelen, zoo moeten aanleg en daad op eenzelfde geslacht teruggaan.* — *Si actus non est in genere substantiae, potentia quae dicitur ad illum actum, non potest esse in genere substantiae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. I, C., *Wanneer de daad niet tot het geslacht « zelfstandigheid » behoort, dan kan de aanleg tot bewuste dadelijkheid evenmin tot het geslacht « zelfstandigheid » behooren.* — *Omne ... quod est in potentia ad aliquid et receptivum eius, caret eo ad quod est in potentia et cuius est receptivum*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Alles wat tot iets in aanleg is en dit moet ontvangen, ontbeert dat waartoe het in aanleg is en dat het zal ontvangen.* — *Potentia simpliciter posterior est actu*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 9, A. I, C., *Aanleg komt, volstrekt beschouwd, na dadelijkheid.* — *Actus ... perfectior est potentia*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 8, *Daad is volmaakter dan aanleg.* — *Potentia quae non reducitur in actum, est frustra*, *Aanleg die niet tot handelen overgaat is te vergeefs.* — *Quod transit de potentia ad actum, mutatur*, *Wat van aanleg tot daad overgaat verandert.* — **Potentia absoluta**, Volstrekte aanleg. **Potentia accidentalis**, Buitenwezenlijke aanleg. **Potentia activa**, Bedrijfsaanleg. **Potentia activa late dicta**, Bedrijfsaanleg in ruimen zin. **Potentia actualis**, Daadwerkelijke aanleg. **Potentia completa**, Volledige aanleg. **Potentia creata**, Geschapen aanleg. **Potentia entitativa**, Zijnsaanleg. **Potentia essentialis**, Wezenlijke aanleg. **Potentia imperfecta**, Onvolmaakte aanleg. **Potentia increata**, Ongeschapen aanleg. **Potentia indisposita**, Ongeschikte aanleg. **Potentia logica**, Logische aanleg. **Potentia materiae**, Stoffelijke aanleg. **Potentia metaphysica**, Metaphysische aanleg. **Potentia mixta**, Gemengde aanleg. **Potentia naturalis**, Natuurlijke aanleg. **Potentia non operativa**, Lijdende aanleg. **Potentia non pura**, Gemengde aanleg. **Potentia obiectiva**, Mogelijkheid, objektieve aanleg, logische aanleg. **Potentia oboedientialis**, Gewillige aanleg, POTTERS II, 87, gehoorzamende aanleg. **Potentia oboedientialis activa**, Bedrijvende gewillige aanleg. **Potentia oboedientialis passiva**, Lijdende gewillige aanleg. **Potentia operativa**, Werkaanleg. **Potentia passiva**, Lijdelijke aanleg. *Sicut potentia passiva sequitur ens in potentia, ita potentia activa sequitur ens in actu*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 7, *Zooals lijdende aanleg volgt op wezen in aanleg, zoo ook bedrijfsaanleg op wezen metterdaad.* — **Potentia passiva stricte dicta**, Lijdelijke aanleg in strengen zin. **Potentia perfecta**, Volmaakte aanleg. **Potentia prima**, Eerste aanleg. **Potentia proxima**, Nabije aanleg. **Potentia pura**, Zuivere aanleg, loutere aanleg. **Potentia realis**, Werkelijke aanleg. **Potentia receptiva**, Ontvangaanleg. **Potentia remota**, Verwijderde aanleg. **Potentiae simultatis**, Samen verwezenlijkbare mogelijkheden. **Potentia subiectiva**, Subjektieve aanleg. — 2. Vermogen, DE GROOT, LEVEN VAN DEN H. THOMAS VAN AQUINO 180; VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 163, vaardigheid, kracht. *Potentia potest naturaliter ferri in id*

omne quod continetur sub eius formali obiecto, *Een vermogen kan door zijn eigen aard alles bereiken wat onder zijn vormelijk voorwerp valt.* — *Quaelibet ... potentia necessariam habitudinem habet ad proprium et principale obiectum, ut visus ad colorem, quia de sui ratione est ut in illud tendat*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 19, A. 3, C., *Elk vermogen is noodzakelijk op zijn eigen en voornaamste voorwerp aangewezen zooals het gezicht op de kleur; het hoort namelijk bij zijn aard naar voornoemd voorwerp te streven.* — *Nulla potentia ferri potest extra latitudinem sui obiecti*, *Geen enkel vermogen kan verder reiken dan de omvang van zijn voorwerp.* — *Si aliqua potentia secundum propriam rationem ordinetur ad aliquod obiectum secundum communem rationem obiecti, non diversificabitur illa potentia secundum diversitates particularium differentiarum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 7, C., *Wanneer een vermogen door zijn eigen aard op een of ander voorwerp naar zijn algemeen opzicht aangewezen is, dan wordt dit vermogen niet naar gelang van de nadere bizonderheden van zijn voorwerp verder ingedeeld.* — *Potentiae specificantur per actus et obiecta*, *De vermogens worden op grond van hun handelingen en voorwerpen gesoortschikt.* — *Quanto aliqua potentia est altior, tanto ad plura se extendit*, S. THOMAS, QUAEST. DISP. DE ANIMA A. 13, AD 4, *Hoe hooger een vermogen staat, zoo meer bereikt het.* — *Potentia secundum id quod est, dicitur ad actum; unde oportet quod per actum definiatur potentia et secundum diversitatem actuum diversificentur potentiae*, S. THOMAS, QU. DISPUT. DE ANIMA A. 13, C., *Een vermogen is als zoodanig op de daad gericht en zoo moet een vermogen naar den aard der handeling bepaald en naar de verscheidenheid der handelingen ingedeeld worden.* — *Potentia ... quasi forma organi*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 24, *Een vermogen is als de vorm van een orgaan.* — *Potentia, quo perfectior est, eo universalius habet obiectum*, *Hoe volmaakter een vermogen is, zoo algemeener is zijn voorwerp.* — *Potentia quae potest maius, potest minus*, *Een vermogen dat op iets meer berekend is, is ook tot iets minders in staat.* — *Ubi terminatur operatio prioris potentiae, ibi incipit operatio sequentis*, *Waar de bedrijvigheid van één vermogen ophoudt, daar vangt deze van een volgend vermogen aan.* — **Potentia abstractiva**, Aftrekkingsvermogen. **Potentia acta**, Aangedreven vermogen. **Potentia activa**, Bedrijvend vermogen. *Obiecta ... potentiarum activarum sunt operata ipsarum*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 6, *Voorwerp van de bedrijvende vermogens is wat ze uitwerken zelf.* — *Obiecta... potentiarum activarum comparantur ad operationes ipsarum ut fines*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 6, *Het voorwerp van de bedrijvende vermogens laat zich tegenover dezer verrichtingen als einddoel gelden.* — **Potentia activa corporea**, Lichamelijk bedrijvend vermogen. **Potentia activa incorporea**, Onlichamelijk bedrijvend vermogen. **Potentia activa late dicta**, Bedrijvend vermogen in ruimen zin. **Potentia actualis**, Daadwerkelijk vermogen. **Potentia adventitia**, Bijkomend vermogen. **Potentia aestimativa**, Schattingsvermogen. **Potentia agens**, Aandrijvend vermogen. **Potentia animae**, Zielsvermogen. *Cum potentia animae non sit eius essentia, oportet quod sit accidens, et est in secunda specie qualitatis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 1, AD 5, *Daar een vermogen der ziel niet haar wezenheid is, zoo moet het een bijkomstigheid zijn; het hoort namelijk in de tweede ondersoort der hoedanigheid thuis.* — *Secundum distinctionem obiectorum attenditur distinctio potentiarum animae*, S. THOMAS, QUAEST. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *De vermogens der ziel worden ingedeeld naar hun voorwerp.* — *Manifestum est quod potentia animae, quae est actus*

alicuius organi, conformatur illi organo, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Het ligt voor de hand dat een vermogen der ziel, dat de verrichting is van een of ander orgaan, aan dit orgaan aangepast wordt.* — **Potentia animalis,** Ziellijk vermogen, dierlijk vermogen. **Potentia anorganica,** Onbewerktuigde kracht. **Potentia appetitiva,** Begeervermogen, VAN OORSCHOT 258, streefvermogen. **Potentia apprehensiva,** Waarnemingsvermogen. **Potentia artificialis,** Kunstmatig vermogen. **Potentia assimilata,** Aangepast vermogen. **Potentia augmentativa,** Groeivermogen. **Potentia cogitativa,** Menschelijk schattingsvermogen, bizondere rede. **Potentia cognitiva,** Kenvermogen, VAN HOOGSTRATEN I, 215. **Potentia cognitrix,** Kenvermogen. *Nulla potentia cognitrix naturaliter deficit a cognitione sui obiecti, Geen enkel kenvermogen blijft, wanneer het om de kennis van zijn voorwerp gaat, door zijn eigen aard in gebreke.* — **Potentia cognoscitiva,** Kenvermogen, VAN HOOGSTRATEN I, 215. *Ad diversa cognoscenda diversae potentiae cognoscitivae requiruntur*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 8, *Om uiteenloopende dingen te kennen, zijn er uiteenloopende kenvermogens noodig.* — **Potentia coniuncti,** Op heel den mensch teruggaand vermogen. **Potentia conservativa,** Behoudsvermogen. **Potentia corporalis,** Lichamelijk vermogen. **Potentia discurrens,** Redeneervermogen. **Potentia exsecutiva,** Uitvoeringsvermogen, uitvoerend vermogen. **Potentia finita,** Beperkt vermogen. **Potentia generativa,** Voortbrengingskracht, DE GROOT, HET LEVEN V. D. H. THOMAS V. AQUINO 304, teelvermogen. **Potentia imaginativa,** Inbeeldingsvermogen, verbeelding. **Potentia immaterialis,** Onstoffelijk vermogen. **Potentia incorporea,** Onlichamelijk vermogen. **Potentiae inferiores,** Lagere krachten. **Potentia innata,** Aangeboren vermogen. **Potentia instrumentalis,** Werktuigelijk vermogen (SAKRAMENTENLEER). **Potentia intellectiva,** Bevattingsvermogen, verstandelijk vermogen. **Potentia irascibilis,** Weervermogen, QUAADVLIET II, 156. **Potentia irrationalis,** Onredelijk vermogen. **Potentia libera,** Vrij vermogen. **Potentia locomotiva,** Voortbewegingsvermogen. **Potentia materialis,** Stoffelijk vermogen. **Potentia mathematica,** Wiskundig vermogen. **Potentia memorativa,** Geheugen. **Potentia ministerialis,** Bedienaarsvermogen (SAKRAMENTENLEER). **Potentia moralis,** Zedelijk vermogen. **Potentia motiva,** Bewegingsvermogen, TERBURG 67. **Potentia motrix,** Voortbewegingsvermogen. **Potentia naturalis,** Natuurlijk vermogen. **Potentia naturalis propria,** Eigen natuurlijke kracht. **Potentia negativa,** Ontkennend vermogen. **Potentia non vitalis,** Niet levensvatbaar vermogen. **Potentia nutritiva,** Voedingsvermogen. **Potentia operativa,** Werkvermogen. **Potentia ordinaria,** Gewoon vermogen. **Potentia organica,** Bewerktuigd vermogen. **Potentia originalis,** Oorspronkelijk vermogen. **Potentia particularis,** Afzonderlijk vermogen. **Potentia passiva,** Lijdend vermogen. *Obiecta ... potentiarum passivarum comparantur ad operationes earum ut activa, quia reducunt potentias in actum, sicut visibile visum et omne sensibile sensum*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 6, *Het voorwerp van lijdende vermogens laat zich tegenover dezer daad als bedrijvend gelden; het brengt namelijk voornoemd vermogen tot daad, zooals het geziene het gezicht en alle zintuigelijk waarneembaar wezen het passende zintuig tot daad brengt.* — **Potentia passiva corporea,** Lichamelijk lijdend vermogen. **Potentia passiva incorporea,** Onlichamelijk

lijdend vermogen. **Potentia phantastica**, Inbeeldingsvermogen, verbeelding. **Potentia physica**, Physisch vermogen. **Potentia positiva**, Stellig vermogen. **Potentia practica**, Praktisch vermogen. **Potentia pure naturalis**, Louter natuurlijk vermogen. **Potentia rationalis**, Redelijk vermogen. **Potentia resistiva**, Weerstandsvermogen. **Potentia sensitiva**, Zintuigelijk vermogen. *Non possemus sentire differentiam dulcis et albi, nisi esset una potentia sensitiva communis, quae cognosceret utrumque*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 8, *Het gaat niet aan het verschil tusschen zoet en wit waar te nemen zonder een algemeen zintuigelijk vermogen dat beide kent.* — **Potentia simpliciter naturalis**, Gewoon natuurlijke kracht. **Potentia speculativa**, Bespiegelend vermogen. **Potentia subiectiva**, Subjektief vermogen. **Potentia superior**, Hoogere kracht. **Potentia tactiva**, Tastvermogen. **Potentia transmutativa**, Wijzigingsvermogen. **Potentia universalis**, Algemeen vermogen. **Potentia vegetativa**, Plantelijk vermogen, plantaardig vermogen. **Potentia visiva**, Gezichtsvermogen. *Potentia visiva, quae respicit suum obiectum secundum rationem colorati non diversificatur per diversitatem albi et nigri*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 7, C., *Het gezichtsvermogen dat zijn voorwerp beschouwt in zoover het kleur heeft, wordt verder niet ingedeeld naar gelang het wit of zwart waarneemt.* — **Potentia vitalis**, Leefvermogen. — 3. Macht, mogendheid. *Potentia ... exsecutiva est providentiae, unde actus potentiae praesupponit actum providentiae, sicut dirigentis*, S. THOMAS, QUAEST. DISP. DE VERITATE Q. 5, A. 1, C., *Macht voert uit wat voorzienigheid voorheeft en zoo vooronderstelt een daad van macht een daad van leidende voorzienigheid.* — **Potentia absoluta**, Volstrekte almacht, JANSSENS, DE HEERLIJKHEDEN VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 20. **Potentia creata**, Schepsellijke macht, macht van het schepsel. **Potentia creativa**, Scheppende macht. **Potentia creatrix**, Scheppende macht. **Potentia divina**, Goddelijke macht. **Potentia infinita**, Oneindige macht, oneindige mogendheid. **Potentia miraculosa**, Macht om mirakelen te bewerken, macht om wonderen te doen. **Potentia ordinata**, Gods gewone almacht. **Potentia ordinata extraordinaria**, Gods buitennatuurlijke gewone almacht. **Potentia ordinata ordinaria**, Gods natuurlijke gewone almacht.

POTENTIALIS : In aanleg zijnde, machtelijk.

POTENTIALITAS : Aanleg, in aanleg zijn, machtelijkheid.

POTENTIALITER : In aanleg, machtelijkerwijze.

POTESTAS : 1. Macht, gezag, heerschappij. **Potestas absoluta**, Onbegrensde macht, BELLEFROID 235. **Potestas administrativa**, Bestuursmacht, BELLEFROID 235. **Potestas arbitraria**, Willekeurige macht, BELLEFROID 235. **Potestas auctoritatis**, Macht des gezags, POTTERS VI, 25. **Potestas civilis**, Burgerlijke macht. **Potestas clavium**, Sleutelmacht, POTTERS III, 18; VI, 266 (KERKLEER). **Potestas coactiva**, Dwangmacht, straffende macht. **Potestas coercitiva**, Dwangmacht, strafmacht. **Potestas commissa**, Geschonken macht, overgemaakte macht. **Potestas competens**, Bevoegde macht. **Potestas constitutionalis**, Grondwettelijke macht, BELLEFROID 235. **Potestas delegata**, Geschonken macht, overgemaakte macht. **Potestas derivata**, Afgeleide macht. **Potestas disciplinaris**, Tuchtmacht, BELLEFROID 235. **Potestas divina**, Goddelijke macht. *Solum illud subtrahitur divinae potestati quod repugnat rationi entis, ut hoc quod implicat contradictionem*, S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NIC. LECT. 2,

Alleen wat met het begrip « wezen » onvereenigbaar is, zooals wat tegenspraak meebrengt, ontgaat aan de goddelijke macht. — **Potestas docendi,** Leergezag. **Potestas dominativa,** Heerschersmacht. **Potestas ecclesiastica,** Kerkelijke macht. **Potestas excellentiae,** Voorrang van bediening, POTTERS VI, 25 (SAKRAMENTENLEER). **Potestas exsecutiva,** Uitvoerende macht, BELLEFROID 235. **Potestas hierarchica,** Hierarchisch gezag. **Potestas humana,** Menschelijke macht. **Potestas inferior,** Lagere macht. **Potestas iudicialis,** Rechterlijke macht. **Potestas iudiciaria,** Rechterlijke macht, BELLEFROID 235. **Potestas iurisdictionis,** Rechtsmacht, POTTERS III, 14; VII, 35; VAN OORSCHOT 200, 201; bestuursmacht, POTTERS III, 14; VII, 35. **Potestas iurisdictionis delegata,** Afgevaardigde rechtsmacht, POTTERS VI, 263. **Potestas iurisdictionis externa,** Uitwendige rechtsmacht, VAN OORSCHOT 200. **Potestas iurisdictionis interna,** Inwendige rechtsmacht, VAN OORSCHOT 200. **Potestas iurisdictionis ordinaria,** Gewone rechts- of bestuursmacht, POTTERS VI, 263. **Potestas legifera,** Wetgevende macht. **Potestas legislativa,** Wetgevende macht, BELLEFROID 235. **Potestas ministerii,** Bedienaarsmacht. **Potestas ministerii principalis,** Macht van den hoofdbedienaar. **Potestas monarchica,** Eénhoofdig gezag, POTTERS III, 15. **Potestas oeconomica,** Huiselijk gezag. **Potestas ordinaria,** Ambtelijk gezag (KERKELIJK RECHT). **Potestas ordinis,** Ordemacht, wijdingsmacht, POTTERS III, 14; VII, 35, wijmacht. **Potestas particularis,** Bizondere macht. **Potestas paterna,** Vaderlijk gezag, huisvaderlijk gezag. **Potestas patria,** Huisvaderlijk gezag. **Potestas perfecta,** Volmaakt gezag. **Potestas plenitudinis,** Volkomen gezag. **Potestas politica,** Staatsgezag. **Potestas populi,** Volksgezag. **Potestas privata,** Private macht. **Potestas publica,** Openbare macht, BELLEFROID 235. **Potestas regia,** Koninklijk gezag. **Potestas regiminis,** Regeeringsgezag. **Potestas sacerdotalis,** Priesterlijke macht. **Potestas sacramentalis,** Wijdingsmacht, wijmacht. **Potestas saecularis,** Wereldlijke macht. **Potestas spiritualis,** Geestelijke macht. **Potestas suprema,** Oppergezag, NIEKEL 187. **Potestas temporalis,** Wereldlijke macht, BELLEFROID 235. **Potestas tyrannica,** Dwingelandsmacht. **Potestas universalis,** Algemeen gezag. **Potestas usurpata,** Aangematigd gezag. — 2. Gezagvoerder. — 3. **Potestates,** Machten (ENGELENLEER).

POTESTATIVE : Gezagswijze.

POTESTATIVUS : 1. Met gezag bekleed. — 2. Van den wil afhangend, BELLEFROID 234. — 3. Aanhoorig, machtelijk (DEUGDENLEER).

PRACTICUS : Praktisch.

PRAEAMBULUM : Voorbereidende handeling. **Praeambula fidei,** Tot het geloof inleidende handelingen, tot het geloof inleidende gesteltenis, op het geloof voorbereidende vereischten.

PRAEBENDA : Kerkelijk inkomen.

PRAECEDENTIA : Voorrang (KERKELIJK RECHT).

PRAECEPTIVUS : Voorschrijvend.

PRAECEPTUM : Voorschrift, gebod. *Praeceptum importat applicationem legis, ad ea quae ex lege regulantur,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 90, A. 2, AD 1, *Voorschrift beteekent toepassing van een wet aan wat door een wet geregeld wordt.* — *De ratione praecepti est, quod importet ordinem ad finem, in quantum praecipitur id quod est necessarium, vel expediens ad finem,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 99, A. 1, C., *Tot het wezen van een voorschrift behoort op een doel gericht te zijn, in zoover namelijk wordt voorgeschreven*

wat noodzakelijk of bevorderend is voor een doel. — **Praeceptum affirmativum**, Gebiedend gebod. **Praeceptum caeremoniale**, Liturgisch voorschrift. **Praeceptum Dei**, Voorschrift van God. **Praeceptum ecclesiasticum**, Kerkelijk voorschrift. **Praeceptum explicitum**, Uitdrukkelijk voorschrift. **Praeceptum figurale**, Beteekenend voorschrift, zinnebeeldig voorschrift. **Praeceptum interpretativum**, Voorschrift op grond van een verklaring. **Praeceptum iudiciale**, Rechterlijk voorschrift, rechtsregel. **Praeceptum iuris naturalis**, Voorschrift der natuurwet. **Praeceptum iuris positivi**, Voorschrift van het stellige recht. **Praeceptum legis**, Voorschrift der wet, voorschrift van het Oud Verbond. **Praeceptum morale**, Zedelijk voorschrift. **Praeceptum negativum**, Verbiedend gebod. **Praeceptum prohibitivum**, Verbiedend gebod.

PRAECIPITATIO : Overijling, overhaasting, QUAADVLIET II, 70, onberadenheid.

PRAECISIO : Afscheiding, afzondering. **Praecisio formalis**, Vormelijke afscheiding. **Praecisio imperfecta**, Onvolmaakte afscheiding. **Praecisio intentionalis**, Verstandelijke afscheiding. **Praecisio obiectiva**, Voorwerpelijke afscheiding. **Praecisio perfecta**, Volmaakte afscheiding. **Praecisio physica**, Werkelijke afscheiding.

PRAECISIVE : Afscheidenderwijze, afzonderenderwijze.

PRAECISIVUS : Afscheidend, afzonderend.

PRAECOGITATUS : Vooraf gekend.

PRAECOGNITIO : Voorkennis, voorafgaande kennis. **Praecognitio an sit**, Voorkennis van het aanzijn. **Praecognitio quid sit**, Voorkennis van de watheid. **Praecognitio quid sit nomen**, Voorkennis van de beteekenis van den naam. **Praecognitio quid sit res**, Voorkennis van de watheid zelf.

PRAECOGNITUM : 't Vooraf gekende.

PRAECOGNOSCERE : Vooraf-kennen.

PRAECONCEPTIO : Voorafgaande begrip.

PRAECONSILIATUS : Voorafberaden.

PRAEDESTINARE : Voorbestemmen, voorbeschikken.

PRAEDESTINATIO : Voorbestemming, QUAADVLIET III, 21, voorbeschikking, POTTERS VI, 13. *Praedestinatio proprie accepta est quaedam divina praeordinatio ab aeterno de his, quae per gratiam Dei sunt fienda in tempore*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 24, A. I, C., *Voorbestemming is eigenlijk genomen een goddelijke van eeuwigheid voorafgaande verordening over wat door Gods genade in den tijd mag geschieden*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO XX, 654.

PRAEDETERMINARE : Vooraf bepalen.

PRAEDETERMINATIO : Voorafbepaling, voorafgaande bepaling. **Praedeterminatio physica**, Physische voorafbepaling.

PRAEDIALIS : Erfaanhangig, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN.

PRAEDICABILE : Zegbaarheid, VAN ALTDORF 37; BITTREMIEUX, GRONDBEGINSELEN DER LOGICA OF DENKLEER 35, 36, 37, 38.

PRAEDICABILIS : Zegbaar.

PRAEDICABILITAS : Zegbaarheid, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 188. *Ratio praedicabilitatis potest claudi in ratione huius intentionis quae est genus, quae similiter per actionem intellectus completur*, S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 4, *Het begrip « zegbaarheid » kan in het begrip « geslacht » worden ingesloten; ook dit laatste wordt immers door toedoen van het verstand bewerkstelligd.*

PRAEDICAMENTALIS : Hoofdbegrippelijk.

PRAEDICAMENTALITER : Hoofdbegrippelijkerwijze.

PRAEDICAMENTUM : Hoofdbegrip, kategorie. **Praedicamentum primum,** Eerste hoofdbegrip, eerste kategorie.

PRAEDICARE : Uitzeggen, WEVE 15, zeggen. *Praedicando ... aliquid de aliquo altero dicimus hoc esse illud,* S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *Wanneer we iets van iets anders zeggen, dan geven we te kennen dat dit dat is.* — *Nihil ... prohibet duorum aeque praedicantium, idest convertibilium, quorum unum sit causa et aliud effectus, notius esse aliquando non causam, sed magis effectum,* S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 23, N° 4, *Daar is niets op tegen dat tusschen twee evenzeer toekennende en dus ruilbare gezegden, waarvan het eene een oorzaak en het andere een gevolg te kennen geeft, weleens niet de oorzaak, maar het uitwerksel zou best gekend zijn.*

PRAEDICARI : Gezegd worden. *Aliquid praedicatur de diversis multipliciter : quandoque quidem secundum rationem omnino eandem, et tunc dicitur de eis univoce praedicari, ... quandoque vero secundum rationes omnino diversas, et tunc dicitur de eis aequivoce praedicari, ... quandoque vero secundum rationes, quae partim sunt diversae et partim non diversae, diversae quidem secundum quod diversas habitudines important, unae autem secundum quod ad unum aliquid et idem istae diversae habitudines referuntur, et illud dicitur analogice praedicari idest proportionaliter, prout unumquodque secundum suam habitudinem ad illud unum refertur,* S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS. LECT. 1, *Iets wordt op verschillende wijzen van iets anders gezegd : ofwel op één en dezelfde wijze, en dan wordt in éénzinnigen zin gesproken; ofwel op volkomen uiteenloopende wijze en dan hebben we een dubbelzinnige zegging; ofwel wordt ook in zulken zin gesproken dat beide in sommige opzichten verschillen naar gelang er verschillende verhoudingen worden beteekend, in andere opzichten één zijn, in zooverre namelijk die verschillende verhoudingen op één en hetzelfde teruggaan, en dan heet de zegging deelsgelijkend, dit wil zeggen evenredig, in zoover elke onderscheiden zin naar eigen verhouding op hetzelfde teruggaat.* — *Dupliciter aliquid de aliquo praedicatur : uno modo essentialiter, alio modo per participationem,* S. THOMAS, II QUAEST. QUODLIB. A. 3, C., *Iets kan op twee wijzen van iets anders gezegd worden, vooreerst zoo dat het dit naar zijn wezenheid wordt toegeschreven, verder zoo dat het dit alleen door deelhebbing zou toekomen.* — *Praedicari convenit generi per se, cum in eius definitione ponatur,* S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 4, *Gezegd te worden komt van aard uit aan het geslacht toe; het hoort immers in de bepaling van het geslacht.* — *Quando alterum praedicatur de altero, tanquam de subiecto, quidquid dicitur de praedicato, de subiecto quoque dicitur, Wanneer van iets iets gezegd wordt als van zijn onderwerp, dan geldt alles wat van het gezegde geldt ook van het onderwerp.* — *Quod participatur ab aliquo, potest de illo praedicari, Dat waaraan iets deel heeft kan van dat laatste gezegd worden.*

PRAEDICATIO : Zegging, toeschrijving. *Secundum praedicationem, In de orde der toeschrijving.* — *Praedicatio ... est quoddam quod completur per actionem intellectus componentis et dividentis habens tamen fundamentum in re,* S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 4, *Zegging wordt voltrokken door toedoen van het samenstellend en scheidend verstand, maar vindt evenwel een grond in de dingen zelf.* — *Tripliciter ... fit omnis praedicatio. Unus quidem modus est, quando de aliquo subiecto praedicatur id quod pertinet ad essentiam eius... Alius autem modus est, quo praedicatur id quod non est de essentia eius, tamen inhaeret ei ... Tertius autem modus praedicandi est, quando aliquod extrin-

secum de aliquo praedicatur per modum alicuius denominationis, S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *Zegging geschiedt op drie manieren : vooreerst wanneer van een subjekt gezegd wordt wat tot zijn wezenheid behoort; verder wanneer er van gezegd wordt wat wel niet tot zijn wezenheid behoort, maar deze niettemin aandoet; eindelijk wanneer iets uiterlijks alleen bij wijze van benaming van iets gezegd wordt.* — **Praedicatio absoluta,** Volstrekte zegging. **Praedicatio accidentalis,** Bijkomstige zegging. **Praedicatio aequivoca,** Veelzinnige zegging, meerzinnige zegging, wisselduidige zegging, ongelijksoortige zegging, gelijknamige zegging, dubbelzinnige zegging. **Praedicatio analogica,** Deelsgelijke zegging, deelsgelijkende zegging. **Praedicatio concretiva,** Vereenlingende zegging. **Praedicatio denominativa,** Benamende zegging. **Praedicatio directa,** Rechtstreeksche zegging. **Praedicatio essentialis,** Wezenlijke zegging. **Praedicatio exercita,** Gewoon koppelwoordige zegging. **Praedicatio extrinseca,** Uiterlijke zegging. **Praedicatio falsa,** Onware zegging. **Praedicatio formalis,** Vormelijke zegging. **Praedicatio identica,** Eenzelvige zegging. **Praedicatio immediata,** Onmiddellijke zegging. **Praedicatio imperfecta,** Onvolmaakte zegging. **Praedicatio impropria,** Oneigenlijke zegging. **Praedicatio indirecta,** Onrechtstreeksche zegging. **Praedicatio inordinata,** Wanschikkelijke zegging. **Praedicatio intrinseca,** Innerlijke zegging. **Praedicatio logica,** Logische zegging, denkkundige zegging. **Praedicatio ordinata,** Ordelijke zegging. **Praedicatio per causam,** Oorzaakzegging. **Praedicatio per concomitantiam,** Begeleidingszegging. **Praedicatio per eminentiam,** Overtreffendheidszegging. **Praedicatio per identitatem,** Eenzelvigheidszegging. **Praedicatio per inhaerentiam,** Konkrete zegging, inblijvendheidszegging. **Praedicatio pluralis,** Meervoudige zegging. **Praedicatio praeter ordinem,** Buitenordelijke zegging. **Praedicatio propria,** Eigenlijke zegging. **Praedicatio signata,** Zegging door middel van een oneigenlijk koppelwoord. **Praedicatio simplex,** Enkelvoudige zegging. **Praedicatio tautologica,** Begripherhalende zegging. **Praedicatio univoca,** Eénzinnige zegging. **Praedicatio vera,** Ware zegging.

PRAEDICATIVUS : Zeggend.

PRAEDICATUM : Gezegde, praedikaat. **Praedicatum accidentale,** Bijkomstig gezegde. **Praedicatum aequivocum,** Meerzinnig gezegde, veelzinnig gezegde, dubbelzinnig gezegde, wisselduidig gezegde, ongelijksoortig gezegde, gelijknamig gezegde. **Praedicatum affirmativum,** Bevestigend gezegde. **Praedicatum analogicum,** Deelsgelijk gezegde. **Praedicatum essentiale,** Wezenlijk gezegde. **Praedicatum finitum,** Beperkt gezegde. **Praedicatum infinitum,** Onbeperkt gezegde. **Praedicatum notionale,** Begrippelijk gezegde. **Praedicatum personale,** Persoonlijk gezegde. **Praedicatum principale,** Hoofdgezegde. **Praedicatum privativum,** Beroovend gezegde. **Praedicatum simplicissimum,** Allerenkelvoudigst gezegde. **Praedicatum substantiale,** Zelfstandig gezegde. **Praedicatum universale,** Algemeen gezegde. **Praedicatum univocum,** Eénzinnig gezegde.

PRAEDIUM : Erf. **Praedium dominans,** Heerschend erf, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 84. **Praedium serviens,** Dienstbaar erf, lijdend erf, IBIDEM 84 (RECHT).

PRAEEXSISTENS : Voorafzijnde.

PRAEEXSISTENTIA : Voorafgaande aanzijn.

PRAEEXSISTERE : Voorafzijn.

PRAEFIGURARE : Voorafbeelden.

PRAEFIGURATIO : Voorafbeelding.
PRAEIUDICARE : Voorbarig oordeelen.
PRAEIUDICIUM : Vooroordeel, voorbarig oordeel.
PRAELATURA : Prelatuur.
PRAELATUS : Prelaat, overste. **Praelatus religiosus,** Kloosteroverste.
PRAELEGATUM : Vooruitmaking, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 84.
PRAEMIARE : Beloonen.
PRAEMISSA : Vooropgestelde stelling, voorafgaande stelling, grondstelling. **Praemissa de omni et per se,** Alle eenlingen omvattende stelling uit den aard van het wezen volgend. **Praemissa secundum quod ipsum,** Stelling uit den aard van het wezen volgend.
PRAEMIUM : Belooning. **Praemium accidentale,** Bijkomstige belooning. **Praemium essentiale,** Wezenlijke belooning, hoofdbelooning.
PRAEMOTIO : Voorafgaande aandrijving. **Praemotio divina,** Goddelijke voorafgaande aandrijving. **Praemotio immediata,** Onmiddellijk voorafgaande aandrijving. **Praemotio intrinseca praedeterminans,** Innerlijk vooraf bepalende en voorafgaande aandrijving. **Praemotio mediata,** Middellijk voorafgaande aandrijving. **Praemotio physica,** Physische voorafgaande aandrijving. **Praemotio physica immediata,** Onmiddellijke physische voorafgaande aandrijving. **Praemotio physica mediata,** Middellijke physische voorafgaande aandrijving.
PRAENOTIO : Voorkennis, voorafgaande kennis. **Praenotio an sit,** Voorafgaande kennis van het aanzijn. **Praenotio circa affectiones,** Voorafgaande kennis van de beteekenis van het gezegde. **Praenotio circa principia,** Voorafgaande kennis van de waarheid der vooropgezette stellingen. **Praenotio circa quid nominis,** Voorafgaande kennis van de beteekenis van den naam. **Praenotio quid sit,** Voorkennis van de watheid. **Praenotio quid sit nomen,** Voorkennis van de beteekenis van den naam. **Praenotio quid sit res,** Voorkennis van de watheid zelf.
PRAEORDINATIO : Voorbeschikking.
PRAEPOSITIO : Voorzetsel.
PRAEROGATIVA : Voorrecht.
PRAES : Borg, 'T NIEUW WOORDENBOEK DER REGTEN, borgtocht.
PRAESCIENTIA : Voorkennis, POTTERS I, 137; VI, 13, voorwetendheid, voorwetenschap, FRIETHOFF, DE GODDELIJKE PREDESTINATIE 13.
PRAESCIRE : Voorafweten.
PRAESCRIBI : Verjaren.
PRAESCRIPTIBILIS : Verjaarbaar, BELLEFROID 237.
PRAESCRIPTIBILITAS : Verjaarbaarheid, BELLEFROID 237.
PRAESCRIPTIO : Verjaring, HUGO DE GROOT I, 4; 'T NIEUW WOORDENBOEK DER REGTEN; DOSFEL 352; NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 85; POTTERS III, 50; BELLEFROID 237. **Praescriptio adquisitiva,** Verjaring tot verkrijging, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 137, verwervende verjaring, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 138. **Praescriptio brevissimi temporis,** Verjaring van zeer korten tijd, IBIDEM 143. **Praescriptio civilis,** Burgerlijke verjaring, BELLEFROID 237. **Praescriptio extinctiva,** Delgende verjaring, vernietigende verjaring. **Praescriptio liberativa,** Verjaring tot kwijting, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 142, opheffende verjaring, IBIDEM 142.
PRAESCRIPTUS : Verjaard, vervallen, in onbruik geraakt.
PRAESENS : 1. Bvl. nw. : Aanwezig, tegenwoordig. — 2. Zst. nw. : Tegenwoordige tijd (SPRAAKKUNST).
PRAESENTIA : Aanwezigheid, te-

genwoordigheid. **Praesentia circumscriptiva,** Omschrijvende aanwezigheid. **Praesentia corporalis,** Lichamelijke aanwezigheid. **Praesentia definitiva,** Tot een zekere ruimte beperkte aanwezigheid. **Praesentia localis,** Plaatselijke aanwezigheid. **Praesentia naturalis,** Natuurlijke aanwezigheid. **Praesentia realis,** Werkelijke tegenwoordigheid, POTTERS II, 257, eucharistische tegenwoordigheid, QUAADVLIET III, 85. **Praesentia repletiva,** Alles vervullende tegenwoordigheid. **Praesentia sacramentalis,** Sakramenteele aanwezigheid. **Praesentia spiritualis,** Geestelijke aanwezigheid. **Praesentia supernaturalis,** Bovennatuurlijke aanwezigheid. **Praesentia temporalis,** Tijdelijke aanwezigheid.

PRAESENTIALITAS : Aanwezigheid, tegenwoordigheid.

PRAESENTIALITER : Aanwezigerwijze.

PRAESIGNIFICATIO : Voorbeduiding, POTTERS II, 201.

PRAESTIGIUM : Goochelarij.

PRAESUMERE : Vermoeden.

PRAESUMPTIO : 1. Vermoeden, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 85. **Praesumptio facti,** Feitelijk vermoeden. **Praesumptio gravis,** Gewichtig vermoeden, zwaar vermoeden. **Praesumptio iuris,** Rechtsvermoeden, BELLEFROID 238. **Praesumptio iuris et de iure,** Onweerlegbaar vermoeden, BELLEFROID 238, wettelijk vermoeden zonder tegenbewijs, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 85. **Praesumptio iuris tantum,** Weerlegbaar vermoeden, BELLEFROID 238, wettelijk vermoeden met tegenbewijs, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 85. **Praesumptio legalis,** Wettelijk vermoeden, BELLEFROID 238. **Praesumptio levis,** Licht vermoeden. **Praesumptio simplex,** Bloot vermoeden. **Praesumptio sufficiens,** Genoegzaam vermoeden. — 2. Vermetelheid, POTTERS V, 20, vermetel vertrouwen, POTTERS IV, 45, overmoed.

PRAESUMPTUOSUS : Vermetel, overmoedig.

PRAESUPPONERE : Vooronderstellen.

PRAESUPPOSITIO : Vooronderstelling.

PRAESUPPOSITIVE : Vooronderstellenderwijze.

PRAESUPPOSITIVUS : Vooronderstellend.

PRAESUPPOSITUM : Vooronderstelling.

PRAETERDOTALIA : Buitenhuwelijksboedel, buitenhuwelijksgoederen (RECHT).

PRAETERITUM : Verleden tijd.

PRAETERNATURALIS : Buitennatuurlijk, POTTERS II, 107.

PRAETERNATURALITAS : Buitennatuurlijkheid.

PRAETERNATURALITER : Buitennatuurlijkerwijze.

PRAEVARICARI : Zich vergrijpen, overtreden.

PRAEVARICATIO : Vergrijp, overtreding.

PRAEVARICATOR : Overtreder.

PRAGMATISMUS : Pragmatisme.

PRANDIUM : Volle maaltijd, POTTERS IV, 291.

PRAXIS : Praktijk.

PRECARIE : Tot wederopzeggens toe, ter bede, BELLEFROID 235.

PRECARITAS : Wederroepelijkheid, BELLEFROID 235.

PRECARIUM : Leening tot wederopzeggen, leening naar goeddunken (RECHT).

PRECARIUS : Tot wederopzeggens toe, ter bede, BELLEFROID 235. *Titulo precario, Ter bede,* BELLEFROID 235.

PRECES : Gebeden.

PRESBYTER : Priester.

PRESBYTERATUS : Priesterschap.

PRETIUM : Prijs. **Pretium adaequatum rei,** Aan de zaak aangepaste prijs. **Pretium conventio-**

nale, Prijs op loutere overeenkomst berustend, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 200, overeengekomen prijs, afgesproken prijs. **Pretium infimum,** Laagste prijs. **Pretium iniustum,** Onrechtvaardige prijs. **Pretium iustum,** Rechtvaardige prijs. **Pretium legale,** Wettelijke prijs, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 198. **Pretium medium,** Tusschenprijs. **Pretium naturale,** Natuurlijke prijs. **Pretium supremum,** Hoogste prijs. **Pretium usurarium,** Woekerprijs. **Pretium vulgare,** Gemeene prijs, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 198, gewone prijs.

PRIMAEVUS : Oorspronkelijk.

PRIMARIUS : Eersterangsch.

PRIMATUS : Voorrang, primaatschap. **Primatus Papae,** Primaatschap van den Paus, POTTERS I, 101. **Primatus Petri,** Oppergezag van den paus, POTTERS III, 14.

PRIMITIVUS : Oorspronkelijk, aanvankelijk.

PRIMOGENITUS : Eerstgeborene.

PRIMUS : Eerst. *Illud quod est primum in quolibet genere est causa omnium illorum quae sunt post*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 56, A. 1, C., *Wat binnen een bepaalde soort eerst komt is oorzaak van al wat nakomt.* — *Illud ... quod est primum in quolibet genere est mensura et ratio omnium quae sunt illius generis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 19, A. 9, C., *Wat het eerste is in zijn slag, is maat en de reden van al wat tot het slag behoort*, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 76. — *Prima non possunt notificari per aliqua priora, sed notificantur per posteriora, sicut causae per proprios effectus*, S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NIC. LECT. 1, *Eerste gegevens kunnen niet uit meer bekende gegevens worden verklaard, maar alleen uit wat er na komt, als de oorzaak uit haar gevolg.*

PRINCEPS : Staatshoofd. *Cum ... cura reipublicae commissa sit principibus, ad eos pertinet rempublicam civitatis, vel regni, seu provinciae sibi subditae tueri*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 40, A. 1, C., *Daar de zorg voor het gemeenebest aan het staatshoofd wordt opgedragen, zoo komt het dit laatste toe het gemeenebest van een stad, van een rijk, of van een gouw die hem onderworpen is te beschermen.*

PRINCIPALIS : Voornaamst. *Semper invenitur unum ut principale et dirigens in multis ordinatis ad unum, Onder veel wezens die op één doel gericht zijn is er steeds één voornamer en dat de andere richt.*

PRINCIPALITER : Hoofdzakelijk.

PRINCIPATUS : 1. Heerschappij. **Principatus despoticus,** Dwingelandsheerschappij, onbeperkte heerschappij. **Principatus dominativus,** Onbeperkte heerschappij. **Principatus oeconomicus,** Gezinsheerschappij. **Principatus paternus,** Vaderlijke heerschappij. **Principatus politicus,** Beperkte heerschappij, staatsburgerlijke heerschappij. **Principatus regalis,** Koningsheerschappij. **Principatus terrenis,** Aardsche heerschappij. — 2. Heerscher. — 3. Vorstendommen (ENGELENLEER).

PRINCIPIALIS : Beginsellijk.

PRINCIPIARE : Beginsel zijn van, aanzijn verstrekken aan (Syn. ORIGINARE).

PRINCIPIATIVE : Beginsellijkerwijze.

PRINCIPIATUS : Beginselhebbend, JANSSENS, DE HEERLIJKHEDEN VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 8, van een beginsel voortkomend. *Principiata continentur in virtute principii*, S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 11, *Wat van een beginsel voortkomt ligt in de kracht van bewust beginsel besloten.*

PRINCIPIUM : 1. Beginsel, oorsprong. *Omne ... a quo aliquid procedit quocumque modo dicimus esse principium*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 33, A. 1, C., *Beginsel is dat waarvan iets op welke wijze ook voortkomt.* — *Hoc nomen principium communius*

est quam causa; *aliquod enim est principium quod non est causa*, S. THOMAS, COMM. IN V METAPHYS. LECT. 1, *Het woord « beginsel » is algemeener dan « oorzaak ». Iets is immers weleens beginsel zonder oorzaak te zijn.* — *Principium communius est quam causa, sicut causa communius quam elementum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 33, A. 1, AD 1, *Beginsel is algemeener dan oorzaak en oorzaak is algemeener dan oerdeel.* — *Dic(i)tur principium illud quod est primum aut in esse rei, sicut prima pars rei dicitur principium, aut in fieri rei, sicut primum movens dicitur principium, aut in rei cognitione*, S. THOMAS, COMM. IN V METAPHYS. LECT. 1, *Beginsel heet wat eerst komt ofwel op zijnsgebied, — aldus het eerste deel van iets, — ofwel op wordingsgebied en zoo heet de eerste aandrijver beginsel, ofwel op kengebied.* — *Licet principium secundum rationem communem a prioritate sum(i)tur, non tamen imponitur ad significandum prioritatem sed originem*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 10, A. 1, AD 10, *Hoewel het Latijnsche woord voor « beginsel » van « voorrang » komt, toch wordt het niet aangewend om voorrang, wel om oorsprong te kennen te geven.* — *Principium ... est virtute totum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 17, A. 9, AD 3, *Het beginsel is kiemelijkerwijze het geheel.* — *Principia ... motiva potentiae dicuntur*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *De beginselen heeten de aandrijvers der vermogens.* — *Principium naturaliter prius est eo, cuius est principium*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 26, *Een beginsel gaat in natuuropzicht aan dat waarvan het beginsel is vooraf.* — *In rebus creatis etiam cum id quod est a principio sit suo principio coaevum secundum durationem, tamen principium est prius secundum naturam et intellectum, si consideretur id quod est principium*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 42, A. 3, AD 2, *Zelfs wanneer onder geschapen wezens wat van een beginsel voortkomt, wat den duur betreft, te gelijker tijd is als zijn beginsel, toch is in natuurlijk opzicht en voor het verstand het beginsel, wanneer het als zoodanig beschouwd wordt, eerder.* — *Idem, est principium constituens rem in esse proprio, et distinguens eam a ceteris*, *Hetzelfde beginsel verstrekt iets zijn eigen zijn en onderscheidt het van andere wezens.* — **Principium activum**, Bedrijvend beginsel, werkend beginsel. *Primum principium activum est maxime in actu*, *Het eerste werkbeginsel is bij uitstek metterdaad.* — **Principium agendi**, Werkbeginsel. **Principium agendi formale**, Vormelijk werkbeginsel. **Principium agens**, Werkend beginsel, bedrijvend beginsel. **Principium analyticum**, Ontledend beginsel. **Principium cognitionis**, Kenbeginsel. **Principium cognoscitivum**, Kenbeginsel. **Principia communia**, Gemeenschappelijke beginselen. **Principium complexum**, Samengesteld beginsel. **Principia compositionis**, Samenstellende beginselen, deeluitmakende beginselen. **Principium compositivum**, Samenstellend beginsel. **Principium constitutivum**, Samenstellend beginsel. **Principium substantiale**, Gelijkaardig beginsel. **Principium contingens**, Wisselvallig beginsel. **Principium corporeum**, Lichamelijk beginsel. **Principium deficiens**, Ontoereikend beginsel, in gebreke blijvend beginsel. **Principium definiens**, Bepalingsbeginsel, bepalend beginsel. **Principium dignificativum**, Verheffend beginsel, JANSSENS, DE HEERLIJKHEDEN VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 294. **Principium discrepantiae**, Onderscheidingsbeginsel. **Principium disponens**, Geschiktmakend beginsel. **Principium dispositivum**, Geschiktmakend beginsel. **Principium distinctivum**, Onderscheidend beginsel. **Principium elementare**, Oerbeginsel. **Principium essendi**, Beginsel van zijn. **Principium essentiale**, We-

zenlijk beginsel. **Principium exemplare,** Voorbeeldelijk beginsel. **Principium extrinsecum,** Uiterlijk beginsel. **Principium fiendi,** Wordingsbeginsel. **Principium finale,** Doelbeginsel. **Principium finitum,** Eindig beginsel. **Principium formale,** Vormelijk beginsel. **Principium generationis,** Wordingsbeginsel. **Principium immateriale,** Onstoffelijk beginsel. **Principium incomplexum,** Enkelvoudig beginsel. **Principium incorporeum,** Onlichamelijk beginsel. **Principium individuans,** Eenlingmakend beginsel. **Principium individuationis,** Beginsel der eenlingmaking, ondeeligheidsbeginsel. **Principium infinitum,** Oneindig beginsel. **Principium initiale,** Aanvangsbeginsel, aanvankelijk beginsel. **Principium innatum,** Aangeboren beginsel. **Principium insufficiens,** Ontoereikend beginsel, in gebreke blijvend beginsel. **Principium integrans,** Deeluitmakend beginsel. **Principium intellectuale,** Verstandelijk beginsel. **Principium intrinsecum,** Innerlijk beginsel. **Principium materiale,** Stoffelijk beginsel. **Principium mathematicum,** Wiskundig beginsel. **Principium mediatum,** Middellijk beginsel. **Principium merae inceptionis et successionis,** Louter aanvangsbeginsel. **Principium metaphysicum,** Metaphysisch beginsel. **Principium modale,** Wijzebepalend beginsel. **Principium morale,** Zedelijk beginsel. **Principium motivum,** Aandrijvend beginsel. **Principium movens,** Aandrijvend beginsel. *Id ... quod est principium in ordine intentionis, est quasi principium movens appetitum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. 4, C., *Wat in bedoelingsorde eerst komt is als het beginsel dat het streefvermogen aandrijft.* — **Principium naturale,** Natuurlijk beginsel. **Principium necessarium,** Noodzakelijk beginsel. **Principium operabilium,** Werkbeginsel. **Principium operandi,** Werkbeginsel. **Principium operandi substantiale,** Zelfstandig werkbeginsel. **Principium operativum,** Werkbeginsel. **Principium ordinis,** Beginsel van orde. **Principium originale,** Oorsprongverstrekkend beginsel. **Principium passivum,** Lijdend beginsel, VAN HOOGSTRATEN III, 158. **Principium physicum,** Physisch beginsel. **Principium potentiale,** Aanlegbeginsel. **Principium practicum,** Praktisch beginsel. **Principium primum,** Allereerste beginsel, QUAADVLIET I, 116, eerste beginsel. *Supra omnia quae quocumque modo sunt, invenitur unum primum principium essendi,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 49, A. 3, C., *Boven alles uit, dat op welke wijze ook is, is het eerste zijnsbeginsel.* — *Primum principium « cum sit quodquideratesse », idest sua essentia et ratio, non habet materiam, quia eius substantia « est entelechia » idest actus, materia autem est in potentia,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 10, *Daar het eerste beginsel watheid is, dit is zijn eigen wezenheid en zijnsgrond, zoo heeft het geen stof; zijn zelfstandigheid is namelijk « entelechia », dit is daad; stof daarentegen is in aanleg.* — **Principium proprium,** Eigen beginsel. **Principium proximum,** Naaste beginsel. **Principium proximum et immediatum,** Naaste en onmiddellijk beginsel. **Principium quantitatis,** Hoegrootheidsbeginsel. **Principium quo,** Beginsel waardoor. **Principium quod,** Beginsel dat. **Principium radicale,** Grondbeginsel. **Principium recipiendi,** Ontvangbeginsel. **Principium rei,** Zijnsbeginsel. **Principium rei extrinsecum,** Uiterlijk zijnsbeginsel. **Principium rei intrinsecum,** Innerlijk zijnsbeginsel. **Principium remotum,** Verwijderd beginsel. **Principium resolutivum,** Oplossend beginsel (DENKLEER). **Princi-**

pium seminale, Kiembeginsel. **Principium sensationis efficiens proximum,** Naaste werkend beginsel van waarneming. **Principium sensationis efficiens remotum,** Verwijderd werkend beginsel van waarneming. **Principium sensitivum,** Zintuigelijk beginsel. **Principium simpliciter,** Beginsel zonder meer. **Principium speciei,** Soortbeginsel. **Principium specificativum,** Soortbepalend beginsel. **Principium speculabilium,** Beschouwingsbeginsel. **Principium speculativum,** Beschouwingsbeginsel (DENKLEER). **Principium subsistens,** Op zich zelf staand beginsel. **Principium substantiale,** Zelfstandig beginsel. **Principium sufficiens,** Toereikend beginsel. **Principium supernaturale,** Bovennatuurlijk beginsel. **Principium susceptivum,** Ontvangbeginsel. **Principium sustentandi,** Ondersteuningsbeginsel. **Principium syntheticum,** Samenstellend beginsel. **Principium temporis,** Tijdsbeginsel. **Principium universale,** Algemeen beginsel. **Principium vegetativum,** Plantelijk beginsel, plantaardig beginsel. **Principium virtuale,** Kiemelijk beginsel. **Principium vitae,** Levensbeginsel. **Principium vitae intellectivae,** Verstandelijk levensbeginsel. **Principium vitae sensitivae,** Zintuigelijk levensbeginsel. **Principium vitale,** Levensbeginsel. — 2. Begin, aanvang. — 3. Beginsel, stelregel. *Cum principium sit enuntiatio quaedam, non potest de ipso praecognosci quid est, sed solum quia verum est,* S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 2, N° 3, *Daar een beginsel zegging is, zoo kan van een beginsel niet vooraf gekend worden wat het is, maar alleen dat het waar is.* — **Principium affirmativum,** Bevestigend beginsel. **Principium causalitatis,** Oorzakelijkheidsbeginsel, beginsel van oorzaak en gevolg. **Principium contradictionis,** Beginsel van tegenspraak. **Principium de causa cum duplici effectu,** Beginsel van oorzaak met dubbel gevolg. **Principium de non-interventu,** Beginsel van niet-tusschenkomst. **Principium demonstrationis,** Betoogbeginsel. **Principium demonstrativum,** Betoogend beginsel. **Principium « dictum de nullo »,** Algemeen ontkennend beginsel. **Principium « dictum de omni »,** Algemeen bevestigend beginsel. **Principium discrepantiae,** Onderscheidenheidsbeginsel. **Principium exclusi tertii,** Beginsel van uitgesloten derde. **Principium fundamentale,** Grondbeginsel, DE BRUYNE, KUNSTPHILOSOPHIE 50. **Principium identitatis,** Eenzelvigheidsbeginsel. **Principium immediatum,** Onmiddellijk beginsel. *Ipsa ... principia immediata non per aliquod medium extrinsecum cognoscuntur, sed per cognitionem propriorum terminorum,* ARISTOTELES, I ANAL. POST. C. 3; 72, B, 18, *Onmiddellijke beginselen worden niet door toedoen van een uiterlijk middel, wel door kennis van de uitersten gekend.* — **Principia in actu,** In de sluitrede vooropgezette beginselen. **Principia in habitu,** De sluitrede beheerschende beginselen. **Principium indemonstrabile,** Onbetoogbaar beginsel. **Principium iuris,** Rechtsbeginsel, BELLEFROID 241. **Principium mere negativum,** Louter ontkennend beginsel. **Principium negativum,** Ontkennend beginsel. **Principium per se notum,** Uit zich zelf blijkend beginsel. **Principium positivum,** Stellig beginsel. **Principia prima,** Eerste beginselen. **Principia prima contraria,** Elkaar uitsluitende eerste beginselen. **Principium primum psychologice,** In zielkundig opzicht eerste beginsel. **Principium rationis sufficientis,** Beginsel van toereikenden grond, beginsel van vol-

doenden grond, beginsel van genoegzamen grond.

PRIOR : Eerder, eerder komend, eerst komend. *A priori*, *Vooraf*, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 87, *onafhankelijk van de feitelijke toedracht, nog voor de vaststelling der feiten.* — *Prius includitur in posteriori, Wat voorafgaat ligt in wat volgt besloten.* — *Priori remoto removetur posterius, Wanneer iets voorgaands wegvalt, valt ook wat volgt weg.* — *Prius non dependet a posteriori, Wat voorafgaat hangt niet af van wat nakomt.* — **Prior absolute,** In volstrekten zin eerstkomend. **Prior attributione,** Eerder wat de toeëigening betreft. **Prior causalitate,** Eerder wat de oorzakelijkheid betreft. **Prior cognitione,** Eerder wat de kennis betreft, als kenvoorwerp eerst komend. **Prior definitione,** Eerder wat de bepaling betreft. **Prior dignitate,** Eerder wat de waardigheid betreft. **Prior dispositione,** Eerder wat de schikking betreft. **Prior duratione,** Eerder wat den duur betreft. **Prior exsecutione,** Eerder wat de uitvoering betreft. **Prior generatione,** Eerder wat de wording betreft. **Prior in causando,** In oorzakelijk opzicht eerder. **Prior in essendo,** In zijnsopzicht eerder. **Prior in ordine cognitionis,** Op kengebied eerder. **Prior in ordine dignitatis,** Op stuk van waardigheid eerder. **Prior in ordine naturae,** In natuurlijk opzicht eerder. **Prior in ordine perfectionis,** Wat de volmaaktheid betreft eerder. **Prior intentione,** Eerder wat de bedoeling betreft. **Prior loco,** Eerder in plaatselijk opzicht. **Prior natura,** Eerder wat den aard der dingen betreft, naar wezen eerst komend. **Prior numero,** Eerder wat de volgorde betreft. **Prior origine,** Eerder wat den oorsprong betreft. **Prior per accidens,** Op grond van iets bijkomstigs eerder. **Prior per se,** Uit zich zelf eerder. **Prior perfectione,** Eerder wat de volmaaktheid betreft. **Prior potentia,** Eerder naar den aanleg. **Prior quoad nos,** Eerder voor ons, VAN ALTDORF 37, in verhouding tot ons eerst komend. **Prior ratione,** Eerder voor de rede. **Prior secundum quid,** In een bepaald opzicht eerder. **Prior simpliciter,** Onvoorwaardelijk eerder. **Prior substantia,** In zelfstandigheidsopzicht eerder. **Prior tempore,** Eerder in tijdsorde.

PRIORITAS : Eerderheid, MEYER 452, voorrang. **Prioritas auctoritatis,** Waardigheidsvoorrang. **Prioritas cognitionis,** Voorrang in kenorde. **Prioritas dignitatis,** Waardigheidsvoorrang. **Prioritas generationis,** Wordingsvoorrang. **Prioritas naturae,** Natuurlijke voorrang, oorzakelijkheidsvoorrang. **Prioritas ordinis,** Voorrang wat de plaats betreft. **Prioritas originis,** Voorrang naar den oorsprong. **Prioritas perfectionis,** Volmaaktheidsvoorrang. **Prioritas positionis,** Voorrang wat de plaats betreft. **Prioritas secundum causalitatem,** Oorzakelijkheidsvoorrang, natuurlijke voorrang. **Prioritas secundum essendi consequentiam,** Gevolglijkheidsvoorrang. **Prioritas signi,** Beteekenisvoorrang. **Prioritas temporis,** Voorrang in tijdsorde.

PRIVATIO : 1. Berooving, GEZELLE 78. *Per modum privationis et remotionis, Door een methode van ontkenning en verwijdering.* — 2. Gemis, VAN OORSCHOT 17; DOODKORTE, BEGRIJPEN 25, gebrek, POTTERS II, 15; FRIETHOFF, MYSTERIUM INIQUITATIS 186, derving, BEYSENS, ONTOLOGIE 88, beroofdheid, ontstentenis. *Privatio, quae ponitur principium naturae per accidens, non est aliqua aptitudo ad formam vel incohatio formae vel aliquod principium imperfectum activum, ... sed ipsa carentia formae vel contrarium formae, quod subiecto accidit*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 4, *Ontstentenis die bijkomstigerwijze*

als een natuurbeginsel geldt, is niet geschiktheid tot een vorm of neiging van een vorm of ook een onvolmaakt bedrijfsbeginsel, maar wel het gebrek zelf aan vorm of het tegendeel van een vorm, dat het subjekt bijkomstigerwijze aandoet. — *Privatio formae oppositae est principium per accidens in essendo,* S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 13, N° 4, *Ontstentenis van den tegenovergestelden vorm is op zijnsgebied een bijkomstig beginsel.* — *Privatio non cognoscitur per propriam speciem, sed per alienam, Ontstentenis wordt niet uit den eigen soortelijken vorm, maar uit een vreemden vorm gekend.* — *Privatio non est per accessum sed per recessum, Berooving geschiedt niet door toevoering, maar door verwijdering.* — *Privatio non recipit magis et minus, Gemis is niet voor meer en minder vatbaar.* — *Privatio cognoscitur per habitum, nempe formam, Gemis wordt uit hebbing, uit den vorm namelijk gekend.* — **Privatio absoluta,** Volstrekt gemis. **Privatio adiuncta,** Toegevoegd gemis. **Privatio non simplex,** Niet volledig gemis. **Privatio perfecta,** Volkomen gemis. **Privatio praecedens,** Voorafgaand gemis. **Privatio pura,** Louter gemis. **Privatio simplex,** Volslagen gemis.

PRIVATIVE : 1. Beroovenderwijze. — 2. Beroofderwijze, bij wijze van een gemis.

PRIVATIVUS : Beroovend.

PRIVILEGIUM : Voorrecht, HUGO DE GROOT I, 6, vrijdom. **Privilegium canonis,** Vrijdom van geweld. **Privilegium competentiae,** Vrijdom van schuldenbetaling uit onmisbare inkomsten. **Privilegium fori,** Vrijdom van rechtsvervolging. **Privilegium generale,** Algemeen voorrecht, BELLEFROID 242. **Privilegium immunitatis,** Vrijdom van wereldlijke ambten. **Privilegium particulare,** Bizonder voorrecht, BELLEFROID 242. **Privilegium paulinum,** Paulusvoorrecht (HUWELIJK).

PROBABILIORISMUS : Probabiliorisme.

PROBABILIS : Waarschijnlijk, DE GROOT, DENKERS VAN ONZEN TIJD 269. **Aeque probabilis,** Even waarschijnlijk. **Minus probabilis,** Minder waarschijnlijk. **Multo probabilis,** Zeer waarschijnlijk.

PROBABILISMUS : Probabilisme. **Probabilismus absolutus,** Volstrekt probabilisme. **Probabilismus laxior,** Naar laxisme neigend probabilisme. **Probabilismus mitigatus,** Gematigd probabilisme. **Probabilismus purus,** Volstrekt probabilisme.

PROBABILITAS : Waarschijnlijkheid. **Probabilitas externa,** Uiterlijke waarschijnlijkheid. **Probabilitas interna,** Innerlijke waarschijnlijkheid. **Probabilitas practice practica,** Louter praktische waarschijnlijkheid. **Probabilitas speculative practica,** Half bespiegelende half praktische waarschijnlijkheid. **Probabilitas summa,** Hoogste waarschijnlijkheid.

PROBABILITER : Waarschijnlijk.

PROBARE : Betoogen, bewijzen.

PROBATIVUS : Bewijskrachtig, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 203.

PROBATIO : 1. Bewijsvoering, betoog. **Probatio argumentativa,** Betoogende bewijsvoering. **Probatio circularis,** Kringloopig betoog. **Probatio demonstrativa,** Afdoende betoog. **Probatio per se,** Betoog uit den aard der dingen zelf. **Probatio per signum,** Betoog uit uiterlijke gegevens. **Probatio probabilis,** Waarschijnlijkmakend betoog. **Probatio propter quid,** Betoog uit de oorzaak. **Probatio quia,** Betoog uit de feiten. — 2. Bewijs. **Probatio admissibilis,** Aannemelijk bewijs. **Probatio completa,** Volledig bewijs. **Probatio contraria,** Tegenbewijs. **Probatio directa,** Rechtstreeksch bewijs. **Probatio inadmissibilis,** Onaannemelijk bewijs. **Pro-**

batio incompleta, Onvolledig bewijs. **Probatio legalis,** Wettelijk bewijs. **Probatio materialis,** Stoffelijk bewijs. **Probatio moralis,** Zedelijk bewijs. **Probatio positiva,** Stellig bewijs. **Probatio sufficiens,** Afdoende bewijs.

PROBLEMA : Vraagstuk.

PROCEDERE : 1. Te werk gaan. **Procedere demonstrative,** Betoogenderwijze te werk gaan. — 2. Voortvloeien, uitvloeien, voortkomen.

PROCESSIO : 1. Voortkoming, DE GROOT, HET LEVEN V. D. H. THOMAS V. AQUINO 200; CRAEYNEST 273; QUAADVLIET I, 18, voortkomst, POTTERS II, 291, uitvloeiing. **Processio aeterna,** Eeuwige voortkoming. **Processio amoris,** Voortkoming van de liefde. **Processio divina ad extra,** Buitengoddelijke uitvloeiing, goddelijke uitvloeiing naar buiten. **Processio divina ad intra,** Binnengoddelijke uitvloeiing, goddelijke uitvloeiing naar binnen. **Processio intellectus,** Verstandelijke voortkoming. **Processio interior,** Innerlijke voortkoming. **Processio naturae,** Natuurlijke voortkoming. **Processio Spiritus Sancti,** Voortkomst van den H. Geest, POTTERS I, 101. **Processio substantialis,** Zelfstandige voortkoming. **Processio temporalis,** Voortkoming in den tijd. **Processio Verbi,** Voortkoming van het Woord. *Processio Verbi in divinis habet rationem generationis : procedit enim per modum intellegibilis actionis, quae est operatio vitae, et a principio coniuncto,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 27, A. 2, C., *De voortkomst van het Woord in de Godheid kan een voortbrenging of geboorte genoemd worden. Het Woord komt immers voort door een verstandsdaad, die een levenswerking is; en wel van uit een beginsel waarmee het verbonden is,* THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO II, 10. — **Processio voluntatis,** Wilsvoortkoming. — 2. Processie (LITURGIE).

PROCESSUS : 1. Verloop. **Processus assimilativo - dissimilativus,** Verwerkings- en afscheidingsverloop. **Processus endothermico-exothermicus,** Warmteaanwervings- en uitzendingsverloop. **Processus mundanus,** Wereldverloop. **Processus nutritivo-aspirativus,** Voedings- en ademhalingsverloop. — 2. Werkwijze, methode. **Processus ad impossibile,** Uit de onmogelijkheid betoogende methode. **Processus compositivus,** Samenstellende methode. **Processus demonstrativus,** Betoogende methode. **Processus mathematicus,** Wiskundige methode. **Processus rationis,** Redeneeringsmethode. **Processus resolutivus,** Oplossende methode. — 3. Geding, rechtsgeding, BELLEFROID 243. **Processus civilis,** Burgerlijk rechtsgeding, BELLEFROID 243. **Processus commercialis,** Handelsgeding. **Processus correctionalis,** Boetstraffelijk geding. **Processus criminalis,** Lijfstraffelijk geding. **Processus poenalis,** Strafgeding, BELLEFROID 243.

PROCLAMATIO : Afkondiging.

PROCREATIO : Teling, voortbrenging.

PROCURATIO : 1. Verschaffing. **Procuratio abortus,** Het afdrijven der onvoldragen vrucht, POTTERS III, 232. — 2. Volmacht, BELLEFROID 243. **Procuratio authentica,** Authentieke volmacht, BELLEFROID 243. **Procuratio generalis,** Algemeene volmacht, BELLEFROID 243. **Procuratio specialis,** Bizondere volmacht, BELLEFROID 243. **Procuratio sub sigillo privato,** Onderhandsche volmacht, BELLEFROID 243. **Procuratio verbalis,** Mondelinge volmacht (RECHT).

PROCURATOR : Gevolmachtigde.

PRODIGALITAS : Verkwisting, QUAADVLIET II, 130, kwistigheid.

PRODIGUS : Kwistig.

PRODUCTIO : Voortbrenging. **Productio per defectionem,** Voort-

brenging door vernietiging. **Productio per derivationem,** Voortbrenging door afleiding. **Productio per protensionem,** Voortbrenging door omwerking, voortbrenging door omvorming.

PRODUCTIVE : Voortbrengenderwijze.

PROFESSIO : 1. Belijdenis. **Professio fidei,** Geloofsbelijdenis. — 2. Professie, kloosterprofessie. **Professio perpetua,** Eeuwige professie. **Professio religiosa,** Kloosterlijke professie. **Professio simplex,** Eenvoudige professie. **Professio sollemnis,** Plechtige professie. **Professio temporaria,** Tijdelijke professie.

PROFITERI : Belijden.

PROFUSIO : Kwistigheid.

PROGRESSIO : 1. Toename, vorderingen. — 2. Reeks. **Progressio arithmetica,** Rekenkundige reeks. **Progressio geometrica,** Meetkundige reeks (WISKUNDE).

PROGRESSISMUS : Progressisme. **Progressismus privatus,** Privaat progressisme. **Progressismus socialis,** Maatschappelijk progressisme.

PROHIBERE : 1. Verhinderen. — 2. Verbieden.

PROHIBITORIUS : 1. Verhinderend. — 2. Verbiedend.

PROMISSIO : Toezegging, belofte. **Promissio ex fidelitate,** Belofte uit getrouwheid, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 238. **Promissio gratuita,** Eenvoudige belofte, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 154. **Promissio nuda,** Loutere belofte.

PROMISSOR : Toezegger, belover.

PROMITTENS : Belovende, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 154.

PROMITTERE : Beloven, toezeggen.

PROMPTITUDO : Bereidwilligheid.

PROMPTUS : Bereidwillig, dienstvaardig.

PROMULGARE : Ter kennis brengen, QUAADVLIET I, 114, afkondigen, BELLEFROID 245, uitvaardigen.

PROMULGATIO : Afkondiging, QUAADVLIET II, 58; VAN OORSCHOT 140; BELLEFROID 245, uitvaardiging, bekendmaking, VAN HOONACKER 162. **Promulgatio authentica,** Officieele afkondiging. **Promulgatio legum,** Afkondiging van de wetten, BELLEFROID 245. **Promulgatio publica,** Openbare afkondiging.

PRONOMEN : Voornaamwoord. **Pronomen demonstrativum,** Aanwijzend voornaamwoord. **Pronomen indefinitum,** Onbepaald voornaamwoord. **Pronomen interrogativum,** Ondervragend voornaamwoord. **Pronomen personale,** Persoonlijk voornaamwoord. **Pronomen possessivum,** Bezittelijk voornaamwoord. **Pronomen relativum,** Betrekkelijk voornaamwoord.

PROPASSIO : In het zintuigelijke blijvende hartstocht, oneigenlijke hartstocht (CHRISTUSLEER).

PROPENSIO : Bizondere aanleg, POTTERS V, 101, geschiktheid, neiging, geneigdheid.

PROPHETA : Profeet.

PROPHETIA : Voorspelling, profetie. **Prophetia divina,** Goddelijke voorspelling. **Prophetia naturalis,** Natuurlijke voorspelling. **Prophetia proprie dicta,** Eigenlijke voorspelling. **Prophetia supernaturalis,** Bovennatuurlijke voorspelling.

PROPHETICUS : Profetisch.

PROPITIARE : Verzoenen.

PROPITIATIO : Verzoening.

PROPITIATOR : Verzoener.

PROPITIATORIUS : Verzoenend.

PROPITIATRIX : Verzoenster (MARIALEER).

PROPORTIO : Evenredigheid. **Proportio aequalitatis,** Evenredigheid van gelijkheid. **Proportio arithmetica,** Rekenkundige evenredigheid. **Proportio debita,** Gepaste evenredigheid. **Proportio determinata,** Bepaalde evenredigheid. **Proportio discreta,** Onderbroken evenredig-

heid. **Proportio entitatis,** Wezensevenredigheid. **Proportio finita,** Beperkte evenredigheid. **Proportio geometrica,** Meetkundige evenredigheid. **Proportio habitudinis,** Verhoudingsevenredigheid. **Proportio inaequalitatis,** Ongelijkheidsevenredigheid. **Proportio inversa,** Omgekeerde evenredigheid. **Proportio multiplex,** Veelvoudige evenredigheid. **Proportio numeralis,** Getallijke evenredigheid, getalsevenredigheid. **Proportio secundum commensurationem,** Wezensevenredigheid.

PROPORTIONALIS : Evenredig.

PROPORTIONALITAS : Geëvenredigdheid, DE COCK, OVER DE MENSCHELIJKE DADEN 48, evenredigheid. **Proportionalitas arithmetica,** Rekenkundige geëvenredigdheid. **Proportionalitas geometrica,** Meetkundige geëvenredigdheid.

PROPORTIONALITER : Pondspondsgewijze, DOSFEL 125, evenredigerwijze, geëvenredigderwijze.

PROPORTIONARI : Evenredig zijn met, geëvenredigd zijn met.

PROPOSITIO : 1. Volzin. **Propositio adversativa,** Tegenstellingsvolzin. **Propositio aequipollens,** Gelijkwaardige volzin. **Propositio affirmativa,** Bevestigende volzin. **Propositio analytica,** Ontledende volzin. **Propositio aperta,** Klaarblijkelijke volzin. **Propositio categorica,** Enkelvoudige volzin. **Propositio causalis,** Oorzakelijkheidsvolzin. **Propositio composita,** Samengestelde volzin. **Propositio condicionalis,** Voorwaardelijke volzin. **Propositio contingens,** Volzin met wisselvalligen inhoud. **Propositio copulativa,** Koppelsamenstelling. **Propositio de contingenti,** Volzin met wisselvalligen inhoud. **Propositio de impossibili,** Volzin met onmogelijken inhoud. **Propositio de inesse,** Louter bevestigende volzin. **Propositio de necessario,** Volzin met noodzakelijken inhoud. **Propositio de possibili,** Volzin met mogelijken inhoud. **Propositio de primo adiacente,** Eénwoordige volzin. **Propositio de secundo adiacente,** Volzin met een attributief werkwoord. **Propositio de tertio adiacente,** Koppelwoordige volzin. **Propositio demonstrativa,** Betoogende volzin. **Propositio dialectica,** Betwistbare volzin. **Propositio disiunctiva,** Wisselvolzin, wisselsamenstelling. **Propositio distributiva,** Verdeelende volzin. **Propositio divisiva,** Indeelende volzin. **Propositio exceptiva,** Uitzonderingsvolzin. **Propositio exclusiva,** Uitsluitende volzin. **Propositio exponibilis,** Verklaarbare volzin. **Propositio expositiva,** Verklarende volzin. **Propositio falsa,** Onware volzin. **Propositio hypothetica,** Voorwaardelijke volzin, samengestelde volzin. **Propositio identica,** Begripherhalende volzin. **Propositio immediata,** Onmiddellijk duidelijke volzin. **Propositio impossibilis,** Volzin met een onmogelijken inhoud. **Propositio improbabilis,** Volzin met onwaarschijnlijken inhoud. **Propositio impropria,** Oneigenlijke volzin. **Propositio indefinita,** Onbepaalde volzin. **Propositio inductiva,** Opklimmende volzin. **Propositio innaturalis,** Volzin met onnatuurlijken inhoud. **Propositio inordinata,** Wanschikkelijke volzin. **Propositio maior,** Meerdervolzin. **Propositio mediata,** Middellijke volzin. **Propositio minor,** Mindervolzin. **Propositio modalis,** Wijze te kennen gevende volzin. **Propositio modalis composita,** Samenstellende en wijze te kennen gevende volzin. **Propositio modalis divisa,** Deelende en wijze te kennen gevende volzin. **Propositio naturalis,** Volzin met natuurlijken inhoud. **Propositio negativa,** Ontkennende volzin. **Propositio occulta,** Gedoken volzin. **Propositio ordinata,** Ordelijke volzin. **Proposi-**

tio particularis, Bizondere volzin. **Propositio per se nota**, Uit zich zelf blijkende volzin. **Propositio per se nota quoad omnes**, Voor allen uit zich zelf blijkende volzin. **Propositio per se nota quoad sapientes**, Enkel voor wijzen uit zich zelf blijkende volzin. **Propositio praedicativa**, Enkelvoudige volzin. **Propositio prima**, Eerste volzin. **Propositio probabilis**, Volzin met waarschijnlijken inhoud. **Propositio rationalis**, Redeneerende volzin. **Propositio reduplicativa**, Beklemtonende volzin, herhalende volzin. **Propositio relativa**, Verhoudingsvolzin. **Propositio simplex**, Enkelvoudige volzin. **Propositio singularis**, Iets afzonderlijks betreffende volzin. **Propositio synthetica**, Samenstellende volzin. **Propositio tautologica**, Begripherhalende volzin. **Propositio universalis**, Algemeene volzin. **Propositio vera**, Ware volzin. — 2. Stelling. **Propositio damnata**, Veroordeelde stelling. **Propositio de errore suspecta**, Van onjuistheid verdachte stelling. **Propositio de haeresi suspecta**, Van ketterij verdachte stelling. **Propositio erronea**, Onjuiste stelling. **Propositio errorem sapiens**, Naar onjuistheid zweemende stelling. **Propositio haeresim sapiens**, Naar ketterij zweemende stelling. **Propositio haeretica**, Kettersche stelling. **Propositio male sonans**, Minder goed luidende stelling. **Propositio piarum aurium offensiva**, Voor vrome lieden kwetsende stelling. **Propositio temeraria**, Gewaagde stelling.

PROPOSITUM : 1. Toeleg. — 2. Voornemen, POTTERS IV, 118. **Propositum absolutum**, Volstrekt voornemen. **Propositum efficax**, Daadvaardig voornemen. **Propositum explicitum**, Uitdrukkelijk voornemen. **Propositum firmum**, Vast voornemen. **Propositum implicitum**, Onuitgedrukt voornemen. **Propositum speciale**, Bizonder voornemen. **Propositum universale**, Algemeen voornemen (BIECHT).

PROPRIE : Eigenlijk, in eigenlijken zin.

PROPRIETARIUS : Eigenaar.

PROPRIETAS : 1. Eigenschap. *Proprietatum deletio est naturae negatio*, *Uitroeiing van eigenschappen beteekent ontkenning van de natuur.* — *Proprietas intensior est, cum appropinquat suae origini*, *Een eigenschap neemt aan felheid toe naar gelang ze tot haar oorsprong nadert.* — **Proprietas absoluta**, Volstrekte eigenschap. **Proprietas accidentalis**, Bijkomstige eigenschap. **Proprietas activa**, Werkdadige eigenschap. **Proprietas attributalis**, Louter woordelijke eigenschap. **Proprietas communis**, Gemeenschappelijke eigenschap. **Proprietas coniuncti**, Eigenschap van den heelen mensch. **Proprietas essentialis**, Wezenlijke eigenschap. **Proprietas habitudinalis**, Betrekkelijke eigenschap. **Proprietas hypostatica**, Eigenschap van een Godmensch, hypostatische eigenschap. **Proprietas individualis**, Eenlingelijke eigenschap. **Proprietas logica**, Redekundige eigenschap. **Proprietas naturalis**, Natuurlijke eigenschap. **Proprietas passiva**, Lijdende eigenschap. **Proprietas personalis**, Persoonlijke eigenschap. **Proprietas physica**, Physische eigenschap. **Proprietas realis**, Zaaklijke eigenschap. **Proprietas relativa**, Betrekkelijke eigenschap. **Proprietas specifica**, Soortschikkende eigenschap, soortbepalende eigenschap, soort te kennen gevende eigenschap, soortelijke eigenschap. — 2. Eigenheid, eigenlijke zin. **Proprietas verborum**, Eigenlijke zin der woorden. — 3. Eigendom. **Proprietas adquirenda**, Aan te werven bezit. **Proprietas adquisita**, Aangeworven bezit. **Proprietas directa**, Loutere eigendom. **Proprietas imperfecta**,

Onvolkomen eigendom. **Proprietas obiective sumpta,** Voorwerp van bezit, eigendommen. **Proprietas perfecta,** Volkomen eigendom. **Proprietas subiective sumpta,** Bezitsrecht. **Proprietas utilis,** Gebruikseigendom.

PROPRIISSIME : In zijn engste beteekenis.

PROPRIUM : Onontbeerlijke eigenschap. *Proprium ... non est de essentia rei, sed ex principiis essentialibus speciei causatur,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 1, AD 5, *Een onontbeerlijke eigenschap hoort niet bij de wezenheid van iets, maar wordt door de wezenlijke beginselen der soort teweeg gebracht.* — *(Proprium) ... medium est inter essentiam et accidens,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 1, AD 5, *De onontbeerlijke eigenschap staat tusschen de wezenheid en de bijkomstigheid in.* — *Proprium primo inest speciei, Onontbeerlijke eigenschappen hooren op de eerste plaats bij den soortelijken aard.* — **Proprium essentiale,** Wezenlijke eigenschap. **Maxime proprium,** Eigenschap in zeer strengen zin. **Proprium metaphysicum,** Metaphysische eigenschap. **Proprium physicum,** Physische eigenschap (DENKLEER).

PROPRIUS : Eigen, geëigend. **Maxime proprius,** Meest geëigend.

PROROGATIO : Verlenging, BELLEFROID 246. **Prorogatio iurisdictionis,** Verlenging van rechtsmacht, BELLEFROID 246.

PROSYLLOGISMUS : Vooorafgaande sluitrede.

PROTESTATIO : Belijdenis. **Protestatio fidei,** Geloofsbelijdenis. **Protestatio operis,** Belijdenis door werken. **Protestatio oris,** Belijdenis door woorden.

PROTOCANONICUS: Protokanoniek (SCHRIFTUUR).

PROTOPARENTES : Eerste ouders.

PROTOTYPUS : Voorafbeelding, NIEUWBARN 416.

PROVIDENTIA : 1. Voorzienigheid. *Providentia pertinet tantum ad cognitionem eorum quae sunt ad finem, secundum quod ordinantur in finem; et ideo providentia includit et scientiam et voluntatem, sed tamen essentialiter in cognitione manet, non quidem speculativa, sed practica,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 5, A. 1, C., *Voorzienigheid betreft alleen de kennis van wat op een einddoel gericht is, in zoover dit op het doel aanstuurt; zoo omvat voorzienigheid dan én kennis én wil; naar haar wezenheid beschouwd, blijft ze evenwel in de kennis, niet in de bespiegelende kennis evenwel, maar in de praktische.* — *Inter cetera ... rationalis creatura excellentiori quodam modo divinae providentiae subiacet, inquantum et ipsa fit providentiae particeps, sibi ipsi et aliis providens,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 91, A. 2, C., *Onder de schepselen is het redelijk schepsel op een voortreffelijker wijze aan de goddelijke voorzienigheid onderworpen; het wordt namelijk aan de voorzienigheid deelachtig en voorziet voor zich zelf en voor anderen.* — *Non ... potest esse in Deo providentia respectu sui ipsius, cum quidquid est in eo, sit finis, non ad finem,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 5, A. 2, C., *Bij God is er geen voorzienigheid om Hem zelf; alles immers wat in God is is einddoel en is niet om een doel.* — *Oportet quod per providentiam illius intellectus, qui praedictum ordinem naturae indidit, mundus gubernetur,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 5, A. 2, C., *Door de voorzienigheid van het verstand dat de dingen hun natuurlijke verhouding schonk, zal de wereld bestuurd worden.* — **Providentia approbationis,** Goedkeurende voorzienigheid. **Providentia communis,** Gewone voorzienigheid. **Providentia concessionis,** Toelatende voorzienigheid. **Providentia divina,** Goddelijke Voorzienigheid. **Providentia divina immediata,** Onmiddellijke goddelijke voorzie-

nigheid. **Providentia divina mediata,** Middellijke goddelijke voorzienigheid. **Providentia generalis,** Algemeene voorzienigheid. **Providentia inferior,** Lagere voorzienigheid. **Providentia miraculosa,** Wonderdadige voorzienigheid. **Providentia moralis,** Zedelijke voorzienigheid. **Providentia naturalis,** Natuurlijke voorzienigheid. **Providentia ordinaria,** Gewone voorzienigheid. **Providentia physica,** Physische voorzienigheid. **Providentia specialis,** Bizondere voorzienigheid. **Providentia supernaturalis,** Bovennatuurlijke voorzienigheid. **Providentia voluntaria,** Willijke voorzienigheid. — 2. Vooruitzicht, doorzicht der toekomst (hulpdeugd van de voorzichtigheid).

PROVOCARE : Uitdagen, uitlokken, opruien, aanzetten, BELLEFROID 247.

PROVOCATIO : Uitdaging, BELLEFROID 247. **Provocatio collectiva,** Opruiing, BELLEFROID 247. **Provocatio directa,** Rechtstreeksche uitlokking, rechtstreeksche opruiing. **Provocatio individualis,** Uitlokking, BELLEFROID 247.

PROXENETA : Makelaar, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 207, koppelaar, BELLEFROID 247 (RECHT).

PROXENETRIA : Koppelarij, BELLEFROID 247, makelarij (RECHT).

PROXIMUS : 1. Bvl. nw. : Naast. — 2. Zst. nw. : Naastbestaande.

PRUDENS : Voorzichtig.

PRUDENTER : Voorzichtigerwijze.

PRUDENTIA : Voorzichtigheid, POTTERS II, 299. *Ad prudentiam non pertinet nisi applicatio rationis rectae ad ea, de quibus est consilium,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 47, A. 2, AD 3, *De voorzichtigheid komt niets anders toe dan de rechte rede toe te passen aan datgene wat aan overleg onderworpen werd.* — *Prudentia secundum essentiam suam est intellectualis virtus; sed secundum materiam convenit cum virtutibus moralibus, est enim recta ratio agibilium ..., et secundum hoc virtutibus moralibus connumeratur,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 58, A. 3, AD 1, *Naar haar wezenheid beschouwd, is voorzichtigheid een verstandelijke deugd; wat haar stof betreft komt ze echter overeen met de zedelijke deugden, ze is namelijk rechte maatstaf bij het handelen en wordt in dat opzicht bij de zedelijke deugden gerekend.* — *Prudentia facit hominem bene se habere in his, quae sunt ad finem eligenda,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 35, *Voorzichtigheid brengt een mensch in de vereischte gesteltenis tegenover wat om het einddoel moet betracht worden.* — *Virtus moralis ordinat ad finem; prudentia autem dirigit circa ea quae sunt ad finem,* S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NICOM. LECT. 11, *Een zedelijke deugd richt op het einddoel; voorzichtigheid nu leidt alles wat in verhouding staat tot het doel.* — *Sicut scientia speculativa non potest haberi sine intellectu principiorum, ita nec prudentia sine virtutibus moralibus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 65, A. 1, C., *Evenals bespiegelende wetenschap niet opgaat zonder inzicht in de beginselen, evenmin gaat voorzichtigheid op zonder zedelijke deugden.* — **Prudentia adquisita,** Aangeworven voorzichtigheid. **Prudentia animalis,** Dierlijke voorzichtigheid. **Prudentia architectonica,** Bevelvoerende voorzichtigheid. **Prudentia carnis,** Voorzichtigheid des vleesches, QUAADVLIET II, 73. **Prudentia civilis,** Staatsburgerlijke voorzichtigheid. **Prudentia diabolica,** Eerzuchtige voorzichtigheid, duivelsche voorzichtigheid. **Prudentia falsa,** Valsche voorzichtigheid, QUAADVLIET II, 73. **Prudentia gubernatrix,** Bestierende voorzichtigheid, POTTERS V, 119. **Prudentia imperfecta,** Onvolmaakte voorzichtigheid. **Prudentia infusa,** Ingestorte voorzichtigheid. **Prudentia militaris,** Voorzichtigheid in het

legerbestuur, QUAADVLIET II, 66, krijgsbeleid. **Prudentia monastica**, Persoonlijke voorzichtigheid, QUAADVLIET II, 66. **Prudentia naturalis**, Natuurlijke voorzichtigheid. **Prudentia oeconomica**, Voorzichtigheid in het huiselijk bestier, QUAADVLIET II, 66, huisbeleid, huishoudelijke voorzichtigheid. **Prudentia perfecta**, Volmaakte voorzichtigheid. **Prudentia personalis**, Persoonlijke voorzichtigheid, POTTERS V, 119. **Prudentia politica**, Stadhoudelijke voorzichtigheid. **Prudentia regnativa**, Voorzichtigheid in het staatsbestuur, QUAADVLIET II, 66, staatsbeleid. **Prudentia simpliciter civilis**, Staatsburgerlijke voorzichtigheid. **Prudentia solitaria**, Persoonlijke voorzichtigheid. **Prudentia stricte carnalis**, Eigenlijk vleeschelijke voorzichtigheid. **Prudentia supernaturalis**, Bovennatuurlijke voorzichtigheid. **Prudentia terrena**, Aardsche voorzichtigheid, hebzuchtige voorzichtigheid.

PRUDENTIALIS : Voorzichtig, strookend met de voorzichtigheid.

PSYCHIATRIA : Zielsgeneeskunde.

PSYCHICE : Ziellijkerwijze.

PSYCHICUS : Ziellijk, VAN ALTDORF 77.

PSYCHOLOGIA : Zielkunde. **Psychologia experimentalis**, Proefondervindelijke zielkunde, ervaringszielkunde.

PSYCHOLOGICE : Zielkundigerwijze.

PSYCHOLOGICUS : Zielkundig.

PSYCHO-VITALISMUS : Psychovitalisme.

PUBER : Geslachtsrijp.

PUBERTAS : Geslachtsrijpheid.

PUBLICATIO : 1. Bekendmaking, BELLEFROID 247. **Publicatio iudiciaria**, Gerechtelijke bekendmaking, IBIDEM 247. **Publicatio legum**, Bekendmaking der wetten, IBIDEM 247. — 2. Huwelijksbannen, DE SMET 41, echtgeboden, IBIDEM 41, huwelijksafkondigingen, BELLEFROID 247, roepen.

PUBLICITAS : Openbaarheid.

PUBLICUS : Openbaar.

PUDENS : Schaamachtig.

PUDENTER : Schaamachtigerwijze.

PUDENTIA : Eerbaarheidsgevoel.

PUDERE : Zich schamen.

PUDIBILIS : Schaamachtig.

PUDIBUNDUS : Schaamachtig, zedig.

PUDICITIA : Schaamachtigheid, zedigheid.

PUDICUS : Eerbaar, zedig.

PUDOR : Eerbaarheid, POTTERS V, 129, eerbaarheidsgevoel, zedigheid.

PUDOROSUS : Zeer schaamachtig.

PULCHER : Schoon.

PULCHRITUDO : Schoonheid. *Ad pulchritudinem tria requiruntur; primo quidem integritas sive perfectio ...; et debita proportio sive consonantia; et iterum claritas*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 39, A. 8, C., *Voor schoonheid worden drie dingen vereischt, gaafheid namelijk of volkomenheid, gepaste verhouding of gelijkluidendheid en helderheid.*

PULCHRUM : Het schoone. *Pulchrum in debita proportione consistit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 4, AD 1, *Schoonheid komt neer op gepaste verhouding.* — *Ad rationem pulchri pertinet quod in eius aspectu seu cognitione quietetur appetitus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 27, A. 1, AD 3, *Tot het wezen van het schoone behoort dat zijn aanschouwing of kennis het streefvermogen moet bevredigen.* — *Pulchra ... dicuntur, quae visa placent*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 4, AD 1, *Schoon heet wat, wanneer het gezien wordt, behaagt.* — *Pulchrum proprie pertinet ad rationem causae formalis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 4, AD 1, *Het schoone hoort eigenlijk bij het begrip « vormelijke oorzaak ».* — *Pulchrum addit supra bonum quendam ordinem ad vim cognoscitivam*, S. THOMAS, SUM. THEOL.

I-II, Q. 27, A. 1, AD 3, *Het schoone voegt aan het goede een bepaalde verhouding tot het kenvermogen toe.* — *Pulchrum est idem bono sola ratione differens*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 27, A. 1, AD 3, *Het schoone is hetzelfde als het goede, beide verschillen immers alleen naar het begrip.*

PUNCTIO CORDIS : Hartsteek, POTTERS IV, 186.

PUNCTUM : 1. Stip. **Punctum mathematicum**, Wiskundige stip. **Punctum physicum**, Natuurkundige stip. — 2. Afzonderlijke leerstelling. **Punctum fidei**, Punt van 't geloof.

PUNCTUS : Stip. **Punctus mathematicus**, Wiskundige stip. **Punctus physicus**, Natuurkundige stip.

PUPILLUS : Pleegkind, BELLEFROID 248.

PURGATIO : Loutering.

PURGATIVUS : Louterend.

PURGATORIUM : Vagevuur.

PURGATORIUS : Louterend.

PURITAS : 1. Reinheid. **Puritas corporalis**, Lichamelijke reinheid. **Puritas spiritualis**, Geestelijke reinheid. — 2. Louterheid, onvermengdheid.

PURUS : 1. Rein. — 2. Louter, onvermengd.

PUSILLANIMIS : Kleinmoedig.

PUSILLANIMITAS : Kleinmoedigheid, POTTERS V, 63.

PUTATIVUS : Vermeend, BELLEFROID 248.

PYROMANIA : Brandzucht.

PYROMANTIA : Vuurwichelarij.

PYTHONISMUS : Pythonisme.

Q

QUADRAGESIMA : Vastentijd.

QUAESTIO : Vraag, vraagstuk. **Quaestio facti**, Feitelijke vraag, BELLEFROID 249. **Quaestio insidiosa**, Strikvraag. **Quaestio iuris**, Rechtsvraag, BELLEFROID 249. **Quaestio philosophica**, Wijsgeerig vraagstuk. **Quaestio theologica**, Theologisch vraagstuk.

QUALIFICARE : 1. Met een hoedanigheid toerusten. — 2. Een rechtskundigen naam geven, noemen, BELLEFROID 249.

QUALIFICATIO : 1. Toerusting met een hoedanigheid. — 2. Benaming, begripsbepaling, BELLEFROID 249. **Qualificatio iuridica**, Rechtskundige benaming, BELLEFROID 249.

QUALITAS : Hoedanigheid, RUYGHBEWERP VANDE REDENKAVELING 32; KORT BEGRIP DES REDENKAVELINGS 7; REDERYCK-KUNST IN RIJM OPT KORTST VERVAT 6; VONDEL, BESPIEGELINGEN II, 754; WB IX, 487; KOK, INSTITUTIO LOGICA 415; POTTERS V, 101. *Qualitates ... sunt principia transmutationum etiam in rebus materialibus, sicut calidum, frigidum, humidum et siccum et alia huiusmodi*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *Hoedanigheden zijn ook bij stoffelijke wezens beginselen van verandering, aldus warmte, koude, natheid en droogheid en andere dergelijke.* — *Proprie ... qualitas importat quendam modum substantiae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 49, A. 2, C., *Eigenlijk is de hoedanigheid een zijnswijze van de zelfstandigheid.* — *Qualitates non solum agunt in virtute propria, sed etiam in virtute formae substantialis*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENTENT. D. 12, Q. 1, A. 2, SOL. 2, *Hoedanigheden handelen niet alleen uit eigen kracht, maar ook uit kracht van den zelfstandigen vorm.* — *Qualitatum aliae sunt naturales, aliae vero adventitiae. Naturales aequidem adveniunt secundum naturam, et semper internae sunt inditaeque rebus. Adventitiae vero extrinsecus perficiunt, et abiici queunt*, SIMPLICIUS, COMM. IN PRAEDICAM. CAP. DE QUALI ET QUALITATE, *Onder*

de hoedanigheden zijn er natuurlijke en bijkomende hoedanigheden. Natuurlijke hoedanigheden komen een wezen op grond van zijn natuur toe en zijn steeds binnen in de dingen. Bijkomende hoedanigheden integendeel rusten een wezen van buiten toe en kunnen wegvallen. — *Sicut id, secundum quod determinatur potentia materiae secundum esse substantiale, dicitur qualitas, quae est differentia substantiae, ita id, secundum quod determinatur potentia subiecti secundum esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 49, A. 2, C., *Zooals dit waaruit de aanleg der stof wat het zelfstandige zijn betreft bepaald wordt de zelfstandigheid nader bepalende hoedanigheid heet, zoo ook wordt dit waaruit de aanleg van het subjekt wat het bijkomstige zijn betreft bepaald wordt bijkomstige hoedanigheid genoemd.* — *Quae ... praedicant qualitatem, non dicunt quid est illud de quo praedicatur absolute, sed quale quid,* S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. I, *Wat hoedanigheid te kennen geeft zegt niet wat dat is waaraan in volstrekten zin hoedanigheid wordt toegekend, maar wel hoe het is.* — *Qualitas fundat similitudinem et dissimilitudinem, Gelijkenis en verschil berusten op hoedanigheid.* — *Qualitas est nobilior quantitate, Hoedanigheid is voortreffelijker dan hoegrootheid.* — *Qualitas habet contrarium, Hoedanigheden hebben een tegendeel.* — *Qualitas suscipit magis et minus, Een hoedanigheid is voor meer en minder vatbaar.* — **Qualitas absoluta**, Volstrekte hoedanigheid. **Qualitas accidentalis**, Bijkomstige hoedanigheid. **Qualitas activa**, Bedrijvige hoedanigheid. **Qualitas adquisita**, Aangeworven hoedanigheid. **Qualitas adventitia**, Bijkomende hoedanigheid. *Hae ... (qualitates) quae sunt adventitiae, sunt habitus et dispositiones, secundum facile et difficile ammissibile differentes,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 49, A. 2, C., *Hoedanigheden die bijkomend zijn, heeten, al naar gelang ze gemakkelijk of moeilijk wegvallen, hebbelijkheden of geschiktheden.* — **Qualitas alterabilis**, Wijzigbare hoedanigheid. **Qualitas alterans**, Wijzigende hoedanigheid. **Qualitas composita**, Samengestelde hoedanigheid. **Qualitas connaturalis**, Gelijkaardige hoedanigheid, gelijkgeaarde hoedanigheid. **Qualitas corporalis**, Lichamelijke hoedanigheid. **Qualitas deficiens**, Ontoereikende hoedanigheid. **Qualitas entitativa**, Zijnshoedanigheid, POTTERS V, 101. **Qualitas essentialis**, Wezenlijke hoedanigheid. **Qualitas immaterialis**, Onstoffelijke hoedanigheid. **Qualitas imperfecta**, Onvolmaakte hoedanigheid. **Qualitas materialis**, Stoffelijke hoedanigheid. **Qualitas naturalis**, Natuurlijke hoedanigheid. **Qualitas operativa**, Werkhoedanigheid, POTTERS V, 101. **Passibilis qualitas**, Lijdelijke hoedanigheid. **Qualitas passiva**, Lijdende hoedanigheid. **Patibilis qualitas**, Lijdelijke hoedanigheid. **Qualitas per se immediate sensibilis**, Door zich zelf onmiddellijk zintuigelijk waarneembare hoedanigheid. **Qualitas per se non immediate sensibilis**, Door zich zelf niet onmiddellijk zintuigelijk waarneembare hoedanigheid. **Qualitas perfecta**, Volmaakte hoedanigheid. **Qualitas physica**, Physische hoedanigheid. **Qualitas primaria**, Eersterangshoedanigheid. **Qualitas secundaria**, Tweederangshoedanigheid. **Qualitas sensibilis**, Zintuigelijk waarneembare hoedanigheid. **Qualitas simplex**, Enkelvoudige hoedanigheid. **Qualitas spiritualis**, Geestelijke hoedanigheid. **Qualitas substantialis**, Zelfstandige hoedanigheid. **Qualitas vialis**, Voorbijgaande hoedanigheid.

QUALITATIVUS : Hoedanigheidelijk.

QUANDO : Wanneer, bepaling naar tijd, PLATENBURG, WIJSBEGEERTE I, 40. *Secundum quod aliquid denominatur*

a tempore, est praedicamentum quando, S. THOMAS, COMM. IN III PHYSIC. LECT. 5, N° 15, *Wanneer iets naar den tijd benaamd wordt, gaat het om het hoofdbegrip « wanneer »*. — **Quando futurum**, Bepaling naar toekomstigen tijd, toekomstig wanneer. **Quando praesens**, Bepaling naar tegenwoordigen tijd, tegenwoordig wanneer. **Quando praeteritum**, Bepaling naar verleden tijd, verleden wanneer (NATUURPHILOSOPHIE).

QUANTIFICARE : Met hoegrootheid toerusten.

QUANTITAS : Hoegrootheid, POTTERS III, 245. (*Philosophus*) *ponit rationem quantitatis dicens, quod quantum dicitur quod est divisibile in ea quae insunt*, S. THOMAS, COMM. IN V METAPHYS. LECT. 15, *De Wijsgeer geeft het begrip « hoegrootheid » te kennen, wanneer hij zegt dat wat in inzijnde deelen verdeelbaar is hoegrootheid heet.* — *Ratio quantitatis in communi ... consistit in quadam divisibilitate*, S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. 19, Q. I, A. I, AD I, *Het begrip zelf van hoegrootheid komt op deelbaarheid neer.* — *De ratione ... quantitatis est ordo partium*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 12, AD I, *Tot het begrip « hoegrootheid » behoort schikking der deelen.* — *Quantitas secundum sui rationem est sine motu, et sine ratione boni et mali*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 49, A. 2, C., *Hoegrootheid kent, naar haar aard beschouwd, beweging, goed noch kwaad.* — *Remota quantitate substantia omnis indivisibilis est*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 65, *Wanneer hoegrootheid wegvalt, blijkt elke zelfstandigheid ondeelbaar te zijn.* — *Quantitas non habet contrarium, Hoegrootheid heeft geen tegendeel.* — *Quantitas non suscipit magis et minus, Hoegrootheid is niet voor meer en minder vatbaar.* — *Quantitas impedit actionem formae, Hoegrootheid staat het handelen van den vorm in den weg.* — **Quantitas absoluta**, Volstrekte hoegrootheid. **Quantitas accidentalis**, Bijkomstige hoegrootheid. **Quantitas completa**, Volledige hoegrootheid. **Quantitas continua**, Aaneensluitende hoegrootheid, onafgebroken hoegrootheid. **Quantitas corporea**, Lichamelijke hoegrootheid. **Quantitas determinata**, Bepaalde hoegrootheid. **Quantitas dimensiva**, Meetbare hoegrootheid. — (*Quantitas dimensiva*) *definitur esse quantitas positionem habens*, S. THOMAS, I QU. QUODLIB., A. 21, C., *Meetbare hoegrootheid wordt bepaald als hoegrootheid die schikking kent.* — *Habet ... et hoc proprium quantitas dimensiva inter accidentia reliqua, quod ipsa secundum se individuatur*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 65, *Tegenover andere bijkomstigheden komt meetbare hoegrootheid als eigen toe uit zich zelf te worden vereenlingd.* — *Impossibile est in materia intellegere diversas partes, nisi praeintellegatur in materia quantitas dimensiva ad minus interminata, per quam dividitur*, S. THOMAS, COMM. IN II SENTENT. D. 3, Q. I, A. 4, C., *Het gaat niet aan voor de stof van verschillende deelen te spreken, of er moet vooraf in de stof op zijn minst onbepaalde meetbare hoegrootheid dank zij welke de stof zal worden ingedeeld, geondersteld worden.* — **Quantitas discreta**, Ingedeelde hoegrootheid. **Quantitas duarum dimensionum**, Hoegrootheid met twee afmetingen. **Quantitas durationis**, Duurhoegrootheid. **Quantitas extensiva**, Uitgestrektheidshoegrootheid. **Quantitas finita**, Beperkte hoegrootheid. **Quantitas fluens**, Vloeibare hoegrootheid. **Quantitas imperfecta**, Onvolmaakte hoegrootheid. **Quantitas indeterminata**, Onbepaalde hoegrootheid. **Quantitas infinita**, Onbeperkte hoegrootheid. **Quantitas interminata**, Onbepaalde hoegrootheid. **Quantitas mathematica**, Wiskundige hoegrootheid. **Quantitas naturalis**, Natuurlijke hoegrootheid. **Quantitas numeralis**, Getallijke hoegrootheid.

Quantitas perfecta, Volmaakte hoegrootheid. **Quantitas permanens,** Onafgebroken hoegrootheid. **Quantitas praedicamentalis,** Hoofdbegrippelijke hoegrootheid. **Quantitas proportionalis,** Verhoudingshoegrootheid. **Quantitas transcendentalis,** Transcendenteele hoegrootheid. **Quantitas trium dimensionum,** Hoegrootheid met drie afmetingen. **Quantitas unius dimensionis,** Hoegrootheid met één afmeting. **Quantitas virtutis,** Volmaaktheidshoegrootheid.

QUANTITATIVE : Hoegrootheidelijkerwijs.

QUANTITATIVUS : Hoegrootheidelijk.

QUANTUS : Hoegrootheidelijk.

QUASI-AFFINITAS : Oneigenlijke aanverwantschap.

QUASI-CHARACTER : Oneigenlijk merkteeken (SAKRAMENTENLEER).

QUASI-CONTRACTUS : Oneigenlijke overeenkomst, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 157.

QUASI-DELICTUM : Oneigenlijk misdrijf, BELLEFROID 249.

QUASI-DOMICILIUM : Ondergeschikte huisvesting.

QUASI-ESSENTIALIS : Bijna wezenlijk.

QUASI-ESSENTIALITER : Op bijna wezenlijke wijze.

QUASI-PARAPHERNALIA : Oneigenlijke buitenhuwelijksgoederen.

QUASI-PAROCHUS : Oneigenlijk parochiehoofd.

QUASI-PAROECIA : Oneigenlijke parochie.

QUASI-POSSESSIO : Oneigenlijk bezit, BELLEFROID 249.

QUASI-PRAETERDOTALIA : Oneigenlijke buitenhuwelijksgoederen.

QUASI-USUSFRUCTUS : Oneigenlijk vruchtgebruik, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 91; BELLEFROID 249.

QUERELA : Klacht, aanklacht (RECHT.)

QUIA : 1. Omdat. — 2. Dat.

QUID : Wat. *Propter quid, Het waarom.* — *Secundum quid, Onder een bepaald opzicht,* TERBURG 149, *in één of ander opzicht.*

QUIDDITAS : Watheid, RUUSBROEC I, 131. **Quidditas absoluta,** Volstrekte watheid. **Quidditas abstracta,** Afgetrokken watheid. **Quidditas composita,** Samengestelde watheid. **Quidditas generis,** Geslachtswatheid. **Quidditas individui,** Eenlingswatheid. **Quidditas simplex,** Enkelvoudige watheid. **Quidditas speciei,** Soortwatheid. **Quidditas subsistens,** Op zich zelf staande watheid.

QUIDDITATIVE : Watheidelijkerwijze.

QUIDDITATIVUS : Watheidelijk.

QUIES : Rust. **Quies desiderii,** Rust van 't verlangen. **Quies motus,** Ophouden van de beweging. **Quies naturalis,** Natuurlijke rust. **Quies privativa,** Beroovende rust. **Quies spiritualis,** Geestelijke rust. **Quies violenta,** Gewelddadig opgedrongen rust.

QUIETISMUS : Quietisme.

QUODQUIDERATESSE : Watheid.

QUOTA : Deel. **Quota disponibilis,** Beschikbaar deel. **Quota legitima,** Wettelijk deel. **Quota reservata,** Voorbehouden deel, onbeschikbaar deel (RECHT).

R

RADICALIS : Wortellijk.
RADICALITER : Naar den oorsprong, wat den oorsprong betreft, naar den wortel, VAN HOONACKER 36.
RADIX : Wortel, kiem, oorsprong. *In radice, In de kiem,* VAN HOOGSTRATEN I,319.—**Sanatio in radice,** Genezing in de kiem (KERKELIJK RECHT).
RAPERE : Rooven, met geweld ontvreemden, schaken.
RAPINA : Roof, gewelddadige ontvreemding.
RAPTOR : Schaker, oplichter.
RAPTUS : Roof, QUAADVLIET III, 131, schaking, IBIDEM II, 152, oplichting, ontvoering. **Raptus minorennium,** Schaking van minderjarigen, BELLEFROID 252.
RAREFACTIO : Verdunning, toename in ondichtheid.
RARITAS : Dunheid, ondichtheid (Tgd DENSITAS, Dichtheid).
RARUS : Dun, ondicht (Tgd DENSUS, Dicht).
RATA : Evenredig deel. *Pro rata parte, Voor een evenredig deel* (RECHT).
RATIFICATIO : Bekrachtiging, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 92; BELLEFROID 252. **Ratificatio actus mandatarii,** Bekrachtiging eener handeling van den lasthebber, IBIDEM 252. **Ratificatio donationis,** Bekrachtiging eener schenking, IBIDEM 252. **Ratificatio pacti,** Bekrachtiging van een verdrag, IBIDEM 252. **Ratificatio simplex,** Zuivere bekrachtiging, IBIDEM 252. **Ratificatio tacita,** Stilzwijgende bekrachtiging, IBIDEM 252.
RATIFICATIVUS : Bekrachtigend.
RATIHABERE : Goedkeuren, bekrachtigen, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 92 (RECHT).
RATIHABITIO : Bekrachtiging, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN; NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 92, goedkeuring, IBIDEM 92.
RATIHABITORIUS : Bekrachtigend.
RATIO : 1. Rede (vermogen), QUAADVLIET I, 38. *Ratio contra naturam dividitur,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 30, A. 3, ARG. 3, *Rede staat tegenover natuur.* — *Ratio ... est potentia animae non alligata organo corporali,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 9, A. 5, C., *De rede is een vermogen der ziel dat niet aan eenig lichamelijk orgaan gehecht is.* — *Rationis ... proprium est ut ex aliquo ad aliquid inducat,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 92, A. 2, C., *De rede is het eigen van iets tot iets anders te brengen.* — *Ratio primo ... et principaliter est universalium : potest tamen universales rationes ad particularia applicare,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 47, A. 3, AD 1, *De rede is het eerst en vooral om het algemeene te doen; het algemeene kan ze echter wel op het bizondere toepassen.* — *Deducere universalia principia in conclusiones singulares, non est opus simplicis intellectus, sed rationis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 81, A. 3, C., *Algemeene beginselen tot bizondere besluiten te brengen is niet het werk van het enkelvoudig verstand, maar wel van de rede.* — *Discursus rationis semper incipit ab intellectu et terminatur ad intellectum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 8, A. 1, AD 2, *De redeneering der rede gaat steeds uit van het inzicht en eindigt er ook mee.* — *Sunt ... rationis tres actus : quorum primi duo sunt rationis, secundum quod est intellectus quidam. Una enim actio intellectus est intellegentia indivisibilium sive incomplexorum, secundum quam concipit quid est res ... Secunda vero operatio intellectus est compositio vel divisio intellectus, in qua est iam verum vel falsum... Tertius vero actus rationis est secundum id quod est proprium rationis, scilicet discurrere ab uno in aliud, ut per id quod est notum deveniat*

in cognitionem ignoti, S. THOMAS, COMMENT. IN I ANAL. POST. LECT. I, N° 4, *Daar zijn drie verrichtingen die op de rede teruggaan, de twee eerste echter zijn op de rede aangewezen in zoover ze als verstand optreedt. Eén handeling van het verstand is immers het inzicht in de ondeelbare en enkelvoudige begrippen, waardoor het verstand opvat wat een ding is. Een tweede verrichting van het verstand zijn samenstelling en scheiding en hier kan reeds van waarheid en onwaarheid sprake zijn. De derde verrichting der rede komt hierop neer, van het eene naar het andere over te gaan om aldus uit het bekende tot kennis van het onbekende te geraken.* — *Ad rationem ... pertinet ex communibus ad propria procedere*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 94, A. 4, C., *De rede komt het toe uit het algemeenere naar het bizondere over te gaan.* — *Considerare ... aliquid, comparando ad id quod ex ipso sequitur, est proprium rationis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 57, A. 3, C., *Iets te beschouwen en het te vergelijken met wat er uit volgt, dat is eigen aan de rede.* — *Habet ... ratio duplicem actum : unum ... secundum se ... cognoscere aliquod verum; aliu(m) ... inquantum est directiva aliarum virium*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 74, A. 5, C., *De rede heeft een dubbele taak, vooreerst een taak die haar, op zich zelf beschouwd, toekomt, de waarheid te kennen namelijk ; verder ook andere vermogens te leiden.* — *Rationis (est) ordinare*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 18, A. 9, C., *De rede komt het toe te richten.* — *Ratio ... non solum dirigere potest inferiorum partium actus, sed etiam actus sui directiva est*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. I, N° I, *De rede bestuurt niet alleen de handelingen der lagere vermogens, maar ook haar eigen handelingen.* — *(Ratio) est proprium principium humanorum actuum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. I, A. I, AD 3, *De rede is het eigenlijk beginsel der menschelijke handelingen.* — *In ipsa ratione est aliquid quod est principium respectu omnium aliorum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 90, A. 2, C., *In de rede is er iets dat tegenover al het andere als beginsel optreedt.* — *In homine eadem potentia est ratio et intellectus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 8, C., *Rede en verstand maken in den mensch één zelfde vermogen uit.* — *Ratio et intellectus in nobis non sunt diversae potentiae : ... differunt autem secundum perfectum et imperfectum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 83, A. 10, AD 2, *Rede en verstand zijn niet twee verschillende vermogens in ons; ze verschillen alleen naar hun meerdere en mindere volmaaktheid.* — *Certitudo rationis est ex intellectu, sed necessitas rationis est ex defectu intellectus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 49, A. 5, AD 2, *De zekerheid der rede gaat op het verstand terug, maar de onontbeerlijkheid der rede valt aan ontoereikendheid van het verstand te wijten.* — *Ratio nostra perficitur per prudentiam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 68, A. 5, C., *Onze rede wordt door de voorzichtigheid vervolmaakt.* — *Ratio ... principium est pariter in rebus tam arte quam natura constituendis*, ARISTOTELES, I DE PART. ANIMAL. C. I; 639, B, 14, *De rede is evenzeer beginsel voor wat dank zij de kunst, als voor wat door de natuur tot stand komt.* — *Et sensus ratio quaedam est, et omnis virtus cognoscitiva*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 4, AD I, *Ook de zintuigen, ja elk kenvermogen werpt zich eenigszins als rede op.* — **Ratio deliberativa,** Beradende rede. **Ratio factiva,** Vervaardigende rede. **Ratio humana,** Menschelijke rede. **Ratio inferior,** Lagere rede. *Inferior ratio per rationes temporales (deliberat)*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 74, A. 7, AD 3, *De lagere rede overlegt naar tijdelijke beschouwingen.* — *Ratio superior et inferior ... distinguuntur, secundum Augustinum, per officia actuum, et secundum diversos habitus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 9, C., *Hoogere*

en lagere rede worden naar Augustinus op grond van haar daden en haar verschillende hebbelijkheden onderscheiden. — *Ratio superior et inferior, secundum quod ab Augustino accipiuntur, nullo modo duae potentiae animae esse possunt,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 9, C., *Hoogere en lagere rede zijn, zooals Augustinus ze verstaat, niet twee verschillende vermogens der ziel.* — **Ratio inquisitiva,** Vorschende rede. **Ratio intellectiva,** Verstandelijke rede. **Ratio operativa,** Handelende rede. **Ratio ordinans,** Rangschikkende rede. **Ratio particularis,** Bizondere rede. *In homine non solum est ratio universalis, quae pertinet ad partem intellectivam; sed etiam ratio particularis quae pertinet ad partem sensitivam,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 30, A. 3, AD 3, *Bij den mensch is er niet alleen een algemeene rede die bij het verstandelijke deel van den mensch, maar ook een bizondere rede die bij het zintuigelijke in ons behoort.* — *Ratio particularis nata est moveri et dirigi secundum rationem universalem,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 81, A. 3, C., *De bizondere rede is er van aard uit op aangelegd door de algemeene rede aangedreven en geleid te worden.* — **Ratio practica,** Praktische rede. *Ratio practica est circa operabilia, quae sunt singularia et contingentia; non autem circa necessaria, sicut ratio speculativa,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 91, A. 3, AD 3, *De praktische rede is het om het doenbare, dit is om het bizondere en wisselvallige te doen, niet zooals de bespiegelende rede om het noodzakelijke.* — *Est invenire aliquid in ratione practica, quod ita se habeat ad operationes, sicut se habet propositio in ratione speculativa ad conclusiones,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 90, A. 1, AD 2, *In de praktische rede moet er iets zijn dat tot de handelingen in dezelfde verhouding staat als voor de bespiegelende rede het beginsel tot het besluit.* — *Ratio practica utitur quodam syllogismo in operabilibus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 90, A. 1, AD 2, *De praktische rede gaat, wat het doenbare betreft, met een zekere sluitrede te werk.* — *Ratio ... practica quaedam est universalis et quaedam particularis,* S. THOMAS, COMMENT. IN III DE ANIMA LECT. 16, *Daar is een algemeene en daar is een bizondere praktische rede.* — **Ratio praecipiens,** Gebiedende rede. **Ratio proprie dicta,** Eigenlijke rede. **Ratio ratiocinans,** Redeneerende rede. **Ratio ratiocinata,** Geredende rede. **Ratio speculativa,** Beschouwende rede, bespiegelende rede. *Ratio speculativa ratiocinatur de speculativis ..., ratio practica ... de operabilibus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 12, C., *De bespiegelende rede redeneert over het beschouwbare, de praktische rede over het doenbare.* — *Obiectum (rationis speculativae) ... est verum necessarium,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 47, A. 2, AD 2, *Het noodzakelijk ware is voorwerp van de bespiegelende rede.* — *Operationes intellectivae partis (sunt) indivisibilium intellegentia ..., compositio et divisio ..., ratiocinari,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 83, A. 1, AD 3, *Verstandelijke verrichtingen zijn het inzicht in het ondeelbare, samenstelling en scheiding en de redeneering.* — *In ratione speculativa sunt quaedam ut naturaliter nota, quorum est intellectus; et quaedam quae per illa innotescunt, scilicet conclusiones, quarum est scientia,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 47, A. 6, C., *Voor de bespiegelende rede zijn sommige dingen van nature duidelijk, deze nu zijn op het verstand aangewezen; andere moeten met behulp van die eerste duidelijk worden, de besluiten namelijk waar het wetenschap om te doen is.* — *Ratio ... speculativa et practica in hoc differunt quod ratio speculativa est apprehensiva solum rerum : ratio vero practica est non solum apprehensiva, sed etiam causativa,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 83, A. 1, C., *Het verschil tusschen bespiegelende en praktische rede is*

hierin gelegen, dat de bespiegelende rede alleen de dingen kent, terwijl de praktische rede deze niet alleen kent, maar ook teweegbrengt. — *Ad apprehensionem ... veritatis perficitur speculativa ratio per intellectum; practica vero per consilium. Ad recte ... iudicandum speculativa ... per sapientiam, practica vero per scientiam perficitur*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 68, A. 4, C., *Tot juiste opvatting van de waarheid wordt de bespiegelende rede met de gave van verstand, de praktische rede met raad toegerust; om juist te oordeelen wordt de bespiegelende rede met wijsheid, de praktische met wetenschap toegerust.* — *Quia ... ratio speculativa quaedam facit, puta syllogismum, propositionem et alia huiusmodi, in quibus proceditur secundum certas et determinatas vias, inde est quod respectu horum potest salvari ratio artis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 47, A. 2, AD 3, *Daar de bespiegelende rede sommige dingen vervaardigt, bij voorbeeld de sluitrede, den volzin en andere dergelijke, waarbij ze naar vaste en bepaalde wetten te werk gaat, zoo kan men ten overstaan van die van kunst spreken.* — **Ratio superior**, Hoogere rede. *(Ratio superior) ... intendit rationibus aeternis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 74, A. 7, C., *De hoogere rede is het om de eeuwige gronden te doen.* — *Superior ratio est quae habet de omnibus iudicare*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 15, A. 4, C., *De hoogere rede is degene die over alles dient te oordeelen.* — *Ratio ... superior, quae contemplationi deputatur, comparatur ad inferiorem, quae deputatur actioni, sicut vir ad mulierem, quae est per virum regenda*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 182, A. 4, C., *De hoogere rede die op de beschouwing aangewezen is, staat tot de lagere rede, die op handeling berekend is, in dezelfde verhouding als de man tot de vrouw die door den man bestuurd wordt.* — *Superiori rationi attribuitur sapientia, inferiori vero scientia*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 9, C., *Aan de hoogere rede wordt wijsheid, aan de lagere rede wetenschap toegeschreven.* — **Ratio universalis**, Algemeene rede. *In nobis ratio universalis movet mediante ratione particulari*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 20, A. 1, AD 1, *Bij ons beweegt de algemeene rede met behulp van de bizondere rede.* — 2. Redeneering. *Quandoque ... ratio dicitur id quod est in ratiocinante, scilicet ipse actus rationis*, S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. 33, Q. 1, A. 1, AD 3, *Soms wordt met rede datgene bedoeld, dat in hem gebeurt die redeneert, de daad der rede namelijk.* — *Ratio ... discursum quendam designat, quo ex uno in aliud cognoscendum anima humana pertingit vel pervenit*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 15, A. 1, C., *Rede geeft redeneering te kennen waardoor de menschelijke ziel uit kennis van iets tot kennis van iets anders komt.* — *Cum ... usum rationis habere inceperit ..., primum quod tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de seipso*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 89, A. 6, C., *Wanneer de mensch voor het eerst zijn rede kan gebruiken, dan is hij zelf het eerste waarover hij zal hebben na te denken.* — *Regula ... et mensura humanorum actuum est ratio*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 90, A. 1, C., *De rede is regel en maatstaf van de menschelijke handelingen.* — *Quod ... ratio humana sit regula voluntatis humanae, ex quo eius bonitas mensuretur, habet ex lege aeterna, quae est ratio divina*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 19, A. 4, C., *Dat de menschelijke rede den wil van den mensch tot maatstaf strekt, waardoor dezes goedheid gemeten wordt, dat heeft ze aan de eeuwige wet, aan de goddelijke rede dus, te danken.* — **Ratio absoluta**, Volstrekte redeneering. **Ratio collativa**, Vergelijkende redeneering. — 3. Vernuft (aanvullend deel der voorzichtigheid), POTTERS V, 120. *Ratio inter partes prudentiae connumerari debet*, S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 49 A. 5, C., *Vernuft dient onder de onder-*

deelen der voorzichtigheid gerangschikt. — 4. Begrip, gedachte, grond, DE RAEYMAEKER, INLEIDING TOT DE WIJSBEGEERTE EN TOT HET THOMISME 139, 140. *Secundum rationem, Naar het begrip, in de orde der begrippen.* — **Rationes aeternae**, Eeuwige gronden, DE VALK, S. THOMAS', VROEGSTE KENLEER 52. **Ratio convertibilis**, Ruilbaar begrip. **Ratio definitiva**, Bepalende gedachte. **Ratio divina**, Goddelijke gedachte. **Ratio humana**, Menschelijke gedachte. **Ratio legis**, Strekking der wet, bedoeling der wet, grondslag der wet, grondgedachte der wet, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 92. **Ratio quidditativa**, Wezenbepalende gedachte. **Ratio temporalis**, Tijdelijke gedachte. **Ratio ultimi**, Begrip van voltooiing. — 5. Oerbeeld, oergedachte, plan, begrip, maatstaf. *Ratio rerum fiendarum per artem vocatur ars vel exemplar rerum artificiatarum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 93, A. 1, C., *Het begrip van wat door de kunst zal worden tot stand gebracht heet kunst of oerbeeld van het kunstwerk.* — *In quolibet artifice praeexsistit ratio eorum, quae constituuntur per artem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 93, A. 1, C., *In elk kunstenaar woont vooraf het oerbeeld van wat hij door de kunst zal voortbrengen.* — *Inquantum Deus cognoscit suam essentiam ut sic imitabilem a tali creatura, cognoscit eam ut propriam rationem, et ideam huius creaturae*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 15, A. 2, C., *God kent ... Zijn wezen in zoover het kan afgebeeld worden door een bepaald schepsel, en daarom kent Hij Zijn wezen, in zoover het de eigen grond en de idee is van dit schepsel*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 443. — **Ratio architectonica**, Heerschende rede. **Ratio artificiatorum**, Kunstplan. **Ratio dominativa**, Heerschende rede. **Rationes corporales et sempiternae**, Onstoffelijke en onvergankelijke oerbeelden. **Ratio ordinis rerum in finem**, Plan van de doelsrichting der dingen. *Necesse est, quod ratio ordinis rerum in finem in mente divina praeexsistat*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 22, A. 1, C., *Het plan van de doelsrichting der dingen moet vooraf in den geest van God zijn.* — **Ratio principativa**, Heerschende rede. **Recta ratio**, Rechte rede, TERBURG 18; QUAADVLIET I, 89. **Recta ratio agibilium**, Juiste maatstaf bij het handelen. **Recta ratio contingentium**, Rechte schikking der toevallige dingen. **Recta ratio factibilium**, Juiste maatstaf bij het maken. **Recta ratio scibilium**, Juiste maatstaf van kennis. **Recta ratio speculabilium**, Juiste maatstaf bij de bespiegeling. **Ratio seminalis**, Kiemgedachte. *Ipsae ... virtutes in materia positae, per quas naturales effectus consequuntur, rationes seminales dicuntur*, S. THOMAS, COMM. IN II SENTENT. D. 18, Q. 1, A. 2, C., *De krachten die in de stof berusten en waardoor natuurlijke uitwerkselen bereikt worden, heeten kiemgedachten.* — 6. Rooster. — 7. Wezensbegrip, wezenheid. *Id ... quod intellegitur est ipsa ratio rerum exsistentium extra animam*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 75, *Wat verstandelijk gekend wordt is de wezenheid zelf der dingen die buiten de ziel zijn.* — **Ratio communis**, Gemeenschappelijke wezenheid. **Ratio generis**, Geslachtswezenheid. **Ratio mali**, Begrip van het kwaad. **Ratio propria**, Eigen wezenheid, niet gemeenschappelijke wezenheid. **Ratio speciei**, Soortelijke wezenheid. — 8. Reden, beweegreden, grond. *Tota ratio movendi est finis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 19, A. 2, AD 2, *De reden der beweging is het einddoel.* — *Finis ... est ratio volendi ea quae sunt ad finem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 10, A. 2, ARG. 3, *Het einddoel is de reden waarom wat tot het einddoel brengt gewild wordt.* — **Ratio congruentiae**, Voegzaam-

heidsreden, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 87, welvoeglijkheidsreden. **Ratio convenientiae,** Voegzaamheidsreden, welvoeglijkheidsreden. **Ratio credibilitatis,** Geloofwaardigheidsgrond. **Ratio gravis,** Gewichtige reden. **Ratio proportionate gravis,** Betrekkelijk gewichtige reden, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 33. **Ratio sufficiens,** Voldoende reden, POTTERS I, 108, genoegzame reden, DE GROOT, DENKERS VAN ONZEN TIJD 118; DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 254; voldoende grond, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 201; DOODKORTE, OORZAAK EN VEROORZAAKT I, 37, toereikende grond. **Ratio ultima,** Laatste grond. — 9. Bewijsgrond, bewijs. **Ratio argumentativa,** Betoogende bewijsgrond. **Ratio circularis,** Kringloopende bewijsgrond. **Ratio coadiuvans,** Ondergeschikte bewijsgrond. **Ratio communis,** Algemeene bewijsgrond. **Ratio demonstrativa,** Afdoende bewijsgrond. **Ratio efficax,** Afdoende bewijsgrond. **Ratio exterior,** Uiterlijke bewijsgrond. **Ratio humana,** Menschelijke bewijsgrond. **Ratio improbabilis,** Onwaarschijnlijke bewijsgrond. **Ratio intellegibilis,** Verstandelijke bewijsgrond. **Ratio interior,** Innerlijke bewijsgrond. **Ratio iuridica,** Rechtsgrond, BELLEFROID 250. **Ratio mathematica,** Wiskundige bewijsgrond. **Ratio metaphysica,** Metaphysische bewijsgrond. **Ratio naturalis,** Natuurlijke bewijsgrond. **Ratio necessaria,** Afdoende bewijsgrond. **Ratio ostensiva,** Afdoende bewijsgrond. **Ratio philosophica,** Wijsgeerige bewijsgrond. **Ratio physica,** Physische bewijsgrond. **Ratio principalis,** Voornaamste bewijsgrond. **Ratio probabilis,** Waarschijnlijke bewijsgrond. **Ratio propria,** Eigen bewijsgrond. **Ratio sophistica,** Wanbewijsgrond. **Ratio theologica,** Theologische bewijsgrond. **Ratio topica,** Niet afdoende bewijsgrond. **Ratio universalis,** Algemeene bewijsgrond. — 10. Kenopzicht, kenvoorwerp, opzicht. *Quod est ratio alterius, se habet ad illud, sicut formale ad materiale, Wat het kenopzicht van iets uitmaakt, staat daartoe in dezelfde verhouding als het vormelijke tot het stoffelijke.* — **Ratio aeternitatis,** Eeuwigheidsopzicht. **Ratio appetibilitatis,** Begeerbaarheidsopzicht. **Rationes bonitatis,** Opzichten van goedheid. **Ratio cognoscibilitatis,** Vormelijk kenopzicht. **Ratio communis,** Algemeen opzicht. **Ratio convenientiae,** Welvoeglijkheidsopzicht. **Ratio credibilitatis,** Geloofwaardigheidsopzicht. **Ratio delectabilis,** Genotsopzicht. **Ratio determinata,** Bepaald opzicht. **Ratio formalis,** Vormelijk opzicht, vormelijk kenvoorwerp, vormelijk kenopzicht. *Remota ratione formali cuiuscumque rei, tollitur species, Zoodra het vormelijk kenopzicht van iets wegvalt, valt zijn soortelijke aard weg.* — **Ratio formalis quae,** Geëigend kenvoorwerp. **Ratio formalis quae generica,** Algemeen geëigend kenvoorwerp. **Ratio formalis quae specifica,** Soortelijk geëigend kenvoorwerp. **Ratio formalis « sub qua »,** Geëigend kenopzicht. **Ratio formalis « sub qua » generica,** Algemeen geëigend kenopzicht. **Ratio formalis « sub qua » specifica,** Soortelijk geëigend kenopzicht. **Ratio indeterminata,** Onbepaald opzicht. **Ratio materialis,** Stoffelijk opzicht. **Ratio moralitatis,** Zedelijkheidsopzicht. **Ratio propria,** Eigen opzicht. **Ratio temporis,** Tijdsopzicht. **Ratio veri,** Waarheidsopzicht, TERBURG 38. — 11. Verhouding. — 12. Wijze. *Secundum rationem excellentiae, Bij wijze van verhevenheid.* — *Secundum eandem rationem, Op dezelfde wijze.* — *Secundum rationem remotionis, Bij wijze van verwijdering.* — 13. Zin. — 14. Rede, redevoering. — 15. Aangelegen-

heid. — 16. **Rationes**, Belangen. — 17. Rekenschap.

RATIOCINARI : Redeneeren. *Ratiocinari ... est procedere de uno intellecto ad aliud, ad veritatem intellegibilem cognoscendam*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 8, C., *Redeneering is de overgang van het eene inzicht tot het andere, om aldus tot verstandelijke kennis van de waarheid te komen.* — *Ratiocinari ... comparatur ad intellegere, sicut moveri ad quiescere vel adquirere ad habere, quorum unum est perfecti, aliud autem imperfecti*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 79, A. 8, C., *Redeneering staat tot inzicht in dezelfde verhouding als beweging tot rust of aanwerving tot bezit; telkens betreft het eerste van beide iets onvolmaakts, het tweede iets volmaakts.* — *(In homine) sentire ordinatur ad ratiocinari sicut ad finem et ideo ratiocinari est nobilius*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. III, A. 5, AD 3, *Bij den mensch is het gevoel op de redeneering gericht als op haar einddoel en zoo is redeneering het voortreffelijkst van beide.*

RATIOCINATIO : Redeneering, POTTERS I, 274. **Ratiocinatio falsa**, Onjuiste redeneering. **Ratiocinatio recta**, Juiste redeneering.

RATIOCINATIVUS: Redeneerend.

RATIOCINIUM : Redeneering.

RATIONABILIS : Redelijk.

RATIONABILITAS : Redelijkheid.

RATIONABILITER : Redelijkerwijze.

RATIONALIS : Redelijk. *Rationale comprehendit non solum rationem cognitivam, sed etiam voluntatem*, S. THOMAS, COMM. IN III SENTENT. D. 33, Q. 2, A. 4, QLA 3, AD 2, *Het redelijke omvat niet alleen de kennende rede, maar ook den wil.*

RATIONALISMUS : Vrijzinnigheid, rationalisme. **Rationalismus philosophicus**, Wijsgeerige vrijzinnigheid.

RATIONALISTA : Vrijzinnige, rationalist.

RATIONALITER: Redelijkerwijze.

RATUM : Evenredig deel. *De rato cavere, Over zijn recht waken* (RECHT).

RATUS : 1. Berekend, bepaald. — 2. Vaststaande, onveranderlijk, zeker. — 3. Geldig, rechtsgeldig, wettig. — 4. Waarachtig, wezenlijk. *Ratum habere, Bevestigen, bekrachtigen*, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN (RECHT).

REACTIO : Terugwerking. **Reactio mutua**, Wisselwerking, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 188.

REALIS : Zaaklijk, MEYER 262, werkelijk. **Realis ut « quo »**, Deelswijze zaaklijk. **Realis ut « quo » actualis**, Deelswijze zaaklijk in dadelijken zin. **Realis ut « quo » potentialis**, Deelswijze zaaklijk in aanlegsopzicht. **Realis ut « quod »**, Geheelswijze zaaklijk.

REALISMUS : Realisme. **Realismus criticus**, Kritisch realisme. **Realismus naturalis**, Natuurlijk realisme. **Realismus partialis**, Gedeeltelijk realisme.

REALITAS : Werkelijkheid. **Realitas metaphysica**, Metaphysische werkelijkheid. **Realitas obiectiva**, Voorwerpelijke werkelijkheid. **Realitas physica**, Physische werkelijkheid.

REALITER : Zaaklijkerwijze, werkelijkerwijze.

REASSECURARE : Herverzekeren, BELLEFROID 253 (RECHT).

REASSECURATIO : Herverzekering, BELLEFROID 253 (RECHT).

REASSIGNARE : Herdagen, opnieuw dagvaarden (RECHT).

REASSIGNATIO : Herdaging, nieuwe dagvaarding, BELLEFROID 253 (RECHT).

REATUS : Toestand van schuld. *Reatus idest obligatio ad poenam est quidam effectus consequens ad peccatum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE MALO Q. 2, A. 2, AD 14, *Schuld, dit is verplichting tot straf, is een gevolg van de zonde.* — *Reatus nihil est aliud, quam obligatio ad poenam, et quia haec obligatio quodammodo est media inter culpam et*

poenam, ex eo, quod propter culpam aliquis ad poenam obligatur, ideo nomen medii transumitur ad extrema, ut interdum ipsa culpa vel ipsa poena reatus dicatur, S. THOMAS, COMM. IN II SENTENT. D. 42, Q. I, A. 2, C., *Schuld is niets anders dan verplichting tot straf en daar deze verplichting eenigszins tusschen euvel en straf in staat, — om het euvel namelijk loopt iemand straf op, — zoo wordt de naam van dit tusschenbegrip ook voor beide uitersten gebruikt en wordt euvel evenzeer als straf schuld genoemd.* — **Reatus culpae**, Zondeschuld, POTTERS II, 8; V, 2, zondenschuld, POTTERS VI, 288. **Reatus poenae**, Zondestraf, POTTERS V, 14, strafschuldigheid, POTTERS VI, 288; BEYSENS, ETHIEK I, 475; VAN OORSCHOT 260, strafwaardigheid, BEYSENS, ETHIEK I, 475.

REBAPTIZATIO : Herdoop. **Rebaptizatio sub condicione**, Voorwaardelijke herdoop.

REBELLIO : Opstand, oproer.

RECAMBIUM : Herwissel, BELLEFROID 254 (RECHT).

RECEPTIBILIS : Ontvankelijk, BELLEFROID 254.

RECEPTIBILITAS : Ontvankelijkheid, BELLEFROID 254. **Receptibilitas interventionis**, Ontvankelijkheid van de tusschenkomst, BELLEFROID 254. **Receptibilitas petitionis**, Ontvankelijkheid van de vordering, BELLEFROID 254. **Receptibilitas recursus**, Ontvankelijkheid van het hooger beroep, BELLEFROID 254 (RECHT).

RECEPTIVE : Ontvangenderwijze.

RECEPTIVUS : Ontvangend.

RECEPTOR : Beschermen (vreemde zonde), POTTERS V, 72.

RECIDERE : Herhalen, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 94.

RECIDIVE : Herhaaldelijk, herhaalderwijze.

RECIDIVISTA : Herhalingsmisdadiger, herhalingsovertreder, herhaler, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 94.

RECIDIVUS : Herhalingsmisdadiger, herhalingsovertreder, herhaler, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 94.

RECIPERE : Ontvangen. *Quodcumque ... recipitur in altero, secundum modum recipientis recipitur*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 24, *Alles wat door een ander ontvangen wordt wordt zulks overeenkomstig de zijnswijze van wie ontvangt.* — **Recipere immaterialiter**, Onstoffelijkerwijze ontvangen. **Recipere materialiter**, Stoffelijkerwijze ontvangen. **Recipere spiritualiter**, Geestelijkerwijze ontvangen. **Recipere univoce**, Eénzinnigerwijze ontvangen.

RECIPIENS : Ontvanger.

RECIPROCATIO : Omkeering. **Reciprocatio mutuae consecutionis**, Omkeerbaarheid van den volzin (DENKLEER). **Reciprocatio mutuae praedicationis**, Omkeerbaarheid van den volzin. **Reciprocatio mutuae relationis**, Onderlinge afhankelijkheid van de uitersten van den volzin (DENKLEER).

RECONCILIARE : Verzoenen.

RECONCILIATIO : Verzoening, BELLEFROID 255 (RECHT).

RECONDUCTIO : Wederinhuring, BELLEFROID 255 (RECHT). **Reconductio tacita**, Stilzwijgende wederinhuring, BELLEFROID 255 (RECHT).

RECTITUDO : 1. Rechtgeordendheid. — 2. Rechtgeaardheid, rechtschapenheid.

RECTUS : 1. Rechtgeordend, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 200. — 2. Rechtgeaard, rechtschapen.

RECURRERE : Zijn toevlucht nemen, beroep doen.

RECURSUS : 1. Verhaal, LEDEGANCK-DE HONDT 64 B, 65 A; DOSFEL 125; BELLEFROID 256 (RECHT). — 2. Beroep, BELLEFROID 256 (RECHT). — 3. Bescherming (vreem-

de zonde). **Recursus moralis,** Zedelijke bescherming. **Recursus realis,** Werkelijke bescherming.

RECUSARE : Wraken, BELLEFROID 257 (RECHT).

RECUSATIO : Wraking, BELLEFROID 257 (RECHT).

REDAMATIO : Wederliefde.

REDARGUERE : Weerleggen.

REDARGUTIO : Weerlegging.

REDARGUTIVE : Weerleggenderwijze.

REDDITUS : Inkomsten.

REDEMPTIO : Verlossing.

REDEMPTOR : Verlosser, Heiland.

REDEMPTRIX : Verlosseres.

REDHIBITIO : Tenietdoening, BELLEFROID 257 (RECHT).

REDHIBITORIUS : Koopvernietigend (RECHT).

REDIMERE : Verlossen, vrijkoopen.

REDITUS : Inkomsten.

REDUCERE : 1. Inkorten, verminderen. — 2. Herleiden, BELLEFROID 257.

REDUCTIBILIS : 1. Verminderbaar, aan inkorting onderworpen, BELLEFROID 257 (RECHT). — 2. Herleidbaar.

REDUCTIO : 1. Herleiding. **Reductio ad absurdum,** Bewijsvoering uit de ongerijmdheid. **Reductio clericorum ad statum laicalem,** Herleiding van geestelijken tot den leekenstaat. **Reductio de potentia ad actum,** Herleiding van aanleg tot dadelijkheid. — 2. Inkorting, DOSFEL 131. **Reductio debiti,** Verlichting van een schuld.

REDUCTIVE : Herleidenderwijze.

REDUNDANTIA : Overvloeiing, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 268.

REDUNDARE : Overvloeien.

REDUPLICATIO : Herhaling, beklemtooning.

REDUPLICATIVE : Beklemtoonderwijze.

REDUPLICATIVUS : Herhalend, door herhaling beklemtoonend.

REEMPTIO : Wederinkoop, BELLEFROID 250.

REFERENDUM : Volksstemming, volksraadpleging, BELLEFROID 258 (RECHT).

REFLECTERE : Terugschouwen, terugwerken, reflecteeren.

REFLEXE : Terugschouwenderwijze, CRAEYNEST 251.

REFLEXIO : Terugschouwing. **Reflexio intellectualis,** Verstandelijke terugschouwing.

REFLEXUS : Terugschouwend, terugwerkend.

REFORMATIO : Hervorming.

REFUTARE : Weerleggen.

REFUTATIO : Weerlegging.

REGENERARE : Hertelen.

REGENERATIO : Herteling, wedergeboorte.

REGENERATIVUS : Hertelend.

REGIMEN : 1. Levenswijze. **Regimen communitatis,** Gemeenschap van goederen. **Regimen communitatis conventionalis,** Overeengekomen gemeenschap van goederen. **Regimen communitatis exclusivum,** Uitsluiting van gemeenschap van goederen. **Regimen dotale,** Bruidschattelijk beheer, DOSFEL 234 (HUWELIJK). **Regimen hypothecale,** Hypotheekstelsel, BELLEFROID 259. **Regimen matrimoniale,** Huwelijksvermogensstelsel, BELLEFROID 259. **Regimen separationis bonorum,** Scheiding van goederen (HUWELIJK). — 2. Regeeringsvorm, POTTERS IV, 168, bewindsvorm, bestuursvorm. *Tanto ... regimen perfectius est, quanto est universalius, ad plura se extendens et ulteriorem finem attingens,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 50, A. 1, C., *Een bewindsvorm is volmaakter naar gelang hij algemeener is, meer omvat en een hooger doel bereikt.* — **Regimen aristocraticum,** Keurregeering. **Regimen democraticum,** Volksregeering. **Regimen despoticum,** Heerschersbestuur. **Regimen electivum,** Verkiezingsstelsel. **Regimen feodale,** Leenstel-

sel, BELLEFROID 259. **Regimen hereditarium,** Erfelijke regeering. **Regimen mixtum,** Gemengde regeeringsvorm. **Regimen monarchicum,** Eénhoofdige regeering. **Regimen monarchicum absolutum,** Volstrekt éénhoofdige regeering. **Regimen monarchicum temperatum,** Niet volstrekt éénhoofdige regeering. **Regimen oeconomicum,** Vaderlijk bestuur. **Regimen oligarchicum,** Meerhoofdige regeering. **Regimen paternum,** Vaderlijk bestuur. **Regimen politicum,** Staatsburgerlijk bestuur. **Regimen polyarchicum,** Veelhoofdige regeering. **Regimen tyrannicum,** Dwingelandsbestuur (STAATSHUISHOUDKUNDE).

REGNUM : Rijk. **Regnum caelorum,** Hemelsch rijk. **Regnum Dei,** Rijk Gods. **Regnum spirituale,** Geestelijk rijk. **Regnum terrestre,** Aardsch rijk.

REGULA : Regel, maatstaf. *Quod ... ratio humana sit regula voluntatis humanae ex qua eius bonitas mensuretur, habet ex lege aeterna, quae est ratio divina,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 19, A. 4, C., *Dat de menschelijke rede den wil van den mensch tot maatstaf strekt, waardoor dezes goedheid gemeten wordt, dat heeft ze aan de eeuwige wet, aan de goddelijke rede dus te danken.* — **Regula arbitraria,** Willekeurige regel, TERBURG 28. **Regula creata,** Geschapen maatstaf. **Regula divina,** Goddelijke maatstaf. **Regula extrinseca,** Uiterlijke maatstaf. **Regula formalis fundamentalis,** Vormelijke grondmaatstaf. **Regula intrinseca,** Innerlijke maatstaf. **Regula monastica,** Kloosterregel. **Regula moralitatis,** Zedelijkheidsmaatstaf. **Regula morum,** Zedelijkheidsmaatstaf. **Regula morum fundamentalis,** Grondmaatstaf der zeden. **Regula morum radicalis,** Grondmaatstaf der zeden. **Regula morum suprema,** Opperste maatstaf der zeden. **Regula morum suprema formalis,** Opperste vormelijke maatstaf der zeden. **Regula obiectiva,** Voorwerpelijke maatstaf. **Regula obiectiva creata,** Geschapen voorwerpelijke maatstaf. **Regula obiectiva creata extrinseca,** Geschapen uiterlijke voorwerpelijke maatstaf. **Regula obiectiva creata intrinseca,** Geschapen innerlijke voorwerpelijke maatstaf. **Regula obiectiva increata,** Ongeschapen voorwerpelijke maatstaf. **Regula prima,** Eerste maatstaf. **Regula propria,** Eigen maatstaf. **Regula proxima,** Naaste maatstaf. **Regula radicalis,** Grondmaatstaf. **Regula recta,** Juiste maatstaf. **Regula regulans,** Regelende maatstaf. **Regula regulata,** Geregelde maatstaf. **Regula remota,** Verwijderde maatstaf. **Regula secundaria,** Ondergeschikte maatstaf. **Regula subiectiva,** Subjektieve maatstaf. **Regula suprema,** Opperste maatstaf.

REGULARIS : 1. Geregeld. — 2. Kloosterlijk.

REGULATIO : Regeling. **Regulatio ab extra,** Regeling van buitenaf, TERBURG 122. **Regulatio rationis,** Ordenende leiding van het verstand, TERBURG 18.

REHABILITATIO : Ineerherstelling, BELLEFROID 260.

REINCARNATIO : Wedervleeschwording, POTTERS III, 264.

REINCIDENTIA : Andermaal inloopen.

RELATIO : Verhouding, POTTERS II, 94, betrekking. *Relatio est, secundum quam aliqua ad invicem referuntur,* S. THOMAS, COMM. IN IV SENTENT. D. 27, Q. 1, A. 1, SED CONTRA, *Verhouding is dit waardoor twee dingen op elkaar zijn aangewezen.* — *Ratio propria relationis non accipitur secundum comparationem ad illud in quo est, sed secundum comparationem ad aliquid extra,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. 2, C., *Het eigenlijke begrip van een verhouding wordt niet bepaald met betrekking tot dat wezen waarbij*

de verhouding voorkomt, maar met betrekking tot iets er buiten. — *Relationes differunt in hoc ab omnibus aliis rerum generibus, quia ea, quae sunt aliorum generum, ex ipsa ratione sui generis habent quod sint res naturae ... Sed relatio habet quod sit res naturae ex sua causa per quam una res naturalem ordinem habet ad alteram; qui quidem ordo naturalis et realis est ipsis ipsa relatio*, S. THOMAS, I QU. QUODLIB. A. 2, C., *Betrekkingen verschillen hierdoor van alle andere soorten van dingen, dat wat bij andere soorten hoort door zijn eigen soortelijken aard natuurding is, terwijl de betrekking natuurding is dank zij de oorzaak waardoor één ding van nature op een ander aangewezen is; deze natuurlijke en zaaklijke verhouding nu is voor bewuste dingen de betrekking.* — *Relationes habent esse dependens, quia earum esse est aliud ab esse substantiae, unde habent proprium modum essendi secundum propriam rationem sicut et in aliis accidentibus contingit*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 14, *Betrekkingen hebben een afhankelijk zijn; haar zijn is namelijk een ander zijn dan het zijn van de zelfstandigheid; zoo hebben ze dan ook, zooals met andere bijkomstigheden het geval is, overeenkomstig eigen aard een eigen zijnswijze.* — *Relatio fundatur in aliquo sicut in causa, similitudo in qualitate, et in aliquo sicut in subiecto ut in ipsis similibus*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENTENT. D. 27, Q. I, A. I, QLA. I, AD 3, *Een betrekking steunt op iets als op zijn oorzaak; aldus gelijkenis op de hoedanigheid, en op iets als op zijn subjekt, aldus gelijkenis op de gelijkenden.* — *Relatio realiter substantiae adveniens et postremum et imperfectissimum esse habet*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 14, *Een verhouding die zakelijkerwijze een zelfstandigheid aandoet, heeft én het laatste én het meest onvolmaakte zijn.* — *Relatio non potest esse absque aliquo absoluto*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 10, *Zonder iets volstrekts gaat een betrekking niet op.* — *Relationes ... non recipiunt magis et minus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 82, A. 4, C., *Verhoudingen zijn niet voor meer en minder vatbaar.* — *Relatio non facit compositum, Verhouding brengt geen samenstelling mee.* — **Relatio absoluta,** Volstrekte verhouding. **Relatio activa,** Bedrijvende verhouding. **Relatio ad extra,** Verhouding naar buiten. **Relatio ad intra,** Verhouding naar binnen. **Relatio aequalitatis,** Gelijkheidsverhouding. **Relatio aequiparantiae,** Verhouding van evengelijkheid. **Relatio assistens,** Buiten het wezen blijvende verhouding. *Si ... consideremus etiam in rebus creatis relationes secundum id quod relationes sunt, sic inveniuntur esse assistenstes, non intrinsecus affixae; quasi significantes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatam, prout ab ea tendit in alterum. Si vero consideretur relatio secundum quod est accidens, sic est inhaerens subiecto et habens esse accidentale in ipso*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. 2, C., *Indien we ... zelfs bij de geschapen dingen de betrekkingen beschouwen juist in zoover ze betrekkingen zijn, dan komen ze ons voor als staande naast het subjekt en niet als innerlijk er mee verbonden, d. i. op zulke wijze dat ze een op-iets-gericht-zijn aanduiden, waardoor ze eenigermate reiken tot aan de zaak waarmee hun subjekt in betrekking staat. Indien we echter de betrekking beschouwen in zoover ze een bijkomstigheid is, dan komt ze ons voor als iets dat het subjekt aankleeft en een bijkomstig zijn heeft in het subjekt*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO II, 31-32. — **Relatio categorica,** Hoofdbegrippelijke verhouding. **Relatio causalitatis,** Oorzakelijkheidsverhouding. **Relatio causalitatis efficientis,** Verhouding van werkoorzakelijkheid. **Relatio causalitatis finalis,** Verhouding van doeloorzakelijkheid. **Relatio causalitatis formalis,** Verhouding van vormoorzakelijkheid. **Relatio cau-**

salitatis formalis extrinsecae, Verhouding van uiterlijke vormoorzakelijkheid. **Relatio causalitatis intrinsecae,** Verhouding van innerlijke vormoorzakelijkheid. **Relatio causalitatis materialis,** Verhouding van stoffelijke oorzakelijkheid. **Relatio causalitatis quae est mensura,** Verhouding van maatoorzakelijkheid. **Relatio causalitatis quae non est mensura,** Oorzakelijkheidsverhouding die geen maatoorzakelijkheid is. **Relatio convenientiae,** Verhouding van overeenstemming. **Relatio convenientiae secundum qualitatem,** Verhouding van overeenstemming op grond van de hoedanigheid. **Relatio convenientiae secundum quantitatem,** Verhouding van overeenstemming op grond van de hoegrootheid. **Relatio convenientiae secundum substantiam,** Verhouding van overeenstemming op grond van de zelfstandigheid. **Relatio creata,** Geschapen verhouding. **Relatio dependentiae,** Afhankelijkheidsverhouding. **Relatio disconvenientiae,** Verhouding van niet-overeenstemming. **Relatio disconvenientiae secundum qualitatem,** Verhouding van niet-overeenstemming op grond van de hoedanigheid. **Relatio disconvenientiae secundum quantitatem,** Verhouding van niet-overeenstemming op grond van de hoegrootheid. **Relatio disconvenientiae secundum substantiam,** Verhouding van niet-overeenstemming op grond van de zelfstandigheid. **Relatio disquiparantiae,** Verhouding van onevengelijkheid. **Relatio divina,** Goddelijke verhouding. **Relatio filiationis,** Zoonschapsverhouding. **Relatio generationis,** Teelverhouding. **Relatio identitatis,** Eenzelvigheidsverhouding. **Relatio inhaerens,** Aanklevende verhouding. **Relatio intrinseca,** Innerlijke verhouding. **Relatio logica,** Gedachteverhouding. **Relationes matrimoniales,** Huwelijksbetrekkingen. **Relatio mensurae,** Maatverhouding. **Relatio mixta,** Gemengde verhouding. **Relatio mutua,** Wederkeerige verhouding, onderlinge verhouding. **Relatio nativitatis,** Geboorteverhouding. **Relatio non-mutua,** Niet wederkeerige verhouding, niet-onderlinge verhouding. **Relationes oppositae,** Tegenover elkaar staande verhoudingen, tegenover elkaar gestelde verhoudingen. **Relatio originis,** Verhouding van oorsprong, POTTERS I, 155, betrekking van oorsprong, POTTERS I, 157. **Relatio passiva,** Lijdende verhouding. **Relatio paternitatis,** Vaderschapsverhouding. **Relatio personalis,** Persoonlijke verhouding. **Relatio personifica,** Persoonvormende verhouding. **Relatio praedicamentalis,** Hoofdbegrippelijke verhouding. **Relatio principii,** Beginselverhouding. **Relatio prioritatis,** Voorrangsverhouding. **Relatio quantitatis,** Hoegrootheidsverhouding. **Relatio rationis,** Gedachtebetrekking, POTTERS II, 86; VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 161, redebetrekking, redeverhouding, begripsbetrekking, gedachteverhouding. *Relationes, quae consequuntur operationem intellectus, sunt relationes rationis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. I, ARG. 4, *Verhoudingen die op een verstandsverrichting volgen zijn redeverhoudingen.* — *Aliquando ... respectus significatus per ea, quae dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis unum alteri, et tunc est relatio rationis tantum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. I, C., *Soms bestaat de verhouding die beteekend wordt door het begrip « tot iets anders te zijn », alleen voor de rede die tusschen beide een verband legt en dan hebben we een loutere gedachtebetrekking.* — *Sicut realis relatio consistit in ordine rei ad rem, ita relatio rationis consistit in ordine intel-*

lectuum, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 7, A. 11, C., *Zooals de zaaklijke betrekking op een verhouding van één ding tot een ander ding neerkomt, zoo ook komt de redebetrekking neer op een verhouding van één inzicht tot een ander.* — **Relatio realis,** Werkelijke betrekking, POTTERS II, 86; QUAADVLIET I, 18-19, zaakbetrekking, VAN ALTDORF 62. — *Respectus aliquando est in ipsa natura rerum, ... et huiusmodi relationes oportet esse reales*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. 1, C., *Soms hoort een verhouding in de natuur zelf der dingen thuis, dergelijke verhoudingen zijn dan ook zaaklijk.* — *Relatio in Deo ad creaturam non est realis, sed secundum rationem tantum, relatio vero creaturae ad Deum est relatio realis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 45, A. 3, AD 1, *De verhouding van God tot het schepsel is niet zaaklijk, maar alleen begrippelijk, de verhouding integendeel van het schepsel tot God is een zaaklijke verhouding.* — **Relatio realis transcendentalis,** Transcendenteele werkelijke betrekking. **Relatio secundum dici,** Verhouding naar den naam. **Relatio secundum esse,** Verhouding naar het wezen. **Relatio secundum rationem,** Redeverhouding. **Relatio secundum rem,** Zaaklijke verhouding. **Relatio similitudinis,** Verhouding van gelijkenis. **Relatio subsistens,** Zelfstandige verhouding. **Relatio temporalis,** Tijdelijke verhouding. **Relatio transcendentalis,** Transcendenteele verhouding.

RELATIVE : Verhoudingswijze, betrekkelijkerwijze. *Relative dicta possunt de novo praedicari de aliquo absque huius mutatione, Wat verhoudingswijze gezegd wordt kan aan iets als nieuw worden toegekend zonder dat dit veranderd zij.*

RELATIVITAS : Betrekkelijkheid.

RELATIVUM : 1. Uiterste eener verhouding. *Ratio specifica relativi consist(i)t in hoc, quod ad aliud se habet*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 32, A. 2, C., *Het soortelijk begrip van het betrekkelijke is hierin gelegen, op iets anders aangewezen te zijn.* — *Unum relativum ponitur in definitione alterius, ex quo patet, quod unum relativorum specificatur ex alio*, S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 35, A. 5, ARG. 3, *Eén uiterste van een verhouding hoort bij de bepaling van het ander uiterste en hieruit blijkt dat één uiterste van een verhouding zijn soortelijken aard van het andere betrekt.* — *Omne relativum dependet a suo correlativo*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. IV, 10, *Elk uiterste van een verhouding hangt van zijn tegenhanger af.* — *Mutuo ... (relativa) se tollunt*, ARISTOTELES, DE CATEGORIIS C. 7; 7, B, 20, *Twee wederkeerige uitersten vernietigen elkaar.* — *Relativa oportet simul esse*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 79, *De uitersten eener verhouding hooren samen.* — *Si considerentur ipsae relationes causae et causati et principii et principiati, manifestum est quod relativa sunt simul natura et intellectu*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 42, A. 3, AD 2, *Wanneer het om de verhouding gaat tusschen de oorzaak en het veroorzaakte, tusschen het beginsel en wat er uit voortvloeit, dan ligt het voor de hand dat beide uitersten én naar de natuur én naar het verstand gelijktijdig zijn.* — **Relativum diversitatis,** Uiterste eener verschillendheidsverhouding. **Relativum identitatis,** Uiterste eener eenzelvigheidsverhouding. **Relativum reciprocum,** Uiterste eener wederkeerige verhouding. — 2. Betrekkelijke naam. *Relativa quaedam sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relativas ... et haec dicuntur relativa secundum esse. Quaedam vero sunt imposita ad significandas res quas consequuntur quaedam habitudines ..., quae dicuntur relativa secundum dici*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 13, A. 7, AD 1, *Sommige betrekkelijke namen dienen om de betrekkelijke verhoudingen zelf aan te duiden ..., ze*

worden betrekkelijk genoemd « naar het wezen ». Andere daarentegen worden gebruikt om de dingen zelf aan te duiden waaruit sommige verhoudingen volgen..., en deze noemt men betrekkelijk « naar den naam », THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 335.

RELATIVUS : Betrekkelijk. **Relativus secundum dici**, Betrekkelijk naar den naam. **Relativus secundum esse**, Betrekkelijk naar het wezen.

RELATUM : Uiterste eener verhouding. *Relata per se mutuo definiuntur, De uitersten van een verhouding worden met behulp van elkaar bepaald. — Relata sunt simul natura, De uitersten eener verhouding zijn, wat de natuur betreft, tezamen. — Relata sunt simul cognitione, De uitersten eener verhouding zijn voor den kennenden geest tezamen. — Multiplicato uno relatorum, multiplicatur et reliquum, Wanneer één uiterste van een verhouding vermenigvuldigd wordt, dan wordt zulks ook het andere. — Relata non habent contrarium, De uitersten eener verhouding hebben geen tegendeel. — Relata non suscipiunt magis et minus, De uitersten eener verhouding zijn niet voor meer en minder vatbaar.*

RELATUS : Betrekking hebbend op iets.

RELAXATIO : Verslapping.

RELIGIO : 1. Godsdienst, POTTERS IV, 19. — 2. Godsdienstigheid, POTTERS I, 13; IV, 19; V, 125. (Syn. EUSEBIA, LATRIA). — 3. Kloosterorde. **Religio activa**, Werkende kloosterorde. **Religio contemplativa**, Beschouwende kloosterorde. **Religio exempta**, Vrijgestelde kloosterorde. **Religio iuris dioecesani**, Bisdomrechtelijke kloosterorde. **Religio iuris pontificii**, Pausrechtelijke kloosterorde. **Religio laicalis**, Kloosterorde van leeken. **Religio mendicans**, Bedelorde. **Religio mixta**, Gemengde kloosterorde. **Religio monastica**, Monnikenorde. **Religio non exempta**, Niet vrijgestelde kloosterorde.

RELIGIOSA : Kloosterzuster.

RELIGIOSUS : 1. Bvl. nw. : Godsdienstig, kloosterlijk. — 2. Zst. nw. : Kloosterling. **Religiosus clericus**, Koorkloosterling. **Religiosus exemptus**, Vrijgesteld kloosterling. **Religiosus laicus**, Leekkloosterling. **Religiosus mendicans**, Bedelmonnik. **Religiosus non exemptus**, Niet vrijgesteld kloosterling.

RELIQUIA : Relikwie.

RELOCARE : Weder verhuren, weder inhuren, BELLEFROID 261 (RECHT).

RELOCATIO : Wederverhuring, wederinhuring, BELLEFROID 261 (RECHT).

REMINISCENTIA : Herinnering, VOGELS I, 72. *In hominibus non solum est memoria, sed reminiscentia*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *De menschen hebben niet alleen geheugen, maar ook herinnering. — Reminiscentia nil est aliud, quam inquisitio alicuius, quod a memoria excidit*, S. THOMAS, COMM. IN DE MEMORIA ET REMINISCENTIA LECT. 5, *Herinnering is niets anders dan vorsching naar iets dat aan het geheugen ontgaat.*

REMISSIO : 1. Afname, verslapping. — 2. Vergiffenis, kwijtschelding.

REMITTERE : 1. Afnemen, verslappen. — 2. Vergeven, kwijtschelden.

REMORSUS : Wroeging, gewetenswroeging.

REMOTE : Verwijderd, VAN DER BOM, IS EVOLUTIONISTISCHE VORMVERWERKELIJKING MOGELIJK 18, verwijderderwijze.

REMOTIO : Verwijdering.

REMOTUS : Verwijderd.

REMUNERARE : Beloonen, vergelden, vergoeden, BELLEFROID 262 (RECHT).

REMUNERATIO : Loon, belooning, vergelding, NEDERLANDSCHE

JURISTEN-VEREENIGING 97; BELLEFROID 262.

REMUNERATORIUS : Vergeldend.

REORDINATIO : Herwijding. **Reordinatio sub condicione,** Voorwaardelijke herwijding.

REPARARE : Herstellen.

REPARATIO : Herstelling. **Reparatio damni illati,** Vergoeding voor de aangebrachte schade.

REPLETIVE : Vullenderwijze.

REPRAESENTARE : Voorstellen.

REPRAESENTATIO : Voorstelling. **Repraesentatio actualis,** Werkelijke voorstelling. **Repraesentatio expressa,** Uitdrukkelijke voorstelling. **Repraesentatio imaginis,** Beeldelijke voorstelling. **Repraesentatio speculi,** Spiegellijke voorstelling. **Repraesentatio vestigii,** Voorstelling door een spoor.

REPRAESENTATIVE : Voorstellenderwijze.

REPRAESENTATIVUS : Voorstellend.

REPROBARE : Verwerpen.

REPROBATIO : Verwerping, QUAADVLIET III, 169; POTTERS II, 7; VI, 13. *Reprobatio est pars providentiae respectu illorum, qui a ... fine decidunt,* S. THOMAS. SUM. THEOL. I, Q. 23, A. 3, C., *Verwerping is een onderdeel van de voorzienigheid en heeft betrekking op degenen die van het einddoel afwijken.* — *Reprobatio addit supra praescientiam rationem providentiae,* S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. D. 40, Q. 4, A. 1, C., *Verwerping voegt aan voorkennis nog het begrip « voorzienigheid » toe.* — *Reprobatio directe non opponitur praedestinationi, sed electioni,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 6, A. 1, AD ULTIMUM, *Rechtstreeks staat verwerping niet tegenover voorbestemming, maar wel tegenover uitverkiezing.* — **Reprobatio negativa,** Ontkennende verwerping.

REPROBATUS : Verworpeling, verworpene.

REPUDIARE : Verwerpen, verstooten.

REPUDIATIO : Verwerping, verstooting. **Repudiatio communitatis,** Afstand van de gemeenschap, BELLEFROID 266 (RECHT). **Repudiatio successionis,** Verwerping van de nalatenschap, BELLEFROID 266 (RECHT).

REPUDIUM : Verwerping, verstooting.

REPUDIANS : Verwerpelijk, FRAENKEL 52, weerzinwekkend.

REPUGNANTIA : 1. Weerzinwekkendheid. — 2. Tegenzin, weerzin.

REPUGNARE : Weerzin wekken.

RES : 1. Ding, BEYSENS, ONTOLOGIE 11, zaak. *Nomen ... rei a quidditate imponitur, sicut nomen entis ab esse,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 25, *De naam « ding » wordt betrokken van de watheid, evenals de naam « wezen » van het zijn.* — *Nomen res ... in hoc differt ab ente ... quod ens sumitur ab actu essendi, sed nomen rei exprimit quidditatem sive essentiam entis,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 1, A. 1, C., *« Ding » verschilt hierdoor van « wezen » dat « wezen » op de zijnsdaad teruggaat, de naam « ding » integendeel de watheid of wezenheid van het wezen te kennen geeft.* — *Ab eodem ... habet res, quod sit ens, et quod sit una, et ideo ea quae denominantur a diversis formis, non sunt unum simpliciter,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 76, A. 3, C., *Een ding heeft aan hetzelfde beginsel te danken dat het wezen is en dat het één is en zoo kunnen dingen die naar een verschillenden vorm genoemd worden, niet onvoorwaardelijk één zijn.* — *Comparantur ... ad intellectum voces quidem sicut signa, res autem sicut ea quorum intellectus sunt similitudines,* S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 7, *Woorden staan tegenover het verstand als teekens, dingen echter als dat waarvan het kennend verstand de evenbeelden bezit.* — *Aliqua res comparatur ad intellectum dupliciter. Uno quidem modo sicut mensura ad*

mensuratum ...; alio autem modo res comparantur ad intellectum sicut mensuratum ad mensuram, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 7, *Een zaak staat tot het verstand in een dubbele verhouding : vooreerst in de verhouding van den maatstaf tot het gemetene; verder in de verhouding van het gemetene tot den maatstaf.* — *Res dicitur vera per comparationem ad suam mensuram*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 9, *Een ding wordt met het oog op zijn maatstaf waar genoemd.* — *Ex parte rei*, *Van den kant der zaak*, MEYER 349. — *In re*, *In werkelijkheid*, POTTERS I, 148. — *Quoad rem*, *Zaaklijk.* — **Res absoluta**, Volstrekt ding. **Res animata**, Bezield ding. **Res artificialis**, Kunstding. **Res composita**, Samengesteld ding. **Res corporalis**, Lichamelijk ding. **Res creata**, Geschapen ding. **Res essentialis**, Wezenlijk ding. **Res et sacramentum**, Sakramentsinhoud en sakrament (SAKRAMENTENLEER). **Res immaterialis**, Onstoffelijk ding. *Res immateriales sunt intellegibiles per seipsas, unde sunt magis notae secundum naturam, quamvis minus notae nobis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *Onstoffelijke dingen zijn uit zich zelf verstandelijk kenbaar en zijn dus wat hun natuur betreft meer kenbaar, wat echter ons betreft minder kenbaar.* — **Res inanimata**, Onbezield ding. **Res incorporalis**, Onlichamelijk ding. **Res inhaerens**, Onzelfstandig ding. **Res intellegibilis**, Verstandelijk ding. **Res irrationabilis**, Onredelijk ding. **Res irrationalis**, Onredelijk ding. **Res materialis**, Stoffelijk ding. *Res materiales, ut Commentator dicit, non sunt intellegibiles, nisi quia nos facimus eas intellegibiles, sunt enim intellegibiles in potentia tantum; sed actu intellegibiles efficiuntur per lumen intellectus agentis, sicut et colores actu visibiles per lumen solis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 2, C., *Stoffelijke dingen zijn alleen kenbaar in zoover wij ze kenbaar maken; ze zijn namelijk alleen in aanleg kenbaar; metterdaad worden ze echter kenbaar dank zij het licht van het inwerkend verstand, evenals kleuren metterdaad zichtbaar worden door toedoen van het licht der zon.* — **Res naturae**, Natuurding, PLATENBURG, ZEDENLEER 7. **Res naturalis**, Natuurlijk ding. *In qualibet ... re naturali invenimus quod est ens et quod est res naturalis et quod est talis vel talis naturae*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *Bij elk natuurding stellen we vast dat het wezen is, natuurding is en deze of gene natuur heeft.* — *Quaelibet res naturalis per suam formam arti divinae conformatur*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 8, *Elk natuurding wordt door zijn vorm aan Gods kunst gelijkvormig.* — *Res ... naturalis non dicitur esse vera per comparationem ad intellectum nostrum*, S. THOMAS, COMMENT. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 7, *De natuurdingen worden niet met het oog op ons verstand waar genoemd.* — **Res permanens**, Blijvend ding. **Res rationis**, Gedachteding. **Res relativa**, Betrekkelijk ding. **Res sensibilis**, Zintuigelijk ding. **Res simplex**, Enkelvoudig ding. **Res simpliciter**, Ding zonder meer. **Res spiritualis**, Geestelijk ding. **Res subsistens**, Op zich zelf staande ding. **Res supernaturalis**, Bovennatuurlijk ding. **Res tantum**, Louter sakramentsinhoud (SAKRAMENTENLEER). **Res universalis**, Algemeen ding. — 2. Goederen. **Res amissae**, Verloren goederen. **Res amissa in litore maris**, Strandgoed, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 137. **Res deperditae**, Verloren goederen. **Res derelicta**, Prijsgegeven zaak, kenlijk verlaten zaak, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 98. **Res extra commercium**, Zaak buiten den handel, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 98. **Res in commer-**

cio, Zaak in den handel, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 98. **Res inter alios,** Zaak tusschen derden, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 98. **Res iudicata,** Gewijsde zaak, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 99. **Res nullius,** Zaak die aan niemand toebehoort, zaak van niemand, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 99. **Res praescriptibilis,** Verjaarbare zaak. **Res pro derelicto habita,** Prijsgegeven zaak, kenlijk verlaten zaak, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 98. **Res sacrae,** Gewijde goederen. **Res spirituales,** Geestelijke goederen. **Res vacantes,** Onbeheerde goederen, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 136 (RECHT).

RESCINDERE : Verbreken (RECHT).

RESCINDIBILIS : Verbreekbaar (RECHT).

RESCINDIBILITAS : Verbreekbaarheid, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 158 (RECHT).

RESCISSIO : Verbreking, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 165 (RECHT).

RESCISSORIUS : Verbrekend.

RESCRIPTUM : Rechtsbescheid.

RESERVARE : Voorbehouden.

RESERVATIO : Voorbehoud. **Reservatio legalis,** Wettig voorbehoud (RECHT). **Reservatio mentalis,** Heimelijk voorbehoud, innerlijk voorbehoud, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 99, onuitgedrukt voorbehoud. **Reservatio realis,** Uitgedrukt voorbehoud.

RESIPISCENTIA : Bekeering, inkeer.

RESIPISCERE : Tot inkeer komen, zich bekeeren.

RESISTENTIA : Weerstand. *In aliqua actione potest esse resistentia dupliciter. Uno modo ex parte agentis, quando scilicet ex contrario agente virtus ipsius debilitatur; alio modo ex parte ipsius effectus quando ex contraria dispositione impeditur effectus*, S. THOMAS, COMM. IN IV SENTENT. D. 11, Q. 1, A. 3, QLA 3, AD 2, *Een handeling kan op twee manieren weerstand ondervinden; vooreerst vanwege den werker, wanneer namelijk zijn kracht door een tegenwerkend beginsel verzwakt wordt; verder vanwege het uitwerksel, wanneer namelijk door een tegenstrijdige gesteltenis het uitwerksel verhinderd wordt.* — **Resistentia activa,** Bedrijvende weerstand. **Resistentia negativa,** Ontkennende weerstand. **Resistentia passiva,** Lijdende weerstand. **Resistentia positiva,** Stellige weerstand. **Resistentia positiva activa,** Bedrijvende stellige weerstand. **Resistentia positiva passiva,** Lijdende stellige weerstand. **Resistentia privativa,** Beroovende weerstand.

RESOLUTIO : 1. Oplossing. — 2. Afscheiding. — 3. Besluit.

RESOLUTORIUS : Oplossend.

RESPECTIVE : Ten opzichte van, in verhouding tot.

RESPECTIVUS : Betrekkelijk.

RESPECTUS : 1. Verhouding. *Quae dicuntur ad aliquid significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. 1, C., *De betrekking geeft uiteraard alleen een gericht zijn op iets anders te kennen.* — *Respectus quidam est in ipso gravi respectu loci medii*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 28, A. 1, C., *Een zwaar lichaam is op het middenpunt aangewezen.* — **Respectus actualis,** Niet blijvende verhouding. **Respectus habitualis,** Blijvende verhouding. **Respectus realis,** Werkelijke verhouding. — 2. Opzicht. *Sub duplici respectu, In twee opzichten.*

RESPONSABILIS : Verantwoordelijk, aansprakelijk.

RESPONSABILITAS : Aansprakelijkheid, SALSMANS, GENEESK. PLICHT. 10; VAN OORSCHOT 249, verantwoordelijkheid, VAN OORSCHOT 249. **Responsabilitas civilis,** Burgerlijke verantwoordelijkheid, BELLEFROID 269. **Responsabilitas in causa,** Verantwoordelijkheid op

grond van de oorzaak. **Responsabilitas limitata,** Beperkte verantwoordelijkheid, BELLEFROID 269. **Responsabilitas poenalis,** Strafrechtelijke verantwoordelijkheid, BELLEFROID 269 (RECHT).

RESPUBLICA : Gemeenebest.

RESTITUTIO : Teruggave, QUAADVLIET II, 82, schadeloosstelling, POTTERS V, 123. **Restitutio non debiti,** Teruggave van het onverschuldigd betaalde, BELLEFROID 269.

RESTRICTIO : Beperking, voorbehoud. **Restrictio late mentalis,** Eenigszins uitgedrukt voorbehoud. **Restrictio mentalis,** Heimelijk voorbehoud, innerlijk voorbehoud, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 99, onuitgedrukt voorbehoud. **Restrictio pure mentalis,** Volkomen onuitgedrukt voorbehoud. **Restrictio realis,** Uitgedrukt voorbehoud.

RESURRECTIO : Opstanding, verrijzenis. **Resurrectio carnis,** Opstanding van het vleesch. **Resurrectio communis,** Algemeene opstanding. **Resurrectio miraculosa,** Wonderbare opstanding. **Resurrectio mortuorum,** Opstanding der dooden. **Resurrectio naturalis,** Natuurlijke opstanding. **Resurrectio spiritualis,** Geestelijke opstanding. **Resurrectio universalis,** Algemeene opstanding.

RETENTIO : Terughouding, BELLEFROID 270. **Retentio depositi,** Terughouding van het in bewaring gegevene, BELLEFROID 270-71. **Retentio pignoris,** Terughouding van het pand, BELLEFROID 270. **Retentio salarii,** Inhouding van het loon, BELLEFROID 271 (RECHT).

RETICENTIA : Verzwijging (RECHT).

RETRACTARE : Intrekken, BELLEFROID 271, terugtrekken.

RETRACTATIO : Intrekking, terugtrekking, BELLEFROID 271. **Retractatio declarationis,** Intrekking van een verklaring, BELLEFROID 271. **Retractatio promissionis,** Intrekking van een belofte, BELLEFROID 271 (RECHT).

RETRIBUERE : Vergoeden, vergelden.

RETRIBUTIO : Vergoeding, vergelding. **Retributio poenae,** Bestraffende vergelding. **Retributio praemii,** Beloonende vergelding.

RETRIBUTIVUS : Vergeldend.

RETROACTIO : Terugwerking, BELLEFROID 272 (RECHT).

RETROACTIVE : Met terugwerkende kracht, BELLEFROID 272, terugwerkenderwijze (RECHT).

RETROACTIVITAS : Terugwerkende kracht, terugwerking, BELLEFROID 272 (RECHT).

RETROACTIVUS :Terugwerkend, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 100; BELLEFROID 272.

RETROACTUS : Het vroeger voorgevallene, BELLEFROID 272 (RECHT).

RETROAGERE : Terugwerken, BELLEFROID 272 (RECHT).

RETROCESSIO : Wederoverdracht BELLEFROID 272 (RECHT).

RETROTRACTIO : Terugwerking (RECHT).

RETROTRACTIVE : Terugwerkenderwijze (RECHT).

RETROTRACTIVUS : Terugwerkend (RECHT).

RETROTRAHERE : Terugwerking schenken.

RETROVENDERE : Verkoopen met recht van wederinkoop.

RETROVENDITIO : Verkoop met recht van wederinkoop (RECHT).

REUS : Misdadig, schuldig.

REVALIDARE : Opnieuw geldig verklaren.

REVALIDATIO : Opnieuwgeldigverklaring.

REVELARE : Bekendmaken, openbaren.

REVELATIO : 1. Bekendmaking. **Revelatio complicis,** Bekendmaking van zijn medeplichtige. **Revelatio impedimentorum,** Bekendmaking van hinderpalen (SAKRA-

MENTENLEER). **Revelatio secreti,** Bekendmaking van een geheim. — 2. Openbaring. **Revelatio divina,** Goddelijke openbaring. **Revelatio naturalis,** Natuurlijke openbaring. **Revelatio positiva,** Stellige openbaring. **Revelatio primitiva,** Oorspronkelijke openbaring. **Revelatio primordialis,** Oeropenbaring. **Revelatio privata,** Bizondere openbaring. **Revelatio supernaturalis,** Bovennatuurlijke openbaring.

REVENDERE : Weder verkoopen, BELLEFROID 273 (RECHT).

REVENDITIO : Herverkoop, BELLEFROID 273 (RECHT). **Revenditio publica,** Herveiling, BELLEFROID 273 (RECHT).

REVERENTIA : Eerbied. **Reverentia debita,** Verschuldigde eerbied.

REVERENTIALIS : Eerbetuigend.

REVIVISCENTIA : Herleving, POTTERS VI, 265 (SAKRAMENTENLEER). **Reviviscentia meritorum,** Herleving van vroegere verdiensten. **Reviviscentia sacramenti,** Herleving van een sakrament.

REVIVISCERE : Herleven.

REVOCABILIS : Herroepelijk.

REVOCABILITAS : Herroepbaarheid, herroepelijkheid, BELLEFROID 273 (RECHT). **Revocabilitas consuetudinis,** Herroepelijkheid van een gewoonte. **Revocabilitas dispensationis,** Herroepelijkheid van een ontslaging. **Revocabilitas donationis,** Herroepelijkheid van een schenking. **Revocabilitas legis,** Herroepelijkheid van een wet. **Revocabilitas privilegii,** Herroepelijkheid van een voorrecht. **Revocabilitas testamenti,** Herroepelijkheid van een testament, BELLEFROID 273.

REVOCABILITER : Herroepelijkerwijze.

REVOCARE : Terugroepen, BENDER, HET MERKTEEKEN VAN HET HEILIG VORMSEL 163.

REVOCATIO : Herroeping, DOSFEL 148; SALSMANS, RECHT. PLICHT. 244. **Revocatio confessionis,** Herroeping der bekentenis, BELLEFROID 274. **Revocatio consuetudinis,** Herroeping van een gewoonte. **Revocatio dispensationis,** Herroeping van een ontslaging. **Revocatio donationis,** Herroeping van een schenking. **Revocatio legis,** Herroeping van een wet. **Revocatio privilegii,** Herroeping van een voorrecht. **Revocatio procurationis,** Herroeping der volmacht, BELLEFROID 274. **Revocatio testamenti,** Herroeping van een testament. (RECHT).

REVOLUTIO : Omwenteling.

RHETORICA : Redekunst, VAN BENTHEM, GOED EN KWAAD I, 24.

RIGORISMUS : Rigorisme, strengere zedeleer. **Rigorismus absolutus,** Onbeperkt rigorisme. **Rigorismus mitigatus,** Gematigd rigorisme.

RITUALIS : Ritueel.

RITUS : Ritus, ceremonie. **Ritus sacramentalis,** Sakramenteele ritus.

RIXA : Twist, POTTERS IV, 192.

ROSARIUM : Rozenkrans, POTTERS IV, 88.

RUBRICA : Rubriek.

RUSTICITAS : Boerschheid.

RUSTICUS : Boersch.

S

SACERDOS : Priester. **Sacerdos novae legis,** Priester van de nieuwe wet. **Sacerdos saecularis,** Wereldlijk priester. **Sacerdos summus,** Opperpriester. **Sacerdos veteris legis,** Priester van de oude wet.

SACERDOTIUM : Priesterschap. **Sacerdotium aeternum,** Eeuwig priesterschap. **Sacerdotium caeleste,** Hemelsch priesterschap, JANS-

SENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 262. **Sacerdotium novae legis,** Priesterschap van de nieuwe wet. **Sacerdotium perfectum,** Volkomen priesterschap. **Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech,** Priesterschap naar de orde van Melchisedech. **Sacerdotium temporale,** Tijdelijk priesterschap. **Sacerdotium veteris legis,** Priesterschap van de oude wet.

SACRAMENTALE : Sakramentalie, kleiner sakrament, POTTERS VI, 51. **Saramentale permanens,** Blijvend sakramentalie. **Sacramentale transiens,** Voorbijgaand sakramentalie.

SACRAMENTALIS : Sakramenteel, sakramentelijk.

SACRAMENTALITAS : Sakramenteelheid, sakramentelijkheid.

SACRAMENTALITER : Sakramenteelerwijze, sakramentelijkerwijze.

SACRAMENTUM : Sakrament. *Vi sacramenti, Door de kracht van het sakrament,* JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 222. **Sacramentum altaris,** Altaarsakrament. **Sacramentum baptismi,** Sakrament van het doopsel. **Sacramentum confirmationis,** Sakrament van het vormsel. **Sacramentum ecclesiasticum,** Kerkelijk sakrament. **Sacramentum Eucharistiae,** Sakrament van de H. Eucharistie. **Sacramentum Extremae Unctionis,** Sakrament van het heilig Oliesel. **Sacramentum gratiae,** Genadesakrament. **Sacramentum imperfectum,** Onvolkomen sakrament. **Sacramentum initiationis,** Inlijvingssakrament. **Sacramentum matrimonii,** Sakrament van het huwelijk. **Sacramentum mortuorum,** Sakrament der dooden. **Sacramentum necessitatis,** Onontbeerlijk sakrament. **Sacramentum novae legis,** Sakrament der nieuwe Wet. **Sacramentum ordinis,** Sakrament van het priesterschap. **Sacramentum perfectum,** Volkomen sakrament. **Sacramentum permanens,** Blijvend sakrament. **Sacramentum poenitentiae,** Sakrament der biecht. **Sacramentum tantum,** Louter sakrament. **Sacramentum transiens,** Voorbijgaand sakrament, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 58. **Sacramentum veteris legis,** Sakrament der oude wet. **Sacramentum vivorum,** Sakrament der levenden, POTTERS VI, 32.

SACRIFICIUM : Offer, POTTERS IV, 21. **Sacrificium absolutum,** Op-zich-zelf-staande offer, POTTERS VI, 198. **Sacrificium carnale,** Vleeschoffer. **Sacrificium eucharisticum,** Dankoffer. **Sacrificium expiatorium,** Zoenoffer, QUAADVLIET III, 38, ontzondigingsoffer, IBIDEM III, 80. **Sacrificium figurale,** Zinnebeeldig offer. **Sacrificium impetratorium,** Smeekoffer. **Sacrificium labiorum,** Lof-offer, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 222. **Sacrificium latreuticum,** Huldeoffer. **Sacrificium legale,** Wettelijk offer. **Sacrificium propitiatorium,** Zoenoffer, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 73, vredeoffer, QUAADVLIET III, 38. **Sacrificium relativum,** Afhankelijk offer, betrekkelijk offer, POTTERS VI, 198. **Sacrificium spirituale,** Geestelijk offer.

SACRILEGIUM : Heiligschennis, heiligschenderij. **Sacrilegium carnale,** Vleeschelijke heiligschennis. **Sacrilegium locale,** Plaatselijke heiligschennis. **Sacrilegium personale,** Persoonlijke heiligschennis. **Sacrilegium reale,** Zaaklijke heiligschennis.

SADISMUS : Lustmarteling, lustfoltering, lustmoord, sadisme.

SAECULARISATIO : Secularizatie (KERKELIJK RECHT).

SAEVITIA : Wreedaardigheid, woestheid.

SAGACITAS : Schranderheid, POTTERS, V, 120; QUAADVLIET II, 64.

SAGAX : Schrander.

SALARIUM : Loon, dagloon, werk-

loon. **Salarium commune,** Gemeen loon. **Salarium conventionale,** Overeengekomen loon. **Salarium familiale,** Familieloon. **Salarium individuale,** Persoonlijk loon.

SALUS : Heil, zaligheid.

SALVARE : Redden.

SALVATOR : Heiland, Verlosser, Zaligmaker.

SALVIFICUS : Zaligmakend.

SANATIO : Gezondmaking, geldigmaking. **Sanatio in radice,** Geldigmaking in de kiem. **Sanatio retractiva,** Terugwerkende geldigmaking.

SANCTIFICARE : Heiligen.

SANCTIFICATIO : Heiliging. **Sanctificatio activa,** Heiligmaking. **Sanctificatio passiva,** Heiligwording.

SANCTIO : Bekrachtiging, VAN HOONACKER 171; POTTERS III, 266; NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 102, dwangmiddel, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 102. **Sanctio imperfecta,** Onvolmaakte bekrachtiging. **Sanctio iuridica,** Rechtsdwang, BELLEFROID 277; BENDER, HET RECHT EN ZIJN EIGENSCHAPPEN 53. **Sanctio legalis,** Wettelijke bekrachtiging, VAN OORSCHOT 140. **Sanctio legis,** Wetsbekrachtiging. **Sanctio moralis,** Zedelijke bekrachtiging. **Sanctio naturalis,** Natuurlijke bekrachtiging. **Sanctio perfecta,** Volmaakte bekrachtiging. **Sanctio poenalis,** Strafbekrachtiging. **Sanctio positiva,** Stellige bekrachtiging. **Sanctio vindicativa,** Wrekende bekrachtiging.

SANCTIONARE : Bekrachtigen, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 102.

SANCTITAS : Heiligheid.

SANCTUS : Heilig.

SAPIDUS : Smakelijk.

SAPIENS : Wijs. *Sapientis est ordinare, Den wijze komt het toe te richten.*

SAPIENTIA : Wijsheid, POTTERS V, 104. *Sapientia in cognitione altissimarum causarum consistit,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 94, *Wijsheid komt neer op kennis van de hoogste oorzaken.* — *Contra rationem sapientiae est, ut sit aliquid frustra in operibus sapientis,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 69, *Het strijdt met het begrip wijsheid, dat bij wat een wijze uitwerkt iets zou vruchteloos zijn.* — **Sapientia adquisita,** Aangeworven wijsheid. **Sapientia aeterna,** Eeuwige wijsheid. **Sapientia apparens,** Schijnwijsheid. **Sapientia creata,** Geschapen wijsheid. **Sapientia divina,** Goddelijke wijsheid. **Sapientia humana,** Menschelijke wijsheid. **Sapientia increata,** Ongeschapen wijsheid. **Sapientia infusa,** Ingestorte wijsheid. **Sapientia naturalis,** Natuurlijke wijsheid. **Sapientia particularis,** Beperkte wijsheid. **Sapientia personalis,** Persoonlijke wijsheid. **Sapientia simpliciter,** Onbeperkte wijsheid. **Sapientia subsistens,** Op zich zelf staande wijsheid. **Sapientia supernaturalis,** Bovennatuurlijke wijsheid. **Sapientia terrena,** Aardsche wijsheid. **Sapientia universalis,** Algemeene wijsheid.

SAPOR : Smaak. *Sapor ... delectabilis indicat convenientem proportionem calidi et frigidi, humidi et sicci in alimento,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 5, *Genoegelijke smaak geeft te kennen dat er in het voedsel een passende verhouding is tusschen warm en koud, nat en droog* (ZIELKUNDE).

SATISFACERE : Voldoening schenken, genoegdoening schenken.

SATISFACTIO : Voldoening, POTTERS VI, 318, genoegdoening. **Satisfactio condigna,** Gelijkwaardige voldoening, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 65. **Satisfactio congrua,** Billijke genoegdoening. **Satisfactio extrasacramentalis,** Buitensakramentelijke voldoening. **Satisfactio medicinalis,** Genezende genoegdoening. **Satisfactio sacramentalis,** Sakramentelijke genoegdoening. **Satisfactio sufficiens,** Toereikende genoegdoening. **Satis-**

factio vicaria, Plaatsvervangende voldoening, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 14.

SATISFACTIVUS : Voldoening schenkend, genoegdoening schenkend.

SATISFACTORIUS : Voldoening schenkend, genoegdoening schenkend.

SCANDALUM : Ergernis. **Scandalum acceptum**, Genomen ergernis, POTTERS IV, 196. **Scandalum activum**, Gegeven ergernis. **Scandalum datum**, Gegeven ergernis, POTTERS IV, 196. **Scandalum diabolicum**, Duivelsche ergernis, POTTERS IV, 195. **Scandalum passivum**, Genomen ergernis. **Scandalum pharisaicum**, Farizeesche ergernis, POTTERS IV, 196, kwaadwillige ergernis. **Scandalum publicum**, Openbare ergernis. **Scandalum pusillorum**, Ergernis der zwakken.

SCEPTICISMUS : Twijfelzucht. **Scepticismus obiectivus**, Objektieve twijfelzucht. **Scepticismus particularis**, Beperkte twijfelzucht. **Scepticismus subiectivus**, Subjektieve twijfelzucht. **Scepticismus universalis**, Algemeene twijfelzucht. **Scepticismus ut doctrina consideratus**, Leerstellige twijfelzucht. **Scepticismus ut factum consideratus**, Feitelijke twijfelzucht.

SCHISMA : Scheurmakerij, scheuring, POTTERS III, 230.

SCHISMATICUS : Scheurmaker, schismaticker.

SCIBILIS : Weetbaar, kenbaar. *Sicut ... formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur, ita formalis ratio scibilis accipitur secundum principia, ex quibus aliquid scitur*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 41, N° 11, *Evenals het vormelijk opzicht van het zichtbare aan het licht ontleend wordt, door welks toedoen de kleur gezien wordt, evenzoo gaat het vormelijk opzicht van het kenbare op de beginselen terug waardoor we iets kennen.* — *Quantuncumque sint aliqua diversa scibilia secundum suam naturam, dummodo per eadem principia sciantur, pertinent ad unam scientiam; quia non erunt iam diversa inquantum sunt scibilia*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 41, N° 11, *Hoezeer ook sommige kenbare dingen naar hun aard kunnen verschillen, zoolang ze met behulp van dezelfde beginselen gekend worden, behooren ze tot dezelfde wetenschap; ze verschillen immers niet in zoover ze kenbaar zijn.*

SCIBILITAS : Weetbaarheid.

SCIENTER : Bewusterwijze. *Scienter et volenter*, *Wetens en willens*, VAN OORSCHOT 6.

SCIENTIA : 1. Wetenschap. *Scientia est perfecta cognitio*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 4, N° 5, *Wetenschap is volmaakte kennis.* — *Scientia est ... certa cognitio rei*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 4, N° 5, *Wetenschap is zekere kennis van iets.* — *Scientia est rei cognitio per propriam causam*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 94, *Wetenschap is kennis van iets naar zijn eigen oorzaak.* — *Est ... cuiuslibet scientiae finis sive terminus genus, circa quod est scientia*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 41, N° 7, *Einddoel of eindpunt van elke wetenschap is het geslacht waar het bewuste wetenschap om te doen is.* — *Processus scientiae cuiuslibet est quasi quidam motus rationis*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 41, N° 7, *De verrichtingen van elke wetenschap zijn als een beweging der rede.* — *Duplex est modus adquirendi scientiam. Unus quidem per demonstrationem, alius autem per inductionem*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 30, N° 4, *Daar zijn twee manieren om wetenschap aan te werven, door bewijsvoering namelijk en door opklimming.* — *Oportet quod unitas scientiae consideretur ex fine sive ex termino scientiae*, ARISTOTELES, I ANAL. POST. LECT. 41, N° 7, *De eenheid van een*

wetenschap berust op haar doel of eindpunt. — *Una scientia est altera ab alia, quarum principia sunt diversa*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 41, N° 10, *Een wetenschap verschilt van een andere, zoodra haar beginselen maar verschillen.* — *Rationem diversitatis scientiarum non accipit (Aristoteles) ex diversitate subiecti, sed ex diversitate principiorum*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 41, N° 10, *Aristoteles onderscheidt de wetenschappen niet uit hoofde van verschil van subjekt, maar wel uit hoofde van verschil van beginselen.* — *Cum omnis scientia per demonstrationem habeatur, demonstrationis autem medium sit definitio, necesse est secundum diversum definitionis modum scientias diversificari*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. I, N° I, *Daar alle wetenschap door betoog aangeworven wordt en de bepaling het geëigende middel is om iets te betoogen, zoo zullen volgens de verschillende soorten van bepaling de wetenschappen worden ingedeeld.* — *Aliqua scientia continetur sub alia dupliciter : uno modo ut pars ipsius ..., alio modo ... ut ei subalternata*, S. THOMAS, COMM. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 5, A. I, AD 5, *Een wetenschap kan op twee wijzen komen onder een ander te staan : voorcerst als een onderdeel er van, verder als een ondergeschikte wetenschap.* — *Scientia ... communiter se habet ad cognitionem finis, et eorum quae sunt ad finem*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 5, A. I, C., *Wetenschap handelt evenzeer over kennis van het einddoel als van wat op het einddoel gericht is.* — *Nulla ... scientia probat suum subiectum*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. I, N° 4, *Geen enkele wetenschap bewijst haar subjekt.* — *Veritas ... scientiae mensuratur a scibili*, S. THOMAS, COMM. IN V METAPHYS. LECT. 17, *De waarheid der wetenschap wordt aan het weetbare getoetst.* — *Non debet ... de scientiarum principiis quaeri, quamobrem sint, sed unumquodque principium per seipsum debet esse fide dignum*, ARISTOTELES, I TOPIC. C. I; 100, B, 20, *Omtrent de beginselen der wetenschappen dient niet onderzocht te worden waarom ze zijn, maar elk beginsel moet uit uit zich zelf geloofwaardig zijn.* — *Tunc est scientia completa in actu, quando pervenitur per resolutionem ad distinctam cognitionem propositionum et elementorum*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. I, N° 7, *Een wetenschap is metterdaad volledig wanneer men dank zij herleiding tot duidelijke kennis van stellingen en bestanddeelen komt.* — *Si aliquis imperfecte habeat scientiam ut de facili possit ipsam amittere, magis dicitur disponi ad scientiam quam scientiam habere*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 49, A. 2, AD 3, *Wanneer iemand op onvolmaakte wijze wetenschap bezit, zoodanig dat hij haar gemakkelijk kan kwijt geraken, dan wordt eerder gezegd dat hij tot wetenschap geschikt is, dan dat hij haar bezit.* — **Scientia a posteriori**, Wetenschap uit de feiten. **Scientia a priori**, Wetenschap uit de beginselen. **Scientia analytica**, Ontledende wetenschap. **Scientia auxiliaris**, Hulpwetenschap. **Scientia ethica**, Zedekundige wetenschap. **Scientia experimentalis**, Ervaringswetenschap, proefondervindelijke wetenschap. **Scientia falsa**, Valsche wetenschap. **Scientia imperfecta**, Onvolmaakte wetenschap. **Scientia inferior**, Lagere wetenschap. **Scientia inquisitiva**, Vorschende wetenschap. **Scientia iudicativa**, Oordeelende wetenschap. **Scientia iuris**, Rechtswetenschap. **Scientia liberalis**, Vrije wetenschap. **Scientia mathematica**, Wiskundige wetenschap. **Scientia metaphysica**, Metaphysische wetenschap. **Scientia moralis**, Zedewetenschap, VAN OORSCHOT 26. **Scientia naturalis**, Natuurwetenschap. **Scientia oeconomica**, Huishoudelijke wetenschap. **Scientia particularis**, Bizondere wetenschap. **Scientia perfecta**, Volmaakte wetenschap.

Scientiae physicae experimentales, Proefondervindelijke natuurwetenschappen. **Scientia politica**, Staatkunde. **Scientia practica**, Praktische wetenschap. **Scientia practica secundum quid**, Theoretisch-praktische wetenschap. **Scientia practica simpliciter**, Louter praktische wetenschap. **Scientia principalis**, Hoofdwetenschap. **Scientia propter quid**, Beginselwetenschap. **Scientia quia**, Feitenwetenschap. **Scientia rationalis**, Redewetenschap. **Scientia recta**, Juiste wetenschap. **Scientia servilis**, Dienende wetenschap. **Scientia speculativa**, Bespiegelende wetenschap. *Scientiae speculativae ut patet in principio Metaphysicorum, sunt de illis quorum cognitio quaeritur propter seipsam*, S. THOMAS, COMM. IN BOETHII DE TRINIT. Q. 5, A. 1, AD 2, *Bespiegelende wetenschappen zijn, zooals bij het begin der Metaphysiek blijkt, wetenschappen die dat betreffen waarvan de kennis om zich zelf gezocht wordt.* — *Oportet scientias speculativas dividi per differentias speculabilium, inquantum sunt speculabilia*, S. THOMAS, COMM. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 5, A. 1, C., *Bespiegelende wetenschappen moeten naar de verschillende soorten van bespiegelingsvoorwerpen als zoodanig beschouwd, worden ingedeeld.* — *Secundum ordinem remotionis et a materia, et a motu scientiae speculativae distinguuntur*, S. THOMAS, COMM. IN BOETHII DE TRINITATE Q. 5, A. 1, C., *Bespiegelende wetenschappen worden ingedeeld naar de mate waarin ze van stof en beweging verwijderd zijn.* — *In speculativis scientiis nihil aliud quaeritur quam cognitio generis subiecti, in practicis autem scientiis intenditur quasi finis constructio ipsius subiecti*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 41, N° 7, *Bij bespiegelende wetenschap wordt niets anders nagestreefd dan kennis van den soortelijken aard van het subjekt, bij praktische wetenschap echter wordt vervaardiging van het subjekt tot doel gesteld.* — **Scientia speculativa secundum quid**, Praktisch-bespiegelende wetenschap. **Scientia speculativa simpliciter**, Louter bespiegelende wetenschap. **Scientia stricte dicta**, Eigenlijke wetenschap. **Scientia subalternans**, Beurtschikkende wetenschap. **Scientia subalternata**, Gebeurtschikte wetenschap. **Scientia superior**, Hooger wetenschap. **Scientia suprema**, Hoogste wetenschap. **Scientia universalis**, Algemeene wetenschap. **Scientia vera**, Ware wetenschap. — 2. Verstandelijke kennis. *Nec omnino univoce nec pure aequivoce nomen scientiae de scientia Dei et nostra praedicatur, sed secundum analogiam*, S. THOMAS, QUEST. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 11, C., *« Verstandelijke » kennis wordt eigenlijk noch op éénzinnige, noch op dubbelzinnige wijze van Gods kennis en van de onze gezegd, maar wel op deelsgelijkende wijze.* — *In scientia quidem et sensu est relatio realis, secundum quod ordinantur ad sciendum vel ad sentiendum res*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 13, A. 7, C., *Er bestaat een werkelijke betrekking van de verstandelijke en zinnelijke kennis tot het verstandelijk of zinnelijk gekende*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 333-34. — **Scientia absoluta**, Volstrekte kennis. **Scientia adquisita**, Verworven kennis. **Scientia angelica**, Engellijke kennis. **Scientia approbationis**, Goedkeurende kennis. **Scientia beata**, Hemelsche kennis. **Scientia causalis**, Veroorzakende kennis, teweegbrengende kennis. **Scientia certa**, Zekere kennis. **Scientia comprehensiva**, Begrijpende kennis. **Scientia coniecturalis**, Gissende kennis. **Scientia connaturalis**, Gelijkaardige kennis. **Scientia demonstrativa**, Betoogende kennis. **Scientia dialectica**, Waarschijnlijke kennis. **Scientia discursiva**, Redeneeringskennis. **Scientia divina**, Goddelijke kennis. **Scientia experimentalis**, Ervaringskennis. **Scientia**

humana, Menschelijke kennis. **Scientia imperfecta**, Onvolmaakte kennis. **Scientia improbationis**, Afkeurende kennis. **Scientia incerta**, Onzekere kennis. **Scientia incohata**, Aanvankelijke kennis. **Scientia indemonstrabilis**, Onbetoogbare kennis. **Scientia infusa**, Ingestorte wetenschap, POTTERS IV, 15. **Scientia innata**, Aangeboren kennis. **Scientia intuitiva**, Inzichtelijke kennis. **Scientia media**, Middelkennis. **Scientia moralis**, Kennis der zedeleer. **Scientia naturalis**, Natuurkennis. **Scientia perfecta**, Volmaakte kennis. **Scientia simplex**, Enkelvoudige kennis. **Scientia simplicis intellegentiae**, Kennis van eenvoudig begrijpen. **Scientia speculativa**, Bespiegelende kennis. **Scientia visionis**, Kennis van aanschouwing, schouwende kennis.

SCIENTIALIS : Wetenschappelijk.

SCIENTIFICUS : Wetenschappelijk.

SCINTILLA : Vonk. **Scintilla animae**, Vonk der ziel. **Scintilla rationis**, Vonk der rede.

SCIRE : Weten. *Scire est causam rei cognoscere*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 12, SED CONTRA 6, *Weten komt hierop neer, de oorzaak van iets te kennen.* — *Scire nihil aliud esse vide (...)tur quam intellegere veritatem alicuius conclusionis per demonstrationem*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 4, N° 9, *Weten is niets anders dan de waarheid van een besluit dank zij het betoog in te zien.* — *Scire aliquid est perfecte cognoscere ipsum, hoc autem est perfecte apprehendere veritatem ipsius*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 4, N° 5, *Iets te weten is het volmaakt te kennen, dit is de waarheid er van volkomen te vatten.* — *Oportet ... scientem, si est perfecte cognoscens, quod cognoscat causam rei scitae*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 4, N° 5, *Om iets op volmaakte wijze te kennen moet men de oorzaak er van kennen.* — *Qui scit aliquid in universali, scit illud indistincte*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 1, N° 7, *Wie iets in algemeenen zin weet, weet het op onduidelijke wijze.* — *Si ... cognosceret causam tantum, nondum cognosceret (sciens) effectum in actu, quod est scire simpliciter, sed virtute tantum, quod est scire secundum quid et quasi per accidens*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 4, N° 5, *Wie alleen de oorzaak kent, kent nog niet metterdaad het uitwerksel, wat weten zonder meer heet, maar hij kent nog kiemelijkerwijze, dit wil zeggen dat zijn kennis nog betrekkelijk en bijna gevallijk is.* — *Prius ... est scire aliquid in potentia quam in actu*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 1, N° 7, *Iets kennen we in aanleg vooraleer het metterdaad te kennen.* — *Differt scire quia ita est, et propter quid ita est*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 23, N° 2, *Te weten dat iets zoo is is nog niet hetzelfde als te weten waarom iets zoo is.*

SCRIPTURA : Schrift, Schriftuur. **Scriptura apocrypha**, Onechte Schrift. **Scriptura canonica**, Kanonieke Schrift. **Scriptura sacra**, Heilige Schrift.

SCRUPULOSITAS : Angstvalligheid, BENDER, HET GEWETEN 87.

SCRUPULOSUS : Angstvallig, BENDER, HET GEWETEN 85, schroomvallig.

SCRUPULUS : Gewetensangst.

SCURRILIS : Uitgelaten.

SCURRILITAS : Uitgelatenheid, ongepaste vreugde.

SCURRILITER : Uitgelatenerwijze.

SECRETUM : Geheim, geheimhouding. **Secretum commissum**, Aangeplichte geheimhouding, bevolen geheimhouding. **Secretum naturale**, Natuurlijke geheimhouding. **Secretum professionale**, Beroepsgeheim. **Secretum promissum**, Toegezegde geheimhouding. **Secretum rigorosum**, Overeengekomen geheimhouding. **Secretum**

sacramentale, Biechtgeheim.
SECTA : Kerkgenootschap, POTTERS I, 14, sekte.
SECUNDARIO : Tweederangs.
SECUNDARIUS : Tweederangsch.
SECURITAS : Gerustheid, veiligheid.
SEDES : 1. Zetel. **Sedes sensuum**, Zetel der zintuigen. — 2. Stoel. **Sedes Romana**, Stoel van Rome. **Sancta Sedes**, Heilige Stoel.
SEDITIO : Opstand, oproer.
SEGNIS : Lui, vadsig.
SEGNITIA : Luiheid, vadsigheid.
SEGNITIES : Luiheid, vadsigheid.
SELECTIO : Soortverheffing, soortveredeling. **Selectio artificialis**, Kunstmatige soortverheffing, kunstmatige soortveredeling. **Selectio fortuita**, Toevallige soortverheffing, gevallijke soortveredeling. **Selectio naturalis**, Natuurlijke soortverheffing, natuurlijke soortveredeling. **Selectio progressiva**, Geleidelijke soortverheffing, geleidelijke soortveredeling (BIOLOGIE).
SEMEN : Zaad, kiem.
SEMINALIS : Kiemelijk.
SEMINALITER : Kiemsgewijze.
SEMIPANTHEISMUS : Gedeeltelijk pantheisme.
SEMI-PUBLICUS : Half openbaar.
SENSATIO : Gewaarwording. **Sensatio conscia**, Bewuste gewaarwording. **Sensatio inconscia** : Onbewuste gewaarwording.
SENSATUS : Bezintuigd.
SENSIBILE : Zintuigelijk waarneembaar voorwerp. *Sunt ... quaedam sensibilia quorum species licet immaterialiter in sensu recipiantur, tamen etiam materialem immutationem faciunt in animalibus sentientibus*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *Daar zijn zintuigelijk kenbare dingen waarvan het kenbeeld, hoewel het op onstoffelijke wijze in de zintuigen ontvangen wordt, niettemin de zintuigelijk kennende dieren ook een stoffelijke verandering doet ondergaan.* — *Circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem nisi per accidens et ut in paucioribus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 17, A. 2, C., *Omtrent de eigen zintuigelijk kenbare voorwerpen hebben de zintuigen alleen bij toeval en zelden onjuiste kennis.* — *Sensibilia ... quae sunt activa operationis sensitivae, scilicet visibile et audibile et alia huiusmodi, sunt extra animam*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *De zintuigelijk kenbare dingen, de werkbeginselen dus van de verrichtingen der zintuigen, het zichtbare, het hoorbare en andere dergelijke zijn buiten de ziel.* — **Sensibile commune**, Gemeen waarneembaar voorwerp, VOGELS I, 41. **Sensibile in actu**, Metterdaad zintuigelijk waarneembaar voorwerp. *Sensibile in actu et sensus in actu sunt unum*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 9, *Het zintuigelijke metterdaad en de zintuigen metterdaad zijn één.* — **Sensibile mediatum**, Middellijk zintuigelijk waarneembaar voorwerp. **Sensibile per accidens**, Toevallig waarneembaar voorwerp, VOGELS I, 41. **Sensibile per se primo**, Onmiddellijk eigen waarneembaar voorwerp. **Sensibile per se secundo**, Middellijk waarneembaar voorwerp. **Sensibile proprium**, Eigen waarneembaar voorwerp, VOGELS I, 41.
SENSIBILIS : 1. Zintuigelijk. — 2. Zintuigelijk waarneembaar.
SENSIBILITAS : 1. Zintuigelijkheid. — 2. Zintuigelijke waarneembaarheid.
SENSIBILITER : Zintuigelijkerwijze.
SENSILIS : 1. Zintuigelijk. — 2. Zintuigelijk waarneembaar.
SENSISMUS : Sensisme.
SENSITIVUS : Zintuigelijk.
SENSORIUM : Zintuig.
SENSUABILITAS : Zinnelijkheid.
SENSUABILITER : Zinnelijkerwijze.
SENSUALIS : Zinnelijk.
SENSUALISMUS : Sensualisme.

Sensualismus moralis, Zedelijk sensualisme.

SENSUALITAS : Zinnelijkheid.

SENSUALITER : Zinnelijkerwijze.

SENSUS : 1. Zintuig, zin. *Sensus ... consistit in quadam proportione organi,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 24, *De zintuigen komen op een geëvenredigdheid van de organen neer.* — *Est ... sensus quaedam potentia passiva, quae nata est immutari ab exteriori sensibili,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. 3, C., *De zintuigen zijn een lijdend vermogen, dat geschikt is om door het uiterlijk zintuigelijk kenbare gewijzigd te worden.* — *Sensus (est) singularium,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *Het verenkelde wordt door de zintuigen gekend.* — *Sensus secundum actum sunt singularium, quae sunt extra animam, sed scientia est universalium, quae quodammodo sunt in anima,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *De zintuigen is het bij hun verrichtingen om het verenkelde te doen, dat buiten de ziel is; wetenschap integendeel om het algemeene dat eenigszins in de ziel is.* — *Sensus corporaliter et materialiter recipit similitudinem rei quae sentitur,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *De zintuigen ontvangen op lichamelijke en stoffelijke wijze de gelijkenis van wat waargenomen wordt.* — *Sic ... se habet (sensus) ad cognoscendum res, inquantum similitudo rerum est in sensu,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 17, A. 2, C., *De zintuigen zijn geschikt om de dingen te kennen in zoover de gelijkenis der dingen in de zintuigen is.* — *Cognoscere sensibilia, inquantum sunt sensibilia, est sensus,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 3, *Het zintuigelijke, in zoover het zintuigelijk is, te kennen, hoort bij de zintuigen.* — *Sensus est susceptivus specierum sine materia,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 13, *De zintuigen nemen de kenbeelden zonder stof op.* — *Sensus delectantur in rebus debite proportionatis, sicut in sibi similibus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 5, A. 4, AD 1, *De zintuigen genieten van de dingen die goed geëvenredigd zijn, zooals van hun gelijke.* — *Illa ... videri dicuntur, quae per seipsa movent intellectum nostrum vel sensum ad sui cognitionem,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 1, A. 4, C., *Die dingen worden, zooals gezegd wordt, gezien, die door zich zelf ons verstand of onze zintuigen tot kennis bewegen.* — *Sicut sensus secundum actum movet appetitum ad praesentiam sensibilis, ita et phantasia in absentia sensibilis,* S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA, LECT. 6, *Zooals de zintuigen naar hun daad beschouwd het streefvermogen bij aanwezigheid van het zintuigelijk kenbare in beweging brengen, evenzoo de verbeelding bij afwezigheid van het zintuigelijk kenbare.* — *Sensus semper apprehendit rem ut est, nisi sit impedimentum in organo vel in medio,* S. THOMAS, QUAEST. DISP. DE VERITATE Q. 1, A. 11, C., *De zintuigen nemen, wanneer zich althans in het orgaan of in de tusschenruimte geen hinderpaal voordoet, een ding steeds waar zooals het is.* — *Sensus dicitur verus, quando per formam suam conformatur rei extra animam exsistenti,* S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, Nº 9, *De zintuigen heeten waarachtig, wanneer zij dank zij hun vorm aan het ding buiten de ziel gelijkvormig zijn.* — **Sensus auditus,** Gehoorzin. **Sensus cognoscitivus,** Kennende zin. **Sensus communis,** Algemeene zin, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 138; QUAADVLIET I, 37; POTTERS V, 77, algemeen zintuig, gemeenzin, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 137, 196. *Sensus communis sequitur ad omnes sensus particulares et est communis eis,* S. THOMAS, COMM. IN DE SOMNO ET VIGILIA LECT. 3, *De algemeene zin volgt op alle bizondere zintuigen en is deze allemaal gemeen.* — **Sensus corporalis,** Lichamelijk zintuig. **Sensus distantiae,** Afstandszin. **Sensus exterior,** Uitwendig zintuig. *Cognitio sensus exterioris perficitur per*

solam immutationem sensus a sensibili, unde per formam, quae sibi a sensibili imprimitur, sentit, S. THOMAS, V QU. QUODLIB. A. 9, AD 2, *Kennis van de uiterlijke zintuigen wordt alleen met wijziging van het zintuig door het zintuigelijk kenbare voltrokken, zoodat het zintuig door toedoen van den vorm, dien het zintuigelijk kenbare indrukt, kent.* — **Sensus externus,** Uitwendige zin, POTTERS V, 77, uitwendig zintuig, POTTERS V, 89. **Sensus gustus,** Smaakzintuig. **Sensus inferior,** Lager zintuig. **Sensus internus,** Inwendige zin, VAN HOOGSTRATEN II, 137; POTTERS V, 77, innerlijke zin, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 156. **Sensus muscularis,** Spierzin. **Sensus olfactus,** Reukzin. **Sensus particularis,** Bizonder zintuig. **Sensus proprius,** Geëigend zintuig. *Sensus proprius, qui est primus in ordine sensitivarum potentiarum, immediate ex sensibilibus immutatur*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *Het geëigende zintuig, het eerste dus onder de zintuigelijke vermogens, wordt onmiddellijk door het zintuigelijke gewijzigd.* — **Sensus resistentiae,** Weerstandszin. **Sensus superior,** Hooger zintuig. **Sensus tactus,** Tastzin. **Sensus temperaturae,** Warmtezin. **Sensus visus,** Gezichtszin. **Sensus vitalis,** Levenszin. — 2. Gevoel. **Sensus catholicus,** Katholiek gevoel, POTTERS II, 25. **Sensus Ecclesiae,** Gevoelen der Kerk, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 178. — 3. Beteekenis, zin. **Sensus accomodatitius,** Aangepaste zin. **Sensus aetiologicus,** Oorzakelijke zin. **Sensus allegoricus,** Zinnebeeldige zin. *Secundum ... quod ea quae sunt veteris legis, significant ea quae sunt novae legis, est sensus allegoricus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. I, A. 10, C., *Wanneer dingen van de Oude Wet dingen van de Nieuwe Wet te kennen geven, dan hebben we den zinnebeeldigen zin.* — **Sensus anagogicus,** Voorbeduidende zin. **Sensus analogicus,** Deelsgelijkende zin. **Sensus compositus,** Samenstellende zin. **Sensus divisus,** Afzonderende zin. **Sensus generalis,** Algemeene zin. **Sensus heterodoxus,** Onjuiste beteekenis. **Sensus historicus,** Historische zin. **Sensus latus,** Ruimere beteekenis. **Sensus litteralis,** Letterlijke zin. *Significatio qua voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus vel litteralis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. I, A. 10, C., *De beteekenis volgens welke de woorden dingen te kennen geven, is de eerste zin, de historische of letterlijke zin namelijk.* — *Sensus litteralis est quem auctor intendit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. I, A. 10, C., *De letterlijke zin is degene welke de schrijver bedoelt.* — (*Non*) *est litteralis sensus ipsa figura, sed id quod est figuratum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. I, A. 10, AD 3, *Het beeld zelf behoort niet tot den letterlijken zin, maar wel wat er door bedoeld wordt.* — *Non est inconveniens, ut Augustinus ... dicit, si, etiam secundum litteralem sensum, in una littera Scripturae plures sint sensus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. I, A. 10, C., *Daar is, zooals Sint Augustinus zegt, niets op tegen, dat ook in letterlijken zin eenzelfde tekst uit de Schriftuur verschillende beteekenissen hebbe.* — **Sensus metaphoricus,** Overdrachtelijke zin. **Sensus moralis,** Zedelijke zin. *Secundum ... quod ea quae in Christo sunt facta, vel in his quae Christum significant, sunt signa eorum quae nos agere debemus, est sensus moralis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. I, A. 10, C., *Wanneer hetgeen aan Christus geschied is, of hetgeen Christus te kennen geeft, een teeken is van wat wij moeten verrichten, dan hebben we den zedelijken zin.* — **Sensus mysticus,** Verborgen zin. **Sensus obvius,** Voor de hand liggende zin. **Sensus orthodoxus,** Rechtzinnige beteekenis. **Sensus parabolicus,** Parabolische zin. *Sensus parabolicus sub litterali continetur : nam per voces significatur aliquid proprie et aliquid*

figurative, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. I, A. 10, AD 3, *De parabolische zin is vervat in den letterlijken. Door de woorden immers wordt iets op eigene en iets op figuurlijke wijze aangeduid.* — **Sensus principalis**, Hoofdzin. **Sensus propriissimus**, Meest eigenlijke zin. **Sensus proprius**, Eigenlijke zin, JANSSENS, HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 28. *Sensu proprio*, *In eigenlijken zin*, TERBURG 42. — **Sensus reduplicativus**, Beklemtoonde zin. **Sensus simplex**, Eenvoudige zin. **Sensus spiritualis**, Geestelijke zin. *Illa ... significatio qua res significatae per voces, iterum res alias significant, dicitur sensus spiritualis; qui super litteralem fundatur et eum supponit*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. I, A. 10, C., *De zin waardoor de dingen die door de woorden worden te kennen gegeven weer andere dingen te kennen geven, heet geestelijke zin; deze nu berust op den letterlijken zin dien hij onderstelt.* — *Nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium, quod Scriptura per litteralem sensum alicubi manifeste non tradat*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. I, A. 10, AD 1, *Niets wat voor het geloof onontbeerlijk is schuilt in den geestelijken zin, of het zal ergens in de Schriftuur door den letterlijken zin duidelijk worden geleerd.* — **Sensus strictus**, Strikte zin. *In sensu stricto*, *In strikten zin.* — **Sensus tropologicus**, Zedelijke zin. **Sensus typicus**, Typische zin (SCHRIFTUUR).

SENTENTIA : 1. Meening. **Sententia communior**, Vrij algemeen aangenomen meening. **Sententia communis**, Gangbare meening. — 2. Uitspraak. **Sententia capitalis**, Terdoodveroordeeling. **Sententia condemnatoria**, Vonnis. **Sententia declaratoria**, Verklarende uitspraak. **Sententia definitiva**, Hoofduitspraak. **Sententia excommunicationis**, Banvonnis. **Sententia interlocutoria**, Bijkomstige uitspraak, terloopsche uitspraak. **Sententia iudicialis**, Rechterlijke uitspraak. **Sententia iudicis**, Rechterlijke uitspraak (RECHT).

SENTENTIALITER : Door een rechterlijke uitspraak.

SENTIRE : 1. Zintuigelijk kennen, ervaren, gewaarworden. *Sicut sentire est quoddam cognoscere et sentimus quandoque quidem in potentia quandoque autem in actu, sic et intellegere cognoscere quoddam est; et quandoque quidem intellegimus in potentia et quandoque in actu*, S. THOMAS, COMM. IN III DE ANIMA LECT. 7, *Zooals zintuigelijke waarneming kennis is en we nu eens in aanleg, dan weer metterdaad zintuigelijk waarnemen, zoo ook is verstaan kennis en verstaan we nu eens in aanleg, dan weer metterdaad.* — 2. Meenen.

SEPARATIO : Scheiding. **Separatio a toro et mensa**, Scheiding van tafel en bed. **Separatio bonorum**, Boedelscheiding, scheiding van goederen, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN. **Separatio coniungum**, Echtscheiding. **Separatio corporum**, Scheiding van tafel en bed, scheiding van bijwoning, BELLEFROID 279. **Separatio debitorum**, Scheiding van schulden, BELLEFROID 279. **Separatio habitationis**, Woonstscheiding, DE SMET 10. **Separatio iudicialis**, Gerechtelijke scheiding, BELLEFROID 279. **Separatio patrimoniorum**, Afscheiding der boedels, BELLEFROID 279. **Separatio tori et mensae**, Scheiding van tafel en bed (HUWELIJK).

SEPULTURA : Begraving.

SEQUESTRARE : In bewaring stellen, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 103 (RECHT).

SEQUESTRATIO : 1. Vrijheidsbeneming, BELLEFROID 280. **Sequestratio arbitraria**, Willekeurige vrijheidsbeneming, BELLEFROID 280. **Sequestratio illegalis**, Onwettige vrijheidsbeneming, BELLEFROID 280. — 2. Handstelling, LEDEGANCK-DE HONDT 28, inbewaringstelling, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 103. **Sequestratio conventio-**

nalis, Overeenkomstelijke handstelling, LEDEGANCK-DE HONDT 28, inbewaringstelling bij overeenkomst, BELLEFROID 280. **Sequestratio iudicialis,** Gerechtelijke handstelling, LEDEGANCK-DE HONDT 28, inbewaringstelling op rechterlijk bevel, BELLEFROID 280 (RECHT).

SEQUESTRUM : Beslagneming (RECHT).

SERAPHICUS : Serafijnsch.

SERAPHIM : Serafijn (ENGELENLEER).

SERVILIS : Slafelijk, slaafsch.

SERVILITAS : Slaafschheid, slafelijkheid.

SERVITUS : 1. Slavernij. — 2. Dienstbaarheid, POTTERS IV, 156 (RECHT). **Servitus activa,** Heerschende erfdienstbaarheid BELLEFROID 281. **Servitus altius non tollendi,** Erfdienstbaarheid van verbod om hooger te bouwen, BELLEFROID 281. **Servitus apparens,** Zichtbare erfdienstbaarheid, BELLEFROID 281. **Servitus continua,** Voortdurende erfdienstbaarheid, BELLEFROID 281. **Servitus legalis,** Wettelijke erfdienstbaarheid, BELLEFROID 281. **Servitus militaris,** Krijgsdienstbaarheid, BELLEFROID 281. **Servitus negativa,** Erfdienstbaarheid om iets niet te doen, BELLEFROID 281. **Servitus non aedificandi,** Erfdienstbaarheid van verbod om te bouwen, BELLEFROID 281. **Servitus non apparens,** Onzichtbare erfdienstbaarheid, BELLEFROID 281. **Servitus passiva,** Lijdende erfdienstbaarheid, BELLEFROID 281. **Servitus personae,** Persoonlijke dienstbaarheid, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 103; BELLEFROID 281. **Servitus poenalis,** Vrijheidsstraf met opgelegden arbeid. **Servitus positiva,** Erfdienstbaarheid om iets te dulden, BELLEFROID 281. **Servitus praedii,** Erfdienstbaarheid, 'T NIEUW WOORDENBOEK DER REGTEN. **Servitus realis,** Zaaklijke erfdienstbaarheid (RECHT).

SEVERITAS : Strengheid.

SEVERUS : Streng.

SIGILLUM : Zegel. **Sigillum confessionis,** Biechtgeheim. **Sigillum sacramentale,** Biechtgeheim.

SIGNATE : Beteekenderwijze.

SIGNATUS : Beteekend, DOODKORTE, MAAT EN METEN 10.

SIGNIFICARE : Beteekenen, te kennen geven. *Ea ... quae naturaliter significant, sunt eadem apud omnes*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 2, N° 8, *Wat van nature iets te kennen geeft, is voor allen gelijk.*

SIGNIFICATIO : 1. Beteekening. **Significatio absoluta,** Volstrekte beteekening. **Significatio adiectiva,** Bijvoeglijke beteekening. **Significatio affirmativa,** Bevestigende beteekening. **Significatio circumscriptiva,** Omschrijvende beteekening. **Significatio definitiva,** Bepalende beteekening. **Significatio determinata,** Bepaalde beteekening. **Significatio formalis,** Vormelijke beteekening. **Significatio indeterminata,** Onbepaalde beteekening. **Significatio iudicii,** Beteekening van het vonnis, BELLEFROID 282. **Significatio materialis,** Stoffelijke beteekening. **Significatio naturalis,** Natuurlijke beteekening. **Significatio negativa,** Ontkennende beteekening. **Significatio relativa,** Betrekkelijke beteekening. **Significatio substantiva,** Zelfstandige beteekening. — 2. Beteekenis. **Significatio accomodatitia,** Aangepaste beteekenis. **Significatio aetiologica,** Oorzakelijke beteekenis. **Significatio allegorica,** Zinnebeeldige beteekenis. **Significatio anagogica,** Voorbeduidende beteekenis. **Significatio analogica,** Deelsgelijkende beteekenis. **Significatio exemplaris,** Voorbeeldelijke beteekenis. **Significatio figurativa,** Zinnebeeldige beteekenis. **Significatio formalis,** Vormelijke beteekenis. **Significatio historica,** Historische beteekenis. **Significatio litteralis,**

Letterlijke beteekenis. **Significatio materialis,** Stoffelijke beteekenis. **Significatio metaphorica,** Overdrachtelijke beteekenis. **Significatio moralis,** Zedelijke beteekenis. **Significatio mystica,** Mystieke beteekenis, verborgen beteekenis. **Significatio parabolica,** Parabolische beteekenis (SCHRIFTUUR). **Significatio physica,** Physische beteekenis. **Significatio principalis,** Hoofdbeteekenis. **Significatio propria,** Eigen beteekenis. **Significatio spiritualis,** Geestelijke beteekenis. **Significatio tropologica,** Zedelijke beteekenis. **Significatio typica,** Typische beteekenis (SCHRIFTUUR).

SIGNUM : Teeken. *Signum ... est, per quod aliquis devenit in cognitionem alterius,* S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 60, A. 4, C., *Teeken is dat waardoor iemand tot kennis van iets anders komt.* — *Signum mensuratur a re significata et dependet ab ipsa tanquam minus principale a principaliore, Het teeken wordt aan het beteekende gemeten en hangt er van af als het minder voorname van het meer voorname.* — *Signum semper est distinctum a re significata, Het teeken verschilt steeds van het beteekende.* — **Signum accidentale,** Gevallijk teeken. **Signum arbitrarium,** Willekeurig teeken, POTTERS VI, 22; VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 17. **Signum certum,** Zeker teeken. **Signum commemorativum,** Herinneringsteeken. **Signum commonens,** Vermanend teeken. **Signum configurativum,** Gelijkmakend teeken (SAKRAMENTENLEER). **Signum coniunctum,** Aansluitend teeken. **Signum consequens,** Nakomend teeken, volgend teeken. **Signum corporale,** Lichamelijk teeken. **Signum demonstrans,** Betoogend teeken. **Signum demonstrativum,** Aanwijzend teeken, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 21. **Signum distinctivum,** Onderscheidend teeken. **Signum distributivum,** Indeelend teeken, rangschikkend teeken. **Signum doctrinale,** Leerstellig teeken. **Signum efficax,** Doeltreffend teeken (SAKRAMENTENLEER). **Signum ex quo,** Teeken waaruit (KENNISLEER). **Signum expressum,** Uitdrukkelijk teeken. **Signum formale,** Vormelijk teeken (KENNISLEER). **Signum gratiae,** Genadeteeken (SAKRAMENTENLEER). **Signum in quo,** Teeken waarin (KENNISLEER). **Signum indicativum,** Aanwijzingsteeken. **Signum infallibile veritatis,** Onfeilbaar zegelmerk der waarheid, POTTERS II, 164. **Signum instrumentale,** Werktuigelijk teeken (KENNISLEER). **Signum intellegibile,** Verstandelijk teeken. **Signum interpretativum,** Onuitgedrukt teeken, als teeken verklaard. **Signum logicum,** Redekundig teeken. **Signum naturale,** Natuurlijk teeken, POTTERS VI, 21. **Signum necessarium,** Onontbeerlijk teeken. **Signum notificans,** Bekendmakend teeken. **Signum particulare,** Bizonder teeken. **Signum posterius,** Nakomend teeken. **Signum practicum,** Uitwerkend teeken. **Signum praefigurativum,** Voorafbeeldend teeken. **Signum praenuntiativum,** Voorafbeteekenend teeken. **Signum prius,** Voorgaande teeken. **Signum prognosticum,** Voorboodschappend teeken, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 21. **Signum protestativum,** Belijdenisteeken. **Signum rationale,** Redelijk teeken. **Signum rememorativum,** Gedachtenisteeken, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 21. **Signum repraesentans,** Voorstellend teeken. **Signum sacramentale,** Sakramenteel teeken. **Signum sensibile,** Zintuigelijk waarneembaar teeken. **Signum speculativum,** Bespiegelend teeken, VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 17. **Signum spirituale,** Geestelijk teeken. **Signum substantiale,** Zelfstandig teeken. **Signum visibile,** Zichtbaar teeken.

SIMILIS : Gelijk, gelijkend. *Simile est simile simili*, *Het gelijke is gelijk aan het gelijke*. — *Simile producit sibi simile*, *Het gelijke brengt het gelijke voort*. — *Simile non agit in simile formaliter ut simile*, *Het gelijke werkt niet als zoodanig op het gelijke in*.

SIMILITUDINARIE : Door vergelijking, oneigenlijk.

SIMILITUDINARIUS : Gelijkaardig, oneigenlijk.

SIMILITUDO : 1. Gelijkendheid, gelijkenis. **Similitudo formalis**, Vormelijke gelijkenis. **Similitudo imaginis**, Beeldgelijkenis. **Similitudo imperfecta**, Onvolmaakte gelijkenis. **Similitudo mutua**, Onderlinge gelijkenis. **Similitudo per modum imaginis**, Gelijkenis bij wijze van beeld, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 57. **Similitudo per modum vestigii**, Gelijkenis bij wijze van voetspoor, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 57, voetspoorgelijkenis. **Similitudo perfecta**, Volmaakte gelijkenis. **Similitudo proportionalitatis**, Evenredigheidsgelijkenis. **Similitudo proportionis**, Verhoudingsgelijkheid. **Similitudo repraesentativa**, Voorstellingsgelijkenis. **Similitudo universalis**, Algemeene gelijkenis. **Similitudo vestigii**, Voetspoorgelijkenis. — 2. Evenbeeld, gelijkenis, afbeelding. *Similitudo rei recepta in sensu repraesentat rem, secundum quod est singularis, recepta autem in intellectu repraesentat rem secundum rationem universalis naturae*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *Het evenbeeld van iets dat in de zintuigen ontvangen wordt stelt dit laatste naar zijn verenkelden aard voor; het evenbeeld integendeel van iets dat in het verstand ontvangen wordt stelt dit laatste naar zijn algemeenen aard voor*. — *Cognitio ... omnis fit per hoc, quod cognitum est aliquo modo in cognoscente, scilicet secundum similitudinem*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *Kennis is er wanneer het gekende eenigszins, naar zijn gelijkenis namelijk, in den kennende aanwezig is*. — **Similitudo adquisita**, Aangeworven beeld. **Similitudo creata**, Geschapen beeld. **Similitudines divini esse**, Afbeeldingen van het goddelijk wezen. **Similitudo innata**, Aangeboren beeld. **Similitudo intellegibilis**, Verstandelijk beeld. **Similitudo naturalis**, Natuurlijk beeld. **Similitudo propria**, Eigen beeld. **Similitudo sensibilis**, Zintuigelijk beeld. **Similitudo vicaria obiecti**, Kenvoorwerp vervangend beeld.

SIMONIA : Geestelijke woeker, simonie. **Simonia improprie dicta**, Oneigenlijke geestelijke woeker. **Simonia iuris ecclesiastici**, Geestelijke woeker in strijd met de kerkelijke wetgeving. **Simonia iuris naturalis et divini**, Geestelijke woeker in strijd met de natuurwet. **Simonia proprie dicta**, Eigenlijke geestelijke woeker.

SIMONIACUS : Geestelijke woekeraar.

SIMPLEX : Enkelvoudig, eenvoudig, onvermengd. *Omne simplex, esse suum et id quod est, unum habet*, S. THOMAS, COMM. IN BOETHII DE HEBDOMADIBUS CAP. 2, *Bij een enkelvoudig wezen zijn zijn en watheid één*. — *Prima simplicia definiri non possunt*, S. THOMAS, COMM. IN IX METAPHYS. LECT. 5, *De eerste enkelvoudige dingen kunnen niet bepaald worden*. — *Simplicius quo aliquid est, eo in pluribus invenitur*, *Hoe enkelvoudiger iets is, zoo vaker komt het voor*. — *Cognitio simplicium praecedit cognitionem compositorum*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 2, N° 2, *Kennis van het enkelvoudige gaat kennis van het samengestelde vooraf*. — *Quia cognitio simplicium praecedit cognitionem compositorum, necesse est quod, antequam habeatur cognitio conclusionis, cognoscatur aliquo modo subiectum et passio*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 2, N° 2, *Daar de kennis van het enkelvoudige de kennis van het samen-*

gestelde voorafgaat, zoo kan het niet anders of vooraleer een besluit te kennen moet men eenigszins het subjekt en zijn eigenschappen kennen.

SIMPLICITAS : 1. Enkelvoudigheid, POTTERS III, 272. **Simplicitas Dei**, Enkelvoudigheid Gods, POTTERS I, 103. **Simplicitas logica**, Redekundige enkelvoudigheid. **Simplicitas metaphysica**, Metaphysische enkelvoudigheid. **Simplicitas physica**, Physische enkelvoudigheid. **Simplicitas substantialis**, Zelfstandige enkelvoudigheid. — 2. Eenvoud.

SIMPLICITER : 1. Enkelvoudigerwijze. — 2. Eenvoudigweg en in zuiveren zin, QUAADVLIET III, 18, zonder meer.

SIMULARE : Veinzen.

SIMULATIO : Veinzerij.

SIMULTANEITAS : Gelijktijdigheid.

SIMULTANEUS : Gelijktijdig.

SIMULTAS : Samenvallendheid. **Simultas consequentiae**, Samenvolgendheid. **Simultas dignitatis**, Evenwaardigheid. **Simultas naturae**, Samenwordendheid. **Simultas negativa**, Ontkennende samenvallendheid. **Simultas ordinis**, Ranggelijkheid. **Simultas positiva**, Stellige samenvallendheid. **Simultas potentiae**, Aanlegssamenvallendheid. **Simultas temporis**, Gelijktijdigheid (DENKLEER).

SINCERITAS : Oprechtheid.

SINCERUS : Oprecht.

SINGULARE : Enkelheid, afzonderlijk ding, verenkeld ding, het bizondere. *Singularia sunt magis nota quoad nos, universalia vero natura sive simpliciter*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 1, N° 8, *Het bizondere is voor ons meer kenbaar, het algemeene echter in natuurlijk en volstrekt opzicht.* — *Singulare non definitur, Het verenkelde kan niet bepaald worden.* — *Posito quocumque singulari, ponitur universale, Wanneer iets afzonderlijks gesteld wordt, wordt ook iets algemeens gesteld.*

SINGULARIS : Afzonderlijk, verenkeld, vereenlingd.

SINGULARITAS : Enkelheid, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 126, afzonderlijkheid, verenkeldheid.

SINGULARITER : Afzonderlijkerwijze, verenkelderwijze.

SITUALIS : De houding betreffend.

SITUS : Houding, PLATENBURG, WIJSBEGEERTE I, 40, ligging. *Situs non convenit nisi corpori*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 3, A. 1, ARG. 4, *Alleen de lichamelijke dingen hebben een houding*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 59.

SOBRIETAS : Nuchterheid, QUAADVLIET II, 149; POTTERS V, 129, soberheid, QUAADVLIET II, 149.

SOBRIUS : Sober.

SOCIALIS : Maatschappelijk.

SOCIALISMUS : Socialisme. **Socialismus agrarius**, Agrarisch socialisme. **Socialismus mitigatus**, Gematigd socialisme.

SOCIETAS : 1. Gemeenschap, BEYSENS, ETHIEK I, 233, maatschappij, samenleving. *Oportet quod tanto sit perfectior multitudinis societas, quanto magis per se sufficiens erit ad necessaria vitae*, S. THOMAS, I DE REGIMINE PRINCIPUM, C. 1, *Een gemeenschap is volmaakter naar gelang ze meer zelf in de behoeften van het leven kan voorzien.* — **Societas artificialis**, Kuntsmatige gemeenschap. **Societas civilis**, Staatsgemeenschap, VAN SANTE, GEZAG 42. **Societas coniungalis**, Echtelijke gemeenschap. **Societas domestica**, Huiselijke gemeenschap, VAN SANTE, GEZAG 42. **Societas herilis**, Gemeenschap van heer en dienaar. **Societas humana**, Menschelijke samenleving. **Societas imperfecta**, Onvolmaakte gemeenschap. **Societas matrimonialis**, Huwelijksgemeenschap. **Societas naturalis**, Natuurlijke gemeenschap. **Societas necessaria**, Onontbeerlijke gemeenschap. **Societas oeconomica**, Huiselijke gemeenschap. So-

cietas parentalis, Oudergemeenschap. **Societas perfecta,** Volmaakte gemeenschap. **Societas perpetua,** Blijvende gemeenschap. **Societas politica,** Staatsgemeenschap. **Societas privata,** Bizondere gemeenschap. **Societas publica,** Openbare gemeenschap. **Societas supernaturalis,** Bovennatuurlijke gemeenschap. **Societas suprema,** Opperste gemeenschap. **Societas temporalis,** Tijdelijke gemeenschap. — 2. Vennootschap. **Societas adquisitionis,** Vennootschap tot burgerlijke aanwerving. **Societas anonyma,** Naamlooze vennootschap, BELLEFROID 283. **Societas civilis,** Burgerlijke vennootschap, BELLEFROID 283. **Societas collectivo nomine,** Vennootschap onder gemeenschappelijken naam. **Societas commendatoria,** Stille vennootschap bij wijze van enkele geldvoorschieting, handelsvereeniging. **Societas commendatoria per actiones,** Vennootschap bij wijze van geldvoorschieting met aandeelen. **Societas commercialis,** Handelsvennootschap, BELLEFROID 283. **Societas cooperativa,** Samenwerkende vennootschap. **Societas particularis,** Bizondere vennootschap. **Societas sub nomine sociali,** Vennootschap onder firma. **Societas universalis,** Algemeene vennootschap (RECHT).

SOCIOLOGIA : Maatschappijleer, sociologie.

SOCIOLOGICUS : Sociologisch.

SODOMIA : Sodomieterij.

SOLLERS : Schrander, scherpzinnig.

SOLLERTER : Op schrandere wijze, scherpzinnigerwijze.

SOLLERTIA : Schranderheid, VAN HOONACKER 121; POTTERS V, 120; QUAADVLIET II, 64, scherpzinnigheid.

SOLLICITANS : Aanzoeker.

SOLLICITARE : Aanzoeken.

SOLLICITATIO : Aanzoeking. **Sollicitatio ad turpia,** Aanzoeking tot oneerbare handelingen.

SOLLICITUDO : Bezorgdheid. **Sollicitudo excessiva,** Valsche bekommering, QUAADVLIET II, 73, overdreven bezorgdheid.

SOLUTIO : 1. Betaling, uitbetaling. **Solutio debiti,** Uitbetaling van een schuld. — 2. Oplossing.

SOLVERE : 1. Betalen, uitbetalen. — 2. Oplossen.

SOMNIUM : Droom. *Somnium est passio sensitivae (partis animae) inquantum phantasmatis est*, S. THOMAS, COMM. IN DE SOMNIIS LECT. 1, *Het zintuigelijk deel der ziel is het, in zoover zulks op de verbeelding teruggaat, eigen te droomen.* — *Somnium non fit omnino sine intellectu*, S. THOMAS, COMM. IN DE SOMNIIS LECT. 1, *Te droomen geschiedt niet heelemaal zonder toedoen van het verstand* (ZIELKUNDE).

SOMNUS : Slaap. *Somnus et vigilia omnibus partibus animalium insunt simul*, S. THOMAS, COMM. IN DE SOMNO ET VIGILIA LECT. 3, *Slapen en waken doen terzelfdertijd alle ledematen van een dier aan.* — *Contingit intellegere in somno ea, quae sola opinione percipi possunt*, S. THOMAS, COMM. IN DE SOMNIIS LECT. 1, *Het gebeurt dat we gedurende den slaap inzien wat alleen gissenderwijze kan gekend worden.* — **Somnus artificialis,** Kunstmatige slaap. **Somnus naturalis,** Natuurlijke slaap (ZIELKUNDE).

SOPHISMA : Bedrieglijke sluitrede, drogrede.

SOPHISTA : Drogredeneerder.

SOPHISTICATIO : Bedrieglijke redeneering, drogredeneering.

SOPHISTICUS : Drogredelijk.

SORITES : Sluitrede met verschillende middentermen. **Sorites Aristotelicus,** Aristotelische sluitrede met verschillende middentermen. **Sorites Goclenius,** Goclenische sluitrede met verschillende middentermen (DENKLEER).

SORS : 1. Lot, loterij. — 2. Beschikking, toeval, noodlot. — 3. Kapi-

taal. **Periculum sortis,** Gevaar voor het kapitaal.

SORTILEGIUM : Tooverij.

SORTITIO : Uitloting.

SOTERIOLOGIA : Heilsleer.

SPATIUM : Ruimte. **Spatium imaginarium,** Ingebeelde ruimte. **Spatium infinitum,** Oneindige ruimte. **Spatium plenum,** Bezette ruimte. **Spatium reale,** Werkelijke ruimte. **Spatium separatum,** Afzonderlijke ruimte. **Spatium vacuum,** Ledige ruimte.

SPATULOMANTIA : Ribbenwichelarij.

SPECIALIS : Bizonder.

SPECIES : 1. Soort, wezenssoort, POTTERS I, 239. *Specie, Naar de soort,* JANSSENS, DE HEERLIJKHEDEN VAN HET GODDELIJK MOEDERSCHAP 3. — *In specie, In het bizonder.* — *Species quaelibet generis perfectioris nobilior est quavis specie generis imperfectioris, Elke soort uit een volmaakter geslacht is voortreffelijker dan welke soort ook uit een minder volmaakt geslacht.* — *Species sunt sicut numeri, De soorten zijn zooals de getallen.* — **Species naturalis,** Natuurlijke soort. **Species systematica,** Kunstmatige soort. **Species vivens,** Levende soort. — 2. Soortelijke aard. *Species non potest intellegi sine accidentibus, quae consequuntur principium speciei,* S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 12, AD 7, *De soortelijke aard is niet denkbaar zonder de bijkomstigheden die op het soortelijk beginsel volgen.* — *Sine separabilibus (accidentibus) ... esse potest non solum species sed et individuum,* S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 12, AD 7, *De soortelijke aard, zoowel als het eenlingelijke, kan zonder afscheidbare bijkomstigheden blijven.* — **Species completa,** Volledige soortelijke aard. **Species incompleta,** Onvolledige soortelijke aard. **Species propria,** Eigen soortelijke aard. — 3. Soortbegrip. *Ratio speciei accidit naturae humanae secundum illud esse quod habet in intellectu,* S. THOMAS, DE ENTE ET ESSENTIA C. 4, *Het soortelijkheidsbegrip komt, naar het aanzijn dat deze in het verstand heeft, de menschelijke natuur toe.* — **Species atoma,** Ondeelbaar soortbegrip, laatste soortbegrip. **Species communis,** Gemeenschappelijk soortbegrip. **Species contraria,** Tegenovergesteld soortbegrip. **Species individua,** Verenkelde soort, FRAENKEL 75, verenkeld soortbegrip. **Species inferior,** Laagste soort. **Species infima,** Naast bepaald soortbegrip. **Species media,** Tusschensoort. **Species praedicabilis de multis,** Van verschillende wezens zegbaar soortbegrip. **Species prima,** Eerste soortbegrip. **Species propria,** Eigen soortbegrip. **Species proxima,** Aangrenzend soortbegrip. **Species specialissima,** Naast bepaald soortbegrip. **Species subalterna,** Ondergeschikt soortbegrip. **Species subicibilis tantum,** Louter ondergeschikt soortbegrip. **Species superior,** Hooger soortbegrip. **Species suprema,** Opperste soortbegrip. **Species ultima,** Laatste soortbegrip. — 4. Kenbeeld, POTTERS I, 270, denkvorm, DE VALK, S. THOMAS' VROEGSTE KENLEER 48. **Species adquisita,** Aangeworven kenbeeld. **Species cognoscitiva,** Kenbeeld. **Species connaturalis,** Aangeboren kenbeeld. **Species expressa,** Uitgedrukt kenbeeld. **Species impressa,** Ingedrukt kenbeeld, onuitgedrukt kenbeeld. **Species indita,** Ingestort kenbeeld. **Species innata,** Aangeboren kenbeeld. **Species intellegibilis,** Begripsbeeld, DE VALK, S. THOMAS' VROEGSTE KENLEER 387; denkbeeld, verstandelijk kenbeeld, SASSEN, WAARHEID EN ZEKERHEID 22. **Species intentionalis,** Kenbeeld, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 37. **Species phantastica,** Verbeeldingskenbeeld. **Species prius cognita,** Eerst gekend kenbeeld. **Species propria,** Eigen denkvorm. **Species sensibilis,** Zinnelijke ken-

vorm, VAN HOOGSTRATEN II, 105, zintuigelijk kenbeeld. — 5. Opzicht. *Sub specie aeternitatis*, *In eeuwigheidsopzicht*. — 6. Gedaante. **Species consecratae**, Geconsacreerde hosties. **Species Eucharisticae**, Gedaanten van brood en wijn. **Species sacramentales**, Gedaanten van brood en wijn. — 7. Schoonheid.

SPECIFICABILIS : Soortelijk bepaalbaar.

SPECIFICANS : Soortschikkend, soortbepalend, versoortelijkend.

SPECIFICARE : Soortschikken, JANSSENS, GOD ALS SCHEPPER 41, soortbepalen, versoortelijken.

SPECIFICATIO : Soortbepaling, VAN COPPENOLLE, ALGEMEENE SAKRAMENTENLEER 181, soortschikking, versoortelijking.

SPECIFICATIVE : Soortschikkenderwijze, soortbepalenderwijze, soortelijkerwijze.

SPECIFICATIVUM : Soortschikkend bestanddeel, soortbepalend bestanddeel. **Specificativum extrinsecum**, Uiterlijk soortbepalend bestanddeel. **Specificativum immediatum**, Onmiddellijk soortbepalend bestanddeel. **Specificativum intrinsecum**, Innerlijk soortschikkend bestanddeel. **Specificativum mediatum**, Middellijk soortbepalend bestanddeel.

SPECIFICATIVUS : Soortschikkend, soortbepalend, versoortelijkend.

SPECIFICE : Soortelijk, POTTERS II, 94.

SPECIFICUS : Soortelijk.

SPECULABILIS : Bespiegelbaar, beschouwbaar.

SPECULARE : 1. Bespiegelen, beschouwen. — 2. Aan beursspekulatie doen.

SPECULATIO : 1. Bespiegeling, beschouwing. *Optima ... operatio inter operationes humanas est speculatio veritatis*, S. THOMAS, COMM. IN X ETHIC. NICOM. LECT. 10, *De voortreffelijkste onder alle menschelijke handelingen is de beschouwing van de waarheid*. — 2. Beursspekulatie.

SPECULATIVE : Bespiegelenderwijze.

SPECULATIVUS : Bespiegelend, beschouwend.

SPERMA : Zaad.

SPES : Hoop, POTTERS V, 79. **Spes formata**, Bevormde hoop. **Spes informis**, Niet bevormde hoop.

SPIRARE : Uitademen.

SPIRATIO : Uitademing. **Spiratio activa**, Bedrijvende uitademing. **Spiratio communis**, Gezamenlijke uitademing. **Spiratio passiva**, Ondergane uitademing, uitgeademdheid. **Spiratio Spiritus Sancti**, Uitademing van den H. Geest, POTTERS II, 292.

SPIRITISMUS : Spiritisme.

SPIRITUALIS : Geestelijk.

SPIRITUALISMUS : Spiritualisme. **Spiritualismus Aristotelico-scholasticus**, Aristoteliaansch-scholastisch spiritualisme. **Spiritualismus exageratus**, Overdreven spiritualisme.

SPIRITUALITAS : Geestelijkheid, POTTERS I, 103.

SPIRITUALITER : Geestelijkerwijze.

SPIRITUALIZARE : Vergeestelijken.

SPIRITUS : Geest. **Spiritus bonus**, Goede geest. **Spiritus caelestis**, Hemelsche geest. **Spiritus Domini**, Geest des Heeren. **Spiritus inferior**, Lagere geest. **Spiritus malignus**, Booze geest. **Spiritus malus**, Booze geest. **Spiritus Sanctus**, Heilige Geest. **Spiritus superior**, Hoogere geest. **Spiritus terrenis**, Aardsche geest.

SPLENDOR : Schittering, luister. **Splendor formae**, Schittering van den vorm, TERBURG 37. **Splendor veri**, Schittering van begrijpelijkheid, TERBURG 36.

SPONDERE : Toezeggen, beloven.

SPONSA : Bruid.

SPONSALIA : Trouwbeloften,

QUAADVLIET III, 136; POTTERS VII, 134, verloving, DE SMET 40.
SPONSIO : 1. Belofte, toezegging. — 2. Weddenschap (RECHT).
SPONSOR : 1. Belover, toezegger. — 2. Doopborg, POTTERS VI, 86.
SPONSUM : 1. Belofte, toezegging. — 2. Weddenschap.
SPONSUS : Bruidegom.
SPONTANEE : Spontanerwijze.
SPONTANEITAS : Spontaanheid.
SPONTANEUS : Van zelf ontstaande, spontaan.
SPURIUS : Onecht.
STABILITAS : Blijvendheid, standvastigheid, bestendigheid.
STATUS : 1. Toestand, staat. **Status beatitudinis**, Staat van gelukzaligheid. **Status communis**, Gewone toestand. **Status corruptionis**, Staat van ontbinding. **Status creationis**, Staat van geschapenheid. **Status culpae**, Schuldtoestand. **Status damnationis**, Staat van verdoemdheid. **Status eminens**, Hooger toestand. **Status finalis**, Eindtoestand. **Status futurus**, Toekomstige toestand. **Status generationis**, Wordingstoestand. **Status gloriae**, Staat van heerlijkheid. **Status gratiae**, Staat van genade. **Status imperfectus**, Onvolmaakte staat. **Status innocentiae**, Staat van onschuld. **Status integritatis naturae**, Staat van natuurgaafheid, staat van natuurvolkomenheid. **Status iustitiae**, Staat van rechtvaardigheid. **Status iustitiae originalis**, Staat van oorspronkelijke rechtvaardigheid, DE GROOT, LEVENSWIJDING 37. **Status iustitiae simpliciter supernaturalis**, Staat van onvoorwaardelijk bovennatuurlijke rechtvaardigheid. **Status lapsus**, Toestand van gevallenheid. **Status malitiae**, Staat van zonde. **Status merendi**, Verdienende staat. **Status naturae**, Natuurstaat. **Status naturae corruptae**, Staat van verdorvenheid. **Status naturae integrae**, Staat van natuurgaafheid, staat van natuurvolkomenheid. **Status naturae lapsae**, Staat van gevallenheid. **Status naturae purae**, Staat van loutere natuurlijkheid. **Status naturae redemptae**, Staat van vrijgekochtheid. **Status naturae reparatae**, Staat van hersteldheid. **Status naturae simpliciter elevatae**, Staat van loutere verhevenheid. **Status naturalis**, Natuurlijke staat. **Status patriae**, Hemelsche staat. **Status peccati**, Staat van zonde. **Status perfectionis**, Staat van volmaaktheid. **Status quaestionis**, Stand van het vraagstuk, vraagstelling, POTTERS I, 256. **Status termini**, Eindstaat. **Status viae**, Het op weg zijn. — 2. Levensstaat. **Status clericalis**, Geestelijke staat. **Status coniungalis**, Echtelijke staat. **Status episcopalis**, Bisschoppelijke staat. **Status liber**, Staat van ongehuwd leek. **Status matrimonii**, Echtelijke staat. **Status monasticus**, Monniksstaat. **Status religiosus**, Kloosterstaat. **Status viduitatis**, Weduwstaat. **Status virginitatis**, Staat van maagdelijkheid. — 3. Staat, gemeenebest.
STERILIS : Onvruchtbaar (BIOLOGIE).
STERILITAS : Onvruchtbaarheid (BIOLOGIE).
STERILIZATIO : Onvruchtbaarmaking, POTTERS VI, 189 (BIOLOGIE).
STIPENDIUM : 1. Belasting. — 2. Toelage, vergoeding.
STIPES : Stam, stamhoofd (HUWELIJK).
STIPULARE : Bedingen, bepalen, BELLEFROID 287.
STIPULATIO : Beding, bepaling, BELLEFROID 287. **Stipulatio expressa**, Uitdrukkelijk beding, BELLEFROID 287. **Stipulatio tacita**, Onuitgedrukt beding.
STIPULATOR : Bedinger.
STOICISMUS : Stoïcisme.
STUDIOSITAS : Weetgierigheid, POTTERS V, 130.
STUDIOSUS : Weetgierig.

STULTILOQUIUM : Geile praat, liederlijke praat.
STULTITIA : Gekheid, dwaasheid.
STULTUS : Dwaas, gek.
STUPOR : Stompzinnigheid.
STUPRARE : Schoffeeren, verkrachten.
STUPRATOR : Schoffeerder, verkrachter.
STUPRUM : Schoffeering, verkrachting, maagdenschennis, vrouwenschennis.
SUBALTERNANS : Beurtschikkend.
SUBALTERNARE : Beurtschikken.
SUBALTERNATIM : Beurtelings.
SUBALTERNATIO : Onderbeurtschikking, KOK, INSTITUTIO LOGICA 420; MEYER 482, beurtschikking. **Subalternatio impropria,** Oneigenlijke beurtschikking. **Subalternatio propria,** Eigenlijke beurtschikking. **Subalternatio ratione finis,** Beurtschikking op grond van het einddoel. **Subalternatio ratione principiorum,** Beurtschikking op grond van de beginselen. **Subalternatio ratione subiecti,** Beurtschikking op grond van het subjekt. **Subalternatio secundum quid,** Beperkte beurtschikking. **Subalternatio simpliciter,** Onvoorwaardelijke beurtschikking.
SUBALTERNATUS : Gebeurtschikt, naar beurt gerangschikt.
SUBALTERNUS : Onderbeurtig, RUYGH-BEWERP VAN DE REDENKAVELING 80; KORT BEGRIP DES REDENKAVELINGS 13; MEYER 482.
SUBCONSCIENS : Onderbewust.
SUBCONSCIENTIA : Onderbewustzijn, POTTERS I, 105, kelderbewustzijn, drempelbewustzijn.
SUBCONTRARIETAS : Schijntegenstrijdigheid.
SUBCONTRARIUS : Schijnbaar tegenstrijdig.
SUBDIACONATUS : Subdiakonaat.
SUBDIACONUS : Subdiaken.
SUBDISTINGUERE : Andermaal onderscheiden.
SUBDITUS : Onderdaan, onderhoorige.
SUBHASTARE : Veilen, onder den hamer brengen.
SUBHASTATIO : Veiling, openbare verkoop.
SUBICIBILIS : Onderbrengbaar.
SUBICIBILITAS : Onderbrengbaarheid.
SUBIECTIO : Onderwerping. **Subiectio externa,** Uiterlijke onderwerping. **Subiectio filialis,** Kinderlijke onderwerping. **Subiectio imperfecta,** Onvolmaakte onderwerping. **Subiectio interna,** Innerlijke onderwerping. **Subiectio involuntaria,** Onwillijke onderwerping. **Subiectio mercenaria,** Huurlingenonderwerping. **Subiectio perfecta,** Volmaakte onderwerping.**Subiectio plena,** Onbeperkte onderwerping. **Subiectio religiosa,** Kloosterlijke onderwerping. **Subiectio servilis,** Slafelijke onderwerping. **Subiectio voluntaria,** Willijke onderwerping.
SUBIECTIVE : Op subjektieve wijze.
SUBIECTIVISMUS : Subjektivisme.
SUBIECTIVUS : Subjektief.
SUBIECTUM : I. Onderwerp, subjekt, drager, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 183; TERBURG 91. *Subiectum in quod agitur, ordinem habet et ad agens quod reducit ipsum de potentia in actum et ad actum in quem reducitur*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 102, *Het subjekt waarop wordt ingewerkt staat in verhouding én tot den werker die het van aanleg tot daad brengt én tot de daad waartoe het gebracht wordt.* — **Subiectum accidentium,** Drager der bijkomstigheden. **Subiectum activum,** Bedrijvend subjekt. **Subiectum adhaesionis,** Aanklevingssubjekt. **Subiectum attributionis,** Toekenningssubjekt. **Subiectum cogitans,** Denkend subjekt. **Subiectum de**

quo, Subjekt waarvan. **Subiectum denominationis,** Benamingssubjekt. **Subiectum enuntiationis,** Onderwerp der zegging. **Subiectum formatum,** Bevormd subjekt. **Subiectum genericum,** Geslachtssubjekt. **Subiectum habitus,** Drager der hebbelijkheid. **Subiectum in quo,** Subjekt waarin. **Subiectum infimum,** Laagste subjekt. **Subiectum infinitum,** Oneindig subjekt. **Subiectum informationis,** Vormontvangend subjekt, bevormingssubjekt. **Subiectum informe,** Vormeloos subjekt. **Subiectum inhaesionis,** Aanklevingssubjekt. **Subiectum intellegens,** Inziende subjekt. **Subiectum iurium,** Drager van rechten, BELLEFROID 290. **Subiectum logicum,** Redekundig subjekt. **Subiectum materiale,** Stoffelijk subjekt. **Subiectum metaphysicum,** Metaphysisch subjekt. **Subiectum minus principale,** Minder voornaam subjekt. **Subiectum passivum,** Lijdend subjekt. **Subiectum physicum,** Physisch subjekt. **Subiectum praedicationis,** Onderwerp der zegging. **Subiectum primum,** Eerste subjekt. **Subiectum principale,** Voornaamste subjekt. **Subiectum proprium,** Eigen subjekt. **Subiectum proximum,** Naaste subjekt. **Subiectum quo,** Subjekt door welks toedoen. **Subiectum quo actuale,** Vorm door welks toedoen. **Subiectum quo partiale,** Gedeeltelijk subjekt door welks toedoen. **Subiectum quo potentiale,** Stof door welker toedoen. **Subiectum quo totale,** Volledig subjekt door welks toedoen. **Subiectum quod,** Subjekt dat. **Subiectum recipiens,** Ontvangend subjekt. **Subiectum remotum,** Verwijderd subjekt. **Subiectum specificum,** Soortelijk subjekt. **Subiectum spirituale,** Geestelijk subjekt. **Subiectum substans,** Ondersteunend subjekt. **Subiectum ultimatum,** Laatste subjekt. — 2. Zetel. **Subiectum moralitatis,** Zetel der zedelijkheid, VAN BENTHEM, GOED EN KWAAD I, 26.

SUBORDINARE : Onderschikken.

SUBORDINATIO : 1. Onderschikking. — 2. Ondergeschiktheid, onderhoorigheid.

SUBREPTIO : Verzwijging.

SUBROGARE : In de plaats stellen, in de plaats treden, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 107.

SUBROGATIO : Indeplaatsstelling, indeplaatstreding, BELLEFROID 297. **Subrogatio conventionalis,** Indeplaatsstelling bij overeenkomst, BELLEFROID 287. **Subrogatio de iure,** Indeplaatsstelling van rechtswege, BELLEFROID 287. **Subrogatio legalis,** Indeplaatsstelling uit kracht van de wet, BELLEFROID 287.

SUBSANNARE : Bespotten, beschimpen.

SUBSANNATIO : Bespotting, beschimping.

SUBSISTENS : Zelfbestaand, POTTERS I, 147, op-zich-staande, QUAADVLIET III, 10, zelfstandig staande. **Subsistens imperfecte,** Onvolkomen zelfbestaand. **Subsistens per se,** Op zich zelf staande. **Subsistens perfecte,** Volkomen zelfbestaand.

SUBSISTENTIA : Zelfbestaandheid, POTTERS II, 62, zelfbestandheid, POTTERS I, 148, zelfstandig staan. *Secundum ... quod (substantia) per se exsistit, et non in alio, vocatur subsistentia*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 29, A. 2, C., *In zoover een zelfstandigheid door zich zelf is en niet in iets anders, in zoover is er zelfbestaandheid.* — **Subsistentia absoluta,** Volstrekte zelfbestaandheid. **Subsistentia completa,** Volkomen zelfbestaandheid. **Subsistentia creata,** Geschapen zelfbestaandheid. **Subsistentia distincta,** Afzonderlijke zelfbestaandheid. **Subsistentia increata,** Ongeschapen zelfbestaandheid. **Subsistentia naturalis,** Natuurlijke zelfbestaandheid. **Subsistentia partialis,** Gedeeltelijke zelfbestaand-

heid. **Subsistentia propria**, Eigen zelfbestaandheid. **Subsistentia relativa**, Betrekkelijke zelfbestaandheid. **Subsistentia totalis**, Geheellijke zelfbestaandheid.

SUBSISTERE : Op zich zelf staan, zelfstandig staan.

SUBSTANS : Dragend, ondersteunend, schragend, stuttend.

SUBSTANTIA : Zelfstandigheid, DE GROOT, DENKERS OVER ZIEL EN LEVEN 256; POTTERS I, 132. *Per modum substantiae*, *Zelfstandigerwijze*. — *Substantia est res, cuius naturae debetur non esse in alio; accidens vero est res, cuius naturae debetur esse in alio*, S. THOMAS, IX QUEST. QUODLIB. A. 5, AD 2, *Zelfstandigheid is een ding waaraan het van natuur toekomt niet in een ander te zijn; bijkomstigheid integendeel is een ding waaraan het wel van natuur toekomt in een ander te zijn*. — *Substantia (est) primum entium*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYSIC. LECT. 1, *De zelfstandigheid is het eerste onder de wezens*. — *Illa quae significant substantiam dicunt quid est aliquid absolute*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 1, *Wat de zelfstandigheid te kennen geeft verwoordt wat iets, volstrekt beschouwd, is*. — *Ad substantiam pertinet quidquid est essentiale rei*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 77, A. 1, AD 5, *Tot de zelfstandigheid behoort alles wat er in iets wezenlijks is*. — *Substantia est ens simpliciter et per seipsam*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 1, *De zelfstandigheid is zonder meer en door zich zelf wezen*. — *Id quod est in praedicamento substantiae est in suo esse subsistens et oportet quod esse suum sit aliud quam ipsum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 27, A. 1, AD 8, *Wat bij het hoofdbegrip « zelfstandigheid » hoort is op zich zelf staande en is van zijn zijn onderscheiden*. — *Omne quod est in genere substantiae est compositum reali compositione*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 27, A. 1, AD 8, *Alles wat tot het geslacht « zelfstandigheid » behoort is werkelijk samengesteld*. — *Inter omnia entia primum est quod quid est, idest ens quod significat substantiam*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 1, *Onder alle wezens is wat iets is, dit is het wezen dat de zelfstandigheid te kennen geeft, het eerste*. — *In definitione substantiae non est ens per se*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 25, *Wezen door zich zelf hoort niet in de bepaling van de zelfstandigheid thuis*. — *Substantia rei (est) una et ens per seipsam et non per aliquid additum*, S. THOMAS, COMM. IN IV METAPHYS. LECT. 2, *De zelfstandigheid van iets is één en wezen door zich zelf, niet dank zij iets toegevoegds*. — *Impossibile est ... aliquam substantiam esse ex pluribus substantiis, quae sunt in ea actu*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 13, *Het gaat niet aan dat een zelfstandigheid uit verschillende zelfstandigheden die metterdaad zijn, zou bestaan*. — *Definitio substantiae dividitur in multa, quae sunt de genere substantiae*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT. 7, N° 6, *De bepaling van de zelfstandigheid wordt in allerhande wezens ingedeeld, die tot het geslacht « zelfstandigheid » behooren*. — *Substantia quae est genus, non est ipsum esse*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 25, *De zelfstandigheid die een geslacht uitmaakt is niet het zijn zelf*. — *Substantia est prima inter omnia entia*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 1, *Zelfstandigheid is het eerste onder alle wezens*. — *Substantia tripliciter dic(i)tur ,... quaedam enim est forma, quaedam materies, quaedam id quod ex utrisque componitur*, ARISTOTELES, II DE ANIMA C. 2; 414, A, 15 — 16, *Zelfstandigheid wordt op drie manieren bedoeld, vooreerst van den vorm, verder van de stof en eindelijk van wat uit beide bestaat*. — *Quod uni est accidens, alteri non est substantia*, *Wat in één wezen bijkomstigheid is, kan niet in een ander wezen de zelfstandigheid zijn*. — *Nulla substantia caret accidente*, *Geen enkele zelfstandigheid blijft zonder bij-*

komstigheden. — *Substantiae univoce praedicantur de inferioribus, Zelfstandigheid wordt op éénzinnige wijze van al het onderhoorige gezegd.* — *Substantia non est in subiecto, De zelfstandigheid hoort niet in een subjekt thuis.* — *Substantia non suscipit magis vel minus, Zelfstandigheid is niet voor meer en minder vatbaar.* — *Substantia non habet contrarium, Zelfstandigheid kent geen tegendeel.*— **Substantia animata,** Levende zelfstandigheid. **Substantia cognoscitiva,** Kennende zelfstandigheid. **Substantia completa,** Volledige zelfstandigheid. **Substantia composita,** Samengestelde zelfstandigheid. **Substantia coniuncta,** Met het lichaam verbonden zelfstandigheid. **Substantia corporea,** Lichamelijke zelfstandigheid. **Substantia corruptibilis,** Vergankelijke zelfstandigheid. **Substantia creata,** Geschapen zelfstandigheid. **Substantia distincta,** Afzonderlijke zelfstandigheid. **Substantia divina,** Goddelijke zelfstandigheid. **Substantia extensa,** Uitgebreide zelfstandigheid. **Substantia figurata,** Met gestalte omkleede zelfstandigheid. **Substantia finita,** Eindige zelfstandigheid. **Substantia immaterialis,** Onstoffelijke zelfstandigheid. **Substantia incommunicabilis,** Onmededeelbare zelfstandigheid. **Substantia incompleta,** Onvolledige zelfstandigheid. **Substantia incompleta in ratione speciei et substantialitatis,** In soortelijk en zelfstandigheidsopzicht onvolledige zelfstandigheid. **Substantia incompleta in ratione speciei tantum,** Soortelijk onvolledige zelfstandigheid. **Substantia incorporea,** Onlichamelijke zelfstandigheid. **Substantia incorruptibilis,** Onvergankelijke zelfstandigheid. **Substantia increata,** Ongeschapen zelfstandigheid. **Substantia individua,** Verenkelde zelfstandigheid, vereenlingde zelfstandigheid. **Substantia inextensa,** Zelfstandigheid zonder uitgestrektheid. **Substantia infinita,** Oneindige zelfstandigheid. **Substantia intellectiva,** Verstandelijke zelfstandigheid. **Substantia intellectualis,** Verstandelijke zelfstandigheid. *Ridiculum est dicere aliquam intellectualem substantiam vel per divisionem corporis dividi, vel etiam ab aliqua virtute corporea produci,* S. THOMAS, SUM. C. GENT. II, 86, *Het is ongerijmd te zeggen dat een verstandelijke zelfstandigheid door verdeeling van het lichaam verdeeld wordt of ook dat ze door een lichamelijke kracht wordt voortgebracht.* — **Substantia intellegens,** Verstandelijke zelfstandigheid. **Substantia materialis,** Stoffelijke zelfstandigheid. *Substantiae materiales non sunt intellegibiles actu, sed potentia,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 8, *Stoffelijke zelfstandigheden zijn niet metterdaad, maar in aanleg verstandelijk kenbaar.* — *Substantiae materiales ... fiunt ... intellegibiles actu per hoc quod mediantibus virtutibus sensitivis earum similitudines immateriales redduntur per intellectum agentem,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 8, *Stoffelijke zelfstandigheden worden metterdaad voor het verstand kenbaar, wanneer door toedoen van de zintuigelijke vermogens haar evenbeeld door het inwerkend verstand onstoffelijk gemaakt wordt.* — **Substantia naturalis,** Natuurlijke zelfstandigheid. **Substantia particularis,** Afzonderlijke zelfstandigheid. **Substantia perfecta,** Volmaakte zelfstandigheid. **Substantia praedicamentalis,** Hoofdbegrippelijke zelfstandigheid. **Substantia prima,** Eerste zelfstandigheid, eersterangszelfstandigheid. *Cum dividitur substantia in primam et secundam, non est divisio generis in species, cum nihil contineatur sub secunda substantia, quod non sit in prima; sed est divisio generis secundum diversos modos essendi,* S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 9, A. 2, AD 6, *Wanneer de zelfstandigheid in eerste en tweede zelfstandigheid ingedeeld wordt, dan*

hebben we geen indeeling van een geslacht in soorten; niets immers hoort onder de tweede zelfstandigheid dat niet bij de eerste voorkomt; integendeel is zulks een indeeling van het geslacht naar zijn verschillende zijnswijzen. — **Substantia quanta,** Uitgebreide zelfstandigheid, JANSSENS, DE H. EUCHARISTIE 220. **Substantia rationalis,** Redelijke zelfstandigheid. **Substantia secunda,** Tweede zelfstandigheid, tweederangszelfstandigheid. *Secunda substantia significat naturam generis secundum se absolutam; prima vero substantia significat eam ut individualiter subsistentem,* S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 9, A. 2, AD 6, *De tweede zelfstandigheid geeft den aard van het geslacht in zich zelf beschouwd te kennen; de eerste zelfstandigheid echter geeft den aard van het geslacht te kennen in zoover hij verenkeld op zich zelf bestaat.* — **Substantia sempiterna,** Blijvende zelfstandigheid. *Necesse est esse aliquam substantiam sempiternam, immobilem,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 5, *Het kan niet anders of daar moet één blijvende en onbeweeglijke zelfstandigheid zijn.* — **Substantia sensibilis,** Zintuigelijke zelfstandigheid. **Substantia separata,** Van het lichaam gescheiden zelfstandigheid. **Substantia simplex,** Enkelvoudige zelfstandigheid. **Substantia singularis,** Afzonderlijke zelfstandigheid. **Substantia spiritualis,** Geestelijke zelfstandigheid. *Substantiae spirituales mensurantur aevo non solum quantum ad earum substantiam, sed etiam quantum ad earum propriam operationem,* S. THOMAS, V QU. QUODLIB. A. 7, C., *Geestelijke zelfstandigheden worden niet alleen wat haar zelf, maar ook wat haar eigen handelingen betreft door onvolmaakte eeuwigheid gemeten.* — **Substantia superior,** Hooger zelfstandigheid. **Substantia universalis,** Algemeene zelfstandigheid.

SUBSTANTIALIS : Zelfstandig.

SUBSTANTIALITAS : Zelfstandelijkheid.

SUBSTANTIALITER : Zelfstandelijkerwijze.

SUBSTANTIFICARE : Verzelfstandigen, verzelfstandelijken.

SUBSTANTIVUM : Zelfstandig naamwoord.

SUBSTANTIVUS : Naamwoordelijk.

SUBSTARE : Ondersteunen, dragen, schragen, stutten.

SUBSTITUERE : In de plaats stellen, BELLEFROID 288.

SUBSTITUTIO : Onderschuiving, onderstelling. **Substitutio directa,** Rechtstreeksche onderschuiving, rechtstreeksche ondererfstelling. **Substitutio fideicommissaria,** Erfstelling over de hand, BELLEFROID 288. **Substitutio improprie dicta,** Oneigenlijke onderschuiving, oneigenlijke ondererfstelling. **Substitutio indirecta,** Onrechtstreeksche onderschuiving, onrechtstreeksche ondererfstelling. **Substitutio proprie dicta,** Eigenlijke onderschuiving, eigenlijke ondererfstelling (RECHT). **Substitutio vicaria,** Plaatsvervanging, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 31 (SOTERIOLOGIE). **Substitutio vulgaris,** Gewone onderschuiving, gewone ondererfstelling (RECHT).

SUBSTRATUM : Ondergrond. **Substratum phaenomenorum,** Ondergrond der verschijnselen.

SUBTILIS : 1. Fijn, licht. — 2. Scherp, doordringend. — 3. Scherpzinnig, spitsvondig.

SUBTILITAS : 1. Fijnheid, POTTERS III, 314. — 2. Scherpheid, doordringendheid. — 3. Scherpzinnigheid, spitsvondigheid.

SUCCEDERE : 1. Opvolgen. — 2. Erven. **Succedere in capita,** Hoofdsgewijze erven. **Succedere in lineas,** Stamsgewijze erven. **Succedere in stirpes,** Staaksgewijze erven (RECHT).

SUCCESSIBILIS : Erfelijk, BELLEFROID 289.

SUCCESSIBILITAS : Recht tot opvolging, BELLEFROID 289.

SUCCESSIO : 1. Opeenvolging. — 2. Erving, erfopvolging. **Successio ab intestato,** Erving bij versterf. **Successio aperta,** Opengevallen erfenis, BELLEFROID 289. **Successio beneficiaria,** Nalatenschap onder voorrecht van boedelbeschrijving aanvaard, BELLEFROID 289. **Successio collateralis,** Erfopvolging in de zijlijn, BELLEFROID 289. **Successio hereditaria,** Erving. **Successio in linea directa,** Erfopvolging in de rechte lijn, BELLEFROID 289. **Successio indivisa,** Onverdeelde nalatenschap, BELLEFROID 289. **Successio irregularis,** Ongeregelde erving. **Successio testamentaria,** Erfopvolging bij testament, BELLEFROID 289. **Successio vacans,** Openstaande nalatenschap, BELLEFROID 289 (RECHT).

SUCCESSIVE : Met opeenvolging, geleidelijk.

SUCCESSIVUM : Vloeiend wezen.

SUCCESSIVUS : Opeenvolgend.

SUCCESSOR : Opvolger, rechtsopvolger, rechtverkrijgend, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 108. **Successor singularis,** Opvolger onder bizonderen titel, IBIDEM 108. **Successor universalis,** Opvolger onder algemeenen titel, rechtsopvolger onder algemeenen titel, IBIDEM 108.

SUFFICIENTIA : Toereikendheid. **Sufficientia per se,** Zuinigheid.

SUFFRAGIUM : 1. Stem, stemrecht. — 2. Smeekingen, POTTERS III, 221, smeekgebeden.

SUICIDIUM : Zelfmoord.

SUMMUS : Opperst, hoogst. **Aestimative summus,** Hoogstschattend. **Appretiative summus,** Hoogstschattend. **Intensive summus,** Felst, hevigst. **Obiective summus,** Voorwerpelijk hoogst (TRAKTAAT VAN DE LIEFDE).

SUMPTUOSITAS : Kwistigheid.

SUMPTUOSUS : Kwistig.

SUPERBE : Hoogmoedigerwijze.

SUPERBIA : Hoovaardij, hoovaardigheid, QUAADVLIET II, 160, hoogmoed. **Superbia vitae,** Hoogmoed des levens.

SUPERBUS : Hoogmoedig, hoovaardig.

SUPEREMINENTIA : Overuitnemendheid, CRAEYNEST 281.

SUPERFICIES : 1. Oppervlakte. — 2. Opstal, BELLEFROID 290. **Ius superficiei,** Recht van opstal, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 145; BELLEFROID 290 (RECHT).

SUPERIOR : Overste, overheid.

SUPERNATURALIS : Bovennatuurlijk. **Supernaturalis quoad modum,** Bovennatuurlijk wat de wijze betreft. **Supernaturalis quoad substantiam,** Bovennatuurlijk wat de zelfstandigheid betreft.

SUPERNATURALITAS : Bovennatuurlijkheid.

SUPERNATURALITER : Bovennatuurlijkerwijze.

SUPERSENSIBILIS : Bovenzintuigelijk.

SUPERSTITIO : Bijgeloof, POTTERS IV, 30, bijgeloovigheid. **Superstitio divinativa,** Bijgeloof door waarzeggerij.

SUPPLETIO : Aanvulling.

SUPPONERE : 1. Onderstellen. — 2. De plaats bekleeden van (DENKLEER).

SUPPOSITALIS : Dragend.

SUPPOSITALITAS : Dragendheid.

SUPPOSITARE : Dragen.

SUPPOSITIO : 1. Onderstelling. — 2. Plaatsbekleeding. **Suppositio accidentalis,** Bijkomstige plaatsbekleeding. **Suppositio collectiva,** Verzamelplaatsbekleeding, groepsplaatsbekleeding. **Suppositio confusa,** Onbepaalde plaatsbekleeding. **Suppositio determinata,** Bepaalde plaatsbekleeding. **Suppositio disiuncta,** Afzonderlijk niet bepaalde plaatsbekleeding. **Suppositio disiunctiva,** Afzonderlijk bepaalde plaatsbekleeding. **Suppositio di-**

stributiva, Eenlingswijze toepasselijke plaatsbekleeding. **Suppositio distributiva absoluta**, Volstrekte eenlingswijze toepasselijke plaatsbekleeding. **Suppositio distributiva completa**, Volkomen eenlingswijze toepasselijke plaatsbekleeding. **Suppositio distributiva exceptiva**, Uitzonderende eenlingswijze toepasselijke plaatsbekleeding. **Suppositio distributiva incompleta**, Onvolkomene eenlingswijze toepasselijke plaatsbekleeding. **Suppositio essentialis**, Wezenlijke plaatsbekleeding. **Suppositio formalis**, Vormelijke plaatsbekleeding. **Suppositio impropria**, Oneigenlijke plaatsbekleeding. **Suppositio logica**, Redekundige plaatsbekleeding. **Suppositio materialis**, Stoffelijke plaatsbekleeding. **Suppositio naturalis**, Natuurlijke plaatsbekleeding. **Suppositio particularis**, Bizondere plaatsbekleeding. **Suppositio particularis confusa**, Onbepaalde bizondere plaatsbekleeding. **Suppositio particularis disiuncta**, Onbepaalde bizondere plaatsbekleeding. **Suppositio particularis disiunctiva**, Bepaalde bizondere plaatsbekleeding. **Suppositio personalis**, Persoonlijke plaatsbekleeding. **Suppositio propria**, Eigenlijke plaatsbekleeding. **Suppositio realis**, Zaaklijke plaatsbekleeding. **Suppositio simplex**, Enkelvoudige plaatsbekleeding. **Suppositio singularis**, Afzonderlijke plaatsbekleeding. **Suppositio universalis**, Algemeene plaatsbekleeding (DENKLEER).

SUPPOSITUM : Drager, POTTERS I, 240, bestaanhebber, DOODKORTE, OORZAAK EN VEROORZAAKT I, 54. *Suppositum ... est singulare in genere substantiae, quod dicitur hypostasis vel substantia prima*, S. THOMAS, II QU. QUODLIB. A. 4, C., *De drager is de verenkelde zelfstandigheid, welke we zelfstaanschap of eerste zelfstandigheid noemen.* — *Suppositum ... non solum habet haec quae ad rationem speciei pertinent, sed etiam alia quae ei accidunt*, S. THOMAS, II QU. QUODLIB. A. 4, C., *De drager heeft niet alleen wat het soortelijke in hem uitmaakt, maar ook wat daar verder nog bijkomt.* — **Suppositum completum**, Volkomen drager. **Suppositum creatum**, Geschapen drager. **Suppositum determinatum**, Bepaald drager. **Suppositum increatum**, Ongeschapen drager. **Suppositum proprium**, Eigenlijk drager. **Suppositum singulare**, Afzonderlijk drager. **Suppositum subsistens**, Op zich zelf staand drager.

SUPPUTATIO : Berekening. **Supputatio temporis**, Tijdrekening.

SUPRASENSIBILIS : Bovenzintuigelijk, DE GROOT, DENKERS VAN ONZEN TIJD 105, bovenzinnelijk, POTTERS I, 21.

SUPRASENSIBILITAS : Bovenzintuigelijkheid.

SUPRASENSIBILITER : Bovenzintuigelijkerwijze.

SUSCIPERE : Aannemen, aanvaarden. **Suscipere magis et minus**, Meer of minder toelaten, DOODKORTE, MAAT EN METEN 9.

SUSPENDERE : Schorsen, opschorten, BELLEFROID 292 (RECHT).

SUSPENSIO : Schorsing, opschorting, BELLEFROID 292. **Suspensio a divinis**, Verbod het priesterlijk ambt waar te nemen. **Suspensio generalis**, Algemeene schorsing. **Suspensio particularis**, Gedeeltelijke schorsing. **Suspensio poenae**, Opschorting der straf, BELLEFROID 292. **Suspensio praescriptionis**, Schorsing der verjaring, BELLEFROID 292. **Suspensio specialis**, Bizondere schorsing. **Suspensio totalis**, Volkomen schorsing (RECHT).

SUSPENSIVUS : Opschortend, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 109, schorsend, BELLEFROID 292.

SUSPENSUS : Geschorst, POTTERS VII, 36. **Suspensus a beneficiis**, Geldelijk geschorst. **Suspensus ab**

officio, Ambtelijk geschorst. **Suspensus mere toleratus**, Louter geduld geschorste (KERKELIJK RECHT).

SUSPICIO : 1. Vermoeden, POTTERS IV, 269. **Suspicio temeraria**, Vermetel vermoeden. — 2. Verdenking, BELLEFROID 293.

SUSTENTATIO : Steunverleening.

SUSURRATIO : Oorblazerij, POTTERS IV, 265; V, 32.

SYLLOGISMUS : Sluitrede, GEZELLE 157. *Syllogismus ... est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam diversum ab his, quae posita sunt, necessario accidet eo quod haec sunt*, ARISTOTELES, I ANAL. PRIOR. C. 1; 24, B, 18, *Sluitrede is de rede waar, zoodra één paar gegevens gesteld werden, iets anders noodzakelijk uit bewuste stelling volgt.* — **Syllogismus absolutus**, Volstrekte sluitrede. **Syllogismus affirmativus**, Bevestigende sluitrede. **Syllogismus apodicticus**, Afdoende sluitrede. **Syllogismus apparens**, Schijnsluitrede. **Syllogismus bonus**, Deugdelijke sluitrede. **Syllogismus categoricus**, Stellige sluitrede. **Syllogismus circularis**, Kringsluitrede. **Syllogismus completus**, Volledige sluitrede. **Syllogismus compositus**, Samengestelde sluitrede. **Syllogismus condicionalis**, Voorwaardelijke sluitrede. **Syllogismus coniunctivus**, Vereenigende sluitrede. **Syllogismus contentiosus**, Twistsluitrede. **Syllogismus contingens**, Iets wisselvalligs te kennen gevende sluitrede. **Syllogismus deductivus**, Afleidende sluitrede. **Syllogismus demonstrativus**, Betoogende sluitrede. **Syllogismus dialecticus**, Waarschijnlijke sluitrede. **Syllogismus directus**, Rechtstreeksche sluitrede. **Syllogismus disciplinaris**, Beleerende sluitrede. **Syllogismus disiunctivus**, Bepaalde sluitrede. **Syllogismus divisivus**, Indeelende sluitrede. **Syllogismus erroneus**, Falende sluitrede. **Syllogismus expositorius**, Verklarende sluitrede. **Syllogismus fallax**, Bedrieglijke sluitrede. **Syllogismus falsus**, Onwaarheid behelzende sluitrede. **Syllogismus hypotheticus**, Onderstellende sluitrede, voorwaardelijke sluitrede. **Syllogismus illativus**, Gevolgtrekkende sluitrede. **Syllogismus imperfectus**, Onvolmaakte sluitrede. **Syllogismus incompletus**, Onvolledige sluitrede. **Syllogismus indirectus**, Onrechtstreeksche sluitrede. **Syllogismus inquisitorius**, Vorschende sluitrede. **Syllogismus litigiosus**, Twistsluitrede. **Syllogismus malus**, Manke sluitrede, wansluitrede. **Syllogismus mixtus**, Gemengde sluitrede. **Syllogismus modalis**, Wijze te kennen gevende sluitrede. **Syllogismus necessarius**, Iets noodzakelijks te kennen gevende sluitrede. **Syllogismus negativus**, Ontkennende sluitrede. **Syllogismus obliquus**, Zijdelingsche sluitrede. **Syllogismus operativus**, Sluitrede op dadengebied. **Syllogismus ostensivus**, Aantoonende sluitrede. **Syllogismus particularis**, Bizondere sluitrede. **Syllogismus perfectus**, Volmaakte sluitrede. **Syllogismus privativus**, Ontkennende sluitrede. **Syllogismus probabilis**, Waarschijnlijke sluitrede. **Syllogismus probativus**, Afdoende sluitrede. **Syllogismus rectus**, Rechte sluitrede. **Syllogismus rhetoricus**, Welsprekendheidssluitrede. **Syllogismus scientialis**, Beleerende sluitrede. *Scientialis syllogismus dicitur, secundum quem scimus, inquantum ipsum habemus, ne forte aliquis syllogismum scientialem intellegeret, quo aliqua scientia uteretur*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 4, Nº 9, *Beleerende sluitrede heet die sluitrede door welker toedoen wij, in zoover we haar maakten, iets weten; laat dus niemand denken dat de beleerende sluitrede degene is die bij wetenschappen wordt aangewend.* — **Syllogismus simplex**, Enkelvoudige sluitrede.

Syllogismus sophisticus, Bedrieglijke sluitrede. **Syllogismus universalis,** Algemeene sluitrede. **Syllogismus verus,** Ware sluitrede.
SYLLOGISTICE : Redeneerenderwijze, sluitredelijkerwijze.
SYLLOGISTICUS : Sluitredelijk.
SYLLOGIZARE : Redeneeren.
SYMBOLICE : Zinnebeeldigerwijze.
SYMBOLICUS : Zinnebeeldig.
SYMBOLUM : 1. Zinnebeeld. — 2. Belijdenis. **Symbolum apostolicum,** Apostolische geloofsbelijdenis, POTTERS I, 96. **Symbolum Athanasii,** Geloofsbelijdenis van den H. Athanasius. **Symbolum Constantinopolitanum,** Geloofsbelijdenis van Constantinopel. **Symbolum Nicaenum,** Geloofsbelijdenis van Nicea.
SYNALLAGMATICE : Wederkeerigerwijze.
SYNALLAGMATICUS : Wederkeerig, BELLEFROID 293.
SYNCATEGOREMA : Medebeteekenende term.
SYNCATEGOREMATICE : Medebeteekenenderwijze.
SYNCATEGOREMATICUS : Medebeteekenend.
SYNCRETISMUS : Syncretisme.
SYNDERESIS : Bevattelijkheid der zedelijke grondregels.
SYNDICATUS : Syndikaat.
SYNESIS : Inzicht, POTTERS V, 120, gezond oordeel, VAN HOONACKER 121.
SYNODUS : Kerkvergadering, synode. **Synodus nationalis,** Nationale kerkvergadering. **Synodus oecumenica,** Algemeene kerkvergadering.
SYNONYMUS: Gelijkbeteekenend, zinverwant.
SYNTERESIS : Bevattelijkheid der zedelijke grondregels.
SYNTHESIS : Synthese, samenvatting.
SYNTHETICUS : Synthetisch, samenvattend.
SYSTEMA : Stelsel. **Systema nerveum,** Zenuwstelsel.
SYSTEMATICE : Stelselmatigerwijze.
SYSTEMATICUS : Stelselmatig.

T

TACTUS : 1. Aanraking. **Tactus corporalis,** Lichamelijke aanraking. **Tactus impudicus,** Oneerbare aanraking. **Tactus physicus,** Physische aanraking. **Tactus quantitatis,** Hoegrootheidsaanraking. **Tactus spiritualis,** Geestelijke aanraking. **Tactus virtutis,** Krachtinwerking, invloedsinwerking. — 2. Tastzin, tastgevoel. *Tactus non unus (est) sensus, sed plures,* ARISTOTELES, II DE ANIMA C. 11; 422, B, 17, *Tastzin is niet één, maar meerdere zintuigen.* — *Oportet ... omne quod sentitur secundum tactum, esse vel conveniens, et sic est delectabile, vel nocivum et sic est dolorosum,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 5, *Alles wat met behulp van den tastzin waargenomen wordt is ofwel passend, en dan brengt het genoegen, ofwel schadelijk en dan doet het pijn.* — *Sicut vegetativum potest separari a tactu et ab omni sensu, sic tactus potest separari ab aliis sensibus,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 3, *Zooals het plantaardige van den tastzin en van alle zintuigen kan afgezonderd worden, zoo ook kan de tastzin van alle andere zintuigen worden afgezonderd.*
TALIO : Wedervergelding, BELLEFROID 293, vergelding.
TALIS : Zoodanig, dusdanig. *Propter quod ... unumquodque tale, et illud magis,* S. THOMAS, COMM. IN XII METAPHYS. LECT. 8, *Dat waarom al het andere zoo of zus is, is zulks veel meer.* — *Quod non est de se tale, debet fieri*

tale per aliud, Wat niet uit zich zelf dusdanig is, kan het alleen worden dank zij iets anders.

TALITAS : Dusdanigheid, zoodanigheid.

TANGERE : Aanraken, betasten.

TANGIBILIS : Betastbaar. *In tangibili quod est obiectum tactus, sunt multae contrarietates, scilicet calidum et frigidum, humidum et siccum, durum et molle et quaedam alia huiusmodi, ut grave et leve, et acutum et hebes et similia; ergo tactus non est unus sensus, sed plures,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 22, *Bij het tastbare, bij het voorwerp van den tastzin dus, komen allerlei tegenstellingen voor, zooals heet en koud, vochtig en droog, hard en zacht, en andere meer zooals zwaar en licht, scherp en stomp en zoo meer; zoo maakt de tastzin dus niet één, maar verschillende zintuigen uit.*

TAUTOLOGIA : Begripsherhaling.

TAUTOLOGICE : Herhalenderwijze.

TAUTOLOGICUS : Begripherhalend.

TAXA : Belasting.

TELEOLOGIA : Doelkennis.

TELEOLOGICUS : Doelkundig.

TELEPATHIA : Waarneming op afstand.

TEMERARIUS : Vermetel, roekeloos, stoutmoedig.

TEMERITAS : Vermetelheid, roekeloosheid, stoutmoedigheid.

TEMPERANTIA : Matigheid, POTTERS V, 116, gematigdheid. *Est ... temperantia circa delectationes tactus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 143, C., *Matigheid is het om de genoegens van den tastzin te doen. — Pertinet ... ad temperantiam moderare delectationes tactus, quas difficillimum est moderari,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 143, C., *De matigheid komt het toe het genot van den tastzin dat zeer moeilijk is om leiden, te leiden.* — **Temperantia adquisita**, Aangeworven matigheid. **Temperantia infusa**, Ingestorte matigheid.

TEMPERATUS : Gematigd, matig.

TEMPORALIS : Tijdelijk.

TEMPORALITER : Tijdelijkerwijze.

TEMPUS : Tijd. *Tempus ... (est) mensura motus et quietis,* S. THOMAS, COMM. IN IV PHYSIC. LECT. 20, N° 10, *De tijd is de maatstaf van beweging en rust. — (Tempus) ... nihil aliud est quam numerus motus secundum prius et posterius,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 10, A. 1, C., *Tijd is niets anders dan het getal van de beweging, berekend volgens eerder en later. — Ipsa ... totalitas temporis accipitur per ordinationem animae numerantis prius et posterius in motu,* S. THOMAS, COMM. IN IV PHYSIC. LECT. 23, N° 5, *De geheelheid van den tijd gaat terug op een schikking van de ziel die in de beweging eerder en later onderscheidt. — Illud quod est de tempore quasi materiale, fundatur in motu, scilicet prius et posterius; quod autem est formale, completur in operatione animae numerantis,* S. THOMAS, COMM. IN I SENTENT. DIST. 19, Q. 2, A. 1, SOL., *Wat voor den tijd als het stoffelijke uitmaakt berust op de beweging, eerder en later namelijk; wat echter het vormelijke uitmaakt wordt door het natellen van de ziel voltrokken. — Si ... nihil mensuratur tempore nisi secundum quod movetur et quiescit, sequitur quod quaecumque non moventur neque quiescunt, ut substantiae separatae, non sunt in tempore,* S. THOMAS, COMM. IN IV PHYSIC. LECT. 20, N° 10, *Indien iets alleen door den tijd gemeten wordt in zoover het beweegt en rust, dan volgt dat alles wat beweegt noch rust, zoo bij voorbeeld de afgescheiden zelfstandigheden, niet in den tijd thuishoort. — Hoc est esse in tempore : mensurari a tempore,* S. THOMAS, COMM. IN IV PHYSIC. LECT. 20, N° 11, *In den tijd thuis te hooren komt hierop neer, door den tijd gemeten te worden. — Inter duo nunc est tempus medium,* S. THOMAS, COMM. IN VI PHYSIC. LECT. 1, N° 5, *Tusschen twee oogenblikken in ligt de tusschentijd. —*

Tempus angelicum, Engelentijd. **Tempus continuum,** Doorloopende tijd. **Tempus determinatum,** Bepaalde tijd. **Tempus discretum,** Deelbare tijd. **Tempus extrinsecum,** Uiterlijke tijd. **Tempus finitum,** Beperkte tijd. **Tempus futurum,** Toekomstige tijd. **Tempus imaginarium,** Ingebeelde tijd. **Tempus infinitum,** Onbeperkte tijd. **Tempus interius,** Innerlijke tijd. **Tempus praesens,** Tegenwoordige tijd. **Tempus praeteritum,** Verleden tijd. **Tempus primarium,** Regelende tijd. **Tempus reale,** Werkelijke tijd. **Tempus secundarium,** Geregelde tijd. **Tempus ultimum,** Laatste tijd. **Tempus ut duratio,** Duur. **Tempus ut mensura,** Tijd als maatstaf.

TENACITAS : Vasthoudendheid.

TENAX : Vasthoudend.

TENTARE : Verzoeken, aanzoeken, bekoren.

TENTATIO : Verzoeking, aanzoeking, bekoring. **Tentatio carnalis,** Vleeschelijke verzoeking. **Tentatio Dei,** Beproeving Gods. **Tentatio Dei formalis,** Uitdrukkelijke beproeving Gods. **Tentatio Dei interpretativa,** Onuitgedrukte beproeving Gods. **Tentatio Dei materialis,** Onbewuste beproeving Gods. **Tentatio Dei minus stricta,** Oneigenlijke beproeving Gods. **Tentatio Dei stricte dicta,** Eigenlijke beproeving Gods. **Tentatio diabolica,** Verzoeking door den duivel. **Tentatio exterior,** Uiterlijke verzoeking. **Tentatio interior,** Innerlijke verzoeking.

TEPIDITAS : Lauwheid.

TEPIDUS : Lauw.

TERMINARE : Begrenzen, beëindigen, voleinden.

TERMINATIO : Begrenzing, beëindiging, voleinding.

TERMINATIVE : Uiteindelijk.

TERMINUS : 1. Eindpunt. **Terminus a quo,** Eindpunt waarvandaan, vertrekpunt, uitgangspunt. **Terminus ad quem,** Eindpunt waarheen. **Terminus motus,** Eindpunt der beweging. **Terminus mutationis,** Eindpunt der verandering. **Terminus qui,** Eindpunt dat bereikt wordt. **Terminus quo,** Eindpunt waardoor iets bereikt wordt. **Terminus rationis,** Begripseindpunt. **Terminus relationis,** Eindpunt eener verhouding, uiterste eener verhouding. **Terminus secundum essentiam rei,** Uiterste wezensgrens. **Terminus secundum quantitatem,** Uiterste hoegrootheidsgrens. — 2. Einddoel. **Terminus extremus,** Uiterste einddoel. **Terminus proximus,** Naaste einddoel. **Terminus remotus,** Verwijderd einddoel. — 3. Begrip. **Terminus convertibilis,** Ruilbaar begrip. **Terminus maior,** Meerder begrip, meerderterm. **Terminus medius,** Middenterm, FRAENKEL 52, vergelijkingsterm, BEYSENS, LOGICA 126, middenbegrip. **Terminus minor,** Minderterm, minderbegrip. **Terminus syllogisticus,** Term der sluitrede. — 4. Term, naam, bewoording. **Terminus absolutus,** Volstrekte term. **Terminus abstractus,** Afgetrokken term. **Terminus aequivocus,** Dubbelzinnige term, meerzinnige term, veelzinnige term, wisselzinnige term, wisselduidige term. **Terminus aequivocus a casu,** Onvoorwaardelijk dubbelzinnige term. **Terminus aequivocus a consilio,** In een bepaald opzicht dubbelzinnige term. **Terminus aequivocus secundum quid,** In een bepaald opzicht dubbelzinnige term. **Terminus aequivocus simpliciter,** Onvoorwaardelijk dubbelzinnige term. **Terminus analogus,** Deelsgelijkende term. **Terminus analogus analogia proportionalitatis propriae,** Naar eigenlijke evenredigheidsdeelsgelijkheid deelsgelijkende term. **Terminus analogus secundum analogiam extrinsecam,** Naar uiterlijke

deelsgelijkheid deelsgelijkende term. **Terminus analogus secundum analogiam intrinsecam,** Naar innerlijke deelsgelijkheid deelsgelijkende term. **Terminus appellans,** Toevoegende naam. **Terminus appellatus,** Toegevoegde naam. **Terminus categorematicus,** Zelfstandig beteekenende term. **Terminus collectivus,** Verzamelterm. **Terminus communis,** Gemeenschappelijke term. **Terminus complexus,** Samengestelde term. **Terminus concretus,** Concrete term. **Terminus connotativus,** Meebeteekenende term. **Terminus discretivus,** Afzonderende term. **Terminus divisivus,** Deelende term. **Terminus enunciativus,** Uitdrukkingsterm. **Terminus essentialis,** Wezenlijke term. **Termini impertinentes,** Niet verwante termen. **Terminus infinitus,** Oneindige term. **Terminus mixtus,** Gemengde term. **Terminus personalis,** Persoonlijke term. **Termini pertinentes,** Verwante termen. **Terminus positivus,** Stellige term. **Terminus praedicamentalis,** Hoofdbegrippelijke term. **Terminus primae intentionis,** Term van de eerste beschouwing. **Terminus proprius,** Geijkte term, eigen term. **Terminus secundae intentionis,** Term van de tweede beschouwing. **Terminus significativus entis rationis,** Een gedachteding te kennen gevende term. **Terminus significativus entis realis,** Een werkelijk ding te kennen gevende term. **Terminus simplex,** Enkelvoudige term. **Terminus singularis,** Bizondere term. **Terminus substantialis,** Zelfstandige term. **Terminus syncategorematicus,** Meebeteekenende term. **Terminus transcendentalis,** Transcendenteele term. **Terminus universalis,** Algemeene term. **Terminus univocus,** Eénzinnige term. — 5. Termijn, tijdsbepaling. **Terminus conventionalis,** Overeengekomen termijn, BELLEFROID 295. **Terminus incertus,** Onzekere tijdsbepaling, BELLEFROID 295. **Terminus iudicialis,** Rechterlijke termijn. **Terminus legalis,** Wettelijke termijn. **Terminus resolutorius,** Ontbindende tijdsbepaling, BELLEFROID 295 (RECHT).

TERRA : Aarde.

TERRESTRIS : Aardsch.

TESTAMENTUM : 1. Testament, uiterste wil. **Testamentum authenticum,** Echt testament. **Testamentum coniunctivum,** Gemeenschappelijk testament. **Testamentum in forma extraordinaria,** Testament in buitengewonen vorm. **Testamentum in forma ordinaria,** Testament in gewonen vorm. **Testamentum informe,** Testament zonder wettelijken vorm, testament zonder rechtsvorm. **Testamentum mutuum,** Wederkeerig testament, BELLEFROID 296. **Testamentum mysticum,** Geheim testament, besloten testament, verzegeld testament. **Testamentum olographicum,** Eigenhandig testament. **Testamentum publicum,** Plechtig testament. **Testamentum secretum,** Geheim testament, verzegeld testament, besloten testament. **Testamentum sollemne,** Plechtig testament (RECHT). — 2. Verbond. **Testamentum novum,** Nieuw verbond. **Testamentum vetus,** Oud verbond (SCHRIFTUUR).

TESTARI : 1. Getuigen, getuigenis afleggen. — 2. Zijn uitersten wil bepalen, bij uitersten wil toekennen (RECHT).

TESTATOR : Erflater, BELLEFROID 296.

TESTIMONIUM : Getuigenis. **Testimonium conscientiae,** Getuigenis van het geweten. **Testimonium falsum,** Valsche getuigenis.

TESTIS : Getuige.

THEANDRICUS : Godmenschelijk, POTTERS II, 61; LUYCKX I, 79.

THEISMUS : Theisme.

THEISTA : Theist.

THEODICEA : Natuurlijke godsleer.
THEOLOGIA : Godgeleerdheid. **Theologia ascetica,** Ascetische godgeleerdheid. **Theologia casuistica,** Casuistiek. **Theologia dogmatica,** Leerstellige godgeleerdheid. **Theologia fundamentalis,** Inleidende godgeleerdheid. **Theologia moralis,** Zedekundige godgeleerdheid. **Theologia mystica,** Mystieke godgeleerdheid. **Theologia naturalis,** Natuurlijke godgeleerdheid. **Theologia pastoralis,** Theologie voor zieleleiders. **Theologia positiva,** Stellige godgeleerdheid. **Theologia practica,** Praktische godgeleerdheid. **Theologia sacramentalis,** Sakramentenleer. **Theologia scholastica,** Scholastieke godgeleerdheid. **Theologia speculativa,** Bespiegelende godgeleerdheid. **Theologia supernaturalis,** Bovennatuurlijke godgeleerdheid.
THEOLOGICUS : Theologisch, godgeleerd.
THEOLOGUS : Godgeleerde.
THEOREMA : Leerstelling, leerstuk.
THEORIA : Leerstelling, leerstuk.
THEOSEBIA : Godsdienstigheid.
THEOTOKOS : Moeder Gods, POTTERS II, 92.
THESIS : Stelling.
THOMISMUS : Thomisme.
THRONUS : Troon (ENGELENLEER).
TIMIDITAS : Vreesachtigheid.
TIMOR : Vrees. **Timor filialis,** Kinderlijke vrees, QUAADVLIET II, 30. **Timor initialis,** Beginnende vrees, QUAADVLIET II, 32. **Timor naturalis,** Natuurlijke vrees. **Timor reverentialis,** Heilige huivering, QUAADVLIET II, 33, eerbiedige vrees, VAN HOONACKER 58, ontzag, IBIDEM 58. **Timor servilis,** Slaafsche vrees, QUAADVLIET II, 30. **Timor serviliter servilis,** Louter slaafsche vrees.
TITULUS : Titel, recht. **Titulus apparens,** Schijnbare titel, BELLEFROID 297. **Titulus communis,** Gemeene titel, BELLEFROID 297. **Titulus exsecutorius,** Uitvoerbare titel, BELLEFROID 297. **Titulus externus,** Uitwendige titel, POTTERS IV, 239. **Titulus fictivus,** Verdichte titel, BELLEFROID 297. **Titulus gratuitus,** Ontlastende titel. *Titulo gratuito, Om niet,* BELLEFROID 297. — **Titulus iuridicus,** Rechtstitel, BELLEFROID 297. **Titulus onerosus,** Bezwarende titel. *Titulo oneroso, Onder bezwarenden titel,* NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING III. — **Titulus originarius,** Oorspronkelijke titel. **Titulus particularis,** Bizondere titel. *Titulo particulari, Onder bizonderen titel,* BELLEFROID 297. — **Titulus putativus,** Vermeende titel, BELLEFROID 297. **Titulus recognitivus,** Titel van erkenning. **Titulus universalis,** Algemeene titel. *Titulo universali, Onder algemeenen titel,* BELLEFROID 297.
TOLERANS : Verdraagzaam, gedoogzaam.
TOLERANTIA : Verdraagzaamheid, gedoogzaamheid.
TOLERARE : Gedoogen, dulden.
TOLERATUS : Geduldde.
TONSURA : Kruinschering, POTTERS VII, 36, kruin.
TOTALITAS : Geheelheid. **Totalitas absoluta,** Volstrekte geheelheid. **Totalitas quantitativa,** Hoegrootheidsgeheelheid.
TOTALITER : Ten volle, volkomen.
TOTUM : Het geheel. *Omne totum est maius sua parte,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 20, A. 2, ARG. 5, *Elk geheel is grooter dan zijn deelen.* — *Esse totius non est alicuius suarum partium,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 4, A. 5, AD 2, *Het zijn van het geheel is niet dat van één onder de deelen.* — *Totius bonum est bonum partium, Het welzijn van het geheel is ook dat der deelen.* — **Totum absolute,** Volstrekt geheel. **Totum accidentale,** Gevallijk geheel. **Totum actuale,**

Metterdaad zijnde geheel. **Totum analogum,** Deelsgelijkend geheel. **Totum compositum,** Samengesteld geheel. **Totum continuum,** Doorloopend geheel. **Totum discretum,** Los geheel. **Totum entitativum,** Zijnsgeheel. **Totum essentiale,** Wezenheidsgeheel. **Totum formale,** Vormelijk geheel. **Totum heterogeneum,** Ongelijkaardig geheel, ongelijkslachtig geheel. **Totum homogeneum,** Gelijkaardig geheel, gelijkslachtig geheel. **Totum integrale,** Volkomenheidsgeheel. **Totum intellegibile,** Verstandelijk kenbaar geheel. **Totum logicum,** Redekundig geheel. **Totum mathematicum,** Wiskundig geheel. **Totum metaphysicum,** Metaphysisch geheel. **Totum non essentiale,** Niet wezenlijk geheel. **Totum numerale,** Getallijk geheel. **Totum per accidens,** Gevallijk geheel. **Totum per se,** Geheel door zich zelf. **Totum perfectibile,** Vervolmaakbaar geheel. **Totum perfectivum,** Vervolmakend geheel. **Totum perfectum,** Volmaakt geheel. **Totum physicum,** Physisch geheel. **Totum potentiale,** In aanleg zijnde geheel. **Totum potestativum,** Vermogensgeheel. **Totum quantitativum,** Hoegrootheidelijk geheel. **Totum secundum quid,** Betrekkelijk geheel. **Totum sensibile,** Zintuigelijk waarneembaar geheel. **Totum substantiale,** Zelfstandig geheel. **Totum universale,** Algemeen geheel.

TOTUS : Geheel.

TRADITIO : 1. Overlevering. — 2. Uitlevering, overhandiging. **Traditio brevi manu,** Bezitsoverdracht aan den houder, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 112.

TRADITIONALISMUS : Traditionalisme.

TRADUCIANISMUS : Traducianisme.

TRADUCTIO : Voortzetting.

TRANSACTIO : 1. Dading, HUGO DE GROOT I, 135; 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN; LEDEGANCK-DE HONDT 16a; DOSFEL 123; NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 112; BELLEFROID 299, minnelijke schikking (RECHT). — 2. Overeenkomst, handeling, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 112 (RECHT).

TRANSCENDENS : Overtreffend.

TRANSCENDENTALE : Bovenkategorisch begrip, transcendenteel begrip.

TRANSCENDENTALIS : Bovenkategorisch, transcendenteel.

TRANSCENDENTALITER : Bovenkategorischerwijze, transcendenteelerwijze.

TRANSCENDENTIA : Overtreffendheid.

TRANSEUNTER : Voorbijgaanderwijze, op voorbijgaande wijze.

TRANSFIGURATIO : 1. Gedaanteruiling. — 2. Verheerlijking.

TRANSFORMARE : Omvormen.

TRANSFORMATIO : Omvorming.

TRANSGREDI : Overtreden.

TRANSGRESSIO : Overtreding.

TRANSGRESSOR : Overtreder.

TRANSIENS : Voorbijgaande.

TRANSITIVUS : Overgankelijk.

TRANSITUS : Overgang.

TRANSLATIVE : Overdragenderwijze.

TRANSLATIVUS : Overdragend.

TRANSMUTATIO : Omzetting, verandering. **Transmutatio accidentalis,** Gevallijke verandering. **Transmutatio continua,** Voortdurende omzetting, aanhoudende verandering. **Transmutatio corporalis,** Lichamelijke omzetting. **Transmutatio formalis,** Vormelijke verandering. **Transmutatio localis,** Plaatsverandering. **Transmutatio materialis,** Stoffelijke verandering. **Transmutatio naturalis,** Natuurlijke verandering. **Transmutatio particularis,** Bizondere verandering. **Transmutatio spiritualis,** Geestelijke verandering. **Transmutatio substantialis,** Zelfstandige verandering.

TRANSOMATICUS : Bovenlichamelijk.
TRANSPSYCHICUS : Bovenziellijk.
TRANSUBIECTIVUS : Het subjektieve overschrijdend.
TRANSUBSTANTIABILITAS : Zelfstandigheidsruilbaarheid.
TRANSUBSTANTIARE : Een zelfstandigheid omzetten.
TRANSUBSTANTIATIO : Zelfstandigheidsverandering, QUAADVLIET III, 81; POTTERS VI, 135, zelfstandigheidsomzetting, zelfstandigheidsruiling.
TRANSUMPTIVE : Overdrachtelijkerwijze.
TRANSUMPTIVUS : Overdrachtelijk.
TRIBUNAL : Rechtbank, vierschaar. **Tribunal civile,** Burgerlijke rechtbank. **Tribunal commerciale,** Handelsrechtbank. **Tribunal ecclesiasticum,** Kerkelijke rechtbank. **Tribunal militare,** Krijgsgerecht.
TRIBUTUM : Belasting.
TRICHOTOMISMUS : Trichotomisme.
TRINITAS : Drieëenheid, Drievuldigheid.
TRISTIS : Droevig.
TRISTITIA : Droefheid, smart, POTTERS V, 78.
TROPOLOGICUS : Overdrachtelijk.
TROPUS : Overdracht, leenspreuk, borgspreuk.
TURPILOQUIUM : Liederlijke praat.
TURPILUCRUM: Oneerlijke winst.
TURPIS : Liederlijk.
TURPITUDO : Liederlijkheid.
TUTELA: Voogdij, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN. **Tutela legalis,** Voogdij van rechtswege, BELLEFROID 302. **Tutela testamentaria,** Voogdij krachtens testament, BELLEFROID 302.
TUTIORISMUS : Tutiorisme. **Tutiorismus absolutus,** Volstrekt tutiorisme. **Tutiorismus mitigatus,** Gematigd tutiorisme.
TUTOR : Voogd, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN.
TUTUS : Veilig. *Tutius est agendum, Men kieze wat veiligst is,* POTTERS IV, 14.
TYPICUS : Typisch. Zie SENSUS (SCHRIFTUUR).
TYPUS : Oerbeeld.
TYRANNIA : Dwingelandij.
TYRANNICUS : Dwingelandsch.
TYRANNUS : Dwingeland.

U

UBI : Waar, bepaling van plaats, PLATENBURG, WIJSBEGEERTE I, 40, plaatsbezetting. **Ubi circumscriptivum,** Omschrijvend waar, omschrijvende plaatsbezetting, omschrijvende bepaling van plaats. **Ubi definitivum,** Bepalend waar, bepalende plaatsbezetting. **Ubi eucharisticum,** Eucharistische plaatsbezetting. **Ubi hypostaticum,** Hypostatische plaatsbezetting. **Ubi inadaequatum,** Oneigenlijk waar, oneigenlijke plaatsbezetting, oneigenlijke bepaling van plaats. **Ubi infernale,** Helsche plaatsbezetting. **Ubi naturale,** Natuurlijk waar, natuurlijke plaatsbezetting. **Ubi non circumscriptivum,** Niet omschrijvend waar, niet omschrijvende bepaling van plaats, niet omschrijvende plaatsbezetting. **Ubi non definitivum,** Niet bepalend waar, niet bepalende plaatsbezetting. **Ubi per informationem,** Bevormingswaar, plaatsbezetting door bevorming. **Ubi per operationem,** Werkingswaar, plaatsbezetting door werking. **Ubi praedicamentale,** Hoofdbegrippelijk waar, hoofdbegrippelijke bepaling van plaats, hoofdbe-

grippelijke plaatsbezetting. **Ubi spirituale,** Geestelijk waar, geestelijke plaatsbezetting. **Ubi supernaturale,** Bovennatuurlijke plaatsbezetting. **Ubi transcendentale,** Transcendenteele plaatsbezetting, bovenkategorische plaatsbezetting.

UBICATIO : Plaatsbezetting.

UBIQUITAS : Alomtegenwoordigheid, alomaanwezigheid. **Ubiquitas divina,** Goddelijke alomtegenwoordigheid, goddelijke alomaanwezigheid.

ULTIMUS : Laatst.

UNANIMIS : Eensgezind, eenstemmig.

UNANIMITAS : Eenstemmigheid, POTTERS II, 271, eensgezindheid.

UNANIMITER : Eensgezinderwijze, eenstemmigerwijze.

UNCTIO : Zalving. **Extrema unctio,** Heilig Oliesel.

UNICUS : Eenig.

UNIFORMIS : Eenvormig.

UNIFORMITAS : Eenvormigheid.

UNIGENITUS : Eeniggeborene.

UNILATERALIS : Eenzijdig.

UNILATERALITAS : Eenzijdigheid.

UNIO : Vereeniging. **Unio accidentalis,** Bijkomstige vereeniging. **Unio amoris,** Liefdevereeniging. **Unio animae et corporis,** Vereeniging van ziel en lichaam. **Unio cognoscentis et cogniti,** Vereeniging van den kennende en 't gekende. **Unio corporalis,** Lichamelijke vereeniging. **Unio essentialis,** Wezenlijke vereeniging. **Unio formalis,** Vormelijke vereeniging. **Unio hypostatica,** Zuiver persoonlijke vereeniging, POTTERS II, 86, hypostatische vereeniging, QUAADVLIET III, 19. **Unio materialis,** Stoffelijke vereeniging. **Unio matrimonialis,** Huwelijksvereeniging. **Unio metaphysica,** Metaphysische vereeniging. **Unio mystica,** Mysticke vereeniging. **Unio naturalis,** Natuurlijke vereeniging. **Unio per accidens,** Gevallijke vereeniging. **Unio per se,** Wezenlijke vereeniging. **Unio personalis,** Persoonlijke vereeniging. **Unio personalis simplex,** Louter persoonlijke vereeniging. **Unio physica,** Physische vereeniging. **Unio realis,** Zaaklijke vereeniging. **Unio relativa,** Betrekkelijke vereeniging. **Unio sacramentalis,** Sakramenteele vereeniging. **Unio similitudinis,** Vereeniging door gelijkenis. **Unio spiritualis,** Geestelijke vereeniging. **Unio stabilis,** Blijvende vereeniging. **Unio substantialis,** Zelfstandige vereeniging. **Unio suppositalis,** Vereeniging in den drager.

UNIRE : Vereenigen.

UNITAS : Eenheid. **Unitas absoluta,** Volstrekte eenheid. **Unitas accidentalis,** Bijkomstige eenheid. **Unitas accidentium,** Eenheid der bijkomstigheden. **Unitas aggregationis,** Eenheid door aanelkaarhechting, eenheid door naastelkaarstelling. **Unitas collectiva,** Verzameleenheid. **Unitas compositionis,** Samenstellingseenheid. **Unitas connexionis,** Verbindingseenheid. **Unitas creata,** Geschapen eenheid. **Unitas definitionis,** Bepalingseenheid. **Unitas enuntiationis,** Uitzeggingseenheid. **Unitas essentialis,** Wezenlijke eenheid. **Unitas extrinseca,** Uiterlijke eenheid. **Unitas formalis,** Vormelijke eenheid. **Unitas formalis non ultimo terminata,** Voor verdere bepaling vatbare vormelijke eenheid. **Unitas formalis ultimo terminata,** Volkomen bepaalde vormelijke eenheid, voor verdere bepaling niet vatbare vormelijke eenheid. **Unitas generica,** Geslachtseenheid. **Unitas hypostatica,** Hypostatische eenheid. **Unitas increata,** Ongeschapen eenheid. **Unitas individualis,** Eenlingseenheid, ondeelbare eenheid. **Unitas intrinseca,** Innerlijke eenheid. **Unitas materialis,** Stoffelijke eenheid. **Unitas multitudinis,** Eenheid der veelheid. **Unitas naturae,** Natuureenheid.

Unitas naturalis, Natuurlijke eenheid. **Unitas non transcendentalis**, Niet bovenkategorische eenheid. **Unitas non ultimo terminata**, Voor nadere bepaling vatbare eenheid. **Unitas numerica**, Getallijke eenheid, getalseenheid. **Unitas numerica accidentis**, Bijkomstige getallijke eenheid, bijkomstige getalseenheid. **Unitas numerica substantiae**, Zelfstandige getallijke eenheid, zelfstandige getalseenheid. **Unitas operationis**, Werkingseenheid. **Unitas ordinis**, Eenheid der orde. **Unitas particularis**, Afzonderlijke eenheid. **Unitas per accidens**, Gevallijke eenheid. **Unitas per se**, Eenheid uit den aard der dingen. **Unitas personalis**, Persoonseenheid. **Unitas positiva**, Stellige eenheid. **Unitas praedicamentalis**, Hoofdbegrippelijke eenheid. **Unitas principalis**, Hoofdeenheid. **Unitas quantitatis**, Hoegrootheidseenheid. **Unitas quidditativa**, Watheidelijke eenheid. **Unitas rationis**, Redekundige eenheid. **Unitas realis**, Zaaklijke eenheid. **Unitas recepta**, Ontvangen eenheid. **Unitas separata**, Op zich zelf staande eenheid. **Unitas similitudinaria**, Schijneenheid. **Unitas simplicitatis**, Enkelvoudigheidseenheid. **Unitas singularitatis**, Verenkeldheidseenheid. **Unitas speciei**, Soorteenheid. **Unitas specifica**, Soorteenheid. **Unitas spiritualis**, Geestelijke eenheid. **Unitas substantialis**, Zelfstandigheidseenheid, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 341, zelfstandige eenheid, BEYSENS, NATUURPHILOSOPHIE 50. **Unitas temporis**, Tijdseenheid. **Unitas transcendentalis**, Bovenhoofdbegrippelijke eenheid. **Unitas ultimo terminata**, Voor nadere bepaling niet vatbare eenheid. **Unitas universalitatis**, Algemeenheidseenheid. **Unitas virtutis**, Krachteenheid.

UNITIO : Vereeniging.

UNITIVE : Vereenigenderwijze.

UNITIVUS : Vereenigend.

UNIVERSALE : Het algemeene. *Universale est quod natum est pluribus inesse, non autem quod pluribus inest*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 13, *Het algemeene is wat geschikt is om bij verschillende wezens voor te komen, niet wat bij verschillende wezens voorkomt.* — *Quod ... a materia individuali abstrahitur, est universale*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 86, A. I, C., *Wat van de verenkelde stof ontdaan wordt, heet algemeen.* — *Universale dupliciter potest accipi : uno modo pro ipsa natura, cui intellectus attribuit intentionem universalitatis ..., alio modo potest accipi universale, inquantum est universale et secundum quod natura praedicta subest intentioni universalitatis*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 13, *Het algemeene kan op twee manieren begrepen worden : vooreerst als de wezensaard zelf waaraan het verstand algemeenheid toekent; verder als het algemeene in zoover het algemeen is en in zoover voornoemde wezensaard door de algemeenheidsbetrekking wordt aangedaan.* — *Universalia, ut genera et species, substantias rerum significant, et praedicantur in quid*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 13, *Algemeene begrippen als geslacht en soort geven de zelfstandigheid te kennen en worden toegekend als de watheid te kennen gevend.* — *Quaedam universalia sunt, quae non continent sub se nisi singulare, sicut sol et luna*, S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 13, *Daar zijn algemeene begrippen die maar één verenkeld iets omvatten; aldus de zon en de maan.* — *Licet ... cogitetur universale absque additione, non tamen absque receptibilitate additionis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 26, *Wordt het algemeene zonder toevoeging gedacht, dan toch niet zonder vatbaarheid voor toevoeging.* — *Quod ... universalia sint confusa, manifestum est, quia universalia continent in se suas species in potentia*, S. THOMAS, COMM. IN I PHYSIC. LECT.

I, N° 7, *Dat algemeene begrippen onduidelijk zijn, ligt voor de hand; algemeene begrippen omvatten immers hun ondersoorten in aanleg.* — *Cum de universali particulariter sumpto aliquid affirmatur vel negatur, ipse modus enuntiandi non habet, quod affirmatio et negatio sint de eodem,* S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERM. LECT. 11, N° 2, *Wanneer van een algemeen begrip afzonderlijk beschouwd iets bevestigd of ontkend wordt, dan volgt daar nog niet uit dat bevestiging en ontkenning hetzelfde gelden.* — *Posito universali, ponitur aliqua eius pars subiecta, Zoodra een algemeen begrip gesteld wordt, wordt ook één onder zijn onderhoorige deelen gesteld.* — *Quidquid negatur de aliquo universaliter accepto, negatur de omnibus de quibus illud alterum affirmatur, Wat van iets algemeens ontkend wordt, wordt ook ontkend van alles waaraan dat algemeene wordt toegekend.* — *Universale est semper et ubique, Het algemeene is steeds en overal.* — **Universale directum,** Het rechtstreeks algemeene. **Universale formale,** Het vormelijk algemeene. **Universale fundamentale,** Het grondelijk algemeene. **Universale in causando,** Algemeene oorzaak. **Universale in essendo,** Algemeen zijnsbegrip. **Universale in praedicando,** Algemeen gezegde. **Universale in repraesentando,** Het algemeene naar de voorstelling. **Universale in significando,** Het algemeene naar de beteekening. **Universale logicum,** Het redekundig algemeene. **Universale materiale,** Het stoffelijk algemeene. **Universale metaphysicum,** Het metaphysisch algemeene. **Universale reflexum,** Het redekundig algemeene.

UNIVERSALIS : Algemeen. *In universali, In de algemeenheid.*

UNIVERSALITAS : Algemeenheid. *Advenit ... (naturae) universalitatis intentio, secundum quod abstrahitur a materia individuali,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 12, *De natuur komt de algemeenheidsbetrekking toe, in zoover ze van de verenkelde stof ontdaan wordt.*

UNIVERSALITER : Algemeenerwijze.

UNIVERSUM : Heelal.

UNIVOCE : Eénzinnigerwijze.

UNIVOCUS : Eénzinnig.

UNUM : Het éene. *Proprie unum est ens indivisibile,* S. THOMAS, COMM. IN X METAPHYS. LECT. 1, *Eigenlijk is het éene het onverdeelbare wezen.* — *Nihil ... est aliud unum quam ens indivisum,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 1, A. 1, C., *Eén te zijn komt er op neer, onverdeeld wezen te zijn.* — *Unum ... addit indivisionem supra ens,* S. THOMAS, COMM. IN X METAPHYS. LECT. 3, *Aan het wezen voegt eenheid nog onverdeeldheid toe.* — *Unum non est remotivum multitudinis sed divisionis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 30, A. 3, AD 3, *Eenheid is ontkenning van verdeeldheid, niet van veelheid.* — *Supra ens, quod est prima conceptio intellectus, unum addit id quod est rationis tantum, scilicet negationem,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 21, A. 1, C., *Aan het wezen dat het eerste begrip van het verstand is, voegt eenheid iets louter begrippelijks toe, ontkenning namelijk.* — *Unum consequitur omnia alia praedicamenta et non est in aliquo uno praedicamento tantum : neque in substantia, neque in quantitate, neque in aliquo alio, sicut se habet et de ente,* S. THOMAS, COMM. IN X METAPHYS. LECT. 3, *Eenheid volgt op alle hoofdbegrippen en hoort, evenzeer als met het wezen het geval is, niet alleen bij één hoofdbegrip thuis, hetzij dan bij zelfstandigheid, hetzij bij hoegrootheid of eenig ander hoofdbegrip.* — *Unum dicitur quattuor modis. Primo quidem continuum secundum naturam. Secundo totum, tertio singulare, quarto universale ut species,* S. THOMAS, COMM. IN X METAPHYS. LECT. 1, *Eenheid geeft vier begrippen te kennen : vooreerst doorloopendheid, verder geheelheid, ook nog verenkeldheid en eindelijk algemeen-*

heid, aldus bij voorbeeld voor het soortbegrip. — *Multi per se intendunt ad multa, unum vero ad unum, Velen is het uiteraard om veel, één echter om één zaak te doen.* — **Unum absolute,** 't Volstrekt ééne. **Unum actu,** 't Metterdaad ééne. **Unum per accidens,** Het toevallig ééne. **Unum per se,** Het uit zich zelf ééne. **Unum potentia,** Het in aanleg ééne. **Unum praedicamentale,** Het hoofdbegrippelijk ééne. **Unum simpliciter,** Het onvoorwaardelijk ééne. **Unum transcendentale,** Het bovenhoofdbegrippelijk ééne.

UNUS : Een. *Unumquodque dicitur unum inquantum est ens,* S. THOMAS, COMM. IN X METAPHYS. LECT. 3, *Alles is één in zoover het wezen is.* — *Nihil est simpliciter unum nisi per formam unam, per quam habet res esse,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 76, A. 3, C., *Niets is onvoorwaardelijk één, behalve door toedoen van den éénen vorm waardoor het aanzijn heeft.* — *Ad hoc quod aliquae fiant unum actu, oportet quod omnes concludantur sub una forma, et quod non habeant singula singulas formas, per quas sint actu,* S. THOMAS, COMM. IN VII METAPHYS. LECT. 13, *Opdat verschillende wezens metterdaad één worden, moeten alle onder één vorm hooren en mag niet elk zijn eigen vorm hebben waardoor het metterdaad is.* — *Alia numero, alia genere, alia specie, alia analogice, unum sunt,* ARISTOTELES, IV METAPHYS. C. 6; 1016, B, 31, *Sommige wezens zijn in getallijk opzicht, andere in geslachts-, andere in soortopzicht, andere eindelijk in deelsgelijkenden zin één.* — *Quae ... duo sic actu sunt, nunquam unum actu sunt,* ARISTOTELES, VI METAPHYS. C. 13; 1039, A, 5, *Twee wezens die metterdaad zijn zijn nooit metterdaad één.*

USUCAPERE : Door verjaring verkrijgen, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 114.

USUCAPIO : Verjaring tot verkrijging, SALSMANS, RECHT. PLICHT. 137, verwervende verjaring, IBIDEM 138.

USURA : Woeker, POTTERS IV, 238.

USURARIUS : Woekeraar.

USURPARE : Zich aanmatigen.

USURPATIO : Aanmatiging, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 114.

USUS : Gebruikmaking, POTTERS III, 205, gebruik. **Usus activus,** Bedrijvend gebruik. **Usus communis,** Algemeen gebruik. **Usus fori,** Rechtsgebruik, NIEUWBARN 498. **Usus passivus,** Lijdend gebruik. **Usus proprius,** Persoonlijk gebruik. **Usus rationis,** Gebruik der rede, POTTERS III, 269.

USUSFRUCTUARIUS : Vruchtgebruiker, BELLEFROID 305 (RECHT).

USUSFRUCTUS : Vruchtgebruik, 'T NIEUW WOORDEN-BOEK DER REGTEN; SALSMANS, RECHT. PLICHT. 145; BELLEFROID 304. **Ususfructus condicionalis,** Voorwaardelijk vruchtgebruik, BELLEFROID 304. **Ususfructus conventionalis,** Vruchtgebruik krachtens overeenkomst, BELLEFROID 304. **Ususfructus legalis,** Wettelijk vruchtgebruik, BELLEFROID 304. **Ususfructus simplex,** Zuiver vruchtgebruik, BELLEFROID 304. **Ususfructus successivus,** Vruchtgebruik bij opvolging, BELLEFROID 304. **Ususfructus universalis,** Algemeen vruchtgebruik, BELLEFROID 304 (RECHT).

UTI : Gebruiken, TERBURG 14.

UTILIS : Nuttig, oorbaar.

UTILITARISMUS : Utilitarisme, nutsmoraal. **Utilitarismus negativus,** Ontkennend utilitarisme. **Utilitarismus positivus,** Stellig utilitarisme. **Utilitarismus privatus,** Persoonlijk utilitarisme. **Utilitarismus socialis,** Maatschappelijk utilitarisme.

UTILITAS : Nut, oorbaarheid, bruikbaarheid. **Utilitas extrinseca,** Uiterlijke oorbaarheid. **Utilitas intrinseca,** Innerlijke oorbaarheid. **Utilitas privata,** Persoonlijk nut.

Utilitas publica, Algemeen nut.

UXOR : Bruid, echtgenoote.

V

VACATIO : Onbezetheid.
VACUUM : Ledige ruimte.
VACUUS : Ledig.
VAGUS : Zwervend.
VALIDE : Geldig.
VALIDITAS : Geldigheid, rechtsgeldigheid, BELLEFROID 306.
VALIDUS : Geldig.
VALOR : Waarde. **Plus valoris**, Meerwaarde. **Valor cognitivus**, Kenwaarde. **Valor commercialis**, Handelswaarde, BELLEFROID 306. **Valor effectivus**, Werkelijke waarde. **Valor expiatorius**, Uitboetingswaarde. **Valor intrinsecus**, Innerlijke waarde. **Valor locativus**, Huurwaarde, BELLEFROID 306. **Valor meritorius**, Verdieningswaarde. **Valor nominalis**, Nominale waarde, BELLEFROID 306 (RECHT). **Valor rerum commutativus**, Ruilwaarde. **Valor rerum mere personalis et usualis**, Bruikwaarde. **Valor satisfactorius**, Voldoeningswaarde, genoegdoeningswaarde. **Valor usualis**, Gebruikswaarde. **Valor venalis**, Koopwaarde (RECHT).
VANITAS : IJdelheid.
VANUS : IJdel.
VECTIGAL : Belasting.
VEGETABILIS : Plantaardig, plantelijk.
VEGETATIVUS : Plantelijk, plantaardig.
VELLE : Willen. *Cum bonitas Dei sit perfecta et esse possit sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quod alia a se eum velle non sit necessarium absolute, et tamen necessarium est ex suppositione*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 19, A. 3, C., *Aangezien Gods goedheid volmaakt is en zonder wat anders ook kan bestaan, daar niets zijn volmaaktheid kan vermeerderen, zoo wil God niet volstrekt noodzakelijk wat buiten Hem ligt. Toch wil Hij dat voorwaardelijk noodzakelijk*, THEOL. SUM. V. D. H. THOMAS V. AQUINO I, 530-531.
VELLEITAS : Wilsneiging.
VENDERE : Verkoopen.
VENDITIO : Verkoop, verkooping. **Venditio per proxenetas**, Verkoop met behulp van makelaars, verkoop met behulp van koppelaars. **Venditio sub hasta**, Veiling, openbare verkoop bij opbod.
VENDITOR : Verkooper.
VENEFICIUM : Schadeberokkenende hekserij.
VENEREUS : Geslachtelijk.
VENIALIS : Dagelijksch. Zie PECCATUM.
VERACITAS : Waarheidsliefde, POTTERS IV, 253; V, 125, waarachtigheid, HOUTEPEN, DE ROL VAN DE WIL IN DE GELOOFSAKT 302.
VERAX : Waarachtig, POTTERS IV, 257, waarheidlievend.
VERBALIS : Woordelijk, MEYER 271.
VERBUM : 1. Woord. **Verbum aeternum**, Eeuwig woord. **Verba concionatoria**, Verhalende woorden (EUCHARISTIELEER). **Verba consecratoria**, Consecratiewoorden (EUCHARISTIELEER). **Verbum divinum**, Goddelijk Woord. **Verbum incarnatum**, Vleeschgeworden Woord. **Verbum increatum**, Ongeschapen Woord. **Verbum intellectus**, Verstandswoord. **Verbum mentale**, Verstandswoord, TERBURG 103. **Verbum mentis**, Verstandswoord, TERBURG 103. **Verbum notionale**, Begrippelijk woord. **Verbum personale**, Persoonlijk Woord. **Verbum sacramentale**, Sakramenteel woord. **Verbum subsistens**, Op zich zelf staand Woord. **Verbum substantiale**, Zelfstandig Woord. — 2. Werkwoord. **Verbum**

activum, Bedrijvend werkwoord. **Verbum intransitivum,** Onovergankelijk werkwoord. **Verbum passivum,** Lijdend werkwoord. **Verbum transitivum,** Overgankelijk werkwoord (DENKLEER).

VERECUNDIA : Schaamte, POTTERS V, 129.

VERECUNDUS : Schaamachtig.

VERERI : Zich schamen, ontzien, eerbiedigen.

VERITAS : Waarheid. *Veritas in aliquo invenitur dupliciter : uno modo sicut in eo quod est verum, alio modo sicut in dicente vel cognoscente verum,* S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 6, *Waarheid komt op twee manieren voor : vooreerst in dat wat waar is, verder in hem die waarheid spreekt of de waarheid kent.* — *Invenitur ... veritas sicut in eo quod est verum tam in simplicibus quam in compositis,* S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 6, *Waarheid komt zoo bij het enkelvoudige als bij het samengestelde voor als in wat waar is.* — *In dicente vel cognoscente verum non invenitur (veritas) nisi secundum compositionem et divisionem,* S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 6, *Bij wie waarheid spreekt of waarheid kent komt waarheid alleen volgens samenstelling en verdeeling voor.* — *Veritas est in sensu sicut consequens actum eius,* S. THOMAS, COMM. IN QU. DISP. DE VERITATE Q. 1, A. 9, C., *De waarheid is in de zintuigen in zoover ze op dezer werking volgt.* — *Veritas non suscipit magis vel minus, Waarheid is niet voor meer en minder vatbaar.* — *Veritas rerum naturalium est posterior intellectu divino, prior intellectu creato, De waarheid der natuurdingen komt na het verstand van God, maar voor het geschapen verstand.* — *Veritate una vera sunt omnia, Alles is waar door eenzelfde waarheid.* — **Veritas absoluta,** Volstrekte waarheid. **Veritas accidentalis,** Bijkomstige waarheid. **Veritas aeterna,** Eeuwige waarheid. **Veritas causans,** Teweegbrengende waarheid. **Veritas causans et mensurans,** Teweegbrengende en metende waarheid. **Veritas causata,** Teweeggebrachte waarheid. **Veritas causata et mensurata,** Teweeggebrachte en gemeten waarheid. **Veritas cognitionis,** Kenwaarheid. **Veritas communis,** Algemeene waarheid. **Veritas contingens,** Wisselvallige waarheid. **Veritas creata,** Geschapen waarheid. **Veritas deducta,** Afgeleide waarheid. **Veritas dictionis,** Zeggingswaarheid. **Veritas divina,** Goddelijke waarheid. **Veritas enuntiationis,** Zeggingswaarheid. **Veritas essentialis,** Wezenlijke waarheid. **Veritas ethica,** Zedekundige waarheid. **Veritas extrinseca,** Uiterlijke waarheid. **Veritas formalis,** Vormelijke waarheid. **Veritas historica,** Geschiedkundige waarheid. **Veritas improprie dicta,** Oneigenlijke waarheid. **Veritas increata,** Ongeschapen waarheid. **Veritas intellectus,** Verstandswaarheid. **Veritas intellegibilis,** Verstandelijke waarheid. **Veritas intrinseca,** Innerlijke waarheid. **Veritas late transcendentalis,** Oneigenlijk bovenhoofdbegrippelijke waarheid. **Veritas logica,** Denkwaarheid. **Veritas logica divina,** Goddelijke denkwaarheid. **Veritas logica humana,** Menschelijke denkwaarheid. **Veritas materialis,** Stoffelijke waarheid. **Veritas mensurans,** Waarheid als maatstaf. **Veritas mathematica,** Wiskundige waarheid. **Veritas mensurata,** Gemeten waarheid. **Veritas metaphysica,** Metaphysische waarheid. **Veritas moralis,** Zedelijke waarheid. **Veritas naturae,** Natuurwaarheid. **Veritas necessaria,** Noodzakelijke waarheid. **Veritas obiectiva,** Zakelijke waarheid, POTTERS IV, 13. **Veritas ontologica,** Zijnswaarheid. **Veritas ontologica causalis,** Oorzakelijke zijnswaarheid. **Veritas ontologica formalis,** Vormelijke zijnswaarheid. **Veritas participata,** Deelachtig geworden

waarheid, meegedeelde waarheid. **Veritas particularis,** Bizondere waarheid. **Veritas per se nota,** Inzichtelijke waarheid, DOODKORTE, MAAT EN METEN 13. **Veritas per se nota quoad nos,** Wat ons betreft inzichtelijke waarheid. **Veritas per se nota quoad se,** In volstrekten zin inzichtelijke waarheid. **Veritas physica,** Physische waarheid. **Veritas practica,** Praktische waarheid. **Veritas prima,** Eerste waarheid. **Veritas rationis,** Redewaarheid. **Veritas rei,** Zaaklijke waarheid. **Veritas sermonis,** Redewaarheid. **Veritas signi,** Teekenwaarheid. **Veritas simplex,** Enkelvoudige waarheid. **Veritas simplicis apprehensionis,** Waarheid van eenvoudige waarneming. **Veritas speculativa,** Bespiegelingswaarheid. **Veritas stricte transcendentalis,** Eigenlijk bovenhoofdbegrippelijke waarheid. **Veritas subsistens,** Op zich zelf staande waarheid. **Veritas substantialis,** Zelfstandige waarheid. **Veritas summa,** Hoogste waarheid, opperste waarheid. **Veritas transcendentalis,** Bovenhoofdbegrippelijke waarheid. **Veritas transcendentalis causalis,** Oorzakelijke bovenhoofdbegrippelijke waarheid. **Veritas transcendentalis formalis,** Vormelijke bovenhoofdbegrippelijke waarheid. **Veritas transcendentalis primaria,** Eersterangsche bovenhoofdbegrippelijke waarheid. **Veritas transcendentalis secundaria,** Tweederangsche bovenhoofdbegrippelijke waarheid. **Veritas vitae,** Levenswaarheid.

VERSUTIA : Sluwheid, geslepenheid, doorslepenheid, listigheid, arglistigheid.

VERUM : Het ware. *Convenientiam ... entis ad intellectum exprimit hoc nomen verum*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 1, A. 1, C., *De overeenkomst tusschen het wezen en het verstand wordt met het woord « waar » te kennen gegeven.* — *De quocumque dicatur verum, oportet quod hoc sit per respectum ad intellectum*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 7, *Waarvan ook gezegd wordt dat het waar is, steeds zal dit in verhouding tot het verstand bedoeld zijn.* — *Verum ... est bonum intellectus*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 7, *Het ware is het goede van het verstand.* — *Ex vero nunquam sequitur falsum, et ex falso non sequitur per se verum, Uit waarheid volgt nooit onwaarheid en uit onwaarheid volgt niet uiteraard waarheid.* — *Verum non est vero contrarium, Waarheid is nooit met waarheid in strijd.* — **Verum absolute,** Het volstrekt ware. **Verum actu,** Het metterdaad ware. **Verum contingens,** Het wisselvallig ware. **Verum formaliter,** Het vormelijk ware. **Verum in potentia,** Het in aanleg ware. **Verum materialiter,** Het stoffelijkerwijze ware. **Verum mathematicum,** Het wiskundig ware. **Verum metaphysicum,** Het metaphysisch ware. **Verum moraliter,** Het zedelijk ware. **Verum necessarium,** Het noodzakelijk ware. **Verum per accidens,** Het toevallig ware. **Verum per se,** Het uiteraard ware. **Verum physicum,** Het physisch ware. **Verum secundum quid,** Het in een bepaald opzicht ware. **Verum simpliciter,** Het onvoorwaardelijk ware.

VERUS : Waar. *Quaelibet res (dicitur) esse vera, secundum quod habet propriam formam, secundum quam imitatur artem divinam*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 8, *Elk wezen heet waar in zoover het zijn eigen vorm verwezenlijkt waardoor het de goddelijke kunst nabootst.* — *Quaedam ... adeo vera sunt, quod eorum opposita intellectu capi non possunt, et ideo interiori ratione eis obviari non potest, sed solum exteriori, quae est per vocem*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 19, N° 3, *Sommige dingen zijn in zulke mate waar, dat het tegendeel met het*

verstand niet kan gedacht worden en dus niet met behulp van een innerlijk begrip, alleen met behulp van een uiterlijk begrip, van woorden namelijk, kan benaderd worden. — *Nihil est adeo verum quin voce possit negari*, S. THOMAS, COMM. IN I ANAL. POST. LECT. 19, N° 3, *Niets is in zulke mate waar, dat het niet althans met woorden kan ontkend worden.*

VESTIGIUM : Spoor. **Vestigium Dei,** Spoor van God. **Vestigium Trinitatis,** Spoor der Heilige Drievuldigheid.

VIA : 1. Weg. **Viae certae et determinatae,** Vaste en bepaalde wegen. **Via illuminativa,** Verlichtingsweg (ASCETISCHE THEOLOGIE). **Via purgativa,** Louteringsweg, weg der loutering (ASCETISCHE THEOLOGIE). **Via unitiva,** Vereenigingsweg, weg der vereeniging (ASCETISCHE THEOLOGIE). **Via vitae,** Levensweg. — 2. Werkwijze, methode, weg. **Via abstractionis,** Weg der aftrekking. **Via affirmationis,** Weg der bevestiging. **Via apprehensionis,** Weg der waarneming. **Via causalitatis,** Oorzakelijkheidsweg. **Via compositionis,** Weg der samenstelling. **Via definitionis,** Bepalingsweg. **Via demonstrationis,** Betoogingsweg. **Via divisionis,** Weg der indeeling. **Via eminentiae,** Weg der overtreffendheid. **Via fidei,** Weg van het geloof. **Via inductionis,** Opklimmingsweg. **Via inquisitionis,** Vorschingsweg. **Via inventionis,** Weg der vinding. **Via iudicii,** Weg van het oordeel. **Via naturae,** Weg der natuur. **Via negationis,** Weg der ontkenning. **Via persuasiva,** Overredingsweg. **Via rationis,** Weg der rede. **Via remotionis,** Weg der uitschakeling. **Via resolutionis,** Weg der oplossing. **Via revelationis,** Weg der openbaring. **Via sensus,** Weg der zintuigen.

VIABILIS : Levensvatbaar, POTTERS IV, 183, leefkrachtig.

VIATICUM : Teerspijs.

VIATOR : Strijdend geloovige.

VICARIUS : 1. Bvl. nw. : Plaatsvervangend, DE VALK, WAT VADERLIEFDE DEED 172. — 2. Zst. nw. : Stedehouder, POTTERS II, 267, plaatsvervanger, vikaris. **Vicarius Apostolicus,** Apostolisch Vikaris. **Vicarius capitularis,** Kapittelvikaris. **Vicarius Christi,** Stedehouder van Christus, plaatsvervanger van Christus.

VIDUALIS : Weduwlijk.

VIDUITAS : Weduwschap.

VIGILANS : Waakzaam.

VIGILANTIA : Waakzaamheid.

VINCULUM : Band. **Vinculum iuris,** Rechtsband, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 116. **Vinculum matrimoniale,** Huwelijksband, DE SMET 28.

VINDICARE : 1. Wreken. — 2. Opeischen, inroepen, aanspraak maken op, doen gelden, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 116.

VINDICATIO : 1. Wraakneming. — 2. Opeisching, inroeping.

VINDICATIVUS : Wrekend.

VINDICTA : Wraak, POTTERS V, 48.

VIOLARE : Verkrachten.

VIOLATIO : 1. Schending, schennis, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 116. **Violatio ieiunii,** Verbreking van den vasten. **Violatio immunitatis ecclesiasticae,** Schending van kerkelijken vrijdom. **Violatio loci sacri,** Schending van een heilige plaats. **Violatio rei sacrae,** Schending van een gewijd voorwerp. **Violatio secreti,** Schending van een geheim. **Violatio sigilli sacramentalis,** Schending van het biechtgeheim. **Violatio votorum,** Schending van geloften. — 2. Onteering, QUAADVLIET II, 152, verkrachting.

VIOLENTER : Gewelddadigerwijze.

VIOLENTIA : Geweld, geweldpleging, gewelddadigheid.

VIOLENTUS : Gewelddadig. *Violentum ... secundum Philosophum in III Ethic. est, cuius principium est*

extra, nil conferente vim passo, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Het gewelddadige is, volgens den Wijsgeer in het derde boek der Ethica, dat waarvan het beginsel uiterlijk is, terwijl wat geweld ondergaat er zelf niet toe bijdraagt.*

VIRGINALIS : Maagdelijk.

VIRGINITAS : Maagdelijkheid, maagdom, QUAADVLIET III, 44.

VIRGO : Maagd. **Beata Virgo**, Heilige Maagd.

VIRILITAS : Mannelijkheid.

VIRTUALIS : Kiemelijk.

VIRTUALITER: Kiemsgewijze, DE COCK, OVER 'T GELUK 295. — *Virtualiter eminenter, Kiemelijker- en overtreffenderwijze.*

VIRTUS : 1. Kracht, vermogen. *Ex virtute, Krachtens*, VAN OORSCHOT 193. *Illud .., in cuius virtute agens agit, est causa non solum virtutis, sed etiam actus*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 89, *Dat uit kracht waarvan de dader handelt is niet alleen oorzaak van de kracht, maar ook van de handeling.* — **Virtus activa**, Werkende kracht. *Quidquid applicat virtutem activam ad agendum dicitur esse causa illius actionis*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 67, *Wat ook een werkkracht tot handelen brengt wordt oorzaak van de handeling genoemd.* — **Virtus adiuncta**, Toegevoegde kracht. **Virtus animae**, Zielskracht. **Virtus animalis**, Dierlijke kracht. **Virtus appetitiva**, Streefkracht, POTTERS I, 48, streefvermogen. **Virtus apprehensiva**, Waarnemingsvermogen. **Virtus augmentativa**, Groeikracht. **Virtus causativa**, Veroorzakende kracht. **Virtus cognitiva**, Kenvermogen. **Virtus cognoscitiva**, Kenvermogen. *Impossibile est ..., quod sit aliqua virtus cognoscitiva, quae naturaliter deficiat a recto iudicio sui obiecti*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 107, *Het gaat niet aan dat een kenvermogen van aard uit een onjuist oordeel over zijn voorwerp zou vellen.* — *Virtutes cognoscitivae per se subsistentes cognoscunt seipsas* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 14, A. 2, AD 1, *Op zich zelf staande kenvermogens kennen zich zelf.* — **Virtus collativa**, Vergelijkingsvermogen. **Virtus completa**, Volledige kracht. **Virtus corporalis**, Lichamelijke kracht. **Virtus corruptibilis**, Vergankelijke kracht. **Virtus creata**, Geschapen kracht. **Virtus creativa**, Scheppende kracht. **Virtus deficiens**, Ontoereikende kracht. **Virtus divina**, Goddelijke kracht. *Oportet virtutem divinam adesse cuilibet rei agenti*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *Het kan niet anders of in elk handelend wezen moet een goddelijke kracht werken.* — *Res naturalis non producit ipsum (effectum) nisi virtute divina*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 70, *Een natuurlijk wezen brengt het uitwerksel niet voort, behalve dank zij een goddelijke kracht.* — **Virtus effectiva**, Uitwerkende kracht. **Virtus elementaris**, Oerkracht. **Virtus finita**, Beperkte kracht. **Virtus generativa**, Teelkracht. **Virtus germinativa**, Kiemkracht. **Virtus immaterialis**, Onstoffelijke kracht. **Virtus incompleta**, Onvolledige kracht. **Virtus incorporea**, Onlichamelijke kracht. **Virtus incorruptibilis**, Onvergankelijke kracht. **Virtus increata**, Ongeschapen kracht. **Virtus inferior**, Lagere kracht. *Virtus inferior non coniungitur effectui nisi per virtutem superioris*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7, C., *Een lagere kracht komt alleen door toedoen van een hoogere kracht met het uitwerksel in verbinding.* — **Virtus infinita**, Onbeperkte kracht. **Virtus instrumentaria**, Geborgde kracht, werktuigelijke kracht. **Virtus intellectiva**, Verstandelijke kracht. **Virtus materialis**, Stoffelijke kracht. **Virtus naturalis**, Natuurlijke kracht. *Virtus naturalis quae est rebus naturalibus in sua institutione collata, inest eis ut quaedam forma habens esse ratum et firmum in natura*, S. THOMAS, QU. DISP. DE POTENTIA Q. 3, A. 7,

AD 7, *Natuurlijke kracht die de natuurwezens bij hun schepping werd meegegeven, houdt zich in deze op als een vorm met een vast en in de natuur bevestigd zijn.* — **Virtus operativa,** Werkkracht. *Virtus operativa est determinata ad unum, Een werkkracht is op één ding aangewezen.* — **Virtus participata,** Meegedeelde kracht. **Virtus passiva,** Lijdelijke kracht. **Virtus principalis,** Hoofdkracht, voornaamste kracht. **Virtus propria,** Eigen kracht. **Virtus rationalis,** Redelijke kracht. **Virtus sacramentalis,** Sakramenteele kracht. **Virtus sensitiva,** Zintuigelijke kracht. **Virtus spiritualis,** Geestelijke kracht. *Nihil ... prohibet in corpore esse virtutem spiritualem instrumentalem, in quantum scilicet corpus potest moveri ab aliqua substantia spirituali ad aliquem effectum spiritualem inducendum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 62, A. 4, AD 1, *Daar is niets op tegen dat in een lichaam een geestelijke kracht werktuigelijkerwijze zou aanwezig zijn, in zoover namelijk een lichaam door een geestelijke zelfstandigheid kan worden aangedreven om een geestelijk uitwerksel te weeg te brengen.* — *Virtus spiritualis non potest esse in re corporea per modum virtutis permanentis et completae ...,* S. THOMAS, SUM. THEOL. III, Q. 62, A. 4, AD 1, *Een geestelijke kracht kan niet als blijvende en volledige kracht in een lichaam voorkomen.* — **Virtus subsistens,** Op zich zelf staande kracht. **Virtus superior,** Hoogere kracht. **Virtus supernaturalis,** Bovennatuurlijke kracht. — 2. Deugd. *Principium formale virtutis ... est rationis bonum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 61, A. 2, C., *Vormelijk beginsel van de deugd is het goede der rede.* — *Virtus consistit in medio, De deugd ligt in de middelmaat.* — *Quaecumque virtus moderationem quandam operatur in aliqua materia, et refrenationem appetitus in aliquid tendentis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 143, C., *Elke deugd verstrekt binnen een bepaald gebied leiding en houdt het trachtend streefvermogen in bedwang.* — *Dupliciter ... aliqua virtus ad alterum exsistens a ratione iustitiae deficit : uno quidem modo, inquantum deficit a ratione aequalis; alio modo, in quantum deficit a ratione debiti,* S. THOMAS, SUM. THEOL. II-II, Q. 80, A. 1, C., *Een deugd die op anderen aangewezen is kan op twee wijzen van den maatstaf der rechtvaardigheid afwijken : vooreerst wanneer ze gelijkheid niet in acht neemt, verder wanneer ze wat het verschuldigde betreft in gebreke blijft.* — **Virtus activa,** Werkende deugd, POTTERS V, 112. **Virtus adiuncta,** Toegevoegde deugd. **Virtus adnexa,** Aanverwante deugd, POTTERS IV, 19. **Virtus adquisita,** Aangeworven deugd, zelfverworven deugd, VAN OORSCHOT 131. **Virtus cardinalis,** Hoofddeugd, POTTERS II, 299. **Virtus civilis,** Staatsburgerlijke deugd. **Virtus completa,** Volledige deugd. **Virtus contemplativa,** Beschouwende deugd. **Virtus divina,** Goddelijke deugd. **Virtus formata per caritatem,** Door de liefde bezielde deugd. **Virtus gratuita,** Om niet geschonken deugd. **Virtus heroica,** Heldhaftige deugd. **Virtus humana,** Menschelijke deugd. *Virtus humana est quidam habitus perficiens hominem ad bene operandum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 58, A. 3, C., *Menschelijke deugd is een hebbelijkheid die den mensch uitrust om goed te handelen.* — *Virtus humana (est) per quam bene perficitur opus hominis, quod est secundum rationem,* S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NICOM. LECT. 20, *Menschelijke deugd is die deugd waardoor de menschelijke handelingen overeenkomstig met de rede goed verricht worden.* — *Duplex (est) humana virtus: quarum quaedam (est) in eo quod est rationale per seipsum, quae vocatur intellectualis; quaedam vero est in eo quod est rationale per participationem, id est in appetitiva animae parte; et haec vocatur moralis,* S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC.

NICOM. LECT. 20, *Menschelijke deugd is tweevoudig : de eene hoort thuis in dat deel van den mensch dat uit zich zelf redelijk is en heet dan ook verstandelijke deugd; de andere hoort thuis in dat deel dat door deelhebbing redelijk is, dit is in het begeerlijke deel, en heet zedelijke deugd.* — *Virtus humana ... si ... sit perfectiva intellectus speculativi vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus intellectualis; si autem sit perfectiva appetitivae partis, erit virtus moralis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 58, A. 3, C., *Wanneer menschelijke deugd het bespiegelend of het praktisch verstand uitrust om wel te handelen, dan is ze verstandelijke deugd; wanneer ze echter het streefvermogen uitrust, dan is ze zedelijke deugd.* — *Virtus ... humana ... secundum perfectam rationem virtutis dicitur, quae requirit rectitudinem appetitus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 61, A. 1, C., *Menschelijke deugd heet aldus met het oog op het volmaakte begrip « deugd »; dit laatste vergt dat het streefvermogen goed gesteld zij.* — *Necesse est quod virtus humana sit in aliquo rationali,* S. THOMAS, COMM. IN I ETHIC. NICOM. LECT. 20, *Menschelijke deugd kan alleen bij een redelijk wezen voorkomen.* — **Virtus imperfecta**, Onvolmaakte deugd. **Virtus incohata**, Aanvankelijke deugd. **Virtus informis,** Niet door de liefde bezielde deugd. **Virtus infusa**, Ingestorte deugd, POTTERS V, 101. **Virtus integralis**, Aanvullende deugd, vervolledigende deugd. **Virtus intellectualis**, Verstandelijke deugd, POTTERS V, 104; TERBURG 11, verstandsdeugd, TERBURG 53. *Virtutes intellectuales sunt habitus, quibus anima dicit verum,* S. THOMAS, COMM. IN VI ETHIC. NICOM. LECT. 3, *Verstandelijke deugden zijn hebbelijkheden door welker toedoen de ziel waarheid spreekt.* —**Virtus moralis**, Zedelijke deugd, POTTERS II, 299; TERBURG 11. *Dicitur ... virtus moralis a more secundum quod mos significat quandam inclinationem naturalem vel quasi naturalem ad aliquid agendum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 58, A. 1, C., *De deugd wordt in verband met de zeden zedelijk genoemd; zeden beteekenen immers een natuurlijke of zoo goed als natuurlijke geneigdheid om iets bepaalds te verrichten.* — *Virtus moralis est in appetitu qui participat rationem,* S. THOMAS, COMM. IN II ETHIC. NICOM. LECT. 7, *De zedelijke deugd hoort in het streefvermogen thuis dat aan de rede deelachtig is.* — *Virtus moralis circa passiones et operationes est, sicut circa propriam materiam,* S. THOMAS, COMM. IN II ETHIC. NICOM. LECT. 6, *De zedelijke deugd is het om de hartstochten en handelingen als om haar eigen stof te doen.* — *Nulla virtus moralis potest sine prudentia haberi; eo quod proprium virtutis moralis est facere electionem rectam, cum sit habitus electivus,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 65, A. 1, C., *Geen enkele zedelijke deugd kan zich zonder de voorzichtigheid voordoen; de zedelijke deugd toch komt het toe een billijke keuze te doen, zij is namelijk een verkiezende hebbelijkheid.* — **Virtus naturalis**, Natuurlijke deugd, POTTERS V, 101. **Virtus passiva**, Lijdelijke deugd, POTTERS V, 112. **Virtus perfecta**, Volmaakte deugd. **Virtus politica**, Staatsburgerlijke deugd. **Virtus potentialis**, Onderhoorige deugd, QUAADVLIET II, 104-05; III, 102, bijbehoorende deugd, IBIDEM II, 104-05, aanhoorige deugd. **Virtus practica**, Praktische deugd. **Virtus principalis**, Hoofddeugd. **Virtus proprie dicta**, Eigenlijke deugd. **Virtus secundum quid**, Deugd in beperkten zin. **Virtus simpliciter**, Deugd zonder meer. **Virtus speculativa**, Bespiegelende deugd. **Virtus subiectiva**, Onderdeugd. **Virtus supernaturalis**, Bovennatuurlijke deugd. **Virtus theologalis**, Goddelijke deugd, POTTERS II, 299; LUYCKX II, 43-44. **Virtus theologica**, Goddelijke deugd, POTTERS II, 299; V, 114; LUYCKX II, 43-44. — 3. Kracht (ENGELENLEER).

VIS : 1. Kracht, macht. *Vi verborum*, *Uit kracht van de woorden.* — **Vis coactiva,** Dwangmacht. **Vis coercitiva,** Dwangmacht. **Vis constrictiva legis,** Bindende kracht der wet. **Vis demonstrativa,** Bewijskracht, GEZELLE 33. **Vis impressa,** Ingedrukte kracht, TERBURG 185. **Vis instrumentaria,** Werktuigelijke kracht. **Vis obligandi,** Bindende kracht. — 2. Geweld. **Vis publica,** Openlijk geweld, NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING 117. — 3. Vermogen. **Vis abstractiva,** Aftrekkingsvermogen. **Vis aestimativa,** Schattingsvermogen, BEYSENS, ALGEMEENE ZIELKUNDE I, 13; POTTERS V, 77; QUAADVLIET I, 37; schattingszin, VOGELS II, 8. **Vis appetitiva,** Streefvermogen, QUAADVLIET I, 42. **Vis apprehensiva,** Waarnemingsvermogen. **Vis augmentativa,** Groeivermogen. **Vis cogitativa,** Menschelijk schattingsvermogen, bizondere rede. **Vis cognoscitiva,** Kenvermogen. **Vis concupiscibilis,** Begeervermogen. **Vis corporalis,** Lichamelijk vermogen. **Vis deliberativa,** Beraadvermogen. **Vis electiva,** Verkiezingsvermogen. **Vis exterior,** Uiterlijk vermogen. **Vis generativa,** Teelvermogen. **Vis imaginativa,** Verbeelding. **Vis inferior,** Lager vermogen. **Vis intellectiva,** Verstandelijk vermogen. **Vis interior,** Innerlijk vermogen. **Vis irascibilis,** Weerstrevend vermogen. **Vis irrationalis,** Onredelijk vermogen. **Vis materialis,** Stoffelijk vermogen. **Vis mecanica,** Lijdelijk beweegvermogen. **Vis memorativa,** Geheugen. **Vis motiva,** Beweegkracht. *Vis motiva non solum est in appetitu et sensu, ut imperante motum, sed etiam est in ipsis partibus corporis, ut sint habilia ad oboediendum appetitui animae moventis*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. I, AD 4, *De beweegkracht is niet alleen in het streefvermogen en in de zintuigen, die tot beweging aanzetten, maar ook in de lichaamsdeelen in zoover deze geschikt zijn om op de neiging van de aandrijvende ziel in te gaan.* — **Vis motrix,** Drijfkracht, stuwkracht. **Vis naturalis,** Natuurlijk vermogen. **Vis nutritiva,** Voedingsvermogen. **Vis regenerativa,** Hertelend vermogen. **Vis reminiscitiva,** Herinneringsvermogen. **Vis secretiva,** Afscheidingsvermogen. **Vis sensitiva,** Zintuigelijk vermogen. **Vis spiritualis,** Geestelijk vermogen.

VISIO : 1. Aanschouwing. **Visio beatifica,** Zalige aanschouwing, POTTERS V, 165, zaligende aanschouwing, IBIDEM VI, 2; QUAADVLIET III, 14. **Visio Dei,** Aanschouwing Gods, POTTERS I, 269, Godsaanschouwing. **Visio comprehensiva,** Begrijpende aanschouwing. **Visio corporalis,** Lichamelijke aanschouwing. **Visio fidei,** Aanschouwing door het geloof. **Visio gloriae,** Aanschouwing in de heerlijkheid. **Visio immediata,** Onmiddellijke aanschouwing. **Visio imperfecta,** Onvolmaakte aanschouwing. **Visio inferior,** Lagere aanschouwing. **Visio mediata,** Middellijke aanschouwing. **Visio mentalis,** Geestesaanschouwing. **Visio patriae,** Hemelsche aanschouwing. **Visio perfecta,** Volmaakte aanschouwing. **Visio prophetica,** Profetische aanschouwing. **Visio raptus,** Verrukkingsaanschouwing. **Visio spiritualis,** Geestelijke aanschouwing. **Visio superior,** Hoogere aanschouwing. **Visio viae,** Aanschouwing op de wereld. — 2. Visioen. **Visio imaginativa,** Verbeeldingsvisioen. **Visio intellectiva,** Verstandelijk visioen. **Visio sensibilis,** Zintuigelijk visioen.

VISUS : Gezicht. *Principium quo videmus (est) visus ... cum pupilla*, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 2, AD 3, *Het beginsel door welks toedoen we zien is het gezicht samen met den oogappel.* — *Visus est altior inter omnes sensus et universalior, quia sensibilia ab eo percepta sunt communia corporibus cor-*

ruptibilibus et incorruptibilibus, S. THOMAS, QU. DISP. DE ANIMA A. 13, C., *Het gezicht is het voortreffelijkste en het algemeenste onder alle zintuigen, want het zintuigelijke dat door het gezicht waargenomen wordt hebben vergankelijke en onvergankelijke lichamen gemeen.* — *Visus ... quia est absque immutatione naturali organi et obiecti, est maxime spiritualis et perfectior inter omnes sensus et communior, et post hoc auditus, et deinde olfactus, qui habent immutationem naturalem ex parte obiecti*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 78, A. 3, C., *Het gezichtsvermogen dat zonder eenige natuurlijke verandering in orgaan en voorwerp te werk gaat, is het meest geestelijke, het volmaaktste onder alle zintuigen; daarna komen het gehoor en verder nog de reuk die om hun voorwerp een natuurlijke wijziging ondergaan.* — *Visus non deficit a cognitione coloris, nisi aliqua corruptione circa ipsum exsistente*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. III, 107, *Het gezicht zal omtrent de kleur niet falen, behalve wanneer het daaromtrent eenigszins verdorven is.* — *Visus dicitur de visu corporali et intellectu, eo quod sicut visus est in oculo, ita intellectus est in mente*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 2, A. 11, C., *« Gezicht » wordt én voor het lichamelijk gezichtsvermogen én voor het verstand gebruikt; zooals immers het gezicht in het oog zetelt, evenzoo het inzicht in den geest.*

VITA : Leven. *Propria ... ratio vitae est ex hoc, quod aliquid est natum movere seipsum, large accipiendo motum, prout etiam intellectualis operatio motus quidam dicitur*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 1, *Het eigenlijke begrip « leven » komt hierop neer, dat iets geschikt is om zich zelf te bewegen, hoewel in ruimen zin, zooals namelijk ook verstandelijke verrichtingen beweging heeten.* — *Illud ... dicitur habere vitam, quod per seipsum habet alimentum, augmentum et decrementum*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 1, *Leven heeft, zoo we zeggen, wat zich zelf voedt en door zich zelf toe- en afneemt.* — *Ea ... sine vita esse dicimus, quae ab exteriori tantum principio moveri possunt*, S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 1, *Levenloos noemen we wezens die alleen door een uitwendig beginsel kunnen bewogen worden.* — **Vita activa**, Werkend leven. **Vita aeterna**, Eeuwig leven. **Vita affectiva**, Gemoedsleven, gevoelsleven. **Vita animalis**, Dierlijk leven. **Vita appetitiva**, Strevingsleven. **Vita beata**, Zalig leven. **Vita caelestis**, Hemelsch leven. **Vita civilis**, Staatsburgerlijk leven. **Vita cognoscitiva**, Kenleven. **Vita communis**, Gemeenschappelijk leven, leven in gemeenschap. **Vita coniungalis**, Echtelijk leven, DE SMET 68. **Vita contemplativa**, Beschouwend leven. **Vita corporalis**, Lichamelijk leven. **Vita corruptibilis**, Vergankelijk leven. **Vita divina**, Goddelijk leven. **Vita domestica**, Huiselijk leven. **Vita eremitica**, Kluizenaarsleven. **Vita futura**, Toekomstig leven. **Vita gloriae**, Leven in de heerlijkheid. **Vita gratiae**, Genadeleven. **Vita humana**, Menschelijk leven. **Vita immortalis**, Onsterfelijk leven. **Vita incorruptibilis**, Onvergankelijk leven. **Vita intellectiva**, Het gedachteleven, QUAADVLIET I, 34, verstandelijk leven. **Vita locomotiva**, Voortbewegingsleven. **Vita matrimonialis**, Huwelijksleven. **Vita metaphysica**, Metaphysisch leven. **Vita mixta**, Gemengd leven, én werkend én beschouwend leven (KLOOSTERSTAAT). **Vita monastica**, Monniksleven. **Vita moralis**, Zedelijk leven. **Vita naturalis**, Natuurlijk leven. **Vita nutritiva**, Voedingsleven. **Vita organica**, Bewerktuigd leven, organisch leven. **Vita physica**, Physisch leven. **Vita psychica**, Ziellijk leven. **Vita rationalis**, Redelijk leven, POTTERS V, 137. **Vita religiosa**, Kloosterleven. **Vita sensitiva**, Zinneleven, QUAADVLIET I, 34, zintui-

gelijk leven. **Vita socialis,** Maatschappelijk leven. **Vita spiritualis,** Geestelijk leven. **Vita supernaturalis,** Bovennatuurlijk leven. **Vita temporalis,** Tijdelijk leven. **Vita vegetativa,** Plantaardig leven, QUAADVLIET I, 34, plantelijk leven.

VITALIS : Het leven betreffend.

VITIOSUS : Ondeugdzaam.

VITIUM : 1. Gebrek. **Vitium intellectus,** Verstandelijk gebrek. **Vitium morale,** Zedelijk gebrek. **Vitium naturae,** Natuurgebrek. **Vitium personae,** Persoonlijk gebrek. **Vitium redhibitorium,** Koopvernietigend gebrek (RECHT). — 2. Ondeugd.

VITUPERATIO : Beknibbeling, laking.

VITUPERIUM : Beknibbeling, laking.

VIVENS : Levend. *Hoc ... videtur esse viventium proprium, quod operentur tanquam ex seipsis mota,* S. THOMAS, COMM. IN II DE ANIMA LECT. 5, *Dit is levende wezens eigen, als door zich zelf bewogen te handelen.*

VIVERE : Leven.

VOCATIO : Roeping. **Vocatio actualis,** Daadwerkelijke roeping. **Vocatio divina,** Goddelijke roeping. **Vocatio externa,** Uiterlijke roeping. **Vocatio extraordinaria,** Buitengewone roeping. **Vocatio immediata,** Onmiddellijke roeping. **Vocatio interna,** Innerlijke roeping. **Vocatio mediata,** Middellijke roeping. **Vocatio ordinaria,** Gewone roeping. **Vocatio sacerdotalis,** Priesterroeping. **Vocatio specialis,** Bizondere roeping. **Vocatio universalis,** Algemeene roeping.

VOLIBILIS : Wilbaar.

VOLITIO : Willing. **Simplex volitio,** Eenvoudige willing.

VOLITUM : Het gewilde. **Volitum actuale,** Het metterdaad gewilde. **Volitum formaliter,** Het vormelijk gewilde. **Volitum habituale,** Het hebbelijkerwijze gewilde. **Volitum interpretativum,** Het verklarenderwijze gewilde. **Volitum materialiter,** Het stoffelijk gewilde. **Volitum naturaliter,** Het van natuur uit gewilde. **Volitum primum,** Het eerste gewilde. **Volitum principale,** Het voornaamste gewilde. **Volitum virtuale,** Het kiemelijkerwijze gewilde.

VOLITUS : Gewild. *Volitum nihil, nisi cognitum, Niets wordt gewild of het moet ook gekend zijn.*

VOLUMEN : Omvang. **Volumen apparens,** Schijnomvang. **Volumen reale,** Werkelijke omvang.

VOLUNTARIE : Willens.

VOLUNTARIUM : Het willijke. *Voluntarium videtur esse, cuius principium est in ipso operante,* S. THOMAS, COMM. IN III ETHIC. NICOM. LECT. 4, *Willijk is dit waarvan het beginsel in hem zelf die handelt thuishoort.* — *Ad rationem voluntarii requiritur, quod principium actus sit intra cum aliqua cognitione finis,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 6, A. 2, C., *Het begrip « willijk » vergt dat het beginsel der handeling innerlijk zij en dat er een zekere doelkennis bij zij.* — *Omne quod quis operatur propter finem, est voluntarium,* S. THOMAS, V QU. QUODLIB. A. 10, SED CONTRA, *Alles wat iemand om een doel verricht is willijk.* — **Voluntarium absolute,** Het volstrekt willijke. **Voluntarium directe,** Het rechtstreeks willijke. **Voluntarium elicitum,** Het uitgebracht willijke. **Voluntarium expressum,** Het uitdrukkelijk willijke. **Voluntarium formale,** Het vormelijk willijke. **Voluntarium imperatum,** Het bevolen willijke. **Voluntarium imperfecte,** Het onvolkomen willijke. **Voluntarium in causa,** Het oorzakelijk willijke. **Voluntarium in causa mere physice,** Het louter physischerwijze oorzakelijk willijke. **Voluntarium in causa moraliter,** Het zedelijkerwijze oorzakelijk willijke. **Voluntarium in se,** Het in zich zelf willijke. **Voluntarium indirecte,** Het onrechtstreeks willijke.

Voluntarium interpretativum, Het verklarenderwijze willijke. **Voluntarium liberum**, Het vrije willijke. **Voluntarium mixtum**, Het beperkt willijke. **Voluntarium morale**, Het zedelijk willijke. **Voluntarium necessarium**, Het gebonden willijke. **Voluntarium negativum**, Het ontkennenderwijze willijke. **Voluntarium perfectum**, Het volmaakt willijke. **Voluntarium physicum**, Het physisch willijke. **Voluntarium positivum**, Het stelligerwijze willijke. **Voluntarium praesumptivum**, Het ondersteldе willijke. **Voluntarium purum**, Het louter willijke. **Voluntarium secundum quid**, Het in een bepaald opzicht willijke. **Voluntarium secundum se**, Het in zich zelf willijke. **Voluntarium simpliciter**, Het onvoorwaardelijk willijke. **Voluntarium spontaneum**, Het spontaan willijke. **Voluntarium tacitum**, Het stilzwijgend willijke.

VOLUNTARIUS : Willijk.

VOLUNTAS : Wil. *Voluntas est activum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 10, A. 4, C., *De wil is een werkbeginsel dat niet op één ding aangewezen is, maar zonder voorkeur tegenover veel dingen staat.* — *Obiectum ... voluntatis, quae est appetitus humanus, est universale bonum, sicut obiectum intellectus est universale verum*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 2, A. 8, C., *Het voorwerp van den wil, van het menschelijk streefvermogen dus, is het algemeen goede, evenals het voorwerp van het verstand het algemeen ware is.* — *Voluntas per se tendit in bonum*, S. THOMAS, COMM. IN III ETHIC. NICOM. LECT. 11, *Van aard uit bestreeft de wil het goede.* — *Ad voluntatem pertinet delectatio beatitudinem consequens*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I-II, Q. 3, A. 4, C., *Het genoegen dat op de zaligheid volgt hoort bij den wil.* — *Voluntas consequitur intellectum*, S. THOMAS, SUM. C. GENT. I, 75, *De wil volgt op het verstand.* — *Cum ipsa voluntas sit quaedam inclinatio, eo quod est appetitus quidam, non potest contingere, ut voluntas aliquid velit et inclinatio eius non sit in illud*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Daar de wil een neiging is, — hij is namelijk een streving, — zoo kan het niet voorkomen dat de wil iets wille en dat hij er niet toe geneigd zij.* — *Voluntas non necessario aliquid vult necessitate coactionis, vult tamen aliquid necessario necessitate naturalis inclinationis*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Wat de wil noodzakelijk wil, wil hij niet uit dwangnoodzakelijkheid; wat hij noodzakelijk wil, wil hij integendeel uit natuurdrang.* — *Quamvis ... quadam necessaria inclinatione ultimum finem velit voluntas, nullo tamen modo concedendum est quod ad illud volendum cogatur*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *Hoewel de wil noodzakelijkerwijze het laatste doel wil, toch dient niet toegegeven dat hij er toe gedwongen wordt dit te willen.* — *In voluntate oportet invenire non solum id quod voluntatis est, sed etiam quod naturae est*, S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 5, C., *In den wil dienen we niet alleen het willijke, maar ook het aandeel van de natuur te onderkennen.* — *Si ... intellectus et voluntas considerentur secundum se, sic intellectus eminentior invenitur, et hoc apparet ex comparatione obiectorum ad invicem*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 82, A. 3, C., *Wanneer verstand en wil in zich zelf beschouwd worden, dan is het verstand voortreffelijker; dit blijkt namelijk uit de onderlinge vergelijking van beider voorwerp.* — *Secundum quid ... et per comparationem ad alterum voluntas invenitur interdum altior intellectu, ex eo scilicet quod obiectum voluntatis in altiori re invenitur quam obiectum intellectus*, S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 82, A. 3, C., *In betrekkelijk opzicht en met het oog op iets anders is de wil soms voortreffelijker dan het ver-*

stand; wanneer namelijk de wil iets voortreffelijkers tot voorwerp neemt dan het verstand doet. — *Deus voluntatem immutat sine eo quod voluntatem cogat,* S. THOMAS, QU. DISP. DE VERITATE Q. 22, A. 8, C., *God wijzigt onzen wil zonder hem geweld aan te doen.* — **Voluntas absoluta,** Volstrekte wil. **Voluntas actualis,** Daadwerkelijke wil. **Voluntas antecedens,** Voorafgaande wil, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 160. **Voluntas beneplaciti,** Wil van welbehagen, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 243. **Voluntas benevolentiae,** Wil van welwillendheid, JANSSENS, HET MYSTERIE DER VERLOSSING 13. **Voluntas concomitans,** Begeleidende wil. **Voluntas condicionata,** Voorwaardelijke wil. **Voluntas consequens,** Nakomende wil. **Voluntas consiliativa,** Beradende wil. **Voluntas creata,** Geschapen wil. **Voluntas decreti,** Besluitswil. **Voluntas Dei,** Wil Gods. **Voluntas Dei condicionata antecedens,** Voorwaardelijke en voorafgaande wil Gods, JANSSENS, HET MENSCHGEWORDEN WOORD 243. **Voluntas deliberata,** Beraden wil, QUAADVLIET III, 33. **Voluntas deordinata,** Ongeregelde wil. **Voluntas directiva,** Besturende wil, MEYER 327. **Voluntas divina,** Goddelijke wil. *Voluntas ... divina necessariam habitudinem habet ad bonitatem suam, quae est proprium eius obiectum,* S. THOMAS, SUM. THEOL. I, Q. 19, A. 3, C., *De wil van God staat noodzakelijk in verhouding tot Gods goedheid die het eigen voorwerp van Gods wil is.* — **Voluntas effectiva,** Uitwerkende wil, MEYER 327. **Voluntas efficax,** Doeltreffende wil. **Voluntas explicita,** Uitdrukkelijke wil. **Voluntas expressa,** Uitgedrukte wil. **Voluntas habitualis,** Wil als hebbelijkheid. **Voluntas humana,** Menschelijke wil. **Voluntas implicita,** Onuitgedrukte wil. **Voluntas inefficax,** Ondoeltreffende wil. **Voluntas ordinata,** Geregelde wil. **Voluntas permissiva,** Toelatende wil, MEYER 327. **Voluntas praecepti,** Gebodswil. **Voluntas praesumpta,** Onderstelde wil. **Voluntas prima,** Eerste wil. **Voluntas prompta,** Gereede wil. **Voluntas salvifica,** Heilbewerkende wil. **Voluntas salvifica antecedens,** Voorafgaande heilbewerkende wil. **Voluntas signi,** Wil van het teeken. **Voluntas spontanea,** Spontane wil. **Voluntas ut natura,** Wil als natuurwerkvermogen, VAN BENTHEM, GOED EN KWAAD I, 17. **Voluntas ut ratio,** Wil als redelijk werkvermogen. **Voluntas ut voluntas,** Wil als vrij werkvermogen, VAN BENTHEM, GOED EN KWAAD I, 17. **Voluntas virtualis,** Kiemelijke wil.

VOLUPTAS : Lust, BEYSENS, ONTOLOGIE 79, wellust, DE GROOT, LEVEN V. D. H. THOMAS V. AQUINO 160. **Voluptas carnalis,** Vleeschelijke lust, vleeschelijke wellust. **Voluptas inordinata,** Ongeregelde lust. **Voluptas venerea,** Geslachtslust, geslachtelijke wellust.

VOLUPTUOSUS : Wellustig.

VOTUM : Gelofte, POTTERS IV, 23, 122. **Votum absolutum,** Volstrekte gelofte. **Votum alternativum,** Keuze latende gelofte. **Votum castitatis,** Gelofte van kuischheid. **Votum condicionatum,** Voorwaardelijke gelofte. **Votum continentiae,** Gelofte van onthouding. **Votum disiunctivum,** Keuze latende gelofte. **Votum dubium,** Twijfelachtige gelofte. **Votum interpretativum,** Op een verklaring berustende gelofte. **Votum oboedientiae,** Gelofte van gehoorzaamheid. **Votum paupertatis,** Gelofte van armoede. **Votum perpetuum,** Eeuwige gelofte. **Votum poenale,** Gelofte met strafbeding. **Votum privatum,** Private gelofte. **Votum publicum,** Openbare gelofte. **Votum religiosum,** Kloostergelofte. **Votum simplex,** Eenvoudige gelofte, POTTERS

v, 243. **Votum singulare,** Bizondere gelofte. **Votum sollemne,** Plechtige gelofte. POTTERS V, 246. **Votum stabilitatis,** Gelofte ter plaats te blijven. **Votum temporale,** Tijdelijke gelofte. **Votum universale,** Algemeene gelofte. **Votum virginitatis,** Gelofte van maagdelijkheid.

VOVERE : Een gelofte afleggen.

VOX : 1. Stem. — 2. Woord. *Voces ... naturaliter formantur*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 2, N° 8, *Woorden worden op natuurlijke manier gevormd.* — **Voces absolutae,** Niet onderling verwante woorden. **Voces connotativae,** Onderling verwante woorden. **Vox impropria,** Schuimwoord, MEYER 375. **Vox primae impositionis,** Het ding in zich zelf te kennen gevend woord. **Vox primae intentionis,** Het ding in zich zelf te kennen gevend woord. **Vox secundae intentionis,** Het ding als kenvoorwerp te kennen gevend woord. **Vox significativa,** Iets te kennen gevend woord, beteekenend woord. *Voces significativae formantur ad exprimendas conceptiones intellectus*, S. THOMAS, COMM. IN I PERIHERMEN. LECT. 3, N° 2, *Beteekenende woorden worden gevormd om de begrippen van het verstand te kennen te geven.* — 3. Begrip.

VULNERARE : Verwonden, kwetsen.

VULNERATIO : Wonding, verwonding. **Vulneratio in naturalibus,** Natuurverwonding.

VULNUS : Wonde. **Vulnus in naturalibus,** Natuurwonde.

Z

ZELOSUS : IJverzuchtig.

ZELOTYPIA : IJverzucht.

ZELUS : 1. IJver. **Zelus animarum,** Zielenijver. — 2. Naijver. **Zelus coniungalis,** Echtelijke naijver.

Opus quod inscribitur « SCHOLASTIEK LEXICON », auctore R. P. Steph. Axters, vidimus et approbavimus.

Gandavi, die 20 Martii 1937.

Fr. Dom. M. De Petter S. Th. L.

Fr. Norb. M. Luyten, S. Th. L.

Imprimi potest

P. Joannes-M. Massaux

Prior Provincialis Sanctae Rosae

Bruxellis, die 24 Martii 1937

Nihil obstat.

Mechliniae die 24 Martii 1937

J. Naulaerts Can. Libr. cens.

Imprimatur.

Mechliniae, 24 Martii 1937

† Et. Jos. Carton de Wiart, Vic. gen.

N. V. DRUKK. ERASMUS, LEDEBERG/GENT